M. Ei. IONESCU-MICIORĂ

CULEGERE
DE
EXERCIȚII GRAMATICALE

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE PEDAGOGICE

EDITURA DE STAT DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ

1956

Scanned with OKEN Scanner

M. EL. IONESCU-MICIORA

CULEGERE
DE
EXERCIȚII GRAMATICALE

INSTITUTUL DE ȘTIINȚE PEDAGOGICE
EDITURA DE STAT DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
1956

Scanned with OKEN Scanner

CUVÎNT ÎNAINTE

Culegerea de exerciţii gramaticale a fost alcătuită de secţia de limbă şi literatură a Institutului de ştiinţe pedagogice, care şi-a propus prin această lucrare:

a) să ajute pe elevii tuturor şcolilor de cultură generală, pedagogice, medii-tehnice etc., precum şi pe studenţii facultăţilor de filologie la înţelegerea şi însuşirea temeinică a cunoştinţelor de limbă romînă, la dobîndirea deprinderii de aplicare a acestor cunoştinţe — în primul rînd — în propria lor exprimare orală şi scrisă.

b) să ajute la studiul limbii literare şi la înţelegerea măiestriei artistice a scriitorilor noştri clasici şi contemporani, dîndu-se — atît elevilor, cît şi profesorilor — posibilitatea de a stabili legături între unele noţiuni de teoria literaturii (stilistică) şi studiul gramaticii.

c) să ajute cadrele didactice de specialitate atît în activitatea lor la catedră, cît şi în munca de ridicare a nivelului şi calificării lor profesionale. Manualul oferă profesorilor de limba romînă un material variat pentru rezolvarea problemelor gramaticale sau pentru lămurirea unor probleme de limbă literară şi stil puse de studiul limbii nu numai la clasele VIII—X, dar şi la clasele V—VII.

Scopurile practice ale manualului au determinat structura şi conţinutul acestuia.

Manualul e alcătuit din următoarele capitole:

I. **Scriitorii noştri despre limbă** — în care se dau cîteva texte cu aprecieri ale scriitorilor clasici şi contemporani asupra importanţei şi valorii limbii noastre. Capitolul e numai un punct de plecare în munca de educare a dragostei faţă de limba poporului, faţă de scriitorii care au valorificat-o şi au contribuit la dezvoltarea ei.

II. **Vocabularul** — în care se aduc completări şi precizări privitoare la cunoaşterea caracterului şi componenţei lexicului.

III. **Fonetica** — în care se reiau şi se completează noţiunile de bază însuşite de elevi în clasele V—VII.

IV. **Morfologia** — în care se adînceşte şi lărgeşte studiul categoriilor gramaticale, pentru a se fixa şi generaliza deprinderile aplicării în practică a normelor şi regulelor ortografice şi ortoepice pentru a înlătura abaterile, pentru a face pe elevi să mînuiască limba ca pe un instrument al exprimării gîndirii lor.

Scanned with OKEN Scanner

V. Sintaxa — în care s-a urmărit recapitularea și completarea cunoștințelor legate de problemele construirii propoziției și frazei, a întăririi deprinderilor de punctuație.

În toate aceste capitole, s-a căutat să se stabilească — acolo unde era posibil — legătura dintre problemele de limbă și cele de stil.

Exercițiile.

În acest manual, s-a acordat o deosebită importanță analizei gramaticale nu numai ca mijloc de repetare, dar și de dobîndire de cunoștințe și deprinderi noi, de fixare a normelor ortografice și de punctuație.

Greutățile ivite în studiul sistematic și organizat al limbii au impus varierea tipurilor de exerciții de la cele mai simple la exerciții relativ grele, profesorul avînd posibilitatea să aleagă între acestea, potrivit condițiilor concrete de muncă și problemei puse în discuție. Bazate — în general — pe analiza unui text, exercițiile cer rezolvarea unei probleme de gramatică; în alte exerciții, se propune găsirea unor texte literare care să exemplifice o anumită problemă sau regulă gramaticală; în fine, alte exercitii cer o muncă creatoare: alcătuirea de propoziții, fraze ori scurte compuneri.

Textele.

În alegerea textelor, s-a căutat să se pună la îndemîna celor ce folosesc manualul un material literar cît mai bogat și variat (folclor literatură clasică și contemporană) care să corespundă atît din punct de vedere instructiv-educativ, cît și artistic.

În general, pentru fiecare exercițiu s-au propus texte (în proză sau versuri) din diferite epoci ale dezvoltării literaturii noastre, ceea ce va putea ajuta și la urmărirea dezvoltării limbii literare.

Deci, exercițiile urmăresc ordinea capitolelor și problemelor de gramatică, iar textele literare (pentru fiecare exercițiu) ordinea cronologică a studierii scriitorilor din operele cărora s-a scos fragmentul respectiv.

Secția de limbă și literatură mulțumește tovarășilor profesori care au propus o serie de texte pentru analiză, precum și acelora care au primit să experimenteze — la clasele lor — materialul cuprins în acest manual.

În vederea îmbunătățirii lucrării, rugăm pe toți cei care o folosesc și o socotesc utilă studierii problemelor limbii, să ne comunice observațiile și sugestiile lor pe adresa:

Secția de limbă și literatură
Institutul de științe pedagogice
Str. Spiru Haret, nr. 8 — București
Raionul Gh. Gheorghiu-Dej

Scanned with OKEN Scanner

SCRIITORII NOȘTRI DESPRE LIMBĂ

1. Bine știm că cuvintele trebuie să fie ca banii: că banii aceia sînt buni, carii îmblă în toate țările, așia și cuvintele acelea sînt bune carele le înțeleg toți.

(*Simion Ștefan* — Noul Testament de la Bălgrad: Predoslovie către cetitori)

2. Urmașilor mei Văcărești,
Las vouă moștenire
Creșterea limbii romînești
Și-a patriei cinstire.

(*Ienăchiță Văcărescu* — Testament literar)

3. Limba este mijlocul prin care ne arătăm ideile și cugetările noastre. Acela ce cunoaște și știe mai multe lucruri, a aceluia limbă este și mai bogată de vorbe și mai plăcută.

(*I. H. Rădulescu* — Gramatica romîncască — Prefață)

4. Nici un lucru nu interesează îndeobște o nație ca limba, avînd asupra ei drit de proprietate și aceia care nu au alta nimic.

(*Gh. Asachi* — din raportul asupra manualului de gramatică de Gh. Săulescu)

5. Țălul nostru este realizația dorinții ca romînii să aibă o limbă și o literatură pentru toți.

(*M. Kogălniceanu* — Programul Daciei literare — Introducție)

6 a. Cred că cea mai înțeleaptă limbă este limba care agiută pe om a-și tălmăci gîndul într-un chip ca toți ascultătorii să-l poată înțelege.

(*A. Russo* — Cugetări)

6 b. Un lucru necontestat că limbile se prefac, dar se prefac ele singure cu întrebuințarea zilnică, cu sporul ideilor și nevoile civilizației; însă prefăcătura adusă de ani

și de trebuință, măsurată pe noima aplecărilor și a năravurilor neamurilor e nesimțită la auz și la vedere.

(*A. Russo* — Cugetări)

6 c. Gramerianii, pornind de la realitate, au culeș și statornicit regule organice a țesăturii, singura misie și datorie a gramaticii... Faceți-ne o gramatică a limbii după limba, nu ce ar trebui să avem, dar după limba ce avem.

(*A. Russo* — Cugetări)

6 d. Dacă este ca neamul romîn să aibă și el o limbă și o literatură, spiritul public va părăsi căile pedanților și se va îndrepta la izvorul adevărat, la tradițiile și obiceiurile pămîntului, unde stau ascunse încă și formele și stilul; și de-aș fi poet aș culege mitologia romînă, care-i frumoasă ca și acea latină sau greacă; de aș fi istoric, aș străbate prin toate bordeile, să descopăr o amintire sau o rugină de armă; de aș fi gramatic, aș călători pe toate malurile romînești și aș culege limba.

(*A. Russo* — Cugetări)

7. ...răsunetele limbii romînești, rostită fără sfială, au deșteptat toată națiunea din adormirea ei și s-au auzit cu tărie de către toate celelalte popoare ale Europei.

Limbii dar, limbii noastre, mai mult decît oricărui alt dar moștenesc al poporului nostru, sîntem datori această minunată reînviere. Deci tot de la stăruitoarea cultivare a limbii noastre trebuie să așteptăm și înaintarea și întărirea naționalității noastre pe viitor.

(*Al. Odobescu* — Vechi poeți)

8 a. .....să-ncercăm în luptă dreaptă
A turna în formă nouă limba veche și-nțeleaptă...

(*M. Eminescu* — Scrisoarea II)

8 b. Fiecare are nevoie de un tezaur sufletesc, de un razăm moral într-o lume a mizeriei și durerii și acest tezaur i-l păstrează limba sa proprie în cărțile bisericești și mirene. În limba sa numai i se lipesc de suflet preceptele bătrînești, istoria părinților săi, bucuriile și durerile semenilor săi. Și chiar dacă o limbă n-ar avea dezvoltarea necesară

pentru abstracțiunile supreme ale minții omenești, nici una nu e lipsită de expresia concretă a simțirii și numai în limba sa omul își pricepe inima pe deplin.

(*M. Eminescu* — Romînii și Austro-Ungaria)

8 c. Limba noastră toată lumea o va recunoaște de frumoasă și dulce.

(*M. Eminescu* — manuscris Acad.)

9. ...limbă românească! ...îngrijită, ce flori frumoase și ce sănătos rod ar da această voinică buruiană de veacuri disprețuită, cu care veacuri s-a hrănit și ținut sufletul unui întreg neam de oameni!

(*I. L. Caragiale* — Peste 50 de ani)

10 a. Autoritatea supremă în materie de limbă românească este poporul românesc, în al cărui grai viu s-a plămădit limba românească.

(*I. Slavici* — Articularea numelor proprii)

10 b. Dacă românii neaoși și fără știință de carte, păstorul de la munte, plugarul de la cîmpie și tîrgoveții de prin mahalale sînt autoritate în materie de limbă românească, autoritate sînt și scriitorii români moderni și vechi, începînd de la Alecsandri și Eminescu, pînă la vornicul Ureche și diaconul Coresi.

(*I. Slavici* — Articularea numelor proprii)

10 c. Pentru ca să poți scrie în limba aceasta, trebuie să știi fie din grai viu, fie din scrierile altora, cum vorbesc românii pretutindeni, să fii bine dumerit asupra gramaticii limbii românești, să studiezi cronicarii și cărțile bisericești și să citești operele celor mai însemnați dintre scriitorii români.

(*I. Slavici* — Poporanismul)

11. Limba e cea mai sfîntă moștenire a unui popor, ea e a tuturor și pentru toți din același neam.

Ea e întrupată, alcătuită, șlefuită în cursul a zeci de veacuri, răsărită din trebuințele, din durerile, din bucuriile și suferințele unui popor, și — din întreg acest material — cîțiva aleși culeg ce e mai trainic și mai bun, de îmbracă în vestmîntul ei opera literară...

(*Em. Gîrleanu* — Schilodirea limbii)

Scanned with OKEN Scanner

12 a. Scriitorului de astăzi îi pare deosebit de serioasă, în primul rînd nevoia de a pătrunde fără rezistență și grabnic în întregul romînism; deci chestia vocabularului nu trebuie restrînsă. Interesul unității culturale pretinde, din contra, o cît mai largă îmbogățire a dicționarului de vocabule și expresii, întrucît acestea sînt patrimoniu al neamului; făcînd așa, urmăm tradiția înaintașilor noștri de acum trei sferturi de veac, care au îndrumat limba literară pe calea justă, în legătură cu limba vorbită a poporului.

(*M. Sadoveanu* — În legătură cu limba literară)

12 b. Nu mă tem că se va împestrița și se va ticăloși vechea limbă frumoasă și înțeleaptă a părinților noștri, pentru că procesul de primenire a limbii populare e un fenomen firesc; în evoluția ei limba vorbită a poporului nu va accepta decît ceea ce-i trebuie pentru a îmbunătăți și clarifica exprimarea.

(*M. Sadoveanu* — În legătură cu limba literară)

13.

Munte, dealuri, șesuri, mare,
mult se surpă, mult se schimbă.
Tu ne duci spre larg cîntare,
fluviule, maternă limbă!

Haiducea în vremi betege
doina tristă — vorba suptă...
Noi din toate vom alege
vorba zdravănă de luptă.
. . . . . .

Veacuri dac-au fost de trîntă,
n-au trecut zadarnic anii:
vie-i limba care-o cîntă
muncitorii și țăranii.

E-n istorii, e-n baladă,
scînteiază în folclor.
E pe uliță, pe stradă,
zi de zi a tuturor.

Gînduri noi sporesc silaba
rădăcinii — vechiul leat —
întîlnindu-se cu apa
cu pămîntul însetat.

Scanned with OKEN Scanner

Fluviu este azi izvorul
care-aduce din străbuni
limba ce vorbi poporul
graiul marilor furtuni.

(Cicerone Theodorescu — Limba noastră)

14. ...dacă cuvîntul este într-adevăr cupa gîndului, cu cîtă evlavie şi măiestrie trebuie să cizelăm această cupă pentru a o face demnă de nobilul ei conţinut de azi!

(A. Toma — Însemnări pentru un articol)

Exerciţiul 1. Citiţi cu atenţie textele de mai sus; pe baza lor stabiliţi punctajul pentru o scurtă expunere orală cu tema „Scriitorii noştri despre limbă". Memoraţi două citate.

Exerciţiul 2. Redactaţi o scurtă compunere cu tema propusă în exerciţiul de mai sus.

Scanned with OKEN Scanner

VOCABULARUL CA MATERIAL DE CONSTRUCȚIE AL LIMBII

CONȚINUTUL CUVÎNTULUI

Exercițiul 3. Copiați textul. Subliniați cu o linie cuvintele care exprimă (și denumesc) noțiuni și cu două linii cuvintele care exprimă raporturi între noțiuni. — Oral, arătați din ce categorie gramaticală face parte fiecare cuvînt.

... sufletu-mi te slăvește încă, înzeită libertate și, deși oamenii sîngiuirilor au învelit cu maramă neagră dulce fața ta, cred că va veni ziua fericită, ziua izbîndirii, cînd omenirea întreagă se va scula spre a sfîșia acest văl și dușmanii tăi se vor împietri la vederea soarelui tău de lumină: atunci nu va mai fi nici un rob, nici nație roabă, nici popor stăpîn pe altul, ci domnirea Dreptății și Frăției! Aceste cuvinte, ce odată am dat de deviză nației mele, vor domni lumea: atunci așteptarea, visarea vieții mele se vor împlini; atunci toți romînii vor fi una, liberi și frați!

... Nu voi avea noroc a vedea această zi, deși eu asemenea am muncit și am pătimit pentru dreptate și cel din urmă al meu cuvînt va fi încă un imn ție, țara mea mult dragă!

(N. Bălcescu — Fragment dintr-un ms)

FONDUL PRINCIPAL DE CUVINTE

Exercițiul 4. Căutați în Culegerea de texte literare un fragment care să cuprindă 5—8 dintre cuvintele date mai jos și care fac parte din fondul principal de cuvinte al vocabularului limbii noastre. Explicați de ce aceste cuvinte sînt considerate ca făcînd parte din fondul principal.

om, tată, mamă, frate, soră, prieten, cap, frunte, ochi, mînă, pămînt, apă, pește, munte, deal, pădure, cinste,

Scanned with OKEN Scanner

muncă, plată, treabă, vorbă, sfat, carte, masă, casă, ceas, alb, negru, roșu, bun, rău, drag, vesel, eu, tu, el, noi, voi, meu, merge, face, fugi, avea, fi, trăi, lucra, iubi, produce, înțelege, citi, scrie, mînca, vedea, cînta, pune, sfîrși, găti, doi, cinci, zece, sută, prea, mîine, bine, greu, ușor, da, de, și.

Exercițiul 5. Alcătuiți 6 propoziții dezvoltate formate numai din cuvinte aparținînd fondului principal.

CARACTERUL VARIABIL AL VOCABULARULUI

VOCABULARUL ȘI ISTORIA SOCIETĂȚII

Exercițiul 6. Arătați înțelesul cuvintelor—scrise cu litere cursive—din textele grupate sub același număr. Explicați evoluția sensului acestor cuvinte. Dați exemple de alte cuvinte care și-au schimbat înțelesul în cursul istoriei limbii.

1a. .... eu, *jupînul* Hanăș Beagner de în Brașovu, am avut *jelanie* [1] pentru sf-ntele cărți creștinești de învățătură.

(Coresi — Evangheliarul)

1b. Copiii se adunară pe lîngă dînsul, se uitau, dară nu cutezau să-l întrebe ceva. Începură și ei a plînge; și se făcu acolo la dînșii o plîngere și o *jelanie*, de te luau fiori de milă.

(P. Ispirescu — Fata săracului cea isteață)

1c. Cănuță a dat să ridice coșul și n-a putut. *Jupînul* ca să-l îmbărbăteze i-a dat un pumn în ceafă, pe urmă *jupînul* și încă un băiat au ridicat greutatea și i-au pus-o lui Cănuță în circă.

(I. L. Caragiale — Cănuță, om sucit)

2 a. Și le-au *dires* [2] împăratul cu mîna lui tuturor cîte un pahar de vin.

(I. Neculce — Letopisețul Moldovei)

2 b. ... la spatele fiește-căruia boier dvorea cîte o slugă care *dregea*.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

2 c. Muncitorii pe-a lor prispă *dreg* uneltele de muncă.

(V. Alecsandri — Dimineața)

---

[1] dorință.
[2] a turna vin.

3 a. ...și de acolo, pleacă cu oștile și merseră 20 de zile și ajunseră la o țară cu oameni cu 6 mîni și cu 6 picioare. Și dederă tare pre oste lui Alexandru; și de grab i bătu-i Alexandru și prinse vii mulți. Și era voie lui Alexandru să-i scoată la lume de *ciudă* [1].

(Alexandria)

3 b. La aceste vorbe îndrăznețe, însoțite cu fapta, toți rămaseră încremeniți de *ciudă*.

(*Al. Odobescu* — Doamna Chiajna)

3 c. A venit așa deodată
Toamna cea întunecată.
. . . . . .
Cînd se scutură de *ciudă*
Împrejurul ei departe
Risipește-n evantai

Ploi mărunte,
Frunze moarte,
Stropi de tină,
Guturai...

(*G. Topîrceanu* — Balada unui greier mic)

4 a. Împărăteasa și cu doamna și cu *giupînesele* ce se tîmplase în Iași, încă ședea la masă în casa cea mică de se cinstea.

(*I. Neculce* — Letopisețul Moldovei)

4 b. Madam' Popescu se repede să taie drumul maiorului, care, în furia atacului, nu mai vede nimic înaintea lui. *Jupîneasa* este salvată.

(*I. L. Caragiale* — Vizită)

5 a. Cine poate apoi cum să cuvine
Să vă înșire cumpleții și rele
Nedreptăți! și de cruzime pline
Tîmplări, osăbitele asupriele,
Care apăsa atunci pe norodul *mișel* [2]
Din pricina unui monarh ca acel.

(*I. B. Deleanu* — Țiganiada)

---

[1] minune, minunăție, lucru curios, de mirare; de aci, ciudățenie, lucru ciudat.

[2] sărac, sărman, necăjit.

5 b. Și mumele ziceau la ficiorii lor: „cel ce fuge dinaintea dușmanului este *mișel* și *mișeii* nu sînt de sîngele nostru... Duceți-vă de muriți mai bine slobozi, decît să trăiți în robie și ocară".

(*A. Russo* — Cîntarea Romîniei)

6a. Erau boierii de la o vreme prea supărați de Cantemir-vodă, că era la curtea domnească boernași tot feciori de *mojici* [1], codreni și gălățeni.

(*I. Neculce* — Letopisețul Moldovei)

6 b. Ieși afară, țăran viclean și *mojic* ce ești, sau pui acum de-ți trage la tălpi atît cît nu poți duce!

(*P. Ispirescu* — Fata săracului cea isteață)

7 a. Și îmbla de multe ori fie cum și numai cu doă, trii slugi, de era de grija trebilor. Și îmbla pe gios fără de alai, ca un om *prost* [2].

(*I. Neculce* — Letopisețul Moldovei)

7 b. Măi, Grivei, este așa de grozav profesorul că, d-ai vrea, chiar și tu ai învăța carte... Ci lasă mustele, nu fi *prost*...

(*B. Șt. Delavrancea* — Domnul Vucea)

8 a. Deci slobozindu-l pre acel neamț de la închisoare, s-au și apucat de au îndreptat *pușcele* [3] din cetate asupra turcilor, unde sta acolo în munte, de *avea nevoie* [4] cetatea.

(*I. Neculce* — O samă de cuvinte)

8 b. Tunurile lătrau a moarte și zi și noapte stropeau foc peste năcazul soldaților noștri. Cîte odată și *puștile* prindeau a pîrîi și veneau glonții ca niște pîlcuri de grindină...

(*M. Sadoveanu* — Panciuc)

8 c. Advocatul a împachetat cu grijă proviziile de care *aveam nevoie* la primul nostru popas, după ce se va fi ridicat soarele de două suliți pe cerul răsăritului.

(*M. Sadoveanu* — Ostrovul lupilor)

---

[1] țărani.
[2] simplu, de rînd, din popor.
[3] tunuri.
[4] erau în primejdie, era amenințată, strîmtorată.

9 a. Fost-au acest Radu-vodă deplin la toate și întreg la hire; cuvîntul ce grăia ca o pravilă era tuturor; *giudețele* cu mare dreptate și socoteală, fără fățărie, în cinste, iară nimăruia cu voie vegheată.

(M. Costin — Letopisețul Țării Moldovei)

9 b. Faptul că *județele* vecine erau cuprinse de valul răzvrătirii, iar într-al lui nu se semnalase încă nici un incident, îl considera ca o dovadă a excelentelor metode administrative aplicate de dînsul.

(L. Rebreanu — Răscoala)

10 a. ...nu se cuvine un respect plin de recunoștință curagiosului *pionier* care a abătut pădurile sălbatice și a pregătit pămîntul pentru holdele viitorului?

Demnul de multă regretare C. Negruzzi a fost unul din acei *pionieri* literari din Romînia care a înzestrat patria lui cu produceri atît mai prețioase, că ele au fost rodul unui timp contrar dezvoltării spiritului.

(V. Alecsandri — Introducere la scrierile lui Const. Negruzzi)

10 b. Întreabă ochii: „Ce se-ntîmplă
La voi? Și cum sînt *pionierii*
Și ei fac focuri mari în taberi
Și-și cîntă cîntecele serii?“

(M. Banuș — În munții Georgiei)

11 a. La dreapta ei umblau doi coconi tineri, ca de 14 și 15 ani, cu haine negre și cu fețe obidite. Aceștia erau moștenitorii acum *sărmani* [1] ai lui Mircea.

(Al. Odobescu — Doamna Chiajna)

11 b. Și cum ai îndrăznit să făgăduiești fără voia mea, fără voia împăratului? De cînd un copil care n-a rămas încă *sărman* de părinți poate să facă de capul lui ce-i place?

(I. L. Caragiale — Poveste)

11 c. Întîi s-a făcut lumină pentru omul *sărman* și muncitor în Rusia, după Revoluția cea mare.

(M. Sadoveanu — Clonț-de-Fier)

---

[1] orfani.

Arhaisme

Exercițiul 7. Copiați textul cu explicațiile date în paranteză. Oral, arătați dacă cuvintele scrise cu litere cursive mai circulă în limba actuală, de ce au fost folosite în textele respective și cum se numesc în stilistică.

Înțelegînd Ștefan-vodă cum craiul se apropie cu *oaste de margine* (grăniceri), de *iznoavă* (fără întîrziere) au *poftorit* (a repetat, a reînoit) *solie* (ambasadă, trimiși, vestitori, misiune) de au trimis înaintea lui craiu pe Tăutul *logofătul* (întîiul boier, președintele divanului, întocmea documentele; ministru de justiție) și pe Isac *vistiernicul* (ministru de finanțe). Acolea și-au descoperit toată *viclenia* (trădare, perfidie) și faptele sale cele ascunse, că au prins pe Tăutul logofătul și pre Isac vistiernicul, de i-au *ferecat în obezi* (i-a legat în lanțuri)...

Înțelegînd aceasta Ștefan-vodă, din *iscoadele* (cercetași, emisari), ce pururea trimetea, de *sîrg* (de grabă) au trimis în toate părțile în țară să se strîngă la tîrgul Romanului... Albert craiu au *purces* (a plecat înainte) cu oastea de la Cotmani și *au lovit* (atacat) la Lipinți... Ci țara... văzînd atîta pradă și răsipă ce făcea oastea *leșească* (polonă), de umbla prin păduri de cerca prade și *jacuri* (jafuri), silea toți de se strîngea la tîrg la Roman, unde era *beleagul* (tabăra).

(*Gr. Ureche* — Letopisețul Țării Moldovei)

Exercițiul 8. Citiți textul dat. Scoateți în caietul-vocabular arhaismele cu explicația corespunzătoare.

Arătați ce noțiuni denumesc aceste arhaisme și în ce scop au fost folosite de autorii respectivi.

1. Alexandru-vodă Lăpușneanu, dacă au dobîndit scaunul său la Iași, s-au așezat la domnie al doilea rînd, scos-au ceaus împărătesc pe un turc mare, de au trimis cu pîră la craiul leșesc, poftind pe viclenii săi, pe Tomșa și pe soțiile lui. Craiul, pentru pacea ce avea cu turcul și pentru pîra multă ce-l pîra leșii și pentru moartea lui Vișnovețkii și pentru sluția a mulți ce făcuse, au trimis pe sluga sa, pe Crasinskii, la Liov, de au tăiat capul Tomșii și lui Moțoc vornicul și lui Spancioc spătarul și-a lui Veveriță postelnicul, pre carii i-au îngropat afară din tîrg la mănăstire la Sfeti Onufrie. Si așa au fost sfîrșitul Tomșii.

(*Gr. Ureche* — Letopisețul Țării Moldovei)

Scanned with OKEN Scanner

2. Peste zobonul de ștofă aurită, purta un benișel de felendreș albastru, blănit cu samur, a căruia mînice atîrnau dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se încheia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu pietre scumpe; iar pe grumazii ei atîrna o salbă de multe șiruri de mărgăritare. Șlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb și sprijinit cu o floare mare de smaragde.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

3. Apoi seara se aprindeau prin piețe focuri mari de paie și zicea mereu tubalhanaua turcească de juca norodul;... bărbații, slobozind mereu pistoale și desfundînd la buți cu vin, chiuiau și benchetuiau și se veseleau cu cîntările cimpoaielor și cobuzelor muntenești și cu diblele lăutărești.

(Al. Odobescu — Doamna Chiajna)

4. Dragi îmi sînt străvechile hrisoave
Cu mărirea vremii de demult;
Fapte, voi, a strămoșeștii slave,
Inima-mi tresare cînd v-ascult!

De-o fi Ștefan, domn de la Moldova,
Ori Mihai, ori vodă cel Cumplit,
Ori de Horea dacă spune slova,
Ori de Tudor — eu sînt copleșit.

Căci mă simt părtaș acelei trude,
Săvîrșite de acest norod,
Ce l-a dus prin leaturile crude,
Către al vremii noastre rumen rod.

Dar izvod în filele bătrîne
Vremilor ce vin nu oblicești
Pe ogorul faptelor, tu, Mîne,
Mîndru ca o floare nouă crești.

(M. Beniuc — Letopiseț)

Neologisme

Exercițiul 9. Citiți textul. Găsiți neologismele și explicați-le cu ajutorul unor sinonime sau prin perifrază.

1. Pedantismul moldo-romîn, mult mai superficial, a produs o literatură fără viață, expusă criticii și care nici-

odată nu va cîștiga dreptul de împămîntenire în sînul unui neam ce a improvizat minunatele balade (cîntece bătrînești) culese și scoase la lumină de V. Alecsandri.

(*A. Russo* — Cugetări)

2. ... Sus pe-un frasin un lin freamăt se aude!...
Toți rămîn în așteptare. Cîntăreața-ncet prelude.
Vîntul tace, frunza deasă stă în aer neclintită...
Sub o pînză de lumină lunca pare adormită.

În a nopții liniștire o divină melodie
Ca suflarea unui geniu printre frunzi alin adie,
Și tot crește mai sonoră, mai plăcută, mai frumoasă,
Pîn'ce umple-ntreaga luncă de-o vibrare-armonioasă.

Gînditoare și tăcută luna-n cale-i se oprește
Sufletul cu voluptate în extaz adînc plutește
Și se pare că s-aude în a raiului cîntare
Pe-ale îngerilor harpe lunecînd mărgăritare.

(*V. Alecsandri* — Concertul în luncă)

3. Toate stăruințele lui Leonida pentru a face din Mizil capitala unuia dintre cele trei județe limitrofe au rămas infructuoase: era peste putință a se degrada fără nici un motiv plauzibil Ploeștii, Pîzăul ori Călărașii.

(*I. L. Caragiale* — O zi solemnă)

4. Dar deodată, pe coline
Scade animația....
De mirare parcă-și ține
Vîntul respirația.

Zboară vești contradictorii,
Se-ntretaie știrile;
Ce e? Ce e? Spre podgorii
Toți întorc privirile.

S-a ivit pe culme Toamna,
Zîna melopeelor,
Spaima florilor și Doamna
Cucurbitaceelor[1].

[1] familie de plante dicotiledonate din care fac parte pepenele, dovleacul, castravetele ș.a.

Lung își flutură spre vale
Ca-ntr-un nimb de glorie
Peste șolduri triumfale
Haina iluzorie...

(G. Topîrceanu — Rapsodii de toamnă)

5. Palatele burgrave cu geamuri oblonite
Și-au reluat tăcerea... De-i just sau de nu-i just,
Întreaga energie a robilor sărmani
În depărtate posturi s-a preschimbat în bani.
Și ei, după risipa de gesturi inutile,
Rămîn cu desnădejdea...

Trec zile după zile,
Și deodată iarăși fulgi mari pornesc a cerne
De-ai zice că în ceruri se bat sfinții cu perne
Sau că un trib sălbatic de gîște emigrante
Își scutură bagajul...

Cu note delirante
Ursuzul crivăț cearcă prin horn a lui arpegii.

(D. Anghel și *Șt. O. Iosif* — Caleidoscopul lui A. Mirea)

6. „Amintirile" și „Poveștile" lui Creangă sînt însăși limba vie a poporului ridicată la un înalt potențial artistic. Cu cît pregătirea lectorului e mai bună, cu atît muzica ei e mai înțeleasă și sentimentul ei mai pătrunzător. Ca și în cazul lui Eminescu, Creangă e unic în sine, însă divers în cetitori. Fiecare găsește în „Amintiri" și „Povești" noutăți și rezonanțe în legătură cu propriul său suflet. Acesta e de altfel privilegiul artei adevărate.

.....

Mai este încă ceva. Dacă țăranii noștri nu vorbesc și nu pot vorbi între ei ca în proza lui Creangă, fără îndoială că recunoaștem atît în „Povești" cît și în „Amintiri" esența cea mai subtilă a graiului nostru popular, ca și cum graiul limbii noastre s-ar fi întrupat. În această limbă în care cîntă suferințe și bucurii ale generațiilor și strălucesc metaforele de secole ca într-un tezaur, Creangă a dat la lumină un bun suprem al acestui neam, însușirile de delicatețe, sentiment și umor.

(M. Sadoveanu — Despre Ion Creangă)

Scanned with OKEN Scanner

7. Un supraveghetor de la O.S.M. care urmărește să nu se rătăcească blocurile de oțel între munții de deșeuri și rebuturi, înălțîndu-se pînă la tavan în sală, unde abia are loc de mișcare macaraua, face, după ce Zmeu s-a îndepărtat:

— Mi se pare că i s-au înecat azi niște rațe șefului...

— Nu i se îneacă lui rațele! Ăsta-i bărbat energic, bărbat învățat. Altul ca Zmeu al nostru nu găsești! răspund cîțiva.

.....

Se uitau după Zmeu urcînd grăbit scăricica de fier, îndreptîndu-se spre biroul său. Se ciocni însă cu un oțelar, care tocmai purta o probă de oțel: cupă de metal încinsă, translucidă, ca o floare de un roș stins.

— Încotro așa grăbit?

— La analiză, tovarășe inginer! — răspunse voios oțelarul. Iese o șarjă fără cusur. Nu ne-am lăsat pe tînjală. Am învățat meșteșugul. Scoatem un oțel cum n-a mai ieșit din uzină! Zgură bună, dezoxidarea făcută bine, oțelul n-are să mai iasă turbat ca să mănînce dopul și să fiarbă în lingotiere.

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

Exercițiul 10. Arătați în ce domeniu de activitate sînt folosite neologismele date mai jos; cu zece din ele alcătuiți propoziții.

acid, anestezie, aliaj, aerodrom, acustică, avangardă, agrominim, abataj, arbitru, amator, adiacent, alveolă, a amenaja, amnezie, a amortiza, anturaj, arpegiu, auditor, auspiciu, avalanșă, bujie, beton, baraj, bielă, branșament, bornă, biologie, busolă, cablu, coeficient, combină, combinat poligrafic, combativitate, carburator, campion, cală, a camufla, caroserie, demaraj, a decola, dactilograf, endocrinologie, extinctor, ecuație, elevator, estetică, forjă, freză, hidrocentrală, a hașura, hidrat, inovator, kilowatt, laminat, lest, microradiografie, microfon, megafon, miciurinism, miting, oxid, productivitate, performanță, pilon, planor, pedagog, reacție, radioscopie, radiodifuziune, radioficare, racord, rezonanță, radiator, repriză, scor, a selecționa, sanghin, sudură, semafor, șeptel, șarjă, șenilă, transfuzie, televiziune, tractor, termocentrală, teoremă, vigilență.

Exercițiul 11. Dați — în propoziții — 10 exemple de termeni științifico-tehnici din diferite domenii de activitate (și care nu sînt enumerați în exercițiul anterior).

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 12. Din textul dat, scoateți în caietele-vocabular neologismele și explicați-le. Oral, alcătuiți noi propoziții cu acești termeni.

1. Timpul hidrocentralelor și al electricității a venit pentru vechile pămînturi udate de apele Oltului, ale Mureșului și ale Siretului și ale atîtor rîuri limpezi sau învolburate.

Acum apele doinelor vor fi chemate la o altă viață; unda lor, înroșită de sîngele atîtor generații, va năvăli strălucitoare și limpede — cu puteri înzecite și cu zgomot de tunet în turbinele marilor uzine de la poalele munților, punînd în mișcare noua eră în evoluția țării noastre.

Pe întinderea pămîntului pe care ne găsim, avem tot ceea ce e necesar pentru a putea porni — pe dimensiuni mari, de la un capăt la altul al țării — efortul uriaș al electrificării.

Avem marele fluviu al Dunării, căderile de ape din munți, zăcămintele de gaze naturale și de cărbuni; iar pe toată întinderea țării, întregul popor, muncind planificat după concepția socialistă capabilă să transforme societatea omenească într-un puternic instrument de smuls bogățiile naturii.

Schema generală a electrificării face să treacă peste întreaga țară numeroase linii de înaltă tensiune, alimentate de un întreg complex de hidro și termocentrale. Necesară marii dezvoltări pe care o ia industria, această rețea de electricitate va scoate — în același timp — din întuneric toate pămînturile pe care le va străbate.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

2. Pe masa de lucru, dosarele grele
Strîng cifrele vieții în val:
Sub fruntea înaltă se-ncheagă din ele
al nostru dintîi cincinal...
Acolo-s tractoare, vuind pe șenile,
Și caii-putere-nspumați;
Sclipesc laolaltă, în salbă de file
motoare, păduri, kilowați...

(D. Deșliu — Minerii din Maramureș)

3. ANDREI (la microfon): Călăuziți de principiile celei mai înaintate științe din lume, știința sovietică, ne-am propus să găsim un procedeu nou pentru obținerea fontei din minereurile aflate în țară la noi. Trebuie să spunem ascultătorilor noștri,

Scanned with OKEN Scanner

că extragerea fierului, acest metal atît de necesar industriei, în cadrul realizării planului de stat, este o problemă extrem de importantă, calitatea acestui extras din minereurile noastre, din pirite, lăsînd încă de dorit. Procedeul preconizat de noi reprezintă un pas înainte pe calea industriei extractive, ducîndu-ne la valorificarea unei însemnate avuții naționale. Îndrumați de Partidul Muncitoresc Romîn, am pornit aceste cercetări acum 18 luni și colectivul nostru are satisfacția că eforturile lui n-au fost zadarnice... Dar cercetările noastre mai prezintă încă un avantaj. Ne îngăduie în același timp obținerea unui metal rar și anume indium-ul. Acest metal, într-un aliaj cu plumbul, poate înlocui staniul — cositorul — la fabricarea lagărelor. Ascultătorii noștri vor înțelege mai bine importanța acestei descoperiri, dacă se vor gîndi că întrebuințarea indiumului ne va dispensa aproape în întregime de folosirea cositorului, metal speculat de un trust al puterilor imperialiste.

(*Aurel Baranga* — Iarbă rea)

4. ANTON (lui Ionuț): Noe-Baci să ține mare artificier și nu vrea să puște cum am bătut găurile; spune că e împotriva regulamentului. (Scoate o carte din buzunar). Că-i arăt aici care pușcări sînt interzise.

IRINA (Citește peste capul lui Ionuț): Manualul artificierului sovietic.

ANTON: Am bătut găurile ca să nu sune odată.

IONUȚ: Nereglementar. Noe are dreptate.

ANTON: Prostii. La sovietici aproape toate minele... (Se oprește lîngă gard). Am un abataj frontal. Aici e fîșia. Am dat găuri: nouăzeci; cît am lucrat eu cu perforatorul, băieții au armat cîmpul doi și au mutat banda în cîmpul întîi, chiar în vatra cărbunelui. Acum pușc.

(*M. Davidoglu* — Minerii)

Exercițiul 13. Citiți textul dat. Găsiți arhaismele și neologismele. Arătați înțelesul lor și explicați folosirea lor de către scriitor.

1. Cantemir asemenea mărturisește: „că o parte din clăcași sînt din răzășii care pentru sărăcie și-au vîndut moșiile

lor cele părintești și i-au silit cu strîmbătate să primească jugul supunerii".

Hrisovul Clococenilor asemenea arată: „că adesele turburări ale locurilor și marea îmbelșugare a unora au făcut pe cei mai mulți din romînii transilvăneni iobagi sau robi, precum în Valahia sînt rumînii și în Moldova vecinii".

Acestea fură, după socotința noastră pricinile care stinseră egalitatea străbună de drepturi și de stare în țările noastre și formară acea monstruozitate socială ca o țară întreagă să robească la vreo cîțiva particulari. O aristocrație de bani sau de stare, singurul fel de aristocrație ce a fost totdeauna în țara noastră, se întocmi atunci. Puternică prin avuțiile sale, ea se organiză mai bine din zi în zi și se întemeie pe robia gloatelor. Această robie nu putea fi însă completă decît prea tîrziu din pricina turburărilor țării, care favorizau oarecît pe țărani, dîndu-le prilej a rătăci dintr-o parte a țării într-alta și operînd astfel o adeasă strîmtoare în stări.

(N. Bălcescu — Despre starea socială a muncitorilor plugari)

2. De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii...
Veacul nostru ni-l umplură saltimbacii și Irozii...
În izvoadele bătrîne pe eroi mai pot să caut;
Au cu lira visătoare ori cu sunete de flaut
Poți să-ntîmpini patrioții ce-au venit de-atunci încolo?
Înaintea acestora tu ascunde-te, Apollo!
O eroi! care-n trecutul de măriri vă adumbriseți,
Ați ajuns acum de modă de vă scot din letopiseți,
Și, cu voi, drapîndu-și nula, vă citează toți nerozii,
Mestecînd veacul de aur în noroiul greu al prozii...
Rămîneți în umbră sfîntă, Basarabi și voi Mușatini,
Descălecători de țară, dătători de legi și datini,
Ce cu plugul și cu spada ați întins moșia voastră
De la munte pîn'la mare și la Dunărea albastră.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

Regionalisme

Exercițiul 14. Explicați înțelesul a 15 din cuvintele regionale date mai jos și indicați regiunea unde circulă. Copiați-le—cu explicația respectivă — în caietul vocabular.

bold, blid, bagdadie, borească, barabulă, a băsădui, bumb, cătană, cucuruz, curechi, colb, clop, cortel, crivat,

cit, curătură, coșă, cergă, canură, decîndea, fîrtal, faur, glajă, gavanos, glod, gadină, groscior, galițe, harbuz, horn, hîrtop, hulub, ir, lictar, lubeniță, mai, mascur, ogheal, oblu, ortac, omăt, otavă, oleacă, ogradă, prostire, perjă, povidlă, pestelcă, ploier, pită, ponor, a probozi, spelcă, scrînciob, strai, smicea, săhăidac, sfadă, tină, o țîră, vipie, vătămătură, a zăpsi.

Exercițiul 15. Citiți textul. Găsiți cuvintele regionale și explicați-le. Arătați rostul lor stilistic.

1. Povața lor și vrednicul jude
Era iubitoriul de dreptate
Neagul; ce numai de o parte aude
Și cel mai bun meșter de covate,
De scafe, căușe, linguri, tăiere,
Hîmbare, răvare și cuiere.

Horiul lor în fluiere și triște
Cînta; lin tocănind pe o covată
Cît putea simțirile să miște
Fiecui. Iară de steag o lopată
Prelung avea și cu dăscălie
Făcută de maistor Pintilie.

(I. Budai-Deleanu — Țiganiada)

2. ... după ce se aprindea opaițul și tata se punea să mănînce, noi scoteam mițele de prin ocnițe și cotruță și le flocăiam și le șmotream dinaintea lui de le mergea colbul; și nu puteau scăpa bietele mițe din mînile noastre pînă ce nu ne zgîriau și ne stupeau ca pe noi.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie*)*

3. Ci prin flori întrețesute, printre gratii luna moale
Sfiicioasă și smerită și-au vărsat razele sale;
Unde-ajung par văruite zid, podele, ca de cridă
Pe-unde nu—părea că umbra cu cărbune-i zugrăvită.
Iar de sus pînă-n podele un painjăn prins de vrajă,
A țesut subțire pînză strălucie ca o mreajă;
Tremurînd ea licurește i se pare a se rumpe,
Încărcată de o bură, de un colb de pietre scumpe.
După pînza de painjăn doarme fata de-mpărat,
Înecată de lumină e întinsă în crivat...

(M. Eminescu — Călin)

Scanned with OKEN Scanner

4. Ghiță rămase cîtva timp buiguit, ca lipsit de simțiri.

.....

El sosise încă din vreme cu Marți, cu Pintea, și cu alți doi geandarmi în preajma Morii cu Noroc, dar temîndu-se ca nu cumva Lică să îi zăpsească și să fugă de la cîrciumă, ei descălecară în culmea dealului.

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

5. Din larguri de palută ies patru portărei.

.....

Sub nalt grindiș d-aramă stau cișițe de aur
Și-acolo străjuiește mereu cîte-un balaur.
De scapi de dînșii teafăr, ajungi să poți vedea
Palatele de glajă pe-un munte de mărgea.

.....

În zări, departe-n funduri, un cal s-a arătat
Cu tarnița pe șolduri, cu frînele-n picioare
Și galben, călărețul, ca prinsul de lingoare:
Trei crai aleargă-n urma-i sălbatici de merei.

(G. Coșbuc — Patru portărei)

6. Și fiecare-și urmă, fără să se stinghereaască, treaba începută: care turna zăr pentru cîni, într-un fel de chersin larg și unsuros; care potrivea scoarța întreagă a unui brad despoiat, pe acoperămîntul tupilat al stînii zdruncinate de furtună; care arunca de mămăligă un ceaun uriaș, pe niște lespezi înalte, orînduite ca niște pirostii, în jurul unui foc viu de crengi uscate; care așeza pe comarnic, ca să se zvînteze, un coș rotund și mare cît un pîntece de patriarh...

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

7 a. Nu-s pui de domn, nu țin să par deștept
Ci-n fața oricui clopul nu-mi ridic.

(M. Beniuc — Cu mii de cai putere)

7 b. Și totuși viu întrebător la voi:
E slobod să mai cînt în Romînia?
Ar trebui să-mi bag un sămădău
Ca numărul dușmanilor să-mi țină.

(M. Beniuc — E slobod să mai cînt)

8. No, atunci pune ortaci în putere la echipa de armatori, nu feciori care nici nu știu de-i copturită roca ori ba și fac rambleuri unde nu-i bai. Că dac-om da atac așa ca azi, nu sîntem neam de mineri vrednici. Că noi musai vrem să scoatem chiz mai mult. Doar am iscălit la apel și ne-am dat cuvîntul față de partid c-om scoate pentru pace.

(I. Istrati — Șutul de onoare)

Scanned with OKEN Scanner

FORMAREA CUVINTELOR

DERIVAREA

Sufixe

Exerciţiul 16. Împărţiţi foaia de caiet în 8 coloane; în fiecare coloană treceţi 5 — 10 *substantive* formate cu ajutorul sufixelor: 1) diminutivale, 2) augmentative, 3) colective, 4) pentru arătarea îndeletnicirii, 5) pentru arătarea acţiunii sau rezultatului acţiunii, 6) pentru arătarea locului de origină, 7) pentru formarea numelui de familie, 8) pentru formarea genului substantivelor mobile.

Exerciţiul 17. Daţi exemple de *adjective* formate cu ajutorul sufixelor: *-eţ, -atic, -ean, -el, -icĕ, -esc, -(i)or, -iu(-ie), -nic, -ui, -uţ(ă), -os(-oasă)*.

Scrieţi aceste adjective în coloane separate, corespunzătoare sufixelor.

Exerciţiul 18. Daţi exemple de *verbe* formate (la infinitiv) cu ajutorul sufixelor: *-iza, -ora, -ui, -isi*. Folosiţi-le apoi în propoziţii (cu verbul la orice mod, timp şi persoană).

De exemplu:

-iza = caracter-*iza* = Modestia care-l *caracteriza* nu i-a permis să primească a fi numit... ca titular.

(I. Ghica)

-ui = fulg-*ui* = La lumina becurilor din curte *fulguia* uşor.

(Geo Bogza)

-isi = categor-*isi* = Spune tot ce vrai... şi *categoriseşte*-mă cum poftești.

(M. Sadoveanu)

Exerciţiul 19. Daţi exemple de *adverbe* formate cu ajutorul sufixelor: *-eşte, -iş, -îş*; cu ele alcătuiţi apoi propoziţii.

Exerciţiul 20. Arătaţi sensul fiecăruia din cuvintele date mai jos. Alcătuiţi cu fiecare cuvînt cîte o propoziţie.

operaţie — operaţiune; raţie — raţiune; divizie — diviziune — divizion; reacţie — reacţiune; porţie — porţiune; expoziţie — expoziţiune; pensie — pensiune; secţie — secţiune; comunicare — comunicaţie; staţie — staţiune; fracţie — fracţiune.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 21. După exemplul dat, arătați care sînt sufixele care intră în formarea pers. I sg. a perfectului simplu și mai mult ca perfectului, precum și a modurilor: infinitiv, gerunziu și participiu, la verbele: *secer, duc, veghez, simt, hotărăsc, văd, ține, rîd, prind.*

Indicativ		Infinitiv	Gerunziu	Participiu
Perf. simplu	Mai mult ca perf.			
chemai	chemasem	chema	chemînd	chemat

Exercițiul 22. Dați 5 exemple de cuvinte în componența cărora intră sufixe lexicale și 5 exemple de cuvinte în componența cărora intră sufixe morfologice. Alcătuiți cu aceste cuvinte propoziții.

Exercițiul 23. Stabiliți cuvintele formate prin derivare cu ajutorul sufixelor. Menționați felul sufixului (diminutival, augmentativ etc.) și arătați dacă prin adăugarea acestuia s-a schimbat sau nu categoria gramaticală a cuvîntului de la care s-a format derivatul.

1. Omul își îndreaptă pasul către desul stejăriș,
Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș,
El se duce după visuri; inima deci crește plină
De o sacră melodie, melancolică, divină,
De o tainică vibrare, de un vînt inspirator...

(V. Alecsandri — Lunca din Mircești)

2. Poposirăm puțin. În față se prăvălea valea cu via îngălbenită de răceala cam devremioară a toamnei.

(Em. Gîrleanu — Vierul)

3. Mai întîi s-a întîmplat minunea care bucură pe călătorii singuratici de mii și mii de ani. Dintr-o bucată de criță cît degetul cel mic și dintr-o zburătură de cremene neagră, Caraiman a prins o scînteuță într-un firișor de iască și cu acea scînteuță mult mai mică decît semincioara de mac, c-un meșteșug, pe care puțini muritori îl cunosc, a aprins focușor slăbuț din cîteva vreascuri mărunte și mușchi uscat, după care au izbucnit limbile de aur ale pojarului, cel dintîi dumnezeu al oamenilor.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

4 a. Hai, tineret, și ne-om întrece!
Cu voi mi-e drag acest suiș.
De-ajunge la izvorul rece
Unul din voi, — nu cat pieziș.

Scanned with OKEN Scanner

Și n-am să rup cu lăcomie
Întîiul edelvais brumos
Nu-mi trebuie podoabe mie
N-am fost nicicînd un om fălos.

(M. Beniuc — Slavă)

4 b. Oșteanule, ce mîndru sînt de tine,
Infanterist, tanchist ori grănicer,
Matroz, aviator, tunar-vezi bine!
Ești ochiul țării, brațul ei de fier.

(M. Beniuc — Oșteanul)

Exercițiul 24. Copiați textul. Subliniați cu o linie cuvintele formate cu ajutorul sufixelor lexicale și cu două linii cuvintele formate cu sufixe morfologice.

Duduia Lizuca deschise ochii. Acum vedea soborul de lîngă scorbură mai depărtat, ca printr-o sticlă fumurie. Domnița făcu semn cu vărguța subțirică. Unul din prichindeii cărunți se ridică și trase de la brîu un ciocănel de argint. Apoi alese cu grabă un clopoțel cu paiul înalt și, așezînd în cupa florii un licurici, porni repede cu făclioara aceea spre rîpa pîrăului. Luminița luci în negura văii, apoi sui coasta dimpotrivă.

Apărea și dispărea printre tufișuri. Dumbrava parcă înghețase în tăcere ca într-un cristal. Peste pîrău se auzi deodată limpede ciocănelul de argint bătînd de trei ori în fereastra pămîntenilor. Făclioara se arătă iar în negura pîrăului. Și prichindeii rămași, ridicînd soborul de sub răchită, zîmbiră cu prietenie duduii Lizuca și se traseră iar spre peștera lor fermecată.

(M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)

Exercițiul 25. Scoateți — din fragmentele de mai jos — cuvintele formate prin derivare, cu ajutorul sufixelor. Subliniați sufixele. În dreptul fiecărui cuvînt, în paranteză, indicați felul sufixului.

De exemplu:

Mulți dăsagi cu stîncărie (suf. lexical pt. form. subst. colect.) dus-ai prin coclauri.

(D. Deșliu — Minerii din Maramureș)

Scanned with OKEN Scanner

1 a. Astă vară am vărat
Colo-n muntele cel nalt.

(Folclor)

1 b. ...Pe mine mă-ngropați
În strunguța oilor,
În ușa spătărilor.
Și în loc de crucișoară
Îmi puneți o trîmbicioară
Și în loc de buhășel
Îmi puneți un buciumel,
Și cînd vîntul o sufla
Buciumul o buciuma
Trîmbița o trîmbița.

(Folclor)

2. Ușoare neguri cresc din porumbiște
Și arde viu luceafăru-n tărie
.....
Ce mîndră sărbătoare se-nfiripă!
Doinind din frunză vesel pe potică
Se duce-n sus, prin aluniș, haiducul.

(*Șt. O. Iosif* — Haiducul)

3. Îndată felinarul se zărea prin plopărie.

(*Eus. Camilar* — Mitru)

4. Acest Baby era un ursoi bun, greoi la umblat, leneș la vorbă, dar bătăuș, fiindcă avea prea multă putere și trebuia s-o cheltuiască într-un fel oarecare.

(*I. Călugăru* — Oțel și pîine)

5. Crește Padeșul pieptiș,
pe costișe cu pietriș
pe culmi cu mestecăniș.
Către vîrf peste pripor
Lazăr suie binișor
s-opintește voinicește.

(*D. Deșliu* — Lazăr de la Rusca)

Scanned with OKEN Scanner

Prefixe

Exercițiul 26. Arătați cu ce prefixe sînt formate cuvintele date mai jos. Scoateți în caiete aceste prefixe; dați pentru fiecare prefix alte exemple.

aduce, adumbri, bilunar, convorbire, compatriot, coordonare, disjunctiv, deforma, descuraja, dezaproba, impermeabil, împrieteni, inexact, insuficient, însămînța, înnegri, nedrept, prepoziție, pronume, răstălmăci, răzbate, rechema, străvechi, transforma.

Exercițiul 27. Arătați în ce sens prefixele de mai sus modifică înțelesul cuvîntului de la care s-a format derivatul.

Exercițiul 28. Găsiți cuvinte alcătuite cu prefixele: *des-*, *dez-*; *răs-*, *răz-*; *în-*, *îm-*. Cu ele alcătuiți — în scris — propoziții. Oral, arătați cînd se folosește unul sau altul dintre prefixele perechi.

Exercițiul 29. Adăugați alte exemple de cuvinte formate cu prefixele de mai jos. Alcătuiți propoziții cu cîte unul din aceste exemple.

ante —: antemeridian,
anti —: antiseptic,
bi —: bisectoare,
contra —: contraindicat,
extra —: extraordinar,
inter —: interurban,
semi —: semicerc,
sub —: subordonare,
supra —: supraordonat,
sus —: susnumitul,
ultra —: ultraviolete.

Exercițiul 30. Copiați textul; subliniați — la cuvintele derivate — prefixele cu o linie și sufixele cu două linii.

1. ... întîmplarea îmi mai punea la îndemînă și zmeura răcoritoare și îmbălsămată a munților săi...

Foarte bine!... Dar, mă gîndeam eu, unde se află zmeură și stînci, acolo se țin și urșii; și, drept vorbind, eroismul meu se simțea cam la strîmtoare cînd mi-nchipuiam că vreun morocănos sihastru al pustiului putea veni la mine foarte grav și pe patru labe, ca să mă întrebe de sănătate, pe mine care n-aveam decît două!...Și, într-un punct anumit, mi se părea chiar că zmeurișul e vînzolit de o vietate puternică, ba... mi se părea că și un mormăit plin de rele prevestiri străbate depărtările pînă la mine... Era vîntul,

Scanned with OKEN Scanner

care clătina întinderea trandafirie și plină de soare a smidului de zmeură și poate că vreun brad sau paltin, cu încheieturile slăbite de bătrînețe, se leagănă scîrțiind la suflarea aceluiași vînt.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

2. Cînd seara-n ceasuri de singurătate
Îmi sprijin fruntea visător pe mînă,
Povești străbune, cîntece uitate,
Cu glasuri de tilinci îndepărtate
Îmi amăgesc iar gîndul și mă-nginã,
Și-atunci te văd plutind surîzătoare
Din negura de vremi băsmuitoare...

Ești tu izvor de nouă poezie
Prilej de gînduri vechi, urzite iară,
O, drăgălașă muză populară!
În ochi e cer senin de vară
Și fermecata mea copilărie
Mi-o readuci, de tine-ademenită...
Fii dar la vatra mea binevenită.

(Șt. O. Iosif — Cînd seara-n ceasuri de singurătate)

3. Porumbiștele primăvăratice erau o podoabă. Iarba se strecura și pe potecele bătătorite. Ogrăzile de pruni și meri se îndoiau sub greutatea pometului. Vrejurile de dovlecei se încolăciseră unul peste altul, acoperind gardurile cu foi țepoase și mai late ca foile de lipan. Era un an cît cinci. Săturase orice rîvnă. Ca din vremea veche, nu se pomenise atîta prisos de bucate. Ai fi zis că fitece bob se însutise.

(B. Șt. Delavrancea — Sultănica)

Elemente care intră în alcătuirea cuvintelor de circulație internațională

Exercițiul 31. Citiți cu atenție acest tablou, rețineți sensul elementelor care intră în formarea cuvintelor de circulație internațională precum și ortografia acestora:

aer(o)	(gr. aer: aer)	= aeroplan, aerolit
acu(acv)	(lat. aqua: apă)	= acuarelă, acvariu
agr	(gr. agros: cîmp)	= agronomie, agrotehnic
ante	(lat. ante: înainte)	= antecedent, antemeridian
anti	(gr. anti: contra)	= antiștiințific, antiseptic, antipod

Scanned with OKEN Scanner

arhe(o)	(gr. arhe-arhaios: vechi)	= arhaism, arheolog
antrop(o)	(gr. anthropos:om)	= antropofag
auto	(gr. autos: singur)	= automobil, autodidact, autonomie, autoportret
avi	(lat. avis: pasăre)	= avicultură
bar	(gr. barys: greu)	= barometru
biblio	(gr. biblion: carte)	= bibliografie, bibliofil
bio	(gr. bios: viață)	= biografie, biologie
cardi	(gr. kardia: inimă)	= cardiolog, cardiogramă
circ(um)	(lat. circum: împrejur)	= circumscripție, circumstanță
demo / *krat*	(gr. demos: popor) / (gr. kratos: autoritate, putere)	= democrat, democrație, democratic, democratizare
fil	(gr. philos: prieten)	= filatelie, filarmonică
fon	(gr. phone: sunet, voce)	= fonetică, fonograf, eufonic, simfonie
foto	(gr. photos: lumină)	= fotoelectric, fotometrie
geo	(gr. ge: pământ)	= geodezie, geologie, geometrie
graf	(gr. graphein: a scrie)	= grafic, grafit, caligrafie
gram	(gr. gramma: literă)	= gramatică
labor	(lat. laborare: a munci, de la labor: muncă)	= laborator, laborant
log	(gr. logos: rațiune, învățătură, discurs, cuvînt)	= monolog, dialog, biolog
metr	(gr. metron: măsură)	= metronom, diametru, voltmetru
micro	(gr. mikros: mic)	= microbiologie, microcosm, microorganism
mono	(gr. monos: singur, unu)	= monocrom, monocotiledonat, monografie, monoton
morf	(gr. morphe: aspect, formă)	= morfologie
neo	(gr. neos: nou)	= neologism
nom(ia)	(gr. nomos: lege)	= agronomia
orto	(gr. orthos: drept, corect)	= ortografie
peri	(gr. peri: împrejur, lîngă)	= perimetru, perifrază

Scanned with OKEN Scanner

poli	(gr.polus-poly: numeros, mult)	= poliedru, poliglot, politehnic, policlinică
pre	(lat. prae: înainte)	= prefață, precursor, preludiu
proto	(gr. protos: primul)	= prototip
pseudo	(gr. pseudos = fals, mincinos)	= pseudonim, pseudoștiințific
psih(a)	(gr. psyche = suflet)	= psihologie
scop	(gr. skopein = skopeo: a observa, a se uita)	= spectroscop, microscop, radioscopie
sof(ia)	(gr.sophia: înțelepciune)	= filozofie
tele	(gr. tele: departe)	= telegrafie, televiziune
termo	(gr. thermos: cald)	= termoelectric, termocentrală
(h)*uman*	(lat. humanus: omenesc)	= umanitate, umanist.

Exercițiul 32. Alegeți 10 cuvinte — în formația cărora intră variate elemente de circulație internațională — și alcătuiți propoziții cu ele.

Exercițiul 33. Arătați sensul cuvintelor date mai jos. Despărțiți elementele de uz internațional care intră în componența acestor cuvinte și alcătuiți cu fiecare din aceste elemente cuvinte noi.

aerodinamic, antebelic, antifebril, arheologie, autograf, biochimie, bibliofil, grafologie, microscop, monorimă, polifonie, polinom, telescop, termofil.

Exercițiul 34. Copiați cuvintele de mai jos și explicați sensul fiecărui cuvînt.

acvatic, aeronavă, antediluvian, antiprogresist, arhaic, auditiv, autobiografie, filologie, fotografie, geotermie, hidroavion, microradiografie, periscop, polisilab, previziune, radioscopie, telefon, termic.

Exercițiul 35. Găsiți termenii corespunzători exprimării prin perifrază.

1. a pune (pe un act, pe o scrisoare etc.) o dată anterioară celei reale sau...
2. care a existat înaintea diluviului sau...
3. aparat de zburat care poate pluti și pe apă sau...
4. pronunțare corectă sau...
5. sala (dulapul) în care se păstrează cărțile sau...
6. cuvînt format dintr-o singură silabă sau...
7. cel ce vorbește mai multe limbi sau...

Scanned with OKEN Scanner

8. suprafață cu mai multe laturi sau...
9. scriere în care se povestesc evenimentele vieții proprii sau...
10. iubitor (prieten) al cărților sau...
11. cuvînt nou intrat în limba sau...
12. aparat cu care se măsoară căldura sau...
13. aparat cu care se pot auzi sunetele emise de la distanță (de departe) sau...

Exercițiul 36. Copiați frazele. Subliniați cuvintele în compunerea cărora intră elemente de uz internațional. În paranteză, în dreptul lor, explicați-le.

1. Bogăția cea mare a lumii — întrecînd-o pe a oricăror zăcăminte subpămîntene — se află în biosferă.
2. Drumul laborios început la toporul de silex dusese la stăpînirea forței din atom. În mîna omului se învîrteau acum, în microcosm, planete și sori, nebuloase și universuri.
3. Deasupra pămînturilor pe care ne aflăm, deasupra vechilor pămînturi de la Carpați și de la Dunăre, bezna a fost o dură realitate geologică și, într-o măsură tot atît de mare, o dură realitate psihologică.

(Geo Bogza—Porțile măreției)

SCHIMBAREA CATEGORIEI GRAMATICALE

Exercițiul 37. Stabiliți categoria gramaticală a cuvintelor scrise cu litere cursive în textele de mai jos, precum și categoria gramaticală a cuvintelor din care provin. Explicați schimbarea.

1. *Binele* ades vine pe urmele mîhnirii
Și o zîmbire dulce dup-un amar suspin.
.....
Răul se face fire, simțirea amorțește
Și trăiesc în durere ca-n elementul meu.

(Gr. Alexandrescu — Anul 1840)

2. Istoria, ... după *zicerea* autorilor celor mai vestiți, este adevărata *povestire* și *înfățoșare* a întîmplărilor neamului omenesc; ea este *rezultatul* vîrstelor și al experienței... Karamzin... o numește testamentul lăsat de cătră strămoși strănepoților, să le slujească de *tălmăcire* vremii de față și de *povățuire* vremii viitoare.

(M. Kogălniceanu — Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională)

Scanned with OKEN Scanner

3. Cei mai vestiți eroi au simțit *un ce* care semăna cu frica, la cele întîi bătălii...

(V. Alecsandri — O primblare la munți)

4. *Aducerile aminte* pe suflet cad în picuri,
Redeșteptînd în fața-mi trecutele *nimicuri.*

(M. Eminescu — Departe sînt de tine)

5. Jupînul, negustor vechi, care cunoștea cît se întinde *poimîinile* cucoanei zise dulceag:
— Dar... știți că... mai este un contișor.

(I. L. Caragiale — Canuță, om sucit)

6 a. Dar cum era puțin năprui
Făcea ca din *cioc-pocul* lui
Să nu-nțelegem multe.

(G. Coșbuc — Roata morii)

6 b. A fost atîta *chiu* și cînt
Cum nu s-a pomenit cuvînt!

(G. Coșbuc — Nunta Zamfirii)

7. Astfel mă socotii foarte jignit de părtinirea dreptății cerești, care hărăzește darurile *atotputerniciei* sale numai celor *aleși.*

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

8 a. *Desfacerea* de trecut, *ieșirea* într-un veac nou al lumii.
Toate acestea clipeau în Cocor, ca lumini fugarnice și învălmășite.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

8 b. Puțină carte cunosc. Cu *puținul* meu mă voi sili să te ajut pe tine.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

9. S-au îmbogățit și mai mult *bogații* satului. *Săracii* și-au vîndut *bogaților* pămînturile pe bucate.

(Z. Stancu — Desculț)

10. „Greşeli de creştere... Vezi bine!
Să le-arătăm, aşa, oricui?"
L-am auzit pe-*un oarecare*
Pe-*o dumneaei*, pe-*un dumnealui*.

(*Cicerone Theodorescu* — Greşeli de creştere)

11. Urcă printre delușoare acoperite de pîclele *tîrziului* de toamnă...

(*Eus. Camilar* — Livezile tinere)

Exerciţiul 38. Daţi — în propoziţii — exemple de adjective, adverbe şi verbe la infinitiv care şi-au schimbat categoria gramaticală, devenind substantive.

COMPUNEREA CUVINTELOR

Exerciţiul 39. Transcrieţi cuvintele date mai jos — în coloane diferite — potrivit categoriei gramaticale căreia îi aparţine fiecare cuvînt. În dreptul lor, arătaţi din ce sînt compuse. Fiţi atenţi la felul cum se scriu aceste cuvinte compuse.

alaltăieri, argint-viu, aşadar, aşa-zis, altădată, altceva, astăprimăvară, atotştiutor, baba-oarba, Baia Mare, botgros, bună-credinţă, bunăvoinţă, căşicum, ciuboţica-cucului, Cîmpulung, coate-goale, cu de-amănuntul, Curtea de Argeş, de-a fir-a-păr, de la, devreme, de vreme ce, dis-de-dimineaţă, drum-de-fier, dublu-decalitru, fluieră-vînt, galben-verde, gură-cască, înspre, locţiitor, nemaiauzit, nemaivăzînd, nu-mă-uita, oarecine, oriunde, pentru că, Piatra Craiului, Popeşti-Leordeni, proces-verbal, Sfarmă-Piatră, telegrafie-fără-fir, termometru, tîrîş-grăpiş, untdelemn, vrînd-nevrînd.

Exerciţiul 40. În transcrierea exerciţiului precedent, subliniaţi cu o linie cuvintele compuse prin juxtapunere (alăturare) şi cu două linii cele compuse prin contopire. Oral, arătaţi ce deosebire există între ortografia cuvintelor compuse prin juxtapunere şi a celor compuse prin contopire.

Exerciţiul 41. Declinaţi (în propoziţii) trei din substantivele de mai jos: *floarea-soarelui*, *bunăvoinţă*, *primăvară*, *sare-de-lămîie*, *crai-nou*, *botgros*, *coada-şoricelului*.

Exerciţiul 42. Stabiliţi cuvintele compuse din textele de mai jos. Arătaţi care sînt elementele componente, cum s-a făcut compunerea lor şi cum sînt scrise aceste cuvinte.

1. Cine s-au amestecat printre flăcăi şi fete la clacă sau la şezătoare şi n-au petrecut de mulţămire auzind glumele

tinerilor, păcălirile lui Păcală și Tîndală, poveștile lui Sfarmă-Piatră, Strîmbă-Lemne și ale lui Statu-Palmă-Barbă-Cot, istoria văcariului care s-au mîniet pe sat și mai ales cimiliturile propuse fetelor ca să le ghicească?

(V. Alecsandri — Romînii și poezia lor)

2 a. Bun om, cumsecade... dar nu e ce ar fi să fie...

(I. L. Caragiale — Păcat)

2 b. Cuvîntul oratorului cîștigase aproape pe toți asistenții... Se vedea pe chipurile tuturor o impresie binevoitoare.

(I. L. Caragiale — Păcat)

2 c. Și încă vara, cît să fie de zăduf, calea-valea, dar să poftești dumneata iarna — că pasămite nu ești de p-aci.

(I. L. Caragiale — Partea poetului)

3 a. ...Aduceți, Mitrodore și Nimfodore, o garafă de vinars, pită și slănină...

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

3 b. Mă gîndii să-l aduc aici la învățătură să iasă plugar priceput, mai bun decît mine. Binevoiți a-l primi cinci ani, pîn' ce-i vine vremea de oaste.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

4. Eu sînt numai lecțiitorul tovarășului Duma, eu nu cunosc ferma de la Lespezi.

(V. Em. Galan — Bărăgan)

5. Cînd „sfînta mamă — a legilor", turbată
Veghea spre-al fărdelegilor folos,
Bătrînii vraci înscriseră odată
Al șaptelea articol fioros.

(Eug. Frunză — Articolul 7)

6. Urcați-vă pe streașini, unde vîntul
își bate joc de toți zgîrie-norii,
ca să vedeți cum trec pe-ntreg pămîntul
în marș cu libertatea, luptătorii.

(Eug. Jebeleanu — Dușmanilor păcii)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 43. Citiți cu atenție textul. Pe caiet, scoateți într-o coloană cuvintele formate prin derivare și în a doua coloană cuvintele formate prin compunere.

1. Satîrgi-Mahomed-Pașa, trăgîndu-se înapoi fu rănit și îndată schimbînd retragerea în fugă dete cel dintîi semnalul neorînduirii și toată armia musulmană se întoarse în risipă spre baltă, lăsîndu-și coastele și spatele expuse loviturilor noastre. În zadar ianicerii se țin semeți împotriva alor noștri și caută a le răspunde cu focurile lor, căci celelalte cete, spăimîntate de aceste izbiri împreunate, la care nu se așteptau, răschirîndu-se îi tîrăsc și pe dînșii înapoi. În zadar Sinan mustră pe ostașii ce fugeau acum în cuvinte ocărîtoare, acum bătîndu-i cu măciuca sa înfierată (massa ferrata) silind în tot chipul a-i pune în rînduială și a-i întoarce la bătălie. Glasul și autoritatea lui sînt nesocotite și nici o putere omenească nu mai poate opri în loc valurile zgomotoase ale fugarilor, care se prăvăleau cu furie și repede spre pod, căutîndu-și mîntuirea în trecerea lui.

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Pînă aici, domnilor mei, vine istoria ce am să vă înfățoșez. Sprijinul cel mai temeinic ca să pot ajunge la țelul dorit îl aștept de la indulgența dumneavoastră și de la nădejdea măgulitoare că prin prelecțiile mele voi putea deștepta în d-voastră un duh de unire mai de aproape în toate ramurile neamului romînesc și un interes mai viu pentru națiie și patrie. Aceasta mi-ar fi cea mai scumpă răsplătire și cea mai scumpă îmbărbătare în trudnicul meu drum.

Într-o asemenea întindere de istorie, care cuprinde atîtea timpuri și atîtea locuri, chiar cu cea mai mare luare aminte, trebuie să fac greșeli; oricine însă va binevoi a mă asculta ceva, va însemna că ele se vor întîmpla prin lipsa cunoștințelor și nicidecum prin rea-voință sau cu vreun scop ascuns. În înfățoșarea întîmplărilor care sînt aproape de noi și pe care sau noi sau părinții noștri le-au văzut, voi fi cu cea mai neadormită privighere, mărginindu-mă a vă arăta numai faptele împlinite, fără a vroi a vă descoperi și țelurile ascunse.

(*M. Kogălniceanu* — Cuvînt de deschidere la cursul de istorie națională)

Scanned with OKEN Scanner

3. Într-o zi, morărașul s-a supărat foarte. A sfărîmat pietrele cu ciocanul și a ridicat pentru totdeauna stavilele de la opust. Și lăsînd moara moartă și pustie, a încălecat pe iepurele lui cel bătrîn și a fugit departe de oameni în locuri singuratice. De atunci bătrînului aceluia de atunci nu i-au mai fost de loc dragi oamenii. Din singurătatea lui ieșea adesea la drumul mare... Au oamenii despre isprava lui multe povești ciudate. Atunci, după ce s-a lăsat de morărie, bătrînul ne-a îndemnat pe o seamă dintre noi să venim aici în dumbrava de la Buciumeni. Bătrînul tăcu o clipă. Duduia Lizuca băgă de seamă că toate jivinele, gîngăniile și păsările stăteau ca de marmoră în lumină, ascultînd.

„Și unde-i el acum?" întrebă ea cu sfială.

— Cine? Statu-Palmă? El de mult s-a tras pe tărîmul celălalt și nu-i mai place să vie în lume. Acu-i bătrîn și slab! Și s-adună din cînd în cînd acolo și stă de vorbă cu Strîmbă-Lemne, Sfarmă-Piatră și alți uriași din străvechi timpuri. Prea mult nu petrece cu ei, căci uriașii sînt cam greoi la minte, destul de urîți, nepoliticoși și lacomi. Totuși e nevoit să-și petreacă cu dînșii ceasurile de singurătate.

(*M. Sadoveanu* — Dumbrava minunată)

4. Cum se întunecă a ploaie, Stroe Vardaru întoarse ochii din mers spre dumbrăvile Cotrocenilor.

Într-acolo, peste vîrfuri de plopi și de salcii se bolovăneau nori negri, vîrtoși, de cremene, ziduind zăvorît zarea cu spăimoase metereze zimțate. Amnarele cerului scăpărau cele dintîi fulgere în crestele lor înalte. Huruiau surd într-acolo, în lînceda zăpușală de cireșar, cele dintîi tunete ale furtunelor din acea vară.

O clipă au stat toate pe loc...

Stroe Vardaru zori pașii sprinteni, mlădii, tinerești. Nu fiindcă îl alunga cumva grija să nu-l ajungă ploaia din urmă și să nu-i scalde leoarcă veștmintele...

Trecu deci Dîmbovița de sîrg, pe podișca îngustă, arcuită și jucăușă de bîrne.

Vîntoasa vînzolea salciile pletoase. Zburlea în crețuri mărunte unda subțiată a apei. Smulgea șindrilele hîitelor maghernițe și le răsucea în văzduh de-a valma cu vîrtejurile de pulbere și de paie, de nisip, de tăciuni, cenușă, gunoaie. Rațele de pe gîrlă băteau ferice din aripi, la vestirile că se apropie potop. Îl mîrîi un zăvod fumuriu, de stînă, legat cu funie de o codîrlă de chervan.

Scanned with OKEN Scanner

Cărăușul își dejuga boii la adăpost, sub umbrarul sălciilor, cu mișcări domoale, cumpănit, fără grabă.

Vorbea cu plăvanii sfătos, ca în bătătura lor de acasă, din sat; cum nici nu arăta într-altfel a fi toată latura aceasta a malului, unde se bălăceau turme de mascuri, unde pășteau vaci cu viței și talangă, unde se înșiruiau cîrduri albe de gîște, străjuite de-un curcan mai burzuluit și mai hapsîn decît căpitanul Costache chehaia, chiorul, marele tartor al dorobănțimii de la Agie.

(Cezar Petrescu — Ajun de revoluție 1848)

Exercițiul 44. Scoateți în coloane separate cuvintele cu aceeași rădăcină (pe care o indicați în capul coloanei). Completați aceste coloane cu alte cuvinte derivate sau formate prin compunere.

omenie, pădurar, lemnos, reface, cincinal, îndoitură, verdeață, bunătate, patriot, jalnic, străbun, repatriat, omenește, împădurit, scriitor, prefăcătorie, înlemni, înverzit, al doilea, încincit, deîmpărțit, păduratic, cincisutist, manuscris, refăcut, lemnărie, îmbuna, patriotism, jeluitor, părticică, despărți, pădurice, lemnișor, binefăcător, subscrie, răzbunare, compatriot, Strîmbă-Lemne.

Exercițiul 45. Formați — prin derivare și compunere — familii de cuvinte de la: *muncă, apă, loc, zi, cal, om, pădure, lemn, patrie, alb, roșu, bun, doi, cinci, bat, duc, fac, scriu, pun.*

Exercițiul 46. În textele date mai jos, găsiți cuvintele cu aceeași rădăcină. Completați seria cuvintelor din aceeași familie.

De exemplu:

Și ei fac focuri mari în taberi Și-și *cîntă cîntecele* serii?	a cînta; cîntare; cîntec; cîntăreț; descîntec; încîntare; cîntecel; încîntător; cîntători...

(M. Banuș — În munții Georgiei)

1. ...Ar trebui să-mi dai de lemne, că înlemnim pînă mîine.

(B. Șt. Delavrancea — Hagi Tudose)

2. Oamenii nu-i mai scormoniseră altă poreclă. Numele pe care îl avea morarul era cea mai potrivită nepotrivire.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

Scanned with OKEN Scanner

3. La Viena, șarpele de împărat
A visat un vis nemaivisat.

(M. Beniuc — Chivără Roșie)

Exercițiul 47. Potrivit exemplului de mai jos, copiați 8—10 din cuvintele date, stabilind apoi părțile lor componente. Oral, arătați care sînt morfemele care intră în alcătuirea a 5 din aceste cuvinte.

De exemplu:

reîmpăduriseți, gînditorul, inegalitate, dezintoxica, călătorisem, case, vis.

Tema cuvîntului			Desinență	Art. hot.	Categoria gramaticală
Prefix	Rădăcină	Sufix			
re + îm	pădur	i + se	ți	—	verb
— —	gînd	i + tor		(u) l	subst.
in	egal	itate	—	—	subst.
dez + in	toxic	a		—	verb
	căl	ător + i + se	m	—	verb
	cas		e	—	subst.
	vis	—	—	—	subst.

albăstrie, aluniș, apărie, băcăoancă, bat, bun, căsuțele, clujean, condusă, croitoreasă, desfăcută, despăduri, dezbinarăți, gînd, glorioase, îmbunătățind, înălbind, încolțiseră, înfocată, înfrigurat, îngîndurat, înlemniserăți, înrădăcinate, înserare, întrecerile, învățătoare, măsuță, munciseși, nedescris, nedespărțiți, neînfricat, nedezbinați, pietroaiele, predară, prelucraserăți, prefăcuserăți, recitit, retransformat, roșiatică, scăunaș, scorburos, străbătusem, strămoșească, timpuriu, traducător, transformatoarele, urcuș, ușura, văratic, zi.

Cuvinte compuse din inițiale

Exercițiul 48. Explicați cum sînt formate cuvintele scrise cu litere cursive:

1. Din grădinărie, mai la vale,
Tot cîntînd, un *utemist* răspunde.

(Eug. Jebeleanu — În satul lui Sahia)

Scanned with OKEN Scanner

2. Ti-am cunoscut băiatul cînd a luat cuvîntul din partea *U.T.M.-ului*. Un drac fără pereche care ar scăpa și din iad.

(*M. Davidoglu* — Cetatea de foc)

3. — Domnule, vă rog, nu știți unde-i *A.F.S.M.-ul*?
— Poftim?
— Sediul *A.F.S.M.*-ului nu știți unde-i?
— Fesemeu? N-am auzit... Poate *N.F.R.-eu*.
— Nu, nu... Înainte-i spunea *R.E.A.Z.I.M.*
— Reazim? Daaa... era la spital... pentru ăștia din război... mîini, picioare.... dar s-a desființat în 46.
— Nu, nu... *A.F.S.M.*, ferme, stații de mașini... așa ceva caut eu.

(*V. Em. Galan* — Bărăgan)

4. Se află *S.M.T.-uri*, gospodării de stat, gospodării colective, fabrici, uzine, fără școli de specializare? Puiul de cioban dus la *S.M.T.* poate ajunge inginer...

(*Eus. Camilar* — Dreptul la viață)

Sinonime

Exercițiul 49. Găsiți sinonimele cuvintelor scrise cu litere cursive. Arătați prin comparație, deosebirea de nuanțe.

1. E începutul lui decembrie...
A dat Dumnezeu *zăpadă* nemiluită; și *cade*, cade puzderie măruntă și deasă, ca făina la cernut, vînturată de un crivăț care te orbește. *Muscelele* dorm sub zăpada de trei palme. Pădurile în depărtare, cu tulpini *fumurii*, par cercelate cu flori de zarzări și de corcoduși. *Vuiet* surd se *încovoaie* de după dealuri și se pierde în văi adînci. Cerul e ca leșia. Cîrduri de corbi, prididite de vînt, croncăie, *căutînd* spre păduri. Viscolul se întețește. Vîrtejele trec dintr-un colnic într-altul. Și *amurgul serii* se întinde ca un zăbranic *sur*.
Rîul Doamnei, umflat, curge repede cu un vîjîit *mînios* înecat în *glasul* vîntului și *izbește* sloiuri mari de gheață și *butuci* groși de *meterezele* podului.
Arar *se vede* pui de om prin sat. *Pîrtia* e acoperită. Abia se zăresc poteci ca de lățimea unei lopeți.

Scanned with OKEN Scanner

Cea mai îngrijită leagă cîrciuma de primărie. Lumini gălbui de *văpaiță* joacă prin geamurile cîtorva case. *Vremea* rea a amorțit satul, îndeobște zgomotos. Numai în *bătătura* hanului roșu *hămăie* răgușit doi *dulăi* de cîini.

În cîrciumă e *arababură* mare...

Înlăuntru se aud *ciocneli* de pahare, *bușeli* de călcîie și zbîrnîitul *otova* al cobzarului. Trăgeau chindia de curgea *țărîna* din pod.

(B. Șt. Delavrancea — Sultănica)

2. S-aud de *pretutindeni tălăngile* sunînd,
Plîng unele cu *larmă* și altele-n *surdină*,
Răspund și *dau de știre* că turmele-n curînd
Vor coborî la *șesuri*...
În galbena lumină

De-abia le-auzi cum sună, mai jos, tot mai departe...
Le-adună vîntul parcă în negre *văgăuni*
Și-apoi le-*alungă iară* pe văi și iar le-mparte
Cu glasuri de *alarmă* ce *prevestesc* furtuni...

Trezite din *prăpăstii* de plînsetele lor,
Cresc negurile *sure*, alunecînd tăcute
Ies după stîne *în pripă* și *pier* ca un decor
Retras de mîna unei ființe nevăzute...

Apar din altă parte, sporind acum treptat
Și-n *falduri* ca o mantă, se lasă peste munte,
Iar *piscul* singuratic, sub cerul întristat,
Posomorît își trage căciula peste frunte.

(Șt. O. Iosif — Tălănci)

Exercițiul 50. Găsiți sinonimele cuvintelor date mai jos, (indiferent dacă sînt cuvinte regionale sau neologisme). Arătați dacă sinonimia termenilor e perfectă sau ce deosebire de nuanță există între sensul cuvîntului din exercițiu și acela al sinonimelor lui.

apare, azvîrli, ceartă, chezășie, chiot, ciomag, croi, curte, cuvînt deal, dicționar, dragoste, foc, fierăstrău, forță, frică, gard, glas, glorie, goni, izbi, îndrăzneț, în grabă, liber, miros, mînie, nădejde, nasture, onoare, pietroi, pîrtie, porumbel, praf, privi, răutate, retezat, rîvni, roză, soldat, steag, stradă, sui, surîs, sursă, șerb, temniță, tină, usca, vreme, zăpadă, ziar.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 51. Găsiți omonimele cuvintelor date mai jos; arătați diferitele lor sensuri; stabiliți categoria gramaticală a fiecărui cuvînt.

broască, capră, care, cer, cocoș, cui, dar, dor, lac, lași, liliac, mai, mare, mie, mine, mînă, minte, mori, noi, nouă, număr, fii, fire, foaie, fură, pară, păr, port, porți, post, război, sare, stea, țintă, toc, unde, ura, ușor, vară, vie, vin, vine.

Exercițiul 52. Explicați sensul cuvintelor scrise cu litere cursive și al omonimelor lor:

1. — Un bou în *posi mare*? Drept, cam ciudat *vine*
Dar asta se-ntîmplă în oricare loc;
Decît multă *minte* știu că e *mai* bine
Să aibi totdeauna un dram de noroc.

(Gr. Alexandrescu — Boul și viţelul)

2. Ca și atunci *mai coase* mama,
Coase și suspină rar
Dar cînd dă-ndărăt marama
Dezvăluindu-și cîmpul frunții
Părul ei e alb ca munții
Iernii lui Ghenar.

(G. Coșbuc — Nucul)

3. ...Nu-s un miel fricos, precum m-ai crede,
Ci *leu* flămînd ce-n pripă se repede,
Și n-ai știut ce *furii*-n *mine* sînt,
Ce suliți *port* în sprintenu-mi cuvînt,
Ce *fulger* mi-e-n condei și-aprins ce scapăr!
Ei, da! Tu m-ai lovit, iar eu mă apăr,
Și-oricine vede clar că asta vreu,
Și-n cearta asta nu-s de *vină* eu
Căci tu ai vrut să ai cu *noi* de furcă,
Și dacă-ai vrut să-ncurci, acum descurcă.

(G. Coșbuc — Scrisoarea lui Firdusi către șahul Mahmud)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 53. Găsiți omonimele a cinci cuvinte.
Exemplificați omonimia fiecărui termen prin fragmente din texte literare sau prin propoziții alcătuite de voi.

De exemplu:

mai: a) adv. = *Mai* prinde grîna sfîntă în strămoșești pămînturi.

(A. Toma)

b) subst. = În *mai* cînd rozele-nfloresc
Scăldate-n aurul din soare,
Popoarele sărbătoresc
A muncii sfîntă sărbătoare.

(Traian Demetrescu)

unde: Din izvoare și din gîrle
Apa sună somnoroasă
a) adv. = *Unde* soarele pătrunde
b) subst. = Printre ramuri a ei *unde*
Ea în valuri sperioasă
Se azvîrle.

(M. Eminescu — Freamăt de codru)

Antonime

Exercițiul 54. Găsiți antonimele din textele de mai jos. Explicați în ce scop au fost folosite în textele respective.

1. Am o fată; cînd o iau în brațe, țipă; cînd o las jos tace.

(Folclor)

2a. Și de-aceea spusa voastră era sîntă și frumoasă,
Căci de minți era gîndită, căci din inimi era scoasă,
Inimi mari, tinere încă, deși voi sînteți bătrîni.

(M. Eminescu — Epigonii)

2b. Cordelușe și nimicuri
Iată toate-a lui averi...
Darnic cînd nu vrei nici una
Și zgîrcit dacă le ceri.

(M. Eminescu — Pajul Cupidon)

Scanned with OKEN Scanner

3. Moftangiul poate avea sau nu profesiune, poate fi sărac sau bogat, prost sau deștept, nerod ori de spirit, tînăr, bătrîn...

(I. L. Caragiale — Rromînul)

4. Ș-a mers voinicul, a mers. Mult să fi mers. Se uită în jos și-l prinse amețeala. Privi în sus și se cutremură. Ce, nu făcuse nici un sfert din sfertul drumului?

(Em. Gîrleanu — Gîndăcelul)

5. Ca o minge se prăvale
Se coboară și se suie
Prin hîrtoapele din vale:
Uite-l! — nu e, uite-l — nu e!..

(G. Topîrceanu — La vînătoare)

6. Multe brațe mari și mici,
Face Dunărea în Deltă.
Apa ei ca o croșetă
Umblă colo, umblă ici.

(N. Cassian — Cu barca în Deltă)

7. Rîd și plîng în soare
Fețe-mbujorate
Jură-ntreg norodul
Pentru libertate.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

8. Dar știu precum afară-i ziuă:
noi răsărim și ei apun.
Victoria n-or stăvili-o
cum ziua n-o abați din drum.

(V. Porumbacu — An-Son-Hi)

9. Să măturăm pădurea de tîlhari
Care zăgazuri ne mai pot opri?
Nu sîntem slabi, ci noi sîntem cei tari
Nu cerșim pacea. O vom cuceri!

(V. Tulbure — Mama Zoici)

Scanned with OKEN Scanner

SUNETELE LIMBII ROMÎNE

Exercițiul 55. Transcrieți textele — notînd cu V — vocalele, cu V — diftongii și V — triftongii; cu C consoanele sau i final nesilabic. Despărțiți vocalele în hiat cu două linii verticale (II).

De exemplu:

— Ori ești bolnăvioară	VCC VCCC CVCCVCVCV
Drăguță mioară?	CCVCVCV CVVCV
— Drăguțule bace!	CCVCVCVCV CVCV
Dă-ți oile-ncoace	CV—CC V‖VCV — CCVCV

(Folclor)

1. Toți beau și se ospătau
Și voie bună-și făceau,
Numai Gruia lui Novac
Nici nu bea, nici nu mînca,
Nici voie bună n-avea.

(Folclor)

2. Cerul se acoperise de nori întunecați, printre care șerpuiau mii de fulgere, și bătea un vînt puternic care clătina țolurile șatrelor ca pe niște pînze de corabie.

(*V. Alecsandri* — Istoria unui galbîn)

Exercițiul 56. Înlocuiți literele cursive; arătați noul sens al cuvîntului astfel obținut.

Arătați ce modificări s-au adus cuvîntului.

bat; cană; carte; casă; caș; cerb; cînt; cîrîie; cui; des; dus; gheață; jir; ladă; lat; literat; mac; mai; pîine; pînă; scară; seară; spin; șes; șină; soț; speze; țară; teacă; teamă; vale.

De exemplu: bei, hei, mei, șei, tei, zei.

Exercițiul 57. După exemplele date, găsiți alte cuvinte în care *ș* și *j* să fie urmate de: *a, ă, e, ea, i* sau *î*.

Scanned with OKEN Scanner

Stabiliți regula ortografierii cuvintelor respective; cu zece din aceste cuvinte alcătuiți propoziții.

angajări, așa, birjar, clujean, coajă, fruntașă, greșeală, grijă, ieșean, înfățișînd, înfricoșat, jelanie, jeli, jeratic, jilț, jir, neglijînd, oblojească, șapte, șea, ședea, șerpi, șerb, sfîrșească, șir, tovarășă, ușă.

Exercițiul 58. Cuvintele date mai jos așezați-le în coloane, potrivit regulelor ortografierii cu *ia, ie, ea, a, e* și *ee*. Adăugați alte exemple.

aceștia, alee, atîția, atribuie, baie, blochează, ceas, cheag, cheamă, chiar, creez, creier, deal, dezmiardă, eminent, epocă, femeie, fier, geam, gheară, gheață, ianuarie, idee, ieftin, iepure, încheagă, îndoială, lunea, maghiar, miazăzi, miercuri, noiembrie, obiect, piară, piatră, poezie, proiect, tinichea, trebuia, viață, vie, veghează, voie.

Exercițiul 59. Stabiliți cîte sunete și cîte litere sînt în cuvintele de mai jos. Explicați deosebirea dintre sunet și literă.

Alecsandri, Alexandrescu, axiomă, bauxită, carte, cearceaf, ceață, cer, cercel, cerceta, cheie, chestiune, chezășie, chiar, cincinal, circumstanțial, cocs, curaj, exercițiu, explicație, fucsină, geamgiu, genealogie, genunchi, ger, ghem, gherghef, ghicitoare, ghindă, gigant, gingaș, îmbîcsit, întrecere, kilogram, kilometru, lux, tehnician, ticsit, văcsuitor.

Exercițiul 60. Alcătuiți propoziții cu cinci din cuvintele date mai jos și subliniați literele (străine) împrumutate.

Köln, Quintilian, Quintus, Edgard Quinet, Quirinal, Watt, Wolfram, Washington, Richard Wagner, Bernard Shaw, Mark Twain, Wilhelm Tell, Yalta, New-York, William Thackeray, Percy Bisshe Shelley, George Gordon Byron, Albert Kiraly, Alexandru Szathmary, Ilya Ehrenburg, Bernard Palissy, A.Petöfi, München, Edgar Allan Poë.

Exercițiul 61. Subliniați cu o linie vocalele, cu două linii diftongii, cu trei linii triftongii; încercuiți cu roșu semivocalele și cu albastru *i* final nesilabic.

abia, alteori, astăzi, azi, azuriu, bietul, bou, cheia, chemi, ciur, cuib, coif, convingeți, credeau, cui, cuscru, dau, datini, doi, dublu, fagi, fier, floare, fumuriu, grai, greu, iar, Iași, iau, ideal, ieri, ierți, întîrziați, întrebi, înveți, locuitori, luni, mai, marți, miei, miel, mori, nemiș-cați, nou, ochi, pămînturi, piatră, picioare, piept, pionieri,

Scanned with OKEN Scanner

pluiau, pomi, povești, rădăcini, răi, rîu, roșu, sau, țări, tineri, trunchi, ulmi, utemiști, vechi, vierme, vii, viteji, viu, voie, vorbiți.

Exercițiul 62. Dați cîte 5 exemple de cuvinte cu diftongii *ia, ie, ea* la începutul, în mijlocul și la sfîrșitul cuvintelor.

Exercițiul 63. Dați și alte exemple de cuvinte scrise cu litere duble. Pentru fiecare exemplu, alcătuiți și o propoziție.

aa = contraatac
ee = feerie, reexaminare, procedee
ii = viitor, semiiobăgie
oo = epizootie, coordonare
uu = perpetuu
cc = accent
nn = înnegri
rr = interraional
ss = transsiberian
tt = kilowatt

Exercițiul 64. Transcrieți textul. Subliniați cu o linie diftongii, cu două linii triftongii și cu o linie punctată vocalele în hiat.

1a.

— Foaie verde de trei flori,
Ciobănaș de la miori
Un'ți-a fost moartea să mori?
— Sus în vîrful muntelui,
În bătaia vîntului,
La cetina bradului
— Și de ce moarte-ai murit?
— De trăznet cînd a trăznit.
— De jelit cîn' te-a jelit?
— Păsările-au ciripit
Pe mine că m-au jelit.
— De scăldat cin'te-a scăldat?
— Ploile cînd au plouat
Pe mine că m-au scăldat.

(Folclor)

1b.

Voiniceii mei,
Voinici feciorei,
Ei de mi-și vedea,
Mila-i cuprindea,
Ochi-și lăcrămau
Pinteni ei dădeau,
Păginii soseau,
Și de mi-i soseau

Scanned with OKEN Scanner

Din drum îi opreau,
Samaralîc dau;
Dar turcii stăteau,
Nici nu mulțămeau,
Cuvînt nu rosteau,
Ci-mi încremeneau,
Cu ciubucu-n gură
Cu frîul pe mînă.

(Folclor)

2. Cum a făcut nevasta lui Lipan calea întoarsă, vremea s-a zbîrlit. S-a răsucit vîntul și a prins a bate de către miezul-nopții. Dezghețurile au stat. Lumina a slăbit în dauna piclelor. Cu această suflare rece în spate și pe sub fuga aceasta de nouri subțiri, cei doi călători au umblat în tăcere ca printr-o țară nouă. Abia o văzuseră în ajun și acum n-o mai cunoșteau.

Caii bocăneau cu potcoavele lui moș Pricop prin gloduri înghețate și grunzuri.

Drumurile și potecile erau pustii. Ferestrele crîșmelor degeaba arătau covrigi uscați în gîturi de sticle cu băuturi colorate. Aveau un aer de părăsire și dezolare. Asta însă pentru puțină vreme, căci biruința deplină a soarelui nu putea să întîrzie. Toate stăteau ca într-o așteptare. Cînd vor porni iar puhoaiele la vale, trebuiau să ducă o veste nouă. Așa dezlega Vitoria înțelesul acestor înfățișări schimbate.

(*M. Sadoveanu* — Baltagul)

Exercițiul 65. Scrieți cuvintele de mai jos, potrivit tabloului ce urmează.

Cuvîntul	Semi-voc.	Voc.	Semi-voc.	Diftong într-un cuvînt	Diftong în două cuvinte	Triftong într-un cuvînt	Triftong în două cuvinte
dai		a	i	dai			
mi-am	i	a			mi-am		
miei	i	e	i			miei	
le-au	e	a	u				le-au
leoaică	o	á	i			leoaică	

acei, aluminiu, amiază, aripioară, asiduu, coasă, credeai, cui, dai, dă-i, dăinuire, i-ai (strigat), instantaneu,

le-au (chemat), leoarcă, mi-au (dăruit), miez, mîini, ne-ai (anunțat), noroi, perpetuu, piuă, plouă, raion, rămîi, rău, rumeioară, stai, suiai, și-au (zis), șei, șerpoaică, tăiau, tăioasă, treiera, viață, viteaz, vreau, zmeoaică.

DESPĂRȚIREA CUVINTELOR ÎN SILABE

Exercițiul 66. Aplicați la cuvintele de mai jos regulile despărțirii cuvintelor în silabe. Scrieți mai întîi regula și ilustrați-o apoi cu exemple corespunzătoare (despărțite în silabe).

abreviere, accent, acrișor, adresă, adjunctă, aglomerat, agricultură, alcool, antiștiințific, aspru, astringent, astronomie, atlas, axa, bot-gros, cașicum, conjunctiv, consoană, construiți, contraatac, creație, ctitor, declinare, desfac, dreptunghi, echer, Europa, excepție, exprimare, funcție, gîrlă, hexametru, impetuos, îndoit, înnorat, instruit, jertfă, libertate, lupi, măiestrie, mierlă, monstruoși, moțiune, muncă, nedrept, ocluzivă, răuvoitor, succesiv, timpuriu, tîmplă, transpune, triunghi, țara, umbră, untdelemn, veghea, vinars.

ACCENTUL

Exercițiul 67. Stabiliți pe care din silabele (ultimă, penultimă antepenultimă sau ante-antepenultimă) cuvintelor date mai jos cade accentul principal; precizați vocalele care poartă accentul.

aba, aceasta, acesta, adîncuri, alean, argint, buturugă, cafegioaică, capăt, capitole, căprioara, citeau, cîntecele, codru, constantinopolitan, grămadă, gramatica, închide, independență, individualitate, istovită, lespezile, luminiș, macara, muncitorime, munte, neam, nemișcați, oamenii, onomatopee, pămînt, paratrăznet, patru, rădăcini, ramuri, republica, roșu, sărbătorirea, senină, spune, stavilele, steag, șaisprezece, șerpoaică, tăiai, transeie, tresare, trigonometrie, țărînă, valurile, veneai, veverițe.

Exercițiul 68. Citiți cuvintele de mai jos, arătați unde poate cădea accentul și sensurile (sau valorile morfologice) pe care le poate avea același cuvînt în raport cu schimbarea accentului.

acele, căi, călătorii, colonie, companie, copii, fugi, haină, indică, lături, manevra, mări, modele, nota, reclamă, repede, scutură, snopi, sufragiu, torturi, umbrele, urmă, veselă, voi.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 69. Stabiliți silaba pe care cade accentul în următoarele grupuri de cuvinte, așezînd cuvintele potrivit tabloului dat.

Cuvîntul		Silaba ante-ante penultimă	Silaba ante-penultimă	Silaba penultimă	Silaba ultimă
învăța			în	vă	ță
învățară		în	vă	ță	ră
învățaseră	în	vă	ță	se	ră

a) lăuda lăudară lăudaseră
cînta cîntară cîntaseră
b) patrie patriotic patriotism
roșu roșiatică înroșit
c) șapte înșeptit șaptesprezece

Exercițiul 70. Faceți schema grafică a silabelor accentuate și neaccentuate din versurile date și stabiliți apoi felul unității metrice.

D e e x e m p l u:

a. Mîndru-i codru și-nfrunzit: ´—/´—/´—/´— = troheu (vers 7 silabe)

b. E plin de oameni cîmpul: —´/—´/—´/— = iamb (vers 7 silabe)

c. Mihnea încalecă: ´——/´——/ = dactil (vers 6 silabe)

d. Aplecați-vă vieți dispărute:
——´/——´/——´/— = anapest (vers 10 silabe)

e. Mărunt tot ploua cu cenușă: —´—/—´—/—´— = = amfibrah (vers 9 silabe)

1. Ursan năval s-aruncă în neagra tătărime
Croind o pîrte largă prin deasa ei mulțime.
Sub mîna-i buzduganul, unealtă de pieire
Ca un balaur face în giuru-i o rotire,
Un cerc de moarte-n care amar de cine-i prins!...

(*V. Alecsandri* — Dan, căpitan de plai)

2 a. Să-mi fie somnul lin
Și codrul aproape,
Luceasc-un cer senin
Pe-adîncile ape.

(*M. Eminescu* — De-oi adormi)

2 b. Nu credeam să-nvăț a muri vr-odată;
Pururi tînăr, înfășurat în manta-mi,
Ochii mei înălțam visător la steaua
Singurătății.

(M. Eminescu — Odă în metru antic)

2 c. Pe un deal răsare luna, ca o vatră de jăratic,
Rumenind străvechii codri și castelul singuratic
Ș-ale rîurilor ape, ce sclipesc fugind în ropot.

(M. Eminescu — Călin)

3 a. Chiar acum din crîng venii
Și c-o veste bună!
Iarăși e concert, copii...
Merg și eu, și tu să vii,
Mergem împreună.

(G. Coșbuc — Concertul primăverii)

3 b. Stejarii cu hohot izbeau
Adînc răzvrătita coroană
Iar norii-n văzduhul în goană
Cu urlet de groază veneau.

(G. Coșbuc — Copilărie)

3 c. Cît de frumos e pe lunci și cît de frumoasă pădurea!
Soarele-aproape de deal, se uită de-a lungul cîmpiei,
Mare cît roata de car și-ntocmai ca stogul cînd arde;
Plopii pe margini de drum, umpluți pretutindeni de praful
Cel de copite stîrnit, în fuga căruțelor goale,
Ori de drumețul toiag și de multe turme de vite
Veseli se uită spre cer, iar frunza rotundă li-e iarăși
Albă, ca fața de-argint și tremură-n freamăt de doină.

(G. Coșbuc — După furtună)

4. De-ai fi venit mai devreme, tu blînda și plina de pace,
Ca să arunci toporașii albaștri pe margini de drumuri
Și să avînți ciocîrliile-n slavă cu vesele triluri!
De-ai fi trezit mai devreme viața din somnul letargic,
Poate c-atuncea și robul învins de nevoi seculare
S-ar fi lăsat amăgit să-ți asculte eterna chemare.

(Șt. O. Iosif — 1907)

Scanned with OKEN Scanner

5. Sihla mută se-nfioară...
Speriat, dintr-un hățiș
Pui sfios de căprioară
A ieșit la luminiș.

(G. Topîrceanu — Balada munților)

6. Nu-i tulburător poporul,
Bun e, blînd, poporul meu
Dar că își iubește țara
Da, — și-o va iubi mereu!

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

7 a. Pace, cu ochi care rîd
Pe încă plînsul obraz,
Calcă balaurul hîd
Treci peste frîntu-i grumaz.

(A. Toma — Imn păcii)

7 b. Din izbînzi în izbînzi mergi popor luptător,
Împilări, tron vrăjmaș — tu le spulberi sub pași!
Muncitori și plugari, cărturari și ostași
Făurari de legi noi, de lumină și spor
Voi dați faptelor zbor spre măreț viitor.

(A. Toma — Cîntec pentru R.P.R.)

8. Învață, deci! Crești falnic vlăstar al biruinței!
O lume însorită și liberă te-așteaptă.

(D. Deșliu — Celor ce vin)

9 a. Scapără, scapără, cremene,
Cîntul cu tine să-mi semene,
Versul să nu ne mai pregete
Veacuri le număr pe degete.

(V. Porumbacu — Scapără, scapără, cremene!)

9 b. Mărunt tot ploua cu cenușă
Prin gratii, pe zid, prin tavan.
Ce pasăre fără cătușe
E sus la Ilie în geam!

(V. Porumbacu — Mierla lui Ilie Pintilie)

Scanned with OKEN Scanner

9 c. Aleargă soldatul s-ajungă; azvîrle tunica prea grea.
Grabnic pămîntul sub talpă ca rîul de munte aleargă,
Norul pe trup se-nfășoară, pe pieptul ce stă să se spargă,
Fîlfîie cerul în goană; izbînda aleargă și ea.

(V. Porumbacu — Soldatul din alt Marathon)

Exercițiul 71. Faceți schema versurilor date. Încercuiți ultima vocală accentuată din vers și subliniați în continuare silabele care intră în alcătuirea rimei. Arătați felul ritmului și al rimei.

1. Foicica fagului,
La poalele muntelui,
Muntelui Pleșuvului,
La mijlocul
Cîmpului
La puțul
Porumbului
Pe cîmpia verde-ntinsă
Și de cetine cuprinsă,
Șade Toma Alimoș
Haiduc din țara de jos.

(Folclor)

2. Muză! ce lui Omir, odinioară,
Cîntași Vatracomiomahia
Cîntă și mie, fii bunișoară
Toate cîte făcu țigănia
Cînd Vlad-vodă îi dete slobozie
Arme ș-olaturi de moșie.

(I. Budai-Deleanu — Țiganiada)

3 a. Dintre sute de catarge
Care lasă malurile,
Cîte oare le vor sparge
Vînturile, valurile?

Dintre păsări călătoare
Ce străbat pămînturile,
Cîte-o să le-nece oare
Valurile, vînturile?

De-i goni fie norocul
Fie idealurile
Te urmează în tot locul
Vînturile, valurile.

Scanned with OKEN Scanner

Ne-nțeles rămîne gîndul
Ce-ți străbate cînturile
Zboară vecinic, înginîndu-l
Valurile, vînturile.

(*M. Eminescu* — Dintre sute de catarge)

3 b.

Stelele-n cer
Deasupra mărilor
Ard depărtărilor
Pînă ce pier.

După un semn
Clătind catargele
Tremură largele
Vase de lemn:

Niște cetăți
Plutind pe marile
Și mișcătoarele
Pustietăți.

Stol de cocori
Apucă-ntinsele
Și necuprinsele
Drumuri de nori.

(*M. Eminescu* — Stelele-n cor)

4. Pe vodă-l zărește călare trecînd
Prin șiruri cu fulgeru-n mînă.
În lături s-azvîrle oștirea păgînă,
Căci vodă o-mparte, cărare făcînd;
Și-n urmă-i se-ndeasă, cu vuiet curgînd,
Oștirea romînă.

(*G. Coșbuc* — Pașa Hassan)

5 a.

A trecut întîi o boare
Pe deasupra viilor
Și-a luat de pe ponoare
Puful păpădiilor.

Cu acorduri lungi de liră
I-au răspuns fînețele
Toate florile șoptiră
Întorcîndu-și fețele

Un salcîm privi spre munte
Mîndru ca o flamură
Solzii frunzelor mărunte
S-au zburlit pe-o ramură.

(G. Topîrceanu — Rapsodii de toamnă)

5 b. Doar Grivei bătrînul n-are
Cu ce roade oasele
Că de cînd cu postul mare
Toate-i merg de-andoasele.

Pentru cîte-a tras sărmanul
Cui să ceară daune?...
Drept sub nasul lui, motanul
A venit să miaune.

(G. Topîrceanu — Primăvara)

6. În creșterea țării, în rîvna măreață
Partidul e inima ceea de viață,
crescîndu-și în oameni voinica vîltoare
prin slova Scînteii, mereu luptătoare.

(D. Deșliu — Poem pentru Scînteia luptătoare)

7. Jiule — Jiu, bate ceasul plecărilor și ne desparte.
Pe mine m-o duce acuma un tren care pleacă-n departe.
Aș vrea să te iau azi cu mine. Te-aș prinde așa, ca pe-un brîu
Ce-au Jiii de nu vor să-ți zburde tot sprinteni ca mînji fără frîu?
Eu am să-i aud cîteodată la noi pe la vară la secere.
Mi-e drag nechezatul lor veșnic. — Tovarășul meu de întrecere!

(V. Porumbacu — Cîntarea Jiului)

Exercițiul 72. Găsiți aliterațiile și onomatopeile din textele de mai jos. Arătați ce se numește onomatopee și în ce scop a fost folosită. Indicați versurile în care se obțin efecte onomatopeice prin succesiunea anumitor sunete sau silabe. Memorați două texte cuprinzînd onomatopei.

1 a. Deodată se aude un tropot pe pămînt,
Un tropot de copite, potop rotopitor.

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

Scanned with OKEN Scanner

1 b. Vuieşte aprig cîmpul şi armele răsună,
Şi tunurile crunte ca tunete detună.

(V. Alecsandri — Dumbrava Roşie)

2 a. Şi uscat foşni mătasa pe podele, între glastre,
Între rozele de Şiraz şi lianele albastre.

(M. Eminescu — Scrisoarea IV)

2 b. Cerul stelele-şi arată
Solii dulci ai lungii linişti

(M. Eminescu — Povestea teiului)

3 a. Voinicii cai spumau în salt;
Şi-n creasta coifului înalt
Prin vulturi vîntul viu vuia,
Vr-un prinţ mai tînăr cînd trecea,
C-un braţ în şold şi pe prăsea
Cu celălalt.

(G. Coşbuc — Nunta Zamfirii)

3 b. Şi clopotele-n limba lor
Plîngeau cu glas tînguitor;
Şi-adînc din bubuitul frînt
Al bulgărilor de pămînt,
Vorbea un glas, un cîntec sfînt
Şi-nălţător.

(G. Coşbuc — Moartea lui Fulger)

4. Răzbubuind din nor în nor
Un trăznet se descarcă!

(Şt. O. Iosif — Furtuna)

5 a. De ce vă puneţi gheara-n gît?
Să lase unul cît de cît,
Să dea şi celălalt ceva —
Eu cît de cît, socot c-o da!

(G. Topîrceanu — Un duel)

5 b. Şi broaştele semeţe cîntau cu glasuri multe
Pe cînd din înălţime, privindu-şi faţa-n lac
Un nour singuratec stătea uimit s-asculte
Cum bat ca toaca toate şi-o clipă toate tac.

(G. Topîrceanu — Broaştele)

Scanned with OKEN Scanner

5 c. Dar de sus, din corcoduș
Pitulîndu-se între foi,
Mititel și jucăuș
Le-a răspuns un pițigoi:
— Cîți ca voi!
— Cîți ca voi!

(G. Topîrceanu — Cîți ca voi)

6. Prin crunt bubuit de granate luptau
Sub roșu stindard muncitorii.

(A. Toma — Prin crunt bubuit de granate luptau)

7. Hohotește văzduhul, clocotește pămîntul
se-ntețește culesul bucuriilor coapte,
se-nzecește puterea și sporește avîntul
spre cinstirea și slava lui Noiembrie șapte.

(D. Deșliu — Cîntec în cinstea lui 7 Noiembrie)

Scrierea cu majusculă

Exercițiul 73. Copiați textele potrivit regulilor folosirii majusculei. Explicați apoi oral scrierea cu majusculă.

1. cele mai bune foi ce avem astăzi sînt: „curierul romînesc“, sub redacția d. i. eliad; „foaia inimii“ a d. bariț și „albina romînească“ care, în anul acesta mai ales, a dobîndit îmbunătățiri simțitoare.

(M. Kogălniceanu — Programul Daciei literare)

2. cînd am venit eu cu tata și cu frații mei petrea și alexandru și nică din ardeal în pipirig, acum șasezeci de ani trecuți, unde se pomeneau școli ca a lui baloș în moldova? doar la iași să fi fost așa ceva și la mănăstirea neamțului, pe vremea lui mitropolitul iacob, care era oleacă de cimotie cu noi de pe ciubuc clopotarul de la mănăstirea neamțului, bunicul mîne-ta, smărandă, al cărui nume stă scris și astăzi pe clopotul bisericii din pipirig. ciubuc clopotarul tot din ardeal știa puțină carte, ca și mine; și apoi a pribegit de-acolo ca și noi, s-a tras cu bucatele încoace ca și moș dediu din vînători și alți mocani din pricina papistășiei mai mult, pe cît știu eu, și atît era de cuprins, de s-au umplut munții: hălăuca, piatra lui iepure, bărnarul, cotnărelul și boampele, pînă dincolo peste pătru vodă, de turmele și tamazlîcurile lui.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

3. —Zi cu soare, piatră de hotar,
Zi de august douăzeci și trei
Vii în mintea noastră iar și iar,
Vii să vezi ce fac copiii tăi.

(M. Beniuc — Letopiseț)

4. Treizeci decembrie patruzeci și șapte,
sfîrșit de an și început de veac!
Încă un vis care-nflorește-n fapte...

(M. Breslașu — Treizeci decembrie)

5. Zburdă-ntîi mai,
Pe-o gură de rai,
Cu miei și mioare,
Sub soare-răsare.

(M. Banuș — Copii, vine-ntîi mai)

Exercițiul 74. Copiați textul. Oral. faceți analiza fonetică a cuvintelor scrise cu litere cursive (felul sunetelor, diftongi, triftongi, vocale în hiat, stabiliți numărul silabelor, indicați locul accentului).

1. Porni *luceafărul*, *creșteau*
În *cer* a lui aripe,
Și *căi* de *mii* de *ani treceau*
În tot *atîtea* clipe.

Un cer de stele dedesubt,
Deasupra-i cer de stele
Părea un *fulger* ne-ntrerupt
Rătăcitor prin ele.

Și din a *haosului* văi,
Jur împrejur de sine
Vedea ca-n ziua cea *de-ntîi*
Cum *izvorau* lumine.

(M. Eminescu — Luceafărul)

2. Dar *îndrăzneau* și-atunci semețe-n lunci
Să-și *scoată boiul flori mai* înfocate,
Iar inima de muncitor *și-atunci*
Era numai *garoafe-mbujorate*.

Scanned with OKEN Scanner

Cînd *răsăreau* cu *chipul* lor de foc
Să-și *poarte* purpurii *mîndria*-n *soare*,
Stau domnii-ncremeniți pe loc
Și verde *spumegau* de-nveninare
În timp *ce așteptau jandarmi* călare,
Să calce *flori* și inimi în *picioare*!...

(*M. Beniuc*—Furtuni de primăvară!)

Scanned with OKEN Scanner

PĂRȚI DE VORBIRE FLEXIBILE

Exercițiul 75. Copiați textul. Încercuiți cu creion colorat părțile de vorbire neflexibile; arătați în dreptul fiecărui cuvînt scris cu litere cursive în text ce parte de vorbire este.

Lizuca cunoștea toate cotloanele casei. Găsi îndată cenușa de care *avea nevoie*, *umplu ochi celălalt* buzunar *al* hăinuței *sale* și se întoarse spre portița de la stradă.

— Tărîțele ori făina nu *sînt* bune, explică ea. Este *o* poveste cu copiii *rătăciți* pe care *mi-o* spunea *bunicuța* — ș-acolo *se* vedea că iepurii și vulpile lingeau dîra de făină și de *tărîță* și copiii n-au mai putut cunoaște drumul înapoi. Ca să *se* cunoască semnele trebuie să presari cenușă. Hai să mergem, *Patrocle*!

— Hai, răspunse cățelul. Și ieșiră *amîndoi* la *portiță* pornind pe *un* drum *lung* și plin de peripeții.

(M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)

SUBSTANTIVUL

Exercițiul 76. Citiți textul. Găsiți substantivele și arătați funcția lor în propoziție.

Iordache, galben ca turta de ceară și cu mîinile prinse de friguri, se ruga să-i primească atît cît îi dădea. Ciobanul care ținea calul de frîu nu-și mai putu stăpîni inima-i cea plină de arșița rușinei, a ciudei și a dorului de răzbunare și începu să-i spună turcului, plîngînd:

— Ăla, boierule, m-a bătut de m-a stins! Ăla m-a înjugat ca pe-o vită și am tras căruța alături cu boul de hăis! Nu-l lăsa, boierule! Fă-mi dreptate, boierule!

Plînsul ciobanului era sălbatic și zguduitor ca un puhoi de apă descărcat din vîrful muntelui. Turcul se încruntă

Scanned with OKEN Scanner

adînc. Iordache înțelese că nu mai este de cîrmit și plăti toată gloaba cerută.

(G. Galaction — Lîngă apa Vodislavei)

SUBSTANTIVE CONCRETE ȘI ABSTRACTE

Exercițiul 77. Copiați textul. Scoateți într-o coloană substantivele concrete și în altă coloană substantivele abstracte indicînd — în dreptul fiecăruia — ce denumește.

1. Doresc din toate puterile inimii și spiritului meu ca oamenii onești și învățați să se grupeze în jurul ideilor celor bune și raționale, să le susție cu tărie și să le propage prin cuvînt, prin scrieri și prin fapte, căci numai astfel s-ar putea forma conștiința poporului, singurul frîu ce poate opri pe guvernanți de a se abate de la prescripțiunile adevăratelor principii și a nu lăsa loc la credințe greșite și stricate prin ură și patimă. Dorința mea a fost totdeauna de a vedea pe acei care-și iubesc țara legați între dînșii printr-o comunitate de idei și de principii...

(I. Ghica — Liberalii de altă dată)

2. Soarele pășise de mult, acum, peste creștetul stîncii mele de adăpost și înălțimile din apus își prelungeau repede chipurile lor de umbră deasupra văilor dimpotrivă. Noaptea se vestea grăbită din adîncuri și luna nu pășise încă dincolo de hotarele răsăritului său. În schimb însă, de sub marginile depărtate ale văzduhului de pretutindeni, nenumărate grămezi vinete de nouri posomorîți, cu frunți îndrăznețe și amenințătoare, se iviră fără de veste și împînziră într-o clipă, de jur împrejur, linia de împreunare a cerurilor cu pămîntul... Ai fi zis că imense și negre urdii de fantome uriașe urcau în rînduri strînse, de pe înalte trepte de haos, spre asaltul cel mai de deasupra a tăriilor cerești...

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

SUBSTANTIVE COMUNE ȘI PROPRII

Exercițiul 78. Citiți textul. Indicați substantivele comune (arătînd felul lor: individuale, colective, nume de materie) și pe cele proprii (explicînd ortografia lor și arătînd ce denumesc ele).

1. Cei ce cunosc cum era forma orașului București înaintea focului de la 1847 n-au decît să se gîndească puțin

și-și vor aduce aminte că, mergînd drept pe ulița Colții spre Sf. Gheorghe cel Nou, era pe timpii aceia o piață triunghiulară din care își luau începutul trei uliți: una ducea spre Bărăție, alta către Hanul lui Filaret și cea din urmă se îndrepta spre Pescăria Veche, din mahalaua Scaunelor. Cea dintîi era locuită de bogasieri [1], a doua de cojocari subțiri și groși, iar a treia, acoperită cu scînduri ca bazarele din Stambul, era locuită numai de abagii și găitănari.

(*N. Filimon* — Ciocoii vechi și noi)

2. Bolliac cîntă iobagul ș-a lui lanțuri de aramă;
L-ale țării flamuri negre, Cîrlova oștirea cheamă,
În prezent vrăjește umbre dintr-al secolelor plan;
Și ca Byron, treaz de vîntul cel sălbatic al durerii,
Palid stinge-Alexandrescu sînta candel-a sperării,
Descifrînd eternitatea din ruina unui an.

(*M. Eminescu* — Epigonii)

3. Toți zeii! toți au murit! toți mor! numai Norocul trăiește și va trăi cu Vremea, nemuritoare ca și el! Sînt aici!... aci biletele!... aci era soarele strălucitor căutat atîta timp orbește pe-ntuneric!

(*I. L. Caragiale* — Două loturi)

4. Și colonelul gîndea: „Azi, trebuie să înaintez diviziei lista de decorații. Oare la ce decorație să-l propun pe locotenent? „Mihai Viteazul!“ prea mare... Trebuie încurajați soldații, îndeosebi sergenții... Am să propun trei la „Virtutea Militară“...

(*Eusebiu Camilar* — Negura)

5. Cît țineau ochii, dintr-o parte în alta a noului firmament, mii de stele luceau pretutindeni, grupate în superbe constelații; și ar fi trebuit multă vreme și o puternică fantezie pentru a alege din ele marile figuri geometrice, dîndu-le un nume. În orice caz și Carul Mare enorm și nordic și Orion cel măreț și lungul Scorpion și Taurul cu coarne ascuțite își aveau perechea aici; dar mai erau atîtea altele necunoscute, un cer întreg acoperit de tulburătoarea și pura lor trigonometrie.

(*Geo Bogza* — Porțile măreției)

---

[1] negustori care vindeau diferite articole de manufactură.

Exercițiul 79. Alcătuiți un scurt referat în care să arătați care au fost ultimele voastre lecturi literare (din literatura romînească și universală) indicînd: autorul, opera și tema. Subliniați cu o linie substantivele comune și cu două linii substantivele proprii.

Exercițiul 80. Redactați o cerere adresată conducătorului instituției superioare de învățămînt, unde intenționați să vă continuați studiile.

Exercițiul 81. Ce scriitori și artiști ai Republicii noastre au primit în ultimul an distincții pentru munca lor de creație și ce distincție anume? Indicați numele scriitorilor și artiștilor, al titlurilor, decorațiilor primite și al creației lor.

Antonomaza

Exercițiul 82. Citiți cu atenție textele de mai jos; arătați ce substantive comune provin din substantive proprii și ce substantive comune au devenit proprii.

1. Din pricina lui pepelea de moș Bodrîngă, Pavel nu mai dovedea din cîrpit.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2. O delegație de muncitori s-a prezentat directorului, dar acesta și-a scuturat iarăși havana, vorbind plictisit: „Fabrica nu dă și picioare".

(Al. Sahia — Uzina vie)

3. Adunarea se desfăcu lăsînd loc de trecere unui om mititel cu capul mare. Părea să fie o persoană a stăpînirii. Purta căciulă țuguiată de astrahan și blană cu guler de vidră.

(M. Sadoveanu — Baltagul)

4. Dar fața de masă și șervețelele de inișor sclipeau ca neaua, tacîmurile erau de argint greu, farfuriile de faianță, paharele de cristal.

(Cezar Petrescu — Ajun de revoluție 1848)

5. ...Cînd rareori vorbeau arătîndu-le celor mai tineri: aceea e Fecioara... acela e Carul Mare... în vocea lor lumea căpăta ca în tuburi de orgă o rezonanță solemnă și gravă.
— Aceea e Cumpăna... Aceea e Fecioara...

(Geo Bogza — Porțile măreției)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 83. Găsiți antonomazele din fragmentele de mai jos. Explicați-le.

1. De atunci, iubita mea, am rămas încredințat că în oameni sînt semințe de cruzime carele, dacă ar avea prilejuri... pentru dezvăluirea lor, ar acoperi fața pămîntului de Neroni.

(V. Alecsandri — Istoria unui galbîn)

2. Printre lunci, printre dune și printre ochiuri răzlețe și limpezi de apă, am rătăcit o parte din zi ca niște Robinsoni.

(M. Sadoveanu — Mirajul)

3. Un sculptor dăltuiește-o Venus
Suspină mii de Criști pe cruce,
Icari cu fîlfîiri semețe
Vîslesc spre-o țintă ce străluce.

(A. Toma — Cîntul vieții)

4 a. La Dunăre, cînd primii zori
Mijeau în nopțile - Europei
De geți plugari și luptători
Spun Herodoții și Esopii.

(Cicerone Theodorescu — Adam-Clisi)

4 b. Pe Oblomovi îi las să creadă
Că-i greu să-i schimbi în făurari.

(Cicerone Theodorescu — Am luat rondelul)

5. De-atuncea multe prăbușiri de zei
Au detunat sub aste bolți de lume,
Și nu le-a fost stîrnit un om anume
Ci le-au stîrnit mulțimi de Prometei.

(N. Cassian — În frunte)

GENUL SUBSTANTIVULUI

Exercițiul 84. Copiați textul. Stabiliți genul substantivelor. Scoateți apoi substantivele în coloane separate — pe genuri, — indicînd (în paranteză) în dreptul lor, dacă sînt comune sau proprii și ce funcție îndeplinesc în propoziție.

1. Nomazii de acolo mii de ani au viețuit numai în corturi, purtîndu-și turmele în pășuni, mai mult flămînzind și însetînd decît trăind. Deseori și-au căutat îndestularea

Scanned with OKEN Scanner

în pradă. Hanii lor trăiau în două-trei așezări păcătoase de ciamur și primeau tribut de la nomazi. „Sărac stăpîn, sărac păstor“, ăsta era proverbul lor. După mii de ani, iată că i-au învățat bolșevicii și i-au pus să aducă apă prin irigație din pustie și păstorii rătăcitori au trecut la viața agricolă. Capitala republicii lor acum e o grădină înflorită. De o parte și de alta a străzilor curg pîrăiașe hrănind șiraguri de portocali și smochini. Satele noi au școli; au medici și povățuitori. În Cazahstan s-a schimbat crugul lumii.

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

2. E aici în colectivă de un an.
Obrazu-n care-amare-asprimi de iască
Au scris răbojul vieții de țăran,
Acum abia începe să zîmbească.

Venea o vară bună, — o toamnă rea?
Doar vîntul s-aduna acasă în șură,
Atîtea spice-n cîmp ea nu avea,
Cîți fii să ceară pîine-n bătătură.

...Dar azi un fiu mai mare-i asesor.
Un altul e la seceră-n brigadă.
Al treilea cînd suie pe tractor,
Tot cîmpul larg se bucură să-l vadă.

Își doarme unu somnu-n Făgăraș
Războiul își trecu prin dînsul coasa.
Și mamei îi mai scriu vreo trei fruntaș.
Din noul abataj din Aninoasa.

La Criș ridică unul un zăgaz,
Vreo doi sînt la petrol în Monteoru,
Mezinul în păduri răstoarnă brazi
De-acasă tuturor le duce dorul.

Printr-înșii ochii mamei s-au deschis,
Și ei, muncitorește, o învață,
Că tot ce-a-ntrezărit abia în vis,
Prin lupta lor azi poate prinde viață.

(*V. Porumbacu* — Mama)

Scanned with OKEN Scanner

Substantive mobile și epicene

Exercițiul 85. Copiați textul. Subliniați cu o linie substantivele. Scoateți apoi din text substantivele epicene, indicînd — în dreptul lor — de ce gen sînt.

1. Pentru dînsul, toate zburătoarele, mîndri păunași, sălbăticoși cocori, bufnițe cobitoare, șoimi dîrji, găinușe moțate, dumbrăvence cu aripi verzi, pupăze cu creste bălțate, grauri pestriți, sitari, dropii și ierunci, toate picau ca fermecate cînd ieșea el la vînătoare, iar de se preumbla numai prin codri și prin livezi, mierlele și privighetorile, pitulicele și sticleții, presurile și sfranciocii, petroșeii și sfredelușii, botgroșii și scatiii, toii, cintezoii și pițigoii, toți îl întîmpinau peste tot locul cu dulcile lor cîntări, cucul îi vestea la tot ceasul mulți ani cu noroc și prigorii cu pene albastre îl însoțeau pretutindeni, chiuind și zburînd vesel, d-asupra capului său.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

2. Trec furnici ducînd în gură de făină marii saci,
Ca să coacă pentru nuntă și plăcinte și colaci;
Și albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din ei să facă cariul, care-i meșter faur.
Iată vine nunta-ntreagă — vornicel e-un greierel,
Îi sar purici înainte cu potcoave de oțel;
În vestmînt de catifele, un bondar rotund în pîntec
Somnoros pe nas ca popii glăsuiește-ncet un cîntec;
O cojiță de alună trag lăcuste, podu-l scutur,
Cu musteața răsucită șede-n ea un mire flutur;
Fluturi mulți de multe neamuri, vin în urma lui un lanț,
Toți cu inime ușoare, toți șăgalnici și berbanți.
Vin țînțarii lăutarii, gîndăceii, cărăbușii,
Iar mireasa viorică i-așteptа-ndărătul ușii.

(*M. Eminescu* — Călin)

3. În adîncul umbrei, în dosul acestui strălucitor decor, miile de păsări și de animale trăiau o viață neînfrînată. Și sub ele, în apa fierbinte și în mîlul cald altă viață a gîngăniilor fără număr, fără sfîrșit, multiplă și fabuloasă, izvorîtă din veșnicie. Pajura țipa sus în cer, unde curge rîul cel mare al vînturilor. Mai aproape de noi pluteau și vîsleau lebedele și cormoranul. Lopătari albi se înșirau pe deasupra trestiilor. Din scorburi bătrîne de sălcii tresăreau egrete

Scanned with OKEN Scanner

grațioase — ca niște bucăți de zăpadă înaripată. Și rațele, și gîștele, și bîtlanii, și cocorii, și becațele, și pescărușii de felurite neamuri. Și oamenii bizari cu care — aveam raporturi, din alt neam și altă zodie, ne vorbeau nu numai de felurimile de pești ale gîrlelor și bălților, ci și de animale ale plăviilor: lup și mistreț, vidră și nurcă.

(*M. Sadoveanu* — Mirajul)

4. Pe sub streșini își durează rostul
Rîndunele, vrăbii și lăstuni,
Vulturu-și clădește adăpostul
Sus pe stînci sculptate de furtuni.

(*M. Beniuc* — Cuib de vulturi)

Exercițiul 86. Arătați formele de feminin ale substantivelor date mai jos; explicați-le.

băiat, bărbat, berbec, bou, capră, cocoș, cotoi, frate, ginere, moș, tată, unchi.

Exercițiul 87. Formați substantivele feminine de la cele masculine, și substantivele masculine de la cele feminine:

călător, cioară, croitor, curcă, elev, fiu, gîscă, învățător, lucrător, lup, nepot, orășean, păstor, pictor, rață, sătean, școlar, scriitor, urs, vulpe, zidar.

Exercițiul 88. Explicați ce e moțiunea și ce sînt substantivele mobile; dați (în propoziții) 6 exemple de substantive mobile (pentru ambele genuri).

Exercițiul 89. Treceți într-o coloană substantivele epicene (indicînd în dreptul lor genul) și în altă coloană substantivele cu o formă pentru masculin și o formă pentru feminin (indicînd — în dreptul lor forma de feminin).

baci, barcagiu, barză, berbec, bibliotecar, bîtlan, bondar, bursuc, cămilă, capră, cerb, cititor, cocor, cocoș, cofetar, ctitor, doctor, dramaturg, fluture, funcționar, furnică, geamgiu, gîscan, graur, ied, iepure, inginer, jder, judecător, lăptar, lăstun, lebădă, lemnar, licurici, lopătar, mecanic, miel, mire, mistreț, moș, muncitor, nisetru, nurcă, pajură, păstrugă, pescăruș, pisică, prepeliță, privighetoare, profesor, șoarece, sondor, soră, sticlete, sudor, șalău, șarpe, știucă, țăran, tovarăș, văr, veveriță, vidră, viezure, vîslaș, vițel, vultur, zimbru, zmeu.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 90. Stabiliți numărul substantivelor din textul dat. Indicați pluralul substantivelor care sînt în text la singular și singularul substantivelor care sînt la plural.

1. Cum și-au așezat corturile în apropierea unui tîrg sau unui sat, bărbații, dintre care cei mai mulți sînt fierari sau lingurari, purced să vîndă drîmbe, coveți, lăcăți, fuse ș.c.l.; babele se duc de trag cu sorții fetelor romînce pe la case; flăcăii merg de gioacă ursul prin ogrăzile boierilor și numai nevestele rămîn la șetre pentru ca să gătească de mîncat, în vreme ce copiii lor aleargă goi pe cîmp giucînd tananaua. Iar cînd se întorc cu toții sara la corturi, atunci să auzi răcnete de copii ce cer de mîncare, lătrate de cîini goniți de la ceaunul cu mămăligă, nechezuri de cai ce vin de la păscut, cîntice de flăcăi și de fete mari ce se întorc din luncă de la culesul fragilor, sfezi, dezmierdări, vaiete, hohote, chiote, sunete de cobze, de scripce, de drîmbe; toate acestea la un loc, ridicîndu-se în văzduh, odată cu fumul ce iese de sub fiecare șatră. Și puțin mai în urmă, cum s-a culcat soarele, cum s-au stins focurile, pare că nici n-au fost nici nu mai sînt... O tăcere adîncă domnește peste tot; oameni și dobitoace — toți se odihnesc; numai cîinii se aud lătrînd la lună.

(V. Alecsandri — Istoria unui galbîn)

2. ...Cum merg pe drumul ăsta, pe care-am mai umblat
S-ajung la Mînăstirea, spre Dunăre în jos,
Nu-s singur. Lîngă mine pămîntul mă alintă
C-un foșnet lung de grîne cu bobul sănătos.

Și-s în tarlale oameni cu mîneci suflecate
Ce-noată-n mări de grîne sunînd din spice tari.
Și-un fulgerat, prin ele, de mari mașini ce umblă
Și-mi vălure din zare un zumzet de bondari.

Pierdut de tot în lanul cu lungi sprîncene aspre
(Că pînă și porumbul ajuns-a pîn'la brîu)
Auzi un glas ce tună spre oamenii din preajmă:
„Grîul din anul ăsta e, bă, culme de grîu!"

Pe vremea asta, frate, să tot trăiești, să ai
Nu doi plămîni, ci zece, și tot să nu-ți ajungă,
Să tragi pe nări văzduhul de grîu înmirezmat
Doar dintr-o răsuflare de armăsar prelungă.

(Eug. Jebeleanu — În satul lui Sahia)

Scanned with OKEN Scanner

Terminația după număr a substantivelor nearticulate

Exercițiul 91. Formați pluralul (nearticulat) al substantivelor date mai jos. Arătați terminațiile de plural ale substantivelor și schimbările fonetice suferite de unele substantive în trecerea lor de la un număr la altul:

Masculine: arbore, arici, astru, cărbune, ciocoi, codru, cumătru, fag, fiu, flăcău, fluture, iepure, leu, măr, mecanic, mînz, moșneag, muncitor, nor, ochi, popă, pașă, pom, pui, șarpe, scatiu, tată, tigru, unchi, urs, vlădică.

Feminine: basma, blană, broască, cafea, carte, casă, cheie, coajă, corabie, felie, floare, gîrlă, iarbă, istorie, joi, lămîie, leafă, lînă, lume, luncă, mare, marfă, mătase, moară, muscă, navă, odaie, para, pădure, pîrghie, ploaie, poveste, scară, stea, șandrama, șosea, ușă, vale, vargă, vrajă, zi.

Neutre: ac, adevăr, basm, beci, bici, birou, bob, butoi, condei, curcubeu, cuvînt, exercițiu, fierăstrău, gust, ideal, indice, muzeu, nume, pai, pîrău, popor, privilegiu, rîu, sat, studiu, tablou, teatru, timbru, titlu, unghi.

Exercițiul 92. Formați pluralul nearticulat al substantivelor de mai jos. Alcătuiți — în scris — propoziții cu pluralul substantivelor scrise cu litere cursive și încercuiți cu roșu desinența pluralului. Oral, formulați regula formării și ortografierii pluralului acestor substantive:

Masculine: bidiviu, cazangiu, *copil*, *fiu*, geamgiu, hangiu, lefegiu, *muşteriu*, scatiu, *spahiu*, surugiu, tinichigiu, *uliu*, vizitiu, zapciu, zurbagiu.

Feminine: *academie*, argintărie, *bucurie*, civilizație, copie, concluzie, *conjuncție*, creație, fișie, fundație, istorie, orație, *poezie*, prepoziție, *recenzie*, relație, salcie, sanie, simfonie, tipografie, vitejie.

Neutre: armistițiu, asediu, artificiu, bisturiu, colegiu, *colocviu*, concediu, consiliu, domeniu, edificiu, *exercițiu*, *fluviu*, geniu, juriu, mediu, mileniu, naufragiu, privilegiu, preludiu, *principiu*, refugiu, sacrificiu, sanatoriu, *studiu*.

Substantive cu forme și genuri diferite la singular sau la plural

(cu același înțeles, cu alte înțelesuri)

Exercițiul 93. Arătați diferitele forme de singular sau de plural (cu același înțeles) ale substantivelor date. Indicați care e forma literară recomandată.

Scanned with OKEN Scanner

acoperiș, albuș, altoi, aripă, berbec, blid, boală, bob, cămin, coală, fluture, frîu, ghișeu, glonț, grăunță, hotar, iarbă, laborator, leafă, livadă, marfă, mîncare, nucleu, oaspete, pîrău, roată, stradă, școală, șoarece, tendință, timp, treabă, tufiș, vîrtej, vreme.

Exercițiul 94. Completați tablourile de mai jos cu formele diferite de gen (la plural și singular) ale substantivelor date. Dacă au și sensuri diferite, explicați-le.

1. Substantive cu forme și genuri diferite la plural

Singular	Plural	
	Masculin	Neutru
cap cîmp colț cocoș corn ochi timp zmeu	capi	capete, capuri

2. Substantive cu forme și genuri diferite la singular

Singular		Plural
Feminin	Neutru	
colindă cătună fructă	cólind	colinde

Exercițiul 95. Indicați formele de plural ale substantivelor date mai jos. Explicați sensul cuvintelor la singular și la plural:

alamă, apă, aramă, argint, cap, copilărie, corn, cot, fier, frig, grîu, iarbă, lapte, nisip, ochi, oțel, pămînt, raport, verdeață, sare, vis.

Scanned with OKEN Scanner

Sinecdoca

Exercițiul 96. Găsiți sinecdoca în fiecare din textele date mai jos și arătați în ce constă această figură stilistică.

1. Pentru ce stai înmărmurită, o, țară romînă! nu-ți mai aduci aminte de zilele cele vechi?... Străinul fugea ca de moarte, cînd vedea amenințătorul tău steag, un semn de dreptate, putere și slobozenie... Turcul, cuprins de spaimă, alerga să se ascundă între cadîne, în harem... și tătarul, în fuga calului, lua îndărăpt drumul pustiei.

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

2. Vestea se împrăștie că domnul se împăcase cu boierii; și boierii se bucurau de o schimbare ce le dănădejdea că vor putea ocupa iarăși posturi, ca să adune nouă avuții din sudoarea țăranului.

(C. Negruzzi— Alexandru Lăpușneanul)

3. Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

4. Și la toată întîmplarea, calul, tovarășul tău, te-a mai sfătui și el ce ai să faci, că de multe primejdii m-a scăpat și pe mine, în tinerețile mele.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

5. Și luni trecut-au după luni
Și-a fost de veste lumea plină
Că steagul turcului se-nchină.

(G. Coșbuc — Trei, doamne, și toți trei)

6. Furtuni îi viscoliră în obraz,
De grele vremuri tîmpla ei e ninsă.

(V. Tulbure — Mama Zoiei)

7. ...am descoperit un Sfînt Sebastian de un maistru italian de pe la 1600, extraordinar, emoționant; era înnegrit, l-am dat la curățat și Bubi Ipsilanti... mi l-a lăsat în schimbul unui Luchian...

(P. Dumitriu — În bătălia pierdută)

8. Generații întregi or să suie cu pompă dealul care duce la Șerban-vodă, după ce vor fi umplut cu nimicul lor

Scanned with OKEN Scanner

o vreme și o bucată din care să scoți un alt Eminescu nu se va mai găsi poate.

(I. L. Caragiale — În Nirvana)

Substantive defective de număr

Exercițiul 97. Completați fiecare categorie de nume cu încă 5 exemple. Arătați la ce număr se întrebuințează aceste substantive.

1. nume abstracte: *curaj*, *vitejie*.
2. nume de materii:
   metale: *fier*, *mercur*.
   gaze: *oxigen*, *hidrogen*.
   lichide: *benzină*, *petrol*.
   condimente și alimente: *miere*, *piper*, *unt*.
   plante alimentare: *mazăre*, *secară*.
3. nume cu înțeles colectiv: *studențime*, *proletariat*.
4. numiri topice: *Dunărea*, *Moscova*, *Roman*.

Exercițiul 98. Dați exemple de substantive comune și proprii defective de număr — cu forme numai de plural. Cu 6 dintre aceste substantive alcătuiți propoziții.

Exercițiul 99. Copiați textul. Scoateți apoi în prima coloană substantivele cu forme pentru ambele numere (fie că au același înțeles sau înțelesuri deosebite), iar în a doua coloană substantivele defective de număr (arătați numărul acestora).

De exemplu:

I	II
capul (pl.: capi, capete, capuri = forme multiple de plural cu înțeles diferit)	ițari (la nr. pl)
mustață (pl. mustăți)	spate (la nr. sing.)

1. Apoi, în tot locul dai de rîuri mari cu nume armonioase, ale căror unde port aurul. În pîntecele acestor munți zac comorile minerale cele mai bogate și mai felurite din Europa: sarea, fierul, argintul, arama, plumbul, mercurul, zincul, antimoniul, arsenicul, cobaltul, tuteaua, teluriul și în sfîrșit metalul cel mai îmbelșugat decît toate, aurul, pe care-l vezi strălucind pînă și prin noroiul drumurilor.

(N. Bălcescu — Istoria Romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Vorbește rar și așezat. Din cînd în cînd își dă puțin capul pe spate, surîde pe sub mustață, ș-atunci toată fața i se luminează.

Scanned with OKEN Scanner

Un trup mijlociu, vînos, sprinten în mișcări, piciorul strîns bine-n opincă, iștari de dimie. O curelușă peste cămașa de cînepă, scurtă-n poale, strîmtă-n mîneci — un chip uscățiv, fără vîrstă, ars de soare, ochii vii, mustața roșcovană, tunsă puțin pe buze, chica retezată, ș-o căciulă cît toate zilele, pe care-o dă moș Gheorghe — la anume vorbe — cînd pe ochi, cînd pe ceafă, cînd pe-o ureche. E pîndar în Jitia, și-i zice lumea „moș“ de cînd era mic, pentru că vorbea în „tîlcuri“ și tot cu oamenii mari îi plăcea să stea. Are un frate în București, învățat, însurat, procopsit acolo, de zece ani n-a mai venit în satul lui și nu mai vrea să știe de cei care și-au luat mămăliga de la gură, ca să-l dea la carte.

— S-a făcut boier... Săracu!

— De ce sărac, moș Gheorghe, că zici c-a ajuns bine?

— Hm... bine să-i dea dumnezeu. Da eu știu o vorbă țărănească de-a noastră și mi-i dragă s-o spun și la copii acasă:

„Decît să-nting în unt
Și să mă uit în pămînt —
Mai bine să-nting în sare
Și să mă uit în soare!“

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

Exercițiul 100. Împărțiți foaia caietului în două coloane. În prima coloană, scrieți substantivele defective numai cu formă de singular și în a doua coloană cele defective cu formă numai de plural. Alcătuiți propoziții cu substantivele scrise cu litere cursive.

aer, *aur*, Bîrlad, bob, brînză, carne, *Carpați*, cătușe, *cenușă*, cîlți, cimbru, cînepă, *cinste*, Cluj, *curaj*, făină, *fală*, foame, gheață, icre, *iesle*, *in*, întuneric, iștari, lene, mărar, *măruntaie*, mazăre, mei, miere, nea, *ochelari*, păcură, pătrunjel, *petrol*, piper, plete, *secară*, sete, seu, somn, sînge, spate, șale, șalvari, tăieței, tărîțe, unt, usturoi, *var*, vată, zahăr, *zori*.

Substantive colective

Exercițiul 101. Cu ajutorul sufixelor: *-iș*, *-et*, *-ărie* ,*-ime*, *-iște*, formați substantive colective de la:

alun, apă, arin, boier, bolovan, brad, burghez, cînepă, ciocoi, des, dorobanț, fag, frunză, funcționar, in, lemn,

Scanned with OKEN Scanner

mărăcine, mesteacăn, moșier, mult, muncitor, nuc, paltin, papură, pedestru, piatră, pom, porumb, profesor, prund, rufă, stîncă, stejar, țăran, tufă, zmeură.

Exercițiul 102. Găsiți substantivele colective din textele de mai jos și faceți analiza lor morfologică. Dacă sînt formate prin derivare, indicați sufixul.

1. Ascultați... marea fantomă face semn... dă o poruncă...
Oștiri, taberi fără număr împrejuru-i înviez...

(Gr. Alexandrescu — Umbra lui Mircea la Cozia)

2. Prostimea rămase cu gura căscată. Ea nu se aștepta la asemenea întrebare. Venise fără să știe pentru ce a venit și ce vrea. Începu a se strînge în cete, cete și a se întreba unii pe alții ce să ceară.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

3 a. Omul își îndreaptă pasul către desul stejăriș
Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș.

(V. Alecsandri — Lunca din Mircești)

3 b. La dreapta sub pădure, romîna oaste-apare
În pîlcuri și în cete pe cîmp orînduită,
Și fiecare ceată de luptă pregătită
C-un tun cu șapte țevii purtat pe roți ușoare.

(V. Alecsandri — Dumbrava Roșie)

4. Dar vîntul cel fără de pace
Începe să cînte-n brădet.

(Gh. Coșbuc — Faptul zilei)

5. Din grămada enormă se înalță aburi ca dintr-un rug.
— Bozan, s-a prăbușit podul lui Bozan, săriți!
S-au întins grabnic grinzi, și scări de lemn peste lava arzătoare, sprijinite pe scheletul podului căzut. În patru rînduri o echipă de muncitori a înaintat pe punțile de lemn, în patru rînduri s-au întors izgoniți de dogoare. Deodată, neașteptat, la capătul punții s-a arătat Filip cu Bozan în brațe. Din amîndoi ieșeau aburi și mulțimea a început să murmure cuprinsă de bucurie și teamă.

(Al. Sahia — Uzina vie)

6. Trecuse un ceas și încă nu s-alegea nimica, pentru că sînețele țineau viile și gloata lui Tomșa astupa valea.

Scanned with OKEN Scanner

Călărimea boierilor mai dădu o izbire, cercînd să tragă în risipă gloatele dinspre tîrg.

(M. Sadoveanu — Neamul Șoimăreștilor)

Exercițiul 103. Analizați din punct de vedere fonetic, morfologic și lexical substantivele scrise cu litere cursive în textele de mai jos.

1. În poiană mai vin încă elegante floricele,
Unele-n *condurii-doamnei* și-n *rochiți-de-rîndunele*,
Altele purtînd în frunte, înșirate pe o rază,
Picături de *rouă* dulce, care-n umbră scînteiază.

Ele merg s-adună-n *grupe*, se feresc de buruiene
Și privesc sosind prin *aer* zburători cu mîndre pene:
Dumbrăvenci, *ganguri* de *aur*, ce au cuiburi de *mătasă*
Ciocîrlii, oaspeți de *soare*, *rîndunele* — oaspeți de casă.

Mierle vii, șuierătoare, *cucul* plin de îngîmfare,
Gaița ce imitează orice sunete bizare,
Stigleți, *presuri*, *măcălendri* ce prin tufe se alungă
Și duioase *turturele* cu dor lung, cu *jale* lungă.

Iată vin și *gîndăceii* cu hlamide zmălțuite;
Iată *greieri*, iată *fluturi* cu-aripioare pudruite,
Și *culbeci* care fac *coarne* purtîndu-și casa-n spinare...
La privirea lor poiana clocotește-n hohot mare.

(V. Alecsandri — Concertul în luncă)

2. Frînturi de *oaste*-aleargă pe-apucate,
Ard satele... Departe se năzare
Un greu *convoi* cu strigăt de pierzare
Prin *pîlcuri* lungi de *praf* întunecate.

Catîri cu saci de bani, întregi *bazare*
De *arginturi*, *scule*, repede-ncărcate,
Chervane vechi, căruțe cu *bucate*
Se duc spre munți și curg mereu în zare.

(St. O. Iosif — Răzmiriță)

Exercițiul 104. Copiați substantivele, formați genitivul singular și nominativul plural nearticulat, apoi genitivul singular articulat

Scanned with OKEN Scanner

al substantivelor de mai jos. Subliniați cu o linie desinența numărului și a cazului și cu două linii articolul hotărît.

De exemplu:

Substantivul	Genit. sg. neart.	Nom. pl. neart.	Genit. sg. art.
casă	case	case	casei

basma, civilizație, coajă, concluzie, creație, hîrtie, lămîie, lume, luncă, masă, moară, navă, pădure, para, ploaie, poveste, relație, scară, ușă, vitejie, zi.

Exercițiul 105. Copiați substantivele; formați pluralul articulat al substantivelor de mai jos. Subliniați cu o linie desinența și cu două linii articolul:

academie, arpegiu, bucurie, cîmpie, constituție, copil, edificiu, fiu, geamgiu, hangiu, interjecție, mileniu, prepoziție, simfonie, salariu, sediu, teritoriu, uliu, vizitiu, zapciu.

Exercițiul 106. Analizați substantivele scrise cu litere cursive și explicați ortografia lor.

1. ...într-o vineri, în sfîrșit pe la orele 3 d.a., troscpleosc intră în curte opt *cai* cu doi *surugii*, precedați de un ceauș călare. Cît te ștergi la ochi înșirase *caii*, cîte doi-doi la trăsură, un fel de brișcă ușoară, s-o duci cu un cal;... chiuiau și plezneau *surugiii* pe ulițele Bucureștiului de ridicau lumea în picioare...

(I. Ghica — O călătorie de la București la Iași)

2. Ce este literatura de nu chiar expresia *vieții* unei *națiî*? Înrîurirea literaturilor, ca să fie dreaptă și legiuită, trebuie să iasă din gradul *civilizației*, din aplecarea națională, din înrîurirea *stării* morale, sociale și politice; toate aceste elemente trebuie să se înșire de laolaltă.

Cînd un popor moare, puterea *literaturii* lui este moartă; rămîne numai o rezervă de *idei*, care nu sînt a nici unui popor îndeosebi, ci a *omenirii* întregi.

(A. Russo — Cugetări)

3. Erau *nopți* în care *macagiii* de prin *gări*, *frînarii*, ori poate și alți *slujitori* mărunți ai căilor ferate, cuprinși de milă pentru *copiii* care-și pierdeau timpul prin gară cu *ochii* sticlind de foame și cu chipurile galbene și trase, desfăceau cîte o scîndură, două la un vagon încărcat.

(Z. Stancu — Dulăii)

Scanned with OKEN Scanner

4. Pe drumeag de Bărăgan
Duc *zapciii* la țărani
Că-n bordei nu-i pui de ban.
Țăranii în urmă cată:
Bordeiul n-o să-l mai vadă
Că-s în lanțuri și obadă.
Îi duc *zapciii* pe drum
Să-i pună la cazne-n fum
Trec *voinicii* laolaltă
Cu zgardă la beregată.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

CAZURILE SUBSTANTIVULUI

Declinarea substantivelor comune

Exercițiul 107. Arătați ce funcții sintactice îndeplinesc substantivele în cazurile indicate în dreptul textelor date. Faceți apoi — pe caietele voastre — un tablou, în care veți arăta — în dreptul numelui fiecărui caz —funcțiile substantivului în propoziție, întrebările la care răspunde; folosiți ca exemple fragmentele de mai jos.

Nominativ

1. Primăvara se ivește
Ia vezi, mugurul frunzește
Și iarba cum încolțește
Codrul, iată, se-ndesește,
Inima-mi zburdă și crește.

(N. Văcărescu — Cîntec)

2. Și Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmalău, au trecut pe lîngă mine vorbind cu mare ciudă.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3. ...dascălul Clăiță, norocitul părinte a trei fete măritate, ședea mereu în jețul ce-i dăruise de ziua lui ginere-său, popa din Clădeni.

(I. Slavici — Budulea Taichii)

4. Eu eram în mîndra Transilvanie
Tobosarul timpurilor noi.

(M. Beniuc — Tobosarul timpurilor noi)

Scanned with OKEN Scanner

Genitiv

1. Şi au şi îngiugat carele dimineaţa şi au purces Petru-vodă înaintea carelor.

(I. Neculce — O samă de cuvinte)

2 a. Apa Răutului curgea pe vale, subţire şi limpede, scăzută de secetele verii.

(M. Sadoveanu — Neamul Şoimăreştilor)

2 b. Pe la al treilea ceas al dimineţii, zăriră tîrgul Iaşilor şi furnicarea oştenilor lui Tomşa.

(M. Sadoveanu — Neamul Şoimăreştilor)

3. Ostrovul era împărţit pe din două: jumătatea din susul apei — partea cea mai ridicată, o pădure de sălcii — era a boierului Grigore, jumătatea cealaltă, mai mult păpuriş şi mlaştină era a satului.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

4. Frumoasă eşti patrie-a vieţii,
Frumoasă, puternică eşti.
Leagăn al viselor lumii,
Fie ca-n veci să-nfloreşti.

(M. Banuş — Cîntec de dragoste pentru Ţara Sovietică)

Dativ

1. Aşterne-te drumului
Ca şi iarba cîmpului
La suflarea vîntului.

(Folclor)

2. Ceea ce cred eu că ar conveni Romîniei şi fiilor ei ar fi ca învăţătura clasică şi ştiinţifică să devie serioasă, nu numai o spoială...

(I. Ghica — Dascăli greci şi dascăli romîni)

3. Lui dascălul Vasile a Vasilcăi plăteam numai cîte un sorcovăţ pe lună.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4. Glorie veşnică, stea de victorie,
steag al frăţiei între popoare,
glorie muncii biruitoare,
Tării Sovietelor, veşnică glorie!

Scanned with OKEN Scanner

Slavă izbînzii zîmbind în senin,
zdrobind temelii de otravă,
slavă luminii acestei lumini.

(*D. Deșliu* — Cîntec pentru legea cea mare)

Acuzativ

1. Foicică de mohor,
Bate murgul din picior
La fereastra din obor
Să-i dau fîn și orzișor
Să-i pun șeaua binișor
Că de ducă mi-este dor.

(Folclor)

2. Cînd a văzut Gheorghe Dima că peste Siret cineva dintr-o caleașcă face semn către dînsul, și-a ridicat cușma după obicei și după lege. Dacă boierii nu l-au băgat în seamă, s-a sprijinit iar pe trunchiul salciei și a rămas îngîndurat, privind la amestecul acela de cai, căruțe, calești, oameni, boieri...

În adîncul inimii îi viermuia parcă o presimțire.

Pe malul celălalt, Mălin Susan, după ce a stat un timp și a sfătuit cu careva din boierime, a adunat oameni în jur și a început a le spune ceva, tot arătîndu-le cu mîna către ostrov și către el, către Dima. Cuvintele nu i se auzeau.

„Ce-o fi văzut la mine?“ s-a minunat Dima. Și-a cercetat veșmintele — nu era nimic de arătat cu degetul. A cercetat locul în jur — iar nu era nimic deosebit; sub picioarele lui, acum cînd Siretul sta în matcă, digul părea un mal de pămînt înălțat de cine știe ce întîmplare veche, cu iarbă și cu flori de toamnă răsărite firav printre tulpinele răchițelor. Din loc în loc, sălciile răsăreau puternic pe creștetul malului.

(*V. Em. Galan* — Zorii rebilor)

Exercițiul 108. Găsiți substantivele în genitiv și arătați ce raport exprimă fiecare dintre ele.

1. Pe cîmpul Tinechiei
Pe zările cîmpiei
Răsărit-au florile
Odată cu zorile?

(Folclor)

2. P-un deal, p-un colnic
Mergea un voinic,
Voinicul voinicilor
În țara piticilor.

(Folclor)

3. Turcii a doua zi, duminică dimineața în luna lui iulie în șepte zile, venea care cum putea în puterea cailor.

(*I. Neculce* — Letopisețul Țării Moldovei)

4. Nu poți să nu admiri calul lui Codrean, care cînd fugea „văile se limpezea".

(*A. Russo* — Poezie populară)

5. ...departe, tocmai în valea Comarnicului, Mihnea, fiul Armașului, se desfăta vînînd fiarele sălbatice, după obiceiul boieresc de pe atunci.

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

Exercițiul 109. Găsiți substantivele în genitiv și arătați (cînd este cazul) cu ce prepoziții sau locuțiuni prepoziționale sînt construite.

1. Norodul se învoia cu oblăduirea lui Alexandru-vodă; cîrtea numai asupra ministrului său Moțoc.

(*C. Negruzzi* — Alexandru Lăpușneanul)

2. Într-o zi noroasă de primăvară, puțin în urma paștilor, crivățul sufla iute și înghețat din fundul văilor.

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

3. Dacă aruncai privirea împrejur, la dreapta și la stînga, vedeai drumul de țară șerpuind spre culme, iară la vale, de-a lungul rîuleților —; cît străbate ochiul pînă la cîmpia nesfîrșită, afară de cîțiva arini ce stăteau grămadă din jos de podul de piatră, nu zăreai decît iarbă și mărăcini.

(*I. Slavici* — Moara cu Noroc)

4. Prăbușindu-i-se podul rulant deasupra cazanului de plumb a rămas fără picior.

(*Al. Sahia* — Uzina vie)

5. În preajma acestor cetăți, în lungul Nistrului, umbla drumul cel mare de negoț de la Liov înspre cetatea Mării.

(*M. Sadoveanu* — Viața lui Ștefan cel Mare)

Scanned with OKEN Scanner

6. ...în Rusia, dragii mei, poporul s-a ridicat împotriva stăpînirii, împotriva împăratului, împotriva boierimii.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

Exerciţiul 110. Găsiţi substantivele în dativ şi arătaţi care este construcţia dativului.

1. Cît de blînd vegheai la vatra inimii universale
Ş-o rugai să nu se stingă!... Tolstoi, pace umbrei tale!

(P. Cerna — Lui Lev Tolstoi)

2. El ridicase în cerul ţării, aidoma cometelor, fantasma filfîitoare a hangherului, freamătul şi fiorii marilor întîmplări ce vor să fie.

(G. Galaction — Lîngă apa Vodislavei)

3. Slăvire vouă, Comunarzi, şi slavă zilei cele
Cînd praf voi aţi făcut verigi şi lanţurile grele...

(A. Toma — Trăiască Comuna)

4. — Har domnului c-am pus mîna pe dumneata, tovarăşe Filip! De-acum nu mai scapi.
— Nici n-am de gînd să scap.

(V. Em. Galan — Bărăgan)

Exerciţiul 111. Găsiţi substantivele în cazul vocativ. Explicaţi punctuaţia.

1. — Zamfiro, Zamfiro, zicea ţiganul, nu mă cunoşti? Uită-te la mine, eu sînt Nedelcu. Adă-ţi aminte cînd ne giucam împreună pe malul Oltului lîngă şatră şi cînd alergam prin cuiburi de paseri.
— Nedelcu! Tu eşti, Nedelcu? Nu putu rosti mai mult biata fată, căci o apucă un plîns de jale şi de bucurie ce o înăduşa.
— Eu însumi, Zamfiră dragă, m-am pornit înadins de la şătre ca să te găsesc...

(V. Alecsandri — Istoria unui galbîn)

2. Codrule, codruţule,
Ce mai faci, drăguţule?

(M. Eminescu — Revedere)

3. — Bună dimineaţa, micuţule, cum te cheamă?
— Bună dimineaţa, jupîne. Pe mine Negoiţă mă cheamă, dar pe dumneata?

(I. L. Caragiale — Kir Ianulea)

Scanned with OKEN Scanner

4. — Ostași, boieri, curteni, v-am adunat aci, să stați mărturie după ce n-oi mai fi.

(B. Șt. Delavrancea — Apus de soare)

5. Ah, de ce n-am șapte vieți
Să te cînt, natură.

(Șt. O. Iosif — Cîntec de primăvară)

6. Vin la tine, frate codru,
După sfat și mîngîieri.

(A. Toma — În codru)

Exercițiul 112. Faceți analiza substantivelor în vocativ și a determinantelor lor.

1. O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi.

(M. Eminescu — O, mamă...)

2 a. — Domnule Popescu, dacă dumneata nu mai vrei să vii la serviciu, te rog — cel puțin — trimite mîine cheia sertarului unde ai acte publice în întîrziere.
— Am fost bolnav, domnule șef.
— Mofturi!
— Parol, domnule șef; mîine, vin negreșit.

(I. L. Caragiale — Două loturi)

2 b. — Bună seara!
— Bună seara, d-le Iancule, răspunde negustorul de la tarabă.

(I. L. Caragiale — Ultima emisiune)

3 a. — Jupîne Tudore! grai unul din țărani, Gavril Lostun; am zărit din foișor pe boierul Stroe venind cu slujitori mulți...

(M. Sadoveanu — Neamul Șoimărești lor)

3 b. — Prietene drumeț, s-a umflat din foale Gorașcu Haramin, dacă știi, nu ne pedepsi; spune ca să ne izbăvești de neștiință.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

4. —Te du, sol sfînt! Să spui că lumea moare
În luptă pentru dragoste și pîine —
Și adu sfat cu zorii tăi de mîine!

(A. Toma — Vecernie)

5. — Ţin-te tare, tovarăşe Iacove, că organizaţia de bază e sîmburele gospodăriei colective.

(P. Dumitriu — Noptile din iunie)

Exerciţiul 113. Copiaţi textul; schimbaţi locul vocativului în propoziţie şi arătaţi punctuaţia cerută de vocativ.

1. Treizeci de ani au trecut, drăguţ Pereo, de cînd eu fui silit a mă înstrăina din ţara mea.

(I. Budai-Deleanu — Ţiganiada)

2. Ia pune mîna, mamă, pe frunte: ce sudoare!
Obrajii, unul arde şi altul s-a răcit!

(I. H. Rădulescu — Zburătorul)

3. Cobori în jos, luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază.

(M. Eminescu — Luceafărul)

4. Îi veni tu acasă, coropcarule, dacă te-a răzbi foamea, ş-apoi atunci vom avea altă vorbă.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

5. Dormi, nădejde vie, dormi tihnit
Surîzînd spre noua dimineaţă.

(D. Deşliu — Cîntec de leagăn)

Exerciţiul 114. Analizaţi substantivele din text după următorul exemplu:

Noi sîntem adevărata uzină, sîntem uzina vie.

(Al. Sahia)

Terminaţiile celor trei declinări ale substantivelor

Substantivul	Gen	Nr.	Caz.	Desinenţa	Articol	Decl.
uzină	fem.	sg.	nom.	ă	—	I
uzina	fem.	sg.	nom.	(ă)	a	I

1. Ceea ce cred că ar conveni Romîniei şi fiilor ei ar fi ca învăţătura clasică şi ştiinţifică să devie serioasă nu numai o spoială; iar acelor care nu sînt destul de bine înzestraţi ca să poată deveni adepţii literaturii şi ai ştiinţei, să

Scanned with OKEN Scanner

li se deschidă școli în care învățătura să meargă mînă în mînă cu atelierul. Să se înființeze în fiecare oraș trei, patru, zece, douăzeci de ateliere, în care copiii să învețe meseria la care se destină și totodată să aibă trei patru lecții scurte pe fiecare zi, în care să poată dobîndi cunoștințe... de limba națională, de istoria țării, de calcul de geometrie și desemn aplicabil la meseria lui.

(I. Ghica — Dascăli greci și dascăli romîni)

2. Și într-una din sări, cum ședea spînul împreună cu moșu-său și cu verele sale sus într-un foișor, numai iaca ce zăresc în depărtare un sul de raze scînteietoare, care venea înspre dînșii; și de ce se apropia, de ce lumina mai tare de le fura vederile... Și deodată toată suflarea s-a pus în mișcare: lumea de pe lume fiind în mare nedumerire, alerga să vadă ce minune poate să fie! Și cînd colo, cine era! Harap-Alb, care venea în pasul calului aducînd cu sine pielea și capul cerbului, pe care le-a și dat în mîna spînului.

La vederea acestei minunății, toți au rămas încremeniți și, uitîndu-se unii la alții, nu știau ce să zică! Pentru că în adevăr era și lucru de mirare!

Dar spînul, cu viclenia sa obicinuită, nu-și pierde cumpătul și luînd vorbă zice împăratului:

— Ei, moșule, ce mai zici? Adeveritu-s-au vorbele mele?

— Ce să mai zic, nepoate, răspunde împăratul uimit. Ia să am eu o slugă așa de vrednică și credincioasă ca Harap-Alb, aș pune-o la masă cu mine, că mult prețuiește omul acesta.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

Exercițiul 115. Analizați substantivele nearticulate din textele date și stabiliți funcția lor în propoziție.

1. Voinic tînăr, cal bătrîn,
Greu se-ngăduie la drum.

(Folclor)

2 a. Dar ce puteau bătrînele lui mîini împotriva acelor patru brațe zdravene care-l trăgeau!

(C. Negruzzi)

2 b. — Dar ce le-am făcut eu acestor oameni?

(C. Negruzzi)

Scanned with OKEN Scanner

3. Să dea dumnezeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru și atunci să fie praznic și nuntă!

(I. Creangă)

4 a. Prin pomi e ciripit și cînt
E pace-n cer și pe pămînt.

(G. Coșbuc)

4 b. Treceau bărbați, treceau femei,
Și uruiau trăsuri pe stradă
Soldați treceau făcînd paradă.

(G. Coșbuc)

5. Moldova îmi ieși înainte cu mitropolit, episcop, egumeni, boieri, răzăși și țărani în cîmpul de la Direptate.

(B. Șt. Delavrancea)

6. Umbre cresc pe nesimțite
Prin grădini și prin livezi.

(Șt. O. Iosif)

Exercițiul 116. Faceți analiza morfologică completă a substantivelor și arătați funcția lor sintactică.

Negreșit, muncitorul e stîlpul Romîniei! De la dînsul să învățăm a ne iubi patria! Fiind în raport necontenit cu pămîntul țării noastre, el știe a-l iubi și a-l cinsti! Pămîntul acela în care zace cenușa părinților săi, care suge pe toată ziua sudoarea ce-i pică de pe frunte, din care răsare spicul de grîu ce-i va da hrana lui și a copiilor, acel pămînt e pentru dînsul un obiect sfînt de adorație; și cu toate acestea, acel pămînt nu e al lui! Este al ciocoiului care i-l dă și i-l ia, după voință-i. Atîrnare groaznică ce pune la dispoziția stăpînului nu numai onoarea și viața țăranului și a familiei sale, ci chiar inima și conștiința sa!

(Al. Odobescu — Muncitorul romîn)

Declinarea substantivelor proprii

Exercițiul 117. Faceți analiza gramaticală completă a substantivelor proprii din textele de mai jos. Arătați poziția articolului hotărît.

1. Dacă au mers solii Tomșii și i-au spus, zic să fie zis: de nu mă va țara eu îi voiu pre dînșii, și de nu mă iubesc,

Scanned with OKEN Scanner

eu îi iubesc pre dînșii și tot voiu merge, ori cu voe ori fără voe.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

2. Odată ieșind de la școală, apucasem drumul spre casă, luînd prin scurta ulicioară care începea în poarta colegiului sfîntu Sava între curtea Petrescului și casa cu pridvor a egumenului grec al mînăstirii, și se sfîrșea cu unghiul bulevardului și a stradei Academiei, unde era, de o parte, la dreapta, casa Dobrotineanului și, la stînga, casa Spahiului.

(I. Ghica — Nicu Bălcescu)

3. De două sute de ani, din zilele lui Mircea-vodă cel Bătrîn, Tîrgoviștea era mereu scaunul țării... De puțină vreme numai creșterea Bucureștilor și importanța lui comercială făcuse pe domni a lua obiceiul a petrece o parte din iarnă în acest oraș. Era atunci Tîrgoviștea oraș foarte mare, împodobit și populat și se întindea frumos pe malul drept al Ialomiței, ocolit de mulțime de grădini, vii și livezi de pomi roditori.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

4. Atunci fata împăratului se închină și ieși. Ea se duse de spuse lui Galben-de-Soare ceea ce i se poruncise.

(P. Ispirescu — Ileana Simziana)

5. Șoimaru era cuprins de mîini, îmbrățișat de veri și de mătușe, și glasuri rosteau nume: toți erau ai unui Șoimar; dar unul era Gavril al lui Ion al lui Vasile Neculai Șoimaru; altul era Grozav al lui Dumitru al lui Matei Neculai Șoimaru; alții se trăgeau dintr-un Vasile, alții dintr-un Mihai, — din bătrîni vechi care luptaseră pentru moșie și dobîndiseră pămînt pe vremurile lui Ștefan-vodă cel bătrîn.

(M. Sadoveanu — Neamul Șoimărești lor)

6. În ora cînd în slove mă dărui pe deplin
Cine îmi calcă noaptea și liniștea din casă?

— Eu, Nicolai Bălcescu, feciorul cel mezin
Al Barbului Pitaru și-al Zincăi Serdăreasa.

(V. Tulbure — Bălcescu)

7. Iar dacă Maria, Ilonca,
Va fi ca să nu te-ntîlnesc
Voi ști că trăiești fericită
Și pruncii în dragoste cresc.

Voi ști că Mariile toate,
Pe al patriei țărm socialist,
În fapte mărețe îl cîntă
Pe vechiul tovarăș tanchist.

(*Eug. Frunză* — Un om și un frate sovietic)

Exercițiul 118. Analizați substantivele proprii din textele de mai jos și explicați poziția articolului hotărît.

1 a. Mai în josul fagului,
Pistoalele Radului,
La tulpina
Fagului,
Este flinta Sîrbului
Ajutoru' Radului.

(Folclor)

1 b. Pe drumul Bălgradului
Merge oastea Iancului.

(Folclor)

2. În scurt, mare veselie s-au făcut la această logodnă a coconului Radului-vodă aicea la noi; în Moldova, nu știu ce va fi făcut Duca-vodă.

(*R. Hr. Popescu* — Istoriile domnilor Țării Romînești)

3. Și scoase hîrtioarele cu iscălitura lui și le deade lui Radul Cluciarul, feciorul Hrizei Vistiarul din Popești, să le citească.

(Cronica anonimă)

4. Dar, spre rușinarea noastră de pînă acum, a trecut un pătrar de secol de la moartea Bălcescului mai înainte ca să poată fi pus sub ochii națiunii romîne tot ceea ce dînsul lucrase întru cea mai mare a ei onoare.

(*Al. Odobescu* — Precuvîntare la Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

Scanned with OKEN Scanner

FORMAREA SUBSTANTIVELOR

Derivare

Exerciţiul 119. Cu ajutorul sufixelor *-ar, -er, -aş, -giu, -tor, -or, -ist* formaţi substantive care să denumească îndeletniciri; cu 8 din ele alcătuiţi propoziţii.

Exerciţiul 120. Cu ajutorul sufixelor: *-anie, -eală, -et, -inţă, -anţă, -iş, -iune, -mînt, -ură* formaţi substantive care să denumească acţiuni sau rezultate ale acestora. Arătaţi de la ce categorii gramaticale au derivat aceste substantive.

Exerciţiul 121. Cu sufixele: *-aş, -el, -eţ, -ică, -ior, -iţă, -uie, -uş (ă), -uţ(ă), -işor, (-işoară)*, alcătuiţi substantive diminutive. Cu 10 din aceste cuvinte formaţi propoziţii.

Exerciţiul 122. Formaţi substantive pentru arătarea originii, folosind sufixele: *-(e)an, -eancă, -ez, -oaică.*

Exerciţiul 123. Formaţi substantive cu ajutorul sufixelor: *-are, -ere, -ire, -at, -ut, -us, -es, -it, -ţie.* Arătaţi categoria gramaticală a cuvintelor de bază.

Exerciţiul 124. Formaţi substantive cu ajutorul sufixelor: *-toare, -torie, -ie, -ime, -eţe, -(ă)tate, -enie, -ism.* Arătaţi categoria gramaticală a cuvintelor la care s-au alipit sufixele.

Exerciţiul 125. Alcătuiţi 6 propoziţii cu substantive derivate cu ajutorul sufixelor moţionale.

Exerciţiul 126. Arătaţi cum sînt formate substantivele:

răscruce, neomenie, antebraţ, subdirector, desfacere, revenire, substrat, preistorie, concetăţean, coasociat, delimitare, dezacord, dezgust, inamic, necuviinţă, prepoziţie, reconstrucţie.

Substantive compuse

Exerciţiul 127. Daţi 10 exemple de substantive formate prin compunere (contopire sau juxtapunere): nume geografice, nume de animale, păsări, flori.

Exerciţiul 128. Arătaţi cum sînt formate substantivele compuse din textele de mai jos şi explicaţi ortografia acestor substantive:

1 a. Pînă-n sară am şi colindat tot satul; ba pe la scăldat am tras o raită cu prietenul meu Chiriac a lui Goian, un lainic şi un pierdevară ca şi mine.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

1b. Văzînd Făt-Frumos că Strîmbă-Lemne n-a făcut nici o ispravă a hotărît să rămîie de pîndă Sfarmă-Piatră, iar el și cu Strîmbă-Lemne au pornit la vînat.

(I. Creangă — Făt-Frumos fiul iepei)

2. Stau neguri pe Jepi, pe Furnica
Și neguri pe Vîrful cu Dor.

(G. Coșbuc — O noapte pe Caraiman)

3 a. — Cutare
— Aici!
— Prost!... Gură-cască... Uită-coșniță... Prost!

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

3b. Ea se învîrti repede într-un picior. Rochia păru o imensă rochiță-a-rîndunicii.

(B. Șt. Delavrancea — Irinel)

4. Colo-n fundul curmăturii,
Dormitînd pe-o buturugă
S-a ivit Muma-Pădurii.

(G. Topîrceanu — Balada munților)

5. ...ieșim să vedem în poieni viorelele, toporașii și ciuboțica-cucului.

(M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)

Substantive provenite din alte părți de vorbire

Exercițiul 129. Arătați care substantive din textele de mai jos provin din alte părți de vorbire și cum s-a făcut schimbarea categoriei gramaticale.

1. Din Miazăzi fierbinte în recea Miazănoapte,
Din Răsăritul mîndru l-Apusul lucitor
El auzi prin visu-i mii, mii de mii de șoapte
Crescînd în zgomot falnic...

(V. Alecsandri — Dumbrava Roșie)

2. — Domnule, îmi zise părintele Ghermănuță la plecare, nu era rău să fi zăbovit dumneavoastră cîteva zile la noi, că-i tocmai la primenitul luminii...

(C. Hogaș — În Munții Neamțului)

Scanned with OKEN Scanner

3. ...vizitiul a înțeles ușor, din cîteva vorbe, tot ceea ce pentru inginerul Matei părea de neînțeles; a fluierat un „fi-ium" plin de mirare, a rînduit în fugă mîncarea cailor, a scos din capătul ieslei o bîtă și, înainte de a porni s-a oprit în ușa grajdului...

(*V. Em. Galan* — Bărăgan)

4. Iubim cei nou, iar vechiul îl țintuim cu ură.

(*V. Tulbure* — Luceafărul roșu)

EFECTE STILISTICE OBȚINUTE PRIN FOLOSIREA SUBSTANTIVULUI

Exercițiul 130. Arătați felul figurilor de stil (imagini poetice) din textele de mai jos, în formarea cărora au intrat substantivele scrise cu litere cursive.

A. 1. *Doină, doină, viers cu foc*
Cînd răsuni eu stau pe loc.

(Folclor)

2. Fețișoara lui: *spuma laptelui*
Mustăcioara lui: *spicul grîului*
Perișorul lui: *pana corbului*
Ochișorii lui: *mura cîmpului.*

(Folclor)

B. 1. Toată *floarea* cea vestită a întregului Apus,
Tot ce stă în *umbra crucii*, împărați și regi, s-adună
Să dea piept cu *uraganul* ridicat de *Semilună*;
2. *Fulgerele* adunat-au contra *fulgerului*, care
În turbarea-i furtunoasă a cuprins *pămînt și mare.*
3. Pentru-a *crucii* biruință se mișcară *rîuri-rîuri*...
4. Se mișcau îngrozitoare ca *păduri* de *lănci* și *săbii.*
5. Cînd văzui a lor mulțime, cîtă *frunză*, cîtă *iarbă*,
Cu o ură ne-mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă...
6. Și de crunta-mi *vijelie* tu te aperi c-un *toiag*?
7. Împărați, pe care lumea nu putea să-i mai încapă,
Au venit și-n țara noastră de-au cerut *pămînt* și *apă*
8. Tu te lauzi că *Apusul* înainte ți s-a pus?

Scanned with OKEN Scanner

9. Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, *rîul*, *ramul*
Mi-e *prieten* numai mie, iară ție *dușman* este.
10. Codrul clocoti de zgomot și de *arme* și de *bucium*
11. Iar la *poala* lui cea verde mii de *capete* pletoase
Mii de *coifuri* lucitoare ies din umbră-ntunecoasă.
12. Și ca *nouri de aramă* și ca *ropotul de grindeni*
Orizonu-ntunecîndu-l vin săgeți de pretutindeni.
13. În zadar striga-mpăratul ca și *leul* în turbare
14. Cad arabii ca și *pîlcuri* risipite pe cîmpie
15. Mircea însuși mînă-n luptă *vijelia*-ngrozitoare
16. Ca *potop* ce prăpădește, ca o *mare* turburată,
Peste-un ceas păgînătatea e ca *pleava* vînturată.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

C. 1. De-acum eu nu te voi vedea
.....
Cum joci al coamei galben *rîu*,
Cum iei *pămîntul* în *galop*
Și cum te-așterni ca un *potop*
De *trăznete*-n pustiu!

(G. Coșbuc — El-Zorab)

2. Mi-e inima de *lacrimi* plină.

(G. Coșbuc — Vara)

3. Sălbatecul vodă e-n *zale* și *fier*
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o *cupolă* pe frunte
Și vorba-i e *tunet*, răsufletul *ger*
Iar barda din stînga-i ajunge la *cer*
Și vodă-i un *munte*.

(G. Coșbuc — Pașa Hassan)

D. 1. Cu inima *ca un crîmpei de cer*
Și gîndul *ca o zi de primăvară*,
Întîiul meu salut de pionier
Voios ți-l dărui ție, scumpă Țară!

(M. Breslașu — Cîntec de pionier)

E. 1 În brațele mele am legănat
Pămîntul cu *cerul* și *norii*
Pămîntul cu țipătul nemîngîiat
Și *calea lactee* și *sorii*.

(M. Banuș — Maternitate)

Scanned with OKEN Scanner

Substantive antonime

Exercițiul 131. Găsiți substantivele antonime din textele de mai jos și arătați în ce scop au fost folosite de scriitori.

1. N-ai cartea de vitejie a trecutului și viitorului înaintea ta?

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

2. O! Dan viteaz, ferice ca tine cine piere
Avînd o viață verde în timpul tinereții,
Și albă ca zăpada în iarna bătrîneții!...

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

3. Acolo Dunărea își face
Din vale șea, din deal oblînc...

(Cicerone Theodorescu — Adam-Clisi)

Recapitularea substantivului

Exercițiul 132. Copiați textul. Faceți analiza completă a substantivelor, potrivit tabloului de mai jos.

Substantivul	Felul subst.		Gen	Număr	Caz	Decl.	Funct. sint.	Formate prin:			Art.
	com. propr.	concr. abstr.						Deriv.	Compun.	Sch. funct.	
foaie	com.	concr.	fem.	sg.	voc.	III	—	—	—	—	—
negară	com.	concr.	fem.	sg.(defect.)	acuz.	I	atrib.	—	—	—	—
secară	com.	concr.	fem.	sg.(defect.)	acuz.	I	atrib.	—	—	—	—

1. Foaie verde de negară
De negară, de secară,
Dunăre, apă vioară,
Face-te-ai neagră, cerneală,
Să te pun în călimară
Să te scriu pe-o hîrtioară
S-o trimit la neica-n țară

Scanned with OKEN Scanner

Să-mi dea bani de cheltuială
Și haine de primeneală
Și-un cal bun de călărie,
Ca să plec în haiducie.

(Folclor)

2. Cînd se lumină de ziuă, Făt-Frumos vede că șirul munților dă într-o mare verde și întinsă, ce trăiește în mii de valuri senine, strălucite, care treierau aria mării încet și melodios, pînă unde ochiul se pierde în albastrul cerului și în verdele mării.

În capătul șirului de munți, drept asupra mării, se oglindea în fundul ei o măreață stîncă de granit, din care răsărea, ca un cuib alb, o cetate frumoasă, care, de albă ce era, părea poleită cu argint. Din zidurile arcate răsăreau ferestre strălucite, iar dintr-o fereastră deschisă se zărea, printre oale de flori, un cap de fată oacheș și visător, ca o noapte de vară. Era fata Genarului.

— Bine-ai venit, Făt-Frumos, zise ea, sărind de la fereastră și deschizînd porțile mărețului castel, unde ea locuia singură ca un geniu într-un pustiu; — astă-noapte mi se părea că vorbesc c-o stea, și steaua mi-a spus că vii din partea împăratului ce mă iubește.

(*M. Eminescu* — Făt-Frumos din lacrimă)

3. Greierul, cîntăreț neobosit al zilelor de vară, amuțise, istovit, sub umbra înălțimii ocrotitoare a ierburilor; veverița pusese frîu neobositei sale zburdălnicii și, cuprinsă parcă de neclintirea prefăcută a morții, își mistuise ființa sa în încheietura umbroasă a unei crengi aeriene. Gaia nu mai spinteca văzduhurile cu țipet flămînd și ascuțit, vîntul nu mai clătina frunza pădurilor și nici un fulg de nor nu mai îndrăznea să brăzdeze cu umbra-i subțire înălțimile aprinse ale împărăției focului.

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

4. Șiruri de căruțe trase de căluți slabi, acoperite de coviltire de țoluri, de foi de cort și de papură, abia mișcau la dealuri. Milițienii mustăcioși, trași în fundul căruțelor, mînuind hățurile de funie, se uitau drept înaintea lor, printre urechile căluților. Bucătarii de campanie, cu hogea-

Scanned with OKEN Scanner

guri înalte, fumegînd, încheiau șirul. Majuri pîntecoși mestecau în cazane, din mers, cu linguroaiele — și aburul de borș acru stăruia multă vreme pe cerul gurii soldaților.

(Eus. Camilar — Negura)

5. La tîmple mi s-a strîns părul cărunt
Ca sarea din adîncul ocnii scoasă
Dar tînăr sînt, același încă sînt,
Să-mbătrînesc viața nu mă lasă.

Eh! viață, viață, tînără și nouă,
Cu oameni, flori și steaguri în alai...
Cum s-ar putea să nu ne placi tu nouă
Să nu ne placă mîndrul nostru Mai?

Ne place, da! nespus de mult ne place
Al vremii noi nestăvilit avînt,
De-aceea, vezi, luptăm noi pentru pace
Și pentru fericire pe pămînt.

(M. Beniuc — Furtuni de primăvară)

ARTICOLUL

Exercițiul 133. Citiți textul. Găsiți articolele, stabiliți felul lor și părțile de vorbire pe care le însoțesc.

1. Am auzit și am văzut pe mai mulți atribuindu-și lor, numai lor, tot meritul revoluției de la 1848 și mi-am zis adesea: căci nu trăiește Nicu Bălcescu... că le-ar spune cu pana lui cea ageră, în stilul său cel pătrunzător, că deșteptarea de la 1848 nu a fost opera unui singur om, nici a unui grup sau a unui partid, ci a fost opera simțului național al Romîniei întregi, a fost rezultatul a trei generațiuni; le-ar spune că acea mare revoluție nu putea fi oprită de nimeni și că ea s-ar fi făcut chiar în lipsa fiecăruia dintr-acei care au sau au avut cutezanța a-i revendica paternitatea. Cugetătorul și organizatorul a fost națiunea...

(I. Ghica — Nicu Bălcescu)

2. Și cînele, și stăpînul umblau încet și cu sfială pe costișul lunecos; dar cînd ajunseră tocmai deasupra priporului de unde se văd, în poală, urmele unei cetăți de uriași și brazda vladnică a Troianului, Miclăuș stătu în loc

Scanned with OKEN Scanner

mîrîind ca în preajmă de vînat. Voinicelul sticli ochii. Flăcăraie alburii ieșeau pe acolo din pămînt și zburau deasupra tainiței unde stătură ascunse, atîta amar de vreme, comorile de la Pietroasa, cloșca cea vestită cu puii ei de aur; dar la lumina sclipitoare a văpaielor, vînătorul zări printre ierburi și pietroaie căpățîna lungăreață a unui dihor, carele cu ochii răzleți, căta drept la dînsul.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

Articolul hotărît (enclitic)

Exercițiul 134. Analizați articolul hotărît enclitic din textul de mai jos.

1. În casa lui Danciu Țepeluș, stau adunați într-o seară trei oameni. Unul de vîrstă mezie, purtînd îmbrăcăminte ungurească, are un obraz pe care se citește o prostatică rîvnire la mărimi: acesta e stăpînul casei, fecior de domn și neîmpăcat dușman a lui Mihnea, care se suise pe tronul hotărît lui de Vladislav și acum încă îi răpise sprijinul ocrotitorului său.

Al doilea e un boier bătrîn de Țara Romînească, cu barba albă și cu fruntea înnorată de o veche mîhnire; acela e Radul, spătarul din Albești, a cărui fiică fusese jertfită cu atîta cruzime de către fostul domn...

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

2. Vîntule, nebunule,
De ți-ai rupe strunele
Că tu cînți de-nmormîntare
Foilor de pe cărare,
De rămîne lunca rară,
Șesul, ca trecut prin pară...,

Nu te doare cînd suspini
Prin uscații mărăcini,
Cînd smulgi ușa din țîțîni
Bietului bordei sărac,
Unde sufletele zac,
Și răpezi în el nămeții
Peste lacrimile vieții?...

Scanned with OKEN Scanner

Ia mai bine dacă poți,
Chinurile de la toți
Și povara inimii
Și pustiul lacrimii...
Și le mînă ca pe-o apă
Și-n pustiuri le îngroapă...

(I. Păun-Pincio — Vîntule)

Exercițiul 135. Stabiliți — pe baza textelor de mai jos — ce părți de vorbire pot fi însoțite de articolul hotărît.

1. Apropiindu-se Ștefan-vodă de țară, Constantin-vodă cu îmă-sa și cu frații săi au purces la leși și cu cîțva și den boiari, între carii era și Nistor Ureche, tatăl lui Grigorie Ureche vornicul, carele au scris letopisățul țării pînă la Aron-vodă.

(M. Costin — Letopisețul Țării Moldovei)

2. Juni ostași ai țării mele, însemnați cu stea în frunte!
Dragii mei vultani de cîmpuri, dragii mei șoimani de munte!
Am cîntat în tinerețe strămoșeasca vitejie,
Vitejie fără seamăn pe-acel timp de grea urgie,
Ce la vechiul nostru nume a adaus un renume
Dus de Dunăre în Mare și de Mare dus în lume!

(V. Alecsandri — Odă ostașilor romînî)

3. Vede cum din ceruri luna lunecă și se coboară
Și s-apropie de dînsul preschimbată în fecioară.
Înflorea cărarea ca de pasul blîndei primăveri;
Ochii ei sînt plini de umbra tăinuitelor dureri;
Codrii se înfiorează de atîta frumusețe,
Apele-ncrețesc în tremur străveziile lor fețe.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

4. S-a dus de-a berbeleacul puiul pînă la comoara împărătească; a luat suta de mii de galbeni și, p-aci ți-e drumul! într-un suflet, la împlinirea datoriei.

(I. L. Caragiale — Kir Ianulea)

5. Trecînd de-a lungul ulițîi, oamenii îi dădeau binețe.

(I. Slavici — Budulea Taichii)

6. Rîdea în stradă primăvara
Întîiul Mai bătea-n ferești.

(Eug. Frunză — Ceartа)

7. Sus, pe creasta Argeșului
La casa Bălcescului,
Bate vînt de primăvară
C-a venit Bălcescu-n țară.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

Exercițiul 136. Analizați părțile de vorbire articulate cu articol hotărît și arătați în ce împrejurări acesta se așează înaintea cuvintelor.

1. Toate glasurile se făcură un glas, și acest glas striga: capul lui Moțoc vrem.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

2. Doar la Iași să fi fost așa ceva și la Mînăstirea Neamțului, pe vremea lui mitropolitul Iacob, care era oleacă de cimotie cu noi, de pe Ciubuc Clopotarul de la Mînăstirea Neamțului, bunicul mîne-ta, Smărandă...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3. Din smucitura lui mam' mare într-un sens, combinată cu clătinătura vagonului în alt sens, rezultă că Goe își pierde un moment centrul de gravitate și se reazimă în nas de clanța ușii de la cupeu.

(I. L. Caragiale — D-l Goe)

Articolul posesiv

Exercițiul 137. Găsiți și analizați articolele posesive din frazele de mai jos. Arătați ce părți de vorbire însoțesc.

1. Acestea sînt frățeștile bucăți;
Și iată cea dintîi e partea mea de frate;
Al doilea, pe drept, ca unui leu se cade;
Ș-acel al treile, tot mi se cuvine,
Precum voi știți prea bine.
Iar de al patrele, oricare s-ar atinge,
Pe loc îl voi învinge.

(Al. Donici — Leul la vînat)

Scanned with OKEN Scanner

2. Aci e moșia a trei frați zmei, care ne-a răpit de la părinții noștri.

(P. Ispirescu —Prîslea cel voinic și merele de aur)

3a. De-oiu muri — își zice-n sine — al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe...

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

3 b. Am venit să mi te-nchini
Să nu schimb a ta coroană într-o ramură de spini.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3 c. Ai noștri tineri la Paris învață
La gît cravata cum se leagă, nodul...

(M. Eminescu — Ai noștri tineri)

3 d. Tremura înspăimîntată marea de-ale lor corăbii.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

Exercițiul 138. Găsiți articolele posesive din textele de mai jos; stabiliți genul și numărul lor, arătînd cum și cu ce parte de vorbire se face acordul.

1. Acela ce cunoaște și știe mai multe lucruri, a aceluia limbă este și mai bogată de vorbe și mai plăcută.

(I. H. Rădulescu — Gramatica romînească — Prefață)

2. Ale lui măreațe ziduri vremea le-a ruinat și le-a asemănat cu pămîntul.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

3. ...Născut pe-al mării mal,
Deprins sînt din pruncie să lupt cu-al mării val.

(V. Alecsandri — Despot-vodă)

4 a. N-avem oști, dară iubirea de moșie e un zid
Care nu se-nfiorează de-a ta faimă, Baiazid!

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

Scanned with OKEN Scanner

Rusu

4 b. Și împle cu-ale ei scîntei
Cărările din crînguri.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

5. Ai tăi sîntem! Străinii
Te-ar pierde de-ar putea
Dar cînd te-am pierde, Doino,
Ai cui am rămînea?

(*G. Coșbuc* — Doina)

6. A rămas singur. Ale lui sînt sculurile, jurubițele și ghemurile de găetane; ale lui războaiele, rodanele[1] și maldările de lînă...

(*B. Șt. Delavrancea* — Hagi Tudose)

7. Sub urgia vijelioasă a apelor, stîncile zguduite din înălțime și smulse de pe temeliile lor de veacuri, se rostogoleau prăpăstios în genunele adînci ale văilor și sub izbirea lor neînduratã, brazii trufași ai codrilor se frîngeau cu glasuri de trăsnet și umpleau depărtările întunecoase și goale cu cel mai de pe urmă răsunet prelung al prăpăstuirii lor de veci.

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

8 a. — Cant? N-am auzit. Ce spune filozoful ăsta al dumitale, Cant?

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

8 b. Poate și-acuma a rămas în mine încredințarea că acești Ioni erau adevărați filozofi. Mai întîi tăceau mult și se gîndeau; al doilea, cînd vorbeau, rosteau puține cuvinte; al treilea aveau niște priviri tare necăjite și disprețuiau, vedeam eu bine, pe primarul din sat și pe notar...

(*M. Sadoveanu* — Emigranții la Brazilia)

9. În ziua a treia cerul s-acoperi de nouri și ploile potopeau pămîntul.

(*Eus. Camilar* — Negura)

---

[1] roată de depănat sulurile așezate pe vîrtelniță.

Scanned with OKEN Scanner

Articolul adjectival

Exercițiul 139. Copiați frazele de mai jos. Subliniați cu o linie articolul adjectival și cu două linii partea de vorbire pe care o însoțește. Indicați — în paranteză — funcția pe care o are în propoziție această parte de vorbire și cazul în care se găsește.

De exemplu:

În codrii țării prin frunziș răsună
Fluiera lui Iancu cea nebună (atrib. adj. — nom; se acordă cu subst. fluiera)

(M. Beniuc — Țara)

1. ...„ce vai! a mai rămas,
Cînd cea mai tare slavă ca umbra a trecut,
Cînd duhul cel mai slobod ca dînsa a căzut?

(V. Cîrlova — Ruinurile Tîrgoviștei)

2. ...află de la dînșii că... părinții lui erau foarte mîhniți de pieirea fiului lor celui mai mic, că fata cea mică e îmbrăcată în negru și-l jelește.

(P. Ispirescu — Prîslea cel voinic și merele de aur)

3. Și uncheși cu albe plete
Cei dintîi la masă-nchin.

(D. Bolintineanu — San Marina)

4. — Aici încă trebuie să fie un drac la mijloc, zice Gerilă, clătinînd din cap.
— Ba încă de cei bătrîni, săgeata de noapte și dracul cel de amiazăzi — răspunde Ochilă.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

5. Mă învățase și istoria cu șase domni vestiți: Radu Negru de care aș fi jurat că fusese romîn neam de arap; Mircea cel Bătrîn, în cazul meu, se încurca în barbă; Alexandru cel Bun, ăla vodă, vezi; Ștefan cel Mare, de care rîdeam să mă prăpădesc....

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

6. Și între cele patru hotare ale nesfîrșitului, întinderile oarbe tremurau cu răstimpuri scurte de întunerec și lumină albăstrie.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

Exercițiul 140. Înlocuiți punctele cu articolul adjectival corespunzător. Stabiliți ce parte de vorbire însoțește și cum se face acordul.

1. Deci Ștefan-vodă au luat plugul fratelui... bogat și l-au dat fratelui... sărac, să fie a lui.

(*I. Neculce* — O samă de cuvinte)

2. Instituția proprietății... mari făcută astfel de domn în favoarea boierilor și a monastirilor, fu fatală egalității și proprietății mici.

(*N. Bălcescu* — Reforma socială la romîni)

3. Mare vîlvă se făcu în împărăție cînd se auzi de moartea împăratului... mare și tare.

(*P. Ispirescu* — Ileana Sîmziana)

4 a. Atunci iedul mezin — care acum era și... dintîi și... de pe urmă — sare și-i deschide ușa.

(*I. Creangă* — Capra cu trei iezi)

4 b. — Măi, nu cumva să vă-mpingă mititelul să intrați înaintea mea, unde ne-a duce omul țapului... roș că nu mai ajungeți să vedeți ziua de mîine. Doar unu-i împăratul Roș, vestit prin meleagurile aceste pentru bunătatea lui... nepomenită și milostivirea lui... neauzită.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

5. Cînd am ieșit din clasă, găsii pe Zoița care venise să mă ia acasă, în mijlocul băieților... mari.

(*C. Mille* — Dinu Milian)

6. Cînd a văzut Dochia fragele, roșii ca sîngele, nici n-a mai stat la gînduri: iute s-a încotoșmănat în... nouă cojoace, au luat pe Dragomir, ș-au pornit cu turmele la munte.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

Exercițiul 141. Găsiți formele populare ale articolului adjectival și înlocuiți-le cu cele literare. Explicați acordul.

1 a. — Care dintre băieții ăi mici e aicea? întrebă jupînul.
— Nici unul, răspunde tejghetarul. Sînt toți duși.

(*I. L. Caragiale* — Cănuță, om sucit)

1 b. — Ce-ai dat?
— Jacheta.
— Care jachetă?
— A cenușie.

(*I. L. Caragiale* — Două loturi)

1 c. — Am cîștigat.
— Nu mă-nnebuni!... Cît?
— La amîndouă am cîștigat loturile mari! ale mari de tot!

(*I. L. Caragiale* — Două loturi)

2. Umbla Vorvoreanca, nebuna, din cupeu și ne ardea cu biciul ăl lung.

(*P. Dumitriu* — Nopțile din iunie)

Exercițiul 142. Explicați scrierea corectă a cuvintelor scrise cu litere cursive, indicînd categoria lor gramaticală.

1 a. *Ce-i* mîna pe ei în luptă, *ce-a* voit acel Apus?

(*M. Eminescu* — Scrisoarea III)

1 b. Prale firea *cea* întoarsă, Daniil *cel* trist și mic.

(*M. Eminescu* — Epigonii)

2 a. ...de acum înainte tot așa are să-ți fie, pînă *ce-i* ieși din slujba spînului...

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

2 b. ...Atunci feciorul *cel* mijlociu pregătindu-și *cele* trebuitoare... își ia ziua bună de la frați.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

2 c. Ei, ei! *Ce-i* de făcut? Gardul și casa femeii dărîmate la pămînt, o capră ruptă în bucăți, nu-i lucru de șagă.

(*I. Creangă* —Amintiri din copilărie)

3. Aruncă-ți tu pieptenul de aur *ce-l* ai,
Pe loc să se facă un munte de aur.

(*Șt. O. Iosif* — Zmeoaica)

4. *Cei* de la marginea dinspre zid stăteau lipiți cu umărul de peretele văruit de mult, iar în fundul sălii *cei* sosiți mai tîrziu săteau în picioare...

(*P. Dumitriu* — Nopțile din iunie)

5. Orașul nou, cu lumea lui *cea* nouă
Ce-a suferit atîta pînă ieri,
Cu mame, cu mulțimi de pionieri,
Cald i-a primit cu brațele-amîndouă.

(D. Botez — Oaspeți la Iași)

Articolul nehotărît

Exercițiul 143. Faceți analiza articolului nehotărît, odată cu aceea a părții de vorbire pe care o însoțește.

Acu într-o zi, după o noapte cu visuri tulburate, cucoana Luța s-a sculat morocănoasă. Ieși în ogradă în fusta-i de cit, cu un șal vechi în spate, adus peste umeri cu capetele încrucișate pe piept apoi înnodat la spate, un șal care odinioară avusese o culoare, dar care părea acum ceva secular, o piele ruptă, roasă, a unui animal de pe alte tărîmuri. Se dusese la poiată clămpănindu-și papucii; acolo își încovoie trupul lung și uscat, deschise repede portița și începu a cotrobăi cu mîinile-i lungi prin întunericul șandramalei scunde.

...Dădu drumul cucoșului, un cucoș bătrîn porumbac, cu niște pinteni ca două pumnale.

(M. Sadoveanu — O zi ca altele)

Exercițiul 144. Stabiliți ce fel de părți de vorbire sînt cuvintele scrise cu litere cursive.

1 a. Și atunci numai iaca ce le iasă înainte *un* om spîn.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

1 b. Între oamenii din împărăția mea numai *un* pădurariu se bizuiește la treaba asta.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

1 c. ...în fiecare zi, pe la amiază venea cerbul de bea apă, apoi se culca acolo pe loc și dormea cît *un* bei.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

1 d. ...apoi mai boncăluiește și iar mai be cîte *un* răstimp și iar mai boncăluiește și iar mai bea pînă ce nu mai poate.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

1 e. Și merg ei *o* zi, și merg două, și merg patruzeci și nouă, pînă ce de la *o* vreme le intră calea în codru.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

1 f. Și ajung în pădure, sapă *o* groapă adîncă de *un* stat de om.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

1 g. ...tu îndată ce li-i auzi horăind, să ieși încetișor și să potrivești așa, ca să-i zbori capul dintr-*o* singură lovitură de sabie.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

2 a. Patru anotimpuri: fiecare
Are-n sînu-i cîte-*o* sărbătoare.

(N. Cassian — Calendarul)

2 b. Ați văzut vreodată marea?
Negreșit să *o* vedeți
Să-i știți unda și culoarea,
Multele ei frumusețI.

(N. Cassian — Marea)

Recapitularea articolului

Exercițiul 145. Alcătuiți propoziții cu articolul adjectival la genuri, numere și cazuri diferite, însoțind: adjective, numerale ordinale, numerale cardinale (cu valoare de substantiv).

Exercițiul 146. Alcătuiți propoziții cu articolul posesiv însoțind substantive, pronume sau adjective posesive, demonstrative, interogativ-relative și numerale.

Exercițiul 147. Copiați textul. Subliniați cu o linie articolele hotărîte, cu două linii pe cele nehotărîte, cu o linie întreruptă pe cele posesive, cu o linie ondulată pe cele adjectivale.

Oral, arătați ce părți de vorbire însoțesc și poziția articolului față de acestea.

1. O, viteji de viță veche! Auziți în depărtare
Acel vuiet fără nume, ce răsună ca o mare?
Sînt bătăile de inimi ale-ntregui neam al nostru,
Ce adună zi și noapte dorul lui cu dorul vostru,
Sînt vărsările de lacrimi pentru-acel care se stinge,
Sînt urările voioase pentru-acel care învinge!
O! romîni, în fața voastră, colo-n tainica cea zare,
Vedeți voi o rază vie care-ncet, încet răsare,

Scanned with OKEN Scanner

Străbătînd prin umbra deasă de lungi seculi adunată?
E voiosul fapt de ziuă, mult dorită, mult visată,
E lumina re-nvierii, e luceafărul sperării,
E triumful luptei voastre, soarele neatîrnării!

(*V. Alecsandri* — Odă ostașilor romîni)

2. În depărtare, pe linia netedă a orizontului, se profilează, ca moșoroaie de cîrtițe uriașe, movilele, a căror urzeală e taina trecutului și podoaba pustietății. De la movila Neacșului, de pe malul Ialomiței, pînă la movila Vulturului, din preajma Borcei, ele stau semănate în prelargul cîmpiei, ca sentinele mute și gîrbovite sub ale lor bătrînețe.

La poalele lor cuibează vulturii cei falnici cu late pene negre, precum și cei suri, al căror cioc ascuțit și aprig la pradă răsare hidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe. E groaznic de a vedea cum aceste jivine se răped la stîrvuri și se îmbuibă cu mortăciuni, cînd prin sohaturi pică de bolesne cîte o vită din cirezi.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

ADJECTIVUL

Exercițiul 148. Găsiți adjectivele din textul dat. Arătați substantivul determinat și însușirea exprimată de adjectiv.

1. Născut din sînge meridional, strămutat de sub un soare fierbinte într-o țară nouă, neamul romîn a păstrat o închipuire fecundă, vie, o agerime de spirit care se traduce în mii de cugetări fine și înțelepte, o simțire adîncă de dragoste pentru natură și o limbă armonioasă care exprimă cu gingășie și totodată cu energie toate aspirările sufletului, toate iscodirile minții.

(*A. Russo* — Poezia poporală)

2. Și el trece prin pădure făr-a pierde vorbă multă;
Și la orice pas el face, codrul simțitor răsună
Și prin mrejele de frunze glasuri trec ca o furtună,
Căci o strună-i orice creangă și o limbă-i orice frunză;
Luna doar, trecînd prin ceruri, voind codrul să-l pătrunză,
Împle noaptea-i arămie cu mari dunge de omăt,
Pe sub care răscolite, fulger apele încet.

Și deodată-n codrul mîndru el aude de departe
Răsunînd un glas de fată, ce venea din lunci deșarte
Și urechea-i o dezmiardă; el ascultă sub un trunchi
Și cîntarea dureroasă îl pătrunde în rărunchi.
.....
Naintează și o vede lîngă apa arămie,
Culegînd flori amorțite de pe maluri cenușie
Și punîndu-le în poala grea de florile de piatră,
Luminează luna-n ceruri ca un foc pe-o mare vatră,
Colții munților ce rupți-s, uriașe stînci de cremeni,
Ce păreții și-i ridică îndărătnici, suri, asemeni,
Vîntul care trece-n șuier, noaptea sură și bolnavă
Împlu cu sălbăticie arămoasa-acea dumbravă.

(M. Eminescu — Călin Nebunul)

3. Trenul străbătea cu mare viteză cîmpia deasupra căreia noaptea căzuse. Cu fruntea lipită de fereastra vagonului, îmi lăsam privirile să pătrundă — atît cît puteau — în lumea neagră prin care treceam. Enormități fără formă se desprindeau din întuneric; ziduri compacte de opacitate alternau cu regiuni acoperite de o luminozitate difuză; mari spații antagonice păreau că se devoră între ele, totul într-o lume tulbure, neieșită din haos.

Era la începutul primăverii și cerul acoperit cu nori grei nu trimitea asupra pămîntului nici palida lumină a stelelor. De nepătruns, noaptea domnea pretutindeni. Singură viteza trenului dădea o senzație de succesiune, un ritm cinematografic, imaginile confuze care treceau prin dreptul ferestrei, menținînd trează atenția spre această lungă și neconcludentă defilare a tenebrelor. Uneori zornăia scheletul mecanic al unui pod și atunci se zărea rîul albind imperceptibil, ca o fantomă întinsă la pămînt, neîndrăznind să se ridice dintre bezne. Alteori, în goana lui, trenul părea că trece — o singură clipă — peste un mormînt deschis în fundul căruia se zărea o mînă de oase. Erau poate cîteva pietre mai albe în vreun șanț, dar, în această horă fără sfîrșit a întunecimilor, mintea se întorcea la cele dintîi închipuiri ale ei asupra nopții.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

4. Bătrîna aruncă priviri speriate în toate părțile. Nu vede decît pămîntul negru, noroios, frămîntat de o sumedenie de picioare desculțe, noduroase ca și ale ei. Nu vede

decît garduri vechi, putrede și dincolo de garduri cocioabe afumate, pustii. Ridică ochii în sus. Deasupra satului cerul e vînăt, posomorît, încruntat, amenințător, gata din clipă în clipă să slobozească șuvoaie de ploaie.

(*Z. Stancu* — Desculț)

5. Ședința aceasta n-a fost cea dintîi. Acum nu mai era așteptarea încordată și frămîntarea mută a nădejdei ce-și cerea împlinire. Acum era altceva în aerul greu, fierbinte, în răsuflarea oamenilor, în gîndurile și-n inimile lor, plutea altceva în lumina puțină și gălbuie a lămpilor de petrol cu sticlă murdară și înconjurată de țiuitul țînțarilor cu aripi arse. Acum era altceva: da, era o despicare făcută între oameni. Nu mai era bulucul cald care striga bucurie și nădejde răscolită. Acum se despicaseră în două. Unii erau acum liniștiți, încordați, dîrji, stăpînindu-și încă, dar cu greu, gîndul frămîntat de planuri și socoteli pentru mai tîrziu, pentru la toamnă.

(*P. Dumitriu* — Nopțile din iunie)

Locuțiuni adjectivale

Exercițiul 149. Copiați textele. Subliniați cu o linie adjectivele și cu două linii locuțiunile adjectivale.

1. Secolul acesta a văzut la lucru atîția oameni de geniu, care s-au ilustrat în științe, în arte și în litere...

(*I. Ghica* — Introducere la Scrisorile către V. Alecsandri)

2. În nici un period al ei, sculptura antică n-a fost poate mai în stare de a înfățișa cu un caracter mai energic și mai adevărat asemenea scene.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynęghetikos)

3. Băiatul era foarte blînd, de treabă, nu avea nici un vițiu. Era străin de departe, zicea el, dar nu voia să spună de unde.

(*I. L. Caragiale* — În Nirvana)

4. Mi-a trăs o chelfăneală ca aceea.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

5. Ca lucru de neînțeles, ca o minune, se ridică pe dealul lutos și sterp despre răsărit un nuc strașnic.

(Em. Gîrleanu — Nucul lui Odobac)

6. Și-apoi începeam cu bunicul o viață ca aceea.

(M. Sadoveanu — Sfaturi vechi)

Funcția adjectivului în propoziție

Exercițiul 150. Arătați ce funcție sintactică îndeplinește fiecare adjectiv (puneți întrebarea potrivită).

1. Aceasta între noi adese o vedem
Și numai cu cei mari egalitate vrem.

(Gr. Alexandrescu — Cîinele și cățelul)

2. Era vremea atuncea cînd tot omul trăia fără stăpîn și umbla mîndru fără să-și plece capul la alt om.

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

3. Și bietul om, slab, palid, avînd sumanul rupt
Și o cămașă ruptă, bucăți, pe dedesubt,
Pășea trăgînd piciorul încet, dar pe-a lui față
Zbura ca o lumină de glorie măreață,
Și-n ochii lui de vultur, adînci, vioi și mari,
Treceau lucioase umbre de eroi legendari.
Opinca-i era spartă, căciula desfundată
Dar fruntea lui, de raze părea încoronată.

(V. Alecsandri — Sergentul)

4. Atunci mezinul se vîră iute în horn și, sprijinit cu picioarele de prichiciu și cu nasul de funingine, tace ca peștele și tremură ca varga de frică. Dar frica-i din raiu, sărmana! Asemenea cel mijlociu, țuști! iute sub un chersin, se-nghemuiește acolo cum poate, tace ca pămîntul, și-i tremură carnea pe dînsul de frică: fuga-i rușinoasă, da-i sănătoasă!... Însă cel mare se dă după ușă, și să tragă, să nu tragă? — În sfîrșit trage zăvorul...

(I. Creangă — Capra cu trei iezi)

5 a. E lung pămîntul, ba e lat,
Dar ca Săgeată de bogat
Nici astăzi domn pe lume nu-i.

(G. Coșbuc — Nunta Zamfirii)

5 b. De ce să-ntrebi viața ce-i?
Așa se-ntreabă cei mișei.
Cei buni n-au vreme de gîndit
La moarte și la tînguit.

(G. Coșbuc — Moartea lui Fulger)

6. Domnul Vucea n-avea slugi. Afară de bucătăreasă, slugi eram noi. Pe cei săraci și neîmbrăcați nemțește ne înșirase pe lista tîrguielii.

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

7. Alături, alții vorbeau domol, despre ce-au făcut oamenii în Teleorman, cum s-au sculat cu mic cu mare, cum au izgonit pe toți boierii și au ajuns ei stăpîni pe toate.

(L. Rebreanu — Răscoala)

8 a. Lazăr cîntă-n glas de strună
calea nouă, viața bună:
soare-n suflet și-n ogoare
țărănimii truditoare,
celor harnici fericire
și chiaburilor pieire.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

8 b. Țara-ntreagă, țara toată
Freamătă înverșunată.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

Terminațiile adjectivelor după gen

Exercițiul 151. Stabiliți care sînt adjectivele cu două terminații și care cu o terminație. Cu acestea din urmă alcătuiți propoziții, în care adjectivele respective să determine substantive de genuri diferite:

acru, albastru, ametitor, aprig, auriu, blînd, chel, copilăros, cuminte, dibaci, domol, drag, dulce, falnic, fidel, fierbinte, folositor, fumuriu, furtunos, gălbui, greoi, greu, grotesc, inimos, înțelept, învingător, limpede, lin, liniștit, lung, mare, mlădios, moale, negru, nou, omenesc, oțelit, pașnic, pitoresc, propriu, puternic, rar, răcoritor, rău, rece, repede, roșu, sălbatic, sătul, singur, sobru, strălucit, strămoșesc, subțire, trufaș, tulbure, uriaș, vechi, verde, vestit, viu.

Exercițiul 152. Continuați tabloul cu terminațiile adjectivelor, dînd exemple corespunzătoare, fie din texte literare, fie alcătuite de voi.

Tabloul terminațiilor adjectivelor

	Genul		Alternanțe fonetice	Adjectivul	Exemplu
	Masc.	Fem.			
Adject. cu o singură terminație	-e	-e	—	mare	1) Ascultați! stejarul *mare* grăiește cu iarba mică *(V. Alecsandri)* 2) Uite-i mă, căciula, frate, *Mare* cît o zi de post *(G. Coșbuc)*
Adject. cu două terminații	-cons.	-ă	—	uriaș — uriașă	1) Toate se întind nainte-i ca pe-un *uriaș* covor *(M. Eminescu)* 2) Umbra lui cea *uriașă* orizontul îl cuprinde *(M. Eminescu)*
	-esc	-ească	-e/a	strămoșesc — străveche	1) El a fost și vrea să fie sentinelă neclintită Pe pămîntul *strămoșesc*! *(V. Alecsandri)* 2) Am cîntat în tinerețe *strămoșeasca* vitejie *(V. Alecsandri)*
	-iu	-ie		auriu — aurie	1) Moldova curgea lin în soarele *auriu* într-o singurătate și într-o liniște ca din veacuri. *(M. Sadoveanu)*. 2) Floarea cu coroana *aurie* se clătină lin spre copilă, la adierea vîntului. *(M. Sadoveanu)*

Numărul adjectivelor

Exercițiul 153. Stabiliți forma de plural a tuturor adjectivelor date mai jos. Alcătuiți (în scris) propoziții cu pluralul adjectivelor scrise cu litere cursive; explicați ortografia lor.

albastru, bărbătesc, boierească, chel, *crud*, *deșteaptă*, *dulce* (masc.), dîrz, *domol*, *fidel*, *fix*, folositoare, frățesc,

frumos, frumușică, *fumuriu*, gol, grea, greoaie, îngust, lat, mirositoare, *moale* (fem.), *nouă*, *proaspăt*, *rea*, săracă, *sătul*, străveziu, surd, tinerică, tînăr, *treaz*, *ud*, veche (fem.), vitejească, vînăt.

Exercițiul 154. Copiați textele. Subliniați adjectivele invariabile și explicați de ce sînt folosite cu această formă.

1. Cri-cri-cri
Toamnă gri
Tare-s mic și necăjit.

(G. Topîrceanu — Balada unui greier mic)

2. Tata a întrebat apoi la telefon, probabil pentru a doua oară, dacă a venit la redacție Ladima... De data asta l-a nimerit și l-a chemat la noi... A venit într-un palton maron, scorțos, cu fular... cu pătrate galbene-roșii.

(Camil Petrescu — Patul lui Procust)

3. Grupuri de soldați în mantale kaki băteau din călcîie ca să se încălzească, împrejurul piramidelor de pușți...

(P. Dumitriu — Vîntul de martie)

Articularea adjectivelor

Exercițiul 155. Stabiliți poziția adjectivelor față de substantivele determinate. Explicați articularea adjectivelor.

1. Toamna cu-a ei albă frunte
Și cu galbenii-i conduri,
A lăsat argint pe munte
Și rugină pe păduri.

La răspîntii crește stogul
De foi moarte de curînd.
Strigă-n vale Topologul
Și-a lui larmă, cînd și cînd,
Ca o voce omenească
Pînă sus pe culmi tresare,
Preajma mută s-o trezească
Din senina ei visare.

(G. Topîrceanu — Balada munților)

2. Mai prinde grîna sfîntă în strămoșești pămînturi.
Nu-i încă, frate, ceasul deșertelor suspine
Și n-au murit nici marii semănători de bine
Ce merg cu dreapta-n soare și-aruncă-n patru vînturi.

O, vin! să-ți culci urechea alăturea de mine,
S-auzi zvîcnind pămîntul de rodnice avînturi,
S-auzi undirea sevei cu primăveri de cînturi
Ca imnuri de credință spre mugurul ce vine.

(A. Toma — Secerișuri sfinte)

Exercițiul 156. Copiați adjectivele de mai jos, dînd în dreptul fiecăruia formele de singular și plural articulat (la masc. și fem.). Cu șase din formele pluralului masculin articulat alcătuiți propoziții. Oral, explicați ortografia pluralului.

albăstriu, alburiu, argintiu, auriu, brumăriu, cafeniu, fumuriu, hazliu, plumburiu, purpuriu, pustiu, ruginiu, stacojiu, străveziu, trandafiriu, vișiniu, viu, zglobiu.

Declinarea adjectivelor

Exercițiul 157. Stabiliți genul, numărul și cazul adjectivelor din textul de mai jos, pe baza analizei substantivului determinat.

1. În sat, pe ulițele viscolite, patrulau în lung și-n lat dorobanții din „Șoimii", spintecînd cu luciul mort al baionetelor suflarea aspră, tăioasă a iernii, mînia nestinsă a crivățului ce ridica spre-naltul nourilor vîrteje sure de gheață mărunță, strecurîndu-le în vaier plîngător printre ramurile negre ale copacilor, peste cumpenele înțepenite ale fîntînelor.

Din cînd în cînd, șiruri lungi de țărani legați cot la cot și unul de altul, mînați sub izbiturile paturilor de armă ce sunau a sec în șoldurile uscate, se tîrîiau în urlete dureroase de-a lungul satului înspre curtea boierească, unde se dădea osînda cea fără de cruțare.

(I. I. Mironescu — Furtună Veteranul)

2. Satul Arșițeni e așezat într-o văgăună; casele lui mărunțele și albe, ghemuite una-ntr-alta, se văd, de pe muchile dealurilor dimprejur, ca niște ouă într-un cuibar. Pămîntul Arșițenilor e nisipos și sterp; iarba crește atît de rară încît, în loc să îndulcească vederea, pătează, ca o pecingine, fața galbenă a locului. Doi-trei copaci se înalță, istoviți, cu crengile rare, cu frunzele străvezii care așternpe jos, vara în amiază, o umbră destrămată ce mărește și mai mult setea de răcoare.

Dar, ca lucru de neînțeles, ca o minune se ridică pe dealul lutos și sterp despre răsărit, un nuc strașnic, bătrîn de cîteva sute de ani, copac lacom care suge parcă tot sucul

locului dimprejur, prin miile de rădăcini, ale căror vițe nu mai încap sub pămînt și ies, să atîrne despletite, ca niște cozi, afară. Din trunchiul gros, să nu-l cuprindă trei oameni, muncit, întors și încremenit ca într-un spasm, se desfac două ramuri vînjoase ce merg încleștate ca niște brațe, pînă sus, apoi deodată se izbesc una de alta în lături, împroșcînd fiecare sute de mii de crengi ce se unesc într-un frunziș negru, cărnos, ca un aluat de fiere. Și pînă departe se împrăștie mirosul amar al frunzelor, miros ce amețește pe cutezătorul adăpostit la umbra ce acoperă, ca un veșmînt negru, întreaga coastă de deal.

(Em. Gîrleanu — Nucul lui Odobac)

Acordul adjectivului

Exercițiul 158. Copiați textul. Faceți acordul corect al adjectivelor (date în paranteză) cu substantivele determinate. Oral explicați acordul.

1. Tînărul sosi.

Era o frumusețe! O figură (clasic) (încadrat) de niște plete (mare) (negru); o frunte (înalt) și (senin), niște ochi (mare) — la aceste ferestre ale sufletului se vedea că cineva este înăuntru; un zîmbet (blînd) și (adînc melancolic). Avea aerul unui sfînt (tînăr) coborît dintr-o (veche) icoană, un copil (predestinat) durerii, pe chipul căruia se vedea scrisul unor chinuri (viitor).

„Mă recomand Mihail Eminescu".

Așa l-am cunoscut eu.

(I. L. Caragiale — În Nirvana).

2. Pe-ncetul tăria-(nflorit)
Cu galben ca strugurii (copt)
S-albește din clipă-n clipită.
Pe culmi întunericul piere,
Dar valea e-n (negru) putere.
A (umed) nopții.

Pe sus, pe (pustiu) jgheaburi,
Prin rîpele munților (sur)
Zac zmeii cu trupul de abur,
Și ceața prin noaptea-(nghețat)
Stă-n hainele morții-(mbrăcat)
Pe (albastru) păduri.

(G. Coșbuc — Faptul zilei)

3. Mergem o bucată (bun) pe marginea Motrului, ale cărui unde (verzui), (pripit) se sparg de bolovani. Apoi urcăm pe un podiș (larg) și (luminos). Miresme (dulce), (îmbătător), de sulcină și de dumbravnic, se-mprăștie în aer de pe fînețele (bătut) de soare. Un vînt (căldicel) adie și grînele (copt)-și leagănă spicele ca de vraja unui cîntec. În depărtare se pierd liniile (încîlcit) ale dealurilor (întunecat) de desimea codrilor. Lanurile sînt împînzite de secerători. Cîrduri de fete-n cămăși (alb) și vîlnice (roșu) se pleacă muncii și-și mișcă brațele-n tactul unei doine. Dulce răsună valea de glasurile lor. Pemiriști și pe șesuri alunecă-ncet umbrele (călător) ale norilor. În urma noastră Motrul (tolănit) în spintecătura dealurilor ca un balaur (ostenit) își tremură solzii (sclipitor) în soare. Copaci (bătrîn) s-apleacă pe undele lui (sfătos) să le-asculte poveștile. El scoboară de sus, dinspre „Culmea (Frumos)“ de la poalele muntelui Oslea, unde a stat în vechime încolăcit (năpraznic) șarpe cu nouă ochi, de groaza căruia se cutremură toată valea Dunării...

(A. Vlahuță — Romînia pitorcască)

4. Înfiorarea vieții (mărunt) se strecura prin marginea aceasta de pădure ca-n orice dimineață de vară. Zboruri de gîze cu aripi (străveziu), cu aripioare (albastru) se încrucișau, fluturi jucau pe deasupra ierbii (des), în care începeau să se îngrămădească miresme (cald). Și într-un covru (scurmat) în pămînt între frunze și păiuș, sta un iepure (roșcat) (pitit) pe labe, cu urechile (lăsat) pe spatele (gheboșat).

În mîngîierea căldurii, dormita: își deschidea ochii deodată apoi îi închidea încet și-și mișca botul (crăpat) ca într-un vis.

Pe cărări, înlăuntru, era încă umezeală.

Numai ici colo mișcarea vieții: răzbătea o chemare (nedeslușit), (moale), (stîns); o gîrneață (subțire) se clătina încet; foșneau un timp foile (galben) ale anilor (trecut).

(M. Sadoveanu — În pădurea Petrișorului)

Exercițiul 159. Stabiliți genul, numărul, cazul și terminațiile fiecărui adjectiv, arătînd totodată și partea de vorbire determinată.

1. Luna, luna iese-ntreagă, se înalț-așa bălaie
Și din țărm în țărm durează o cărare de văpaie
Ce pe-o răpede-nmiire de mici unde o așterne
Ea, copila cea de aur, visul negurii eterne

Și cu cît lumina-i dulce tot mai mult se lămurește,
Cu atît valurile apei, cu-atît țărmul parcă crește,
Codrul pare tot mai mare, parcă vine mai aproape
Dimpreună cu al lunei disc, stăpînitor de ape.
Iară tei cu umbra lată și cu flori pînă-n pămînt
Înspre apa-ntunecată lin se scutură de vînt.

(M. Eminescu — Scrisoarea IV)

2. Unde ni-s entuziaștii, visătorii, trubadurii
Să ne cînte restul lumii și splendorile naturii?
Unde ni-s sămănătorii generoaselor cuvinte,
Magii ocrotiți de stele, mergătorii înainte,
Sub credințele sfărîmate și sub pravilele șterse
Îngropînd vechea durere, cu a-l lor cîntec să reverse,
Peste inimile noastre mîngîiere și iubire.
Și cuvîntul lor profetic, inspirata lor privire,
Valurile de-ntuneric despicîndu-le în două,
Splendidă-naintea noastră să ne-arate-o lume nouă.

(A. Vlahuță — Unde ni sînt visătorii)

3. Oltul vuia, vecinic în mînie.
Trebuia să-l văz, prea semăna cu un popor revoltat.
Ce măreață jale în imensitatea tăcută!
Plecai.

Șoseaua se încovoaie, între Olt și dealurile care se ridică unele peste altele, pînă se pierd în înălțimi fumurii și albastre. Aerul e limpede, tremurător și viu; roua se întinde ca un rizil presărat de diamante, pe deasupra pajiștelor. Cicorile ca niște ochi mari și albaștri, veghează în valurile de fîneață nemărginită.

Oltul se înfurie izbindu-se de stînci; spumegă de mînie; se aruncă peste stînci și cade în ochiuri iuți și adînci. Parcă-l sfredelește cineva. Cîte glasuri nu se ridică din apă! Un plîns subțire înghițit de un geamăt; o șoaptă acoperită de un acord de orgă.

(B. Șt. Delavrancea — Două lacrămi)

4. Din asfințit, de peste munte,
Răsfrîngeri roșii de amurg
Se sfarmă-n licăriri mărunte
Și-n Dunărea umbrită curg.

Dar unda tulbure le-ngroapă
Cînd sub răchitele din vale,
De-abia mai tremură pe apă
Ca niște coji de portocale.

Acolo jos, peste cununa
Întunecatului boschet,
Selipește-n aer semiluna
Din vîrful unui minaret.

Și parcă zugrăvit anume,
Își culcă umbră pînă-n mal
Ostrovul izolat de lume
Ca un castel medieval

El pare-o navă fermecată
Ce-a ancorat aci sub munte,
Minune îndelung visată
De valul Dunării cărunte.

(G. Topîrceanu — Pastel)

5. Toate se puteau, un singur lucru nu se putea: acela, anume, ca odată cu desființarea tăriilor făpturii să se desființeze și tăriile mele... În zadar viforul, vijelia și uraganele se izbiseră oarbe în clădirea zbîrlită de crengi uriașe a întăriturilor mele, căci nu izbutise decît să se sfîșie și să urle de durere și de ciudă... Și parii de sprijin ai împrăditurii mele de păduri peste păduri, înfipți pînă în inima pămîntului și înalți pînă la ceruri cu vîrfuri albe și de dinți ascuțiți, rîdeau prin întuneric de opintirile deznădăjduite ale neputinței lor; iar pe povîrnișurile de epică amintire, calde încă de eroismul Pisicuței și de pornirile războinice și sîngeroase ale mușteî celei mari cu spetele lucitoare și verzii, pînza deasă a apelor cerești era sfîșiată în două de greabănul lung și îngust al muntelui meu de adăpost, și, cu iuțeală de vifor și cu clocotiri de tunete se rostogoleau pe două părți spre genunele adînci ale văilor... Și se rostogoleau cu stînci, cu iarbă, cu flori, cu zmeuriș, cu toate ideile și iluziile Pisicuței mele, dar mai ales cu hribii, cu nicorețîi, cu ciupercile, cu rîșcovii și cu bureții de tot felul pe care-mi întemeiasem nădejdea viitoare a întîmplătoarei mele schivnicii de mai tîrziu.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

Gradele de comparație

Exercițiul 160. Găsiți adjectivele și arătați la ce grad de comparație este fiecare adjectiv.

1. Oare gîndiți atuncea că poate-n altă casă
Au doi bătrîni o fată tot astfel de frumoasă,
Dar e trăită rău.

(Cezar Bolliac — Carnavalul)

2. ...Această observare este foarte puțin măgulitoare pentru ambiția mea de martor; cu toate aceste, iată că-mi înfrînez limba...

(*V. Alecsandri* — Istoria unui galbîn)

3. Călăuzul nostru nu era mai puțin curios decît mine ca să afle cum se petrecuse lucrurile, dar cel puțin găsea însuși pentru toate cîte un cuvînt de răspuns și de mîngîiere.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

4. Nu poate fi un mijloc mai interesant și mai sigur de a cunoaște forțele morale și intelectuale ale unei națiuni decît numai prin literatura lui populară; și nu este nici un mijloc mai nimerit și mai frumos de a da unei literaturi culte un caracter original și distinctiv decît numai din literatura populară.

(*B. P. Hasdeu* — Prefața la vol. „Basme, orații, păcăliturî și ghicitori" de C. Fundescu)

5. Au urmat, în Camere, duioase scene teatrale... În publicitatea romînească, foarte înclinată, la ocaziuni mari, către nota sentimentală, astfel de exhibițiuni se numesc „scene înălțătoare". Toată lumea a plîns, miniștri de azi, miniștri de ieri, deputați, senatori, publiciști, reporteri și tribune publice, și-n fața lumii acesteia atît de emoționate, doi mari între mari fruntași, un conservator și un liberal s-au strîns în brațe cu efuziune și s-au sărutat solemn, spălînd cu lacrimi fierbinți tot trecutul — care, ce-i drept, cam avea nevoie de spălat; în căldura luptelor de pînă ieri a celor două fracțiuni, primul nu numea pe al doilea decît „trădător de neam", iar acesta pe acela „fiul lui Belzebut". Răscoalele făceau deci o minune: trădătorul de neam de pînă ieri se preschimba în salvator al patriei; iar fiului lui Belzebut îi crescuseră peste noapte aripi de cheruvim. În fața primejdiei, pentru amîndouă egal de amenințătoare, fracțiunile de guvernămînt dușmane își dau mîna spre restabilirea ordinei. Care va să zică, un guvern incapabil, deși dispune de majorități formidabile, cade; vine altul la putere declarîndu-se și el dintru început incapabil dacă incapabilul căzut nu-i dă, fără nici o rezervă, concursul — tocmai după principiul gramatical că două nega-

țiuni fac o afirmațiune: două incapacități mărturisite dau o capacitate netăgăduită.

(I. L. Caragiale — 1907 — din primăvară pînă în toamnă)

6. Dascălul Clăiță era nenorocit fiindcă auzise că domnul Wondracek voiește să treacă pe Huțu la școlile latinești.

. . . . . .

E rău, foarte rău — zicea el. Pentru că vezi dumneata: e adevărat că trebuie să fie și popi și alt neam de oameni, dar cel mai mare lucru e dascălul și așa oamenii cei mai aleși trebuie să fie dascăli.

(I. Slavici — Budulea Taichii)

7. Douăsprezece mii de țărani au îmbrățișat pămîntul, pămîntul pe care l-au visat o viață întreagă și nu l-au avut decît în ceasul morții și clasa stăpînitoare a rămas tot așa de neîndurată, tot așa de surdă ca și înaintea jertfei. Salvele de tunuri n-au trezit-o, lumina incendiilor nu i-a deschis ochii. Jertfa celor douăsprezece mii, suprema jertfă a muncitorului flămînd și gol a fost o jertfă zadarnică?

(N. D. Cocea — Jertfa celor douăsprezece mii)

8. Era palid ca de ceară, cu ochii, în albul lor mult, tot atît de negri ca și părul.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

Exercițiul 161. Faceți analiza adjectivelor din fragmentele date și arătați cum sînt construite formele de superlativ.

1. ...în smîrcurile mărilor e o babă urîtă-urîtă și rea de mama focului.

(Folclor)

2. Era un boier anume Nicolai Milescu spătar, de la Vasluiu de moșia lui, preînvățat și cărturar și știa multe limbi...

Și era mîndru și bogat și îmbla cu povodnici înainte domnești, cu buzdugane și cu palușe, cu soltare tot sîrmă la cai. Și lui Ștefăniță-vodă îi era prea drag și-l ținea prea bine.

(I. Neculce — O samă de cuvinte)

3. Dar ce făcuși acolo! Unde-ți este gîndul?
Cînd eu am dat pe riga, bați cu alta mai mare?
Astfel de neștiință e lucru de mirare!
Așa-mi zicea deunăzi, cu totul supărată,
O damă ce la jocuri e foarte învățată.

(Gr. Alexandrescu — Satira duhului meu)

4. Mult mai mare, de se poate, era asuprirea în Țara Romînească, unde Domnul, silit fiind a plăti o dobîndă grea la creditorii turci, ce nu mai aveau ce jăcui, urcă datoriile unei țări sleită cu totul, la suma peste măsură de mare de 10 povoare de aur.

(N. Bălcescu — Istoria Romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

5. ...sub aceste muchii, la stînga, pămîntul se lăsa la vale în costișe și pripoare gradate, pînă se cunfunda în jgheaburile mult umbrite ale Rîmnicului și Rîmnicelului.

(Al. Odobescu — Pseudo-kyneghetikos)

6 a. Luca Moșneagu, însă, mîna cum știa el: căci mîrțoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi și ogîrjiți ca niște mîți de cei leșinați, nu zmei cum zicea mama, care nu știa cum să mă urnească mai degrabă din casă.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

6 b. Mă rog, foc de ger era, ce să vă mai spun mai mult. Harap-Alb numai o țîră cît a stat de s-a uitat, a făcut țurțuri la gură.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

6 c. Numai Harap-Alb nu aducea nici o supărare. Însă ca tovarăș, era părtaș la toate, și la pagubă și la cîștig, și prietenos cu fiecare, pentru că avea nevoie de dînșii în călătoria sa la împăratul Roș care cică era un om pîclișit și răutăcios la culme.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

6 d. Știi că are haz și asta! Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iară eu să crăp de frig. Buuună treabă!

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

6 e. Și mai merg ei cît mai merg și de ce mergeau înainte de ce lui Harap-Alb i se tulburau mințile, uitîndu-se la fată cît era de tînără, de frumoasă și plină de vino-n-coace... sau cum s-ar mai zice la noi în țărănește, era frumoasă de mama focului, la soare te puteai uita, iar la dînsa ba.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

7 a. A fost odată un împărat și-o împărătească, bogați nevoie mare, putrezi de bogați.

(*I. L. Caragiale* — Calul dracului)

7 b. Omul acesta a trăit mai des mîhnit, mai rar vesel, într-un cerc foarte restrîns de prieteni. Dar era și un om ciudat... Cu un astfel de caracter mai era și de tot sărac.

(*I. L. Caragiale* — Ironie)

8. Cică era baba asta o zgripțoroaică urîtă și bătrînă și rea de mama focului — ș-avea un fecior, Dragomir, care se-nsurase c-o fată frumoasă și harnică și cuminte, de nu mai avea pereche.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

9 a. Dar Sanda ce-o să zică... că mi-a dat sfîntul muiere harnică, dar rea topenia pămîntului.

(*B. Șt. Delavrancea* — Sultănica)

9 b. — Na, Hagiule, cap sec, strigi cît te ia gura, parcă cine știe ce-ai fi avînd! Iacă n-ai, n-ai, n-ai, ești sărac lipit!

(*B. Șt. Delavrancea* — Hagi-Tudose)

9 c. Le atingea rănile cu o bucățică mică, mititică, de lemn și rănile se închideau și pielea se netezea pe unde fusese carne vie.

(*B. Șt. Delavrancea* — Hagi-Tudose)

9 d. Și două lucruri necăjeau pe împărat: că nu-l mai răbdau puterile să-și joace copila pe genunchi, ș-apoi că prea se făcuse frumoasă din cale-afară.

(*B. Șt. Delavrancea* — Poveste)

10. Cu furca-n brîu, cu gîndul dus,
Era frumoasă de nespus
În portu-i de la țară

(*Șt. O. Iosif* — Bunica)

11. Un scaiete zăpăcit
Îl întreabă: — Ce e frate?
—Sînt teribil de grăbit!...

(G. Topîrceanu — La vînătoare)

12. Au venit lăutarii, s-au încins cuptoarele cuhniei, s-au scos din sipete fețe de masă și ștergare noi-nouțe.

(V. Em Galan — Zorii robilor)

13. Cu toții aruncam din cînd în cînd o privire spre zarea neagră a șesurilor, acolo unde luna se ivea în noaptea înghețată; era uimitor de mare, și roșie ca focul.

(P. Dumitriu — Dreptate)

Exercițiul 162. Înlocuiți punctele cu adjectivele la gradele de comparație indicate în paranteză. Arătați cum se face acordul cu cuvintele determinate.

1. Astfel fu acea... (vrednic — pozit.) de... (nesters — poz. precedat de art. neh.) aducere aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care romînii scriseră cu sabie și cu sînge, pagina... (strălucit—superl. relat.) din analele lor. De zece ori... (numeros — comp. de inf.) decît dușmanii, ei cîștigară asupră-le o biruință...(strălucit— pozit.)și avură gloria d-a învinge un general pînă atunci...(neînvins — pozit.). Munteni, moldoveni și ardeleni, soldați și căpetenii se luptară toți ca niște eroi. Dar cinstea... (mare — superl. rel.) a biruinței se cuvine cu tot dreptul... (viteaz — poz.) domn. Prin întocmirile sale... (ingenios — pozit. precedat de art. adj.), prin sîngele... (rece — poz.) și neînspăimîntarea sa și prin primejdia în care își puse viața, el asigură biruința. Într-această bătălie, ca în multe altele, nu știm de ce a ne minuna mai mult în acest... (mare — poz.) bărbat, de geniul său de general ori de vitejia lui de soldat.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. În ceasul acela am gustat... (mare— suprl. relat.) fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e... (scump —comp. de sup.) și... (slăvit — comp. de sup.) decît libertatea; ea este odorul... (neprețuit — superl. relat.) ce l-au dat dumnezeu oamenilor. Și să știți de la mine că atunci o nație se apropie de moarte cînd începe a fi... (surd — poz.) la glasul libertății.

(V. Alecsandri — Istoria unui galbîn)

3. *Ciobanii lui Grigorescu*. Nu un capitol, ci un volum... (întreg — poz.) ar fi de scris, cu titlul acesta. În... (vast — poz.) operă a pictorului — ca și în trecutul neamului nostru — păstorul ocupă un loc... (important — superl. abs.). El și l-a cucerit. În... (vechi — pozit.) poezii ale poporului nostru, pătrunse de... (adînc — pozit. precedat de art. neh.) melancolie, în „Mioriţa“ (limpede — comp. de sup.) și... (mișcător — comp. de sup.) decît în toate celelalte, ni se înfăţișează tipul păstorului... (romîn — poz.).

(*A. Vlahuţă* — Romînia pitorească)

Exerciţiul 163. Redactaţi o scurtă compunere cu unul din subiectele:

a) Rezultatele muncii clasei noastre în ultima lună
b) Expoziţia de artă plastică...
c) Spectacolul...

În redactarea acestei compuneri, folosiţi adjective la diferite grade de comparaţie. Subliniaţi-le.

Adjective care nu au grade de comparaţie

Exerciţiul 164. Dintre adjectivele date mai jos, scoateţi adjectivele care nu pot avea grade de comparaţie. Explicaţi înţelesul lor.

aleasă, anterior, ascuţit, aspră, bătrîn, bun, complet, desăvîrșit, enorm, epocal, eroic, exterior, fantastic, general, gigantic, inferior, înalt, înflorită, îngust, interior, lacom, leneș, liric, minim, minunat, nouă, oacheșă, optim, perfect, pitoresc, posterior, principal, puţin, rotund, rumen, sclipitoare, senină, serios, sfios, smălţuit, strașnic, superior, suprem, tare, uimitor, ultim, ulterior, unit, vag, vestit, veșnic, viteaz, voinic, vorbăreţ.

Exerciţiul 165. Stabiliţi gradul de comparaţie al adjectivelor de mai jos și explicaţi prin ce mijloace s-a format:

arhicunoscut, arhiplin, extrafin, rarisim, simplisim, străvechi, supraaglomerat, suprasensibil, ultraretrograd, ultrademagog.

Exerciţiul 166. Copiaţi textul. Subliniaţi cu o linie adjectivele care se pot compara (arătînd în paranteză gradul de comparaţie) și cu două linii adjectivele care nu se pot compara.

1. Dar în ce parte să ne întoarcem mai întîi privirile? Pe cine să întrebăm a ne spune în ce timp, în ce loc a fost vînătoarea mai preţuită, mai măreaţă, mai trebuincioasă, mai desfătătoare?

Căta-vom a descoperi, prin negura timpilor preistorici, pe sălbaticii primitivi ai pământului, cutreierînd colosalele vegetațiuni antediluviene și luptîndu-se cu fiare uriașe, ale căror semințiі s-au stins acum de mult de pe fața lumii?

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

2. Avu în minte imaginea celor cinci continente în noapte, cinci uriașe constelații scăldate în apa oceanelor. De jur împrejurul lor, desenîndu-le conturul, o linie strălucitoare formată din miriade de lumini. Dintr-o parte în alta, pe toată vasta lor întindere, fantastice incendii minerale; bijuterii orbitoare, acoperind marile spații dintre poli și ecuator.

Simți cum, în această noapte, imaginația lui primește de la realitatea din afară un imbold uriaș și începe să crească, purtîndu-l spre o nouă reprezentare monumentală și grandioasă a lumii.

Treptat, din cele mai mari adîncimi ale acestei gigantice imagini, omul începu să se desprindă. El era acela care crease, de la început pînă la sfîrșit, această spumă de diamante pe umerii continentelor.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

Schimbarea valorii morfologice a adjectivului

Exercițiul 167. În textele de mai jos, găsiți adjectivele care și-au schimbat funcțiunea și arătați ce valori morfologice au dobîndit.

1. ..... pe-acest mănos pămînt
Domnea odinioară un domn viteaz și sfînt
Un Ștefan! leu năpraznic a cărui largă gheară
Rupea cumplit dușmanii și-n țară și-n afară.

(V. Alecsandri — Despot-vodă)

2 a. Dar ochii mari și minunați
Lucesc adînc, himeric.

(M. Eminescu — Luceafărul)

2 b. Și clopote de-alarmă răsună răgușit.

(M. Eminescu — Împărat și proletar)

3. Acum fata pricepu și chiar că se roși toată ca o cireașă pînă în albul sfios al ochilor de cicoare.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

4. Şi de-or cuteza cîndva
răii de oriundeva
spre popor să-ntindă flinte,
vor pieri! să ţină minte.

(D. Deşliu — Lazăr de la Rusca)

5. Cine ar face astăzi un pas înapoi,
şovăitorii, sfioşii, prea blînzii,
nu-i vrednic să calce pe urmele lor
alături de noi pe drumul izbînzii!

(M. Breslaşu — Grivita Roşie)

6. Tovarăşi, stare-aş totdeauna
.....
Cu cei ce aşezarea sfîntă
A ţării trainic o ridică.

(M. Beniuc — Nou meşter Manole)

7. Lin se leagănă în vînt
Zvelte ramuri de mesteacăn
Dar mai dulci ca ele sînt
Pruncii legănaţi în leagăn.

(N. Cassian — Pentru toţi copiii lumii)

Formarea adjectivelor

Derivare

Exerciţiul 168. Cu ajutorul sufixelor: *-esc (-ească)*, *-os (-oasă)*, *-nic (-nică)*, *-al (-ală)*, *-atic (-atecă)*, *-ian (-iană)*, *-at (-ată)*, *-iu (-ie)*, formaţi adjective — de la substantivele şi adjectivele de mai jos:

aer, apă, argint, bărbat, bătrîn, brumă, Caragiale, căldură, colhoz, departament, domn, dor, dungă, durere, Eminescu, fecior, fire, groază, hotar, împărat, lumină, milă, mînie, năvală, nebun, nor, om, patron, pictură, prăpastie, primejdie, raion, rasă, roată, rod, romîn, sat, sărbătoare, sfat, spor, studiu, sprînceană, taină, toamnă, tovarăş, umbră, univers, vargă, vijelie, zgomot.

Exerciţiul 169. Alcătuiţi 10 propoziţii cu adjectivele derivate cu sufixele indicate la exerciţiul precedent.

Exerciţiul 170. Formaţi 20 de adjective cu ajutorul sufixelor diminutivale pe care le cunoaşteţi. Cu 10 din aceste adjective alcătuiţi propoziţii.

Exercițiul 171. Cu ajutorul sufixelor: *-nic (-nică), -areț (-areață), -at (-ată), -ar (-ară), -ut (-ută), -it (-ită), -ător (-ătoare), -itor, (-itoare),* formați adjective de la cuvintele date mai jos; arătați categoria gramaticală a cuvîntului de la care s-a făcut derivarea precum și rădăcina care intră în alcătuirea adjectivului derivat:

adînc, farmec, ferec, fulger, înconjur, îndărăt, înflori, jos, legendă, limbă, obosi, oțel, pierd, prefac, pustiu, răsfăț, sălta, șerpui, străbat, străluci, tihnă, tîngui, vis, vorbă.

Compunerea adjectivului

Exercițiul 172. Copiați frazele. Subliniați adjectivele formate prin compunere, scrieți deasupra lor, prescurtat, care sînt părțile de vorbire care au intrat în compunerea lor. Oral, explicați modul cum sînt ortografiate.

1. După ce doftorul Duban se ridică de la picioarele atotputernicului crai, l-a sfătuit cum ar fi mai de folos ca înălțimea lui să încalice calul și să meargă la jocul unde se joacă cuglele.

(Halima)

2. Din întîmplare, mă primblu într-o zi printr-un iarmaroc și deodată mă cred în altă lume. Văd oameni și haine ce nu văzusem în orașe, aud o limbă armonioasă, pitorească și cu totul străină de jargonul cărților. De unde eram la îndoială dacă romînii sînt o nație sau o colonie cosmopolită modernă, un soi de Algerie franco-italiano-grecească, încep a întrevedea adevărul.

(*A. Russo* — Poezia poporală)

3. ...dispunem a rămînea sus-menționatul minor în completă lipsă de ascendenți, sub paza și răspunderea acestui meritos și caritabil preot.

(*I. L. Caragiale* — Păcat)

4. Jertfa liber-consimțită a miilor de martiri a sporit puterea luptătorilor.

(*M. Sadoveanu* — Importanța mondială a literaturii clasice ruse și a literaturii sovietice)

5 a. — De ajuns am ajuns, domnul meu, nu zic ba... da' dacă nu aveam norocul să-l întîlnim pe acest om cumsecade, am fi fost poate și azi prin mlaștinile Neajlovului...

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

5 b. E o căldură toropitoare. Aerul fierbe în văzduh. În frunte merge o ceată de săteni călări, cu steaguri tricolore.

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

5 c. Simțea acum o moleșeală binefăcătoare.

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

6. Se repezi și-l smulse din umeri pe Savu care boscorodea lucruri neînțelese, gîfîind și rotindu-și în cap ochii rătăciți. Bătrînul era vînăt-negru la față de mînie.

(*P. Dumitriu* — Nopțile din iunie)

7 a. Bogăția materialului tematico-ideologic cere scriitorului să găsească imagini artistice de înaltă calitate, care să exprime acest conținut.

(*M. Beniuc* — Poezia noastră armă a poporului în lupta pentru apărarea păcii și construirea socialismului)

7 b. Poporul din toate straturile sociale, de mai mult de jumătate de veac caută cu dragoste opera poetului și s-a apropiat de ea atît cît i-au îngăduit „savantele" îngrădiri ale criticii burghezo-moșierești.

(*M. Beniuc* — Izvoarele populare în creația lui Eminescu)

Adjective antonime

Exercițiul 173. Înlocuiți punctele cu antonimele adjectivelor scrise cu litere cursive. Explicați folosirea și valoarea lor stilistică.

1. Unchiașul avea o fată de la nevasta dintîi; căci amîndoi mai fuseseră căsătoriți cîteodată. Fata unchiașului era atît de *bună* și de *harnică* și atît de *frumoasă*, încît toată lumea se mira de ea. Iar fata babei era atît de... și de... și.... încît toată lumea o ura.

(Folclor)

2. Lupta întărește pe cel... și primejdia mărește pe *cel tare*.

(*A. Russo* — Cîntarea Romîniei)

3 a. *Vesela* verde cîmpie acu-i... vestejită.

(*V. Alecsandri* — Sfîrșit de toamnă)

3 b. N-aibi grijă, măi șoimane! eu am și duc cu mine
O vrajă... de dușmani și *bună* pentru tine.

(*V. Alecsandri* — Dan, căpitan de plai)

4. În zadar guvernă regii lumea cu înțelepciune,
Se-nmulțesc semnele *rele*, se-mpuțin faptele...

(*M. Eminescu* — Egipetul)

5 a. Gherea știe bine că, dacă e vorba de literatură și de artă, pentru mine nu pot încăpea nici sistemă, nici opinie, nici tendență, nici morală, nu poate încăpea decît numai și numai talent. El știe că pentru mine, cînd e vorba de frumos nu mai poate fi vorba și de... sau *rău*, de... sau *nedrept*, de... sau *neonest*.

(*I. L. Caragiale* — Criticile lui Gherea)

5 b. Așa l-am cunoscut atuncea, așa a rămas pînă în cele din urmă momente bune: *vesel* și...; *comunicativ* și...; *blînd* și ...; mulțumindu-se cu nimica și nemulțumit totdeauna de toate; aci de o abstinență de pustnic, aci, apoi lacom de plăcerile vieții, fugind de oameni și căutîndu-i. Ciudată amestecătură! *fericită* pentru artist, ... pentru om!

(*I. L. Caragiale* — În Nirvana)

6. El poartă calul dînd ocol
În pas..., în pas *domol*.

(*G. Coșbuc* — *El-Zorab*)

7. Nu sîntem *slabi*, ci noi sîntem cei...
Nu cerșim pacea. O vom cuceri!

(*V. Tulbure* — Mama Zoiei)

Exercițiul 174. Găsiți antonimele adjectivelor de mai jos. Alcătuiți — în scris — propoziții cu antonimele adjectivelor scrise cu litere cursive:

cald, umed, *limpede*, mic, rău, urît, *vesel*, just, ascuțit, *războinic*, ceresc, lung, *îngust*, *depărtat*, înalt, *subțire*.

Valoarea stilistică a întrebuințării adjectivelor

Exercițiul 175. Găsiți procedeele artistice în alcătuirea cărora intră adjective. Care sînt aceste procedee și în ce scop au fost folosite.

1 a. În lacul cel verde și lin
Resfrînge-se cerul senin,
Cu norii cei albi de argint
Cu soarele nori sfîșiind.

(*M. Eminescu* — Frumoasă-i)

1 b. Peste cîte mii de valuri stăpînirea ta străbate,
Cînd plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Cîte țărmuri înflorite, ce palate și cetăți,
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!
Și în cîte mii de case lin pătruns-ai prin ferești,
Cîte frunți pline de gînduri, gînditoare le privești!

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

1 c. În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Și din a haosului văi,
Un mîndru chip se-ncheagă;

Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgiu se desfășor
Marmoreele brațe,
El vine trist și gînditor
Și palid e la față;

Dar ochii mari și minunați
Lucesc adînc himeric
Ca două patimi fără saț
Și pline de-ntuneric.

(M. Eminescu — Luceafărul)

1 d. Cu ochi mari la ea se uită
Plini de vis, duioși plutind,
Flori de tei în păru-i negru
Și la șold un corn de-argint

Și-ncepu încet să sune
Fermecat și dureros.

(M. Eminescu — Făt-Frumos din tei)

2 a. Și-atunci de peste larg pridvor,
Din dalb iatac de foișor
Ieși Zamfira-n mers isteț,
Frumoasă ca un gînd răzleț,
Cu trupul nalt, cu părul creț,
Cu pas ușor.

Un trandafir în văi părea;
Mlădiul trup i-l încingea
Un brîu de-argint, dar toată-n tot
Frumoasă cît eu nici nu pot
O mai frumoasă să-mi socot
Cu mintea mea.

(G. Coşbuc — Nunta Zamfirii)

2 b. Ca un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad;
Ritmic valurile cad,
Cum se zbate-n dulce ropot
Apa-n vad.

(G. Coşbuc — Noapte de vară)

3. Cîmpiile ţin astăzi sărbătoare!
Prin holde coapte, fetele grăbite
Înoată pîn-la brîu împodobite
Cu roşu mac şi vinete cicoare...

Huieşte secera fulgerătoare...
Bat mii de raze-n feţe dogorite
Uşor se-nclină spice aurite,
Cad snopii-n şir... Cîntaţi secerătoare!

(St. O. Iosif — Secerişul)

4. Şi se duc pe nesimţite
Nopţi pustii şi zile reci
Cum s-adună putrezite,
Frunze moarte pe poteci.
Colo sus, culcat pe-o rînă,
Stă Negoiul mohorît,
Cu-a lui negură bătrînă
Care-i ţine de urît.
Fulgii-ncep apoi să cadă,
Firea-şi doarme somnul ei
Amorţită sub zăpadă...

Iar tîrziu, la Sfîntu-Andrei,
Cînd cobori de la povarnă
Printre plopi subţiri şi rari,
În senină zi de iarnă

Vezi departe munții mari
Cum își zugrăvesc în soare
Piscuri vinete spre cer,
Povîrnișuri sclipitoare,
Brazi împodobiți de ger,
Atîrnînd ca niște salbe
Pe grumazii lor de stînci,
Peste plaiurile albe
Și prăpăstiile-adînci.

(*G. Topîrceanu* — Balada munților)

5. În tihla măruntă de la margine, lumina se cernea în ploaie deasă și caldă de raze; roiuri de musculițe se roteau ici-colo, țesîndu-se într-un joc grăbit; sticleau în lumină, pe urmă dispăreau. Un grangur sta nemișcat pe o ramură de fag întinsă spre soare; îi luceau penele ca gălbenușul oului; întindea din vreme în vreme gîtul și da drumul unei fluierături gîlgîite, care trezea un răsunet lung în urmă, în ramurile pădurii. Paseri mărunte, stropite cu felurite colori, se chemau de pe vîrfuri de nuielușe mlădioase; erau sticleți cu pete de sînge, pițigoi rotunzi cu pene cenușii și negre, cintezoi cu picioarele cărămizii. Se priveau cu ochiși ri sticliți ca vîrfurile de ace, deschideau pliscuri și fărîmau melodios chemări, fîlfîiau ușurel și-n urmă-le nuielușele se clătinau tremurîndu-și frunzele.

(*M. Sadoveanu* — În pădurea Petrișorului)

Ortografia adjectivelor

Exercițiul 176. Scrieți corect cuvintele compuse date mai jos. În paranteză, unde e posibil, dați și forma lor abreviată. Cu 10 din ele alcătuiți în scris propoziții.

republica populară romînă; uniunea republicilor sovietice socialiste; partidul comunist al uniunii sovietice; partidul muncitoresc romîn; uniunea tineretului muncitor; prezidiul marii adunări naționale; organizația națiunilor unite; academia republicii populare romîne; federația democratică internațională a femeilor; federația mondială a tineretului democrat; federația sindicală mondială; comitetul central al partidului muncitoresc romîn; comitetul național pentru apărarea păcii; consiliul central al sindicatelor; consiliul mondial al partizanilor păcii; radu-negru;

mircea cel bătrîn; ștefan cel mare; alexandru cel bun; mihai-viteazul; ion-vodă cel cumplit; tîrgul-frumos; baia mare; rîmnicul sărat.

Recapitularea adjectivului

Exercițiul 177. Copiați din Culegerea de texte literare un fragment care să cuprindă 10 — 15 adjective. Subliniați-le. Scoateți apoi adjectivele și faceți analiza lor completă.

Exercițiul 178. Faceți portretul personajului principal din ultimul roman pe care l-ați citit. Subliniați adjectivele întrebuințate.

Exercițiul 179. Faceți (în scris) descrierea unui parc, a unei grădini, sau a unei păduri. Subliniati adjectivele.

Exercițiul 180. Descrieți unul din tablourile celebre ale pictorului Grigorescu. Subliniați adjectivele.

Exercițiul 181. Faceți analiza critică a interpretării unei piese de teatru, a regiei, decorului și costumației. Subliniați adjectivele.

Exercițiul 182. Copiați textul dat. Faceți analiza completă a adjectivelor, potrivit exemplului de mai jos.

Exemplu:

„Dumbrava minunată" are mai multe părți, mai multe „momente". Faptele se petrec într-un mediu orășănesc și între persoane aproape caragialiane, tratate însă în manieră de roman.

(G. Ibrăileanu)

Adjectivul	Cuvîntul determinat	Felul adj.	Cîte termin.	Gen	Număr	Caz	Grad	Articol	Funcția sint.	Formarea adject.			
										Derivare			Comp.
										din ce derivă	prefix.	sufix.	
minunată	dumbrava	calific	două	fem.	sg.	nom.	poz.	—	atr.	s. c.	—	-ată	—
orășenesc	mediu	calific	două	masc.	sg.	acuz.	poz.	—	atr.	s. c.	—	-esc	—
caragiaiane	persoane	calific	două	fem.	pl.	acuz.	poz.	—	atr.	s. pr.	—	-ia-ne	—
tratate	persoane	calific	două	fem.	pl.	acuz.	poz.	—	atr.	v.	—	-ate	—

Scanned with OKEN Scanner

1. Ori încotro te-ai uita vezi culori felurite, ca într-un întins curcubeu și tabloul cel mai încîntător farmecă vederea; stînci prăpăstioase, munți uriași ale căror vîrfuri mîngîie norii, păduri întunecoase, lunci înverzite, livezi mirositoare, văi răcoroase, gîrle a căror limpede apă curge printre cîmpiile înflorite, pîraie repezi, care mugind groaznic se prăvălesc în cataracte printre acele amenințătoare stînci de piatră, ce plac vederii și o înspăimîntă tot-de-odată. Apoi în tot locul dai de rîuri mari cu nume armonioase, ale căror unde port aurul.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Și acum pentru a treia oară, feciorul de împărat iertă viața rîsului, precum iertase pe a vulturului, precum iertase pe a dihorului; el strînse praștia pe mînă, iar fiara veselă și mulțumitoare că scăpase cu zile, scăpără din ochii ei o piatră de rubin, mare și frumoasă, roșie și vie, mai roșie decît fraga muntelui, mai vie decît para focului și întocmai ca sîngele voinicului.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

3. ...a doua zi, cînd mă deșteptai și mi-aruncai privirile peste împrejurimi, firea întreagă mi se păru ca răsărită atunci, pentru întîiași dată din sînul adînc al apelor creațiunii. Atît era de fragedă, atît era de virginală! Soarele însufleția, cu lumina de aur idealizat a razelor sale picăturile mari și grele de rouă curată, care atîrnau peste vîrful negru-verde al fiecărei frunze mici și ascuțite de brad; ierburile subțiri și mlădioase, sub greutatea acelorași picături de rouă, își plecau molatec fruntea lor înspre pămînt; iar sub căldura soarelui dătător de viață, flori galbene, albastre și roșii, ca trezite din somn, își ridicau încet către ceruri potirul lor strălucitor. Un văl străveziu, țesut din fire limpezi de lumină trandafirie și cer albastru, acoperea imensitatea solemnă a nesfîrșitului, și imnul tăcerii neturburate se înalță de pretutindeni...

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

4. Satele, așa cum au fost pînă acum, eu le cunosc. Eu știu că nici în trecut aceste vechi așezări omenești, leagăne ale istoriei în partea aceasta a lumii nu erau lipsite de frumusețe și de un anume farmec al existenței lor milenare.

Scanned with OKEN Scanner

În atîtea rînduri, în locurile în care am copilărit, satele mi s-au gravat în minte ca niște apariții de vis. Erau seri liniștite de vară, cînd pe deasupra satului luna trecea învăluindu-l în lumina ei rece și albă. Din lacurile de la marginea lui se ridica spre cer, ca o laudă stăruitoare a vieții, prin care adeseori trecea o undă de exaltare, corul neobosit al broaștelor. Cîntecul lor, venind din depărtare, ajungea deasupra satului, armonios și imens. În atîtea rînduri ascultîndu-l, în serile calde de vară, am fost cuprins de un sentiment de plenitudine, de o adîncă și nelămurită fericire, părîndu-mi că iau parte, din locul pierdut în care mă aflam, la marea și nemăsurata frumusețe a lumii.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

5. Privește acest erou care supune
Împotrivirea firii, surdă, grea
De parcă-n orice clipă ar cădea
Cătușele unor robii străbune.

Și cîte veghi a trebuit să-nfrunte,
Cioplind cu mintea și cu brațul dur
În nopțile și stîncile din jur,
Ca să ajungă astăzi sus, în frunte.

Ce l-a mînat pe culme? Orbul vînt
Al propriei măriri l-a dus pe-aripi?
Nu! Dincolo de rama-acestei clipe,
El vede-n zare focul său arzînd.

Și fiece mișcare-a sa tresare
În cursul larg cuprinzător al vieții.
Deasupra-n nouri mari, plutesc ereții,
Neputincioși să-l sfîșie în gheare.

În el e-ntreagă forța clasei sale,
Și pentru clasa lui ridică steagul,
Fremătătorul foc înfipt pe pragul
Cel mai de sus al scării triumfale.

(N. Cassian — În frunte)

Scanned with OKEN Scanner

PRONUMELE

Felurile pronumelor

Exercițiul 183. Citiți textul. Stabiliți felul pronumelor; arătați rolul lor în vorbire și indicați — unde e cazul — pronumele devenite adjective pronominale.

1. Adevărat, se-ntîmplă să zici pe la soroace
Cîte o vorbă, două, care la unii place;
În cîte rînduri însă distracțiile tale
Te fac să scoți cuvinte ce nu ar fi cu cale;
Să superi din greșeală persoane însemnate,
Ba încă cîteodată și dame delicate
Rîzînd d-acele două, statornică pereche,
Care își petrec seara șoptindu-și la ureche;
De celelalte două contese ideale,
Umflate de pretenții și vrednice de jale,
Pe care dacă prințul le ia la bal de mînă
Nu mai vorbesc cu nimeni cîte o săptămînă.

(Gr. Alexandrescu — Satira duhului meu)

2. Cine-i tare și mare
Dar minte nu prea are,
Nu-i bine, cît de bun la inimă să fie.

Pe elefant l-a pus în codri la domnie;
Și după neam, ei toți
De la străbunii săi pînă la strănepoți,
Au îndestulă minte;
Dar este rar acel prea fericit părinte
Să-i iasă buni copiii toți.
Și elefantul meu, oricum era de mare,
A înțelege n-avea îndemînare;
Iar blînd și plin de bunătate
Era cît nu se poate.
Și iată că la domn, au dat bietele oi
O jalbă, zicînd că „lupii răi pe noi
De tot ne jăcuiesc".
„Tîlharii, barbarii, dar cum de îndrăznesc!"
A zis duiosul domn. Iar lupii se-ndrepta
Și-așa urla:
Măria-ta!
De noi nu te-ndura,
Căci singur ne-ai fost dat poruncă astă iarnă:
S-avem cu toții blană.

Scanned with OKEN Scanner

Iar oile pîrăsc c-așa sînt învățate:
Noi n-am luat mai mult, decît pelcea de frate".
„Atîta! domnul le răspunde.
Să știți că strîmbătăți la mine nu-ți ascunde:
Vă hotărăsc de-acum de oaie o pielcică,
Și nici un păr mai mult, nimică".

(*Al. Donici* — Elefantul în domnie)

Pronumele și adjectivele pronominale

Exercițiul 184. Găsiți pronumele din textul dat. Arătați felul lor și dacă sînt întrebuințate cu valoare de pronume sau adjectiv pronominal.

1. — Doamne! Doamne! zise Moțoc căzînd în genunchi, nu ne pedepsi pe noi după fărădelegile noastre!

Adă-ți aminte că ești pămîntean, adă-ți aminte de zisa scripturii și iartă greșiților tăi! Cruță pe biata țeară, doamne! sloboade oștile acestea de păgîni; vină numai cu cîți moldoveni ai pe lîngă măria-ta, și noi chizeșluim că un fir de păr nu se va clăti din capul înălțimii-tale; și de-ți vor trebui oști, ne vom înarma noi cu femei și copii, vom ridica țara în picioare, vom ridica slugile și vecinii noștri. Încrede-te în noi!

— Să mă încred în voi? zise Lăpușneanu înțelegînd planul lui. Pe semne gîndești că eu nu știu zicătoarea moldovenească: „Lupul părul schimbă, iar năravul ba"? Pe semne nu vă cunosc eu și pre tine mai vîrtos? Nu știu că, fiind mai mare peste oștile mele, cum ai văzut că m-au biruit, m-ai lăsat?... învechit în zile rele deprins a te ciocoi pe la toți domnii, ai vîndut pe Despot, m-ai vîndut și pre mine, vei vinde și pre Tomșa; spune-mi n-aș fi un nătărău de frunte cînd m-aș încrede în tine? Eu te iert însă c-ai îndrăznit a crede că mă vei înșela și îți făgăduiesc că sabia mea nu se va mînji în sîngele tău; te voi cruța căci îmi ești trebuitor, ca să mă mai ușurez de blăstemurile norodului. Sînt alți trîntori de care trebuie curățat stupul.

(*C. Negruzzi* — Alexandru Lăpușneanul)

2. Fiecine cum e vrerea, despre fete seamă deie-și
Dar ea seamănă celora îndrăgiți de singuri ei-și.
Și Narcis văzîndu-și fața în oglinda sa, izvorul,
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.

Scanned with OKEN Scanner

Și de s-ar putea pe dînsa cineva ca să o prindă,
Cînd cu ochii mari, sălbatici se privește în oglindă,
Subțiindu-și gura mică și chemîndu-se pe nume
Și fiindu-și sie dragă cum nu-i este nime-n lume,
Atunci el cu o privire nălucirea i-ar discoasă
Cum că ea — frumoasa fată — a ghicit că e frumoasă.

(M. Eminescu — Călin)

3. Odihnei: prispă, arșiței: fîntînă
Și visului: zăvor desferecat!
C-un brîu te-ncinge Dunărea bătrînă,
Bătrîni, Carpații trupul ți-l străbat.

Priveliște desfătătoare: țară!
Ce dragi îmi sînt toți munții de omăt
Și drumurile tale, primăvara,
Cînd de mirozna merilor mă-mbăt!

Cît ochii văd — și brazda și văzduhul —
Sînt ale mele toate cîte sînt:
Și muntele, și apele, și stuhul,
Și darnicul, acest mănos pămînt.

Așa cum un copac bogate ramuri
Și le pornește din același trunchi,
La sînul tău descătușate neamuri
Trăiesc legate în frățesc mănunchi.

Tu fericirea mea o-nscrii în lege
Și n-o s-o sfarme țevile de tun —
Acel ce-asudă doar acel culege
Din rodul tău, pămînt bogat și bun!

Cu fiecare zi mai nou ți-e chipul,
Pe harta ta orașe noi răsar.
Și cîmpul îți va-nlocui nisipul
Și grîul bălți cu fund stătut și-amar.
.....

O țara mea și-a fericirii mele!
De-o fi luptînd să cad, să nu mai fiu,
Sub flacăra nestinselor drapele
În lupta ta de-a pururi fi-voi viu!

Scanned with OKEN Scanner

Căci visul meu sub steagul tău se-ncheagă
De viața ta, viața mea o leg
Și-ți dărui ție dragostea întreagă
Și cîntecul și sufletul întreg.

(V. Tulbure — Patriei)

PRONUMELE PERSONAL

Forme accentuate și neaccentuate

Exercițiul 185. Copiați textul. Subliniați cu o linie formele accentuate și cu două linii formele neaccentuate ale pronumelui personal. Indicați — în paranteză — în dreptul fiecărui pronume persoana, numărul, cazul. Oral, explicați ortografia acestor forme și funcția lor sintactică.

1. Cînd era vornic de oraș îl roagă atotputernicul ministru Villara, să-i facă pe bărbierul care îl rădea staroste de bărbieri.

— Lasă pe mine, cucoane Alecake, tocmai dumitale să nu-ți fac și eu atîta hatîr; trimite-mi-l că ți-l fac îndată, îi răspunde Buzoianu.

A doua zi, din zi de dimineață, bărbierul marelui ministru se prezintă, zicîndu-i pe un ton măreț:

— Vin din partea cuconului Alecake pentru treaba de care ți-a vorbit.

D-abia zice, și boierul Buzoianu, nici una, nici două, îl ia de spate și-l dă în brînci pe ușă afară...

(I. Ghica — Un boier cum a dat dumnezeu)

2. — Cine a întors capul?

— D-apoi cine? dihania! A lăsat juninca și ia așa s-a uitat la mine. S-a uitat țintă. Ce-a zis? Dacă las juninca, musai să te îmbuc pe tine. A lăsat juninca și a venit după mine. Eu am dat fuga la brad; era un brădui. De-acum, îi zic eu în sinea mea, ai să mănînci pe dracul; pe mine nu mă mai ajungi tu aici, în vîrf. Grăia și ursul, mormăind. Nu știu ce spunea. Vine la brad și prinde să-l scuture. —Scutură tu, că nici nu-mi pasă, zic eu. Dar pe urmă am văzut că el nu scutura. El se suia în brădui. Să știi dumneata că ursul se suie în brad ca și omul. Însă eu, atuncea, nu știam. Credeam că stă jos și scutură. Cînd numai ce-l văd sub picioarele mele. Pînă atunci tăcusem și mă strînsesem ghem și vorbeam eu singur în gînd cu mine și cu dînsul. Tăcuse

Scanned with OKEN Scanner

și el. Cînd am văzut că vrea să mă apuce cu laba, mi-a venit așa o spaimă de la dumnezeu și am răcnit din rărunchi cît am putut eu de tare: „Vîi, mamă!“

(*M. Sadoveanu* — Ursul)

Exercițiul 186. Găsiți și analizați pronumele personal de persoana a III-a; explicați avantajul folosirii diferitelor forme ale acestei persoane.

1. Sînt mult mai vrednici de slavă acei care au făcut
În științi sau meșteșuguri fericitul început,
Decît cei ce după dînșii și de dînșii îndreptați,
Au ajuns desăvîrșirea de exempluri ajutați.

(*Gr. Alexandrescu* — Epistolă către marele logofăt I. Văcărescu)

2. După ce se uscă scrierea prin puțin nisip pus peste dînsa, el strînse biletul în două și-l dete în mîna lui Dinu; acesta îl citi, făcu o temenea sau compliment otoman și, sculîndu-se în picioare, se îndreptă către o masă. Deschise un mic sipet de lemn de chiparos și scoase dintr-însul pitacul de orînduire învestit cu subscrierea și sigiliul domnesc; apoi după ce trecu într-însul numele noului ispravnic, i-l dete în mînă zicîndu-i:

— Slujbă pentru slujbă!

(*N. Filimon* — Ciocoii vechi și noi)

3. Prin bunuri ce furară, în veci vezi cum conspiră
Contra celor ce dînșii la lucru-i osîndiră
Și le subjugă munca vieții lor întregi.

(*M. Eminescu* — Împărat și proletar)

4. — Apoi ce trebuință îi face unuia ca dînsul poveștile mele? a răspuns femeia, ridicînd spre noi mila ochilor ei castanii. Las că nici nu-s povești; îs dureri ale vieții mele. Ce să facă el cu dînsele.

(*M. Sadoveanu* — Nada Florilor)

Exercițiul 187. Alcătuiți — în scris — propoziții cu formele neaccentuate ale pronumelui personal de persoana a II-a (singular și plural). Explicați oral ortografia acestor forme.

Exercițiul 188. Alcătuiți — în scris — propoziții cu formele neaccentuate ale pronumelui personal de persoana a III-a masculin (singular și plural). Explicați oral ortografia acestor forme.

Scanned with OKEN Scanner

Cazurile deosebite de folosire a anumitor pronume personale

Exercițiul 189. Analizați pronumele personale din fragmentele de mai jos, oprindu-vă în mod special asupra cazurilor deosebite de folosire a pronumelor scrise cu litere cursive.

1. A fost odată un om și o femeie. Ei erau atît de săraci, încît n-aveau după ce bea apă. Nici *tu* casă, nici *tu* masă, nimic dară nimic n-aveau după sufletul lor.

(*P. Ispirescu* — Fata săracului cea isteață)

2. Cît *pentru mine unul* fieștecine știe
C-o am de bucurie
Cînd toată lighioana măcar și cea mai proastă,
Cîne sadea îmi zice...

(*Gr. Alexandrescu* — Cîinele și cățelul)

3. — Dar ce-i faci firii? căci *mie unuia*, dacă cumva mi-a plăcut vreo vînătoare, apoi a fost tocmai din acelea în care picioarele și mîinile au mai puțin de lucrat.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kyneghetikos)

4. *Tu*, care-i știi vocea fierbinte,
Pădure veche și măreață,
De lupta lui adu-ne-aminte,
Vorbește-mi de măreața-i faptă.

(*Eug. Jebeleanu* — Bălcescu)

5. Poet, care visul ți-l vrei împlinit,
tu, mamă, stînd scut dimineții,
savant către zbor viitor ațintit,
flăcău adăstînd lîngă sînul iubit,
semnează în numele vieții!

(*D. Deșliu* — În numele vieții, semnează)

Dativul etic

Exercițiul 190. Găsiți formele neaccentuate de dativ ale pronumelui personal (pers. I și a II-a singular) care apar cu sensul de dativ etic; explicați în ce scop sînt folosite și în ce fel de creații literare le-ați întîlnit mai des.

1 a. Soarele s-aprinse
De necaz, și zise:
—Lasăți-mi-o-n pace,
Căci mi-o voi preface
În fragedă floare,
Floare de cicoare.

(Folclor)

1 b.

Foaie verde trei dudăi,
Sărmanii bieții flăcăi,
Cum mi-i strînge de pe văi,
Cu primari, cu vătăjei,
Și mi-i duce dinapoi
Ca pe-un tamaşlîc de boi,
Și mi-i vîră prin odăi,
Și mi-i tunde ca pe oi.

(Folclor)

2.

Cîinii atunci săriră
Și-n grab ți-l jupuiră.

(*Gr. Alexandrescu* — Dreptatea leului)

3 a. Dar calul lui Harap-Alb îndată se repede și el la spîn și-i zice:

— Pîn-aici, spînule! Și-odată mi ți-l înșfacă cu dinții de cap, zboară cu dînsul în înaltul ceriului și apoi dîndu-i drumul de acolo, se face spînul pînă jos praf și pulbere.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

3 b. De la o vreme mama crezînd că-s prin livadă, undeva, iese afară și începe a striga de da duhul dintr-însa: Ioane, Ioane, Ioane! și Ion pace! Văzînd ea că nu dau răspuns de nicăiri, lasă toate la pămînt și se ia după mine la baltă, unde știa că mă duc; și cînd colo mă vede tologit cu pielea goală, cît mi ți-i gliganul.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

4.

Măicuță dragă, cartea mea
Găsească-mi-te-n pace!

(*G. Coșbuc* — O scrisoare de la Muselim-Selo)

5.

Bătrîne oraș,
vitejii ostași
din țara
cea mare
țară fără domni
unde-i omul om,
nu mi te-au uitat,
mi te-au dezlegat
din lanțuri amare
de la închisoare.

(*V. Porumbacu* — Doina Craiovei)

Scanned with OKEN Scanner

Dativul posesiv

Exerciţiul 191. Analizaţi pronumele personale din textele de mai jos şi arătaţi la ce persoană, număr, gen şi caz sînt; stabiliţi care dintre aceste pronume sînt folosite cu sens posesiv; înlocuiţi apoi aceste pronume cu adjective posesive.

1. Vezi, mamă, ce mă doare şi pieptul mi se bate,
Mulţimi de vineţele pe piept mi se ivesc;
Un foc s-aprinde-n mine, răcori mă iau la spate,
Îmi ard buzele, mamă, obraji-mi se pălesc.

Ah! inima-mi zvîcneşte... şi zboară de la mine!
Îmi cere... nu-ş' ce-mi cere şi nu ştiu ce i-aş da;
Şi cald şi rece, uite, că-mi furnică prin vine;
În braţe n-am nimica şi parcă am ceva!

Că uite, mă vezi, mamă? aşa se-ncrucişează
Şi nici nu prind de veste, cînd singură mă strîng;
Şi tremur de nesaţiu şi ochii-mi văpăiază,
Pornesc dintr-înşii lacrimi şi plîng, măicuţă, plîng!

(I. H. Rădulescu — Zburătorul)

2. Dacă mîna-ţi slabă sceptrul ţi-o apasă
Altuia mai harnic locul tău îl lasă.

(D. Bolintineanu — Daniil Sihastru)

3. „E! ce aţi hotărît, jupîni amploaiaţi?
Oare o să vă îndreptaţi?"
Îi întrebă atunci înălţimea-mblănită
Ce purta o manta de oaie jupuită:
„Spuneţi o să schimbaţi purtarea-vă cea proastă?"

(Gr. Alexandrescu — Lupul moralist)

4. În lături! strigă vodă, şi glasu-i răguşit
Se pare de păcatu-i în piept înăduşit;
Jar falnica romîncă pe sînu-i alb cruceşte
A sale braţe albe, obrazu-şi dezveleşte
Ş-adaugă-n glas tare: „Mai bine mort de mic,
Decît s-ajungă-n lume — prin tine — un calic.

(V. Alecsandri — Plugul blestemat)

Scanned with OKEN Scanner

5. Cu ale voastre umbre nimica crezătoare,
Cu zîmbetu-vă rece, de milă părăsit,
Cu mintea de dreptate și bine rîzătoare,
Cu umbra voastră numai, puteri îngrozitoare,
La jugu-i el silește pe cei ce l-au urît.

(M. Eminescu — Împărat și proletar)

Valoarea neutră a pronumelui neaccentuat feminin de acuzativ *o*

Exercițiul 192. Găsiți în textele de mai jos pronumele neaccentuat feminin în acuzativ (sg.) și arătați ce valoare au.

1. Singurul drept ce se da țăranului rob era ca stăpînul lui să nu-i poată răpi după voință banii, vitele și instrumentele de arătură, și d-a nu-l putea pedepsi decît corecțional, iar nu a-l omorî, căci făcînd-o se osîndea ca un ucigaș...

(N. Bălcescu — Despre starea socială a muncitorilor plugari)

2. Cam așa am păţit-o și eu mai dăunăzi.

(I. Ghica — Teodor Diamant)

3. FARFURIDI: Da, așa, dacă e trădare, adică dacă o cer interesele partidului, fie!
BRÎNZOVENESCU: Dar cel puțin s-o știm și noi. (Trahanache vrea să-i întrerupă fără să izbutească).
FARFURIDI: Pentru că eu am zis-o cu strămunii noștri, cu Mircea cel Bătrîn și cu Vlad Țepeș, neică Zahario: îmi place trădarea, dar...

(I. L. Caragiale — O scrisoare pierdută)

4. Vr-un an de zile a dus-o părintele Trandafir cu sfatul.

(I. Slavici — Popa Tanda)

5. Am pus-o de mămăligă, zice moș Vasile scărpinîndu-se în cap. Dă paru, Toadere, să săltăm grinzile.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

6. — Ce ți-a spus? rîse Bogza.
— Mi-a spus cum a fost, răspunse munteanca privindu-l ațintit și zîmbind.
— Asta n-oi mai crede-o.
— Ba s-o crezi...

(M. Sadoveanu — Baltagul)

Scanned with OKEN Scanner

Formele pleonastice ale pronumelui

Exerciţiul 193. Găsiţi în fragmentele de mai jos formele pleonastice ale pronumelui personal. Analizaţi-le şi explicaţi folosirea lor.

1. Ş-apoi iată-mă-s în codru, haiducind din vina ta;
Şi mîini de-mi va fi ursita să mor pe spînzurătoare,
Ţi-o voi datora tot ţie...

(B. P. Hasdeu — Răzvan şi Vidra)

2 a. Dar dacă vrei cu crezămînt
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pămînt,
Fii muritor ca mine.

(M. Eminescu — Luceafărul)

2 b. Şi de-aceea tot ce mişcă-n ţara asta, rîul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ţie duşman este.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3. Dacă însă acum Huţu îmi părea mie grozav de prost, eu îi păream lui grozav de înţelept.

(I. Slavici — Budulea Taichii)

4. Cum înghit fără saţ sărmanii ghiţomancele de la praznicul nostru, aşa ne-au înghiţit pe noi ciocoii şi lingăii domneşti.

(M. Sadoveanu — Nada Florilor)

5. Tovarăşii s-or scula
pe voi greu v-or judeca
pe mine m-or răzbuna.

(D. Deşliu — Lazăr de la Rusca)

6. Vouă nu ştiu ce sticleţi vă cîntă
Să legaţi cu lanţuri primăvara.

(M. Beniuc — Cîntec de primăvară)

Exerciţiul 194. În textele de mai jos, găsiţi complementele directe şi indirecte. Arătaţi de ce unele complemente directe şi indirecte sînt repetate prin forme pronominale neaccentuate.

1. Ducîndu-se ei aşa, prin pădure, băiatului i se făcuse o sete ca aceea cît numai să se stingă, şi apă nicăiri.

(Folclor)

2. Calului îi dete drumul să pască pe unde va voi dînsul.

(P. Ispirescu — Tinereţe fără bătrîneţe şi viaţă fără de moarte)

Scanned with OKEN Scanner

3 a. Tu ai doi boi, de ce nu-ți închipuiești ș-un car? Al meu l-ai hîrbuit de tot.

(I. Creangă — Dănilă Prepeleac)

3 b. Atunci ea tresărind, odată începe a țipa și a se apăra cu năframa, ca de un dușman. Lui Harap-Alb atîta i-a trebuit.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

3 c. Ai avut două pîini întregi, doi lei ți se cuvin. Și mie îmi opresc trei lei, fiindc-am avut trei pîini întregi.

(I. Creangă — Cinci pîini)

4 a. ...istoriile minunate cu Ștefan cel Mare și Mihai-Viteazul le-am știut din clasa întîia.

(M. Sadoveanu — Domnu' Trandafir)

4 b. Și cîte și cîte lucruri care m-au înfiorat și m-au bucurat! Pe toate le-am văzut.

(M. Sadoveanu — Domnu' Trandafir)

5. În această poezie, însă, se simte și influența versului popular ucrainean, care lui Eminescu nu-i era străin.

(M. Beniuc — Izvoarele populare în creația lui Eminescu)

Pronumele de politețe

Exercițiul 195. Analizați pronumele de politețe din textele de mai jos; arătați de asemenea funcția lor sintactică, cum sînt formate și cum se pot scrie prescurtat.

1. I pac [1] spui domnie-tale ca mai marele miu, de ce am înțăles și eu, eu spui domniei-tale, iară domniia-ta ești înțălept; și aceste cuvinte să ții domniia-ta la tine, să nu știe umini mulți.

(Scrisoarea lui Neacșu)

2. Băiatul după ce merse, căciula din cap luînd,
Îi făcu închinăciune și-n urmă ceru, zicînd:
— Tatăl meu, domnia-sa, m-a trimis la dumneata,
Pe mine, domnia-mea, să cer a-l împrumuta

[1] și iarăși.

C-o baniță de făină, or de mălai, ce-i avea,
Și cum va măcina,-ndată înapoi o să ți-o dea.
Arendașul auzindu-l vorbindu-i în zisul fel,
Cu o seriozitate stînd, răspunse către el:
— Greu la deal, măre copile, tatăl tău, domnia-sa,
Eu, cum zici, domnia-mea, tu iarăși domnia-ta,
Cine o să ție sacul? cine o să toarne-n el?
Și cine o să-l aridice?... Că nu-i unul mititel.

(*A. Pann* — Povestea vorbei)

3. — Da'bine, moșnege, cînd ai venit în cela rînd, parcă erai în toată mintea; dar acum unde te visezi, de umbli cu porci după tine? Și cine te-a pus la cale să mă iei tocmai pe mine în bătaie de joc.

— Ferească dumnezeu, înălțate împărate, să cuget eu, om bătrîn, la una ca asta! D-apoi să avem iertare, luminarea-voastră, că acesta mi-i flăcăul despre care v-am spus mai dăunăzi, că m-a trimis la măria-voastră, dacă vă mai aduceți aminte.

— Și el are să-mi facă podul?

— D-apoi așa nădăjduim... că chiar el, măria-ta.

(*I. Creangă* — Povestea porcului)

4. — D'ați căpăta o ț' și ne-voastră, domnișorule, zise el, îndreptîndu-se spre mine.

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

5. Da' ce fel de oameni vă sînt domniilor-voastre cu priință? a întrebat Iorgu Samson.

— Apoi, creștin bun, nouă nu ne sînt cu priință trîntorii și șchiopii de la domnie. Dacă boierul dumitale mazîl e încleștat de curtea lui vodă, acesta, carele asupreste acuma țara Moldovei, ne-om lipsi de bunătatea domnieisale... Cu toate acestea mai marele nostru are nevoie de popas și de milă. Noi știm că boierul dumitale e socrul acelei Iude blestemate, cu numele Irimia.

— Apoi dumneavoastră veți fi știind; dar eu vă duc chiar în acest ceas la stăpînul meu mazîlu, ca s-auziți cu urechile voastre cît îi e de drag Iuda.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

6. Duduia Lizuca nu-i spune lui Patrocle „tu", căci e mai bătrîn și-l stimează; nici „dumneata", cuvînt rece care

pune distanță; și nici ceremoniosul „d-voastră". Ea îi spune „mata", cuvînt care arată perfect sentimentele ei pentru dînsul.

(G. Ibrăileanu — M. Sadoveanu: „Dumbrava minunată")

Exercițiul 196. Identificați pronumele de politețe din textele de mai jos și arătați cu ce înțeles și în ce scop sînt folosite.

1. „Să trăiți, la mulți ani, dobitocia-voastră",
Răspunde un vulpoi, în slujbe lăudat.

(Gr. Alexandrescu — Lupul moralist)

2 a. Vremea a fost dimpotrivă, cum știți, și numai un om a venit azi în pădure, dar ș-acela a scăpat de mine, căci am dat în urma lui tîrziu, tocmai cînd se dusese... Alta nu mai știu nimica, întunecimea-voastră.

(I. Creangă — Povestea lui Stan-Pățitul)

2 b. Acum (în clipă) să se aleagă unul dintre voi, care să méargă și să afurisească pe acest proclet și vrăjmaș cumplit.

Pe loc și vine unul înaintea sa, tremurînd.

— Să trăiți, mîrșăvia-voastră! Eu mă duc să îndeplinesc nelegiuita voastră poruncă.

(I. Creangă — Dănilă Prepeleac)

3. — ...Halal să-ți fie, dragă Aghiuță! frumos te-ai purtat, n-am ce zice... Cu ce vrei să te răsplătesc pentru atîta osteneală?

— Întunecimea-ta, spre răsplată, două hatîruri am să-ndrăznesc a cere...

(I. L. Caragiale — Kir Ianulea)

Recapitularea pronumelui personal

Exercițiul 197. Scoateți pronumele personale propriu-zise și de politețe din textul dat și analizați-le potrivit exemplului de mai jos.

De exemplu:

Ades *el* umbla singur prin codrii fioroși
În care luceau noaptea oțeluri și ochi roși
Și dacă murgu-*i* sprinten da-n lături sforăind,
Viteazul cu blîndețe *îl* dezmierda grăind:
„N-aibi grijă, măi șoimane! *eu* am și duc *cu mine*
O vrajă rea de dușmani și bună *pentru tine*".

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

Scanned with OKEN Scanner

Pronumele	Persoana	Numărul	Cazul	Genul	Forma	Funct. sintact.
el	III	sg.	nom.	masc.	accent.	sub.
-i	III	sg.	genit.	masc.	neaccent.	atrib.
îl	III	sg.	acuz.	masc.	neaccent.	c. dir.
eu	I	sg.	nom.	—	accent.	sub.
cu mine	I	sg.	acuz.	—	accent.	c. ind.
pentru tine	II	sg.	acuz.	—	accent.	c. ind.

1. ...după ce trecu cîteva zile, în care și băiatul se mai deprinse cu lumea, calul îi zise că trebuie să-și facă și dînsul un căpătîi. Pentru aceasta îi zise să se lege la ochi și încălecînd zbură cu dînsul ca vîntul, ducîndu-se într-un dîmb și se opri acolo. Apoi îi zise:

— Stăpîne, descalecă și cu frîul în mînă apleacă-te și ia de jos ce ți-o da de mînă și umple-ți sînurile.

— Așa orbește, ce naiba o să apuc? Mai bine ar fi să mă dezleg la ochi, răspunse băiatul.

— Să nu faci una ca asta, vai de mine! că în clipa ce vei deschide ochii, cu moarte vei muri, zise calul.

Băiatul ascultă. Descălecă, dar frîul din mînă nu-l lăsă. Se plecă jos și cu cealaltă mînă luă pe nepipăite, tot ce putea apuca și umplu sînurile, încălecă și porni înapoi.

Acasă dacă ajunse și se dezlegă la ochi, ce credeți că mi-ți văzu, boieri, d-voastră? numai pietre nestemate, una mai frumoasă decît alta, una mai mare decît alta. El nu știa ce sînt alea; se juca cu dînsele ca copiii cu pietricelele. Calul însă îl învățâ ce să facă cu ele.

Luă numai cîteva și se duse pe la negustori de le schimbă pe bani. Plăti la han și cumpără cele ce îi erau de trebuință și-i mai rămăsese.

(*P. Ispirescu* — Făt-Frumos cu carîta de sticlă)

2. ...Ia să am eu o slugă așa de vrednică și de credincioasă ca Harap-Alb, aș pune-o la masă cu mine că mult prețuiește omul acesta.

— Ba să-și puie pofta-n cui, răspunse spînul cu glas răutăcios. Asta n-aș face-o eu, de-ar mai fi el pe cît este; doar nu-i frate cu mama să-l pun în capul cinstei. Eu știu, moșule, că sluga-i slugă și stăpînu-i stăpîn; s-a mîntuit vorba. Na, na, na! d-apoi pentru vrednicia lui mi l-a dat tata, căci altfel de ce l-aș mai fi luat cu mine? Hei, hei! Nu știți d-voastră ce poam-a dracului e Harap-Alb aista.

Scanned with OKEN Scanner

Pînă l-am dat pe brazdă, mi-am stupit sufletul cu dînsul. Numai eu îi vin de hac. Vorba ceea: frica păzește bostănăria. Alt stăpîn în locul meu nu mai face brînză cu Harap-Alb, cît îi lumea și pămîntul. Ce te potrivești moșule? Cum văd eu, d-ta prea intri în voia supușilor. De aceea nu-ți dau cerbii pietre scumpe și urșii salate. Mie unuia știu că nu-mi suflă nimeni în borș; cînd văd că mîța face mărăzuri, ț-o strîng de coadă, de mănîncă și mere pădurețe, căci n-are încotro... Dacă ți-a ajuta dumnezeu să mă rînduiești mai degrabă în locul d-tale, îi vedea, moșule dragă, ce prefacere are să ieie împărăția...

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

3. Profesorul a intrat grăbit în fierărie. Era un bărbat spătos, smead, cu nas răzvrătit. Mitrea și-a simțit inima bătînd cînd l-a pătruns privirea acelor ochi verzi și adînci.

Florea Costea îi dăduse din vreme înștiințare: „Dacă îți zîmbește, înseamnă că te primește ucenic". Profesorul l-a cercetat și l-a cîntărit. I-a întins abecedarul și o tăbliță de ardezie. I-a strîns mîna și l-a bătut pe umăr.

— Ai cumva o copilă căreia vrai să-i scrii?

— Am, a răspuns Mitrea serios.

Îi plăcea glasul cu mlădierea moale.

— Atuncea să știi că într-o lună, mult două, îți cumpăr carte poștală și plaivaz să-i scrii.

Lui Mitrea i s-a aburit dintr-odată negreața ochilor.

— Am să-i scriu. Am eu cu ea o chestie.

— Înțeleg.

Mitrea a răspuns stînjenit.

— Nu-i ce socoți dumneata. Nu-i de dragoste.

— Atunci e scrisoare de afaceri.

— E o chestie cu un morar, el zice că mi-i frate.

— Bine Cocor; dacă crezi și ți-a fi voia, îmi vei spune și mie.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

PRONUMELE REFLEXIV

Exercițiul 198. Găsiți și analizați pronumele reflexive din textele date.

1. Tot omul despre sine lesne se amăgește
Nimene nu își este aspru judecător;
Dar judecata obștii e o povățuire.

Mulți ce se cred pe sine un fenomen în fire,
Mai lesne zic că lumea nu știe ce vorbește,
Decît că va să-și simtă nimicnicia lor.

(Gr. Alexandrescu — Cucul)

2. ...tot el zice Greuceanului:
— Măi vericule, ți-ai pierdut cuiul, du-te de ți-l caută.
Greuceanu, sărind din căruță, își uită acolo paloșul, din greșală. Iară cînd el își căuta cuiul, diavolul îi fură paloșul, apoi așezîndu-se în marginea drumului, se dete de trei ori peste cap și se schimbă într-o stană de piatră.

(P. Ispirescu — Greuceanu)

3. Umbra celor nefăcute nu-ncepuse — a se desface,
Și în sine împăcată stăpînea eterna pace!
Dar deodată un punct se mișcă, cel întîi și singur.

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

4. „Cîte știui de țara unde mă aflu și de oamenii care trăiesc acilea, toate fură în desagi. Acum văzui adevărul, că muncitori ca alde noi trăiesc fără boieri. Au fost și aci stăpîni ca Trei-Nasuri, dar revoluția poporului i-a duruit. Tu să nu te sperii de asemenea vorbă, ci asemenea faptă nu vorbă va fi și la noi; și sărmanii de la Malu-Surpat, cum am fost noi, vor intra în pămînturile oprite. La Dropii aș vrea eu să trag brazdă, unde m-am chinuit ca un rob mișel într-o toamnă.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

5. Către vîrf, peste pripor
Lazăr suie binișor,
s-opintește voinicește
și în sine își grăiește:
—„Alei, că tare-s flămînd
s-ajung Rusca mai curînd.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

Exercițiul 199. Subliniați cu o linie formele neaccentuate ale pronumelui personal de persoana I și a II-a în dativ și acuzativ și cu două linii pronumele reflexiv. Oral, arătați funcția sintactică a

Scanned with OKEN Scanner

pronumelor personale și explicați deosebirea (pe bază de înțeles și acord gramatical) dintre pronumele personal și pronumele reflexiv.

1 a. Eu atunci, să nu-mi caut de drum tot înainte? Mă abat pe la tei, cu gînd să prind pupăza, căci aveam grozavă ciudă pe dînsa; nu numai decît pentru pupat, ci pentru că mă scula mama în toate zilele cu noaptea-n cap din pricina ei. Și cum ajung în dreptul teiului, pun demîncarea jos, în cărare pe muchea dealului, mă sui încetișor în teiul care te adormea de mirosul... floarei, bag mîna în scorbură, unde știam, și, norocul meu!... găbuiesc pupăza pe ouă, și zic plin de mulțămire: taci, leliță, că te-am căptușit eu...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

1 b. Ei, ei! Acum scoate, lupe, ce-ai mîncat! Cu capra ți-ai pus în cîrd? Capra ți-a venit de hac.

— Valeu, cumătră, talpele mele! Mă rog scoate-mă, că-mi arde inima-n mine!

— Ba nu, cumătre; c-așa mi-a ars și mie inima după iezișorii mei? Lui dumnezeu îi plac pui de cei mai tineri. Mie însă-mi plac și de iști mai bătrîni, numai să fie bine fripți; știi, cole, să treacă focul printr-înșii.

— Cumătră, mă pîrlesc, ard de tot, mor, nu mă lăsa.

— Arzi, cumătre, mori, căci nici viu nu ești bun! De-abia i-a mai trece băietului istuia de spăriet, că mult păr îmi trebuia de la tine ca să-l afum. Ți-aduci aminte, dihanie răutăcioasă și spurcată, cînd mi te-ai jurat pe părul tău? Și bine mi-ai mîncat iezișorii!

— Mă ustură inima-n mine, cumătră! Mă rog scoate-mă și nu-ți mai face atîta osîndă cu mine!

(I. Creangă — Capra cu trei iezi)

2. Dar eu rîd, căci mi-am adus aminte de un prietin, carele mi-a spus că, dac-oi trece pe la Hanu Ancuței, să beau o oală de vin, să beau două, pîn'ce-oi vedea tulbure și să nu spun la nimeni ce i s-a întîmplat lui într-o vreme, pe locurile acestea. Mi-a povestit cîte a pătimit. Dar pot spune că bînd atît vin cu asemenea oală, nu-mi mai pot aduce decît cu greu aminte de-o întîmplare ca aceea.

— Ce întîmplare? întrebă, după obiceiul lui, comisul Ioniță.

— O întîmplare, cinstite om bun, o întîmplare a aceluia care mi-i mie ca un frate.

(M. Sadoveanu — Județ al sărmanilor)

Scanned with OKEN Scanner

PRONUMELE DE ÎNTĂRIRE

Exercițiul 200. Analizați pronumele de întărire — din fragmentele de mai jos — arătînd persoana, numărul, genul, valoarea morfologică și funcția sintactică. Stabiliți (acolo unde e cazul) ce părți de vorbire însoțesc.

1. Fie-vă, copii, aminte
Că Europa însăși simte
În ce cale ați intrat.

(V. Cîrlova — Marșul oștirii romîne)

2 a. CIUBĂR: ...Am venit eu însumi la tine-n pușcărie
Trimis de Lăpușneanu să-ți țin tovărășie,
Pîn-ce-a veni călăul, al temniței tăun.
DESPOT: Cum? Lăpușneanu însuși ți-a dat astă solie?

(V. Alecsandri — Despot-vodă)

2 b. O! Moldovo! țeară mîndră! tu ce dai sfînta dreptate!
Brațul tău ce sfarmă astăzi un jug aspru de robie
Ție însăți pregătește viitor de libertate.

(V. Alecsandri — Dezrobirea țiganilor)

3. Acuma vă invităm a lua înșivă colecțiunea cîntecelor poporane, publicată de marele nostru Alecsandri, și de a reciti în ea toate doinele contra așa-numiților ciocoi...

(B. P. Hasdeu — Boierii în fața poporului)

4. Și mi-s dragă mie însămi, pentru că-i sînt dragă lui.

(M. Eminescu — Călin)

5. Sărmanii mei desagi!... Ei înșiși erau flămînzi și costelivi, ei înșiși aveau coapsele deșelate și pîntecele lipit de spete...

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

6. Cînd n-ai de-acum să mai privești
Pe cel frumos, cum însuți ești,
De dragul cui să mai trăiești,
Tu, soare sfînt?

(G. Coșbuc — Moartea lui Fulger)

7. Un asemenea poet nu ar putea împrumuta forma, căci sentimentele și ideile fiind izvorîte din propria-i persona-

litate, nefiind calculate, cîntărite, căutate, se vor manifesta conform cu ele însele, deci într-o formă proprie.

(G. Ibrăileanu — Originalitatea formei)

8 a. Legat cu frînghii, prinsul parcă se grămădise asupra lui însuşi şi nu rostea nici o vorbă.

(M. Sadoveanu — Emigranţii la Brazilia)

8 b. „Amintirile" şi „Poveştile" lui Creangă sînt însăşi limba vie a poporului ridicată la un înalt potenţial artistic.

(M. Sadoveanu — Despre marele povestitor I. Creangă)

9. Noi înşine vă dăm bucate
Căci n-avem slugi şi slujitori.

(M. Beniuc — Toast la festival)

10 a. Părea cu desăvîrşire pustiu, acoperit de o tăcere grea; o singură lumină nu se zărea; şi treceam printre casele lui, de asemenea tăcut, părîndu-mi mie însumi o nălucă.

(Geo Bogza — Porţile măreţiei)

10 b. În nenumărate rînduri apoi, cuprins de amărăciune, m-am întors în mine însumi asupra acelei înspăimîntătoare nopţi.

(Geo Bogza — Porţile măreţiei)

11. Noi ce slăvim prin noi înşine viaţa biruitoare,
Noi femei cetăţene,
Mergem cu soarele.

(M. Banuş — Cîntecul soarelui)

Exerciţiul 201. Declinaţi pronumele de întărire cu ajutorul exemplelor din textele date mai înainte.

Pronumele şi adjectivele posesive

Exerciţiul 202. Găsiţi pronumele posesive din textele de mai jos, analizaţi-le şi arătaţi ce funcţie sintactică îndeplinesc.

1 a. — Iar Ştefan de la dînsul în schimb luînd pe hanul,
I-au zis: „Ursane frate! să-ţi faci ochirea roată
Şi cît îi vede zarea, a ta să fie toată!"

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

1 b. Ea intră-n herghelie cu pasul îndrăzneț
Și merge drept la murgul sălbatic și răzleț,
Zicînd lui Dan ce-n treacăt îi da povățuiele:
„Moș Dane! tu cu-a tale și eu cu ale mele!“

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

2. Noi l-am prins, al nostru-i dară, al codrului, nu-i al tău!
Nu-l iert eu, bată-l să-l bată!...

(B. P. Hasdeu — Răzvan și Vidra)

3 a. Stam la masă toți împreună, făcînd mîncare cu rîndul, fiecare dintr-al său pentru o zi.

(I. Creangă —Amintiri din copilărie)

3 b. Amu Harap-Alb și cu ai săi merg ei cît merg, și într-o tîrzie vreme ajung la împărăție...

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

4. ȘTEFAN: ...Țineți minte cuvintele lui Ștefan care v-a fost baci pînă la adînci bătrînețe... că Moldova n-a fost a strămoșilor mei, n-a fost a mea și nu e a voastră, ci a urmașilor voștri și a urmașilor urmașilor voștri, în veacul vecilor...

(B. Șt. Delavrancea — Apus de soare)

5. Dreptatea noastră, sfînt odor,
Voi ne-ați închis-o-n carte,
Și-ai noștri toți dreptate vor,
Dar vrerii lor ei pun zăvor...

(D. Th. Neculuță — Cor de robi)

6 a. Bogza rînji nu cu voie bună și trecu femeii baltagul, prin latura mesei.
Femeia își chemă flăcăul. Era la spatele ei.
— Gheorghiță, ia vezi și tu. Pare-mi-se că tot așa-i ș-al tău. Numai că al tău abia a ieșit din foc și de sub ciocan.

(M. Sadoveanu — Baltagul)

6 b. El vine aici din zburdăciune; pe urmă se duce la ale sale și uită.

(M. Sadoveanu — Nada Florilor)

6 c. M-am dus și m-am adunat cu ai noștri. Germanii de o parte, ai noștri de o parte. Abia atunci îmi venii în

Scanned with OKEN Scanner

fire și mă gîndii să aflu pe acel oștean cărunt care ocrotise pe Florea, prietenul meu.

Nu mă mai puteam întoarce îndărăt; dintre ai mei nimeni nu-l băgase de seamă.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

7. Pe unde țarul-și apăsa piciorul,
Statul ești tu, și-ai tăi, — e tot poporul.
Muncești cu drag, din plin, căci vezi prea bine
Că munca-i pentru-ai tăi și pentru tine.

(Eug. Jebeleanu — În satul lui Sahia)

Exercițiul 203. Analizați adjectivele posesive din textul dat, arătînd totodată cum se face acordul lor cu substantivul determinat.

1. ...această foaie, zic, ar împlini o mare lipsă în literatura noastră. O asemenea foaie ne vom sili ca să fie „Dacia literară"; ne vom sili pentru că nu avem sumeața pretenție să facem mai bine decît predecesorii noștri. Însă, urmînd unui drum bătut de dînșii, folosindu-ne de cercările și de ispita lor, vom avea mai puține greutăți și mai mari înlesniri în lucrările noastre.

„Dacia", afară de compunerile originale a redacției și a conlucrătorilor săi, va primi în coloanele sale cele mai bune scrieri originale ce va găsi în deosebite jurnaluri românești, în carele, ca într-o oglindă se vor vedea scriitorii moldoveni, munteni, ardeleni, bănățeni, bucovineni, fiștecarele cu ideile sale, cu limba sa, cu chipul său.

(M. Kogălniceanu — Programul Daciei literare)

2. — „Eu sînt, bună maică, fiul tău dorit;
Eu, și de la oaste mă întorc rănit.
Soarta noastră fuse crudă astă dată;
Mica mea oștire fuge sfărîmată.
Dar deschideți poarta... Turcii mă-nconjor...
Vîntul suflă rece... ranele mă dor!"
.....
— „Ce spui tu, străine? Ștefan e departe;
Brațul său în taberi mii de morți împarte.
Eu sînt a sa mumă; el e fiul meu.
De ești tu acela, nu-ți sînt mumă eu!
Însă dacă cerul vrînd să-ngreueze
Anii vieții mele și să mă-ntristeze,
Nobilul său suflet astfel l-a schimbat;
Dacă tu ești Ștefan cu adevărat,

Apoi tu aice fără biruință
Nu poți ca să intri cu a mea voință.
Du-te la oștire! pentru țară mori!
Și-ți va fi mormîntul coronat cu flori!"

(D. Bolintineanu — Muma lui Ștefan cel Mare)

3. Popor, izvor renăscător
De viață și avînturi,
Din tine vin, cu tine merg
Și cresc a mele cînturi.

Polen de flori e-n graiul tău
Ce-așteaptă rod să lege,
În glia mea-doar îl soresc
Minunea să-și dezlege.

.....

Grădinile din versul meu
Le-a-nsămînțat norodul
Stăpîn al meu, ești mulțumit
Cu floarea și cu rodul?

(A. Toma — Popor, izvor renăscător)

Exercițiul 204. Alcătuiți propoziții cu adjectivele posesive de pers. I și a II-a singular și plural determinînd substantive masculine și feminine.

Exercițiul 205. Alcătuiți o scurtă compunere despre „Bogățiile patriei noastre"; subliniați adjectivele posesive folosite. Deasupra lor indicați — sub formă prescurtată — persoana, numărul, genul.

Exercițiul 206. Alcătuiți o scurtă compunere — sub forma unui dialog — în care doi elevi, care s-au întîlnit într-o tabără de vară, descriu locul lor natal; subliniați pronumele și adjectivele posesive folosite.

Exercițiul 207. Arătați sensul pronumelor posesive (scrise cu litere cursive) din textele de mai jos.

1. Îl jeliră *ai săi*, îl jeliră boierii, îl jeliră și poporul...

(P. Ispirescu — Aleodor împărat)

2. După aceasta împăratul îi lăsă încurcați și se duse la *ale sale.*

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

3. Și după ce-ai isprăvit cartea și începi să intri în lumea reală, simți că ai venit de undeva dintr-o lume

Scanned with OKEN Scanner

foarte populată și foarte vie, că te-ai întors la *ai tăi*... ca după o lungă absență.

(G. Ibrăileanu — Despre Tolstoi)

4. ...țara rămîne statornică știind că-și apără *ale sale*.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

Exercițiul 208. Analizați adjectivele posesive din textele de mai jos; arătați care este așezarea lor față de substantivele determinate. Explicați folosirea liniuței.

1. Alexandru-vodă, dacă s-au curățat de toată grija din afară și-au adus pe doamnă-sa, pre Roxanda și fiii săi din țara muntenească au vrut să se curățească și de vrăjmașii săi cei din casă.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

2 a. Fericit acel ce calcă tirania sub picioare!
Care vede-n a lui țară libertatea re-nviind.
Fericit, măreț acela care sub un falnic soare
Pentru Patria sa moare
Nemurirea moștenind.

(V. Alecsandri — Deșteptarea Romîniei)

2 b. — Dar aste decorații, cum, cine ți le-a dat?
— Chiar domnitorul nostru și-al vostru împărat.

(V. Alecsandri — Sergentul)

2 c. .....O! Dan, om înțelept!
Te știu de mult pe tine, cunosc al tău renume
Din graiul plin de lacrimi orfanilor din lume.

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

3. Craiul însă, vrînd să-l ispitească, tace molcum și, pe înserate, se îmbracă pe ascuns într-o piele de urs, apoi încalecă pe cal, iese înaintea fecioru-său pe altă cale și se bagă sub un pod. Și cînd să treacă fiu-său pe acolo, numai iaca la capătul podului îl și întîmpină un urs mormăind. Atunci calul fiului de crai începe a sări în două picioare, forăind, și cît pe ce să izbească pe stăpînu-său. Și fiul craiului ne mai putînd struni calul și neîndrăznind a merge înainte, se întoarnă rușinat înapoi la tatăl-său. Pînă să

Scanned with OKEN Scanner

ajungă el, craiul pe de altă parte și ajunsese acasă, dăduse drumul calului, îndosise pielea cea de urs și aștepta acum să vie fecioru-său.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

Exercițiul 209. Analizați pronumele scrise cu litere cursive în textele de mai jos; arătați felul lor și explicați cu ce sens apar aci formele de plural.

1. Poate că boldul egoismului *ne* îndeamnă a da acest proiect căci *noi* sîntem acei ce n-am avut—slavă domnului!—pînă acum nici un proțes și, prin urmare, *noi* am fi cel întîi care *ne*-am folosi de acest drept.

(C. Negruzzi — Un proțes de la 1826)

2. — Te afli zdravăn, jupîn Pîrvule? — întrebă Mihnea cu un zîmbet de bunătate prefăcut și amăgitor.

— Slavă domnului măria-ta; *ne* ținem și *noi* cum putem...

— Spune-mi, jupîn Pîrvule, pare-mi-se c-aveai mai mulți prunci?

— Cu adevărat, am trei feciori, măria-ta, și-au crescut flăcăi mari.

— Apoi să le faci un căpătîi, să-i însurăm. Ce nu-i arăți și *nouă* să-i cunoaștem?

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

3. He, he! să fie sănătos dumnealui, om bun, d-apoi chiteștî dumneata că nu *ne* cunoaștem *noi* cu Ștefan a Petrei? zise moșneagul.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4. Și *noi* zicem că „lucrarea d-lui Caragiale e originală", și *noi* credem despre comediile lui „că pun pe scenă cîteva tipuri din viața noastră socială de azi" și că autorul a fost în dreptul său cînd și-a ales acel strat social, care *după noi* are însemnătate mult mai mare decît cred unii critici" ...

(C. Dobrogeanu-Gherea — Personalitatea și morala în artă)

5 a. — *Ne*-am înfățișat, zice iar hoțul, ca să facem un județ, după vechi obicei. Căci pînă la judecata cea din urmă, a lui dumnezeu neavînd ascultare nici la isprăvnicie, nici la Divan, cată să facem dreptate, singuri, cu brațul *nostru*.

Pentru muiere te iertăm, luminate stăpîne, — dar am tremurat cu capu-n gard și cu gleznele-n gheața morii, și

Scanned with OKEN Scanner

cu picioarele-n butuc și cu ochii în fum de ardei, stupindu-*ne* sufletul; și *ne*-ai ars cu harapnicul, *ne*-ai rupt unghiile. *Ne*-ai umplut cu otravă viața, căci *ne*-am adus aminte de toate în toate zilele și n-am găsit nici un fel de alinare și izbîndă! *Ne*-am înfățișat să-ți plătim, cucoane!

(*M. Sadoveanu* — Județ al sărmanilor)

5 b. Cartea de lătinie a lui Ștefan-vodă către craii și domnii creștini:

„*Noi* Ștefan-voievod, din mila lui dumnezeu domn al Țării Moldovei, *ne* închinăm cu prietenie domniilor-voastre, tuturora cărora vă scriem; și vă dorim tot binele. Știți domniile-voastre că împăratul cel necredincios al turcilor a fost și este prigonitorul creștinătății și în fiecare zi cugetă cum ar putea supune și zdrobi creștinătatea.

....Auzind și văzînd *noi* aceasta am luat în mînă sabia și, cu ajutorul domnului nostru atotputernic, am mers împotriva dușmanilor creștinătății i-am biruit și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut sub ascuțișul săbiei *noastre*.

(*M. Sadoveanu* — Viața lui Ștefan cel Mare)

Pronumele și adjectivele interogative-relative

Exercițiul 210. Analizați pronumele și adjectivele interogativ-relative. Explicați punctuația propozițiilor.

1. Și iar au purces (oștile) în sus la Cerneți, însă iar încetu, pentru ca să treacă vremea unor muște înveninate ce ies primăvara la Cerneți de facu multă pagubă oame ilor în dobitoace; că este între munții care taie Dunărea de curmezișiu... o piatră găunoasă a căreia găunoșitură, gura este neagră afumată, cumu ar ieși un fum dinăuntru de negrește marginile găurilor; iar nu este fumu, ci în toți anii primăvara iese un feliu de muscă mitutică, care ieșind din piatră asupra Dunării, multă să înece, că ca un viforu întunecat se pornește pre Dunăre în jos, și ies la cîmp la dobitoace, pre care le mușcă, le învenineză și moru...

(Cronica anonimă)

2. Aici școala biruinței într-o vreme a stătut,
Ale căreia ruinuri se văd încă vechi de mult.
Dar acum fără zăbavă
Acea strămoșească slavă
E să vie în minut.

Scanned with OKEN Scanner

Glasul nostru strigînd „slavă“ pe strămoși a deșteptat
A cărora țărînă în mormînturi s-a mișcat.

(*V. Cîrlova* — Marșul oștirii romîne)

3. Mai lesne pot să număr pe degetele mele
Cîți sfinți avem pe lună și cîte versuri rele,
Decît să bag de seamă ce carte nu e dată
A cui este mai mică și cine o să bată.

(*Gr. Alexandrescu* — Satira duhului meu)

4. Cine-i acel ce-mi spune povestea pe de rost
De-mi țin la el urechea și rîd de cîte-ascult
Ca de dureri străine?

(*M. Eminescu* — Melancolie)

5. — Nu ți s-a dat un număr cînd ai dat petiția?
— Nu.
— De ce n-ai cerut?
— N-am dat-o eu.
— Da' cine?
— Am trimis-o prin cineva.
— Cînd? În ce zi?
— Acu vreo două luni...
— Nu știi cam cînd?
— Știu eu?
— Cum nu știi. Cum te cheamă pe d-ta?
— Nae Ionescu.
— Ce cereai în petiție?
— Nu ceream nimic.
— Cum?
— Nu era petiția mea.
— Da' a cui?
— A unui prieten.
— Care prieten?
— Unul Ghiță Vasilescu.

(*I. L. Caragiale* — Petițiune)

6. „Ce-i tu, soro?“ „Ce să fie?
Nuntă mare-n crîng!
N-ai văzut tu veselie
De cînd ești și porți un nume,
Și-am plecat trimeasă-n lume,
Oaspeții să-i string“.

Scanned with OKEN Scanner

„Dar pe mire cum îl cheamă,
Cine-i el și-al cui?“
„N-auzișî de sturz, bag'samă!
Pîn' și împăratul știe“
„Și-i bogat?“ „Ce-i pe cîmpie,
Tot ce vezi, i-al lui!“

(G. Coșbuc — Nunta în codru)

7. ...ajunserăm într-un desiș de brazi mărunți, în mijlocul cărora se ridica unul de două ori secular, de sub a.e cărui rădăcini un fir subțire de apă limpede și rece se scurgea pe un jgheab așezat acolo de ciobani; băui pînă simții că am ucis setea, pe care mi-o deșteptase arșița sărată a usturoiului și, întremați, ne întoarserăm la stînă și eu și Huțan.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

8. Cine-i cel ce dojenește boul care nu se-ndură
Să mai ducă la hrăpareți cele bune pentru gură?
Cel ce tremură pe zloată, cel ce cade pe arșiță,
Cel ce vine cu căciula la o poartă de domniță
Cel ce numai de-o cămașă pentru-nmormîntare strînge?
. . . . . .
Cine-i cel ce se jelește că i-a masa-nlăcrămată
Că nu-i vită în ogradă, că nu-i pită în covată
Că la cel ce hodinește chinul n-are nici o plată?

(P. Cerna — Poporul)

9. Știa, sigur că știa, despre multe tîlhării. Dar cui să-i mai spună, cu cine să se mai sfătuiască?

(V. Em. Galan — Bărăgan)

Exercițiul 211. Declinați — în propoziție — pronumele interogativ - relativ *cine*; explicați punctuația propozițiilor.

Exercițiul 212. Găsiți pronumele interogativ-relative din frazele de mai jos și arătați ce particularități au.

1. Ce după moartea lui pînă astăzi îi zic Sfîntul Ștefan-vodă, nu pentru suflet..., ci pentru lucrurile lui cele vitejești, carele nime din domni, nici mai nainte, nici după aceea, l-au ajuns.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

2. Fost-au în gîndul mieu, iubite cetitoriule, să fac letopisețul Țării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintîi, carele au fost de Traian împăratul.

(M. Costin — Letopisețul Țării Moldovei)

Scanned with OKEN Scanner

3. Acolo au rămas inicerii în șanțuri, pre carii găsindu-i oștile, pre toți i-au omorît.

(R. Popescu — Istoriile domnilor Țării Romînești)

4. Eu n'am uitat nici pe răposatul Caraiman... carele putea să înghită în largele sale pîntece atîtea vedre cît și o butie de Dealul Mare...

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

Exercițiul 213. Înlocuiți — cu pronumele relativ *care* — cuvintele scrise cu litere cursive. Precizați categoria gramaticală a acestor cuvinte și ce rol îndeplinesc în frază.

1. Și de acest noroc Moldova nu scapă, că mai mulți sînt *de* li-i drag a vărsa sînge nevinovat, apoi zic și dau vina lăcuitorilor că-s vicleni.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

2. Frumoase timpuri de vitejie au fost acelea *unde* romînul intra în doi ca în doisprezece.

(A. Russo — Poezia poporală)

3. Moș Pricope era din vremea *cînd* rațele sălbatice se vînau c-o scurtătură încovoiată...

(M. Sadoveanu — Ochi și urechi)

Exercițiul 214. Împărțiți frazele în propoziții și stabiliți felul acestora. Găsiți pronumele relative; analizați-le arătînd funcția îndeplinită în frază și în propoziția din care fac parte.

1a. Vezi domnișorul cela, care toate le știe,
Căruia vorba, duhul, îi stă în pălărie,
În chipul d-a o scoate cu grații prefăcute?

(Gr. Alexandrescu — Satira duhului meu)

1b. „Lighioanelor, zise, viu să vă dau de știre,
Că astăzi din noi unul trebuie să murim;
Așa va proorocul. Rămîne-acum să știm
Cine este mai tare.

(Gr. Alexandrescu — Dreptatea leului)

1c. Plecă; dar abia merse pînă-n vecinătate,
Și găsi felurime de păsări adunate
Care din întîmplare
Se-ntreceau la cîntare.

Scanned with OKEN Scanner

Stătu să le asculte; toate pe rînd cîntară,
Care prost, care bine talentu-și arătară.

(*Gr. Alexandrescu* — Cucul)

2 a. Auzind toate acestea, Mihnea trimise să adune în grabă boierii la sfat; dar pe unde se duceau aprozii să-i cheme, veneau îndărăt cu răspuns, care că pribegise peste noapte, care că de cu seară plecase să întîmpine pe turci la București. Trimise atunci să strîngă în curtea palatului prima oștire ce se afla așezătoare la Argeș.

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

2 b. Jur împrejur, cît cuprindea ochiul, zări numai creste de munți, care mai mari, care mai mărunți.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kyneghetikos)

3 a. Acum să-mi spui tu cine ești, de unde vii, și încotro te duci, că de nu, acolo îți putrezesc ciolanele!

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

3 b. Pentru mine însă numai două merțe de orz și două de ovăz a dat tata cui se cuvine, de am fost primit în Folticeni...

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

4. Ghioagă, furios, aleargă-n toate părțile, arde cu biciul pe cine îi iese-n cale și strigă ca un nebun:
— Întindeți țoalele pe grîu.

(*A. Vlahuță* — La arie)

5. În capul bejenarilor, pe lîngă boi, era Iordache; ceilalți veneau care pe sus, care pe jos, care mai aproape, care mai în urmă.

(*G. Galaction* — Lîngă apa Vodislavei)

6. Singurii pomi fructiferi pe care-i rabdă pămîntul în aceste părți sînt zarzării și corcodușii, pomi săraci ale căror fructe acrișoare fac totuși bucuria copiilor de prin sate, care nu cunosc altele.

(*Z. Stancu* — Dulăii)

7. Nani, raza mea de lună...
Cînd vei fi mai mărișor
Buna bună o să-ți spună
.....

Scanned with OKEN Scanner

Cine-a vrut să mă răpună
Cine moartea mi-o răzbună,
Care glas de foc răsună
Care pumn de fier ne-adună.

(M. Breslașu — Cîntec de leagăn al Doncăi)

Exercițiul 215. Alcătuiți propoziții cu adjectivul interogativ-relativ *care* la genitiv și dativ, masculin și feminin, singular și plural. Arătați cum se face acordul.

Pronumele și adjectivele demonstrative

Exercițiul 216. Analizați pronumele demonstrative din textele de mai jos, arătînd totodată și forma lor (literară, populară).

1 a. — Ei, amu ce-i de făcut? Hai să intrăm ici în ograda asta, zice Zaharia lui Gîtlan, că ne trecem vremea stînd în mijlocul drumului.

Și intrăm noi la Vasile Aniței și ne așezăm la fereastră după obicei. Dar parcă naiba vrăjește: cela nu sună coasa, că-i e frig; celuia că-i îngheață mîinile pe cîrceie; văru-meu, Ion Mogorogea, cu vătrarúl subsuoară, se punea de pricină că nu ură, și numa-ți crăpa inima-n tine de năcaz!

— Ură tu, măi Chiriece, zic eu lui Goian, și noi, mă Zaharie, să pufnim din gură ca buhaiul; iar ișialalți să strige: hăi! hăi!

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

1 b. Atunci noi, la fugă, băieți, mai dihai decît la popa Oșlobanu. Dar bun pocinog a mai fost ș-aista, zicem noi, oprindu-ne în răscrucile drumului, din mijlocul satului, aproape de biserică. Încă una de aestea, și ne scot oamenii din sat afară, ca pe niște lăieși. Mai bine să mergem la culcare.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2. — Politica... știu, încuviință Cristea. Îmi spuseră cei de la primărie. Țiganii cînd flămînzesc cîntă. Ăștia se adună și pun țara la cale.

— Ei socot c-o să li se dea pămînt...

Sînt printre ei instigatori. Știu eu de anul trecut pe unul Stoica Cerneț, ăl care are un frate cazangiu. Voicu ăla comunistul îi dă ăstuilalt îndrumare. Se adună la Stoica ăsta, acasă, cîțiva ce-și zic partid. Cînd îți voi spune cine se adună acolo, boierule, o să te minunezi.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

Scanned with OKEN Scanner

3. Dar de cele cîte vor mai fi,
Ca să scrie pe măsură nu e
Pană veche. Nouă va veni,
Poate-i printre cei ce drumul suie.

(M. Beniuc — Letopiseț)

Exercițiul 217. Analizați adjectivele demonstrative și arătați cum se face acordul cu substantivele determinate. Explicați ortografia.

1. Poezia cea adevărată este aceea care vorbește inimii iar nu fanteziei numai. Natura va fi totdeauna aceeași și fenomenurile-i aceleași, aceiași meteori, aceleași cîmpii florate, același cer înstelat, aceeași lună, același soare, aceiași munți și mări, aceleași valuri.

Trecutul și viitorul vor avea totdeauna cartea lor deschisă poeziei.

(Cezar Bolliac — Misiunea socială a poeziei)

2. Artistul însuși a trebuit să fie mișcat de farmecul acelei tăceri mărețe și fiorul acela, tresărirea aceea de suflet a trecut pe pînză cu fiecare pată de coloare.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

3. Îmi adresase acele vorbe un băietănaș care mă privea de cîtva timp din marginea drumului iezăturii. Era desculț și cu pantalonii suflecați cu grijă pînă la genunchi. Măsura aceasta era întrucîtva de neînțeles și zădarnică, deoarece restul straiului era mai mult flenduri și găuri. Deasupra pantalonilor, băietănașul purta o cămașă cam în aceeași stare și, poate, pentru aceleași motive, cu mînecile suflecate pînă la coate. Afară de îmbrăcămintea asta sumară, părea că nu mai simte nevoia de nimic: nici de surtuc, nici de pălărie. Un păr ars de soare, des, aspru și țepos îi făcea umbră frunții și ochilor. Ochii aceia mititei și verzi mă priveau țintă și îndrăzneț, de deasupra unui nas pălit în sus.

(M. Sadoveanu — Nada Florilor)

4. Nu se uita la Sîrbu rostind cuvintele acestea, ci la fețele oamenilor din sală. Simțea o dorință arzătoare să pătrundă îndărătul fețelor acestora, să caute ce se ascunde înăuntru. Erau destul de tari, oamenii aceștia?

(P. Dumitriu — Nopțile de iunie)

5. Mă uit la chipul ei: același om
e noul ajutor de agronom?

Scanned with OKEN Scanner

Aceiași ochi, aceleași trăsături,
săgețile aceleiași vechi uri,

dar în conacul — azi laborator —
auzi și glasul ei biruitor.

(V. Porumbacu — Paraschiva)

Exercițiul 218. Declinați — în propoziții — la singular și plural, pronumele și adjectivele demonstrative de identitate: *același* și *aceeași*.

Exercițiul 219. Din Culegerea de texte literare, scoateți cinci scurte fragmente în care să se găsească pronume demonstrative și alte cinci fragmente cu adjective demonstrative. Analizați-le.

Exercițiul 220. Declinați, în scris, în propoziții, pronumele demonstrativ feminin de depărtare — la singular — și pe cel masculin la plural. Oral, explicați ortografia acestor pronume.

Exercițiul 221. Arătați sensul formei de feminin a pronumelor demonstrative scrise cu litere cursive; analizați construcțiile obținute cu ajutorul acestor forme arătînd și funcția lor sintactică.

1. — Dragul meu Greucene, răspunse împăratul, nu pot schimba nici o iotă, nici o cîrtă din hotărîrea mea. Și *aceasta* nu pentru altceva, ci numai și numai pentru că voiesc să fiu drept.

(P. Ispirescu — Greuceanu)

2 a. *Aceasta* între noi adese o vedem
Și numai cu cei mari egalitate vrem.

(Gr. Alexandrescu — Cîinele și cățelul)

2 b. *Astea* le știam prea bine,
Știam ce i se cuvine...

(Gr. Alexandrescu — Cîinele izgonit)

Exercițiul 222. Găsiți construcțiile formate cu pronumele demonstrativ. Arătați funcția lor sintactică.

1. Am fost, îi zise, aci de față,
Dar zău nu-mi place a ta cîntare,
Cu toate-acestea am nădejdi bune.

(Gr. Alexandrescu — Privighetoarea și măgarul)

2. El (Grigorescu) nu caută să te miște — de aceea te mișcă.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

Scanned with OKEN Scanner

3. Cine care a lins farfuriile, care a mîncat ciomege și după aceea a pupat mîna ce l-a bătut.

(M. Sadoveanu — Sfaturi vechi)

Exercițiul 223. Găsiți în frazele de mai jos cuvinte întrebuințate ca adjective demonstrative.

1. Se află vreo țară, unde l-așa întîmplare
Să se jertfească leul?

(Gr. Alexandrescu — Dreptatea leului)

2. O asemenea idee este rezultatul cuminției omenești, relevarea simțului de nemurire, exprimat prin glasul poporului.

(A. Russo — Poezia poporală)

3 a. .....Astfel de noapte bogată,
Cine pe ea n-ar da viața lui toată?

(M. Eminescu — Sara pe deal)

3 b. De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

4. Lipsește organizația specială de pus în mișcare în atari împrejurări, să ducă treaba la bun sfîrșit.

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

Recapitularea pronumelui demonstrativ

Exercițiul 224. Copiați textul, analizați pronumele și adjectivele demonstrative potrivit schemei de mai jos.

Exemplu:

Și Ancuța cealaltă ședea ca și asta tot în locul acela.

(M. Sadoveanu — Hanul Ancuței)

Demonstrativul		Arată apropierea sau depărtarea	Forma literară sau pop.	Forma simplă sau compusă	Gen	Număr	Caz	Funcția sintactică
Pron.	Adj. (se acordă cu:)							
asta	cealaltă (Ancuță)	depărtarea	lit.	comp.	fem.	sg.	nom.	atribut
	—	apropierea	pop.	simplă	fem.	sg.	acuz.	compl.
	acela (locul)	depărtarea	lit.	simplă	masc.	sg.	acuz.	atribut

Scanned with OKEN Scanner

1. El își puse nădejdea în întîmplarea aceasta și își zise: „Îmi voi încerca norocul. De voi izbuti să induplec pe împăratul a ierta pe acești oameni de la moarte, mă voi încumeta să mă însărcinez și cu cealaltă treabă; iară de nu, sănătate bună! Mă voi duce de unde am venit. Asta să fie norocul meu; niciodată nu strică cineva să facă o încercare.

Și astfel, poftorindu-și unele ca acestea, aide, aide, ajunge la curtea împărătească.

(P. Ispirescu — Greuceanu)

2. — Știi dumneata, Vasili Ivanovici, ce vreau să spun. Ce s-a întîmplat în aceste țări ale Rusiei se va întîmpla și în țara mea. Se vor ridica robii și vor cădea stăpînii. Mă învață un prieten al meu cîte ceva. Pe lîngă asta, am ochi și urechi. De cînd sînt aci, văd, aud și pricep.

Amîndoi muscalii i-au strîns mîna.

— Ascultă, Vasili Ivanovici, a hotărît Karaganov, acest țăran de la Dunăre e bărbat politic și asta îmi face mare plăcere...

În ceasurile de odihnă, Cocor ședea uneori tăcut și se strîngea în sine; zvonul odăii în care-și avea culcușul se stîngea treptat și în ochiul pe jumătate închis apărea imaginea celei de care îi era dor. „Cînd o văd așa zîmbindu-mi, pe copila asta, își spunea el, ar trebui să mi se îmblînzească inima. Dar nu mi se îmblînzește, ci mi se străpunge de ghimpele urii. Nu mă pot alina și n-o să fiu fericit cu dînsa, decît după ce-o să plătesc acelora care m-au ars cu dușmănia și deznădejdea".

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

3. Bălcescu îl urmărea mirat, văzîndu-l cît de mult îl frămîntă cele spuse de el. Dar deodată, Filipescu se întoarse spre el, ca și cum s-ar fi hotărît sau ar fi găsit un răspuns care să spună altfel același lucru.

— „Uite, domnule Bălcescu, aș vrea să știi un lucru. Și eu am despre oamenii aceștia, cînd îi privesc cu ochii dumitale, aceeași părere despre ei și mărturisesc că ei mă supără adesea... Dar aceasta nu înseamnă a cunoaște oamenii cu adevărat. Pentru asta, trebuie să mergi mai adînc... Trebuie să căutăm tîlcul lucrurilor și al faptelor... Aș zice ierarhia acestor tîlcuri". Văzu că Bălcescu îl privește încurcat, enervat că sensul celor spuse îi scapă, că nu prinde decît capete de fir care se încurcă apoi.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

Scanned with OKEN Scanner

4. Am cunoscut ce nu vor mai cunoaște
Aceia ce în urma mea s-or naște.
Părtași n-au fost la anii noștri mașteri,
Dar bucuria-acestei mîndre nașteri
Ni-i dată nouă, celora de azi —
Ea șterge multe urme de necaz.

(*M. Beniuc* — Stema țării)

Pronumele și adjectivele nehotărîte

Exercițiul 225. Analizați pronumele și adjectivele nehotărîte din textele ce urmează (arătînd — pentru cele compuse — și din ce sînt alcătuite); indicați forma (literară, arhaică, dialectală).

1. Aciastă încă vă rugăm să luați aminte, că rumînii nu grăiescu în toate țările într-un chip, încă nici într-o țară toți într-un chip. Pentru-aceia cu nevoe poate să scrie cineva să înțeleagă toți, grăind un lucru unii într-un chip, alții într-altu chip...

(*Simion Ștefan* — Predoslovie către cititori — Noul Testament de la Bălgrad)

2. Zice-va neștine: prea tîrziu este! După sutele de ani, cum se vor putea ști poveștile adevărate de atîtea veacuri?

(*M. Costin* — De neamul moldovenilor)

3 a. (Deci) vă poftesc cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeiul meu, să primiți, să nu gîndiți că doară pe voia cuiva sau în pisma cuiva, ce precum s-au întîmplat cu adevăr s-au scris.

(*I. Neculce* — Letopisețul Moldovei)

3 b. ...și din ofițerii moschicești mergea tot pre din afara părcanelor, cineș drept steagul său.

(*I. Neculce* — Letopisețul Moldovei)

4. .....Măgulit e fiecare
Că n-ai fost mai mult ca dînsul. Și prostaticele nări
Și le îmflă orișicine în savante adunări
Cînd de tine se vorbește. S-a-nțeles de mai nainte
C-o ironică grimasă să te laude-n cuvinte.
Astfel încăput pe mîna a oricui te va drege,
Rele-or zice că sînt toate cîte nu vor înțelege...

(*M. Eminescu* — Scrisoarea I)

Scanned with OKEN Scanner

5 a. Fitecine cu ale lui. La nea Nicola veselie, la alții obide. Unii abia așteaptă Ignatul să-și taie grăsunul, alți abia au mălai de gură. Că cine a făcut lumea, cu deșertăciunile ei, la unii tună și fulgeră, iar pe alții îi îmbuibă cu norocul ca pe curcani cu nuci.

(B. Șt. Delavrancea — Sultănica)

5 b. — Cutare a spălat pe cutare de zece capre ș-o mială
— Ha, tătarul!...
— Cutare are un ciorap plin de salbe.
— Ha, tătarul!...
— Cutare are cinci ichiuri plumbuite.

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

Exercițiul 226. Declinați — la singular — în propoziții pronumele *careva, cineva, ceva.*

Exercițiul 227. Declinați în propoziții la singular și plural, masculin și feminin pronumele *vreunul.*

Exercițiul 228. Declinați — în scris — în propoziții, pronumele *altul* și *toți*, la plural, masculin și feminin. Fiți atenți la ortografie.

PRONUMELE NEGATIVE

Exercițiul 229. Găsiți pronumele negative, analizați-le și arătați în ce fel de propoziții apar.

1. ...într-o noapte au ieșit cu toții la sat, la Cucuteni și de acolo au poruncit lui Ștefan-vodă, cu bine să iasă din scaun, că nu poate nime a suferi domnia lui, cu atîte vărsări de sînge.

(M. Costin — De neamul Moldovenilor)

2. ...iară de la Duca vodă cel Bătrîn înainte pînă unde s-a vede la domnia lui Ion-vodă Mavrocordat nici de pre un izvod a nimănrui, ce am scris singur dintr-a mea știință, cît s-au tîmplat de au fost în viața mea.

(I. Neculce — Letopisețul Moldovei)

Exercițiul 230. Arătați ce valoare morfologică au căpătat pronumele negative din textele de mai jos.

1. În sfîrșit ce mai atîta vorbă pentru nimica toată. Ia, am fost și eu, în lumea asta, un boț cu ochi...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

2. Aducerile-aminte pe suflet cad în picuri,
Redeşteptînd în faţă-mi trecutele nimicuri.

(M. Eminescu — Departe de tine)

3. La urma urmelor, oare Rovine, Podul-Înalt şi Călugărenii au existat cu adevărat? Nu sînt cumva o legendă, un mit ca atîtea legende naţionale? O realitate înfrumuseţată...? Un nimic pe care ei în zelul lor revoluţionar vor să-l învieze, ca şi cum ar fi fost vreodată?

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

Antiteza pronumelui.

Exerciţiul 231. Explicaţi în ce scop au fost folosite pronumele scrise cu litere cursive din textele de mai jos. Faceţi analiza lor morfologică şi sintactică.

1. De te-aşezi pe-o rămurea
Îţi cînţi, cuce, viaţa ta,
Traiul tău, viaţa mea,
Amîndouă asemenea.
Tu eşti pasăre cu pene
Eu sînt om plin de blesteme,
Tu eşti pasăre cu cioc,
Eu sînt om fără noroc.

(Folclor)

2. *Voi* pierduţi în gînduri sînte, convorbeaţi cu idealuri;
Noi cîrpim cerul cu stele, noi mînjim marea cu valuri...

(M. Eminescu — Epigonii)

3. La bogat — lampă de aur, la sărac — opaiţă;
Cînd au *unii* canapele, *alţii* nu au laiţă.

(N. Beldiceanu — Amurgul veacului)

4. Slabă vi-i tăria, slabă,
nici cît jumătate boabă
niei cît fir, nici cît grăunte,
dar a noastră-i cît un munte!
Noi cu ţara, cu norodul,
voi cu pulberea şi glodul!
Noi cu oamenii cei buni
voi cu lupii-n văgăuni.

(D. Deşliu — Lazăr de la Rusca)

Scanned with OKEN Scanner

5. Că geții nu se tem de moarte
Spunea bătrînul Herodot...
De-acest trecut nu ne desparte
Nimic, de el ne leagă *tot*.

(Cicerone Theodorescu — Adam-Clisi)

Recapitularea pronumelor

Exercițiul 232. Faceți în scris analiza tuturor pronumelor din textul dat, potrivit tabloului de mai jos.

Pronumele sau adj. pron.	Felul pron. sau adj. pron.	Persoana	Număr	Gen	Caz	Funcția sintactică	Forma lit. pop.	Simplu sau compus

1. Fost-au acest Ștefan-vodă om nu mare de stat, inimos și de grab a vărsa sînge nevinovat; de multe ori la ospețe omora fără județ. Amintrelea era om întreg la fire, neleneș, și lucru său îl știa a-l acoperi, și unde nu gîndeai acolo îl aflai. La lucru de războaie meșter, unde era nevoie, însuși se vîra, ca văzîndu-l ai săi să nu îndărăpteze și pentru aceia rar război de nu biruia, și unde-l biruia alții, nu pierdea nădejdea, că știindu-se căzut jos, se rădica deasupra biruitorilor.

Mai apoi după moartea lui și feciorul său Bogdan-vodă urma lui luase de lucruri vitejești, cum se tîmplă, din pom bun roadă bună op să iasă.

Iară pre Ștefan-vodă l-au îngropat țara cu multă jale și plîngere în mînăstire în Putna, care era de dînsul zidită. Atîta jale era, de plîngeă toți ca după un părinte al său, că cunoștea toți că s-au scăpat de mult bine și de multă apărătură. Ce după moartea lui pînă astăzi îi zic Sfîntul Ștefan-vodă, nu pentru suflet, ce este în mîna lui dumnezeu, că el încă au fost om cu păcate, ci pentru lucrurile lui cele vitejești, carele nime din domni nici mai nainte nici după aceea l-au ajuns.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

Scanned with OKEN Scanner

2. Uleul cu blîndețe le primi pe toate;
Le spuse că se crede din suflet norocit,
Pentru vizit-aceasta cu care l-au cinstit.
Dar îi pare rău foarte, că el însuși nu poate
La dumnealor să vie
Vizita să le-ntoarcă după-a sa datorie.
Mai adaugă însă că, dacă dumnealor
Îi vor da ajutor
Ca să poată scăpa
El le făgăduiește
— Și dumnezeu cunoaște cum vorba și-o păzește —
Că la orice primejdii va ști a le-ajuta;
Încă din înălțime el le va da de știre,
Cînd asupră-le vulpea va face năvălire.
Astă făgăduială
Nu mai lasă-ndoială!
Și găinele proaste, ce doreau să găsească
Pe cineva destoinic să va să le păzească,
S-apucară de lucru: azi, mîine, se-ncercară,
Și cu ciocuri, cu unghii, abia îl dezlegară.
Uleu-și luă zborul. Dar se-ntoarse-ndată
Și răpi o găină, pe urmă două, trei,
Pe urmă cîte vrei.
„Ce pază este asta? strigă una cu jale,
Vorba măriei-tale
Era să ne păzești
Iar nu să ne jertfești".
—„O! eu știu foarte bine cuvîntul ce v-am dat
Și ce fel m-am jurat.
Dar cînd mă juram astfel, eram legat, supus,
Acum însă sînt slobod și vă vorbesc de sus".

(Gr. Alexandrescu — Uleul și găinele)

3. — Nici te mai îndoi despre asta, cumnată Smărandă, zise mătușa, căci de zbănțuitul ista al dumitale, nimică nu scapă. Ce mai atîta? Mi-au spus mie cine l-au văzut că Ion a luat-o; gîtul îmi pun la mijloc.

Eu fiind ascuns în cămară, cum aud unele ca aceste, iute mă sui în pod, umflu pupăza de unde era, sai cu dînsa pe sub streșina casei și mă duc de-a dreptul în tîrgul vitelor, s-o vînd, căci era tocmai lunea, într-o zi de tîrg.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 233. Stabiliți felul numeralelor din textele de mai jos. Analizați-le și arătați — totodată — funcția lor sintactică.

1. O societate filarmonică se înființă. Fondatorii ei fuseseră: I. E. Rădulescu, I. Cîmpineanu și C. Aristia. Cel dintîi contribuia cu doi galbeni pe lună, lucrări literare și sacrificii tipografice pentru imprimarea de piese teatrale, programe, înștiințări etc.; cel de-al doilea, cu patru galbeni pe lună; iar Aristia cu un galben pe lună și îndatorirea de a da lecțiuni dramatice cîte șase ore pe fiecare zi.

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

2. Opt zile înainte de sfînta Marie, Budulea Taichii, dus pe gînduri precum era, a rupt în patru o jumătate de coală de hîrtie, apoi a cocoloșit cele patru bucăți în palmă și, ridicîndu-se de la masă, le-a băgat în buzunar. Nu era nici o pagubă, deoarece el mai nainte de a fi rupt hîrtia s-a uitat bine la ea, dacă e în adevăr maculatură scrisă pe amîndouă părțile...

A treia zi, în sfîrșit, el a rupt în patru o bucată de hîrtie cu desăvîrșire albă și n-a cocoloșit decît pe una din cele patru bucăți, lăsînd pe celelalte trei pe masa consistorială.

(I. Slavici — Budulea Taichii)

3. În odaie — o odaie c-o masă, o oglindă, cîteva scaune și trei paturi cu macaturi ieftine —, domnul Grigore și fetița dormeau încă, înveliți pînă sub bărbie cu plapome roșii. Așternutul din al treilea pat era frumos strîns și păturit.

Cucoana Luța începu să orînduiască lucrurile, să le mute, să le potrivească mai bine, întîi încet, apoi cu zgomot. Ieși de două ori ca să scuture lăvicerele și trînti ușa în urma ei.

(M. Sadoveanu — O zi ca altele)

NUMERALUL CARDINAL

Exercițiul 234. Analizați morfologic și sintactic numeralele cardinale din textele de mai jos. Arătați cum sînt formate numeralele cardinale compuse.

1. Pe Argeș în jos,
Pe un mal frumos
Negru-vodă trece
Cu tovarăși zece:

Scanned with OKEN Scanner

Nouă meșteri mari
Calfe și zidari
Și Manole zece
Care-i și întrece...

(Folclor)

2. Și Nică începu să mă asculte; și mă ascultă el și mă ascultă, unde nu s-apucă de însemnat la greșeli cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, pînă la douăzeci și nouă.
— Măi!!! s-a trecut de șagă, zic eu, în gîndul meu.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

3. Trecu o zi, trecură trei
Și iarăși, noaptea, vine
Luceafărul deasupra ei
Cu razele-i senine.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

4. Și-n vreme cît s-au cununat
S-a-ntins poporul adunat
Să joace-n drum după tilinci
Feciori, la zece fete, cinci
Cu zdrîngăneii la opinci
Ca-n port de sat.

Trei pași la dreapta linișor
Și alți trei pași la dreapta lor;
Se prind de mîini și se desprind
Se-adună-n cerc și iar se-ntind
Și bat pămîntul tropotind,
În tact ușor.

(*G. Coșbuc* — Nunta Zamfirii)

5. — Trebuie să mă crezi — pentru că numai vorba în post a costat viața a patru camarazi de-ai mei.

(*Al. Sahia* — Întoarcerea tatei din război)

6. Într-a patra zi după sfînta Maria Mică, primarul Vîrnăvenilor a ridicat din comună patruzeci de căruțe — douăzeci și opt de la Vîrnăveni, șapte de la Robi, cinci din Valea Boului, și a tăbărît pe malul Siretului în coasta așezării robenilor.

(*V. Em. Galan* — Zorii robilor)

Scanned with OKEN Scanner

7. Un glas trudit rosti:

— Nouă, la întîia din 307, de opt săptămîni nu ne-a dat dom'majur tabacul. Și n-am...

— Da' parcă la noi la 106...

— Așa-i și la 104... răspunse al treilea. Am auzit că l-a vîndut. Dreptul soldatului. La război te mînă. Da' cînd îi vorba de drepturi...

(Eus. Camilar — Negura)

8. Ștefan Golescu și Eliade încuviințară acest lucru, socotind că nu va fi nevoie de cei doi la Islaz, înainte de miercuri.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

9. A duce electricitatea la țară, adică acolo unde trăiește imensa majoritate a poporului, înseamnă a crea în jurul a milioane de oameni o zonă puternică de protecție.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

Exercițiul 235. Copiați textul — transcriind cu litere numeralele cardinale. Analizați apoi aceste numerale.

1. ...s-a plătit din vîsterie 18.450 lei pentru 1.230 lupi mari și 2.032 $^1/_2$ lei pentru 271 pui. În total 20.482 $^1/_2$ lei.

Să vedem acum folosul acestei legiuiri.

Să ne închipuim că fiecare lup era să mănînce pe an cîte 12 oi. Pare-mi-se că sînt destul de moderat. Care e lupul care s-ar mulțumi cu o oaie pe lună? În cinci ani vine de lup 60 oi, care pentru 1.501 lupi face 90.060 oi. Socotind acuma oaia cîte 20 lei, face 1.081.200 lei, din care scăzînd 20.482 $^1/_2$ lei prețul capetelor a 1.501 lupi, rămîne folos 1.780.717 $^1/_2$ lei.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

2. ...sînt 40 la birt
30 chiria
sînt 7 și 80 spălătoria
5 franci e vinul (fără amănunte)
3 gazul
4 cheltuieli mărunte
sînt 10 franci și 20 tutunul
1 franc pomană

fac 101
plus 6 franci pe lună șvarț cu lapte

107 (una sută șapte).

(G. Topîrceanu — Sobei mele)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 236. Citiți cu atenție textele: arătați nuanțele pe care le exprimă numeralele.

1a. Pe cîți gura punea
Îndată îi jertfea,
Încît abia doi-trei cu fuga au scăpat.

(Gr. Alexandrescu — Șoarecele și pisica)

1b. Ca la trei ceasuri depărtare de Rîmnic, pe un braț de pămînt ce din poalele Carpaților se întinde deasupra Oltului, este zidită Cozia!

(Gr. Alexandrescu — Memorial de călătorie)

2. Și tunuri sute bubuiau...
Se clătina pămîntul
Și mii de bombe vîjîiau
Trecînd în zbor ca vîntul.

(V. Alecsandri — Peneș Curcanul)

3. La steaua care-a răsărit
E-o cale-atît de lungă
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.

(M. Eminescu — La steaua)

4. Toți țăranii sînt plugari; ei cultivă micile lor proprietăți și proprietățile mari și mijlocii. Acestor proprietari mici (aproape 5 milioane suflete la o populație totală de vreo 6 milioane), nu le poate ajunge producția proprietății lor.

(I. L. Caragiale — 1907 — din primăvară pînă în toamnă)

5. Mintea i se dezvoltase, singură de la ea, într-un chip surprinzător.
Era de șase ani trecuți.

(B. Șt. Delavrancea — Liniște)

6. Nu un pîlc de dorobanți pornise spre Cîmpina, așa cum spusese Halepliu, ci însuși colonelul Banov, comandantul Dejurstfei, cu trei ofițeri și peste treizeci de călăreți, apucase pe drumul Ploeștilor, stîrnind nori de praf.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

Scanned with OKEN Scanner

Numeralul colectiv

Exercițiul 237. Analizați numeralele colective din fragmentele de mai jos; arătați funcția lor în propoziție și cum sînt formate.

1. De atunci unsprezece ani sînt aproape, între alte multe înaintări ce s-au făcut în îmbele principaturi, literatura n-a rămas în lenevire.

(M. Kogălniceanu — Programul Daciei literare)

2. Și cum ajung, odată intră buluc în ogradă, tusșese, Harap-Alb înainte și ceilalți în urmă, care de care mai chipos și mai îmbrăcat, de se tîrîiau aței și curgeau oghelele după dînșii, parcă era oastea lui Papuc-Hogea-Hogegarul.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

3. — Taci! strigă crunt d-l Lefter... Pe cîte farfurii ai dat-o?

— Pe zece... Destul m-am tocmit: n-a vrut să-mi dea o duzină întreagă, răspunde ea fără să mai știe ce spune.

(I. L. Caragiale — Două loturi)

4. Persida, fără ca să ridice ochii la dînsa, îi apucă mîna, o duse la buze, o sărută în mai multe rînduri și astfel steteră cîtva timp tăcînd amîndouă.

...—Ah! doamne! își zice ea cătrănită, ține și acum la el, ține mai mult decît la orișicine! Asta e blestemul casei mele; țin amîndoi copiii mai mult la străini decît la mine și la ai lor.

(I. Slavici — Mara)

5. Mă uit. Doi bărbați din convoi au îngenunchеat în noroi... Se-nchină și se roagă la soldați... Amîndurora le-au crescut mari, bărbile.

(Z. Stancu — Desculț)

6. Mălin Susan, primarul ridică din umeri.

— Naiba știe... Așa-i porunca stăpînirii. La fiecare căruță o pereche de cai hrăniți și trei perechi de mîini. Așa-i porunca.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

Scanned with OKEN Scanner

Numeralul fracționar

Exercițiul 238. Găsiți numeralele fracționare; analizați-le și arătați cum s-au format sau prin ce sînt exprimate.

1. Dreptul de proprietate... se întemeiază... pe legea ce dă în posesia lui două a treia din domeniul fiecărui proprietar...

(N. Bălcescu — Reforma socială la romîni)

2. Împărate luminate,
Nu-mi lua zilele toate;
Ia-mi-le pe jumătate;
Că-ți voi da eu nestemate.

(Al. Odobescu — Pseudo-kyneghetikos)

3. Ceata fugarilor scăzuse la mai puțin de o treime..

(L. Rebreanu — Răscoala)

4. De-abia cînd a înnoptat de-a binelea a venit și Teivel A cerut socoteală de ce au plătit harabagiii și l-a trimis pe Buiumaș să cumpere un sfert de pîine caldă și o felie de harbuz. Din sfertul de pîine ca și din harbuz și-a luat sie-și două treimi, iar numai o treime i-a dat lui Buiumaș.

(I. Călugăru — Copilăria unui netrebnic)

5. Nu vrei cumva să înfrunți cu-o miime
De glas subțirel — uriașa cîntare —
Cînd cîntecul ăsta e cînt de mulțime
Crescînd pretutindeni în lumea cea mare?

(Nina Cassian — Mă-numet)

Numeralele nehotărîte

Exercițiul 239. Găsiți numeralele nehotărîte. Arătați ce exprimă, ce valoare morfologică au și ce funcție sintactică îndeplinesc.

1. Poveștele sînt vorbe, dar fapta e departe
Și prea puțini urmează morala dintr-o carte.

(Gr. Alexandrescu — Epistolă D-lui maior Voinescu II)

2. Acestea fură, după socotința noastră, pricinile care stinseră egalitatea străbună de drepturi și de stare în țările noastre și formare acea monstruozitate socială ca o țară întreagă să robească la vreo cîțiva particulari.

(N. Bălcescu — Despre starea socială a muncitorilor plugari)

3 a. Aci se opri. Își luă capul în mîini. Se odihni. Aprinse a nu știu cîta țigară.

(B. Șt. Delavrancea — Liniște)

3 b. ȘTEFAN:... Nu, Șmil... Mie nu-mi plac toate cîte îi plac bunului meu prieten Mengli-Ghirai... Nițică știință.... Mario... Mario... Mario... Ce tresari?... (La doftori) Am căldură?

(B. Șt. Delavrancea — Apus de soare)

4. Multe flori sînt, dar puține
Rod în lume o să poarte.

(M. Eminescu — Criticilor mei)

Numeralul multiplicativ

Exercițiul 240. Analizați numeralele multiplicative; arătați valoarea lor morfologică și cum sînt construite.

1. Această reformă socială, ce poporul avu, este oare dreaptă? Este folositoare? Este putincioasă? Întreit caracter ce se cere la orice nouă reformă.

(N. Bălcescu — Reforma socială la romîni)

2. Ipate se îmbogățise însutit și înmiit, de cînd a venit Chirică în slujbă, la dînsul.

(I. Creangă — Povestea lui Stan Pățitul)

3. — Ce-o să însemne pentru el dacă ne dă puțin din multul pe care-l are?
— O să-i întoarcem întreit...
— Ba chiar împătrit.

(Z. Stancu — Dulăii)

4. Cărbunele nostru luminează... Din el îmi scot lumina s-o dau și altora și se întoarce spre noi înmiită...

(M. Davidoglu — Minerii)

Numeralul distributiv

Exercițiul 241. Găsiți numeralele distributive din textele de mai jos. Arătați cum sînt construite și ce funcție sintactică îndeplinesc.

1. În sfîrșit, durai-vurai, sara vine, fata se culcă, și Harap-Alb se pune de strajă chiar la ușa ei, iar ceilalți se înșiră tot cîte unul-unul, pînă la poartă, după poruncă.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

Scanned with OKEN Scanner

2. . . . . fulger lung încremenit
Mărgineşte munţii negri în întregul asfinţit,
Pîn-ce izvorăsc din veacuri stele una cîte una
Şi din neguri, dintre codri, tremurînd s-arată luna.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3. A opta zi, s-a hotărît Negoiţă să se pornească la urma lui înspre părţile Jiului... L-au căftănit şi i-au dăruit vodă şi doamna cîte trei pungi de ibrişim cu cîte o mie de galbeni...

(I. L. Caragiale — Kir Ianulea)

4. A început defilarea în frunte cu veteranii războiului civil, apoi infanteria în linie de cîte treizeci soldaţi...

(Al. Sahia — U.R.S.S. azi)

5. S-au întors unii oameni, care fuseseră purtaţi pe la oraşe, legaţi cu mîinile la spate de prăjini — cîte opt, cîte zece, cîte doisprezece de o prăjină.

(Z. Stancu — Desculţ)

6. Oamenii treceau cîte patru, cîte cinci, care cu cazmale, care cu hîrleţe ori cu lopeţi, care cu topoare. Mai mulţi deodată n-ar fi ţinut puntea. Pe malul celălalt, Mălin îi număra cu voce tare din doi în doi.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

Numeralul adverbial

Exerciţiul 242. Găsiţi numeralele adverbiale; arătaţi ce valoare morfologică au, ce funcţie sintactică îndeplinesc şi cum sînt construite.

1. Fericit ţeranul cînd s-ar putea plăti de proprietar numai cu sumele ce am însemnat. Dar boierii nu se mulţumesc a le loa de patru ori mai mult decît dobînda capitalului dat lor, regulamentul le înfăţişează încă mijlocul de-a le loa cel puţin de zece ori mai mult, dîndu-le dreptul ca să ceară clacă în zilele de lucru, după cum şi fac mai adesea şi astfel ruinează de tot pe ţeran.

(N. Bălcescu — Reforma socială la romîni)

2. Se gîndeşte că suferă pe pămînt din cauza leneşilor şi a tîlharilor. Lui nu i-ar fura o băşică cu zece mii de galbeni, îngropaţi sub cărămizile de su'pat, ci l-ar fura de zece

Scanned with OKEN Scanner

mii de ori, i-ar fura sufletul turnat în fitece galben. El niciodată n-a priceput ce este zece, o sută, o mie. Astea sînt vorbe, sînt numere pe răboj ori pe hîrtie. În zece galbeni este inima lui de zece ori, într-o mie inima lui de o mie de ori...

(B. Șt. Delavrancea — Hagi-Tudose)

NUMERALUL ORDINAL

Exercițiul 243. Analizați numeralele ordinale; arătați ce valoare morfologică au, ce funcție sintactică îndeplinesc și cum sînt formate.

1. ...și tocmai cînd eram hotărît a spune mamei aceste, iaca și soarele răsare, vestind o zi frumoasă, și Luca Moș-neagul, însurățel de-al doilea, a cărui tînără nevastă avusese grijă să-l trezească la timp și să-l pregătească de pornire... se și aude strigînd afară: Gata sînteți?

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2. ...în articolul meu „Asupra criticii" ... am formulat în patru puncte cam aceea ce aș cere eu unei critice moderne, așa cum o înțeleg eu. În scurt, iată ce am zis acolo: întîi critica trebuie să stabilească legătura între producțiunea artistică și artist... Al doilea, considerînd producțiunile artistice ca atare, trebuie să analizăm ce anume influență ar avea ele asupra publicului... Al treilea — odată știind ce anume influență va avea opera artistică, trebuie să ne dumirim cît de mare, cît de vastă, cît de puternică e această influență. Al patrulea... critica trebuie să analizeze prin ce mijloace artistul, cu opera-i artistică, ne produce acest șir de impresii, imagini, idei, simțăminte.

(C. Dobrogeanu-Gherea — Asupra criticii metafizice și celei științifice)

3. Nu-i costă nimic aceste locuri, căci unde învață o sută nouăzeci și nouă de inși, poate învăța și al două sutelea.

(C. Mille — Dinu Milian)

4. Bălcescu se așează bucuros la masa cu aplicații ca o broderie de aur și scrie textul primelor patru decrete ale revoluției. Unul arată că steagul național va avea trei culori: albastru, galben și roșu, alt decret desființează toate rangurile civile, un al treilea desființează cenzura, al pa-

Scanned with OKEN Scanner

trulea decide înființarea Gvardiei Naționale. Pe măsură ce un decret e scris, îl citesc toți trei și îl semnează.

— Aș vrea să le dăm afară chiar mîine, că iată, mîine este a patra zi de cînd sîntem la conducere...

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

Exercițiul 244. Copiați textul, transcrieți cu cifre (romane) numeralele ordinale. Oral, faceți analiza lor și arătați cum sînt formate.

1a. *Dacia* (literară), ce prin urmare va cuprinde toate ramurile literaturii noastre, va fi despărțită în patru părți. În partea dintîi vor fi compuneri originale a conlucrătorilor foaiei; partea a doua va avea articole originale din celelalte jurnaluri românești. Partea a treia se va îndeletnici cu critica cărților nouă ieșite în deosebitele provincii a vechii Dacii; partea a patra, numită Telegraful Daciei, ne va da înștiințări de cărțile ce au să iasă în puțin, de cele ce au ieșit de sub tipar, relații de adunările învățătorilor români, știri despre literatorii noștri și în sfîrșit, tot ce poate fi vrednic de însemnat pentru publicul român.

(*M. Kogălniceanu* — Programul Dacici literare)

1b. În veacurile al zecelea și al unsprezecelea, răsuflîndu-se de năvălirile varvarilor, românii prind la îndrăzneală, ies din azilurile lor și, pe coastele sau la poalele munților, se alcătuiesc în mici căpitanaturi și voevozii, sub șefi de sîngele lor; și, în sfîrșit, în veacurile al treisprezecelea și al paisprezecelea se întind pe șesuri, ies „în țară“ după expresia vechilor cronici și întemeiază două staturi neatîrnate: a Valahiei și a Moldaviei... Deși necontenit în războaie, românii însă nu uită reformele și îmbunătățirile din lăuntru; în veacurile al șaisprezecelea și al șaptesprezecelea, mai ales, ei fac mari înaintări în civilizație.

(*M. Kogălniceanu* — Cuvînt pentru deschiderea cursului de istoria națională)

SCHIMBAREA FUNCȚIEI GRAMATICALE A NUMERALULUI

Exercițiul 245. Găsiți — în textele de mai jos — părțile de vorbire formate de la numerale. Arătați cum s-a format fiecare din aceste părți de vorbire.

1. Sută, cum lași tu pe unul, munca ta să o mănînce,
Și tu mie, cum lași suta, în durere să te-mbrînce?

...Numărați voi, care duceți greu nevoile pe umăr,
Cîte traiste sînt goale—și-ți vedea al vostru număr;
Ei sînt zece, sînt o sută, sînt o mie și mai mulți...
Dar ai voștri, asupriții: milioane sînt desculți!...
Ocean de sărăcie, de amar și întuneric,
Cînd ai tu a ta putere, de ce stai ca un nemernic?
Cînd ești suflet, cînd ești număr, pentru ce mai stai la gînd?

Înainte, înainte, milionule flămînd!

(*N. Beldiceanu* — Dezmoșteniții)

2. Puterea lor se înzecește prin spiritul care-i mînă către necontenite realizări și biruințe ale viitorului.

(*M. Sadoveanu* — Importanța mondială a literaturii clasice ruse și a literaturii sovietice)

3. Veți buciuma în patru vînturi veste
Că marea zi azi este
Să preluați
Oameni-frați,
Tot ce-ați zidit
Și-ați înmiit, și-ați dezrobit.

(*A. Toma* — Marea preluare)

Recapitularea numeralului

Exercițiul 246. Prezentați — în scris — un scurt raport asupra frecvenței clasei pe ultima lună în comparație cu luna precedentă, arătînd totodată cum s-a situat — din acest punct de vedere — clasa voastră în cadrul școlii. Folosiți — pentru acest raport — graficul din clasă.

Exercițiul 247. Copiați textul. Analizați numeralele, potrivit exemplului de mai jos.

De exemplu:

Doi oameni îmbrăcați în uniforme cenușii și cu șepci albastre stau rezemați de roțile trăsurii...

(*Al. Sahia* — Întoarcerea tatei din război)

Numeralul	Felul	Gen	Număr	Caz	Valoarea morfologică	Funcția sintactică	Simplu sau compus
doi	card.	masc.	pl.	nom.	adj.	atribut	simplu

Scanned with OKEN Scanner

Este oare după dreptate ca într-o societate vr-o cîţiva să posedeze tot, să ia tot şi mulţimea să fie lipsită chiar de cele necesare ale vieţii?

...În ţerile noastre, domenurile au o întindere de mai multe leghe, capitalurile şi braţele lipsesc, de aceea două părţi ale ţării stau nelucrate, fără nici un folos.

...Patru păreri deosebite eşiră de la cei dintîi. Una, d-a se da ţeranului vatra satului şi islazul gratis; alta d-a i se da aceste cu bani, plătindu-se după preţul curent şi ambe hotărî că proprietarul să fie îndatorat a da ţeranului cît pămînt va voi acesta, pentru care să ia dijmă îndoită, adică din 5 una din producte în natură, iar din fîn din trei una, plus un drept de păşune. Al treilea ceru să se dea vatra satului cu o rază de 20 stînjeni pătraţi, plătindu-se însă stînjenul cîte un leu sau 1.296 lei pogonul, de 13 ori şi jumătate mai mult decît preţul curent. Al patrulea propuse a se da cu vînzare cu preţul obicinuit cu 3 luni înaintea revoluţiei.

...Ambele aceste din urmă, pentru pămînturile trebuincioase ţeranilor, primea libera învoire. Cîte patru păstra proprietarului dreptul de monopol pentru vinderea obiectelor de consumaţie în sat.

(*N. Bălcescu* — Reforma socială la romîni)

VERBUL

Exerciţiul 248. Găsiţi verbele din textul dat; arătaţi ce exprimă fiecare verb şi indicaţi funcţia sintactică pe care o îndeplineşte în propoziţiile respective.

1. Acolo era tocmai vîrful Grohotişului. Ne-am pus jos să ne odihnim şi, în vreme de giumătate de ceas, am stat faţă la una din cele mai frumoase privelişti. Razele soarelui începea a răzbate printre copacii de pe creştetul munţilor şi da negurei ce-i cuprindea o văpsală roşietică; iar în fundul văilor, unde pîcla era încă deasă, abia se zărea, ca printr-un vis, apa Bistriţei ce părea ca o dungă albă. Acea dungă se făcea din minut în minut mai lată şi mai limpede; şi deodată, cînd soarele s-a ivit pe cer, umplînd toată întinderea de lumină, deodată, frumoasa vale a Bistriţei au steclit ca o panoramă, cu rîul său răpide, pe care se cobora vreo cîteva plute, cu munţii înalţi şi tufoşi ce o împregiură, cu satele sale sămănate pe costişe ca nişte

Scanned with OKEN Scanner

giucării, și, într-un cuvînt, cu tot farmecul care împodobește natura sa mîndră și sălbatică. Nu voi uita niciodată impresia ce am primit la acea minunată priveliște! Admirarea noastră negăsind cuvinte ca să se tălmăcească, s-au răsuflat prin vreo două duzini de A! și de O!, carele s-au ridicat spre ceriuri ca niște imne de laudă.

Multe soiuri de peisajuri am văzut prin deosebite țări, dar rareori am întîlnit acea frumuseță măreață și sălbatică, prin care se deosebesc munții Moldovei.

(*V. Alecsandri* — O primblare la munți)

2. Cînd mergi cu încărcatul, calea dintre Robi și Pașcani n-o poți străbate în mai puțin de cinci ceasuri.

În cinci ceasuri de umblet prin răceala nopții aceleia de toamnă, Dima s-a potolit. De la o vreme a intrat printre oameni, printre soldați, le-a ascultat vorbele de compătimire și glumele cărăușești și a simțit că-i în stare să ducă și năpasta asta nouă. La lumina torței din mîna unui ostaș a văzut chipul Nastasiei. Nici pe ea n-o răbdase inima să intre în bordeiul din ostrov în noaptea asta... Mîine or lua coperișul bordeiului vechi în spinare și și-o săpa bordei în sat, — poate în bătătura unde a trăit socrul Vidră, poate în altă parte...

Gheorghe Dima s-a întors din nou către Nastasia. În întuneric, pe deasupra cailor, căruțelor și a oamenilor, și-au simțit unul altuia privirile. Dima se temea să nu simtă în ochii Nastasiei numai spaimă. N-a aflat decît încruntare neagră, cumplită. Nastasia se temea să nu simtă în ochii lui Dima însălbăticirea deznădejdii. N-a aflat decît încordare, durere și tărie. Au mers mai departe, fiecare acolo unde era și fiecare se simțea sprijinit de celălalt. Într-o căruță, mai în față, Voicu Foamete glumea cu voeea lui puternică:

— Umblăm așa, cu salcia asta lungită peste două care, împănată și împodobită în toate felurile... Parcă am umbla după moaștele sfintei Filofteia pentru ploaie, zău așa...

Apoi s-au liniștit, și o bucată de vreme nu s-au mai auzit decît scrîșnetele roților și plescăitul bicelor pe spinarea cailor și a boilor...

Pe urmă un ostaș a început a cînta, și oamenii, rupîndu-se din gînduri, au legat fel de fel de vorbe. Au intrat în gară după miezul nopții. O locomotivă pufnea cu mînie, aruncînd aburi pînă departe, în drum, speriind caii și, cîte

puțin, oamenii. Susan a așteptat pînă cînd convoiul s-a adunat. Pe urmă a poruncit oamenilor să-l aștepte pe loc și a intrat în gară.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

VERBE TRANZITIVE ȘI INTRANZITIVE

Exercițiul 249. Subliniați cu o linie verbele tranzitive, cu două linii cele intranzitive și cu o linie ondulată complementul direct.

1. Vițelul atuncea, plin de bucurie,
Auzind că unchiul s-a făcut boier,
Că are clăi sumă și livezi o mie,
„Mă duc — zise-ndată — nițel fîn să-i cer".

Făr-a pierde vreme, vițelul pornește;
Ajunge la unchiul, cearcă a intra;
Dar pe loc o slugă vine și-l oprește;
„Acum doarme, zise, nu-l pot supăra".

„Acum doarme? ce fel! pentru-ntîiași dată
După prînz să doarmă! obiceiul lui
Era să nu șadă ziua niciodată;
Ăst somn nu prea-mi place și o să i-o spui!

(Gr. Alexandrescu — Boul și vițelul)

2. În depărtare se vedea gara, cu zidurile roșii în albul zăpezilor; se vedeau și magaziile acoperite cu olane și pîlcurile de sălcîmi negri de pe lîngă clădiri.

Dincolo de gară, ceva mai la dreapta, se ridica, înconjurat de salcîmi, conacul cu casa boierească la mijloc și pe margini cu șirul de pătule și hambare, care și anul acesta erau pline cu bucate.

Undeva mai în fund, pe drumul Rușilor de Vede, se zărea, acoperită de un abur ce tremura, pădurea de la Adîncata, în care mai de mult pîndeau și jefuiau la drumul mare hoții.

Soarele lumina nesfîrșirile albe și tremurătoare, zăpada parcă era stropită cu pietricele sparte, ale căror fețe scînteiau de-ți luau ochii, jucînd ca apele încrețite în talazuri mărunte.

Pe alocuri, deasupra zăpezii, se isca, zburlit, vîrful negru și uscat al unui măceș care nu înflorise în primăvară

și care nu purta, ca în alte toamne și în alte ierni, mărgele tari și roșii de-a lungul ramurilor.

Gerul ne pișca obrazul și ne mușca sfîrcurile urechilor.

(*Z. Stancu* — Dulăii)

3. Vin la tine, frate codru,
După sfat și mîngîieri —
Spune, cînd îți moare totul,
Codru, cum renaști și speri?...

Cum te vindeci în lumină?...
Cum îți picuri, să te-ntremi,
Dulci rășini alinătoare
Peste răni ce dor din vremi?...

Lasă-mi pe străbune trunchiuri
Tîmpla-n friguri să se culce,
Să ascult sfios, cucernic,
Crezul sevei sfînt și dulce...

Codrule, — să cred ca tine
Să ador vreau și să sper —,
Ca un arbor ce, sub trăsnet,
Încă tinde mîini spre cer.

(*A. Toma* — În codru)

VERBE INCOATIVE

Exercițiul 250. Găsiți formele verbale incoative din fragmentele de mai jos. Arătați cum sînt formate (prin derivare sau cu verbe semi-auxiliare). Delimitați propozițiile.

1a. ...să știi de la mine că atunci o nație se apropie de moarte, cînd începe a fi surdă la glasul libertății.

(*V. Alecsandri* — Istoria unui galbîn)

1b. Pîraiele umflate curg iute șopotind
Și mugurii pe creangă se văd îmbobocind.

(*V. Alecsandri* — Sfîrșitul iernii)

2. Peste-un ceas începem să urcăm dealul Colibași.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

Scanned with OKEN Scanner

3. — Măria-ta, ai doi meri în grădină, unul lîngă altul, că nu știi care sînt ramurile unuia și care sînt ale altuia, și cînd înfloresc nu știi care sînt florile unuia și care s'nt ale altuia; și ăști doi meri înfrunzesc, înfloresc, se scutură și mere nu fac...

(B. Șt. Delavrancea — Bunica)

4. Cerul și-a schimbat vestmîntul
Ploaia parcă stă să-nceapă.

(G. Topîrceanu — Balada munților)

5. — Aici ai să-ți petreci tu veacul, măi Colțun — am zis eu; iar cățelandrul a prins a sări în jurul meu lătrînd cu bucurie.

(M. Sadoveanu — Nada Florilor)

6. De prin vinete ponoare
Prinde-a văluri
Reavănă răcoare.

(A. Toma — Ceas de asfințit)

7 a. Cînd înflorește cicoarea, vîntul adie cu miros amar. Miros acrișor aduce vîntul dinspre cîmpuri, cînd se coace orzul, miros dulce cînd dă în copt și cînd porumbul începe a prinde boabe.

(Z. Stancu — Desculț)

7 b. Dacă am fi avut mai mult sînge în noi, urechile ni s-ar fi înroșit. Gerul înroșește urechile cum minciuna, la oamenii neobișnuiți să mintă, înroșește obrazul.

(Z. Stancu — Dulăii)

8. Toarnă de trei ceasuri
Și cînd ploaia-a stat
S-a pornit să sufle
Vîntul mîniat.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

9. Mulți din acești băietani își aduceau aminte, de bună seamă, de cele două veri cînd așteptaseră ploaia după ce grîul dăduse în copt și poamele dăduseră în pîrg.

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

Exercițiul 251. Copiați textul. Subliniați cu culori diferite verbele la diateza activă, pasivă și reflexivă. Deasupra fiecărui verb, notați prescurtat dacă e tranzitiv ori intranzitiv. Oral, arătați cum sînt formate verbele la diateza reflexivă și pasivă.

1. Iară Ștefan-vodă Tomșa, dacă omorî pe Despot-vodă la Suceava și bătu pre Mircea-vodă la Milcov, se întoarse la Iași, și gătind ca să trimiță boieri și oameni de țară la împărăție să cee steag, veniră olăcari[1] de-i dederă veste cum domnia este dată lui Alexandru-vodă, și el au venit la Brăila și se gătează să intre în țară.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

2. În sfîrșit soarele veni să lumineze această mare zi de miercuri 13/23 august, menită a fi briliantul cel mai strălucit al cununei gloriei romîne. Înaintea zorilor încă, Mihai-vodă trimise o seamă de pedestrime cu puști de se așeză la intrarea pădurii și își puse tunurile într-o bună poziție pe o înălțime. În vremea aceea, turcii își luau poziție în preajma podului de ceea parte.

Sfîrșindu-și pregătirile, Mihai înalță, împreună cu ostașii săi, rugăciuni către dumnezeu. Apoi îndreptîndu-se către dînșii, le zise să-și aducă aminte de vechea lor vitejie, căci ocazia de acum este frumoasă și de o vor pierde, anevoie o vor mai căpăta. Turcii, le zicea el, sînt uimiți de atîtea pierderi, cetățile lor din toate părțile sînt cuprinse; din cîte capete au avut armatele lor, numai unul a rămas care îndrăznește a ține frunte creștinilor...

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

3. Într-acest timp, văzurăm venind spre noi pe uscat și călare, un ofițer turc în fuga mare a calului. Acesta, ajungînd, ne spuse că este trimis de guvernatorul de la Ada-Kaleh ca să ne întoarcă pe toți la insulă, adăugînd că a venit ordin să ne elibereze.

Noi însă, fiindcă eram liberați sau ne credeam astfel, nu dădurăm nici un fel de ascultare trimisului. El se întoarse pe urmele sale; noi plecarăm înainte pe uscat cu turcii. Barca venea pe urmă cu lucrurile noastre.

(D. Bolintineanu — Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria)

---

[1] vestitori.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 252. Analizați verbele la dateza pasivă; schimbați construcția trecînd verbele scrise cu litere cursive la dateza activă și arătați ce schimbări au suferit subiectul și complementul de agent din formularea inițială.

1. Eu socotesc că țiganii noștri sînt foarte bine zugrăviți în povestea aceasta care se zice că *ar fi fost scrisă* mai întîi de Mitrofan.

(*I. Budai-Deleanu* — Țiganiada)

2. Într-una din adunările noastre la Ștefan Golescu, Heliade ne-a citit o invocațiune adresată lui dumnezeu, poporului romîn și puterilor străine, operă mai mult literară decît politică, plină de poezie și de misticism, dar care anevoie *ar fi fost înțeleasă* chiar de clasele cele culte. Acea scriere o propunea ca proclamație și manifest al șefilor revoluțiunii. Atunci i s-a spus că proclamația către popor *era* deja *redactată*, *discutată* și *adoptată* de noi toți înainte de venirea sa între noi.

(*I. Ghica* — Nicu Bălcescu)

3. Acei zmei cu cozi lungi *erau fabricați* de dascălul bisericii.

(*V. Alecsandri* — Vasile Porojan)

4. Drumurile *sînt păzite* de soldați, dar nopțile sînt întunecoase, cîmpurile moi și oamenii, încălțați cu opinci potlogite, calcă ușor ca pisicile.

(*Z. Stancu* — Desculț)

5. Limba lui Sadoveanu *e pătrunsă* de cel mai riguros realism.

(*Cezar Petrescu* — M. Sadoveanu)

Exercițiul 253. Analizați verbele la dateza reflexivă.

1. Noaptea ajută turcilor a se dezmetici din groaza ce-i cuprinsese, a se întocmi în rînduială. Ei își luaseră din nou poziția cea dintîi și Sinan porunci în grabă ca să se adune lîngă dînsul o seamă de oști ce rămăseseră în urmă peste Dunăre, nădăjduind ca după sosirea lor să-și răzbune învingerea.

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

Scanned with OKEN Scanner

2 a. Suflet înecat de gînduri sfinte și nepieritoare
Lasă-ți clipele vieții înțelept să se strecoare
Răsărind de pe-a lor urme dungi neșterse de lumină,
Și de vrei să-ți deie arta mîngîierea ei senină,
Ca un pustnic te închide în odaia ta săracă,
Și dorințelor deșarte poruncește-le să tacă.
Lumea ce ai fost visat-o neaflînd-o nicăierea,
Caută-ți în tine însuți liniștea și fericirea.

(A. Vlahuță — Liniște)

2 b. Înainte, spre răsărit, cerul se dogorește de bătaia unei flacări; o pulbere fină de aur se ridică din spatele codrului și se-mprăștie-n sus ca și cum ar sufla-o gura unui vulcan. Cîțiva nori zgrunțuroși, ce plutesc în albastrul cerului, prind a se rumeni pe margini.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

3. Codrule, stăpînule,
Codrule, bătrînule,
Scutură-ți tu pletele
Să s-adune cetele;
Cetele haiducilor
Spaimele răscrucilor,
Să răstoarne carele,
Vînzolind covoarele,
Să desfunde lăzile
Să-și împartă prăzile...

(Șt. O. Iosif — Cîntec vechi)

Diversele întrebuințări ale reflexivului

Exercițiul 254. Stabiliți diversele întrebuințări ale reflexivului în textele de mai jos.

1. Cel mai mare ospăț se cuprindea în cîteva feluri de mîncare.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

2. Zbaloș pe-un cal de cîmpuri, Negrea pe un cal de munte
Se întîlnesc cu ochii și-aleargă să se-nfrunte,
Izbindu-se-n mulțime cu-avînt spăimîntător.

(V. Alecsandri — Dumbrava Roșie)

Scanned with OKEN Scanner

3. Atunci, ieșind și Greuceanu de sub pod, îi zise:
— Deh! zmeule viteaz, vino să ne batem; în săbii să ne tăiem, în suliți să ne lovim, ori în luptă să ne luptăm?

Sosi zmeul și se luară la bătaie; în săbii se bătură și se rupseră săbiile; în suliți se loviră ce se loviră și se rupseră sulițele, apoi se luară la luptă. Se zguduiau unul pe altul de se cutremura pămîntul... Și se luptară și se luptară pînă ce ajunse vremea la nămiezi...

(P. Ispirescu — Greuceanu)

4 a. Biserica-n ruină
Stă cuviosă, tristă, pustie și bătrînă,
Și prin ferestre sparte, prin uși țiuie vîntul
Se pare că vrăjește și că-i auzi cuvîntul.

(M. Eminescu — Melancolie)

4 b. A noastre inimi își jurau
Credință pe toți vecii
Cînd pe cărări se scuturau
De floare liliecii.

(M. Eminescu — Cînd amintirile...)

4 c. Cînd tot se-nveselește, cînd toți aci se-ncîntă
Cînd toți își au plăcerea și zile fără nori,
Un suflet numai plînge.

(M. Eminescu — Din străinătate)

5. Cînd însă Gogol a citit opera sa celebrului poet Pușkin, acesta a început să rîdă, dar cu cît Gogol citea mai mult, Pușkin se întrista.

(C. Dobrogeanu-Gherea — I. L. Caragiale)

6 a. ...ne rugăm de domniile-voastre să ne trimiteți pe căpitanii domniilor-voastre ajutor împotriva dușmanilor...

(M. Sadoveanu — Viața lui Ștefan cel Mare)

6 b. Oamenii din Țara Moldovei să nu se teamă de moarte, ci mai degrabă de viață, dacă e vorba că viața să rămîie așa rău întocmită precum este!

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

7.—...Nu m-am temut...
Apoi voi să atingă șalele cailor cu sfîrcul biciului, ceva mai tare ca altă dată. Nu de supărare. Dar fiindcă era adevărat că se speriase de tresărirea iepurelui în marginea tufi-

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

șurilor. Bine că era tatăl său aici, să rîdă de el, dar și să-l ferească de orice spaimă în acea singurătate. Nu se gîndea el atît de limpede, dar acesta era lucrul pe care-l simțea.

(P. Dumitriu — Vînătoare de lupi)

8. Amestecul popii nu-i clintise pe oameni în hotărîrea lor; se însuflețeau, și-și făceau curaj unii altora. Ei nu uitaseră că boierul rămîne întotdeauna boier, adică un om pe care nu-l pot atinge suferințele altora, dar își spuneau că acum, în fața foametei care măcina satele ce-i munceau moșia, boier Gogu Cristofor, spre însuși folosul său, se va arăta poate înțelegător.

(Z. Stancu — Dulăii)

Exercițiul 255. Treceți verbele scrise cu litere cursive — din textele de mai jos — de la diateza reflexivă la diateza pasivă. Arătați cum ați realizat această trecere și cum se face acordul participiului cu subiectul.

1. — Bozan, s-a prăbușit podul lui Bozan, săriți!

S-au întins grabnic grinzi și scări de lemn peste lava arzătoare, sprijinite de scheletul podului căzut.

(Al. Sahia — Uzina vie)

2. A doua zi la raport *se dădu* ordin de zi pe regiment pentru „vitejia soldatului Panciuc Gavril, care a scăpat de sub tranșeiele inamicului pe caporalul Florea Dumitru și a murit străpuns de patru gloanțe".

Deasupra inimii simple a viteazului, *se așeză* Virtutea Militară și lîngă groapa în care are să se coboare el la hodină, *se citi* cu glas tare ordinul de zi.

(M. Sadoveanu — Panciuc)

3. Cărunt tot ploua cu cenușă
Prin gratii, pe zid, prin tavan.
S-a tras iar zăvorul la ușă?
Ilie cînta la geam.

(V. Porumbacu — Mierla lui Ilie Pintilie)

4. — Oameni buni, e revoluție. Aseară la București *s-a iscălit* Constituția. A fost ștearsă clacа.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

Exercițiul 256. Stabiliți persoana și numărul verbelor din textul de mai jos, arătați dacă verbele sînt tranzitive ori intranzitive și la ce diateză sînt.

Cum începurăm a scoborî, cîinii ne și simțiră și începură a se înșira pe deal în sus, îndreptîndu-se spre noi, schelălăind și lătrînd furioși; ciobanul le aținu calea cu ghioaga, nu atît pentru a mă apăra pe mine de ei, pe cît spre a-i apăra pe dînșii de Pisicuța.

— Bună ziua și bun găsit, oameni buni, zisei eu, descălecînd lîngă stînă și adresîndu-mă celor cîțiva ciobani tineri care trebăluiau care încotro, dar mai cu seamă unui baci bătrîn, care ajutat de un flăcăuan zdravăn cu plete unsuroase și lungi, turna într-o zăgîrnă pîntecoasă jintița caldă dintr-un ceaun negru și larg.

— Mulțămim dumneavoastră, răspunseră ei toți, cu glas greoi și gros; — bine ați venit.

Și fiecare-și urmă, fără să se stingherească, treaba începută...

— Da' venit-ai, mă Văsui, întrebă baciul cel bătrîn, turnînd jintița în zăgîrnă, pe ciobanul care se întoarse din drum cu mine; găsit-ai meoarele, mă?

— D-apoi c-am apucat să mă duc numai pînă colea-n opcină, și m-am întors cu dumnealui să-i arăt stîna; da' m-oi duce eu mai amu că doar mai este vreme pînă-n seară.

— Apoi du-te, mă, și vezi de nu li-i da, cumva, de urmă; să nu le hi spîrcuit vr-o dihanie, dare-ar gălbeaza-n ele; du-te și vezi prin poienele Goșmanului, ori a Răchitișului; de nu-i da acolo peste ele, urcă pînă-n Dealu' Negru, că pe acolo ați umblat cu oile înainte de ghivorniță; ia cu tine pe Chiperiu și pe Tătaru, și vezi de vină pîn'deseară.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

Exercițiul 257. Indicați persoana și numărul verbelor scrise cu litere cursive; explicați neconcordanța dintre persoana și numărul real — persoana și numărul gramatical al verbului.

1. Ce ție nu-ți place, altuia *nu face.*

(Folclor)

2. *Să stăpînim* durerea care pe om supune
Să așteptăm în pace al soartei ajutor...
Căci cine știe oare și cine îmi va spune
Ce-o să aducă ziua și anul viitor?

(Gr. Alexandrescu — Anul 1840)

Scanned with OKEN Scanner

3 a. Domnule primar,

Referindu-ne la adresa noastră din luna trecută... *avem onoarea* a vă repeta cu insistență rugăciunea ce *v-am făcut*.

...*Vă rugăm* dar să luați măsuri urgente... contrariu va trebui *să reclamăm* onor. minister...

(I. L. Caragiale — Urgent)

3 b. — Și, întreb eu, ce *s-a făcut* cu acest anarhist? Unde l-au închis? Tot la cazarma vînătorilor?

— Aș! Asta e teribil... că le-a scăpat!

— Cum *se poate*?

— Da, le-a scăpat frumușel... *Se crede* că s-a ascuns în pădurile Peleșului... *S-au luat* cele mai strașnice *măsuri* ca să fie prins...

(I. L. Caragiale — Ultima oră)

4. Cînd *te vezi* aici întîi te încearcă un fel de neastîmpăr, o dulce liniște, parcă *ai fi gata să zbori*. E în cuprins ceva așa de măreț și de sărbătoresc, *că uiți* deodată și osteneală și foame, și sete, și *nu te* mai *înduri să stai* jos, — *privești* uimit în toate părțile, *respiri* din adînc aerul acesta proaspăt, răcoros, ce pare că miroase a zăpadă, ochii tăi sorb cu nesaț depărtările, și nu știu ce sentiment de voioșie, de copilărească semeție te face *să-ți ridici* fruntea și *să cauți* falnic în jurul tău, ca și cum *ai fi lucrat* și tu la așezarea atîtor podoabe, ca și cum, în clipa asta, anume pentru tine, se înalță de pretutindeni popoarele de munți.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

5. Odaia e deretecată de *ți-e drag să te uiți* la ea.

(B. Șt. Delavrancea — Sultănica)

6 a. *S-a zis* că Creangă este un colector talentat de basme...

Să nu ne înșelăm: „Poveștile“ lui Creangă sînt bucăți rupte din viața poporului moldovenesc.

(G. Ibrăileanu — Note și impresii)

6 b. ...este evident că între ceea ce *numim* formă și între fond există o legătură, un paralelism perfect, că orice stare sufletească își are și forma sa corespunzătoare.

Aceasta este așa de adevărat încît dacă *analizezi* o poezie, *vezi* imediat că măsura, ritmul se schimbă necontenit, după cum se schimbă și starea sufletească.

Scanned with OKEN Scanner

Luați satira a IV-a a lui Eminescu și *veți vedea* că la început, unde ni *se descrie* o seară admirabilă, liniștită, ritmul e și el lin; mai apoi, cînd *se descriu* convorbirile amoroase și pătimașe, ritmul este și el neînfrînat.

(G. Ibrăileanu — Originalitatea formei)

7. — Noroc, noroc Trifoane! strigă Leonte Orbișor din uliță, oprindu-se o clipă cu sapa de-a umăr. Te-ai apucat de treburi?

— Ce *să facem*? Pe lîngă casă, răspunse Trifon Guju de pe prispă, ciocănind de zor.

(L. Rebreanu — Răscoala)

8. Noi Ștefan-voievod, din mila lui dumnezeu domn al Țării Moldovei, *ne închinăm* cu prietenie domniilor-voastre tuturora, cărora vă *scriem* și vă *dorim* tot binele.

(M. Sadoveanu — Viața lui Ștefan cel Mare)

9. *Poți să lași* să se risipească bunătate de struguri? Nu *poți*! *Te poți lăsa* furat de atîtea sute de struguri pe zi? Nu *poți*!

(Z. Stancu — Desculț)

10. Nu *e greu să pui* în lanțuri
Oamenii cu mîna goală
Și trecînd prin iatagane
Pruncii, *să zîmbești* cu fală.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

VERBE AUXILIARE

Exercițiul 258. Găsiți verbele auxiliare din textele de mai jos și arătați felul auxiliarului. Indicați cînd sînt verbe de sine stătătoare.

1. Înțelegînd Tomșa de aceasta, se sfătui cu boierii săi ce vor face și aflară ca să trimeată la Alexandru-vodă oameni juruiți de la țară, să-i spuie că țara nu-l va, nici îl iubesc și de acolo să treacă la împărăție, și pînă nu le va veni răspuns să nu lase pe Alexandru-vodă să intre în țară. Dacă au mers solii Tomșii și i-au spus, zic să fie zis: de nu mă va țara, eu îi voiu pe dînșii, și de nu mă iubesc, eu îi iubesc pre dînșii și tot voiu merge, ori cu voie, ori fără voie.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

Scanned with OKEN Scanner

2 a. ...la acest fel de scrisoare gîndu slobod și fără valuri trebuiește.

(*M. Costin* — Letopisețul Țării Moldovei)

2 b. ...de unde sînt veniți strămoșii lor pre aceste locuri, sub ce nume au fost întîi la descălecatul lor și de cînd s-au osebit și au luat numele cesta de acmu moldovan și muntean, în ce parte de lume este Moldova, hotarele ei pre unde au fost întîi, ce limbă țin și pînă acmu, cine au lăcuit mai nainte de noi pre acest pămînt și sub ce nume, scot la știrea tuturor cari vor avea să știe neamul țărilor acestora.

(*M. Costin* — De neamul moldovenilor)

3. Spancioc este încă tînăr, în inima lui este iubire de moșie.

(*C. Negruzzi* — Alexandru Lăpușneanul)

4. Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie:
Era pe cînd nu s-a zărit,
Azi o vedem și nu e.

(*M. Eminescu* — La steaua)

5. În zădar îi spunea Huțu că el nu poate să învețe la școală, pentru că nu știe ungurește.

(*I. Slavici* — Budulea Taichii)

6. Și-avea o fată, — fata lui
Icoană-ntr-un altar s-o pui
La închinat.

(*G. Coșbuc* — Nunta Zamfirii)

7 a. D-apoi n-ați apărat dumneavoastră cu Enescu la giurați, amu un an, pe niște hoți care au fost prădat o stînă?

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

7 b. Se poate... Toate se puteau; un singur lucru nu se putea: acela, anume, că o dată cu desființarea tăriilor făpturii, să se desființeze și tăriile mele...

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

8. Singurul mijloc de salvare pentru momentul de față nu este decît greva. Ei trebuie să înțeleagă o dată pentru totdeauna că forța brațelor noastre întrece forța tuturor motoarelor, noi sîntem adevărata uzină, sîntem uzina vie.

(*Al. Sahia* — Uzina vie)

Scanned with OKEN Scanner

9 a. Vine pentru un interes al obștii, pe care poate mulți nu-l vor înțelege. Dar așa e hotărîrea lui! Așa s-a înțeles cu tovarășii cu care a trăit în străinătate și care va să săvîrșească o faptă bună după ce se vor fi întors cu toții acasă.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

9 b. — Parcă mă doare capul, șopti ea. Ce dumnezeu oi mai fi avînd... Nici nu știu ce să mai fac; așa-s de amărîtă.

(M. Sadoveanu — O zi ca altele)

10. Acolo e palatul din poveste
Și Cosînzeana veșnic ne-ntîlnită.
N-o văd prin ceață, dar eu știu că este
Și murgul bate veșnic din copită.

(M. Beniuc — Drumul meu)

11. Veneau uneori în cursul nopții clipe de o strălucire și mai mare, cînd luna lumina ca ziua cum spuneau oamenii. Erau clipe de o maximă exaltare a firii; aprinse de o lumină și mai vie, casele păreau că fac un pas înainte dintre arborii uimiți. Iar broaștele din balta lor de la marginea satului, de asemenea aprinsă de razele lunii, mai tare cîntau.

Pline de farmec erau acele nopți, cînd tot satul părea scăldat într-o apă de argint, iar de la un capăt la altul al lui ulițele nu-și mai potoleau neastîmpărul.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

Ortografia formelor scurte ale verbului „*a fi*"

Exercițiul 259. Analizați formele scurte ale verbului a fi. Explicați ortografia lor.

1. Nu-i așa că avuțiile-s amăgitoare?

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

2. — Ascultă, Faliboga, vorbi Lepădatu, eu îs om blajin... c-o vorbă bună mă faci rob... Altfel, cu răul să nu mă ieie nimeni că nu-i bine. Și să știi eu nu-s dintre cei care se tem.

(M. Sadoveanu — Bordeienii)

Scanned with OKEN Scanner

3. — Măline, cumetre, eu îs de-aici din Robi, uite, cîțiva pași, acolo stau, mă știi; trag căruța lîngă bordei, nici nu desham, și aștept acolo. Dacă vine vreo poruncă, mă chiui tu și-s aici într-o clipită...

— Porunca-i să așteptăm pe loc.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

Exercițiul 260. Analizați formele verbului auxiliar **a fi**; explicați ortografia.

1. — Fătul meu!... fă inima viteză!... nu te lăsa!... fii stîlp țeapăn casei noastre și nu îngădui să cadă biata moșie părintească pe mîna Oltenilor, pe-a Basarabenilor...

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

2. Bine-ți pare să fii singur, crai bătrîn fără de minți?

(M. Eminescu — Călin)

3. — Cutezi a răspunde așa? s-a zbîrlit magistratul. Mă supăr.

— Păi mă supăr și eu. Îmi ziseși „mă" fără să fi pășunat împreună oile.

— Hai, hai, nu fi obraznic, că-ntoarcem foaia.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

4. Ei, lasă, frate, hai,
Nu fi avar
Că-n pivniță tu ai
Doar vin amar.

(M. Beniuc — Paharul morții)

Exercițiul 261. Analizați formele verbului auxiliar **a avea** și arătați ce valoare are fiecare formă.

1. Nicu Bălcescu avea o mare dorință de a învăța...

(I. Ghica — Nicu Bălcescu)

2. Feciorilor, i-a amenințat cu degetul moș Elisei, are să vi se bolnăvească de atîta cuget căpățînile.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

3. — Mai bine vînd pămîntul... Vorbește dărîmat tata. Are numai două pogoane. Mai are un sfert de pogon în luncă... Pămîntul mamei nu poate fi vîndut.

(Z. Stancu — Desculț)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 262. Alcătuiți 9 propoziții cu verbul a fi auxiliar morfologic, verb copulativ și verb de sine stătător.

Exercițiul 263. Alcătuiți 3 propoziții — cu verbul a avea auxiliar morfologic și 3 propoziții în care verbul a avea să aibă înțelesul de *a poseda*.

VERBE PREDICATIVE ȘI NEPREDICATIVE

Exercițiul 264. Analizați verbele din textele de mai jos și stabiliți care verbe sînt predicative și care nepredicative.

1. Doamna, care-l asculta cu plăcere și rîdea mult la acele povestiri, îi zice:

„Să vii să mănînci în toate zilele cu noi!"

Apoi, întorcîndu-se către vodă, cu un ton poruncitor:

— Numește-l poet al curții.

...Mai tîrziu a fost numit director la departamentul Credinței.

(I. Ghica — Amintiri despre Gr. Alexandrescu)

2. Lunca bătută de brumă acum pare ruginită.

(V. Alecsandri — Sfîrșit de toamnă)

3. — Noi trebuie să cercetăm acum cu băgare de seamă această madea, ca să nu cădem în răspundere.

— Și în cît timp s-ar putea săvîrși aceste marafeturi, ale cinstitei hătmănii?

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

4 a. Intru mai întîi în casa omului și mă fac a cere pe Ion, să ne ducem la scăldat.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 b. Mă trezesc în cireșul femeii și încep a cărăbăni la cireșe în sîn, crude, coapte, cum se găseau.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 c. ...Mama, în slăbiciunea ei pentru mine, ajunsese a crede că am să ies un al doilea Cucuzel...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

5 a. A statelor greoaie cară trebuie-mpinse
Și trebuiesc luptate războaiele aprinse,
Căci noi murind în sînge, ei pot să fie mari.

(M. Eminescu — Împărat și proletar)

5 b. Neputînd să te ajungă crezi c-or vrea să te admire?
Ei vor aplauda desigur biografia subțire
Care s-o-ncerca s-arate că n-ai fost vr-un lucru mare...

(*M. Eminescu* — Scrisoarea I)

6. Copacii, cu frunza neclintită, par zugrăviți.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

7. ...tata nu mai sosește.
Din această cauză mama devine din ce în ce mai tăcută și ne lasă pe noi, 5 copii, de capul nostru.

(*Al. Sahia* — Întoarcerea tatei din război)

8. Către amiază au prins a pogorî pe un drumeag ce se strecura în cîrjoaie pe sub muncele. Ici-colo pîraie pe sub sălcii încremenite în mîhnirea singurătăților.
Soarele de primăvară pîrjolise cu putere, iar sub streșina codrului căldura prindea a se potoli.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

MODURILE ȘI TIMPURILE VERBULUI

Modurile personale

Exercițiul 265. Analizați verbele care se găsesc la timpul prezent. Stabiliți modul și diateza. Indicați tema fiecărui verb și desinența persoanei respective.

1. În vreme cînd în Moldavia eteria izbucnește și cheamă la slobozenie nu numai pe greci, dară pe toate popoarele creștine care gemeau sub jugul Turciei, Teodor Vladimirescu rîdică de pe altă parte în Valahia steagul național, vestind romînilor că vremea venise pentru ca țara să scuture stăpînirea străinilor, să depărteze abuzurile care o rodeau și să dobîndească guvern național.

(*M. Kogălniceanu* — Cuvîntul pentru deschiderea cursului de istorie națională)

2. Este timpul ca poezia să se ocupe, să puie în mișcare toate resorturile sale la o prefacere întreagă, la o reformă totală de conștiință...
Să cerceteze cu de-amănuntul izvoarele inegalității în societate și să nimicească toate formele și reformele sociale

Scanned with OKEN Scanner

politice și religioase, prefăcînd aceea iubire numai teoretică de libertate și egalitate în libertate și egalitate practică și actuală.

(Cezar Bolliac — Misiunea socială a poeziei)

3. Acum cred că mă cunoști și de urît și de frumos, și de bătrîn și de tînăr, și de slab și de puternic, de aceea, mă fac iar cum m-ai văzut în herghelie și de acum înainte sînt gata să te întovărășesc oriunde mi-i porunci stăpîne. Numai să-mi spui cum să te duc, ca vîntul ori ca gîndul?

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

Exercițiul 266. Găsiți formele verbale de indicativ prezent și explicați ce efecte stilistice s-au realizat prin folosirea acestui timp.

1 a. Aceste fapte nedrepte răciră cu totul spiritele moldovenilor de către Bathori și le întoarseră către Polonia, unde mai mulți boieri se aflau în pribegie, aceea ce dete polonezilor îndrăzneala de a căuta să intre în Moldavia. Astfel dreptatea dumnezeiască scoate răsplata unei fapte dintr-însa chiar.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

1 b. Sosind la locul unde trebuia să primească moartea, gîdea cu satîrul în mînă, cu inima crudă, cu ochii sîngeroși, se apropie de osîndit, dar cînd aținti privirea asupra jertfei sale, cînd văzu acel trup măreț, acea căutătură sălbatecă și înfiorătoare, un tremur groaznic îl apucă; ridică sabia, voiește a izbi, dar mîna-i cade, puterile-i slăbesc, groaza îl stăpînește și, trîntind la pămînt satîrul, fuge printre mulțimea adunată împrejur, strigînd în gura mare că el nu îndrăznește a ucide pe acest om.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

1 c. Mihai atunci se așează cu ceata de curînd sosită la capătul podului spre a întîmpina pe Sinan... și Albert Kiraly... sta gata a trăzni pe dușmani, de ar îndrăzni să atace podul.

Sfîrșind aceste pregătiri, Mihai cugetă întru inima sa că împrejurarea cere neapărat vreo faptă eroică spre a descuraja pe turci și a îmbărbăta pe ai săi. El hotărăște atunci a se jertfi ca altă dată și a cumpăra biruința cu primejdia vieții sale... Ridicînd ochii către cer, mărinimosul domn cheamă în ajutoru-i protecția mîntuitoare a dumnezeului

Scanned with OKEN Scanner

armatei, smulge o secure ostășească de la un soldat, se aruncă în coloana vrăjmașă ce-l amenință mai de aproape, doboară pe toți cei ce se încearcă a-i sta împotrivă, ajunge pe Caraiman-Pașa, îi zboară capul, izbește și pe alte capete din vrăjmași și, făcînd minuni de vitejie, se întoarce la ai săi plin de trofee și fără de a fi rănit.

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Și abia plecă bătrînul... Ce mai freamăt, ce mai zbucium!
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium
Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase,
Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă;
Călăreții împlu cîmpul și roiesc după un semn
Și în caii lor sălbatici bat cu scările de lemn...
Peste-un ceas păgînătatea e ca pleava vînturată
Acea grindin-oțelită înspre Dunăre o mînă,
Iar în urma lor se-ntinde falnic armia romînă.

(*M. Eminescu* — Scrisoarea III)

3. Era odată o capră care avea trei iezi...

Aproape de casa ei, era o groapă adîncă; tocmai acolo-i nădejdea caprei.

— La cada cu dubala, cumetre lup, că nu-i de chip!... Ia de acu se-ncepe fapta! Hai la treabă, cumătriță, că lupul ți-a dat de lucru!

Și așa zicînd, pune poalele-n brîu, își suflecă mînicile, ațină focul și s-apucă de făcut bucate. Face ea sarmale, face plachie, face alivenci, face pască cu zmîntînă și cu ouă și fel de fel de bucate. Apoi umple groapa cu jăratic și cu lemne putregăioase, ca să ardă focul mocnit. După asta așează o leasă de nuiele numai înțînată și niște frunzari peste țărnă și peste țărnă așterne o rogojină. Apoi face un scăueș de ceară anume pentru lup. Pe urmă lasă bucatele la foc să fiarbă și se duce prin pădure să caute pe cumătru său și să-l poftească la praznic.

(*I. Creangă* — Capra cu trei iezi)

Exercițiul 267. Analizați verbele care se găsesc la diferitele forme ale timpului trecut (mod indicativ). Arătați cum se formează și ce moment al acțiunii indică.

1. Un șoarece de neam și anume Raton
Ce fusese crescut sub pat la pension,

Scanned with OKEN Scanner

Și care, în sfîrșit, după un nobil plan,
Petrecea retirat într-un vechi parmezan,
Întîlni într-o zi pe chir Pisicovici
Cotoi care avea bun nume-ntre pisici
Cum că domnul Raton îndată s-a gătit
Să o ia la picior nu e de îndoit.

(Gr. Alexandrescu — Șoarecele și pisica)

2. Ajunsese aproape de locul unde erau înșirate cîrligele pentru nisetri și moruni, cînd a prins el de veste că dinspre asfințit se înălțase un nouraș alburiu, arcuit pe bolta limpede albastră a cerului.

Vîntul își schimbase repede direcția și sufla acum dinspre coastă, din ce în ce mai însuflețit.

Cunoștea el semnele acele; era un grăunte de furtună care se apropia văzînd cu ochii. Celelalte bărci se depărtaseră de mult, gonind spre țărm. Bătrînul, văzînd bine că nu mai este chip să meargă drept împotriva vîntului, care se întărea mereu, suflînd din spre uscat, trecu ușor colțul pînzei în celălalt bord al bărcii.

Și pînza se umflă zbătîndu-se, ca însuflețită sub loviturile vîntului, cînd barca aplecată pe o coastă zbura ca săgeata.

Pe sus, venea tot mereu norul acela; mai aproape, tot mai aproape, pînă se sparse cu ropot într-o ploaie repede și deasă. Picăturile mari și reci, după ce-l orbeau biciuindu-i fața, se scurgeau în barba încîlcită a moșneagului. Marea, răzvrătită repede, își începuse jocul ei neastîmpărat. Și barca mică, ușoară, ca o bucată de plută, aci se ridică în sus pe creasta albă de spumă a unui val, aci alunecă în jos, afundîndu-se într-o prăpastie.

(J. Bart — Datorii uitate)

3. Trei zile bătuseră vînturi sunătoare de la miazăzi, pămîntul se zbicise, și-n dumbrăvioara din marginea satului, la malul Siretului, începuseră să înflorească galben cornii. Băiatul cel mai mititel al lui Dumitru Onișor ieșise cu șase oi la mugurul proaspăt al primăverii. Era un copilaș palid și mărunțel și tîra pe pămîntul reavăn niște ciubote grele ale unui frate mai mare. Ridică spre mine ochi triști, învăluiți ca-ntr-o umbră cenușie și-și scoase cu anevoie din cap pălărioara veche pleoștită ca o ciupercă. Îmi dădu bună ziua c-un glas moale în care suna o suferință

timpurie; apoi acoperindu-se, înălță deasupra oilor toiegelul alb, îndemnîndu-le spre crîng.

— Ce mai faci tu, măi flăcăule? îl întrebai eu. Ai ieșit cu oile la păscut?

— M-a trimis tătuca să le mai port! îmi răspunse el serios, cu glasu-i subțirel și peltic; și se opri.

Oile se opriră și ele și întoarseră capetele spre călăuzul lor.

(*M. Sadoveanu* — Un om năcăjit)

Exercițiul 268. Analizați verbele la viitorul I și arătați din ce elemente sînt compuse formele acestui timp.

1. A crea o națiе! O națiе de frați, de cetățeni liberi, aceasta este, romîni, sfînta și marea faptă ce dumnezeu ne-a încredințat. În zadar veți îngenunchea și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pămîntului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele. Fiți gata, dar, a vă lua bărbățește căci, prin lucrare și jertfire, prin sîngele vărsat poporul dobîndește cunoștința drepturilor și datoriilor sale. Ziua izbîndirii, ziua dreptății se apropie, în care se vor ridica popoarele ca să mature rămășița tiranilor de pe fața pămîntului.

Atunci vă veți ridica și voi, toți ca unul, și veți începe lupta națională, lupta mîntuirii.

Atunci nu veți mai fi singuri în fața dușmanului și toate popoarele Europei vor alerga într-ajutorul vostru și vor sta împreună cu voi, căci acum toate au simțit că au unul și același dușman și că împreună unite trebuie să lupte în contra lui.

(*N. Bălcescu* — Mersul revoluției în istoria romînilor)

2. Peste puțin, pămîntul va fi înapoiat muncitorului prin iubirea și îngrijirile căruia pustiile se vor schimba în holde-nalte și bogate, în livezi roditoare, în pășuni verzi și fragede, pe care vor paște frumoasele oițe ale Romîniei; bordeiele, unde abia pătrund razele soarelui, vor deveni case luminoase, îmbelșugate și fericite; în sfîrșit Romînia va deveni o țară vrednică de geniul și de marea inimă a romînilor.

(*Al. Odobescu* — Muncitorul romîn)

Scanned with OKEN Scanner

3. Tu eşti copilă, asta e...
Hai, ş-om fugi în lume,
Doar ni s-or pierde urmele
Şi nu ne-or şti de nume.

Căci amîndoi vom fi cuminţi,
Vom fi voioşi şi teferi,
Vei pierde dorul de părinţi
Şi visul de luceferi.

(M. Eminescu — Luceafărul)

4. ...du-te la tată-tău şi cere să-ţi deie calul, armele şi hainele cu care a fost el mire, şi atunci ai să te poţi duce unde n-au putut merge fraţii tăi; pentru că ţie a fost scris de sus să-ţi fie dată această cinste. Tată-tău s-a împotrivi şi n-a vrea să te lase, dar tu stăruieşte pe lîngă dînsul cu rugăminte, că ai să-l înduplecî. Hainele despre care ţi-am vorbit sînt vechi şi ponosite şi armele ruginite, iară calul ai să-l poţi alege punînd în mijlocul hergheliei o tavă plină cu jăratic; şi care dintre cai a veni la jăratic să mănînce, acela are să te ducă la împărăţie şi are să te scape din multe primejdii.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

Exerciţiul 269. Găsiţi formele verbale de viitor anterior; analizaţi-le. Arătaţi cum se formează acest timp şi cînd se petrece acţiunea exprimată de verb.

1. ...iar în adunările lor politice, acolo unde se vorbeşte despre voi şi despre viitorul fiilor voştri, nu veţi intra niciodată dacă o întîmplare norocoasă nu vă va fi pregătit acel loc pînă să nu se încarneze geniul în voi...

(Cezar Bolliac — Misiunea socială a poeziei)

2. Departe sînt de tine şi singur lîngă foc,
Petrec în minte viaţa-mi lipsită de noroc,
Optzeci de ani îmi pare în lume c-am trăit,
Că sînt bătrîn ca iarna, că tu vei fi murit.
.....

O! glasul amintirii rămîne pururi mut,
Să uit pe veci norocul ce-o clipă l-am avut,
Să uit, cum dup-o clipă din braţele-mi te-ai zmult
Voi fi bătrîn şi singur, vei fi murit de mult!

(M. Eminescu — Departe sînt de tine...)

Scanned with OKEN Scanner

3. Mi-e bine — acum, și-așa socot
Că nu va trece luna
Și-oi fi scăpat de-aici de tot.

(G. Coșbuc — O scrisoare de la Muselim Selo)

4. Cînd oi vorbi acolo-n adunare,
Toți cititorii mei vor fi vorbit
Și toți îndrăgostiții despre care
În cîntecele mele-am pomenit.

(A. E. Baconski — Trei delegați)

5. Cînd pietrele de hotar nu vor mai fi stavili
ci sfetnici în călătoria slobodă a tuturor,
cînd fiecare sărbătoare va fi închinată muncii
și fiecare zi de muncă va fi sărbătoare,
atunci, numai atunci,
mame, îi veți fi învățat într-adevăr
ce-nseamnă mamă, ce-nseamnă pîine,
numai atunci, dascăli, îi veți fi învățat într-adevăr
ce-nseamnă dreptate, ce-nseamnă datorie
numai atunci, oameni, veți trăi pînă-n fund
dragostea de viață
veți lecui pînă-n fund
spaima de moarte...

(M. Breslașu — Imn)

Timpuri absolute și timpuri de relație

Exercițiul 270. Copiați textul. Subliniați cu o linie timpurile absolute și cu două linii timpurile de relație ale verbelor (la modul indicativ). Deasupra fiecăruia din verbele subliniate indicați — prescurtat — timpul, persoana și numărul.

— Ia ascultă, băiete! Văz că tu ești om cu frica lui dumnezeu. Rămîi la mine și ajută-mă să mă dezbăr de pîrdalnicul meu năravv. Crede-mă nici eu n-aș voi să spun ceea ce nu prea este tocmai adevărul; dar ce să-i faci năravului? Mă ia gura pe dinainte. Așadar, să facem cum e mai bine; să facem între noi o învoială ca să scap și eu de așa urît cusur, să rămîi și tu împăcat cu sufletul. Cînd mă voi afla într-o adunare, tu să stai la spatele meu, și cînd vei auzi că încep a croi cîte una mai deochiată, tu să mă tragi de mîneca hainei, căci eu îndată voi îndrepta-o după ființa adevărului.

Așa spuseră și așa rămase să fie.

Scanned with OKEN Scanner

Peste cîteva zile, șezînd la masă cu alții, vînătorul începu să povestească că la o vînătoare la care fusese de curînd i-a ieșit înainte o vulpe, care avea o coadă, o coadă lungă, lungă de cel puțin cinci stînjeni!!!

Pe cînd în focul povestirii el rostea acestea cu cea mai deplină încredințare, ca și cînd lucrul ar fi fost întocmai după cum îl spunea, deodată se simți tras pe dindărăt, de mîneca surtucului. Își aduse aminte de tocmeala cu slujitorul; își luă vorba înapoi și îndreptîndu-se că, în fierbințeala vînătorii, nu va fi văzut tocmai bine, reduse coada vulpii pînă la vreo doi stînjeni.

O nouă smînceală de haină îl făcu s-o mai scurteze cu un stînjen.

La a treia, o cionti pînă la doi coți.

Simțind încă și acum efectele restrictive ale conștiinței servitorului, se înduplecă a mai reteza din coada vulpii.

— Doi coți întocmai nu va fi fost, zise el asudînd, dar pre legea mea că era de un cot și mai bine.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

Exercițiul 271. Povestiți pe scurt cuprinsul ultimei nuvele citite, folosind verbe la timpuri absolute și la timpuri de relație (raportate la momentul acțiunii).

Pe cele dintîi subliniați-le cu o linie, iar pe celelalte cu două linii.

Exercițiul 272. Alcătuiți — în scris — propoziții cu verbe la timpurile compuse ale modului indicativ. La sfîrșitul fiecărei propoziții, scoateți verbul, indicați timpul, persoana și numărul și arătați cum s-a format timpul folosit în propoziția respectivă.

Exercițiul 273. Analizați verbele la modul conjunctiv (timp, număr, persoană). Arătați ce fel de acțiune exprimă acest mod și cum se formează.

1. Caloiene, iene,
Dute-n cer și cere
Să deschiză porțile,
Să sloboază ploile,
Să curgă ca gîrlele
Zilele și nopțile,
Ca să crească grînele.

(Folclor)

2. Luînd firul istorii neamului nostru romînesc, de cînd să au așezat în Dacia, cîți și mai cîți bărbați, cu tot feliul de vărtuți strălucitori, am cunoaște doară acum, dacă să ar fi aflat între romîni, din vreme în vreme, bărbați care să

fi scris viața lor; și cu măiestru condeiu împodobindu-le fapte și întărindu-i după vrednicie, să îi fie trimis strănepoților viitori.

(*I. Budai-Deleanu* — Țiganiada)

3. Să luminăm dar poporul, dacă vrem să fim liberi, dacă vrem să intrăm în solidaritatea națiilor, dacă avem sentimentul datoriei, dacă vrem să împlinim în lume o misie oarecare.

(*N. Bălcescu* — Trecutul și prezentul)

4. La multă bucurie se așteptase Budulea și acum ar fi dorit să se fi așteptat la mai puțină.

(*I. Slavici* — Budulea Taichii)

5. Cît bănet trebuie să fi costat expoziția asta!

(*Z. Stancu* — Desculț)

6. Pare să fi trecut mult din miezul nopții întunecoase și umede.

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

Exercițiul 274. Conjugați — în scris — verbul **a duce**, la toate persoanele și numerele, la conjunctivul perfect, la diatezele activă, pasivă și reflexivă. Oral, arătați în ce constă asemănarea și deosebirea dintre formele luate de verb la cele trei diateze.

Exercițiul 275. Analizați verbele la modul condițional-optativ; arătați cum s-au format timpurile prezent și perfect.

1. M-aș mîngîia de-aceasta, cînd aș vedea că poate
Prin scrieri s-ar preface năravuri desfrînate;
Atunci, lăsînd odihna, pentru-al mulțimii bine,
Aș zice și aș face cît spînzură de mine.

(*Gr. Alexandrescu* — Epistolă D-lui maior Voinescu II)

2. Această lăcomie împilătoare a boierilor o arată la 1848 un deputat țăran: preotul Neagu, în acest limbagiu simplu și poetic:

„Ciocoiul — zice el—de-ar fi putut pune mîna și pe soare, l-ar fi loat și ar fi dat pe bani țeranului lumina și căldura lui dumnezeu; de-ar fi putut luoa în stăpînire apa mărilor și pe aceea ar fi speculat-o și așa ar fi robit pe țerani prin întunerec, prin frig, prin sete, precum i-au robit prin foame coprinzînd pămîntul.

(*N. Bălcescu* — Reforma socială la romîni)

Scanned with OKEN Scanner

3. Şi de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile şi de m-ar fi izgonit de la casă, ca pe un străin, tot n-aş fi rămas aşa de umilit în faţa ei, ca atunci cînd m-a luat cu binişorul.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

4. Greieruş ce cînţi în lună
Cînd pădurea sună,
Cum nu ştii ce am în mine
Greiere străine?
Că te-ai duce de-ai ajunge
Noaptea de te-ai plînge,
Ca o pasăre măiastră,
La noi în fereastră?

(*M. Eminescu* — Călin Nebunul)

5. Da, mult mai bine ar fi fost
Să fi rămas în sat la noi,
De-ai fi avut şi tu vreun rost
De-am fi avut pămînt şi boi.

(*Şt. O. Iosif* — Adio)

6. — N-ai putea grăbi lucrurile, domnule inginer? Noi, ştii, mai avem şi alte griji asupra noastră.
— Ştiu, ştiu, domnule prefect, dar nu văd cum...
Afară de cazul cînd aţi îngădui să transportăm pămîntul separat şi salcia separat.
— Ce zici, Floricuţă, dacă am trimite pămîntul de o parte şi salcia deoparte, ce-ar fi?

(*V. Em. Galan* — Zorii robilor)

7. De-ar fi să mi se-mpleticească pasul,
Să amurgesc pe drum, să-mi vie ceasul,
Atît aş vrea doar ţării să-i mai strig:
Să nu dai libertatea pe nimic!

Iar dac-ar fi cîndva din nou s-o piardă,
Ar prinde groapa-n care zac să ardă
Şi aş ieşi cu paloşul afară,
Să-ţi apăr libertatea, scumpă ţară!

(*M. Beniuc* — Să nu dai libertatea pe nimic)

8. BĂLCESCU:... Mi-am închipuit că mama nu va putea veni. Mi-a părut rău chiar că am stăruit atît s-o văd! Esența neamului romînesc întreg ar fi fost prin ea aci, într-o ultimă privire. Aș fi vrut să-i cer iertare pentru tot răul pe care i l-am făcut...

(Camil Petrescu — Bălcescu)

Exercițiul 276. Alcătuiți — în scris — propoziții cu forma inversă a verbelor: *m-aș duce; te-ai face; l-aș vedea; mi-ar scrie; te-aș sfătui.*

Exercițiul 277. Analizați formele verbale care sînt la modul imperativ sau care au valoare de imperativ. Stabiliți felul propozițiilor și indicați punctuația cerută.

1. O, an, prezis atîta, măreț, reformator!
Începi, prefă, răstoarnă și îmbunătățește,
Arată semn acelor ce nu voiesc să creează:
Adă, fără zăbavă, o turmă ș-un păstor.

(Gr. Alexandrescu — Anul 1840)

2. Primește dară în semnul vechii prietenii, ca un dar, pîrga ostenelii mele, și-ți adă aminte în zilele tale fericite de prietenul tău Dianeu!...

(I. Budai-Deleanu — Țiganiada)

3. Fii stejar, să crești în laturi
Nu înalt și slab, un plop...

Nu uita, trăind, de corbul
Și de vulpea lui Esop.

Dacă ești cinstit n-ai teamă
De dușman, de-ar fi Ciclop

Fă cît poți și las' să rîdă
Cei ce sar viața-n hop.

Iar de n-are scop viața
Fă să aibă clipa scop!

(G. Coșbuc — Gazel)

4. Nu te prinde-n rînd cu lașii
Urle de furtună zarea...
Haide înainte!

(D. Th. Neculuță — Înainte)

5. Oameni buni, aprindeţi focul în vatră! Trageţi de pe acest drumeţ dulama; scoateţi-i ciubotele, purtaţi-l la vatră încet să nu se strice, înveliţi-l cu burca cea veche, cu blana de urs.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

6. Feţi frumoşi, fete dragi, oameni noi,
Aninaţi peste veac sori din voi,
Dăruiţi leac şi sens bunei vieţi,
Noi dreptăţi, rost înalt, frumuseţi.

Tineret! Torţe-n mîini, plete-n vînt,
Luminaţi, daţi avînt, drumu-i sfînt,
Pun în voi tot ce cînt, ce visez,
Voi nădejdi, flori şi rod, fapt şi crez!

(*A. Toma* — Imn tineretului)

7. Doctorul m-a cercetat, m-a întrebat, apoi s-a uitat lung la mine. Mi-a spus cu o anumită asprime:
— Să faci bine să te duci la odihnă! Nu ajuţi pe nimeni dacă te îmbolnăveşti.

(*P. Dumitriu* — Poveste adevărată)

8. Fii drept şi îndrăzneţ şi tare
Fii şi blînd
Cu cei ce au nevoie de blîndeţe:
Cu mugurii şi cu bătrînii,
Cu mersul căprioarelor plăpînd.
Fii neîndurător
Cu cei care lovesc în tinereţe.
Fii paloş cu lumini, scăpărător:
Duşmanii să-l cunoască, să-l înveţe.

(*Eug. Jebeleanu* — Fiul meu)

Exerciţiul 278. Redactaţi un regulament de disciplină şcolară, folosind verbe la modul imperativ (pers. II plural).

Exerciţiul 279. Redactaţi un regulament — pentru buna funcţionare a bibliotecii clasei şi buna păstrare a cărţilor — folosind modul imperativ (pers. II singular).

Exerciţiul 280. Redactaţi un regulament pentru circulaţia pietonilor, folosind modul imperativ (pers. II plural).

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 281. Analizați verbele la modul prezumtiv. Arătați ce fel de acțiune exprimă verbul și cum este format.

1. El era p-aci să piară sau să cadă în mîinile romînilor, dacă din norocirea lui un voinic soldat din oștile Rumeliei, anume Hasan, nu s-ar fi aruncat după dînsul ca să-l scape.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Știam eu, de pildă, cîtă vreme era să stau locului? Ș-apoi proviantul pe care-l aveam la îndemînă, era să-mi fie deajuns?... Atîtea probleme care se cereau deslegate numaidecît.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

3. Vă spun și dumneavoastră doctoria este ca s-o folosiți la nevoie. Eu eram să mor și m-am făcut sănătos.

(M. Sadoveanu — Mirajul)

4. BĂLCESCU:... Curge mereu Dunărea. Ți-aduci aminte Tița, în ziua cînd era să ies din închisoare? Am cerut lui dumnezeu încă 10 ani de viață.

(Camil Petrescu — Bălcescu)

Exercițiul 282. Copiați textul. Analizați verbele la modurile personale, potrivit tabloului de mai jos.

Verbul	Tranz. Intranz.	Diateza	Modul	Timpul	Persoana	Numărul

Jupînească Ilisaftă, zise comisul întorcînd fruntea și încreținд sprînceana, lasă stîlpul, uită-te la mine, nu te uita la el. Ar fi trebuit să am totdeauna la mine răbuș ca să însemn de cîte ori mi-ai scos ochii cu păcatele și nebuniile mele. Mai cu seamă această mustrare aș fi crestat-o a mia una oară. Eu nici n-am avut nevoie să mă mărturisesc la părintele Dragomir. Sfinția-sa știe de mai înainte toate de la dumneata, și încă înflorite și împodobite fel și chip. Cînd vine părintele Dragomir să-ți primească mărturisirile, îl ții jumătate de zi. Așa că el de departe mă binecuvîntează pe mine și îmi dă drumul.

(M. Sadoveanu — Frații Jderi)

Scanned with OKEN Scanner

Modurile nepersonale

Exercițiul 283. Găsiți verbele la moduri nepersonale. Stabiliți modul pentru fiecare verb în parte și arătați ce funcție sintactică îndeplinește.

1. La ăst frumos cuvînt, Raton înduplecat,
Văzînd că dumnezeu de martor e luat,
Îi ceru iertăciune, și-l pofti a veni
Cu neamul șoricesc a se-mprieteni.
Îl duse pe la toți și îl înfățișă
Ca un prieten bun ce norocul le dă.
Să fi văzut la ei jocuri și veselii!
Căci șoarecii cred mult în fizionomii
Și a acestui străin atîta de cinstit
Nu le înfățișa nimic de bănuit.
Dar într-o zi, cînd toți îi deteră un bal,
După ce refuză și limbi și cașcaval,
Zicînd că e în post și nu poate mînca,
Pe prietenii săi ceru a-mbrățișa.

(Gr. Alexandrescu — Șoarecele și pisica)

2. „Turcii, spun analiștii contimporani, se luptau ajutorați de mulțime și de număr, romînii de tărie și îndrăzneală". În sfîrșit, furia îmbărbătînd deopotrivă pe unii ca și pe alții, biruința stă să rămînă numărului și mica oștire romînească, împovărată de mulțimea vrăjmașilor, trăznită de numeroasa lor artilerie este nevoită a da îndărăt. Retragerea ei însă este frumoasă și metodică. Spre a nu se lăsa a fi ocolită de turci, spartă și risipită, ea se întocmește în figura unui colț (cuneum) și slobozind astfel de toate laturile focuri asupra vrăjmașului, se trage înapoi cu încetul, luptîndu-se neîncetat; această retragere este o minune de vitejie, de sînge rece și de eroism. Stolurile nenumărate ale călăreților turci în zădar se aruncă cu furie asupra laturilor acestui triunghi, căutînd a-l sparge; silințele lor, fără a-l vătăma întru nimic, se zdrobesc de dînsul ca de o stană de piatră. Strîmtoarea locului de bătaie, pădurile și dealurile favorizau înapoierea romînilor și zăticneau mișcările turcilor și silințele lor de a-i înconjura de toate părțile. Dar era de temut ca vrăjmașii să nu izbutească a scoate pe ai noștri din strîmtoare și să-i împingă în cîmpie, unde i-ar fi zdrobit cu numărul lor.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

Scanned with OKEN Scanner

3. Eu am luat-o fără drum în sus,
Am mărturie urmele-mi de sînge
Mai urc și-mi vine cîteodat-a plînge
Dar singur duc ce-mi este dat de dus.

Și văd aici în juru-mi cum tresaltă
Izvoarele-nceputurilor sfinte,
Și sufletul meu, ameţit se simte
Mai dîrz privind la culmea-naltă.

(M. Beniuc — Drum în sus)

Exerciţiul 284. Analizaţi verbele la modul infinitiv. Stabiliţi ce funcţii sintactice îndeplinesc. Acolo unde e posibil, înlocuiţi forma verbală de infinitiv printr-o formă la mod personal; arătaţi felul propoziţiilor nou formate.

1 a. Iar turcii, înţelegînd că va să vie Ştefan-vodă cu oaste în gios, au lăsat şi ei Cetatea Neamţului de a o mai bate şi au început a fugire spre Dunăre. Iar Ştefan-vodă au început a-i batere, pînă i-au trecut de Dunărea.

(I. Neculce — Letopiseţul Moldovei)

1 b. Şi cînd s-au pogorît în vadul Docolinei, l-au şi întîmpinat gloata. Şi au început a i se închina şi l-au îmbrăcat cu haine domneşti. Iar el s-au zîmbit a rîde.

(I. Neculce — Letopiseţul Moldovei)

2. — Spuneţi celui ce v-au trimis, strigă către ei Spancioc, că ne vom vedea pîn-a nu muri!

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpuşneanul)

3. Oprindu-se vaporul la Brăila, mă hotărîi a mă coborî pe uscat şi a întrerupe călătoria mea în Orient, pentru a mă rătăci cîtăva vreme în cîmpiile Valahiei. Speram să intru într-o viaţă nouă şi plină de întîmplări originale. Mă pregăteam a-mi apăra zilele împotriva fiarelor primejdioase şi a cetelor de hoţi, ce gîndeam că aş întîlni în calea mea. Îmi încărcai deci pistoalele şi sării din corabie pe pămînt, cu gînd de a răsturna gios pe cel întîi valah ce s-ar înainta spre mine...

(V. Alecsandri — Balta-Albă)

4. ...Şi unde am croit-o la fugă spre Humuleşti, uitîndu-mă înapoi să văd nu mă ajunge moşneagul, căci îmi era acu a scăpare de dînsul, drept să vă spun.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

5 a. Eram foarte mărginiți în mijloace. Și aceasta cu atît mai mult cu cît trăiam în societatea oamenilor bogați. Viața cea mai ticăloasă cu putință. Muncești pentru a părea, nu pentru a mînca!

(*C. Mille* — Dinu Milian)

5 b. Pentru o singură greșală suferi fără dreptul de a murmura pedepsele cele mai grele, căci drept răspuns ți se arată poarta.

(*C. Mille* — Dinu Milian)

6. A fi creator de limbă, a inventa un grai, vrea să zică în fond a-ți depăși jargonul tău prozaic, a te pune în comunicație cu poporul, a nu scoate din nimic, ci a absorbi cît mai multe instrumente de expresie.

(*G. Călinescu* — Eminescu făuritor al limbii literare)

Exercițiul 285. Alcătuiți o scurtă compunere literară, răspunzînd la întrebarea: „Ce înseamnă să fii patriot". Folosiți verbe la modul infinitiv.

Exercițiul 286. Găsiți — în textele de mai jos — verbele la modul gerunziu. Stabiliți ce funcții sintactice îndeplinesc. Acolo unde e posibil, înlocuiți formele verbale de gerunziu prin forme verbale de moduri personale. Arătați felul propozițiilor nou formate.

1. Duca-vodă ajungînd în Transilvania la curtea prințului Apafi și aflînd cu de-amănuntul starea Moldovei, plecă să intre în țară pre muntele Trotuș, după povața lui Miron, iar nu prin Țara Romînească, cum îl povățuiră alții, și merse în sat la Domnești cu puțintei oameni. Acolo, zăbovind vreo două săptămîni, în ziua de crăciun, într-o marți, aflîndu-se la masă cu Miron Costin și cu Cantacuzino postelnicu, se văzu izbit de polonezii trimiși de Petriceicu vv. avînd capete pe Dimidiski și Bainski.

(*N. Bălcescu* — Logofătul Miron Costin)

2. Cu toate acestea, zilele treceau, răcoarea toamnei se făcea mai simțitoare; noi încă ne dedam cu relele noastre crescînde.

(*D. Bolintineanu* — Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria)

3. Singure, stelele nopții se uită de pe cer la dînșii; ei aud cu urechile toată acea nenumărată lume de insecte

Scanned with OKEN Scanner

ce se strecoară printre ierburi, țiuind, scîrțîind, fluierînd, șuierînd și toate acele mii de glasuri se înalță cu răsunet potolit în tăria nopții...

(Al. Odobescu — Pseudo-kyneghetikos)

4. —Ia eu fac ce fac de mult
Iarna viscolul-l ascult,
Crengile-mi rupîndu-le
Apele-astupîndu-le
Troienind cărările
Și gonind cîntările.
Și mai fac ce fac de mult,
Vara doina mi-o ascult
Pe cărarea spre izvor
Ce le-am dat-o tuturor.
Împlîndu-și cofeiele
Mi-o cîntă femeile.

(M. Eminescu — Revedere)

5. Cu ura clocotindă în pumnii sîngerați
Sfărîmat-am rînduirea cea crudă și nedreaptă.

(D. Deșliu — Sfărîmat-am rînduirea cea crudă)

Exercițiul 287. Alcătuiți în scris cinci propoziții cu gerunziul unora din verbele: *a scrie, a copia, a domicilia, a iniția, a inventaria, a ortografia, a premia, a pustii, a încunoștința, a studia, a sublinia.*

Exercițiul 288. Găsiți verbele la modurile participiu și supin. Stabiliți ce valoare morfologică are fiecare formă și ce funcție sintactică îndeplinește. Arătați cum e format supinul.

1. Puternicul dumnezeu, cinstite iubite cetitorule, să-ți dăruiască, după aceste cumplite vremi a anilor noștri, cîndva și mai slobode vacuri, întru care, pre lîngă alte trebi, să aibi vreme și cu cetitul cărților a face iscusită zăbavă; că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată vieața omului zăbavă, decît cetitul cărților.

(M. Costin — De neamul moldovenilor)

2. — Ce face? întrebă Spancioc pre Stroici, care crăpase ușa și se uita.
— Întreabă de fiul său — zice că vrea să-l vadă — cere de băut.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

Scanned with OKEN Scanner

3 a. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre ţări sînt destul de mari, obiceiurile noastre sînt destul de pitoreşti şi poetice pentru ca să putem găsi şi la noi sujeturi de scris.

(M. Kogălniceanu — Programul Daciei literare)

3 b. Partea a patra, numită Telegraful Daciei ne va da înştiinţări de cărţile ce au să iasă în puţin, de cele ce au ieşit de sub tipar, relaţii de adunările învăţaţilor romîni, ştiri despre literatorii noştri şi în sfîrşit tot ce poate fi vrednic de însemnat pentru publicul romîn.

(M. Kogălniceanu — Programul Daciei literare)

4 a. Toate ca toatele, dar la cusut şi la sărăduit sumane şi mai ales la roată mă întreceam cu fetele cele mari din tors... Cum torceam eu, de-a mai mare dragul pe-ntrecute cu Măriuca.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 b. —...Chiar mai dinioară l-am văzut umblînd prin tîrg cu cotul subsuoară, pentru cumpărat sumani, cum i-i negustoria, şi trebuie să fie pe-aici undeva, ori în vro dugheană la băut adălmaşul.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

5 a. Iar cînd a fost la-nmormîntat
Toţi morţii parcă s-au sculat
Să-şi plîngă pe ortacul lor...

(G. Coşbuc — Moartea lui Fulger

5 b. Viaţa-i datorie grea
Şi laşii se-ngrozesc de ea
Să aibă tot cei laşi ar vrea,
Pe neluptat.

De ce să-ntrebi viaţa ce-i?
Aşa se-ntreabă cei mişei
Cei buni n-au vreme de gîndit
La moarte şi la tînguit.

(G. Coşbuc — Moartea lui Fulger

5 c. Sînt grei bătrînii de pornit
Dar de-i porneşti sînt grei de-oprit.

(G. Coşbuc — Nunta Zamfirii)

Scanned with OKEN Scanner

6 a. Înaintea lui, ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă, fălcile de arătură, de prașilă, de cosit și de secerat; lanuri nemărginite i se împînzesc înaintea ochilor... ca un rob a muncit și el, și nevasta lui, și fata lui; și cu ce s-a ales? N-apuca o dată să puie franc peste franc, că vătăjelul îi și lipea biletul galben de la perceptor. Își făcea iar socoteala; i se pare ciudat de tot: pe bună dreptate, ar mai avea de luat, nu de dat. Și cu toate astea, cînd deschide boierul condica lui și le ia pe scris — iese altfel.

Nu mai departe decît azi dimineață: socotesc ei ce socotesc, boierul cu vechilul, și-l scot dator cu două fălci de arat, una de prașilă și treizeci de zile cu palma.

(*A. Vlahuță* — Socoteala)

6 b. O, sînt atîtea de făcut, vezi bine,
De-atîtea griji e-mpresurat un rege!
Atîtea-s de aflat! Și se-nțelege,
Scutarul lui nu poate fi oricine.

(*A. Vlahuță* — 1907)

7. ...dezleagă mama sacii, hotărît,
Și scoate-un pumn de grîu și de țărînă,
Să-l dea apoi chiaburilor pe gît...

(*V. Porumbacu* — Mama)

CONJUGĂRILE

Exercițiul 289. Stabiliți conjugarea verbelor din textul dat. Faceți apoi analiza completă a fiecărei forme verbale.

1. O clipă tovarășii mei tăcură. Se uitară la mine amîndoi deodată. După aceea cel cu mustața scurtă se sculă liniștit și zise fugarului.

— Hai cu mine...

Ieșiră prin învolburările ploii, prin buciumarea vîntoasei. Celălalt tăcea și asculta pe gînduri. Zgomotele apei și ale luncii aveau ceva din murmurul unei mulțimi în răscoală. Am stat așa neclintiți într-o vreme. Apoi pași se apropiară cu grabă în dosul colibei. Cel plecat se arătă îndată, încingîndu-se.

— L-am trecut dincolo, zise încet; crește apa iute... și se cinchi cu liniște la foc. Amîndoi se întoarseră spre

Scanned with OKEN Scanner

mine. Eu înțelegeam ce mă întreabă ei din ochi. Șoptii înfiorat, abia venit în fire:

— Nu, nu, nu vă temeți... am să tac!...

(M. Sadoveanu — Emigranții la Brazilia)

2. De vreau să văd acest oraș și eu,
să las în urmă cale de-o zi plină,
nu mă gîndesc să merg doar la muzeu,
acolo unde între foi subțiri
se mai păstrează încă în vitrină
ediția princeps a lui Cantemir.
Ci mă întreb: pe unde regăsescu-l
pe cel ce-a ars ca flacăra, Bălcescul?
.....
E seară. Vîntul care ridicase
vîrtejuri mari de pulberi de pe jos,
același vînt părea că măturase
și de pe cronici, stratul gros, prăfos
și iată că întorc o foaie nouă
a anului opt sute-patru-ș-nouă.

(V. Porumbacu — De vreau să văd acest oraș și eu)

Exercițiul 290. Alcătuiți o compunere cu tema: „Viața și opera lui N. Bălcescu, înalte pilde de patriotism".

Folosiți verbe la toate modurile personale și impersonale. Pe text, subliniați cu o linie verbele la modurile personale și cu două linii verbele la modurile nepersonale. Oral, faceți analiza lor completă și explicați folosirea timpurilor.

Forme perifrastice

Exercițiul 291. Arătați ce timp indică verbele scrise cu litere cursive. Cum sînt alcătuite aceste forme perifrastice și în ce opere le-ați întîlnit mai des.

1. Copacii au secat de secăciune, dobitoacele *n-au fost avînd* ce paște vara, ce *le-au fost dărîmînd* frunza. Și atîta praf au fost, cînd se scornea vînt *s-au fost strîngînd* troiene la garduri și la gropi, de pulbere, ca de omăt. Iară despre toamnă, dacă s-au pornit ploi, au apucat de au crescut mohoare, și cu acelea *și-au fost oprind foamea* sărăcimea, că cuprinsese pretutindenea foametea.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

Scanned with OKEN Scanner

2. — Dar ce țipete, ce strigări se auzeau?
— Nimic! Slujitorii *s-au fost luat la sfadă*, dar s-au liniștit

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

3 a. Părea că printre nouri *s-a fost deschis* o poartă
Prin care trece albă regina nopții moartă.

(M. Eminescu — Melancolie)

3 b. Și apa unde-*au fost căzut*
În cercuri se rotește.

(M. Eminescu — Luceafărul)

4. ARJOCA: — Un timp, cînd *s-a fost legat* gurile de vînt, m-a cuprins un frig ca de moarte...

(M. Davidoglu — Cetatea de foc)

5. *S-au fost privit* o clipă, sub maldărul senin
al cerului cu limpezi ferestre de lumină...

(D. Deșliu — Cîntec în August)

Verbe de două și trei conjugări

Exercițiul 292. Găsiți verbele care pot avea forme paralele de infinitiv și arătați căror conjugări pot aparține.

1. Pe lîngă acești doi creatori de poezie antică, s-a adăogit un al treilea poet, păstorul cîmpiilor și al munților noștri.

(A. Russo — Poezia poporală)

2. Revoluția lui Tudor Vladimirescu, care dete națiunii romîne drepturile ei cele strămoșești o datorăm în mare parte ideilor de libertate și de eroism culese de junii romîni din piesele „Ahil", „Timoleon" și „Ecuba".

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

3. — N-ai prefera să te muți în altă parte, tot în județul meu?...
— Nu vreau nimic, domnule prefect. Prefer să rămîn în Ponoare.

(Cezar Petrescu — Apostol)

4. Vînjos, Bogănici tîrnăcopul ridică,
Curățâ din tavan ce piatră mai pică.

(A. Toma — Silvester Andrei salvează abatajul)

Scanned with OKEN Scanner

Forme inverse

Exercițiul 293. Analizați verbele scrise cu litere cursive și explicați folosirea linioarei.

1 a. Și-oi cînta, *cîntare-oi* tare,
Să audă mic și mare.

(Folclor)

1 b. Nani, nani, puiul mamii...
Culcă-mi-te mititel
Și te scoală măricel.

(Folclor)

1 c. *Închinar-aș* și n-am cui!
Închinar-aș murgului,
Murgului, sirepului...

(Folclor)

2. Să hie stătut multu în gînduri serdariul *intra-va* în tîrgu, au *întoarce-să-va* înapoi.

Și-i zicea o slugă a lui: „*Întoarce-te*, giupîne, că la nice un bine nu mergi".

(*M. Costin* — Letopisețul Țării Moldovei)

3. *Alungat-o-ai* pe dînsa, ca departe de părinți
În coliba împistrită ea să nasc-un pui de prinț.

(*M. Eminescu* — Călin)

4 a. A murit sărmanul, înainte de vreme, înecat în pronumele conjunctive, *peritu-le-ar fi* numele să le piară, că au mîncat juvaier de flăcău!

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

4 b. — Ei, apoi! *Știutu-v-am* eu, că și voi mi-ați fost de aceștia, zise Moș Luca, mergînd pe lîngă cai, plin de năduh...

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

5 a. ...Și miei vor fi leii
Fugi-vor de spaimă mișeii
Cuprinși de pornitul potop
Spre Roma! Călcînd pe cohorți
Răzbi-ți-vom colosul de-aproape.
Și nu va fi cine să-ngroape
Mulțimea cea mare de morți!

(*G. Coșbuc* — Un cîntec barbar)

Scanned with OKEN Scanner

5 b. Din suflet eu *fi-ți-voi*, tu neamule-al meu
De-a pururi, nerupta sa parte!

(G. Coșbuc — Poetul)

6. Dacă nu s-or întoarce după război cum a fost cela de antert, apoi *pomeni-i-va* și pe dînșii norodul, alăturea cu toți credincioșii care s-au prăpădit cu măria-sa.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

7 a. Dar am să fac în sîngele lor baie,
Și limbile lor *pune-le-oi* în sîn,
Ca să le vadă zîna mea bălaie.

(M. Beniuc — Drumul meu)

7 b. Ani, milenii și milenii
Scursu-se-vor fi așa.

(M. Beniuc — Prometeu)

VERBE NEREGULATE ȘI DEFECTIVE

Exercițiul 294. Găsiți verbele neregulate și defective din textele de mai jos. Arătați în ce constau abaterile de la normele conjugării regulate.

1 a. El însă nu-i auzea,
Mînca, bea și jăcuia
Și-n seamă nu le băga.
Boierii se supăra,
Și-i zicea: măria-ta
Cu paharul îndesește
Dar cu birul mai rărește.

(C. Negruzzi — Cîntec vechi)

1 b. Eu, un biet orb, acela care trebuia să fie povara familiei sale, am ajuns prin puterea voinței mele să le fiu de ajutor și de razim. Cunoscui atunci că o datorie mare, împlinită dă putere și fericire. În toate sările luam de subsuori pe tatăl meu și pe maică-mea și ne primblam împreună; ei mă povățuiau și eu îi sprijineam. Trecătorii stau și ne priveau cu respect.

(C. Negruzzi — Meșterul orb)

Scanned with OKEN Scanner

2. Astfel eu nopți întregi am mas
Blînd înginat de-al valurilor glas.

(M. Eminescu — Fiind băiet...)

3. Și mergînd și ea tot înainte a ajuns apoi și ea la sfînta Duminică; dar aici s-a purtat tot hursuz, cu obrăznicie și prostește. În loc să facă bucatele bune și potrivite și să lee copiii sfintei Duminici, cum i-a lăut fata moșneagului, ea i-a opărit pe toți, de țipau și fugeau nebuni de usturime și de durere. Apoi bucatele le-a făcut afumate, arse și sleite, de nu mai era chip să le poată lua cineva în gură...

(I. Creangă — Fata babei și fata moșneagului)

4. Lică nu stătea niciodată sub cerdac, nici în cîrciumă, ci în odaia de alături, în care era o masă măricică, cîteva scaune de paie și două paturi pentru drumeții mai aleși, care se întîmpla să mîie peste noapte la Moara cu Noroc.

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

VERBE IMPERSONALE

Exercițiul 295. Găsiți verbele impersonale din textele de mai jos și explicați ce fel de acțiune exprimă; analizați-le.

1. Odată însă după mai mulți ani de năcaz și de suferință, aflîndu-se Pintea cu oile pe muntele Lucaci, iată că se ivește pe neașteptate un nour negru ca cărbunele, din care începu a fulgera și a tuna de clocoteau munții.

(Folclor)

2. Tot ce-ar zice, i se cade, tot ce face-i șade bine
Și o prinde orice lucru, căci așa se și cuvine.

(M. Eminescu — Scrisoarea V)

3. Începe a bura, apoi o întoarse în lapoviță, pe urmă o dă în frig și ninsoare cum se cade...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4. Afară tuna, și el se cutremura la fiecare trăznet, afară fulgera și fiecare fulger îi trecea ca un fior prin inimă...

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

Scanned with OKEN Scanner

5. — ...Paștele prea e în vară...

— Ce pustia de vară, nene Tudose, nu vezi că plouă și fulguiește?

— Ei, fulguiește, fulguiește... tu nu vezi că nu ține?

(B. Șt. Delavrancea — Hagi-Tudose)

6. Nici roua, nici bruma nu cădea cînd înșera.

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

7. Pasă-mi-te, afară era mai urît decît în casă, mai frig, și cumnaei Florica, nu'ndu-și seama, a socotit că-i bine și sănătos să aștepte cu alesul sălciei pînă s-o vremui.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

8. De știi iubi cum se cuvine,
Tu sfarmă monștrilor complotul!
Dă totul pentru slava țării!
Și pentru pacea lumii totul!

(Eug. Frunză — Totul pentru izbînda păcii)

9. În nici un alt loc al țării noastre nu plouă, nu ninge și nu bate vîntul atît de mult și cu atîta furie, ca pe culmile de piatră ale acestui munte, de care se sparg toate furtunile Ardealului.

(Geo Bogza — Cartea Oltului)

VERBE UNIPERSONALE

Exercițiul 293. Analizați formele verbale unipersonale din textele de mai jos.

1. Pe la finele seratei, cînd era să plece, Coletti, zărindu-mă într-un colț pe după ușă, a venit la mine.

(I. Ghica — Generalul Coletti)

2. Chiar cînd rîdeam cu dînsul — căci avea unele apucături de care trebuia să rîzi — nimeni nu rîdea mai din toată inima ca dînsul.

(I. Slavici — Budulea Taichii)

3. BĂLCESCU (vibrînd îndurerat) — Soră, mi se sfîșie inima, cînd mă gîndesc la suferințele pe care le-am cășunat bietei noastre mame... Îmi dau seama că ea nu mă poate înțelege... Dar tu, tu trebuie să mă înțe-

legi că nu puteam să mă înjosesc pînă într-atît încît să cer iertare acelui despot care semnase cu lașitate porunca pentru condamnarea noastră. Închisoarea mi-a deschis ochii. ...Ochii dinăuntru. Azi cred că dacă nu există și fapte imposibile pentru demnitatea omenească, atunci cuvîntul om trebuie înlocuit...

(Camil Petrescu — Bălcescu)

4. A trebuit din aprigul lui soare
Mănunchi de raze-n beznă să țîșnească
Și să se iște-o clasă luptătoare
În vechea Romînie boierească.

(M. Banuș — Într-un cătun din Bărăgan)

LOCUȚIUNI VERBALE

Exercițiul 297. Analizați locuțiunile verbale din textele de mai jos. Stabiliți componența lor (din ce sînt alcătuite) și arătați ce determinări au.

1. Și cînd aceștia din nenorocire prindeau de veste cînd venea în satul lor zapciul, polcovnicul... fugeau atît ei, cît și muierile lor, și copiii...

(D. Golescu — Însemnare a călătoriei mele)

2. M-am dus mai întîi la o moșie, Cucuruza, ce aveam în Vlașca, și de-acolo, ca în plimbare, am fost la Giurgiu unde am tras în gazdă la prefectul județului.

(I. Ghica — Nicu Bălcescu)

3. (Dascălul) își luă șlicul și-o împunse de fugă pe ușă.

(C. Negruzzi — Cum am învățat romînește)

4 a. Noi, atunci, am pîrlit-o la fugă. Iar el, zvîrr! cu o scurtătură în urma noastră.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 b. — Scoală, duglișule, înainte de răsăritul soarelui. Iar vrei să te pupe cucul armenesc și să te spurce, ca să nu-ți meargă bine toată ziua?...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 c. Apoi începem cu toții a mînca. Și alții ca alții, dar cu știu că mi-am pus gura la cale, să-mi fie pe toată ziua.

Și îndată ce m-am sculat de la masă, luîndu-mi rămas bun de la călcîie, fuga la scăldat.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

5 a. Pînă să nu crape de ziuă poate vom fi chemați să facem cea mai mare jertfă pe care are dreptul patria s-o ceară de la un om.

(I. L. Caragiale — Răsplata jertfei patriotice)

5 b. Kir Ianulea și-a ieșit din pepeni; s-a repezit cu pumnii încleștați s-o pilduiască; dar musafirii s-au pus la mijloc și l-au oprit în piept.

— Nene Iancule! stai omule! nu șade frumos!

(I. L. Caragiale — Kir Ianulea)

6 a. Mulți din acești băiețani își aduceau aminte, de bună seamă, de cele două veri cînd așteptaseră ploaia...

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

6 b. Zeci și zeci de somnoroși întinși pe piatra de pe o mare întindere pînă la restaurante, pînă la casele de bilete se sculară deodată, dînd cu toții buzna.

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

6 c. — Încotro așa grăbit?

— La analiză, tovarășe inginer! răspunse voios oțelarul. Iese o șarjă fără cusur. Nu ne-am lăsat pe tînjală.

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

6 d. El aplică aici principiul dublelor registre de contabilitate ținute de cei obișnuiți să tragă chiulul fiscului.

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

7

Dar răbojul de pe spete
Ține minte cin'ți-l dete!
Ține minte șanțurile,
Biciurile și cu lanțurile,
C-o veni și vremea ta.

(Eug. Jebeleanu — În satul lui Sahia)

8. Înalt, oacheș, cu agerime în căutătură, Ilarie Onisei s-a oprit deodată: cînd și-a făcut ochii roată și-a dat seama că vremea îi trecuse pe dinainte.

(Eus. Camilar — Livezile tinere)

VERBE ANTONIME

Exercițiul 298. Găsiți în text antonimele verbelor scrise cu litere cursive și analizați-le; explicați efectul stilistic realizat prin folosirea lor.

1. Dunărea bătrînă, biruită de părinții tăi, îți sărută poala și îți aduce avuții din ținuturile de unde soarele *răsare* și de unde soarele apune.

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

2. Obicinuiesc a mă culca la șepte și *a mă scula* la unsprezece ceasuri.

(C. Negruzzi — Rețeta)

3. Ziua *scade*, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.

(M. Eminescu — Ce te legeni)

4. Cizmele! Cizmele nu intrau. Cu picioarele în sus, și trage, și trage, și luptă, pînă cînd mama rămase c-o ureche în mînă. Plîngi eu, *rîzi* mama.

(B. Șt. Delavrancea — De azi și de mult)

5. El pleacă din cărare
Și tot leagă și *dezleagă*
Cumpănește pe samare
O gospodărie-ntreagă.

(G. Topîrceanu — Balada munților)

6. Foșnesc mestecenii, foșnesc,
Prin ierburi vîntul trece;
Ba *plec*, ba stau și iar privesc
Mormîntul celor zece.

(Eug. Frunză— La mormîntul eroilor căzuți)

7. De sui un munte și-l *coborî*
Și iarăși urci, ajungi la nori.

(R. Boureanu — Grănicer pe munte sau pe șes)

DERIVAREA ȘI COMPUNEREA VERBELOR

Exercițiul 299. Faceți analiza completă a formelor verbale scrise cu litere cursive arătînd și modul în care s-au format.

1. Și unul să se roage, că poate mă *dezleagă*;
Mătușile cu bobii fac multe și *desfac*;
Și vrăjitorul ăla și apele *încheagă*;

(I. H. Rădulescu — Zburătorul)

Scanned with OKEN Scanner

2. Rușinea-i o rugină pe-o armă de viteaz,
Un vierme ce mănîncă albeața din obraz.
Cui place să roșească, *roșească*...

(*V. Alecsandri* — Dan, căpitan de plai)

3. *A necinsti* cîrmuirea, *a batjocori* divanul,
Poate doară numai vodă, sau măria sa sultanul.

(*B. P. Hasdeu* — Răzvan și Vidra)

4. Vede țară lîngă țară și popor lîngă popor
Ca prin neguri alburie *se strevăd* și *se prefac*
În întinsă-mpărăție sub o umbră de copac.

(*M. Eminescu* — Scrisoarea III)

5 a. Iar cînd alaiul s-a oprit
Și Paltin crai *a stărostit*,
A prins să sune sunet viu
De treasc și trîmbiți și de chiu.

(*G. Coșbuc* — Nunta Zamfirii)

5 b. Din văi tu vezi amurgul
Spre culmi *înaintînd*,
Pe coaste-auzi pîraie
Prin noapte *zgomotînd*.

(*G. Coșbuc* — Doina)

5 c. Văd în zori, cum merg s-adune
Mure fetele: *doinesc*,
Rîd pe drum și *hohotesc*
Ca niște nebune.

Albe poartă-n mîini cofițe;
Albe rochii *fluturînd*,
Fug pe dealuri scuturînd
Roua din cosițe.

(*G. Coșbuc* — Pe deal)

6. — Nevoia asta mi se trage dintr-o *încontrare* cu dom' locotenent Canțîr... Ai auzit de dînsul? Îi cel mai rău om din divizie. Îi de la mine din sat. Și mă *dușmănește* amar. El, locotenent, eu, leat prost...

Înainte, abia se deslușeau niște acoperișuri. Pe drumuri, prin șanțuri, mergeau repede infanteriile. Unități scurte din artileria călare treceau în goană. *Vuiau* chesoanele și pămîntul se *cutremura* sub fuga tunurilor. În jurul

fîntînilor, pe sub răchiți, pe sub pomii grădinilor, *fremătau* soldații și o goarnă suna prelung peste fumul albăstrui, înalt al focurilor.

(Eug. Camilar — Negura)

7. Stai jos și te *omenește* cu ceva de-ale mîncării și p-ormă om vedea ce-om face.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

8. *Haiducea* în vremi betege,
doina tristă-vorba suptă.

(Cicerone Theodorescu — Limba noastră)

Recapitularea verbului

Exercițiul 300. Copiați textul dat și faceți analiza completă a verbelor după indicațiile tabloului de mai jos.

Verbul	Felul verb.	Diateza	Conjug.	Mod	Timp	Pers.	Nr.	Pred. sau nepred.	Regulate, nereg., def.	Funcț. sintact.	Unipers. impers. loc. verb.
am auzit	tranz.	act.	IV	ind.	perf. comp.	1	pl.	pred.	regulat	pred.	—

1. Nu toți cîți am auzit atunci citirea „Cîntării Romîniei", deși admiteam că Bălcescu poate găsise la vreun călugăr ceva scris în felul biblic, dar credeam eă scrierea, așa cum ne-o citise, fusese prelucrată de pana și de imaginațiunea sa.

El, în anul 1845 sau 1846 a făcut o călătorie de cercetări istorice pe marginea Dunării, de la Celei pînă la T. Severin și a vizitat mînăstirile de peste Olt în tovărășie cu Laurian și Bolliac, călătorie în care s-au descoperit mai multe inscripțiuni care au fost transcrise, completate și publicate de Laurian în „Magazinul istoric", lucrare pe care Bolliac voise să și-o apropieze și pentru care au fost mai multe contestații între Bolliac și Laurian. Într-acea călătorie pretindea Bălcescu că ar fi găsit la un călugăr manuscriptul „Cîntării Romîniei"; dar limba în care este scris acel poem și aspirațiunile autorului poartă într-însul dovada netăgăduită că trebuie să fi fost scris cam printre anii 1838 și 1846. Tot cam pe la 1846, Nicu Bălcescu a mai făcut și o altă călătorie în Moldova... unde s-a găsit în strînsă legătură cu Alecu Russo, și nu este de mirat că acești doi tineri să-și fi exersat în comun pana și imaginațiunea lor, unul în limba romînă, celălalt în limba franceză.

Scanned with OKEN Scanner

Oricum o fi şi oricine o fi fost autorul, călugăr sau mirean, din veacuri trecute sau din timpul nostru, uşoară să-i fie ţărîna, căci cu frumoasă şi mîndră floare a înzestrat literatura romînă.

(*I. Ghica* — Nicu Bălcescu)

2. ...deasupra satului aud ridicîndu-se un huet; alte huete răspund şi clocotesc pe dealuri şi prin văi; huete vesele de fete şi flăcăi ce vin cu flori şi cu cordele. Zi întîiu Mai a sosit în sat şi bate la toate uşile, la bordeie, la case şi la curte: ziua Armindinei, în care pelinului se dă cep...

În acea zi dar, părul satului păzea numai el casele; cîţi flăcăi, cîte fete mari şi codane, toţi şi toate se împodobeau cu flori şi cordeluţe, care la pălărie, care la codiţe... Cu lilieci în mîni, cu garoafe pe cap, cu busuioc verde în sîn, fetele şi flăcăii păreau flori mişcătoare; de cu seară fetele se lau, flăcăii se pieptănau; iar în zori de zi, cînd se deschid lăcrămioarele, viorelele şi toporaşii se scutură de roua nopţii, văile se umpleau de chiote, codrii clocoteau de pocnete de frunze, de hohote, de cimpoaie; telingile răsunau în toate părţile de doine; mese numeroase se întindeau pe sub copaci.

(*A. Russo* — Amintiri)

3. Plecat-au toţi de-acasă şi-s singur cu Grivei,
Dar mie nu mi-i frică, de ce să-mi fie frică?
Nu-i nici o crăpătură şi-i uşa încuiată...
Doar lampa mi se pare că prea e mititică;
În sara asta parcă e mai întunecată...
Şi Gheorghe-i dus pe vale... Cum stăm de singurei!

Dar Gheorghe vine-ndată, nu mai dormi, Grivei!
Că nu s-a dus departe şi trebuie să vie,
Că el acum se-ntoarce, dar vine-ncet, pe jos,
Unde-i zăpada mare, aşa mi-a spus el mie,
Şi-o să ne spuie basmul, ştii, basmul cel duios,
Cu Făt-Frumos voinicul şi doisprezece zmei...

Dar ce te uiţi spre uşă, ţi-i frică, măi Grivei?
Se zgîţînă fereastra, de ger pocneşte uşa,
Şi tu ciuleşti urechea, te sperii de nimica...
E vîntul... Uite-n vatră, cum vîntură cenuşa
Şi pentru-atîta lucru să te cuprindă frica?
Iar dacă tot ţi-i teamă, vin ici sub ochii mei...

(*I. Păun Pincio* — Fricoşii)

Scanned with OKEN Scanner

PĂRȚI DE VORBIRE NEFLEXIBILE

ADVERBUL

Exercițiul 301. Citiți textul; găsiți adverbele și arătați la ce întrebări răspunde fiecare și ce parte de vorbire determină.

1 a. Sus bat tobele,
Jos cad negurile.

(Folclor)

1 b. Lucrul de azi nu-l lăsa pe mîine.

(Folclor)

1 c. Cum îți vei așterne, așa vei dormi.

(Folclor)

2. În lături, înainte, în urmă-i totul moare!
Zbor crierii din tidve, sub ghioaga zdrobitoare,
Și-n urmă și-mprejuru-i și-n lături semănate
Zac sute de cadavre și capete sfărmate.
Și astfel ne-mpăcatul Ursan mereu lucrează,
Și spre apus, prin sînge mereu înaintează.

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

3. Și atunci numai iaca ce iese din mijlocul hergheliei, o răpciugă de cal grebănos și slab de-i numărai coastele; și venind de-a dreptul la tavă, apucă o gură de jăratic. Fiul craiului îi și trage atunci cu frîul în cap, zicînd: — Ghioagă uricioasă ce ești, din toți caii tocmai tu te-ai găsit să mănînci jăratic? De te-a împinge păcatul să mai vii odată, vai de steaua ta are să fie!

Apoi, începe a purta caii încolo și încoace, și numai iaca slăbătura cea de cal se răpede și apucă o gură de jăratic. Fiul craiului îi mai trage și atunci un frîu în cap cît ce poate, apoi iar începe a purta caii de colo pînă colo, să vadă nu cumva a venit alt cal să mănînce jăratic.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

Scanned with OKEN Scanner

4. A fost odată ca-n poveşti
A fost ca niciodată
Din rude mari împărăteşti
O prea frumoasă fată.

.....

Îl vede azi, îl vede mîni,
Astfel dorinţa-i gata;
El iar privind de săptămîni
Îi cade dragă fata.

.....

Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ş-acuma
Şi soarele e tatăl meu
Iar noaptea-mi este muma.

.....

În locul lui menit din cer
Hyperion se-ntoarse
Şi, ca şi-n ziua cea de ieri,
Lumina şi-o revarsă.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

5. Pe metereze, sus. Urcaţi, urcaţi!
Tăiaţi, tăiaţi, ucigătorul braţ!

Nu, niciodată, nicăieri, nicicînd,
Să nu mai ardă case fumegînd.

(*Eug. Frunză* — Act de acuzare)

6. Ţărani cu tîrgoveţe încălţări
Pe umeri cu suman, în mîini cu mape,
Mergeau pe undeva, pe-aici, aproape...

(*M. Banuş* — Despre pămînt)

7 a. Nu puteţi, degeaba-i orice trudă
Să legaţi cu lanţuri primăvara.

(*M. Beniuc* — Cîntec de primăvară)

7 b. Dragă mi-i cetatea ciobanului Bucur
Orice colţ de stradă cînd îl văd mă bucur,
Dîmboviţa însăşi, oricum e, mi-i dragă
Tare multe cele de oraş mă leagă.

Nu-s eu de pe-aceste locuri, totuși parcă
Greul dor de casă cumva de mă-ncearcă,
Cel mai crîncen este, cel mai crunt mă arde
Cînd de-aceste locuri stau prea mult departe.

Și nu rar pe-aicea pînea-mi fu ca iasca,
Adăpost vr-o casă cum sînt la Floreasca,
Zilele mai sure decît mai senine,
Și-am tîrît mizerii multe după mine.

(M. Beniuc — București)

ADVERBE PRIMARE ȘI DERIVATE

Exercițiul 302. Analizați adverbele primare și pe cele derivate, arătînd cum sînt formate acestea din urmă.

1. Cînd pe Roșu-ncălecam
frumușel că mă tundeam:
rădeam
barba
voinicește
lăsam
chica
haiducește.

(Folclor)

2. Și așa fierbeau de tare de nu ajungea casa; și dam chiorîș prin fasole, prin mazăre și bob.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3 a. Romînește-așa a fost,
Să te-nduri după putere
Să fii bun cu cel ce-ți cere
Milă și-adăpost.

(G. Coșbuc — Cîntec)

3 b. Cu ochii de sînge, cu barba vîlvoi
El zboară șoimește.

(G. Coșbuc — Pașa Hassan)

3 c. Ce să fac? Unde-mi stă capul?
Grabnic, hai să-nchid dulapul.

(G. Coșbuc — La oglindă)

Scanned with OKEN Scanner

4. Înșfacă trei scînduri, înșfacă securea
Lucrează în friguri, lunatic, aiurea —
Sub grindina morții din acoperiș
Iute, două cruciș, stîlp a treia proptiș
Și peste-o clipă, inima-i țipă:
Salvat abatajul!

(*A. Toma* — Silvester Andrei salvează abatajul)

5. Mări, colea drept în față,
lins de ploi, colins de ceață,
crește Padeșul pieptiș
pe costișe cu pietriș,
pe culmi cu mestecăniș.
Către vîrf, peste pripor,
Lazăr suie binișor,
s-opintește voinicește...

(*D. Deșliu* — Lazăr de la Rusca)

6. Pe la al treilea ceas al dimineții, zăriră tîrgul Iașilor și furnicarea oștenilor lui Tomșa.
Veneau bulziș de către vii.

(*M. Sadoveanu* — Neamul Șoimăreștilor)

7. Arăpilă îi strînse mîna cu emoție, bărbătește, fără să-l sărute, cum îi fusese întîiul imbold al inimii.

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

ADVERBE
CU ACEEAȘI FORMĂ CA A ALTOR PĂRȚI DE VORBIRE

Exercițiul 303. Găsiți în textele de mai jos adverbele formate prin schimbarea categoriei gramaticale; arătați felul acestor adverbe.

1 a. El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

1 b. Căci este sara-n asfințit
Și noaptea o să-nceapă
Răsare luna liniștit
Și tremurînd din apă.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

2 a. Ușor alunecăm la stînga și scăpătăm în genunea de sub „Piatra Zmiculesei".

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

2 b. Bistrița cuminte... se lasă molcom, strîngîndu-și undele între două ziduri de codru și iese în luminiș la coltul Lițului.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

3. O ploaie rece și subțire cădea neîntrerupt și-n văi și pe dealuri plutea ceață lăptoasă.

(*M. Sadoveanu* — Luarea Griviței)

ADVERBE COMPUSE ȘI LOCUȚIUNI ADVERBIALE

Exercițiul 304. Analizați adverbele din textele date (stabilind dacă sînt primare, derivate sau compuse) și locuțiunile adverbiale; explicați ortografia adverbelor compuse și a locuțiunilor adverbiale.

1 a. Cînd și cînd, un stejar, răzbătînd pîcla, ni se arată ca o nălucă din altă lume, cu brațele întinse, cu trupul învăluit de un giulgiu alb; și, din vreme în vreme, cîte un vultur spăriet bătea din aripi și se izbea în sus, umplînd codrul de țipete furioase.

(*V. Alecsandri* — O primblare la munți)

1 b. Unde vede-o stîncă-naltă el o macină cu palma,
Bolovanii sub picioare dau de-a dura, dau de-a valma.

(*V. Alecsandri* — Răzbunarea lui Statu-Palmă)

1 c. GULIȚĂ: — Cum?... să-gioc?... așa nitam-nisam? ai nebunit?
LULUȚA: — Ce?... nu vrei?
GULIȚĂ: — Nu!

(*V. Alecsandri* — Chirița în provincie)

2 a. Mai glumeau ei după aceea cîne-cînește, dar lui Mogorogea nu-i ieșea de la inimă afrontul ce i-l făcuse Pavăl.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

2 b. După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului; și deasupra ninsoare, dedesubt

udeală; pe o parte înghețai, pe una te frigeai, ca la vremea și la locul acela.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

2 c. ...Harap-Alb începe a-i spune cu de-a-măruntul și o roagă pe toți dumnezeii ca să-i deie ajutor.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

3. Spre folosul omenirii vor veni tot rînduri, rînduri
Pe aripile științei, înmiirile de gînduri.

(*N. Beldiceanu* — Amurgul veacului)

4. S-a dus de-a berbeleacul puiul pînă la comoara împărătească.

(*I. L. Caragiale* — Kir-Ianulea)

5 a. ...Pe vatra veche ard
Pocnind din vreme-n vreme
Trei vreascuri rupte dintr-un gard
Iar flacăra lor geme:
Clipește-abia din cînd în cînd
Cu stingerea-n bătaie.

(*G. Coșbuc* — Mama)

5 b. Sînt copii. Cu multe sănii
De pe coastă vin țipînd
Și se-mping și sar rîzînd;
Prin zăpadă fac mătănii
Vrînd-nevrînd.

Gură fac ca roata morii;
Și de-a valma se pornesc
Cum prin gard se gîlcevesc
Vrăbii gureșe, cînd norii
Ploi vestesc.

(*G. Coșbuc* — Iarna pe uliță)

5 c. Haina-i măturînd pămîntul
Și-o tîrăște — abia-abia.

(*G. Coșbuc* — Iarna pe uliță)

6. Ca om care își petrece viața pe drumuri, Lică venea des la Moara cu Noroc, cîte o dată, cîte două, ba și de mai multe ori pe săptămînă. El venea, descăleca, bea cîte un

pahar de vin, mînca ceva și iar se ducea. Numai arareori se întîmpla ca el să stea mai mult, însă mai ales duminica el venea adeseori cu cîte trei tovarăși și atunci era în voie bună. Lui Ghiță îi părea totdeauna bine, cînd Lică venea fără de veste la cîrciumă.

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

7. Muncim din greu și pe-ntrecut
Să vă sporim averea,
Căci rînd pe rînd, cum v-a plăcut,
Din forța voastră v-ați făcut
În contra forței noastre scut
Precum avut-ați vrerea.

(D. Th. Neculuță — Cor de robi)

8. — Hai; Gheorghiță, îmbucă ceva de-a călare, căci nu se cade să întîrziem.

(M. Sadoveanu — Baltagul)

9. Iar în urma lor, pe sară,
Astăzi ca și alte dăți,
Lungă liniște coboară
Peste mari singurătăți.

(G. Topîrceanu — Balada munților)

10. Altimetrul arată că avionul începe să urce și, de la noua înălțime la care pluteau, putură să contemple în abisul de dedesubt un adevărat ocean de lumini... Satele din Țara Bîrsei străluceau lîngă cetățile întunecate ale munților pe care zborul avionului le aducea dedesubt.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

11. De-a fir-a-păr țin minte — și vocea lui o știu
Cum tremura prin aer, înfiorată parcă.

(V. Teodorescu — Lumini ce nu se sting)

12. Doarme Clujul somn de moarte
Dar s-a deșteptat Feleacul
Chiuind privește-n vale
Și s-ar da de-a berbeleacul
Pîn'la cele catedrale...

(M. Beniuc — Ajun de sărbătoare la Cluj)

Exercițiul 305. Găsiți adverbele și locuțiunile adverbiale; arătați felul (după conținut) și funcția lor în frază.

1. Odată, un cioban vrednic, cum se găsesc mulți prin părțile noastre, și-a pus în gînd să scape stînca din ghearele necuratului. Într-o bună zi, și-a luat baltagul pe umăr, și-a pus în glugă merinde pe-o săptămînă și a coborît, s-a dus în pădurile de la șesuri. De acolo a adus un pui de tei care prin munții noștri nu se află. Și după ce a dat la pămînt brazii cei vechi, care împresurau pe atuncea stînca blestemată, s-a aburcat voinicește pînă deasupra — cățărîndu-se de crengi, înțepenindu-se cu mîinile și cu picioarele —, a răsădit sus teiul, dar jos nu s-a mai coborît... Mlada a prins rădăcină, dar de atîtea veacuri iaca așa cum o vezi, tot închircită a rămas...

(A. Russo — Piatra teiului)

2. Cînd fu la amiazul mare, fugarul stătu locului și feciorul de împărat se trezi singur-singurel chiar deasupra Penteleului. Jur împrejur, cît cuprindea ochiul, zări numai creste de munți, care mai mari, care mai mărunți. Dar mai presus de tot se ridica crestetul gol, de pe care el privea și vedea jos, pămîntul cu verdețile, cufundîndu-se în toate părțile, iar sus cerul limpede și senin, scăldat numai în raze de lumină. Soarele dogorea drept deasupra și, în arșița amiazului, pare că contenise orice adiere; nici o suflare nu se simțea, nici un sunet, nici o mișcare.

Sta mărmurit voinicul; — nici că mai pomenise el așa tăcere, așa pustiu, așa mîndrețe — cînd deodată pe sub roata aurită a soarelui se ivi o pasăre măreață, un vultur negru cu aripile falnic întinse.

Degrab'puse voinicul mîna pe arc, îl încordă și gata era să răpează săgeata, cînd de sus auzi vulturul croncănind în limba sa cea păsărească.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

3. Atunci lumea cea gîndită pentru noi avea ființă,
Și, din contră, cea aevea ne părea cu neputință.
Azi abia vedem ce stearpă și ce aspră cale este
Cea ce poate să convie unei inime oneste;
Iar în lumea cea comună a visa e un pericul,
Căci de ai cumva iluzii ești pierdut și ești ridicul.

Și de-aceea de-azi-nainte poți să nu mă mai întrebi
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi,
De ce dorm îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile...
De-oiu urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă-nceap-a lăuda.
Dacă port cu ușurință și cu zîmbet a lor ură,
Laudele lor, desigur, m-ar mîhni peste măsură.

(M. Eminescu — Scrisoarea II)

3 a. Oare ochii ei o mint
Sau aievea-i adevăru-i?

(M. Eminescu — Povestea teiului)

4. Craiul însă, vrînd să-l ispitească, tace molcum, și pe înserate se îmbracă pe ascuns într-o piele de urs, apoi încalecă pe cal, iese înaintea fecioru-său pe altă cale și se bagă sub pod. Și cînd să treacă fiu-său pe acolo, numai iaca la capătul podului îl și întîmpină un urs mormăind. Atunci, calul fiului de craiu începe a sări în două picioare, fosăind, și cît pe ce să izbească pe stăpînă-său. Și fiul craiului nemaiputînd struni calul și nemaiîndrăznind a mai merge înainte, se întoarnă rușinat înapoi la tată-său. Pînă să ajungă el, craiul pe de altă parte și ajunsese acasă, dăduse drumul calului, îndosise pielea de urs și aștepta acum să vie fecioru-său. Și numai iaca îl și vede viind răpede, dar nu așa după cum se dusese.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

5 a. Îngeri vin tiptil și-alene
Să te mîngîie pe gene.

(Șt. O. Iosif — Cîntec de leagăn)

5 b. Cîntecul ce-ades ți-l cînt,
Cînd te-adorm în fapt de sară,
Puiule, e-un cîntec sfînt,
Vechi și simplu de la țară
.....
Azi te-adorm cu dînsul eu,
Ieri, el m-adormea pe mine

Și-adormi pe tatăl meu
Cînd era copil ca tine...

Mîine, cînd voi fi pămînt,
Nu-l uita nici tu...

(Șt. O. Iosif — Cîntec sfînt)

6. ANTON: Mi-a trecut un gînd că se putea să nu mă fi născut aici, sub munte, dar pe malul mării, pe șes ori în oraș și am privit încoace spre noi, spre noi amîndoi. Poate lor de-acolo nici prin minte nu le trece că noi ăștia ținem în mîna noastră întreaga viață a lor... Și dacă într-o zi i-am chema să schimbăm locurile... Pe șes, ori pe malul mării, cerul n-are margine; înțelegi, Marie, un cer întins cît prinzi cu ochii și mai departe; poate odată și odată am să plec pe un timp mai lung, poate pentru totdeauna; ca să-mi trăiesc viața, cum spui tu, dar asta după ce voi da cărbunele meu.

(M. Davidoglu — Minerii)

7. Mi-s străzile din București atît de aproape!
.....
Cum le cunosc! Crescui cu ele — odată
Puieți de ieri, cu fragede suișuri,
Azi își boltesc făptura-nrămurată
Și largile coroane de frunzișuri.

(N. Cassian — Străzile din București)

8. De la o vreme, Toma, care sta pe crucea carului, lîngă boii dejugați, că de cătrănit ce era nu mai asculta nimic, se ridică dintr-odată, nemailuînd în seamă nici ghidușiile Luței, și spuse hotărît:

— Frate Ioane, io plec la București, plec năpristanu. Boierii ăia ai mei m-au făcut dă rușine rău... Mă duc să văz ce gînduri au, în ce ape se scaldă... Și începu să adune în traistă, la loc, ce mai rămăsese din mălai și două cepe.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

9. A stat așa îndelung. Ploaia clipotea fără istov în streșini, în crengile clătinate afară cu foșnete ude, în ferestre, în auz, în amintiri... Era, da! era o moară undeva... Era, undeva, un han... Era, cîndva, un orfan pribeag și desculț... Erau toate, odată de mult, la început de veac... Și era mai tîrziu; a fost mai tîrziu unul Tudor din Vladimir.

(Cezar Petrescu — Ajun de revoluție 1848)

Scanned with OKEN Scanner

10 a. De-ar vrea cumva, de-ar încerca vreodată
Să vie lotrii iarăși într-acoace.
Mi-aș pune-n ladă bătrînețea toată
Și un soldat, de-acesta nou, m-aș face.

(M. Beniuc — Oșteanu)

10 b. Nu sînt acasă nicăieri
La Cluj vreau satul și pădurea;
Mă simt la mine doar Aiurea,
Și azi îmi pare rău de Ieri.

Visez necontenit un Mîne
Ce n-aș vrea să se facă Azi,
O țară fără de popas,
Un drum care fugind rămîne.

(M. Beniuc — La Sebiș ori în altă parte)

Exercițiul 306. Analizați adverbele din poezia „Pe lîngă plopii fără soț" de M. Eminescu.

ADVERBE RELATIVE

Exercițiul 307. Găsiți adverbele relative și stabiliți felul subordonatelor pe care aceste adverbe le introduc.

1. Cînd ne-am întors în țară, pe la 1841, am găsit pe Alexandrescu la djurstvă.

(I. Ghica — Amintiri despre Grigore Alexandrescu)

2 a. Cînd soarele se pleacă spre apus, cînd murgul serii începe a se destinde treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului.

(Al. Odobescu — Pseudo-kyneghetikos)

2 b. Dar cîte una, una căruțele sosesc la tîrla unde vînătorii au să petreacă noaptea...

(Al. Odobescu — Pseudo-kyneghetikos)

3. Pe bănci de lemn în scunda tavernă mohorîtă,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
Pe lîngă mese lunge, stătea posomorîtă,
Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită...

(M. Eminescu — Împărat și proletar)

4 a. Cînd m-aș potrivi eu babei la toate cele, apoi aș lua cîmpii!

(I. Creangă — Povestea porcului)

4 b. — Ioane, Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gîlceavă! Ai să pleci unde zic eu.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 c. D-apoi calul meu de p-atunci, cine mai știe pe unde i-or fi putrezind ciolanele!

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

5. Dar cum era puțin năprui
Făcea ca din cioc-pocul lui
Să nu-nțelegem multe.

(G. Coșbuc — Roata morii)

6. Acum tu strîngi în suflet înțelepciunea vieții:
învești cum se-nzecește belșugul pe ogoare,
cum să alungi departe hotarul bătrîneții,
cum să răpui dușmanii puterii muncitoare.

(D. Deșliu — Celor ce vin)

7. Mă simțeam singur—cum și eram—și adînc mîhnit. Vedeam cum amurgul pe sfîrșite arunca... pete mari, roșii ca sîngele.

(Z. Stancu — Florile pămîntului)

ADVERBE CU VALOAREA ALTOR PĂRȚI DE VORBIRE

Exercițiul 308. Analizați adverbele; stabiliți ce valoare morfologică au.

1a. Soarele acum asfințise și luna împreună cu stelele se arătaseră pe cer întocmai ca niște privitori pe băncile unui teatru.

(V. Alecsandri — Balta Albă)

1b. În zori găsit-am pe-amîndoi
Tăiați de iatagane
Alături de-un mușuroi
De leșuri musulmane.

(V. Alecsandri — Peneș Curcanul)

2. Sus, deasupra noastră, își tremură frunzulița cîțiva mesteceni subțiri crescuți pe vîrfurile Hîncilor.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

3. Pentru nota „rău" nu dădeai nimic; pentru „binișor": pîine, brînză, măsline; pentru „bine" făceai bogaciul, simitul și plăcinta pe din două; pentru „prea bine", pe lîngă celelalte, mai dăruiai arșice și condeie de fier noi; pentru „foarte bine", ceva gologani, mai ales din banii noi, care tocmai p-atunci ieșiseră.

(*B. Șt. Delavrancea* — Domnul Vucea)

4. Zboruri de gîze cu aripi străvezii, cu aripioare albastre se încrucișau, fluturi jucau pe deasupra ierbii dese...

(*M. Sadoveanu* — În pădurea Petrișorului)

5. Și ce mai oaspe! de-ar avea puteri
Cum ar mai face el din astăzi, ieri.

(*M. Banuș* — Despre pămînt)

6. Oborul din mijlocul satului, unde se ținea tîrgul, era mare și mărginit de bordeie, în afară de latura de la răsărit, unde era un fel de casă a satului...

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

7. În mine cine dă, lovește-n tine,
Iar de te calcă cineva-n picioare,
Pe mine mă strivește și mă doare,
Uniți sîntem pe viață-n rău și bine.

(*M. Beniuc* — În mine cine dă lovește-n tine)

Exercițiul 309. Găsiți adverbele predicative din textele de mai jos. Stabiliți ce funcție au în propoziție și ce fel de propoziție subordonată urmează după ele.

1. Atunci poate că numai o frică neroadă i-a stîrnit toate închipuirile.

(*Liviu Rebreanu* — Ițic Ștrul, dezertor)

2 a. Dacă tu primești, bine înțeles că primesc și eu, chiar ca ajutor de conțopist.

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

Scanned with OKEN Scanner

2 b. — Hei, firește că îl caută, căci e printre fruntașii revoluției, dar n-avea nici o grijă... eu sînt îngerul lui păzitor...

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

3. Știa, sigur că știa, despre multe tîlhării. Dar cui să-i mai spună, cu cine să se mai sfătuiască...

(V. Em. Galan — Bărăgan)

GRADELE DE COMPARAȚIE

Exercițiul 310. Analizați adverbele din textele de mai jos, indicînd gradul de comparație la fiecare adverb. Arătați prin ce procedee se face comparația.

1. Îngînat de glas de ape
Cînt-un corn cu-înduioșare
Tot mai tare și mai tare,
Mai aproape, mai aproape.
.....
Blîndu-i sunet se împarte
Peste văi împrăștiet
Mai încet, tot mai încet
Mai departe... mai departe...

(M. Eminescu — Făt-Frumos din tei)

2. Luna tot mai jos coboară,
Tot mai jos, mai jos.

(G. Coșbuc — În zori)

3 a. Dar, cînd înfloresc salcîmii, ca la o auzită numai de ei poruncă, într-o noapte, vîntul trece peste sat și duce departe, departe de tot mireasma amețitoare, dulce veștedă, a florilor de salcîm.

(Z. Stancu — Desculț)

3 b. Grădinarilor bulgari din luncă le mergea mai mult decît bine.

(Z. Stancu — Dulăii)

4. Octombrie al luptei
Și-al păcii ne vorbește.
— Priviți în jurul nostru
Un miting? Nu. O mare.

Scanned with OKEN Scanner

Priviți mai vulturește,
Mai sus și mai departe:
Un singur val se zbate
Un singur trup tresare.

(M. Eanuș — Octombrie)

5. Tîrziu de tot, și-n nopțile tăcute,
Vedeai trecînd grăbit, prin umbra deasă,
Pe-ngustele cărări, printre cucute,
Pe muncitorii ce veneau acasă.

(Dem. Botez — Lacul Tei)

ADVERBE ANTONIME

Exercițiul 311. Găsiți — în același text — antonimele adverbelor scrise cu litere cursive. Explicați folosirea lor.

1. Dar ți-am spus, cuconiță, că eu, din întîmplare,
Nici bine, nici *nebine* nu pot să fac cercare.

(Gr. Alexandrescu — Satira duhului meu)

2. Un sultan dintre aceia ce domnesc peste vr-o limbă,
Ce cu-a turmelor păsune, a ei patrie ș-o schimbă,
La pămînt dormea ținîndu-și căpătîi mîna cea dreaptă;
Dară ochiu-nchis *afară*, înlăuntru se deșteaptă.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3. Începe el a o măsura *de sus* pînă jos și de jos *pînă sus*...

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

4. De mori *tîrziu*, ori mori curînd
De mori sătul, ori mori *flămînd*,
Tot una e!

(G. Coșbuc — Moartea lui Fulger)

5. *Tot mai des* în preajmă umbre vii răsar,
Ploaia peste case pică tot mai rar
Și-n grămezi de neguri apele se strîng.

(G. Topîrceanu — Noapte de toamnă)

6. Mă înălțai pe vîrful picioarelor, înfipsei privirea în locul cu pricina și, spre marea mea nedumerire, văzui o claie de păr mișcîndu-se cînd *la dreapta*, cînd la stînga, cînd *înainte*, cînd înapoi...

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

7. Seara însă și cînd era vreme rea de nu intra picior de om în pădure, Ionu Bodii s-apuca de cîntat. Să-l fi auzit de departe și *de aproape*, nimeni n-ar fi crezut să cînte feciorul întunecat, cu privirea tulbure.

(I. Agîrbiceanu — Comoara)

8. Dar cît e Jiul petrecut
Și muntele-nnoratul
Așa pereche n-au văzut
De-a lungul și de-a latul.

(Eug. Frunză — Cei doi mineri)

9. Cu umerii săi înguști, înălțați, și iute ca spirtul, comandantul roatei a cincea e *nicăieri* și pretutindeni.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

Exercițiul 312. Povestiți cum ați petrecut „O zi în gospodăria agricolă colectivă...", folosind adverbe primare, derivate, compuse și locuțiuni adverbiale de toate felurile. Subliniați-le în text. Oral, faceți analiza lor morfologică și sintactică și arătați cum le-ați ortografiat.

PREPOZIȚIA

Exercițiul 313. Găsiți prepozițiile din textele de mai jos și arătați ce fel de raporturi exprimă și între care termeni anume.

1. ...Mihnea porunci să se gătească de plecare. Atunci ai fi văzut pe toți, slugi și stăpîni, cu fețele palide, cu ochii sticliți, alergînd prin odăi, ridicînd avuțiile domnești în lăzi și în boccele, ca să le încarce îmbrîncindu-se, împiedicîndu-se și mai rău, într-acea pripă deznădăjduită.

Cînd se sfîrșiră pregătirile, doamna Smaranda și domnița Chiajna se urcară jalnice în rădvan, una umilită ca un voinic ce s-ar vedea silit să fugă dinaintea vrăjmașului, fără de a se lupta; cealaltă, oftînd după casa ei așa frumos deretecată, după cămara-i plină de merinde, după trîmbele de borangic nețesute și după bogatele cusături rămase pe gherghefuri.

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

2. Codrii se înfiorează de atîta frumusețe
Apele-ncrețesc în tremur străveziile lor fețe,
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scînteind plutea prin aer și pe toate din natură.

Scanned with OKEN Scanner

Și prin mîndra fermecare sun-o muzică de șoapte,
Iar pe ceruri se înalță curcubeele de noapte...
Ea, șezînd cu el alături, mîna fină i-o întinde,
Părul ei cel negru-n valuri de mătase se desprinde.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

PREPOZIȚII SIMPLE, COMPUSE ȘI LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE

Exercițiul 314. Copiați textul, subliniați cu o linie prepozițiile simple, cu două linii pe cele compuse și cu o linie ondulată locuțiunile prepoziționale; oral, arătați: din ce sînt alcătuite prepozițiile compuse și locuțiunile și cum sînt ortografiate.

1. De-a lungul rîuleţului se întind două șiruri de sălcii și de răchite care se îndeasă mereu, pînă ce se pierd în crîngul din fundul văii; pe culmea dealului de la stînga, despre Ineu, se ivește pe ici pe colo marginea unei păduri de stejari, iară pe dealul de la dreapta stau răzlețe rămășițele încă nestîrpite ale unei alte păduri, cioate, rădăcini ieșite din pămînt și, tocmai sus, la culme, un trunchi înalt, pe jumătate ars, cu crengile uscate, loc de popas pentru corbii ce se lasă croncănind de la deal înspre cîmpie; fundul văii, în sfîrșit, se întunecă și din dosul crîngului depărtat iese turnul țuguiat al bisericii din Fundureni, învelit cu tinichea, dar pierdut oarecum în umbra dealurilor acoperite cu păduri posomorîte ce se ridică și se grămădesc unul peste altul, pînă la muntele Bihorului, de pe ale cărei culmi troienite se răsfrîng razele soarelui de dimineață.

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

2. Cînd a pătruns cea dintîi sotnie descălărată a lui Nicoară dinspre valea iazului, către poarta cea mică a curții domnești, lîngă odăile siimenilor, au prins a ieși din vecinătăți oameni feluriți cu scări, topoare și tîrnăcoape ca să dea sprijin. Se îndemnau chemîndu-se unii pe alții și au prins a bate în porți cu topoarele și a dărîma cu tîrnăcoape crăpăturile zidurilor.

Pe deal, la porțile cele mari din față, către sfîntul Neculai domnesc, s-au auzit tunete. Potcoavă stînd în priveliște pe toloaca Frumoasei, a înțeles că unchesul Petrea a ajuns la poarta cealaltă a cetății și a pus sîneţe în bătaie asupra turnului de deasupra intrării clopotniței paraclisului unde se îmbulzeau de obicei străjerii.

Scanned with OKEN Scanner

Soarele, pe cer senin, abia se cumpănea către al șaptelea ceas al zilei: În tîrg, către valea de la Carvasara, unde se afla și hanul neguțătorilor turci, pornise marea zvoană; bătea a primejdie clopotul cel mare de la sfînta Vineri. Tot de-acolo se înălța un fum des, de la o casă aprinsă, și adierea zilei îl purta de la vale spre deal, adică de la miazăzi spre miazănoapte. Vîntul arăta măriei-sale Nicoară că vremea bună se prelungește.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

CAZUL CUVINTELOR PRECEDATE DE PREPOZIȚII SAU DE LOCUȚIUNI PREPOZIȚIONALE

Exercițiul 315. Arătați cu ce cazuri se construiesc prepozițiile simple, prepozițiile compuse și locuțiunile prepoziționale din textele de mai jos.

1. Istoria omenirii ne înfățișează lupta necontenită a dreptului în contra tiraniei, a unei clase dezmoștenite de dreptul său, contra uzurpatorilor ei, luptă arzătoare... luptă fără sfîrșit...

(*N. Bălcescu* — Trecutul și prezentul)

2. E bine să ne amintim.
Chiar este o datorie să ne amintim.
Pentru a cuprinde cu ochii, în adevărata lumină, toate înfăptuirile pe tărîmul cultural din patria noastră de azi sub semnul construirii socialismului și pentru a le pătrunde îndestul de adînc cu cugetul, este bine și e chiar o datorie să ne amintim dintru-ntîi întunecata moștenire a trecutului, dar și scînteierile de lumină ce-au licărit în acea vreme.
...Numai așa vom prețui cum se cuvine victoria, poate uneori lentă, dar întotdeauna sigură, a noului asupra vechiului, a zilei de mîine asupra zilei de ieri, a progresului asupra forțelor retrograde, a luminii asupra beznelor, a vieții asupra morții.

(*Cezar Petrescu* — Oamenii de cultură înaintați, mîndria națională a poporului romîn)

3. Trenul străbătea cu mare viteză cîmpia deasupra căreia noaptea căzuse.

(*Geo Bogza* — Porțile măreției)

4. ...În Rusia, dragii mei, poporul s-a ridicat împotriva stăpînirii, împotriva împăratului, împotriva boierimii. A luat poporul în mîini arme cu tăiuș ori cu glonț, dragii mei, și se bate pentru o lege dreaptă.

(*V. Em. Galan* — Zorii robilor)

Exercițiul 316. Găsiți prepozițiile și locuțiunile prepoziționale; arătați ce fel de propoziții sau ce părți de propoziție introduc (cu ce caz se construiesc). Stabiliți diferitele valori ale prepozițiilor scrise cu litere cursive.

1. Cît *pentru* mine, plimbarea mea preferată era pe marginea portului.

(*V. Alecsandri* — Călătorie în Africa)

2 a. Alaiul colindă ulițele povîrnite ale micului orășel ce abia atunci începuse, numai *pe* malul stîng al gîrlei, a se împlini...

(*Al. Odobescu* — Doamna Chiajna)

2 b. ...uneori slujitorii slobozeau *în mijlocul* gloatei cîte o vulpe *cu* coada muiată *în* păcură aprinsă, *de* fugea lumea încotro putea...

(*Al. Odobescu* — Doamna Chiajna)

3 a. Astfel zise lin pădurea
Bolți *asupră*-mi clătinînd.

(*M. Eminescu* — O rămîi)

3 b. Astăzi chiar *de* m-aș întoarce
A-nțelege n-o mai pot...

(*M. Eminescu* — O rămîi)

3 c. *Despre* partea închinării însă, doamne, să ne ierți.

(*M. Eminescu* — Scrisoarea III)

4 a. Vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face *a* vînt și *a* vreme rea.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

4 b. Spînul răpede își ațintește privirile *asupra* lui Harap-Alb.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

5. Copacii au stat *din* freamăt, apele șoptesc *a* vis.

(*A. Vlahuță* — Pictorul N. I. Grigorescu)

Scanned with OKEN Scanner

6. *La* apariția cavaleriei, piața a devenit neagră *din cauza* cailor *cu* părul *de* păcură, *după* care a urmat valul *a* mii de cai albi.

(Al. Sahia — U.R.S.S. azi)

7. Ca un diamant *între* bucăți de granit și *de* cuarț mintea și făptura lui, care erau acum tot una, înregistrau, răsfrîngeau *cu* scînteiere totul.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

CONJUNCȚIA

Exercițiul 317. Arătați ce legături stabilesc conjuncțiile din textele de mai jos.

1. Frunză verde peliniță,
Măi bădiță, măi bădiță,
Nu-ți găsesc samăn pe lume,
Nici la suflet, nici la nume,
Nici la ochi, nici la sprîncene:
Două ape, două pene
Nici la limbă, viers de frunză,
Cînd vrei mîndre să te-auză
Și din gură să-ți răspunză.

(Folclor)

2. Declamația aceasta pompoasă, îngîmfată,
De vreți, poate să fie despoților iertată:
Numai lor le e bună a unui neam, orbire,
Căci nu lasă să-și vază a sa nenorocire.
Dar în gura acelor ce-o zic pe dinafară,
Sau e o nerozie, sau este o ocară;
Noi le-am putea răspunde puținele cuvinte
Bufniței adresate de mierla cea cuminte:
„Ai vorbit de minune! Dar ia spune-mi, vecină,
Dacă măcar cercare tu nu faci vreodată
Să scoți cel puțin capul din noaptea-ntunecată,
Apoi cum te-ai deprinde cu soare, cu lumină?“

(Gr. Alexandrescu — Mierla și bufnița)

3. Nici Miron, nici Neculce, nici Ureche în cronicile lor nu pomenesc de comerțul venețienilor și al genovezilor

cu țările noastre; însă cînticul poporal îndeplinește acea lacună — cu două cuvinte.

(*A. Russo* — Poezia poporală)

4. Ori mi-or da feciorii după moarte de pomană, ori ba, mai bine să-mi dau eu mîna mea...

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

5. Murguleț, coamă rotată,
Stai pîn-iese luna nouă,
La mîndruța sprîncenată
Să trimit o slovă-două,
Ori pe soare, ori pe lună,
Ori pe nor, ori pe senin...
Ori să mergem împreună?
Lin, murgule, lin!

(*Șt. O. Iosif* — La fereastra spre livadă)

CONJUNCȚII SIMPLE, COMPUSE, LOCUȚIUNI CONJUNCȚIONALE

Exercițiul 318. Găsiți în textele de mai jos conjuncțiile simple, compuse și locuțiunile conjuncționale. Arătați cum se scriu și ce legături stabilesc.

1. Cu toate că duceam de cîteva zile o viață idilică și ni s-ar fi cuvenit, prin urmare, să gustăm un minut de odihnă sub umbra stufoasă a vreunui fag, totuși ne mulțumirăm, deocamdată, cu umbra rară și îngustă a unui tînăr brad, care nu înlesnea răcoroasa-i ospitalitate decît capetelor noastre pîrlite și înfierbîntate de arșița zilelor de cuptor.

(*C. Hogaș* — Amintiri dintr-o călătorie)

2. Atît de adîncă era tăcerea lor, atît de limpede voită, încît Bălcescu nu-i scăpase o clipă din ochi, căci atitudinea lor era hotărîtoare pentru soarta guvernului și deci a revoluției. De aceea multiplicat în ființa lui, gata de apărare ca un izvor de energie mic în aparență, dar o dată descărcat, înmiit ca putere, istoricul era gata pentru orice răspuns, căci sporind năvalnic în gînduri, privind limpede peste timp, vedea totodată la fel de limpede și ceea ce era în clipa aceea chiar în fața lui, în jurul lui.

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 319. Găsiți conjuncțiile coordonatoare (indicînd felul lor) și conjuncțiile subordonatoare (arătînd felul subordonatei pe care o introduc).

1. Deși era necontenite jalobele obștei pentru jefuirile lui Moțoc, Lăpușneanu sau nu răspundea, sau nu le asculta.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

2 a. .....Cîrjă zburînd în fuga mare,
În fața lui Toporski s-oprește ș-astfel zice:
„Toporski din doi unul e scris să piară-aice!
Ori tu, ori eu; sus pala, și vin la luptă dreaptă!"
„Cîrjă, răspunde leahul, ai minte înțeleaptă,
Dar inimă nebună. Eu te cunosc pe tine,
Ești leu năpraznic, însă și tu mă știi pe mine,
Căci în mai multe rînduri luptat-am înainte,
Pe cînd aveam braț verde și inimă fierbinte.
Nici tu, vechiul meu dușman, nu m-ai învins pe mine,
Nici eu n-am avut parte să te înving pe tine.
Ce, dar n-am putut face în focul tinereții
Putea-vom face oare sub iarna bătrîneții?

(V. Alecsandri — Dumbrava Roșie)

2 b. Vezi-l pe romîn cînd vine primăvara, cum i se umple sufletul de bucurie, cum îi crește inima în piept ca frunza în pădure!

(V. Alecsandri — Romînii și poezia lor)

3. Însă asemenea documente nu numai că sînt foarte numeroase în arhivele de familie ale mai multora din membrii reacțiunii, ci chiar și fără acte însăși fapta despuierii moștenitorilor, atît de-ncoace cît și de-ncolo de Milcov, s-a tot împrospătat în cursul timpului, pînă în zilele lui vodă Știrbei și ale lui vodă Sturza, încît această probă de „iubire boierească pentru popor" mai rămîne încă vie și palpitîndă în memoria tuturor romînilor!

(B. P. Hasdeu — Boierii în fața poporului)

4. Însă tu îmi vei răspunde că e bine ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume.

(M. Eminescu — Scrisoarea II)

5. Aici spun ciobanii că vin vulturii primăvara, de beau apa ca să-ntinerească...

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

6. Din două una: ori tu ești amestecat în trebile aceste, și atunci nu e bine, ori nu ești amestecat și nu știi să te ferești de oamenii răi și atunci iar nu e bine. Dacă-i așa, apoi pune chiar acum caii la trăsură, căci vreau să plec de aici cu copiii mei.

(*I. Slavici* — Moara cu Noroc)

7. Cîmpul dă mai mult rod, dacă îl ari cu brazda-ngustă și adîncă. Dar asta n-o poți face decît dacă boii sînt voinici, bine hrăniți, dacă plugul e plug adevărat...

(*Z. Stancu* — Desculț)

CONJUNCȚII CORELATIVE

Exercițiul 320. Stabiliți conjuncțiile corelative din textele de mai jos, indicînd felul propozițiilor în care le întîlniți.

1. Cîntă puiul cucului
Pe poalele nucului
Ș-așa cîntă de frumos
De pică funza pe jos.
Mai în jos la rădăcină
Cîntă cuca cea bătrînă
Ș-așa cîntă de cu foc
De stau apele pe loc.

(Folclor)

2 a. Și sînt acele stînci atît de imense, atît de goale și de tăiate de niște mîini supranaturale, pe linii așa de lungi și de capriții os unghiulate, încît îți aduc amețeală în suflet, îți curmă firul gîndirii, te apasă pe creier și te lasă înmărmurit și mut...

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

2 b. Și cu cît priveam mai mult și mai drept în față pe acest om sau, mai bine zis, pe acest protopărinte al omenirii, cu atît mi se părea că barba, părul și sprîncenele lui sînt răsărite, nu din piele omenească, ci dintr-o pătură de mîl negru și fecund.

(*C. Hogaș* — Amintiri dintr-o călătorie)

Scanned with OKEN Scanner

3. Savu Frăsinel de la Mitești a bătut cu talpa ciubotei în pămînt. Pe cît era de mic și de tupilat, pe atît mai tare i se zbîrlise ariciul bărbii pe care i-l tușina baba Cireașa în fiecare săptămînă.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

4 a. De o parte și de alta a drumului, casele străluceau scăldate într-o lumină atît de vie și de albă, încît, de fiecare dată, oamenii le priveau uimiți, cuprinși de aceeași adîncă și neînțeleasă încîntare.

(*Geo Bogza* — Porțile măreției)

4 b. Cum se întorc toamna carele de la cîmp, domoale și pline, așa treceau în acele nopți orele, încărcate de imensa frumusețe a lunii.

(*Geo Bogza* — Porțile măreției)

INTERJECȚIA

FELUL INTERJECȚIILOR DUPĂ ORIGINE

Exercițiul 321. Pe baza textelor de mai jos, arătați felul interjecțiilor (după origine). Explicați punctuația cerută de interjecție.

1 a. — Aha! numai tu, mișelule, le-ai spus să se ducă.

(Folclor)

1b. — O, doamne! dar greu somn am dormit!
— E! E! frate, răspunse împăratul, ai fi dormit mult și bine...

(Folclor)

2 a. — Hauleo, mo! ogoiți-vă, ce tolocăniți băiatul...

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

2 b. Pupăza sbrr! pe-o dugheană și, după ce se mai odihnește puțin, își ia apoi drumul spre Humulești și mă lasă mare și devreme cu lacrimile pe obraz, uitîndu-mă după dînsa! Eu atunci hați! de sumanul moșneagului să-mi plătească pasărea.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

2 c. Și cînd răcnește o dată cît ce poate, eu zvîrr! chibriturile din mînă, țuști! la spatele lui Zaharia, și începem a horăi, de parcă dormeam cine știe de cînd.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2 d. Mă!... că mare minune și asta...

(I. Creangă — Capra cu trei iezi)

2 e. Of, mămucă, of! Mai bine taci și lasă-l în plata lui dumnezeu.

(I. Creangă — Capra cu trei iezi)

2 f. — Ptiu, drace, iaca în ce încurcătură am intrat.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

3. — Ura! bravo patriot! să trăiască nenea Ghiță!

(I. L. Caragiale — Răsplata jertfei patriotice)

4. Iar din gangul care fu
Zboară peste-adîncul văii
Tristul vai al cucuvăii
Uhu, hu!

(G. Coșbuc — Castelanul)

5 a. — Dacă ți-o crește ție aripi — zise fata — mie să-mi prinzi o presură și un sticlete.
— Da... hî... hî... păi ce fel... și mie?

(B. Șt. Delavrancea — Bunicul)

5 b. Generalii trăgeau strașnic. De cîte ori auzeam „jart", auzeam și „aoleu".

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

6. ...Ehehei! să-i prindem noi pe cei ce au pus focul!

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

7. A sărit din Balta Rea
Drept în iarbă un brotac
.....
Și-a rugat,
Și-a cuvîntat,
Ca să fie ascultat:
Oac! Oac!

(R. Boureanu — Cîntec de brotac)

CLASIFICAREA INTERJECȚIILOR DUPA SENS

Exercițiul 322. Arătați felul interjecțiilor, ce exprimă fiecare din ele și în ce scop au fost folosite.

1 a. Hop, săracu dascălu,
Cînd aude clopotu,
Țipă clopu-n buruiene
Și se duce la pomene.

(Folclor)

1 b. U! Iu! Iu! și na, na, na!
Mă mustrează stăpîna
Că nu-mi place slănina.

(Folclor)

1 c. — Bună să-ți fie inima, ziseră sătenii, pe cînd frații lui o luară la sănătoasa.

— Oho! strigă Pipăruș, încătrău cinstiților? Ian stați oleacă de vorbă cu mine.

(Folclor)

2. Cînd era la poartă, începu să strige:

— Hîm! hîm! aici miroase a carne de om de pe tărîmul celălalt!

(*P. Ispirescu* — Prîslea cel voinic și merele de aur)

3 a. — „O, ești frumos, cum numa-n vis
Un înger se arată.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

3 b. Ah! de cîte ori voit-am
Ca să spînzur lira-n cui...

(*M. Eminescu* — Singurătate)

3 c. Uh! ce frig... îmi văd suflarea — și căciula cea de oaie
.....
Bruh! mi-e frig.

(*M. Eminescu* — Cugetările sărmanului Dionis)

4. — ...acum știu...
— Ce?
— Izvorul de unde capeți informațiile... Îl cunosc...
— Așa!

(*I. L. Caragiale* — Reportaj)

Scanned with OKEN Scanner

5. E tăcere — nu se aude decît ronțăitul oilor care pasc mai prin apropiere și, din cînd în cînd — cling, clang — tilinca sutașelor.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

6 a. He! He! Martinico... hai la școala domnească... Voiam să sperii pisica. Pisica, sfîrr, sfîrr, închidea pleoapele leneș și nepăsător...

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

6 b. — Strîngi tu, băiete, strîngi, și într-o zi... fiut... fiut... p-áci l-e drumul...

(B. Șt. Delavrancea — Hagi-Tudose)

6 c. Cum apăru în curte, porcii îl îngrămădiră, spunîndu-și fiecare păsul.

— Hîdea! N-ați fi mîncat d-un an, jivine...

(B. Șt. Delavrancea — Stăpînea odată)

6 d. Pe drum bonca, bonca mă împiedicam de toate pietrele.

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

7 a. „Hăis și cea"! gem sub poveri
Carele greoaie.

(Șt. O. Iosif — Cîntece și balade)

7 b. „Aolică, ce păcat!
Turci au dat!"

(Șt. O. Iosif — Doi voinici)

8 a. O, e-atît de bine cînd pe drumuri ninse
Întîlnești o casă cu lumini aprinse...!

(G. Topîrceanu — Balada călătorului)

8 b. Cri-cri-cri
Toamnă gri,
Nu credeam c-o să mai vii...

(G. Topîrceanu — Balada unui greer mic)

9 a. — Ptiu! drace! făcu o femeie îndărătul meu. Iar oamenii se minunau: Ț-ț-ț!

(M. Sadoveanu — La iarmaroc, la Mirești)

9 b. — Pst! i-auzi! vorbi iar Lizuca, înălțînd un deget.

(M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)

10. — La urma urmei, ce vrei de la mine? Vrei să ți-i aduc în cîrcă? Nu vezi că nici așa nu-ți poți face nimic? Dă-le drumul, lasă-mă-n plata domnului... Uff!..

(*V. Em. Galan* — Zorii robilor)

Exercițiul 323. Arătați ce funcție sintactică îndeplinesc interjecțiile din textele de mai jos.

1. Adunarea noastră negăsind cuvinte ca să se tălmăciască, s-au răsuflat prin vreo două duzini de A! și de O! carele s-au ridicat spre ceriuri.

(*V. Alecsandri* — O primblare la munți)

2. După ce ajunse acolo, zbîrr în sus, zbîrr în jos intră în casa zmeoaicei și ascultă ce vorbea cu zmeii, ginerii săi, și cu zmeoaicele, fetele sale.

(*P. Ispirescu* — Țugulea, fiul unchesului și al mătușii)

3. ... și zvîrr! cu pravila cea mare după călugări. Apoi umflînd un sfeșnic sdravăn de alamă, după dînșii să-i afurisească... Și, na! părintele Duhu și Teofan și-au prăpădit papucii, fugind mai mult pe brînci decît în picioare...

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

3 a. Și o dată mi ț-o înșfacă ei, unul de-o mînă și altul de cealaltă, și hai, hai! hai, hai! în zori de ziuă ajung la palat.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

4. Păi, ne ținea pesemne proști
Să-și joace hopa-tropa,
Că nu putem să batem oști!

(*G. Coșbuc* — O scrisoare de la Muselim-Selo)

5. Și adeseori... s-auzea cîte un: „jart, trosc, pleosc, aoleu! ha! tătarule"!

(*B. Șt. Delavrancea* — Domnul Vucea)

SCHIMBAREA VALORII GRAMATICALE A INTERJECȚIEI

Exercițiul 324. Folosiți exemplele de mai jos pentru a arăta în ce poate consta schimbarea valorii morfologice a interjecției.

1. ...de-oi veni pe-acolo și n-oi găsi trebile făcute după plac, vai de pielea ta are să fie. Dar pîn-atunci na-ți o palmă, ca să ții minte ce ți-am spus.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

Scanned with OKEN Scanner

2. Hai! vorbi gazda mea către primar, hai mai iute, că nu-i de chip altfel.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

3. A mai șuierat o dată din țignal Todirache, au strigat cîte un „ura" și-au plecat cîntînd.

(I. Călugăru — Oțel și pîine)

4. Nu-i sperii — se vede — cu zvon de război
Și vai, de dușmani — de-o fi să fie.

(D. Deșliu — Minerii din Maramureș)

Exercițiul 325. Faceți analiza cuvintelor scrise cu litere cursive.

1. ... *haidem*, amice, să căutăm împreună, prin largul domeniu al vînătoarei, un cîmp pe care ne vom potrivi poate la gusturi.

(Al. Odobescu — Pseudo-kyneghetikos)

2. Gînd în gînd cu luptătorii
Înfrățirii și dreptății
Haide înainte!

(D. Th. Neculuță — Înainte)

3. Lăcrimați de rîs voi stele,
Dar veniți în fund, pe baltă,
Haideți! Haidem laolaltă
Să vedeți și bisactele.
Și comoara lor,
Și vrac.
Haideți!

(R. Boureanu — Cîntec de brotac)

Exercițiul 326. Analizați cuvintele subliniate și arătați cum s-au format.

1. Și-ncepem a *horăi*, de parcă dormeam cine știe de cînd...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2 a. Nici alăuta nu mai geme
Și focul e aproape stins...
S-aude numai slab, departe
Un cutcurig...

(Șt. O. Iosif — Noaptea sub stele)

Scanned with OKEN Scanner

2 b. E liniște-n chilia bătrînei, și-nserează
Sub vatră *țîrîiește* un greier nestatornic
Își leagănă-n perete *tic-tacul* vechiul ornic
Se-ntunecă chilia și iar se luminează,
Și-aleargă fusul spornic.

(Șt. O. Iosif — Fusul)

3. Și dacă ochii lui Ghiță lăcrămau sub apăsare și dacă fața lui Ghiță se înroșea sub truda înghițitului, toate acestea nu puteau fi socotite decît ca dovada unei lupte voinicești dintre Ghiță și gălățuș; iar *un gogîlț* înnădușit și la răstimpuri deopotrivă de scurte era singura înștiințare că strîmturile gîtului au fost biruite.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

Exercițiul 327. Alcătuiți o compunere — în forma unui dialog — în care să reproduceți o convorbire între doi prieteni asupra unei călătorii, asupra vizitării grădinii botanice ori asupra unor amintiri comune din copilărie. Folosiți interjecții.

RECAPITULAREA PĂRȚILOR DE VORBIRE NEFLEXIBILE

Exercițiul 328. Copiați textul.

Faceți analiza morfologică completă a tuturor părților de vorbire neflexibile potrivit tabloului de mai jos.

De exemplu:

— Am povestit odată cu entuziasm bătălia de la Războieni — încît Domnul Busuioc mi-a spus:

— Brava, domnule!

(M. Sadoveanu — Începuturi)

Partea de vorbire neflexibilă	Felul părții de vorbire	Felul categ. gr. (simplă, comp., locuț., onomat.)	Funcția sintactică	Din ce e formată
odată	adverb	simplu	circ. de timp	—
cu	prep. cu acuz.	simplă	leagă compl. de verb	două
de la	prep. cu acuz.	compusă	leagă atrib. de subst.	prep.
încît	conj. subord.	simplă	leagă 2 prop. (introd. în frază subord. consecut.)	
brava	interjecție	propriu-zisă	—	—

1. Vezeteul se dă iarăși jos din capră, prinde cucoșul și-l azvîrle în fîntînă. Cucoșul văzînd această mare primejdie, ce să facă? Începe a înghiți la apă; și înghite și înghite, pînă ce înghite toată apa din fîntînă...

Scanned with OKEN Scanner

Apoi zboară de-acolo afară și iarăși se ia în urma trăsurii, zicînd:

— Cucurigu! boieri mari,
Dați punguța cu doi bani!

(I. Creangă — Punguța cu doi bani)

2. I-am spus atuncea lui Han-Murad că noi cei din Zaporojă nu ne temem nici de dumnezeu, nici de dracu... Dar de Han-Murad ne temem.

I-a plăcut lui Han-Murad asemenea vorbă.

Tah-țah! rîde Han-Tătar; și de ce vă temeți voi de Han-Murad?

Apoi zic, ne temem că s-a scula asupra noastră!

Tah-țah-țah! rîde Han-Tătar.

Zic eu: ne temem că s-a scula asupra noastră și l-om tăia; și-l știu bărbat bun și blînd și tare ne-a părea rău!

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

3. Dușmanii cînd auzea
și mai crîncen îl izbea
și mai aprig îl trăgea
și Lazăr încă striga:
— „Alei, neam de chiaburei,
noi sîntem ăi tari, nu voi!
Ura toată strînsă stivă
de ne-ați pune-o dimpotrivă,
tot om face unul mare
din măruntele ogoare.
Că poporul dacă vrea
nu-l oprește nimenea!

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

RECAPITULAREA MORFOLOGIEI

Exercițiul 329. Faceți analiza completă a fiecărei părți de vorbire, arătînd totodată și funcția sa sintactică.

1. ...Stan era acasă și chiar atunci luase ceaunul de pe foc, să mestece mămăliga; și numai iaca ce vede că se răped cîinii să rupă omul, nu altăceva; și cînd se uită mai bine, ce să vadă! Vede-un băiet că se acățăra pe stîlpul porții, de teama cîinilor. Atunci Stan aleargă la poartă, zicînd:

— Țibă! Hormuz; Na! Balan; nea; Zurzan; dați-vă în lături (cotarle)!... Da de unde ești tu, măi țică? și ce cauți pe-aici, spaima cîinilor!

— Da de unde să fiu, bădică! Ia sînt și eu un băiet sărman, din toată lumea, fără tată și mamă, și vream să intru la stăpîn.

— Să intri la stăpîn? D-apoi tu nici de păscut gîștele nu ești bun... Cam de cîți ani ăi fi tu?

— Ia poate să am vr-o 13 ani.

(I. Creangă — Stan Pățitul)

2. Cine sînt? Neghiniță, gîndul lumii. De mic ce sînt pătrunz în urechile oamenilor și-i ascult cum gîndesc. Adineaori eram în urechea ta a dreaptă, apoi am trecut în a stîngă, ș-am rîs de m-am prăpădit cînd am văzut ce-ți trece prin minte...

Bătrîna pierdu sfiala și răbdarea și se răsti cît putu:

— Neghiniță, ci tacă-ți gura și vin să te văz!

Și pe loc se auzi un țîșt ca de lăcustă și un băzăit ca de albină. Bătrîna simți pe mînă o picătură caldă.

— Iacă-tă-mă și pe mine!

Biata femeie făcu niște ochi mari cît toate zilele și se miră toată de ce văzu pe mînă, că cerul de i s-ar fi deschis nu s-ar fi minunat mai mult.

Neghiniță era frumos ca o piatră scumpă; și era mic cît o neghină; și avea niște ochișori ca două scîntei albastre și niște mîini și piciorușe ca niște firișoare de paianjen.

Bătrîna dădu să-l sărute. Neghiniță, țîști pe nas, țîști iar pe mînă.

(B. Șt. Delavrancea — Neghiniță)

3. Copitele potcovite ale tuspatru picioarelor sale cu așa iuțeală de fulger scăpărau în toate părțile, trupul ei de șopîrlă mlădioasă cu așa iscusită strategie își punea, pe ficce clipă, la adăpost, părțile slabe, încît înverșunarea crîncenă a dușmanului cu colții de fier murea neputincioasă la marginea de potcoave oțelite și de dinți ascuțiți ai cercului ei de apărare...

Iar cînd, pe tromboanele largi ale amînduror nărilor sale își revărsa, în sforăit de vifor, răsuflarea vijelioasă a pieptului său puternic, opcina întreagă se cutremura și zăvozii o rupeau de fugă îngroziți și... iar se întorceau la luptă..

— Hi,... potaie!... auzii pe cineva strigînd de departe.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

4. — Mătușă Marie, îi lămuresc eu, cum crezi dumneata c-aș trage cu pușca în mijlocul satului! Nu vezi dumneata unde bate Toader? Mai întîi nădăjduiește că n-oi găsi pușcă; însă eu am pușcă, deoarece sînt vînător. Al doilea crede că n-oi găsi pulbere; dar eu am și pulbere. Dacă am pușcă și pulbere, atunci, zice el, să trag focuri, ca să îngrozesc oamenii, să mă ieie pe urmă satul la goană, să m-alunge ca pe un buntușnic [1].

— Alei, dragul mamei! s-ar putea una ca asta?

— S-ar putea, dar eu nici pușcă n-oi aduce, nici stihuri n-oi spune. Or cînta ei singuri pe Jianu cum l-am tocmit și s-or lipsi de mine.

— Asta vor dumnealor?

— Asta, mătușă Marie.

— Apoi ți-oi spune eu, dragu'mătușii, că-i mai bine așa, decît să te alunge satul cu bețele.

(*M. Sadoveanu* — Jianu și Ascudintele)

---

[1] răzvrătit.

SINTAXA PROPOZIȚIEI

FRAZĂ, PROPOZIȚIE

Exercițiul 330. Copiați fragmentul dat; completați punctuația, corectați greșelile referitoare la scrierea cu majusculă, marcînd, totodată, — la textele în proză — alineatele. Indicați sfîrșitul propoziției cu o linie verticală și sfîrșitul frazei cu două linii verticale.

1. Datinile, poveștile, muzica și poezia sînt arhivele popoarelor cu ele se poate oricînd reconstitui trecutul întunecat din studiul lor ne vom lămuri despre origina limbii noastre, de nașterea naționalității romîne, de plăcerile naturii cu care este înzestrat poporul și de luptele ce le-au susținut coloniile romane pînă a nu se preface în locuitorii de astăzi ai vechii Dacii între diferitele neamuri răspîndite pe malurile Dunării nici unul nu are ca neamul romînesc o poezie poporală atît de frumoasă și atît de originală, atît de variată și atît de strîns unită cu suvenirile antichității.

(*A. Russo* — Poezia poporală)

2. Miraculosul rezultat al administrațiunii lui Ioan-vodă se poate exprima prin puține cuvinte în 1572, la intrarea în domnie, toate calamitățile erau grămădite asupra Moldovei o teribilă ciumă zeciuia prin sate și orașe un comet sperie imaginațiunea poporului o furioasă inundațiune devasta cîmpiile visteria era secată prin nebuniile lui Bogdan-vodă, care se plimba cu trăsuri acoperite cu argint și aur turcii și tătarii, veniți în ajutorul lui Ioan-vodă, nu se putură reține a, firește, de a nu comite jafuri, violențe, omoruri... în curs de doi ani, principele nostru realiză visul domnilor celor mai mari: finanțele erau în floare și contribuabilii mulțumiți.

(*B. P. Hasdeu* — Ioan-vodă cel Cumplit)

Scanned with OKEN Scanner

3. Toate felurile de muncă își au pitorescul lor un om care muncește e întotdeauna interesant mișcări frumoase fac și plugarii ce-și încordează brațele pe coarnele plugului, și plutașii, în luptă cu iuțeala apelor, și semănătorii, și cosașii, cu gesturi largi, ritmice dar nimeni nu pune atîta noblețe în atitudine, în mers, în privire ca și în vorbă nimeni nu are atîta poezie în făptura și-n viața lui ca păstorul lumina și aerul tare al înălțimilor, dormitul afară, urcușurile repezi, sărituri peste ape și lupte cu jivinele sălbatice. atîtea și atîtea particulare condiții de trai l-au păstrat sănătos și curat, ager la minte, sprinten și mlădios la mișcări depărtarea de sat, de lume, de-ai lui, i-a pus în ochi o dulce melancolie, iubire și cînt ec în suflet inima lui va fi șoptit stelelor, într-o noapte de vară, fără să-l fi auzit vr-odată, cuvîntul dor, cuvîntul de foc, pe care nici o limbă nu-l poate traduce.

(*A. Vlahuță* — Pictorul N. I. Grigorescu)

4 a. Bălcescu e un cugetător cu mari profunzimi, care deși nu s-a ridicat pînă la principiile fundamentale ale dialecticei materialiste, a pătruns totuși adeseori adevărurile istorice în mod dialectic republicanul și democratul Bălcescu preconizează o istorie revoluționară, care să nu se ocupe de biografiile principilor, ci de instituțiile poporului acest om privea dincolo de timpul său revoluția el o socotea nu numai a neamului omenesc fenomenul marilor prefaceri îl extindea la toate neamurile asuprite ale continentului pentru robii vieții, nedreptatea era aceeași, pretutindeni, de aceea el era pentru unirea romînilor cu ungurii, împotriva asupritorilor Habsburgi văzînd dincolo de națiа sa și luptînd pentru umanitate în furtuna anului 1848 Bălcescu a fost singurul care, în scurtul răstimp al trecerii lui meteorice printre oameni, a ales și s-a menținut pe calea justă.

(*M. Sadoveanu* — Apologie)

4 b. În mai puțin de două decenii, Mihail Eminescu a rupt drumuri nouă în poezia romînească s-a adîncit — scafandru unic și uimitor — în mitul și lirica populară a restituit poporului — maestru șlefuite — diamantele sufletului generațiilor acestui neam poporul, pentru Eminescu, nu era cel convențional al patriotarzilor; oamenii lui vechi care-i hrăneau arta erau băștinașii din veac, de la Boerebista și Deceneu, cei pe care-i vedem în lanțuri de robi pe

Scanned with OKEN Scanner

columna lui Traian, cei care au luptat în vremea lui Decebal și au adăpat cu sînge pămîntul lor cotropit de imperialiștii timpului strămoșii lui erau pămîntenii de la Rovine.

(M. Sadoveanu — Eminescu)

FELUL PROPOZIȚIILOR DUPĂ ALCĂTUIRE

Exercițiul 331. Despărțiți în propoziții textul dat. Stabiliți felul propozițiilor după alcătuire. Indicați părțile principale și secundare ale propozițiilor și arătați raportul de dependență dintre ele.

1. Lupta întărește pe cel slab și primejdia mărește pe cel tare... tot bunul are nevoile sale. Ghimpul se ascunde sub floare... așa și slobozenia mulți dușmani are... pentru că este partea cea mai frumoasă, cea mai roditoare din moștenirea părintească... Nu aurul este bogăția neamurilor, nu neavutul este sărăcia oamenilor... Avuțiile de aur sînt pieritoare, sărăcia harnică e o bogăție ce nu se răpește; munca e bogăția vecinică.

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

2. Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele
Noapte bună!

Doar izvoarele suspină
Pe cînd codrul negru tace;
Dorm și florile-n grădină,
Dormi în pace!

Trece lebăda pe ape
Între trestii să se culce
Fie-ți îngerii aproape
Somnul dulce!

Peste-a nopții feerie
Se ridică mîndra lună,
Totu-i vis și armonie
Noapte bună!

(M. Eminescu — Somnoroase păsărele)

3. — Asta-i ca o patimă, cucoane Grigoriță, la mine... lucru mare... Nici nu mănînc, nici nu beau, s-a sfîrșit!...

Scanned with OKEN Scanner

Vin eu, cucoane Grigoriță, și găsesc urme pe cărarea asta... Erau multe labe pe omăt... Trecuse sfîntu' Andrei, umblau jivinele potăi... Găsesc eu urma, o cercetez, o găsesc afară din pădure... Mă gîndesc eu că-s în bahnă... Acolo erau în trestii... Iar îi chem, și mai aștept... Atunci i-am zărit că ies... Erau șase... Da' unu' mare, înainte, ia așa, cucoane Grigoriță... Încep eu a scheuna; se opresc ei, miroasă vîntul, pe urmă pornesc spre mine cu cozile tîrîiș pe omăt... Eu tac... Ei s-au apropiat. Atuncea am ridicat pușca și l-am însemnat pe cel dinainte, pe cel mare.

(*M. Sadoveanu* — În pădurea Petrișorului)

4. Nesfîrșite, zi și noapte, au curs ploile. Se părea că pămîntul întreg va putrezi. N-a putrezit. Vîntul a început să sufle. Ploile s-au oprit. Norii s-au risipit. Soarele toamnei, cu puteri puține, a zbicit pămîntul.

(*Z. Stancu* — Desculț)

5. Frate scump! ne ard în minte
Chinul tău, revoltele —
Tot ce-ai plîns în viers fierbinte
Mai zguduie boltele.

Dar azi fulgeră toți norii
Crunt deasupra zbirilor:
Au sunat răzbunătorii
Surla răfuirilor.

Zboară vești în patru vînturi
Ard spre larguri farurile;
Meșteri mari de vis și cînturi,
Reintrați cu darurile!

Fremătînd cer luptătorii
Glasul nalt al versului —
Să le-avînte spre victorii
Vijelia mersului.

(*A. Toma* — Lui Eminescu)

Exercițiul 332. Copiați textul. Despărțiți propozițiile cu o linie verticală; subliniați propozițiile simple; deasupra fiecărei părți a propozițiilor dezvoltate, indicați — cu inițiale (S = subiect; P = predicat; Atr = atribut; C = complement) — felul acesteia.

1. Vîjîie crivățul... se clatină pămîntul... răsună buciumele... Oamenii se izbesc cu oameni... Zalele cu fierul...

Scanned with OKEN Scanner

piepturile cu oțelul... Vitejii cad morți în țărînă... sîngele desfundă pămîntul... leșuri plutesc pe rîuri... pîrjolul se învîrtește în toate părțile. Strigările luptătorilor și cloncăirea paloșelor încrucișîndu-se răsună cu huiet. Ce te-ai făcut, mare vizir? Unde-ți sînt voinicii, pașă cu trei tuiuri? Vîntul împotrivirii fărîmă zăbalele armăsarilor tăi... Năvala se trase înapoi spăimîntată de piepturile goale ale vitejilor!...

(*A. Russo* — Cîntarea Romîniei)

2. Iarna vine, vara trece,
Și pădurea s-a rărit!
Ziua-i viscol, noaptea-i rece.
Greul vieții a sosit!
.....
Vara trece, iarna vine,
Și tu, codre, te-ai uscat!
Trece vara și ca tine
Florile mi-am scuturat!

(*V. Alecsandri* — Cîntic haiducesc)

3. Sub copitele pintenogului pietrele scăpărau, apele coteau, pulberea în sus se înălța, cu norii s-amesteca, și apoi în jos iar cădea, vîlceaua înnegura și pe voinic mi-l ascundea cu totul din vederile boierilor, care rămăsese departe, departe în urma lui.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

4. Ce te legeni, codrule,
Fără ploaie, fără vînt,
Cu crengile la pămînt?
De ce nu m-aș legăna,
Dacă trece vremea mea!
Ziua scade, noaptea crește
Și frunzișul mi-l rărește.
Bate vîntul frunza-n dungă
Cîntăreții mi-i alungă;
Bate vîntul dintr-o parte
Iarna-i ici, vara-i departe.

(*M. Eminescu* — Ce te legeni)

Scanned with OKEN Scanner

5. De prin balcoane
Și coridoare
Albe tulpane
Fîlfîie-n soare.
Ies gospodinele
Iuți ca albinele.
Părul le flutură,
Toate din zor.
Unele mătură
Altele scutură
Colbul din pătură
Și din covor.

(G. Topîrceanu — Rapsodii de primăvară)

6. — Îs flămînd de vești și povești cu prietenii mei, rîde cu șiraguri de dinți Pokotilo. De cînd am purces de la Nistru, n-am grăit cu nimeni. M-am uitat, am ascultat, dar mai mult am tăcut. Am umblat, m-a plouat, am descălecat ca să dorm sub un acoperiș; m-am uscat la un foc numai al meu; iar am încălecat și am umblat. Am auzit că hatmanul a trecut pe la Movilău, pe la Brațlău și pe la Umani. Hai la Zid-Negru, zic. Și iată, am ajuns la Zid-Negru. Și mă închin hatmanului Nicoară...

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

Exercițiul 333. Rezumați — în scris — una din nuvelele istorice ale lui Al. Odobescu. Fixați întîi ideile principale — folosind propoziții simple. Treceți apoi la redactarea rezumatului, folosind propoziții dezvoltate.

ASPECTUL POZITIV ȘI CEL NEGATIV AL PROPOZIȚIILOR

Exercițiul 334. Împărțiți textul în propoziții. Stabiliți aspectul (pozitiv sau negativ) fiecărei propoziții și indicați termenii prin care se exprimă negația.

1. Înălțate împărate,
Pune pace, nu te bate
Cu cătane ne-nvățate;
Nu te-or bate taberile
Ci te-or bate lacrimile
Lacrimile maicelor,
Suspinul mîndrușelor,
De dorul ficiorilor!

(Folclor)

2. Nu-mi trebuie flamuri,
Nu voi sicriu bogat,
Ci-mi împletiți un pat
Din tinere ramuri.

Și nime-n urma mea
Nu-mi plîngă la creștet,
Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted.

(*M. Eminescu* — Mai am un singur dor)

3 a. — Veți crede că voi să vă serv un capitol de geografie populară, sau să încerc a vă da introducțiunea topografică a unui roman de călătorii și aventuri.

Nicidecum! Voi să vă fac cunoștință pur și simplu cu o specie de oameni care, mă prind, nu-și pot găsi semeni în niciunul din cele patru unghiuri ale pămîntului.

(*I. L. Caragiale* — Cronica sentimentală)

3 b. — Să sprijinim candidatura lui Cațavencu.
— Peste putință.
— Să-l alegem!
— Niciodată.
— Trebuie!
— Odată cu capul!

(*I. L. Caragiale* — O scrisoare pierdută)

4. Nici voie să-și cerneascâ portul
Nici drept să-l plîngă n-au avut.
Și niciodată n-au știut
În ce pămînt le doarme mortul.

Și nu vor ști! Căci groapa lui
În blestemat pămînt s-ascunde,
Nici soare-acolo nu pătrunde
Nici plîngerile nimănui.

(*G. Coșbuc* — Ex ossibus ultor)

5. Înspăimîntat, el singur nu știe de ce, făcu un pas înapoi și privi, trăgîndu-și capul între umeri, împrejurul său.

Nu era nimeni aci, nici o suflare omenească, nici un ochi să-l vadă, nici un glas care să-l dea pe față, nici o minte care să treacă peste a lui, nimeni și nimic decît tăcerea...

(*I. Slavici* — Moara cu Noroc)

Scanned with OKEN Scanner

6. — Vămuișiporumbul, și-l încărcară slujitorii comunei. Ai făcut asemenea faptă ori nu?

Ajutorul de primar se răsuci neliniștit în scaun.

— Păi să vedeți...

— Luași pămîntul au ba? stăruia amenințător Cerneț.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

7. Trag cu ploaie în grămada
Fără să țintesc deloc
Cine s-aștepta să-mi cadă
Patru iepuri dintr-un foc?

(G. Topîrceanu — La vînătoare)

8. Nu e lupul mielușel,
Nici chiaburul bun — de fel —
Gheara-i gheară, nu-i ea mînă
Nici chiaburul fire bună.

(Eug. Jebeleanu — În satul lui Sahia)

Exercițiul 335. Găsiți propozițiile negative care exprimă o acțiune pozitivă. Explicați diversele procedee folosite în acest scop în propozițiile respective.

1. Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiat prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2. Și am dus-o noi așa pînă la Miezii-Păresii [1]. Și unde nu ne trezim într-o bună dimineață plini ciucur de rîie căprească de la caprele Irinucăi. Ei, ei ce-i de făcut?

...Nu știu cum se întîmplă, că aproape de Buna-Vestire, unde nu dă o căldură ca aceea, și se topește omătul, și curg pîraiele și se umfla Bistrița din mal în mal...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3. Nu fără să mă privească pe furiș, moș Costache își puse nasu-n pămînt și nu răspunse nimica.

(M. Sadoveanu — Dimineți de iunie)

[1] jumătatea postului mare.

Scanned with OKEN Scanner

4. Nu fără greutate, dar pot să schimb de vreau
Din plopii ageri frunza în steaguri de mătase.

(Eug. Jebeleanu — Altfel de cîntec)

Exerciţiul 336. Arătaţi cum sînt afirmaţiile din textele de mai jos şi ce mijloace au fost folosite pentru exprimarea lor.

1. ...ce de asociaţii şi comitete care să-i garanteze trecerea la posteritate! ce zgomot! ce popularitate: ce de „mititei"! Dar nu e meritată popularitatea aceasta? se va zice.
— Ba da.
— Dar nu era în adevăr om de geniu?
— Nu mai încape vorbă.
— Dar nu se cade să ridicăm statuie la asemenea oameni?
— Negreşit...

(I. L. Caragiale — Ironie)

2. — Bine, da'vreo mînă de făină, vreo cartofă, vreo ceapă ceva, nu găseşti dumneata pe nicăieri, mătuşă dragă?...
— Dă... ba aşa, îngîimă ea cu glas trăgănat, poate tot s-a găsi ceva...

(C. Hogaş — În munţii Neamţului)

3 a. — Eşti gata pentru fabrica de popi?
— Gata, au răspuns în locul meu fraţii şi surorile.

(Eus. Camilar — Vulturenii de azi şi de demult)

3 b. — Toţi se uitară la pajura aşezată peste bumbi, peste bani...
— Într-adevăr, frumoasă este... se miră careva.
—De bună seamă, i-o tăie baba Ilinca, mîndră straşnic.

(Eus. Camilar — Pajura)

Exerciţiul 337. Alcătuiţi 10 propoziţii negative construite cu adverbele şi locuţiunile adverbiale: *nu, ba, deloc, de fel, niciodată, nicăieri, cîtuşi de puţin;* cu pronumele: *nimeni, nici unul, nimic;* cu conjuncţia *nici;* cu interjecţia: *aşi!*

FELUL PROPOZIŢIILOR DUPĂ CONŢINUT

Exerciţiul 338. Despărţiţi textul dat în propoziţii, stabiliţi felul acestora după conţinut. Arătaţi la ce moduri se găsesc predicatele şi ce semne de punctuaţie au fost folosite.

1. „Însă, pentru osteneală,
Spune fără de sfială
Ce vrei? slujbă, rang sau bani?"

Oratorul zise-ndată:
„Prințule, în loc de plată
Aș pofti cîțiva curcani".

(Gr. Alexandrescu — Vulpoiul predicator)

2 a. Mai lungă-mi pare calea acum la-ntors acasă...
Aș vrea să zbor și rana din pulpă nu mă lasă!

(V. Alecsandri — Peneș Curcanul)

2 b. Noroc bun!... Pe cîmpul neted ies romînii cu-a lor pluguri.

(V. Alecsandri — Plugurile)

2 c. Ce talent avea el pentru confecționarea arcelor de nuiele, cu săgeți de șindrilă! Cum știa de bine să înalțe zmeii de hîrtie poleită pînă sub nori și să le trimeată răvașe pe sfoară!

(V. Alecsandri — Vasile Porojan)

3. Lună tu, stăpîn-a mării, pe a lumii boltă luneci
Și gîndirilor dînd viață, suferințele întuneci;
Mii pustiuri scînteiază sub lumina ta fecioară,
Și cîți codri-ascund în umbră strălucire de izvoară!
Peste cîte mii de valuri stăpînirea ta străbate,
Cînd plutești pe mișcătoarea mărilor singurătate!
Cîte țărmuri înflorite, ce palate și cetăți
Străbătute de-al tău farmec ție singură-ți arăți!

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

4. — ...Tu știi acum latinește; să fie oare ca romînește?
— Tocmai pe tocmai! răspunse Huțu.

(I. Slavici — Budulea Taichii)

5 a. Și de-ar fi fost lăsat, prin lume
Să treci ca orice om de rînd,
Ce lesne-ai fi pus frîu durerii
Și răzvrătitului tău gînd!

(A. Vlahuță — Lui Eminescu)

5 b. Cîte nu-s de scris pe lume! Cîte drame mișcătoare
Nu se pierd nepovestite, în năpraznica vîltoare
A torențelor vieții! Cîți eroi, lipsiți de slavă,
Nu dispar în lupta asta nesfîrșită și grozavă!
Și sub vijelia soartei, cîte inimi asuprite,
Cîți martiri, pe care vremea și uitarea îi înghite!

(A. Vlahuță — Unde ni sînt visătorii)

Scanned with OKEN Scanner

6. Aolio! Mama-n ogradă!
Era gata să mă vadă
Pe fereastră.

Ce mă fac? Unde-mi stă capul?

(G. Coşbuc — La oglindă)

7. Cîntaţi umbriţi de-a flamurei aripă
Sub care uriaşi bătrîni luptară!
. . . . . .
Sădiţi în inimi vechea bărbăţie,
Avînturi mari, eterne aspiraţii!...

(Şt. O. Iosif — Către tinerii poeţi)

8a. — ...Hanul te aşteaptă numaidecît ca să te încredinţezi de prietenia lui.

— Dar dacă totuşi Cigala nu vine?

Elisei a tăcut.

— Dacă totuşi nu vine, moş Elisei, înseamnă că hotărîrile mele şchioapătă iarăşi... Întreb stelele veşnice de ce-i aşezată lumea oamenilor dacă dreptatea nu poate izbîndi? Aşa de mici sîntem oare, lepădaţi ca frunzele şi ca pulberile?

— Slăvite hatmane, linişteşte-te. Vei fi fiind trudit; vei fi avînd şi altele asupra sufletului măriei-tale.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

8 b. Să fie acel cărbune iarbă de puşcă?

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

8 c. Vor fi fost fericiţi în ţara lor.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

9. Semnează apelul, vecine de gînd,
Mergi drept pe-a istoriei cale!
. . . . . .
În numele vieţii, semnează!

(D. Deşliu — În numele vieţii semnează)

Exerciţiul 339. Despărţiţi textul în propoziţii; stabiliţi felul acestora după conţinut. În locul semnului || puneţi semnul întrebării sau al exclamării. Explicaţi întrebuinţarea acestor semne.

1. Oltule, rîu blestemat ||
N-avuşi grijă de păcat
Să-nghiţi trupuri de voinici
Care-au haiducit pe-aici ||

Seca-ţi-ar izvoarele
Şi toate pîraiele,
Să-ţi rămîie pietrele
Să le calce fetele ||

(Folclor)

2. Dar smeritul cotoi, cu ochii în pămînt,
Cu capu-ntre urechi, cu un aer de sfînt,
Începu a striga: „De ce fugi, domnul meu ||
Nu cumva îţi fac rău || Nu cumva te gonesc ||

(Gr. Alexandrescu — Şoarecele şi pisica)

3. Abia apucă a se coborî din trăsură şi gloata curioşilor încungiură pe postilion.

— Cu cine ai venit ||

— Cu-un boier (Pentru postilion tot ce nu e ţăran este boier).

— Cum îl cheamă ||

— Nu ştiu.

— De unde vine ||

— De la poşta din urmă. Şi rîzînd că l-a păcălit, postilionul lasă pre curios să caute pe alţii, ca să-i deie mai lămurit răspuns... tîrgul fierbe pînă seara... Nu e vorba decît de noul venit; şoşotesc, vorbesc, născocesc, alcătuiesc.

— Oare însurat e || — Tînăr e|| — Bătrîn e || — Ce caută || — Ce vrea || — La ce-a venit || — Ştie franţozeşte || — Cum îl cheamă || — Ce familie || — A să şadă aici || — Ştie contradanţul cel nou||

(C. Negruzzi — Reţeta)

4. — Săriţi, voi, urgia lumii || Săriţi... || ţipă Statu-Palmă.
Răsturnaţi copaci-n codri, măcinaţi dealuri şi stînci ||
Astupaţi cărări şi drumuri, tulburaţi apele-adînci ||
Puneţi stavili netrecute sus din ceruri pînă jos ||
Trestiana, Trestiana, mi-au răpit-o Făt-Frumos ||

(V. Alecsandri — Răzbunarea lui Statu-Palmă)

5. — În lături, mîrşavilor || — strigă ea cu glas puternic. Asta vă e, biet, vitejia, nerușinaţi păgîni ce necinstiţi un mormînt || Spuneţi, ce ştiţi mai mult a face, mişeilor, uneltitori de rele, iscoditori de dezbinări, ce priviţi de sub obeală[1] păsul ţării, ce alergaţi ca dulăii la pradă ||Ce || oare

[1] a pîndi din locuri ascunse, ferite.

socotiț-ați voi că, unde a răposat Ciobanul, o să rămînă turma în ghearele voastre ca să o jefuiți după cum vă place || Hei, măre băieți, mai va pînă atunci || Mircea s-a dus, dar fiul său a rămas și Chiajna îi e mumă și va ști să-l apere de voi.

(*Al. Odobescu* — Doamna Chiajna)

6 a. —...Cobori în jos, Luceafăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gînd,
Norocu-mi luminează ||

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

6 b. Ce cauți unde bate luna
Pe-un alb izvor tremurător
Și unde păsările-ntr-una
Se-ntrec cu glas ciripitor ||
N-auzi cum frunzele-n poiană
Șoptesc cu zgomotul de guri
Ce se sărută, se hîrjoană
În umbr-adîncă de păduri ||

(*M. Eminescu* — Diana)

7 a. — Și ce frumoși ciobani pasc turmele lui Grigorescu || Și mîndri || Parcă-s regi, monarhi ai munților, așa umblă, așa stau, așa privesc peste plaiurile lor. Nu sînt ei coborîtori din cnezi || N-au purtat gluga și opinca lor cei dintîi voievozi ai Carpaților ||

(*A. Vlahuță* — Pictorul N. I. Grigorescu)

7 b. — O, sînt atîtea de făcut, vezi bine,
De-atîtea griji e-mpresurat un rege ||
Atîtea-s de aflat || — Și, se-nțelege,
Scutarul lui nu poate fi oricine.

— „Ce țară fericită, maiestate ||
Se lăfăiește gureșa Minciună.

(*A. Vlahuță* — 1907)

8. — Ce tot plîngi și-ți îmbraci gîndul
Cu cernitele vestminte
Ale întristării ||

Scanned with OKEN Scanner

Negrele gîndiri — uitării —
Toate-aruncă-le de-a rîndul,
Haide înainte ||

Au nu-ți pare că te cheamă
Tainic și cu mari cuvinte
Lupta vremii tale ||

(D. Th. Neculuță — Înainte)

9. — Ce-o fi || E sărbătoare || — Este ||
Răspunde stîrcul, stînd într-un picior.
Sosește-n sat, azi, cel dintîi tractor,
Și țarina cu el se logodește.

—Și merge fără boi tractorul ||-ntreabă
Ne-ncrezătoare coțofana slabă.
— Privește-l || Vine de la S.M.T.
—Acesta e || Cumplit arată, bre||

(M. Beniuc — Mirare)

10. Prieten cetățean, te-ntreb:
Iubești înaltul cer văratic,
Amurgul lin ca linul pas de cerb
Alunecînd pe creste de jeratic ||

Iubești al dimineților străfund
Cu visuri mari, avîntătoare ||
Și clipocitul undelor pe prund,
Mireasma brazdei răsturnată-n soare ||

(Eugen Frunză — Totul pentru izbînda păcii)

Exercițiul 340. Arătați felul propozițiilor din textul dat, ținînd seama de alcătuirea, aspectul și conținutul lor.

1. — Și ce înseamnă vorbele astea: A-și iubi patria?... A lucra ca patriot?... Dacă un poet și-a închinat viața la combaterea prejudecăților funeste, la gonirea opiniilor strîmte, la luminarea spiritului națiunii sale, la curățirea gustului ei, inspirîndu-i sentimentele și ideile cele nobile, — ce să facă mai mult? Cum să fie mai patriot?

(I. L. Caragiale — Politică și literatură)

Scanned with OKEN Scanner

2. Pe Nuțu vi-l lăsase mic,
Cu creștetul cît masa —
O fi acum ștrengar voinic
Și vă răstoarnă casa?
Făcutu-i-ați și lui la fel
Căciulă cum a vrut-o?
Aveam o piele-n pod, de miel,
Doar nu veți fi vîndut-o?

(G. Coșbuc — O scrisoare de la Muselim-Selo)

3. Ce frumos e zborul încrezător al tinereții! O primăvară e tot sufletul ei, încărcat de speranțe, curat și luminos ca un cireș înflorit. Vis întraripat e fiecare gînd al ei, și cîntec fiecare cuvînt, și sărbătoare fiecare clipă.

...De ce nu te bucuri? N-ai fost și tu odată așa, posomorîtă și cîrtitoare bătrînețe? N-ai visat și tu? N-ai făcut și tu greșeli? De ce nu te uiți cu drag la strălucirea, la freamătul acesta de viață nouă care vine zgomotos în urma ta, năvală de lumină, de sănătate, de veselie și de putere nestăpînită? Bucură-te, cît mai vezi, cît mai auzi, cît mai clipește o scînteie de bunătate și de iubire sub mormanul de cenușă al vieții care a fost, bucură-te din toată inima ta de viața care vine! Ah, freamătul tinereții! Cunoști tu pe lume ceva mai fermecător?

(A. Vlahuță — La gura sobei)

Exercițiul 341. Redactați un articol critic pentru gazeta de perete a clasei, folosind toate felurile de propoziții. Analizați-le apoi oral.

Invocația și interogația retorică

Exercițiul 342. Citiți cu atenție textele. Arătați efectele stilistice obținute prin întrebuințarea propozițiilor interogative și exclamative pe care le-ați întîlnit. Definiți procedeele folosite în acest scop.

1. Doină, doină, cîntec dulce!
Cînd te-aud nu m-aș mai duce.
Doină, doină, viers cu foc!
Cînd răsuni eu stau pe loc.

(Folclor)

2. Înfocatele și elocventele cuvinte precum și lacrămile ei fură zadarnice; ele nu putură clăti hotărîrea soțului său. Și oare s-ar fi căzut ca el tocmai acum, în minutul d-a o îndeplini, să se lase de o idee care de multă vreme

frămînta inima sa? În ce oare se arată el nemulțămitor? Dacă Sigismund Bathori l-a ajutat întrucîtva prin creditul său spre a căpăta domnia, el nu i-a răsplătit această mică facere de bine prin cîte foloase biruințele sale adusese Ardealului și sporise gloria lui Sigismund? Trebuia oare să uite la cîte umilințe supusese Sigismund pe Mihai și patria lui? Trebuia să uite că pata rușinosului tractat de la 1595 nu era încă ștearsă? Dacă Sigismund a venit să-l ajute împotriva lui Sinan, nu era oare spre a se ajuta pe sine-și și Ardealul care era deopotrivă amenințat?...

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

3 a. — De ce oare cu cît ceasurile, zilele și anii se înmulțesc asupra lui, cu atît mai mult omul se uită în urma sa și, din căutătură în căutătură, se oprește cu plăcere la cele mai depărtate aduceri aminte, aducerile aminte ale tinereții și ale copilăriei? Nu-i soarele frumos și astăzi? păsăruicele nu cîntă aceleași cîntece voioase sau jalnice? frunzele nu au același freamăt, pădurile nu înverzesc ca odinioară? florile nu au același miros, cîmpiile — dulcile privelişti duioase ce aveau? mișcarea vietăților alinitu-s-a[1]?

(*A. Russo* — Amintiri)

3 b. — Care e mai mîndră decît tine între toate țările semănate de domnul pre pămînt? Care alta se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grîne mai bogate?

. . . . . .

Nu ești frumoasă, nu ești înavuțită?... N-ai ficiori mulți care te iubesc? N-ai cartea de vitejie a trecutului și viitorului înaintea ta?...

(*A. Russo* — Cîntarea Romîniei)

4. — Și-n adevăr, să ședem strîmb și să judecăm drept: oare ce desfătare vînătorească mai deplină, mai nețărmurită, mai senină și mai legănată în dulci și duioase visări poate fi pe lume decît aceea pe care o gustă cineva cînd, prin pustiile Bărăganului, căruța în care stă culcat înaintează pe căi fără de urme?

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

---

[1] a încetat.

5 a. De ce să fiți voi sclavii milioanelor nefaste,
Voi, ce din munca voastră abia puteți trăi?
De ce boala și moartea să fie partea voastră,
Cînd ei în bogăția cea splendidă și vastă
Petrec ca și în ceruri, n-au timp nici de-a muri?

De ce uitați că-n voi e și număr și putere?

(M. Eminescu — Împărat și proletar)

5 b. Cum nu vii tu, Țepeș doamne, ca, punînd mîna pe ei,
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei.
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni!

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

6. Tinere, ce-ți strîngi în palme tîmplele înfierbîntate,
Pe cînd mintea ta, în friguri, ca o flacără se zbate,
Năbușită înlăuntru, — dacă după nopți de trudă,
Migălind vorbă cu vorbă, c-o-ndărătnicie crudă,
Ai ajuns să-ți legi în stihuri vr-o durere sau vr-un vis,
Nu-ți întemeia o lume de iluzii pe ce-ai scris,
Nici nu te-mbăta de vorba cui ar sta să te admire!

(A. Vlahuță — Liniște)

7. Pace, cu ochi care rîd
Pe încă plînsul obraz;
Calcă balaurul hîd,
Treci peste frîntu-i grumaz!

Vino, din pumni să desclești
Armele negre de fum,
Tu ce-mblînzești și-nfrățești
Buno, arată-ne cum.

(A. Toma — Imn păcii)

8. Trec spre București osmanii,
Calcă-n zbor Călugărenii.
Unde-ți sînt, Răscoală, fiii?
Unde-ți sînt, Mihai, oștenii?

Glasul lui Bălcescu arde:
—„Sus! La arme! Răzbunare!“
Sună vorbele-i — stindarde, —
Sună pînă-n depărtare.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 343. Încercuiți cu roșu părțile principale ale propozițiilor și indicați subiectul cu litera S, iar predicatul cu P. Subliniați cu o linie determinantele subiectului, cu două linii pe ale predicatului și cu o linie ondulată determinantele părților secundare de propoziție.

1 a. De departe se văd printre ramuri liniile albe ale podului așternut între două stînci, deasupra unei prăbușiri zgomotoase a Jiului.

1 b. Apa, lovită de muchiile stîncilor, se sfarmă în bulgări sclipitori; din clocotul undelor pripite, fuioare de argint se desfac în bătaia lunii.

1 c. Și toate-ți par vedenii dintr-o lume fermecată.

1 d. În înălțimea zărilor, munții își taie pe albastrul cerului coamele lor neregulate.

1 e. Pădurile dorm în șuietul izvoarelor.

1 f. Stelele sclipesc scuturînd pe ape pulberea luminii lor.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

2 a. Pe stînga, Ceahlăul cu nenumăratele sale turnuri de stînci, săpate pe adîncul cerului, se înalță în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mîna fermecată a unui vrăjitor din povești.

(*C. Hogaș* — Amintiri dintr-o călătorie)

2 b. Peste deșertul înalt și plin de lumină al văilor adînci, numai gaia, cu țipăt flămînd și ascuțit, spintecă văzduhurile ca o săgeată neagră și iute.

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

3. După omături mari și înghețuri de cremene, deodată, într-o zi, printr-o împrejurare cu totul misterioasă, prevestită totuși de gromovnice[1] vechi și călugări bărboși de la sfînta mînăstire Neamțu, soarele a rămas stăpînitor în senin c-o lucire imensă.

(*M. Sadoveanu* — Ochii și urechile)

---

[1] Carte populară foarte răspîndită în trecut, conținînd prezicери după diferite „semne meteorologice" (tunete, fulgere).

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 344. Copiați textul dat; despărțiți propozițiile printr-o linie verticală. Indicați grafic raportul dintre părțile propoziției.

De exemplu:

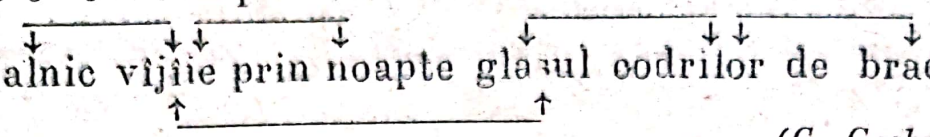

(G. Coșbuc)

1 a. Acolo găsirăm alunii și cornii în floare. Toporași violeți răzbăteau prin frunzele moarte; pițigoii și cintezii cîntau între muguri de mesteceni. Siretul venea învolburat și turbure, și trecea c-un fel de supărare pe sub dumbravă.

Băiatul lui Onișor rămase privindu-l lung, pe cînd oile, împrăștiate în juru-i, ciuguleau cu boturile lor mișcătoare iarba mărunță.

— Uite cocostîrci... zise el deodată cu un glas parcă ar fi vorbit tot tovarășilor lui.

(M. Sadoveanu — Un om năcăjit)

1 b. Dincolo de mal, într-un smîrc, umblau cu pași rari cocostîrci cu pliscuri portocalii. Apoi pe deasupra crîngului trecu în zbor șuierător un cîrd de rațe. Veniră în susul rîului fîlfîind rar din aripile lor ascuțite și doi pescărușî albi. În dumbrava plină de lumină, văzui deodată zburînd și fluturi roșii. Și-n singurătatea care ne împresura era ceva blînd și dulce ca-ntr-un basm al copilăriei.

(M. Sadoveanu — Un om năcăjit)

2 a. În poiana de aramă
firul vorbei se destramă...
Numa' jarul mai mocnește
sub spuza ce se răcește
și izvorul mai îngînă
doina muntelui bătrînă...
Greul nopții s-a lăsat,
rîde cerul înstelat...
Și zîmbește un miner
privind cu ochii la cer:

2 b. — Au pornit ortaci bătrîni
cu lămpașele în mîini...
Și, adevărat, îți pare
că pe bolta lucitoare,
ca-ntr-o mină uriașe
joacă focuri de lămpașe...

Scanned with OKEN Scanner

Și-ți mai pare că
din mină,
o să iasă la lumină,
către dunga dimineții,
soarele, filonul vieții.

(*D. Deșliu* — Minerii din Maramureș)

Exercițiul 345. Copiați textul, despărțiți-l în propoziții prin cîte o linie verticală pusă la sfîrșitul fiecărei propoziții. Scoateți — în grupe — părțile de propoziție între care există raporturi de determinare. În dreptul lor, indicați funcțiile sintactice îndeplinite.

De exemplu: Fiecare bec aprins lîngă mîinile unui om înseamnă un teritoriu ieșit din preistorie.

(*Geo Bogza*)

bec—înseamnă un teritoriu (sub.—pred.)
bec—fiecare (sub.—atr.)
bec—aprins (sub.—atr.)
aprins—lîngă mîinile (atr.—compl.)
mîinile—unui om (compl.—atr.)
un teritoriu—ieșit (p. pred.—atr.)
ieșit—din preistorie (atr.—compl.)

1 a. Ne urcăm la Comănești, sat mare, frumos așezat între munți, pe tăpșane deschise, ușor înclinate spre apa Trotușului.

1 b. Vuiește valea de zgomotul morilor ș-al herăstraielor. În toate părțile e mișcare, zarvă — freamătul muncii. Sute de brațe harnice desfundă comorile pămîntului.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

2. Nourii curg, raze-a lor șiruri despică,
Streșine vechi casele-n lună ridică
Scîrțîie-n vînt cumpăna de la fîntînă
Valea-i în fum, fluiere murmură-n stînă.

(*M. Eminesou* — Sara pe deal)

3. Un drum brăzda cîmpul ca o panglică sură. Dincolo de drum se întindeau pogoanele de vii cu grupuri răzlețe de pomi.

Ne-am oprit sub crengile unui vișin încărcat de flori catifelate și proaspete. La picioarele noastre roiau o grămadă de furnici.

(*Al. Sahia* — Întoarcerea tatei din război)

Scanned with OKEN Scanner

4. Alte vînturi, proaspete, frămîntă
Codrii tineri, zilele-s ca para.
Vouă nu știu ce sticleți vă cîntă
Să legați cu lanțuri primăvara.

Nu simțiți apropiatul freamăt
De furtună ce-mpînzește țara?
În zadar vă opintiți cu geamăt
Să legați cu lanțuri primăvara.

(*M. Beniuc* — Cîntec de primăvară)

Exercițiul 346. Stabiliți, în textele de mai jos, subiectele și predicatele, grupînd în dreptul fiecăruia părțile secundare respective.

1. Pe lacul luciu din grădina cu florile neclintite de nici o adiere, cu crengile nestrăbătute de nici un foșnet, pe lacul adormit... lebăda — bărbatul rămas singur — trece ca o închipuire, alb ca zăpada, cu aripile ca două scoici de argint, cu gîtul lăsat între ele, subțire, ondulat ca toarta unei amfore.

(*Em. Gîrleanu* — Singuratecii)

2. Sihla neagră se-nfioară,
Speriat, dintr-un hățiș,
Pui sfios de căprioară
A ieșit la luminiș...
Cu blănița zgribulită
Stă și-ascultă nemișcat...
Vremea pare-ncremenită...
Brazii fruntea și-au plecat,
Spăimîntați, ca pentru rugă.

(*G. Topîrceanu* — Balada munților)

3. Cheptănușii mici și negri, cu gulere roșii și verzi lunecau în spirale tăcute și iuți pe trunchiul arborilor în sus; veverițe negre și roșii, cu cozi stufoase și lungi, din încheietura înaltă a unei crengi își cumpăneau zborul spre copacul din potrivă; ciocănitori și ghionoaie cu pliscuri de oțel tocau în arbori și pădurea largă răsuna a sec...

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

4 a. Albe, la fereastră, două
Crengi de măr mi-au înflorit.

(*Șt. O. Iosif* — Cîntec de primăvară)

45. Străjer străvechi și plin de bărbăție
Gorunul uriaș spre ceruri cată...

(Șt. O. Iosif — Legendă)

LEGĂTURILE DINTRE PĂRȚILE PROPOZIȚIEI

Exercițiul 347. Arătați cum se face acordul între diferitele părți ale propoziției.

1. — Ce, cum floarea și pometii și toată verdeața pămîntului stau ovilite de brumă căzută peste vreme și apoi, după lină căldura soarelui, vin iară la hire și la frămsețele sale cele împiedicate de răciala brumei, așe și țara...

(M. Costin — Letopisețul Țării Moldovei)

2. — Gîrlele capriționse ale rîului, dumbrăvile de plopi, sălcii și arini, cîmpia grea de lumină pînă la piela vînătă a munților, toate le port în mine, intrate pentru totdeauna în ființa mea, intrate ca un filtru[1] al vieții nemuritoare, din care încă mă împărtășesc pînă la acești ani tîrzii în care mă aflu.

(M. Sadoveanu — La apa Moldovei)

3. Cu legănări abia simțite, și ritmice, încet-încet,
Pe pajiștea din fața casei, cireșii, zarzării și prunii
Învestmîntați în haine albe, se clatină în fața lunii
Stînd gata parcă să înceapă un pas ușor de menuet.

(D. Anghel — Balul pomilor)

PĂRȚI DE PROPOZIȚIE MULTIPLE

Exercițiul 348. Despărțiți textul în propoziții. Stabiliți felul părților de propoziție multiple și arătați cum sînt legate între ele.

1. — Între diferitele neamuri răspîndite pe malurile Dunării, nici unul nu are ca neamul romînesc o poezie poporală atît de frumoasă și atît de originală, atît de variată și atît de strîns unită cu suvenirile antichității.

(A. Russo — Poezia poporală)

2. — Unii peste alții porniră. O învălmășeală de care, de cai și de boi, de moșnegi, de femei, de bărbați și de copii cu traiste de mălai, cu tigăi și căldări.

(B. Șt. Delavrancea — Răzmiriția)

---

[1] băutură fermecată.

Scanned with OKEN Scanner

3. ...de la gura Cernișoarei în sus, între Oltеț și Olt, Vîlcea e o livadă încîntătoare, cu văi străbătute de ape limpezi, cu pajiști înflorite pe sub poalele codrilor, cu sate vesele pe marginea rîurilor, cu drumuri albe și netede, ce se așternca niște dungi de lumină pe brîiele verzi ale dealurilor. Și bogăția aceasta de priveliști atrăgătoare, darurile și bogățiile acestui pămînt binecuvîntat au croit o fire mai deosebită țăranului de aici. În privirea lui deșteaptă, în portul lui îngrijit, în umbletul lui semeț, cu pieptul înainte și cu fruntea sus, în vorba lui cumpătată și dezghețată și în felul cum te întîmpină și te ospătează în cei patru pereți ai lui, are ceva din măreția blîndă a naturii care-l înconjoară, din dărnicia largă a pămîntului pe care trăiește, din aerul curat și sănătos pe care-l respiră. De la cea dintîi vorbă, de cum îți zice „bună ziua", simți că ai de-a face cu un om de ispravă, gata să-ți dea un sfat bun, o mînă de ajutor, dacă e nevoie. Și este, fără socoteli negustorești, fără nici un gînd de răsplată, mulțumit că i-ai adus prilej să facă și el un bine.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

4. Se schimbă-n cîntec pe tarlale
Scrîșnirea, palma și sudalma,
Se plămădește noul cuget
În obștea hărnicind de-a valma.

(A. Toma — Pămînt, tu dă-ne pîinea păcii)

LIPSA PĂRȚILOR PRINCIPALE DE PROPOZIȚIE

Exercițiul 349. Despărțiți textul în propoziții. Stabiliți părțile principale. Acolo unde e cazul, explicați lipsa uneia sau a ambelor părți principale de propoziție.

1. În Moldova au cei mici, despre cei mari, acel obicei de pier fără giudeț, fără vină și fără seamă. Singuri cei mari judecători, singuri pîrîși și singuri plinitori legii.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

2. Era deodată și nuntă și sfințirea casei. Ziua senină și frumoasă. Floarea — rumenă și sprintenă și fetele — cu sufletul plin de neastîmpăr. Andrei el însuși tot slab și

Scanned with OKEN Scanner

supt la față, dar cu sîngele cald și cu ochiul vioi. Lume multă, mîncări și băuturi cu belșug, lăutari, chiote, untă mare și veselă...

(I. Slavici — Vecinii)

3. Se zvonise prin ziare,
Că-n Irlanda e-ntr-un sat
Un bărbat grozav de tare.

(G. Coșbuc — Lordul John)

4 a. Cum deschidea poarta, îi săream înainte. Ea băga binișor mîna în sîn și-mi zicea:
— Ghici...
— Alune!
— Nu.
— Stafide!
— Nu.
— Năut!
— Nu.
— Turtă-dulce!
— Nu.
Pînă nu ghiceam, nu scotea mîna din sîn.

(B. Șt. Delavrancea — Bunica)

4 b. Odaia e deretecată de ți-e drag să te uiți la ea. Pe pat o scoarță aleasă în fel de fel de migăliturі. Pernele, cu fețe de cuadrilat. Pe lacra de sub icoane, două plăpămi groase.

(B. Șt. Delavrancea — Sultănica)

5. Înainte-mi — cîmp deschis...
Stau fără de țintă.

(Șt. O. Iosif — Visul)

6. M-am trezit de-a binelea, pe cînd se rumeneau ferestrele. Și tot mai neliniștit era tata, cu cît se lumina de ziuă. S-a urcat soarele peste dealuri și cît l-am urît! Îmi venea să iau barda, s-o zvîrl spre el!

(Euseb. Camilar — Spre răsăritul soarelui)

7. Înnoptase. Peste peron se revărsa o lumină palidă, ca de felinar, a becurilor oarbe. Zumzete, murmure de voci omenești, o chemare, o altă chemare, un fluierat, un șuier

de țignal, huruitul roților de vagoane. Scrîșnetul de fiare, cu presiunea pistoanelor, semănînd cu o rostogolire de valuri, repetate la nesfîrșit.

(Ion Călugăru — Oțel și pîine)

8. Încotro se-ntorc, zăresc
ochi de foc ce-i ațintesc:
în stelele cerului —
ochii aprigi, ochii lui!
În ghimpii hățișului —
ascuțiș din vorba lui!
În largul cuprinsului —
ființa de nestins a lui!

(D. Dețliu — Lazăr de la Rusca)

9. Privirăm pînă-n zare amîndoi:
țesea ninsoarea, harnic, pînze moi.
Pustietate. Corbi. Pomi arși. Și vîntul.

(Eug. Jebeleanu — Lidice)

Valoarea stilistică a propozițiilor eliptice

Exercițiul 350. Stabiliți propozițiile eliptice și arătați în ce scop au fost folosite.

1a. Atunci noi, la fugă, băieți, mai dihai decît la popa Oșlobanu.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

1b. Și nebuna de mătușă Mărioara după mine; și eu fuga iepurește prin cînepă și ea pe urma mea, pînă la gardul din fundul grădinii, pe care neavînd vreme să-l sar, o cotigeam înapoi, iar prin cînepă, fugind tot iepurește, și ea după mine pînă-n dreptul ocolului, pe unde-mi era iar greu de sărit; pe de laturi, iar gard; și hîrșita de mătușă nu mă slăbea din fugă nici în ruptul capului! Cît pe ce să puie mîna pe mine! Și eu fuga și ea fuga, și eu fuga și ea fuga, pînă ce dăm cînepa toată palancă la pămînt...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2a. ...în aceeași colecție, alături de acest copil al primăverii, e unul din rarii — poate unicul cioban bătrîn pe care l-a făcut seninul pictor al tinereții. Foarte bătrîn și foarte trudit.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

Scanned with OKEN Scanner

3. Caii deliilor erau în spume. În loc de frîie, ștreanguri și curmeie. Cuțite late la brîu. Căciuli turcănești date pe ochi. Priviri de fiare.

În fruntea lor, Dinu Potop, cu iataganul de mîna dreaptă, răspîndind răcoare în jurul său de cotropitor, nalt cît un brad, cu fața crestată de luptă și de nedormire.

— Veste rea, creștini de dumnezeu — zice Potop — a flămînzit omida. Vin turcii mînați de arnăuții stăpînirii. Ard satele. Robesc copiii și femeile. Scrum în urmă și vîlvătăi înaintea lor. Mîna pe topor și să luăm calea pădurilor. La strîmtoare să-i apucăm. Jur că voi mînca unul de viu cu carne și oase.

(B. Șt. Delavrancea — Răzmirița)

4. Minutarul se opri pe secunda cînd două mii de oameni, pe tot sectorul, porneau năvală. Cea dintîi mitralieră germană clempăni. Iar pe deasupra, încrucișîndu-se cu șuier, cu chiot, cu zbîrnîit și cu prăbușiri, obuzele dintr-o parte și alta.

(Cezar Petrescu — Întunecare)

5. În fund, un turn, clopotniță, frontoane:
Pe uliți, birji mărunte cu un cal;
Biserica cea albă cu coloane...

(V. Porumbacu — Lîngă linia ferată)

6. Lucrează în friguri, lunatic, aiurea
Sub grindina morții din acoperiș.
Iute, două cruciș, stîlp a treia proptiș,
Și peste o clipă, inima-i țipă:
Salvat abatajul!

(A. Toma — Silvester Andrei salvează abatajul)

PĂRȚILE PRINCIPALE ALE PROPOZIȚIEI

SUBIECTUL

Exercițiul 351. Copiați textul. Subliniați subiectele cu o linie și predicatele cu două linii. În paranteză, în dreptul subiectelor, arătați prin ce parte de vorbire sînt exprimate și la ce întrebare răspund.

1. Tu, pădurea mea de cetini, (pr. pers. II sg. nom. cine?)
codrul meu iubit,
ai crescut doi mari prieteni,
de nedespărțit.

Scanned with OKEN Scanner

Unul din Bîrlad pornise
celălalt din Iași:
două crengi, aceleași vise,
pe-un trunchi uriaș.

Lîngă linia ferată
au crescut cei doi,
mai legați n-au fost vreodată
nici frații la noi.

Ei prin cîte-ateliere
nu au străbătut!
Cine le dădu putere?
Cine i-a crescut?

Cei ce-și spală veșnic fața
în acel izvor,
intră bărbătește-n viață,
neșovăitori.

Cel mezin spre cel mai mare
căuta mereu,
către-acela ce-n vîltoare
răzbătea la greu.

(*V. Porumbacu* — Prietenie)

2. Vine Costea din război
Și cu el vin alții doi.

Fața arsă, trupul supt,
Straiul colbuit și rupt.

Dar de multă voie bună
Sună codrii și răsună.

.....

Cel mai vîrstnic dintre ei:
„Dragi bujori, copiii mei!

Știu că-mi ies mereu în drum
Doar mă văd acum-acum"!

Doi cîntau, cel mal vuia,
Costea, el tăcea, tăcea.

.....

Cei doi cîntă, codrul sună,
Și tustrei merg împreună.

Scanned with OKEN Scanner

Cînd ajung la moara nouă
Calea lor se face-n două.

Doi pe rîu în jos s-au dus,
Costea, el pe rîu în sus.

(G. Coşbuc — Costea)

Exerciţiul 352. Despărţiţi textul în propoziţii şi stabiliţi diateza verbală a predicatului, subiectul logic şi gramatical.

1. Căutînd apoi prin iarbă, el dete peste păsărica rănită şi jumulită, care, sărmana, se zvîrcolea ca vai de ea; era o biată ciocîrlie. Bisoceanul, luînd-o în mînă, cunoscu îndată că era ucisă nu de alice, ci de ciocul gaiţei.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

2. De atunci şi pînă astăzi colonii de lumi pierdute
.....
Sînt atrase în viaţă de un dor nemărginit.

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

3. În depărtare se pierd liniile încîlcite ale dealurilor întunecate de desimea codrilor. Lanurile sînt împînzite de secerători.

(A. Vlahuţă — Romînia pitorească)

4. Din inima ei, pe şina proaspătă, s-a scos încă o locomotivă. Pufăie pe nări ca un armăsar neînvăţat. Se dau semnale, se ţipă şi bolidul abia se mişcă...

(Al. Sahia — Uzina vie)

5. ...privirile-i fură izbite de o privelişte cu totul nouă, ca şi cum ţara, cu lumina şi peisajul, s-ar fi schimbat printr-un farmec.

(M. Sadoveanu — Zodia Cancerului)

PĂRŢILE DE VORBIRE PRIN CARE POATE FI EXPRIMAT SUBIECTUL

Exerciţiul 353. Găsiţi subiectele din textele de mai jos. Arătaţi prin ce părţi de vorbire sînt exprimate.

1 a. De iute ce sînt, trei abia mă ţin,
Din nasul meu curge miere şi venin.
Glas nu am, dar să strig cînd voi fi pus
Mă aude răsărit şi apus.
Eu lumea o-mpăciuiesc şi o-nvrăjbesc.
Eu pe toţi îi bucur şi îi întristez.

(Folclor)

1 b. E lesne bogatului a porunci, dar greu săracului de-a împlini.

(Folclor)

2. Se află vreo țară, unde l-așa-ntîmplare
Să se jertfească leul? Niciuna mi se pare.
Dar văd că cei puternici oriunde au dreptate.

(Gr. Alexandrescu — Dreptatea leului)

3. Și pe cale mic și mare
Se opresc cătînd spre sat
Cu plăcere
Și durere
Și-i trimite fiecare
Înc-un dulce sărutat.

(D. Bolintineanu — San Marina)

4. Așa e, Spancioc; dar, fătul meu,
Stricatul este lesne și dresul este greu.

(V. Alecsandri — Despot-vodă)

5. La vr-o cîteva zile după asta, împăratul făcu un ospăț foarte mare în cinstea nepotu-său, la care ospăț au fost poftiți cei mai strălucițî oaspeți: împărați, crai, voievozi, căpitanii oștirilor, mai marii orașelor și alte fețe cinstite.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

6 a. Și eu trec de-a lung de maluri,
Parc-ascult și parc-aștept
Ea din trestii să răsară
Și să-mi cadă lin pe piept.

(M. Eminescu — Lacul)

6 b. Amîndoi vom merge-n lume
Rătăciți și singurei.

(M. Eminescu — Povestea codrului)

6 c. Pe cînd nu era moarte, nimic nemuritor,
Nici sîmburul luminii de viață dătător,
Nu era azi, nici mîine, nici ieri, nici totdeauna,
Căci unul erau toate, și totul era una;
Pe cînd pămîntul, cerul, văzduhul, lumea toată
Erau din rîndul celor ce n-au fost niciodată,
Pe-atunci erai Tu singur, încît mă-ntreb în sine-mi:
Au cine-i zeul cărui plecăm a noastre inemi?

(M. Eminescu — Rugăciunea unui dac)

Scanned with OKEN Scanner

7. Mai mult decît tot universul cel mare, ne interesează universul cel mic; fiindcă, cu cît cel dintîi se înalță și se depărtează tot mai mult de noi, cu atît cel d-al doilea se adîncește și ne pătrunde; unul se-ntinde, celălalt se strînge; unul este, celălalt sîntem — estele acela e o idee, numai acest sîntem e singura realitate posibilă.

(I. L. Caragiale — Cîteva păreri)

8 a. Și rînd pe rînd veneau în sat
Și ieri și astăzi cîte unul
Din cei care-au plecat
Și-ai lui întîrziau...

(G. Coșbuc — Trei, doamne, și toți trei)

8 b. Avea și dînsul trei feciori
Și i-au plecat toți trei deodată
La tabără.

(G. Coșbuc — Trei, doamne, și toți trei)

8 c. Haina-i măturînd pămîntul
Și-o tîrăște abia-abia:
Cinci ca el încap în ea.

(G. Coșbuc — Iarna pe uliță)

9 a. La masă, — glume, gălăgie...
Și cea dintîi îmi toarnă vin,
Drăguț a doua mă îmbie,
A treia-mi dă paharul plin...
E, cine-mi poate spune mie
În sănătatea cui să-nchin?

(Șt. O. Iosif — Domnu' profesor)

9 b. După mese s-așezară
Cîteși trei și largi în spete,
Între umeri fiecare,
A cuprins cîte-un părete.

(Șt. O. Iosif — Novăceștii)

10. — Mi-e poftă de pîine albă... zicea careva. Ceilalți rîdeau. A răspuns odată unul:

— Așteaptă pînă la ziua de apoi, cînd vom brăzda noi bărăganul. Vorba aceasta, încă neînțeleasă pentru el, a auzit-o atunci Mitrea Cocor, fiind în vîrstă de unsprezece ani. A rîs și dînsul.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

Scanned with OKEN Scanner

11. Atîţi căzură atunci ca răsculaţi,
Eu locul l-am ţinut la mulţi bărbaţi.

(V. Porumbacu — Paraschiva)

12. — Mai bine de cei care au murit. Nu mai duc nici o grijă.

— De murit e uşor. De trăit e mai greu... dar trebuie să trăim.

(Z. Stancu — Dulăii)

13. Că poporul dacă vrea,
nu-l opreşte nimenea!
Cine cearcă să-i stea-n cale
cade făr' să se mai scoale!

(D. Deşliu — Lazăr de la Rusca)

CAZUL SUBIECTULUI

Exerciţiul 354. Stabiliţi subiectul propoziţiilor; indicaţi cazul în care stă şi explicaţi aparentele excepţii.

1. Şi după ce ne culcam cu toţii, noi băieţii, ca băieţii, ne luam la hîrjoană şi nu puteam adormi de incuri...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2. Cădeau pe dealuri, dintre noi,
Ca frunza, mamă dragă.

(G. Coşbuc — O scrisoare de la Muselim-Selo)

3. Se scutură din salcîmi o ploaie de mirezme.

Bunicul stă pe prispă... pletele lui albe şi creţe parcă sînt nişte ciorchini de flori albe... numai ochii bunicului au rămas ca odinioară: blînzi şi mîngîietori.

(B. Şt. Delavrancea — Bunicul)

4. Ai noştri se odihneau, tolăniţi pe rogojina veche şi ruptă întinsă pe prispă.

(Z. Stancu — Dulăii)

5. Oamenii nu voiau să vie, cîtă vreme în bătătura bordeiului, pe o velinţă întinsă pe jos, ai casei erau la masă.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

Exerciţiul 355. Găsiţi în culegerea de texte literare 10 propoziţii cu subiectul exprimat prin diferite părţi de vorbire. Analizaţi subiectele din punct de vedere morfologic.

Scanned with OKEN Scanner

SUBIECT LOGIC ŞI GRAMATICAL

Exerciţiul 356. Stabiliţi subiectul logic şi subiectul gramatical al propoziţiilor de mai jos. Arătaţi în ce caz se găseşte fiecare din cele două subiecte şi daţi explicaţiile necesare.

1. ...de descălecatul cel dintîiu cu romani, adecă cu rîmleni, nimica nu pomeneşte, numai ameliţă la un loc, cum că au mai fost ţara o dată descălecată şi s-au pustiit de tătari.

(*Miron Costin* — De neamul moldovenilor)

2. Oraşele s-au întemeiat din nou, dărămăturile turnurilor şi a curţilor nu se mai văd... alte curţi şi alte turnuri s-au înălţat în locul lor.

(*Al. Russo* — Cîntarea Romîniei)

3. Mie mi-e drag romînul şi ştiu a preţui bunătăţile cu care l-au dăruit natura. Mi-e drag să-l privesc şi să-l ascult, căci el e simplu şi frumos în înfăţoşarea lui; căci e curat, înţălept, vesel şi poetic în graiul său.

(*V. Alecsandri* — Romînii şi poezia lor)

4. Pe cînd eram ajuns aci cu scrisul, fusei întrerupt de fetiţa mea, care venea în fuga mare să-mi aducă o veste ce o înveselise foarte.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kyneghetikos)

5. Gama toată a iubirii, de la prima trezire de abia simţită a dorului zglobiu,... pînă la pasiunea adîncă — toate sînt zugrăvite de Coşbuc.

(*C. Dobrogeanu-Gherea* — Poetul ţărănimii)

6 a. Căruţa uşoară pe roate nalte, sunînd ca din clopote din obezile ferecate, era alcătuită în depărtate locuri de meşteri de la Kiu.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

6 b. Din cînd în cînd, din tulbureală, scotea la lumină reţeaua în care se zbăteau peştişorii argintii.

Eu mă ţineam cu cofăielul şi nu prea eram mirat de norocul nostru, înţelegînd că se datoreşte faptei noastre bune cu stiuca.

(*M. Sadoveanu* — Nada Florilor)

Scanned with OKEN Scanner

7. Ți-e dor și ți-e foame. Ți-e frig și ți-e sete.
De-odată, de-odată bătăi în perete.

(M. Banuș — Slavă eroilor Doftanei)

8. Dar Lazăr e-n peștere
pe culcuș de lespede,
.....
prohodit de vînt și ploaie
lins de neguri și buraie.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

VALOAREA AFECTIVĂ A RELUĂRII SUBIECTULUI

Exercițiul 357. Stabiliți subiectele din propozițiile de mai jos; analizați-le. Explicați reluarea subiectului în cadrul aceleiași propoziții.

1. Și-atunci de-a fi astfel... atunci în vecie
Suflarea ta caldă ea n-o să învie...

(M. Eminescu — Mortua est)

2. „Ciobănașul de pe valea Prahovei", care coboară cu sumăieșul pe umeri, și cu ghioaga la spate, întovărășit de cîinele lui de credință, alcătuiește el tot înțelesul tabloului.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

3. Cît e ea de lungă — săptămîna —
îi tot iese cu tractoru-n drum.

(V. Tulbure — Primăvara)

SUBIECTE MULTIPLE

Exercițiul 358. Găsiți subiectele propozițiilor de mai jos. Completați textele cu punctuația omisă și explicați de ce ați folosit semnele pe care le-ați introdus în text.

1. Aci stejarii brazii și fagii trufași înalță capul lor spre cer.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Zile și nopți luni și săptămîni trecură. Feciorul de împărat și Fata din Piatră trăiau înstrăinați de lume, sin-

guri, singurei... Vînătoarea era uitată... Arcul și săgeţile ghioaga și praștia stau aruncate la pămînt, rugina și putregaiul se lipise de ele și le rodea puterea.

(Al. Odobescu — Pseudo-kyneghetikos)

3 a. Ciobănașul turma costișa munţii din fund cerul albastru — toate parcă sînt vedenia unei vrăji.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

3 b. La Grigorescu linie coloare viață aer mișcare toate acestea fac una.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

4. Uruie trăsuri și care
Tobe trîmbițe răsună;
Un balon scăpat se-nalță
Dus de vînt, jucînd în lună...

(Șt. O. Iosif — Iarmaroc)

5. Cum însă lucrurile toate au un sfîrșit în lumea asta, tot așa avură sfîrșit și merindele mele; ouăle nucile pînea zglăvoacele merele perele și boiștenii fuseseră de mult desfiinţate.

(C. Hogaș — În munţii Neamţului)

6. Am trecut prin vad — bătrînul eu crîsnicul și cofăielul. Numai bătrînul simţea puterea apei care-i bătea în glezne. Eu crîsnicul și cofăielul eram pe umerii și în braţele lui și ne bucuram de soare și de mireasma de cimbrișor care ne venea din partea cealaltă a bălţii.

(M. Sadoveanu — Nada Florilor)

LIPSA SUBIECTULUI

Exerciţiul 359. Citiţi textele. Găsiţi predicatele. Stabiliţi subiectele și explicaţi, atunci cînd e cazul, absenţa lor în propoziţiile respective.

1. Și nu departe de aceste locuri, care îţi aduc aminte natura ţărilor de miazănoapte, dai ca la porţile Romei, peste cîmpii arse și văruite, unde bivolul dormitează alene.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

Scanned with OKEN Scanner

2. Știi însă că sînt tot felul de firi pe lume. Cînd, spre exemplu, dai unui om flămînd un prînz cu care își poate foarte bine potoli foamea, mîncînd tot lucruri simple, dar sănătoase și curat gătite, e învederat că nu se cade ca el să ceară mai mult.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

3. Afară-i toamnă, frunză-mprăștiată,
Iar vîntul zvîrle-n geamuri grele picuri;
Și tu citești scrisori din roase plicuri
Și într-un ceas gîndești la viața toată.

Pierzîndu-ți timpul tău cu dulci nimicuri,
N-ai vrea ca nime-n ușa ta să bată;
Dar și mai bine-i, cînd afară-i zloată,
Să stai visînd la foc, de somn să picuri.

Și eu astfel mă uit din jeț pe gînduri,
Visez la basmul vechi al zînei Dochii;
În juru-mi ceața crește rînduri-rînduri.

(M. Eminescu — Sonet)

4 a. Pe valea Oltului, de la Ocne în jos, vezi numai lanuri de grîu, fînețe și întinse ogoare de porumb. La miazăzi, chiar în pragul județului, cum vii dinspre Romanați, ai în față dealul viilor, vestitele podgorii de la Drăgășani; păduri de nuci seculari și de pruni împodobesc colinele cît vezi cu ochii.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

4 b. Înnoptează. La licărirea unui opaiț, tustrei stau jos, în jurul unei mese mici, rotunde, cu picioarele scurte. În ochii lor stinși, pe fețele lor trase, e spaimă și disperare. Li-i frică parcă să se uite unul la altul...
Afară fulguiește mereu.

(A. Vlahuță — Socoteala)

5. Scria-n gazetă că s-a dat
Poruncă să se-ntoarcă-n țară
Toți cei plecați de astă-vară.

(G. Coșbuc — Trei, doamne, și toți trei)

6a. Vă rog să vă aduceți aminte de cele dintîi frumusețe poetice ale literaturii noastre culte. „Doinele“ și „Lă-

crămioarele“ lui Alecsandri sînt vădit ecouri ale poeziei populare. Şi străbătînd opera marelui bard de la Mircești, nu te poți opri să nu observi că producțiile lui imediat următoare, în care se simt răsunete ale unei literaturi străine, nu egalează în frumuseță aceste prime și curate acorduri ale sufletului său.

(M. Sadoveanu — Poezia populară)

6 b. Totîrnac descălecase și-i aștepta într-un ponor. Potcoavă strînse frîul și-l opri.

— Ce este, Alexa? întrebă Nicoară.

— Pînă acu e bine, măria-ta. Ia uitați-vă: se vede deaici în piscul cel mare crucea de la Boura.

Acolo, zice-se, a doborît Dragoș-vodă vaca sălbatică. Pe urmă a pus stăpînire pe moșia părinților săi.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

7. Cînd se crăpă de ziuă, abia cunoșteau locurile, așa departe îi fura volbura.

(Eus. Camilar — Mitrų)

PREDICATUL

Exercițiul 360. Copiați textul. Scoateți apoi într-o coloană predicatele verbale și în altă coloană pe cele nominale; faceți analiza lor completă (sintactică și morfologică).

1. Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mîndră și binecuvîntată între toate țările semănate de domnul pe pămînt. Ea seamănă a fi un măreț și întins palat, capodoperă de arhitectură, unde sînt adunate și așezate cu mîndrie toate frumusețile naturale ce împodobesc celelalte ținuturi ale Europei, pe care ea cu plăcere ni le aduce aminte.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2 a. — Nu-mi trebuie — a ta milă, nu vreu a tale daruri,
Tu îmi întinzi o cupă mult plină de amaruri,
Departe ea de mine!... mai drept e ca să mor!...
Iară dacă ai tu cuget și-ți pasă de-al meu dor,
Ghirai! mă lasă, lasă în oara morții grele
Să mai sărut odată pămîntul țării mele!“

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

Scanned with OKEN Scanner

2 b. Acum eram liber!... liber!... înțelegi tu, iubita mea, toată dulceața și toată puterea acestui cuvînt? Neatîrnat de nime, scăpat de închisorile pungilor!... volnic de a face tot ce-mi plăcea!... În ceasul acela am gustat cea mai mare fericire în sufletul meu, căci nimic pe lume nu e mai scump și mai slăvit decît libertatea; ea este odorul cel mai neprețuit ce l-au dat dumnezeu oamenilor. Și să știi de la mine că atunci o nație se apropie de moarte cînd începe a fi surdă la glasul libertății!

(*V. Alecsandri* — Istoria unui galbîn)

3. Preumblîndu-mi ochii, cînd peste șesul cu străluciri și scîntei, cînd prin munți cu tainice și răcoroase raze, mă așezasem pe un bolovan de piatră și așteptînd să dispară cu totul soarele nu mă puteam sătura de asemenea priveliști ce nouă, orășenilor, ne este dat arareori a le vedea; dar călăuzul nostru știa că noaptea are să vină iute și că scoborîșul pînă la sat ne va cere, prin întuneric, poate o oră și mai bine; de aceea el ne îndemna să ne pornim îndată și, drept mîngîiere, îmi spuse că are tocmai vreme ca să isprăvească și basmul cel cu feciorul de împărat, norocos la vînat, pînă vom sosi la vale.

— „Bine zici, bădiță, îi răspunsei, negreșit că trebuie să mi-l spui tot, dacă mai este.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

4. Cătunu-i risipit pe vale
Și oamenii l-au părăsit,
Bordeiele sînt dărîmate,
Biserica s-a învechit.

Pe drumul mare crește iarbă,
Și furcile de la fîntîni
Stau veșnic neclintite-n soare,
Iar arborii par mai bătrîni.

(*Tr. Demetrescu* — Cătunul)

5 a. — Fraților! Vremea vorbelor a trecut; acum are să sune în sfîrșit ceasul faptelor! Trebuie să avem curaj; momentul cel mare se apropie. Pînă să nu crape de ziuă, poate vom fi chemați să facem cea mai mare jertfă pe care

Scanned with OKEN Scanner

are dreptul patria s-o ceară de la un om. Să fim gata la tot! Să nu ne dăm înapoi de la nimic pentru a ne împlini datoria de patrioți!

Cînd prezidentul a terminat solemna lui cuvîntare, tinerii carbonari, scrîșnind din dinți, au ridicat pumnii încleștați în sus, în semn de aplauze și aclamațiuni, știut fiind că într-o conspirațiune zgomotul este interzis.

(*I. L. Caragiale* — Răsplata jertfei patriotice)

5 b. L. — ...unul dintre ei nu te poate suferi, și ți-e amic.

M. — Cine-i ăla?

L. — Ei! asta e!... Ce-ți pasă?

M. — Aș vrea să-l știu.

L. — Nu se poate.

M. — Parolă de onoare că nu-i cer nici o socoteală; n-am să-l fac niciodată să-nțeleagă că am aflat ce-a spus...

L. — Mai întîi, nici nu știi ce-a spus...

M. — Ce-a spus?

L. — Uite, ăsta e cusurul tău — ești curios.

M. — Bine, frate, firește că sînt curios să aflu ce se spune pe socoteala mea, mai ales de amici, ca să știu cui să mă încrez, cum să mă apăr.

(*I. L. Caragiale* — Amici)

6. Bisericuța lor se afla în capătul pogoanelor Nastasiei, lîngă un pîrîiaș care venea de sub dealurile din miază-noapte, la umbră de frasini vechi. Pe toate acele coline, roase astăzi de șuvoaiele ploilor, fusese în vremea de demult pădure. Din acel ostrov verde al singurătății nu mai rămăsese decît Frăsinetul, într-un pămînt clisos care nu se lăsase răzbit de oameni.

Sub frasinii vechi, ici — colo mărăcinișuri. Bătrînii Năstăsiei duraseră în luminișul de la capătul pogoanelor, aproape de pîrîiaș, o colibă de frunzar. În fitece primăvară trebuia meremetisită, căci toamna și iarna, cît nu stătea nimeni acolo, se agățau de ea trecătorii puțini. Cît dăduse ajutor Stoica Cerneț la arătura din primăvară, pusese și el mîna, împreună cu femeile, ca să înfunde cu frunzar nou și să acopere cu stuf din vale acel adăpost șubred.

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 361. Stabiliți predicatele verbale; analizați-le.

1. — Stăi, mă! nu te-apuca de năzbîtii. Iazul, lacul și pădurea de pe-aici sînt ale noastre.

— Poate-i zice că și rațele de pe apă sînt ale voastre și toporul meu din fundul iazului. V-oiu învăța eu să puneți stăpînire pe lucrurile din lume, cornoraților!

Dracul neavînd ce-i face, huștiuluc! în iaz și dă de știre lui Scaraoschi, despre omul lui dumnezeu, cu năravul dracului.

(*I. Creangă* — Dănilă Prepeleac)

2. Tot ce-ar zice, i se cade, tot ce face-i șade bine
Și o prinde orice lucru, căci așa se și cuvine.
Dacă vorba-i e plăcută, și tăcerea-i încă place;
Vorba zice: „fugi încolo“, rîsul zice: „vino-ncoace!“
Îmblă parcă amintindu-și vre-un cîntec, alintată,
Pare că i-ar fi tot lene...

(*M. Eminescu* — Scrisoarea V)

3 a. Într-o seară băcanul a încărcat un coș mare cu fel de fel de mezeluri și cu vreo douăzeci de sticle de vin, să le trimeață la un mușteriu. Afară era polei grozav. Cănuță s-a aplecat și de-abia a putut ridica greutatea pe loc limpede, în prăvălie.

—N-o să aluneci cu el, mă? a-ntrebat jupînul.

— De! jupîne; știu eu?

— O să-l poți duce?

— E greu...

— Haide! s-a răstit jupînul. Dar să dormi și să mănînci știi? leneșule!

Cănuță a dat să ridice coșul și n-a putut.

(*I. L. Caragiale* — Cănuță, om sucit)

3 b. Tînărul îndeamnă calul ținînd scurt zăbala. Tot așa și negustorul. Calul ia vînt. Trecînd prin fața bisericii, flăcăul își face cruce. Atunci aude pe tovarășul, rămas cîțiva pași înapoi, rîzînd grozav. Întoarce capul, tovarășul nicăieri... Mare minune!... Unde a putut pieri? A intrat în pămînt? Nu... E la han!... Îl așteaptă sub umbrar... Flă-

căul n-a luat seama că negustorul i-a fost trecut înainte. Firește că așa a trebuit să fie: în pămînt n-ar putea intra un călăreț cu cal cu tot...

(I. L. Caragiale — La conac)

4. A-nceput de ieri să cadă
Cîte-un fulg, acum a stat,
Norii s-au mai răzbunat
Spre apus, dar stau grămadă
Peste sat.

Nu e soare, dar e bine
Și pe rîu e numai fum
Vîntu-i liniștit acum,
Dar năvalnic vuiet vine
De pe drum.

(G. Coșbuc — Iarna pe uliță)

5. Auzisem prin vis. Ce bine-mi părea că nu mă prindea bunica! Pleoapele-mi cădeau încărcate de lene, de somn, de mulțumire. Și mă simțeam ușor ca un fulg, plutind ca o apă care curge încet, încetinel, încetișor...

Și bunica spunea, spunea înainte; și fusul sfîr! sfîr! pe la urechi, ca un bondar, ca o lăcustă, ca acele cîntece ale buruienilor, în care adormisem de atîtea ori.

(B. Șt. Delavrancea — Bunica)

6 a. Ziua următoare, deșteptîndu-se din somn, Ghiță era neliniștit. Își aducea aminte cele petrecute peste noapte, dar și le gîndea, ca și cînd le-ar fi visat și parcă nu-i venea să le creadă, iar cînd își dădea seama că ele în adevăr s-au petrecut îi era rușine de cele ce făcuse și se temea că mai curînd ori mai tîrziu se va da de gol și nu numai va strica toată treaba, dar își va băga totodată și capul în primejdie.

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

6 b. Afară tuna, și el se cutremura la fiecare trăsnet; afară fulgera, și fiecare fulger îi trecea ca un fior prin inimă...

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

Scanned with OKEN Scanner

EXPRIMAREA PREDICATULUI VERBAL ȘI NOMINAL PRIN VERBUL „A FI"

Exercițiul 362. Analizați predicatele formate cu verbul a fi și arătați felul predicatului; explicați folosirea verbului a fi în exprimarea predicatelor verbale și nominale.

1. A fost odată ca niciodată, că de n-ar fi nu s-ar povesti. A fost un împărat, că, vezi bine, împărații totdeauna au fost, dar mai mulți au fost bătrîni, nu tineri și frumoși ca acela de care vreau să vă vorbesc.

(Folclor)

2. Acolo unde nu e lege, nu e nici libertate și acolo unde legea e numai pentru unii și ceilalți sînt scutiți de sub ascultarea ei, libertatea a pierit și fericirea e stinsă; căci atunci asuprirea, nevoile, necazurile și sărăcia izvorăsc în lume; lumea se împarte în săraci și bogați, în stăpîni și robi, flămînzi și îmbuibați. Atuncea lumea stă în pieire...

(*A. Russo* — Cîntarea Romînici)

3 a. La steaua care-a răsărit
E-o cale-atît de lungă,
Că mii de ani i-au trebuit
Luminii să ne-ajungă.
.....
Icoana stelei ce-a murit
Încet pe cer se suie
Era pe cînd nu s-a zărit
Azi o vedem și nu e.

(*M. Eminescu* — La steaua...)

3 b. Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe
E un adînc asemene
Uitării celei oarbe.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

4. — De, măi băiete, zice un bătrîn; poate că tu îi fi vinovat; ăi fi avînd și tu cine știe ce cusur ori slăbiciune, de schimbi mereu la stăpîni și nu te poți tu, băiat voinic, sălta din nevoie.

Scanned with OKEN Scanner

— Poate oi fi avînd și vreun cusur, ce să zic?... dar despre slăbiciune, alta nu mă știu să am decît că nu pot suferi pe soră-mea...

(I. L. Caragiale — Ion)

5. În „Dumbrava minunată" e natura și mitologia noastră, sînt obiceiurile, credințele și eresurile noastre, e sentimentalitatea, e atitudinea noastră față de lucrurile noastre și limba — cristalizarea tuturor impresiilor de la lucrurile noastre în sufletele noastre, — căreia M. Sadoveanu i-a dat forma cea mai frumoasă cu putință pînă astăzi. Una din însușirile eminente ale d. Sadoveanu e putința de a spune tot ce vrea, tot ce are de spus. Această însușire este permanent vădită de la un cap la altul al scrisului său.

(G. Ibrăileanu — Mihail Sadoveanu — „Dumbrava minunată")

6. Trec prin sat, curat e satul.
Garduri albe sînt la case.
Stau ferestrele deschise,
Nu-s prea mari, dar luminoase.

Bate soarele în ele
Și-unde nu-s la geam ștergare
Fîlfîie acum perdele
Străvezii și mici, de soare.

(Eug. Jebeleanu — În satul lui Sahia)

7. Păduri și ape, fabrici și uzine,
Oricîte sînt în țară-n lung și-n lat,
Și-oricîte-ar fi, pe veci vor aparține
Poporului pe veci eliberat!

(Eug. Frunză — Articolul 7)

Structura predicatului nominal (verb copulativ)

Exercițiul 363. Stabiliți predicatele. Analizați structura predicatului nominal (indicînd — de fiecare dată și verbul copulativ care intră în alcătuirea sa).

1. Dar cu slabele-ți mijloace, faptele-ți sînt de mirare:
Pricina, nu rezultatul, laude ți-a cîștigat;
Întreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare;
De aceea al tău nume va fi scump și nepătat.

(Gr. Alexandrescu — Umbra lui Mircea la Cozia)

2 a. Poporul e stîlpul țării... fiecare părticică de pămînt e văpsită cu sîngele lui...

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

2 b. Libertatea e îndoită: cea din lăuntru și cea din afară. Ele sînt surori, una fără alta nu pot trăi.

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

3. Boieri, cucoane și cuconițe!
Eu sînt de la Iași.
Șed în casă cu chirie în mahalaua Păcurari.
Trăiesc din venitul unei moșioare ce am.
Mă numesc B.B.
Am venit aici ca să scap de tina și de pulberea Iașilor și o să șed vr'o lună.

(C. Negruzzi — Rețetă)

4. În păduri trosnesc stejarii! E un ger amar, cumplit!
Stelele par înghețate, cerul pare oțelit,
Iar zăpada cristalină pe cîmpii strălucitoare
Pare-un lan de diamanturi ce scîrțîie sub picioare.

(V. Alecsandri — Miezul iernii)

5. Pădurea începuse a se simți și dimineața ne vestea o arzătoare zi de iulie. Cu cît înaintam, scoborînd în păturile mai dese ale aerului din văi, cu cît mai grele ni se păreau boccelele noastre.

(C. Hogaș — Amintiri dintr-o călătorie)

6. ...icoanele sfinților îl priveau, și el stătea împietrit sub ele...

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

7. Copacii, cu frunza neclintită, par zugrăviți.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

8. Soldații coborîră armele de pe umeri și mișcară trăgătoarele în semn de amenințare. Muncitorimea rămase neclintită.

(Al. Sahia — Uzina vie)

9 a. Mitrea sta singur privind cenușiul zării către miazăzi.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

Scanned with OKEN Scanner

9 b. — Numai la domnia lui Ștefan-voievod a fost tot astfel, s-a împieptoșat, foindu-se cu mărire, Haramin. Sabia lui vodă a ocrotit pe mișei. Dar eu aș putea spune că a lui Ion-vodă sabie a tăiat mai mulți boieri decît a bătrînului.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

9 c. Soarele-i încă sus, a grăit într-o vreme diacul Radu; și codrii merei, unde se află într-un pisc pleșuv crucea care se cheamă Boura, se văd spre dreapta cam la un ceas de cale.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

10. Eminescu pare pornit, teoretic, a readuce în uz graiul cronicarilor, pe care de altfel l-a studiat atent.

(G. Călinescu — Eminescu, făuritor al limbii literare)

11. Deodată, minune, fericire! Totul devine mai lin, o clipă nu mai simți obișnuita smuncitură la fiecare val; o clipă e o veșnicie cînd ești obosit și gata să adormi.

(P. Dumitriu — Pasărea furtunii)

Numele predicative

Exercițiul 364. Stabiliți predicatele nominale; arătați care e structura lor; faceți analiza morfologică completă a copulei și numelui predicativ.

1. Și sub cortul pribegiei, bătrînii ziceau copiilor... colo... în vale... colo... departe... mai departe... unde soarele se vede așa frumos... unde cîmpiile sînt strălucite... și pîraiele răcoroase... unde cerul e dulce, unde pămîntul e roditor și giuncele sînt albe... copii, acolo e țara!

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

2. Misiunea poeziei este de a întări sufletele prin pictura patimilor, mizeriilor și măririlor umanității, de a înălța adevărul, dreptatea, de a nobila libertatea...

(Cezar Bolliac — Misiunea literaturii)

3. Și scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrulea.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4. Nimic nu-i mai de rîs ca plînsul
În ochii unui luptător.

(G. Coșbuc — Lupta vieții)

Scanned with OKEN Scanner

5. Eu stau într-un loc ieftin de consumație, într-o berărie populară, pierdut în mulțime și mă gîndesc: eu nu sînt un cine eu, sînt un ce; în masa omenirii eu sînt un număr trecut la statistica populației...

(I. L. Caragiale — Amicul X)

6. Veacul este pe sfîrșite — la o mie nouă sute
În curînd o să ajungem...

(N. Beldiceanu — Amurgul veacului)

7 a. Se-nțelege că nu voi face nici un fel de studiu și nici un fel de analiză a poeziei populare. O cunoaștem cu toții și e de ajuns.

(M. Sadoveanu — Poezia populară)

7 b. — Mă rog, domnule, dacă ești bun și nu te superi... cu cine am onoarea?

— Eu?... Eu sînt inspectorul cutare...

— Hm! Și domnu' Trandafir se uită cu coada ochiului, neîncrezător, la domnul inspector. Nu, fără șagă!... Dar celălalt domn?...

— Celălalt e domnul ministru!

— Asta e prea-prea; și Domnu' începu a rîde cu hohot:

— Ei, știi că ai haz! Nu, că asta-i chiar frumos!

(M. Sadoveanu — Domnu' Trandafir)

8. ...tînăr sînt, același încă sînt,
Să-mbătrînesc viața nu mă lasă.

(M. Beniuc — Furtuni de primăvară)

9. S-au aprins boierii.
Vin urlînd: — „Tîlharul!"
Nu stau, l-înconjoară;
Ei sînt mulți, el unul.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

10. Dar cînd muntele-i pieptiș
Nu ții brațele cruciș.

(Cicerone Theodorescu — Cîntec pentru nevastă)

11. Rîde inima-n popor,
că doar Lazăr e de-al lor
nevoiaș și muncitor.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

Scanned with OKEN Scanner

ACORDUL PREDICATULUI CU SUBIECTUL

Exercițiul 365. Arătați cum se face acordul dintre predicat și subiect în propozițiile din textul dat.

1. Întîmplarea asta o știm din oameni vechi. Într-o zi, pe cînd turcii risipeau zavera, pe dealul cel mare de la Merești s-a arătat un călăreț în vălmășag de colb. Tot în vălmășag de colb s-a avîntat la vale. În sat s-au auzit țipete. Cîinii urlau. Uși se trînteau. Care se înjugau. Pornise să bată clopotul cel mic, vestitorul furtunilor. Îl trăgea un bătrîn lung, Petrea Prisăcarul. Trăgea de funie zdravăn, însă cu ochii sta țintă la zare. În vremea asta, merești-enii zăvorau codrul la margini cu arbori prăbușiți și cu brazde de pămînt. Deodată, Petrea a lăsat funia clopotului. Călărețul opri scurt. Era tînăr și trupeș. Avea piept lat ca luptătorii cu buzduganele din vechime.

(Eus. Camilar — Toader Calapăr)

2. Altă dată eram la școală, în cerdacul larg, împleteam la mlajă cu băieții și domnu' Trandafir, învățătorul nostru, ne cetea așa cum n-am mai auzit pe altul cetind pe Creangă... Creangă s-a amestecat de-aproape în viața mea, mi-a fost prieten, mi-a fost bunic; cartea lui a fost pentru mine mîngîiere în multe ceasuri amare.

(M. Sadoveanu — În amintirea lui Creangă)

3. Deasupra pieții vaste, noapte, nori,
Lumini topite-n plumburii culori.

Pe coame sure-n goană aplecați
Trec nori gigantici, nori încăierați.

Unii-ngenunche, alții se-ncleștează,
Și platoșe ciocnite scînteiază.

Și-n vreme ce-n titanică-ncleștare
Evocă cerul marea frămîntare

A ceasului pe care-l străbătem,
Eroii nasc mărețul lor poem,

Și pe întinderi largi amenință vîntul:
Al lor e cerul și al lor pămîntul!

(M. Banuș — Despre pămînt)

Scanned with OKEN Scanner

4. La temelia muntelui de nori, clădit deasupra lor și care acum umbrea toată marea, se făcuse o beznă vînătă. În mijloc, chiar în partea de miazănoapte, întunecimea era cea mai deasă. Și simburele acela de umbră se lărgea și se apropia. Se vedea cum urcase peste orizont, înecase orizontul, acoperise fîșiile cele mai depărtate ale mării. Zidul de întuneric albastru se apropia cu repeziciune. Pînă la piciorul lui, apele tremurau și licăreau ca argintul viu...

(P. Dumitriu — Pasărea furtunii)

Exercițiul 366. Stabiliți părțile principale ale propoziției. Arătați cum se face acordul dintre predicat și subiect.

1. ...Fulgo! prinde-mi pe murgul cel țintat,
Moș Dan și eu la Nistru ne ducem la luptat!

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

2 a. Se duce el în grabă, ș-oprește zborul său
Pe unde-odinioară trecut-am tu și eu.

(V. Alecsandri — Strofe lui C. Negri)

2 b. Și eu și tu ajuns-am ca două frunze-uscate,
De-o pînză de paianjen în aer aninate.

(V. Alecsandri — Despot-vodă)

3 a. Și atunci, odată pornesc și turturica și calul, fugind pe întrecute, cînd pe sus, cînd pe jos, după cum era trebuință.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

3 b. ....trebuie să vă spun că la Humulești torc și fetele și băieții, și femeile și bărbații.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4. Toți, și eu și dumneavoastră sîntem niște proști, numai dumnealui, pricopsitul! mai cu moț...

(I. L. Caragiale — Ion)

5. De vom prinde-n țară turcii,
Să le dăm, și voi și eu,
Cinstea furcii!

(G. Coșbuc — Cîntec)

6. Pămîntul și apa, oameni și animale cădeau parcă deodată într-o adîncă letargie.

(J. Bart — Europolis)

Scanned with OKEN Scanner

7. ...vă e scîrbă, vă revoltă
Gîndul, că dintr-o bucată sînteți rupți și voi și dînșii.

(D. Th. Neculuță — Lor)

8. S-au ivit pe rînd în soare,
Jos, la capătul potecii,
Turmă albă de mioare
Noatinele și berbecii.

(G. Topîrceanu — Balada munților)

9. După trei zile, un general, doi coloneli de stat major, un ofițer francez și unul rus au vizitat trupa, abătîndu-se de la regula de pînă atunci care era să descindă numai la comandamentele de brigăzi, divizii și corpuri.

(Cezar Petrescu — Întunecare)

10 a. Acolo vom întemeia o plantație de orez eu și cu cei doi Ioni ai mei.

(M. Sadoveanu — Emigranții la Brazilia)

10 b. Turmele se adună către Șipote. Ne ducem acolo și noi stăpînii, și tu feciorul nostru pe care te-am lăsat zălog aici cu șaizeci de oi.

(M. Sadoveanu — Aventură în lunca Dunării)

11. Azi dăm iureș sărăciii
Eu, nevasta și copiii.

(A. Toma — Azi e fiertul fierului)

Exercițiul 367. Arătați cum se face acordul — în gen — al predicatului cu subiectul multiplu.

1. Trică, doi ucenici, Marța, Sultana și o slujnică eram adunați în curte la cazanul în care fierbea cu clocote lictarul [1] de prune.

(I. Slavici — Mara)

2 a. Moara, fabrica, lumina electrică, sînt, zic eu așa, copilele lacului.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

---

[1] magiun de prune.

2b. Mama urmase a crede, pînă la sfîrșitul zilelor ei, că luna și soarele sînt așezate pe cer de înaltul ziditor, ca să ne rînduiască viața și îndeletnicirile.

(M. Sadoveanu — Inițiere)

3. Totul, ape, mașini, fierăstraie, oameni și brazi sînt prinși într-un cerc din care nu se mai pot smulge.

(Geo Bogza — Cartea Oltului)

Acordul predicatului cu subiectul — substantiv colectiv

Exercițiul 368. Stabiliți subiectele propozițiilor; analizați-le și arătați cum se face acordul predicatului cu subiectul.

1. Mulțimea ca totdeauna era împărțită în două tabere.

(J. Bart — Fără permis de export)

2. În urma gloatei fugare un detașament de soldați porni pe șoseaua presărată cu cadavre. În frunte pășea un lanț de trăgători, cu armele gata de a trage, ocupînd corpul șoselei din șanț în șanț, iar pe amîndouă marginile cîte-un pluton în coloană de marș, mijlocul rămînînd rezervat pentru maiorul Tănăsescu, însoțit de trompetul batalionului. Din cînd în cînd maiorul răcnea comenzi scurte, trupa se oprea, puștile trosneau, apoi marșul reîncepea pe ulița satului, printre casele care păreau pustii.

...Ceata fugarilor scăzuse la mai puțin de o treime.

(Liviu Rebreanu — Răscoala)

3. Se zvonea că un pîlc de turci o luase spre Curtea de Argeș, ca să globească tîrgul și pe cei adăpostiți în el.

(Gala Galaction — Lîngă apa Vodislavei)

4. Un stol de vrăbii zbura sfîrîind ca un pumn de plumbi, din frunzele unui salcîm în frunzele altui salcîm.

(Cezar Petrescu — Întunecare)

5. Obștea de săraci și văduve și rude ale orfanilor războiului avea a lua în stăpînire lărgimea acelei cîmpii.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

6. Șirul de stîlpi venea din adîncul zării, trecea rîul, urca dealul cel mare, cobora în șes, intra în sat și-l străbătea.

(Eus. Camilar — Pajura)

Scanned with OKEN Scanner

7. Un stol de păsări s-a topit în mare,
Pe malul verde singur am rămas.

(A. E. Baconsky — Pădurea partizanilor)

ABATERI DE LA REGULILE ACORDULUI

Acordul după înțeles și acordul prin atracție

Exercițiul 369. Explicați acordul dintre predicat și subiect în propozițiile de mai jos.

1. O gvardie numeroasă de lefecii[1] albanezi, sîrbi, unguri, izgoniți pentru relele lor fapte, își aflaseră scăparea lîngă Alexandru.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

2. Precum un cîrd de vulturi din sferele senine
Cad iute ca un fulger pe-o pradă ce zăresc,
Romînii duși de Ștefan în lagăr se izbesc.

(V. Alecsandri — Dumbrava Roșie)

3. De-atunci negura eternă se desface în fîșii,
De atunci răsare lumea, lună, soare și stihii...

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

4. E-n el sfială și lumină
Rîs, joacă și îngîndurare.

(M. Banuș — În munții Georgiei)

5. Un șir de generații și-au așteptat rapsozii
Și la chemări, rapsozii au răspuns.

(V. Porumbacu — Atît aș vrea)

Exercițiul 370. Copiați textul, împărțiți în propoziții; subliniați subiectele cu o linie și predicatele cu două linii, apoi arătați cum se face acordul între predicat și subiect (ca în exemplul de mai jos).

De exemplu:
1. Fața lui Florea era galbenă
2. și ochii închiși aveau un cerc adînc, vînăt.

(M. Sadoveanu — Panciuc)

[1] mercenari.

Scanned with OKEN Scanner

Subiectul	Predicatul	Numele predicativ	Acord
1. fața = subst. f. sg.	era galbenă pred. nom. (v. cop. a fi + n. pred.)	galbenă = adj. f. sg.	pred. nom. se acordă: cop. = în pers. și nr. n. pred. = în gen., nr., caz
2. ochii = subst. m. pl.	aveau = pred. verb. (conj. II. ind. imperf. III pl. act.)	—	predicatul verbal se acordă cu subiect. în persoană și număr

1. Glasul și autoritatea lui sînt nesocotite și nici o putere omenească nu mai poate opri în loc valurile zgomotoase ale fugarilor, care se prăvăleau cu furie și repede spre pod, căutîndu-și mîntuirea în trecerea lui. La capul acestui pod stau îmbulzite în neorînduială artileria, cavaleria și pedestrimea, împingîndu-se de a trece care de care mai înainte; dar văzînd că toți nu pot încăpea pe dînsul, mulți dintre turci fură siliți a se arunca în baltă, unde își găsiră moartea.

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. S-a întrunit comitetul uzinei și greva a fost declarată. În cîteva minute motoarele au fost oprite și în toată clădirea nu se aud decît glasurile oamenilor care părăsesc lucrul grăbit.

(*Al. Sahia* — Uzina vie)

3. În suflările triste ale vîntului de toamnă, în cernerea necontenită a ploii reci, în fața focului vrăjmaș, dorobanții vegheau neadormiți. Armele erau totdeauna gata. Turcii puteau să iasă din vizuinile lor în orice clipă și era rușine să nu fie primiți cu alai mare și petrecuți îndărăt cu pocnituri de bice. Cizmele le erau pline de apă și nu se mai vedeau din noroi; picioarele — în ele — erau sloi de gheață; căciulile erau ude și zbîrlite de ploaie; mantalele șiroiau; mînile erau roșii și reci; bucata de pesmet era înghițită greu, cu noduri și amărăciune; dar nimeni nu se clintea de la locul lui — toți stăteau pe picioarele țapene la locul lor...

(*M. Sadoveanu* — Panciuc)

Scanned with OKEN Scanner

4 a. De la zeci de metri sub pămînt, pînă la sute de metri în aer, Moscova formează în zilele noastre, fără îndoială, cel mai grandios şantier din lume. Pretutindeni în cuprinsul acestui oraş, se construieşte după concepţia revoluţionară care a adus în primul plan viaţa marilor mase de oameni, trăgîndu-se cu hotărîre liniile viitorului.

În adîncimea Moscovei, enorme cantităţi de pămînt sînt dislocate pentru a mări spaţiul prin care pot circula trenurile subterane; la suprafaţă, uriaşe cantităţi de material sînt folosite în fiecare zi, dîndu-li-se forma verticală a pereţilor; volume tot mai mari de aer sînt înlocuite de marmora şi granitul care neîncetat cuceresc înălţimile.

(Geo Bogza — Meridiane sovietice)

4 b. Oraşul acesta cu şapte milioane de locuitori, cu opt sute de ani de istorie în urma lui, se află în plină, uriaşă transformare. Dintr-o parte în alta, cerul Moscovei este acoperit de o întreagă pădure de macarale. Aşa se văd în porturi pădurile de catarge de zece ori mai înalte decît corăbiile pe care le poartă peste întinderea mărilor. În Moscova, de la înălţimea acoperişurilor, nici nu s-ar crede că dedesubt există un oraş cu străzi şi case de locuit, deoarece totul pare un imens şantier, o construcţie nemaipomenită prin dimensiunile ei, căreia abia acum i se pun temeliile.

Aşa se ridică, pe deasupra vechii Moscove, şi chiar a Moscovei mai noi, sovietice, ceea ce atît de grandios va fi, în anii ce vin: Moscova viitorului, Moscova comunistă.

(Geo Bogza — Meridiane sovietice)

PĂRŢILE SECUNDARE ALE PROPOZIŢIEI

Exerciţiul 371. Împărţiţi textul în propoziţii. Stabiliţi felul acestora; analizaţi subiectul şi predicatul. Arătaţi felul părţilor secundare.

1. S-a stins viaţa falnicei Veneţii,
N-auzi cîntări, nu vezi lumini de baluri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna înălbind pereţii.

Okeanos se plînge pe canaluri...
El numa-n veci e-n floarea tinereţii,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieţii,
Izbeşte-n ziduri vechi, sunînd din valuri.

(M. Eminescu — Veneţia)

Scanned with OKEN Scanner

2. Soarele răsare încet pe după dealurile Măcinului. Văile fumegă în depărtare. În urma noastră, pe luciul apei, tremură vine albastre și roșii. Păduri seculare de sălcii întunecă malurile. Intrăm într-un canal drept. Deoparte și de alta copacii, înșirați ca pe o alee, se văd răsturnați în apă. Stoluri de graur se vîntură-n aer, ca o pulbere vînătă. Încet perdeaua de arbori se trage laoparte, deschizînd ochilor una din cele mai încîntătoare privelişti.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

3. Umbre mari răsar pe cale;
Ziua moare după culmi.
De pe coastă, de sub ulmi,
Se coboară mieii-n vale,
Obosit și blînd popor
Și, cîntînd, păşeşte-agale
O copilă-n urma lor.

„Noapte bună, soare sfînt,
Pînă mîine! Noapte bună!
Mîine iar vom fi-mpreună,
Tu să rîzi și eu să cînt.
Mîine, pînă-n zori te scoală,
Adă flori de-argint în poală
Și le-aşterne pe pămînt.

(G. Coşbuc — Păstorița)

4. Sus, pe dealuri, Toamna pune
Miriști galbene-n lumină,
Arături ca de cărbune
Și mohoare de rugină.

Rînduri-rînduri spre cîmpie
Se perindă nori de plumb
Peste larga simetrie
Pe coline cu porumb.

(G. Topîrceanu — La vînătoare)

5. Drumul se curățise de ape și se zvînta. Pădurea fîșîia lin din cetini și răsufla aburi. În poienile sorite, pămîntul se ochise bine și înverzeau pajiști. În frunzele moarte din

marginea unei rîpi, Vitoria găsi clopoței albi. Coborî din șea, ca să-i rupă, și-i înălță pe codițele lor subțiri, în lumină. Privi cerul albastru și înghiți mireasma pădurii.

(M. Sadoveanu — Baltagul)

6. Odată, demult, mergeam cu tata spre Huțani. Stam după dînsul, pe scîndura șarabanei și deodată au prins a se zări la Vorona în păduri lucirile răsăritului. Așa se lumina de ziuă pe atunci în valea natală: rîul Sucevei ridica fuioare de pîcle pe tot întinsul, iar în arini cîntau păsările de se omorau! Cine n-a auzit presura și crîsteiul la noi în fînuri nu știe ce înseamnă imn. Pitpalacul bătea ritmic în două pietre, în timp ce harnica gospodină a cîmpiilor, ciocîrlia, urca repede pe scărițele trilurilor de argint să se uite la soare din foișoarele văzduhului, înaintea tuturor păsărilor.

(Eus. Camilar — Spre răsăritul soarelui)

ATRIBUTUL

Exercițiul 372. Stabiliți atributele din textul dat; arătați prin ce părți de vorbire sînt exprimate și ce determină. Formulați definiția atributului.

1 a. Într-o zi noroasă de primăvară, puțin în urma paștilor, crivățul sufla iute și-nghețat din fundul văilor, iar jalnicele sc[illegible]e gemete aduceau de departe, împreună cu freamătul bătrînilor stejari, chiotele de vînătoare ale bătăiașilor și lătrătura chelălăită a copoilor; căci departe, tocmai în valea Comanacului, Mihnea, fiul armașului, se desfăta vînînd fiarele sălbatice, după obiceiul boieresc de pe atunci, cînd stăpînul, pentru a sa mulțumire, rădica de prin sate toți vecinii cu gloata, de rămîneau țarinele nearate și ogoarele pustii.

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

1 b. Un glas de bucium s-auzi de-odată sunînd tare din cetățuie, și vînătorii, deșteptați din zgomotoasa și sălbatica lor beție, printr-acea grea și pașnică chemare, se întoarseră cu larmă spre casă, unii purtînd pe umeri dobitoacele ucise, atîrnate pe bîrne, alții ducînd cîinii de zgarde și curuii în lănțușe. În fruntea lor mergeau călări, cu frîul legat de oblînc, Mihnea și feciorul său, Mircea Ciobanul; tatăl, om matur și vîrtos, avea scrisă pe fața sa păroasă și posomorîtă și-n ochii săi arzoi și-ncruntați, strășnicia caracterului

său; băiatul, abia ieșit din copilărie, vădea o fire și mai sălbatică, care-i și meritase porecla de „Cioban".

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

2. M-am întors acasă și m-am apropiat de dulapul de cărți, căutînd ceva care să-mi umple golul unui ceas. N-aveam însă gust de citit. Am tras din raft două vechi tomuri legate în scoarțe, pe care le am din copilărie și pe care le-am deschis de cîteva ori fără folos. E un dicționar al Academiei Franceze, de la 1777, intrat în stăpînirea tatălui meu prin cumpărarea de la un bătrîn profesor al Academiei Mihăilene, G. Mihail Stihi, poreclit „papa". Deschizînd foaia de strajă a primului tom, am dat de versuri scrise cu creionul. Foarte de mult închise ca într-o raclă a uitării. Erau două strofe ale mele, de la 1897, pe cînd eram în clasa a V-a a Liceului Național din Iași.

(*M. Sadoveanu*—Amintiri)

3. Un cer de jar pe-o zare de cenușă...
Lungi aburi grași dospesc din brazdă nouă
Ca fumegarea pîinii frînte-n două,
Ca boarea caldei guri de viețelușă.

Cu ars gîtlej sorb robii din căușe;
Întreabă taina zării de-o să plouă.
Și-și zvîntă, triști, din frunți fierbintea rouă.
Iar plugul zornăie ca lungi cătușe.

O mamă lîngă prunca tînjitoare
A-ntors doi lîncezi ochi, cu-amărăciune,
Ca două plîngeri înspre Soare-apune.

(*A. Toma*—Vecernie)

4. Eliberîndu-se dintr-o smuncitură, Nicu păși înainte victorios, în dreapta prietenului său cel mai bun — Agafton Ohu — uitîndu-se cînd și cînd, pe furiș, la prietenul acesta nou al amîndurora, directorul fermei, care nu fusese pe nici un șantier, dar care, oricum, părea să fie destul de pe gustul lui Nicu, deși drept vorbind era om mare.

(*V. Em. Galan*—Bărăgan)

5. Mi s-a-ntîmplat ceva ciudat,
Ceva ciudat și minunat,
A cărui urmă nu s-a șters
Deși a fost doar clipă-n mers.
.....

În Maramureș, într-un sat,
Pe drum de colb, pe drum umblat,
S-au strîns lîng-un ocol pustiu,
Copiii despre care scriu.

(*M. Banuș*—Din Maramureș)

ATRIBUTUL ADJECTIVAL

Exercițiul 373. Găsiți atributele adjectivale; arătați ce determină, prin ce sînt exprimate și cum se face acordul lor cu părțile de vorbire determinate.

1. Lată e cîmpia ce se întinde la poalele munților Carpați; fața ei netedă și destînsă se pierde în depărtare pe malul măreței Dunări; cîteva rîuri spumegoase și răpezi, altele line și largi, scoborîndu-se din naltele piscuri de către miazănoapte, șerpuiesc printr-însa, desfășurînd undele lor azurii sub razele călduroase ale soarelui.

Ochii se pierd adesea asupra acelei cîmpii; și cu toate că se văd, ici, ceva holde de grîne sau vreun cîmp semănat cu porumb, colo, o livede de pomi sau o vîlcea acoperită cu viță, urma omului nu se zărește nicăieri; singurătatea, pustiul domnesc chiar în locurile unde rămîn semne de viață și de muncă ale omului. Abia dacă se aude, din timp în timp, cîte un glas duios, cîntînd o doină tristă și melancolică; abia dacă, seara, cînd insectele șuieră printre frunzele ierbii, se ivesc pe cîmpia întinsă cîte un foc depărtat și împrejuru-i chipurile obosite a vreo cîtorva plugari, ce-și pregătesc cina, prin care vor sfîrși trudnica lor zi de muncă.

(*Al. Odobescu* —Muncitorul romîn)

2. Atunci intră în colibă și pe capătu-unei laiți,
Lumina cu mucul negru într-un hîrb un roș opaiț;
Se coceau pe vatra sură două turte în cenușă,
Un papuc e sub o grindă, iară altul după ușă;
Hîrîită, noduroasă stă în colb rîșnița veche;
În cotlon torcea motanul pieptănîndu-și o ureche;
Sub icoana afumată unui sfînt cu comanac
Arde-n candel-o lumină cît un sîmbure de mac;
Pe-a icoanei policioară, busuioc și mint-uscată
Umplu casa-ntunecoasă de-o mireasmă pipărată;
Pe cuptiorul uns cu humă și pe coșcovii pereți
Zugrăvit-au c-un cărbune copilașul cel isteț

Purceluși cu coada sfredel și cu bețe-n loc de labă,
Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă.
O beșică-n loc de sticlă e întinsă-n ferăstruie
Printre care trece-o dungă mohorită și gălbuie.
Pe un pat de scînduri goale doarme tînăra nevastă
În mocnitul întuneric și cu fața spre fereastră.

(*M. Eminescu*—Călin)

3. Mizilul!... Așezat la poalele Tohanilor, celebre podgorii, această urbe — o grădină — se răsfață cu multă cochetărie pe o pajiște plană, asupra căreia bate soarele în plin de cînd răsare și pînă apune, iarna și vara. Rar se găsește o panoramă așa de plăcută și atît de luminată: la miază-noapte, trîmba podgoriilor aici aproape, și mai sus, în depărtare, treptele din ce în ce mai azurii ale Carpaților; la miazăzi, cîmpia vastă, care se-ntinde ușor povîrnită pînă departe-n Dunăre. La spate cea din urmă treaptă a munților; în față nețărmuita zare a cîmpiei. Se poate zice că Mizilul este poarta Bărăganului. Alături se află Fefeleiul, ilustru pentru vechimea lui istorică, leagănul aristocrației de pe albia Buzăului; se mai află apoi aci aproape Inotești și mai încolo Lipia, amîndouă vestite pentru cultura pasionată a rasei cavaline și pentru cursele de cai pe deșelate și pe distanțe de sute de kilometri...

Mizilul strălucește în mijlocul tuturor, pînă acum ca reședință de subprefectură și ca una din cele mai importante centre politice ale țării.

(*I. L. Caragiale* — O zi solemnă)

4 a. Cugetarea ascuțită și pățintel sceptică, pe care o găsim în proverbe, expresia colorată și plastică, alternanța de zîmbet și tristețe, tot sufletul poporului, variat ca o primăvară de la noi, le găsim în cel dintîi povestitor artistic al nostru, Ion Neculce, care nu e un mare cărturar cum au fost Costineștii, și care vorbește ca un răzăș sfătos de odinioară. Năcazurile săracei Moldove, Neculce le-a avut scrise în inima lui, cum spune însuși. În marginile limbii simple și înțelepte a adunat în cronica lui comori de frumuseți artistice. Letopisețul său mi-i carte de căpătîi, — și de cîte ori îl deschid mi se umple sufletul de plăceri rare.

(*M. Sadoveanu* — Poezia populară)

4 b. Direct din popor iese și Creangă, inimitabilul Creangă, vioi, spiritual, sceptic, zîmbind în suferință, sim-

plu în aparență și totuși complex ca poporul. Creangă nu e un biet scriitor popular, cum au spus unii, ci cea mai măiastră și artistică manifestare a poporului în literatura cultă.

(*M. Sadoveanu* — Poezia populară)

5. Se-ntinde foamea-n lume, amarnică și goală,
Cu trupul lung și palid, cu sînii grei, de plumb.
Ea zămislește-n zdrențe copilu-i cel mai scump
Cu plete-nflăcărate și numele: Răscoală.

Din Apenini în Nordul ce zace sub zăpezi,
Și din Uralii falnici și pîn' la Apenini,
Pe tronuri și castele trec nourii-n cirezi
Mînați de-un roș harapnic de trăznet și lumini.

E iarnă; -n Europa colindă o fantomă
Cu ne-mblînzită față și plete fîlfîinde,
Din Dunăre la Sena și pîn' la vechea Romă —
Și unde ea pășește, zăpada se aprinde.

(*Eug. Jebeleanu* — Bălcescu)

6. Era la începutul primăverii și cerul acoperit cu nori grei nu trimetea asupra pămîntului nici palida lumină a stelelor. De nepătruns, noaptea domnea pretutindeni. Singură viteza trenului dădea o senzație de succesiune, un ritm cinematografic imaginilor confuze care treceau prin dreptul ferestrei, menținînd trează atenția spre această lungă și neconcludentă defilare a tenebrelor...

Cu optzeci de kilometri pe oră, trenul alerga. Traversînd munții, întîrziase puțin și acum gonea din răsputeri să recîștige timpul pierdut. Deasupra cîmpiei întinse, părea un lung ogar de fier dezlănțuit.

Deodată, marele oraș în care urma să sosim își arătă cele dintîi lumini. Din adîncimea nopții se desprinseseră becuri strălucitoare și parcă ireale, așa că puneau capăt — în mod miraculos — compactei întunecimi de pînă atunci.

(*Geo Bogza* — Porțile măreției)

7. Cu ura clocotindă în pumnii sîngerați
sfărmat-am rînduirea cea crudă și nedreaptă;
visările cețoase s-au preschimbat în faptă
și-n rodnică furtună nelămurita șoaptă
ce spăimîntase-n vremuri tiranii îmbuibați.

(*D. Deșliu* — Sfărmat-am rînduirea cea crudă)

Scanned with OKEN Scanner

Acordul atributului adjectival

Exercițiul 374. Faceți acordul atributelor adjectivale (date în paranteză) cu substantivele pe care le determină. Arătați cum se face acordul și prin ce este exprimat fiecare atribut.

1. Pornim. Malurile (drept) și (uscat) fug îndărăt. O pulbere (mărunt) de aur plutește sub cerul (albastru), în zarișteа (-necat) de soare. Departe, la răsărit, dealurile (gol), (rumen) ale Măcinului par aprinse. Un val de pămînt, (așternut) de-a curmezișul înaintea noastră ascundea vederea Galaților. Din stînga, despicînd malul (plecat) și (gol), intră liniștit (bogat) Siret, mănunchiul (puternic) în care se împreună toate apele (curgător) ale Moldovei. Nici unul din rîurile care străbat țara noastră nu soarbe (atît) afluenți în undele lui. (Privit) pe hartă, Siretul pare un copac (uriaș) (culcat) de-a lungul Moldovei, cu rădăcina-n Dunăre și cu crengile (răschirat), (înfipt) prin crăpăturile munților. Cărăuș (neobosit), el aduce corăbiilor catarguri, și umple schelele Dunării de avuțiile codrilor (depărtat). Zi și noapte răsună vara (frumos) -i văi de doinele plutașilor.

Acum ni s-a deschis (întreg) (strălucitor) priveliște a Galaților. Lunecăm încet pe dinaintea căzărmilor. În port stau sute de vase. Ne credem într-un oraș pe apă.

Pe tot brîul cheiului e îmbulzeală, fierbere, amestec de limbi.

(Ciudat) impresie îmi dau (primul) pași pe uscat, după (atît) plutire.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

2. Ce e de spumă sus pe ramuri se face jos de catifea
Și astfel umbrele (căzut) pe pajiște par mantii (greu)
(Zvîrlit) de dănțuitorii ce au rămas numa-n dantele,
În parcul (legendar) în care s-a prefăcut grădina mea.

Pe gura scorburilor vîntul (plecat) a deșteptat un cînt,
Și-(nvolt) mîneci (horborat) se-ntind ușoare să salute
Preludiul acestei (stins) și (dulce) orchestre (nevăzut)
Și-apoi cu reverențe pomii s-au înclinat pîn'la pămînt.

Ghirlănzi de flori îi leagă-n treacăt și-un arc sub fiecare ram
Boltește - (albastru) perspective, sub care alte cete (nins)

Scanned with OKEN Scanner

Coboară pe pământ din ceruri, venind cu candele
(aprins)
Să facă și mai (alb) noaptea acestui (alb) epitalam.

(D. Anghel — Balul pomilor)

3. Ce tînăr și ce vesel e codrul, parcă rîde
În tremurul (vioi) lumini ce îl presară!
Iar trunchiurile (alb) sclipesc în rama umbrei
Și parcă ard la raza (cel galben) de sară.

Miresme (dulce) de ierburi pornesc spre cuiburi (cald)
De unde-ușor coboară un vis de mii de șoapte,
Urzind un basm (albastru)... iar farmecul lui umple
Singurătate-(adînc) a codrului în noapte...

(I. Păun Pincio — În primăvară)

Exercițiul 375. Arătați cum se face acordul atributelor adjectivale cu substantivele determinate.

1. Mulțimea de oameni și de femei sîrbi și turci veniseră pe malul Dunării să ne vadă.

(D. Bolintineanu — Călătorii pe Dunăre și în Bulgaria)

2. Vînători și căruțași, mîrțoage și dulăi, culcați toți la pămînt, dorm acum duși, la tîrlă!

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegbetikos)

3. Gardul și casa femeii dărîmate la pămînt, o capră ruptă în bucăți, nu-i lucru de șagă.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 a. Numai dumneata, iubite cetitor, numai dumneata care n-ai fost mamă nu vei înțelege emoția și neastîmpărul din ce în ce mai crescînde ale mamei lui Artur, grațioasa madam' Aglae Ionescu.

(I. L. Caragiale — Premiul întîi)

4 b. A fost odată un împărat și o împărătească bogați nevoie mare, putrezi de bogați...

(I. L. Caragiale — Calul dracului)

5. La curte se petrecea de minune; comandantul batalionului, căpitanii și ofițerii subalterni, găzduiți în saloa-

nele domnului Fanache Zanes, stăpînul moșiei, păziți de două compănii, straja neadormită a curții, se desfătau în plăceri netulburate.

(*I. I. Mironescu* — Furtună veteranul)

6. Nu murea nimeni. Nu era nici o violență a faptelor. Era un chin mut și neputincios, o desnădejde și o revoltă înăbușite; sufletul se războia, închis în cetățuia împresurată a timpului.

(*H. Papadat-Bengescu* — Balaurul)

7. Cîțiva oameni cărunți și femeile, rămași mai pe urmă, se străduiau să ajungă bulucul care înainta repede pe ulița oarbă.

(*P. Dumitriu* — Nopțile din iunie)

8 a. Soarele și omul înfrățiți
Din lumini vor împleti minuni.

(*M. Beniuc* — Fericirea n-o cunosc prea bine)

8 b. Rime, ritmuri, tropi, imagini
Noi de tot la mine-n pagini
Multe nu-s dar cîte sînt
Cresc de-a dreptul din pămînt.

(*M. Beniuc* — Prefață)

8 c. Cătușe grele, jug, robie
De două mii de ani purtate
Cu răzvrătire și cu ură,
Au fost de-a pururi sfărămate.

(*M. Beniuc* — În frunte comuniștii)

ATRIBUTUL SUBSTANTIVAL

Exercițiul 376. Arătați cu ce fel de întrebări ați găsit atributele substantivale și stabiliți astfel cazul lor; faceți analiza completă a acestor atribute ca și aceea a substantivelor determinate.

1. N-a trecut mult și domnița, nevasta Băleanului, murea...

(*I. Ghica* — Dascălii greci și dascălii romîni)

2. Pepiniera în care cresc acești inamici ai onoarei și ai tuturor virtuților cetățenești este mai totdeauna casa

bogatului și mai cu seamă a bogatului parvenit. Aci vine ciocoiul umilit și cere a servi pe boier pentru o bucată de pîine, o cameră de dormit și un vestmînt, ca să se apere de asprimea frigului.

Știm cu toții că între slugile de la casele bogaților, ca în toate meseriile sociale, există o ierarhie oarecare. Ciocoiul dar își începe uneori cariera de la postul de rîndaș; iar alte ori de la lacheul ce se pune în coada trăsurii boierului; devine cu încetul sufragiu, apoi vătav de curte, iar mai pe urmă se face și el boier și cu toate că unii — alții îi zic în deriziune [1] boier făcut, copiii lui însă devin boieri și fii de boieri.

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

3 a. Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită,
Rumpe coarde de aramă cu o mînă amorțită,
Cheamă piatra să învie ca și miticul poet,
Smulge munților durerea, brazilor destinul spune
Și bogat în sărăcia-i ca un astru el apune,
Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet.

(M. Eminescu — Epigonii)

3 b. Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă.

(M. Eminescu — Se bate miezul nopții)

4 a. Și cum sara creștea în juru-mi, cu umbrele-i calde și nelămurite, după cina gustoasă cu scobai și cu cleni pescuiți în Siret, cum stam lîngă bunic și priveam în sus cum se aprindeau în fundul negurilor de sus scîntei de aur, care tresăreau dintr-odată, născute din taina adîncurilor, cum stam toropit cu sufletul ușor, ușor, un abur, deodată, pentru întîia oară, pătrunse pînă la mine, pînă în toate simțurile mele, acel fior fără nume, acel fior melodios, abia auzit, mai mult priceput, al cîntării de bucium. Nu știam dacă vine din timpuri trecute ori din întinderile care mă împresurau, nu înțelegeam dacă răsuna în mine, în ușoara mea somnie fericită, ori e un închipuit glas al zării pe care încă rumeneau ca o părere lucirile de aur ale asfințitului.

Nu înțelegeam încă această cîntare a lacrimilor și a durerilor trecutului, dar o ascultam înlemnit, cum îmi adia prin suflet din adînca-i depărtare.

(M. Sadoveanu — Sfaturi vechi)

---

[1] batjocură.

4 b. A făcut ce a făcut și a scăpat de oaste, după aceea s-a însurat. Luța Zugravului era cu mult mai în vîrstă decît el; era o femeie de treizeci de ani trecuți, însă avea o leacă de zestre și era o gospodină fără pereche.

(*M. Sadoveanu* — O zi ca altele)

5. Îi văd pe cei ce făuresc minuni,
constructori încercați ai fericirii
pe-ntreg cuprinsul mîndrei Uniuni,
Partid al tinereții omenirii.

Cu tine-i tot ce-n lume-i mai de preț,
sînt inimile multelor popoare...
Slăvit să fii că-n zborul tău măreț
ne-nsuflețești pe calea noii vieți,
cu flacăra de viață dătătoare.

(*D. Deșliu* — La aniversarea P.C.U.S.)

Apoziția

Exercițiul 377. Găsiți apozițiile din textele de mai jos și stabiliți ce cuvinte determină. Analizați felul fiecărei apoziții (simple sau dezvoltate) și funcția ei. Indicați semnele de punctuație necesare și care au fost omise din text.

1. Alei, Fulgo barbă neagră
Dar cu mintea neîntreagă
Cînd la drum te-am întîlnit
Eu, mări, ți-am dăruit
Trei mioare de frigare...

(Folclor)

2. Mama Elenca Dudeasca sora bunică-mea văduva poetului Alecu Văcărescu și muma poetului Iancu Văcărescu avea sipeturi pline cu sineturi.

(*I. Ghica* — Dascălii greci și dascălii romîni)

3. Eu slugă-odinioară lui Iacob Eraclitul,
Dar nobil prin avîntul sufletului ca Cidul;
Eu bulgăr de aramă schimbat în aur; eu
Fiu de pescar din Creta purtat în zborul meu
Prin Spania, Lehia, Germania și Franța,
Cu-a mea soție spada cu sora mea speranța,
Azi vin și pun piciorul pe-acest pămînt romîn.

(*V. Alecsandri* — Despot-vodă)

Scanned with OKEN Scanner

4 a. O singură armă o ghioagă de fier ţintuită mare şi grea buzduganul însuşit slujbei de armaş mare sta aşezat pe velinţa floccasă de-a dreapta bolnavului...

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

4 b. ...curînd după aceea, cîţiva călăreţi băteau tare cu paloşele în poartă. Stoica om vechi al casei deschise oblonul, scoase capul pe-o îngustă ferăstruie şi întrebă:

— Cine-e?

— Oameni buni, răspunseră de-afară.

— Ce căutaţi aşa de înnoptat la casele creştinilor?

— Sîntem de la domnie noi boieri ai ţării şi venim să ne închinăm noului domn ales de obşte lui Mihnea-vodă.

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

5 a. Văd poeţi ce-au scris o limbă ca un fagure de miere:
Cichindeal gură de aur, Mumulean glas cu durere,
Prale firea cea întoarsă, Daniil cel trist şi mic,
.....
Liră de argint Sihleanu, Donici cuib de-nţelepciune.

(*M. Eminescu* — Epigonii)

5 b.

În vremea asta Cătălin
Viclean copil de casă
Ce împle cupele cu vin
Mesenilor la masă

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii
Băiat din flori şi de pripas
Dar îndrăzneţ cu ochii
.....
Se furişează pînditor
Privind la Cătălina.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

6. La vr-o cîteva zile după asta, împăratul făcu un ospăţ foarte mare în cinstea nepotu-său, la care ospăţ au fost poftiţi cei mai străluciţi oaspeţi împăraţi crai voievozi căpitanii oştirilor mai marii oraşelor şi alte feţe cinstite.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

Scanned with OKEN Scanner

7 a. Cel dintîi este fiul unic al domnului Mandache Ionescu mare proprietar omul cel mai influent și mai cu greutate din tot județul și stîlpul oricărui guvern...

Cel de-al doilea este copilul... Păunii văduvei menajeră care trăiește cu lucrul pe la case boierești.

(I. L. Caragiale — Premiul întîi)

7 b. Venerabilului d. Zaharia Trahanache prezident al Comitetului Permanent al Comitetului școlar al Comitetului electoral al Comițiului agricol și al altor comitete și comiții... Loco... Venerabile domn, în interesul onoarei d-voastră de cetățean și de tată de familie, vă rugăm să treceți astăzi între orele 9 jum. și 10 a.m. pe la biroul ziarului „Răcnetul Carpaților" și sediul societății Enciclopedice Cooperative „Aurora economică romînă", unde vi se va comunica un document de cea mai mare importanță pentru d-voastră... Al d-voastră devotat Cațavencu director-proprietar al ziarului „Răcnetul Carpaților" prezident fundator al Societății Enciclopedice Cooperative „Aurora Economică Romînă"...

(I. L. Caragiale — O scrisoare pierdută)

8 a. Artistul îl cunoașteți. Nuvelele lui „Sultănica", „Trubadurul", „Paraziții" apărute acum treizeci ori patruzeci de ani au făcut pe timpuri vîlvă. Altele „Între vis și viață" și unele „Povești" apărute mai tîrziu l-au clasat definitiv ca un stilist de o delicatețe rară. Fragmente din „Hagi Tudose "schițele „Bunicul" „Bunica" și povestea „Departe-Departe" sînt bucăți de antologie flori fără de moarte.

...La începutul primului deceniu al acestui veac ne dă frumoasa lui trilogie „Apus de soare" „Viforul" și „Lucea fărul".

(M. Sadoveanu — Barbu Delavrancea)

8 b. În cele dintîi șase luni de lagăr, Mitrea Cocor s-a împrietenit cu doi soldați sovietici unul Vasili Pistruga de la Moghilău și al doilea Mitea Karaganov de la Costroma.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

9. Satele, așa cum au fost pînă acum, eu le cunosc. Eu știu că nici în trecut aceste vechi așezări omenești leagăne ale istoriei în partea aceasta a lumii nu erau lipsite de frumusețe și de un anumit farmec al existenței lor milenare.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

Scanned with OKEN Scanner

Acordul apoziției cu cuvintele determinate

Exercițiul 378. Analizați apozițiile și arătați cum se face acordul cu cuvintele determinate.

1 a. Cu paharu' cin' le da?
Le da Calea, fată mare,
Surioara Miului,
Miului haiducului.

(Folclor)

1 b. Nică, Calea, fată mare!
Ce vînt, nică, a bătut,
Pe la mine de-ai venit?
Ori domnia m-a simțit?

(Folclor)

2. La moartea părintelui ei, bunului Petru Rareș, care — zice cronica — cu multă jale și mîhniciune a tuturor s-au îngropat în sf. mănăstire Probota zidită de el, Ruxandra rămăsese, în fragedă vîrstă, sub tutoratul a doi frați mai mari, Iliaș și Ștefan.

(*C. Negruzzi* — Alexandru Lăpușneanul)

3. Grație vouă, amicilor mei din Paris, în puține zile eram cunoscut și bine primit în toate casele.

(*I. Ghica* — O călătorie de la București la Iași)

4. Mă opresc, căci mi se pare că, fără știrea lui dumnezeu și a cititorilor, am început să traduc descrierea stepei malorosiene, una din paginile cele mai minunate din minunatul roman istoric „Taras Bulba" de N. Gogol, scriitor rus, carele de nu mă înșel a scris el mai întîi, pe rușește, comedia „Revizorul general".

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

5 a. Împărat slăvit e codrul
Neamuri mii îi cresc sub poale,
Toate înflorind din mila
Codrului, măriei-sale.

(*M. Eminescu* — Povestea codrului)

5 b. Calu-i alb, un bun tovarăș,
Înșeuat așteapt-afară.

(*M. Eminescu* — Povestea teiului)

6 a. Şi cea dintîi şcolăriţă a fost însăşi Smărăndiţa popii, o zgîtie de copilă ageră la minte şi aşa de silitoare de întrecea mai pe toţi băieţii şi din carte dar şi din nebunii.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

6 b. Într-altă zi ne trezim că iar vine părintele la şcoală cu moş Fotea, cojocarul satului, care ne aduce dar de şcoală nouă un drăguţ de bicişor de curele, împletit frumos...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

6 c. — Ba eu drept să vă spun, cucoane, n-am înţeles cică zise cu îndrăzneală unul dintre ţărani, anume Ion Roată.

(I. Creangă — Moş Ion Roată şi Unirea)

7 a. Aşteptînd să-mi aducă o cafea, mă pomenesc bătut pe umăr cu multă discreţie... Un amic, reporter la ziar.

(I. L. Caragiale — Ultima oră)

7 b. Foarte de dimineaţă, într-o mahala depărtată, bat la uşa amicului meu Pricupescu, profesor de cursul secundar...

(I. L. Caragiale — Dascăl prost)

8 a. — Sînt Tudor, feciorul lui Ionaşcu... răspunse mişcat Şoimaru; dintre toţi pribegii, eu singur mă întorc înapoi...

— Atuncea eu îţi sînt moş drept, frate cu tatăl tău... strigă bătrînul. Uită-te la mine şi mă cunoaşte.

— Te cunosc, moşule Miu! îngînă Şoimaru.

(M. Sadoveanu — Neamul Şoimăreştilor)

8 b. De la adormirea bătrînului Ştefan-voievod, părintele Moldovei, trecuseră şaptezeci şi doi de ani.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

9. Mă conduce la conac
Un tovarăş: Cheresteş.

(Eug. Jebeleanu — În satul lui Sahia)

10. Salut voios şi recunoscător
Partidului, ocrotitor părinte.

(M. Breslaşu — Cîntec de pionier)

Scanned with OKEN Scanner

ATRIBUTUL PRONOMINAL

Exercițiul 379. Găsiți atributele pronominale din textele de mai jos și arătați prin ce sînt exprimate; analizați aceste atribute ca și cuvintele pe care le determină.

1 a. ...iară de la Duca-vodă cel Bătrîn înainte, pînă unde s-a vedè la domnia lui Ion-vodă Mavrocordat, nici de pre un izvod a nimănui, ci am scris singur dintr-a mea știință, cît s-au întîmplat de au fost în viața mea.... Deci vă poftesc, cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeiul meu, să primiți, să nu gîndiți că doară pe voia cuiva sau în pizma cuiva, ce precum s-au întîmplat cu adevăr s-au scris.

(Ion Neculce — Letopisețul Moldovei)

1 b. Și după ce l-au slobozit turcii să meargă la casă-și și apropiindu-se de casă-și numai ce au văzut că-i arde casa.

(Ion Neculce — Letopisețul Moldovei)

2. Părul ei, după moda de atuncea, se împărțea despletit pe umeri și spatele sale.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

3. Pe cînd se petreceau acestea în casa boierească, arendașul se întorsese de la tîrg și se informase despre aspra cercetare făcută în lipsă-i...

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

4 a. Cu ale voastre umbre nimica crezătoare,
Cu zîmbetu-vă rece, de milă părăsit,
Cu mintea de dreptate și bine rîzătoare,
Cu umbra voastră numai, puteri îngrozitoare,
La jugu-i el silește pe cei ce l-au urît.

(M. Eminescu — Împărat și proletar)

4 b. Văd sufletu-ți candid prin spațiu cum trece;
Privesc apoi lutul rămas... alb și rece,
Cu haina lui lungă culcat în sicriu,
Privesc la surîsu-ți rămas încă viu.
Și-ntreb al meu suflet rănit de-ndoială,
De ce-ai murit înger cu fața cea pală?

(M. Eminescu — Mortua est)

4 c. Și cînd gîndesc la viața-mi îmi pare că ea cură
Încet repovestită de o străină gură,
Ca și cînd n-ar fi viața-mi, ca și cînd n-aș fi fost.

(M. Eminescu — Melancolie)

Scanned with OKEN Scanner

5 a. Unii sînt băeţani de cincisprezece, şaisprezece ani— un chip de heruvim sub o căciulă mare cît o căldare — foarte serioşi, gravi chiar în mersul lor bătrînesc, în căutătura şi în ţinuta lor de „oameni ai trebii“, pe cuvîntul şi-n vrednicia cărora se poate bizui cineva cu toată nădejdea.

(A. Vlahuţă — Pictorul N. I. Grigorescu)

5 b. Depărtarea de sat, de lume, de-ai lui, i-a pus în ochi o dulce melancolie, iubire şi cîntec în suflet.

(A. Vlahuţă — Pictorul N. I. Grigorescu)

6. De dorul cui şi de-al cui drag
Să-mi plîngă sufletul pribeag?

(G. Coşbuc — Moartea lui Fulger)

7 a. — Cucoane! şopti el cu durere, cucoane! am asudat ani de zile pe lanurile dumitale.

(M. Sadoveanu — Hoţul)

7 b. — Vezi tu mîinile acestea? Vezi tu straiele acestea albe? Vezi? vezi tu pe moşneagul ista de lîngă tine? Măi! Să fie o sută ca ciocoiul acela şi nu fac cît mine, nici cît degetul ist mic! Înţelegi?

(M. Sadoveanu — Sfaturi vechi)

ATRIBUTUL ADVERBIAL

Exerciţiul 380. Analizaţi atributele adverbiale.

1. Afurisit să fie cîneriul de vornic şi cum au ars el inima unei mame, aşa să-i ardă inima sfîntul Foca de astăzi.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2 a. Cu mîine zilele-ţi adaugi
Cu ieri viaţa ta o scazi
Şi ai cu toate astea-n faţă
De-apururi ziua cea de azi.

(M. Eminescu — Cu mîine zilele-ţi adaugi)

2 b. Se poate ca bolta de sus să se spargă
Să cadă nimicul cu noaptea lui largă.

(M. Eminescu — Mortua est)

Scanned with OKEN Scanner

3. Fără să salute și vădit foarte supărat, Edmond se apropie de Edgar, cu așa pași și aer strașnic, încît Edgar se ridică drept în picioare în fața lui Edmond.

(*I. L. Caragiale* — High-Life)

4 a. Prieteni cu care schimbam din cînd în cînd păreri asupra lumii, aveam pe doi țărani voinici din satul de-aproape.

(*M. Sadoveanu* — Emigranții la Brazilia)

4 b. Dintr-o altă poiată de-alăturea, dădu drumul și la șase gîște albe.

(*M. Sadoveanu* — O zi ca altele)

5. O să răspundeți. O să plătiți

.....

Pentru ochii plînși. Pentru ochii uscați.
Pentru morții de azi. Pentru cei neuitați.

Pentru rana de-acum și rana de ieri
Pentru țipătul smuls și pentru tăceri.

(*M. Banuș* — Slavă eroilor Doftanei)

ATRIBUTUL VERBAL

Exercițiul 381. Găsiți, în textele de mai jos, atributele verbale; arătați prin ce sînt exprimate.

1. Aplicarea îmi lipsește și n-am darul însemnat
A strica și a preface cîte sînt de îndreptat.

(*Gr. Alexandrescu* — Epistola marelui logofăt I. Văcărescu)

2. Afară ceriul era învălit de nori vineți care se spărgea deasupra Iașului, cu gîndul de a-l spăla de glod și de păcate.

(*V. Alecsandri* — Balta-Albă)

3 a. Peste iarnă, mama iar-s-a pus pe capul tatii să mă deie undeva la școală. Dar tata spunea că nu mai are ban de dat pentru mine.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

3 b. De la moș Bodrîngă zic și eu că aveai ce învăța; fluierul său te făcea să joci fără să vrei și poveștile lui nu-ți dau vreme de gîndit.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

4. Dar inima acelei mame și poate pentru cine are vreme de pierdut ca cititor, hîrtie și cerneală de pierdut ca scriitor, semăna cu un turn înalt pe care grozavul cutremur îl năruie dintr-o singură zguduitură...

(I. L. Caragiale — Poveste)

5 a. Nu-i loc mai bun pe lume
De plîns decît în crîng!

(G. Coşbuc — Cîntecul fusului)

5 b. Cei buni n-au vreme de gîndit
La moarte și la tînguit...

(G. Coşbuc — Moartea lui Fulger)

6. În mintea lui ca pe un răboj, stau însemnate zilele de muncă, fălcile de arătură, de prașilă, de cosit și de secerat.

(A. Vlahuță — Socoteala)

7. TIȚA: ...Domnule ofițer, este voie să pun în perete iconița asta?
FĂRCĂȘANU: — Ceasloave și icoane cîte vreți... Pături și cărți de citit n-are voie să primească.

(Camil Petrescu — Bălcescu)

8. Adună-n tine toată înflăcărarea științei
de a preface visul norodului în fapte!

(D. Deşliu — Celor ce vin)

Exercițiul 382. Analizați atributele din textele de mai jos; explicați întrebuințarea virgulei în legătură cu diversele atribute analizate.

1. Ciocoiul este, totdeauna și în orice țară, un om venal, ipocrit, laș, orgolios, lacom, brutal pînă la barbarie și dotat de o ambițiune nemărginită...

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

2. ...și se fac multe giguri de sumani și lăi și de noaten, care se vînd și pănură și cusute; și acolo, pe loc, la negustori armeni — veniți înadins din alte tîrguri: Focșani, Bacău, Roman, Tg. Frumos — și de pe aiurea, precum și pe la iarmaroace în toate părțile. Cu asta se hrănesc mai mult humuleștenii, răzăși fără pămînturi, și cu negustoria din

Scanned with OKEN Scanner

picioare: vite, cai, porci, oi, brînză, lînă, oloiu, sare și făină de păpușoi; sumane mari, genunchere și sărdace [1], ițari, bernevici [2], cămeșoaie, lăicere și scorțuri înflorite; ștergare de burangic alese, și alte lucruri ce le duceau lunea în tîrg de vînzare sau joia pe la mînăstirile de maici, cărora le vine cam peste-mînă tîrgul.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

3. Aceasta-i vatra Galaților vechi, vestita schelă a Moldovei, „Veneția Mării Negre", cum îi ziceau odinioară scriitorii străini.

...Fruntea orașului, partea liniștită, curată și luminoasă a Galaților, se desfășură-n sus, pe podișul ridicat între Siret și Prut.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

4 a. Fînul de leandră, de mărgărintă, de trifoi cu vlăstare învoalte, de măzăriche vîrtojită se mișca în valuri ușoare ca o pînză îmbrebenată cu flori.

(*B. Șt. Delavrancea* — Sultănica)

Exercițiul 383. Copiați textul dat și analizați atributele, potrivit schemei de mai jos.

De exemplu:

Aici, în partea aceasta de jos a orașului, se vîntură bogățiile și marele negoț al portului.

(*A. Vlahuță*)

Atributul	Felul atributului	Întreb.	Ce determină	Prin ce este exprimat
aceasta	adjectival	care?	subst-partea	adj. demonstr.
de jos	adverbial	care?	subst-partea	locuț. adv. de loc
a orașului	substantival	a cui?	subst-partea	subst. în genit.
marele	adjectival	ce fel?	subst-negoț	adj. articulat
al portului	substantival	al cui?	subst-negoț	subst. în genit.

1. A lumii temelie se mișcă, se clătește,
Vechile-i instituții se șterg, s-au ruginit;
Un duh fierbe în lume și omul ce gîndește,
Aleargă către tine, căci vremea a sosit!

[1] un fel de suman scurt pînă la brîu.
[2] cioareci.

Scanned with OKEN Scanner

Ici umbre de noroade le vezi ocîrmuite
De umbra unor pravili călcate, siluite,
De alte mai mici umbre, neînsemnați pitici,
Oricare simțiminte înalte, generoase,
Ne par ca niște basme de povestit frumoase,
Și tot entuziasmul izvor de idei mici.

(Gr. Alexandrescu — Anul 1840)

2. Radu-vodă, căzînd sub grea afurisenie și urgie a patriarhului Nifon, se răpuse de o groaznică și cumplită boală și cu toată cinstea voievozilor se îngropase în mînăstirea sa din Deal. Fratele lui, Vlăduță, era încă prea tînăr, ca să ia cîrma țării; boierii de toate părțile umblau cu zavistii [1] care de care s-apuce domnia; Basarabii, care mai erau și bani moșteni ai Craiovei, voiau să așeze pentru vecie neamul lor pe scaunul domnesc; dar ei erau olteni și boierilor de dincoace nu le plăcea a fi mai prejos. Însă sila de a ține țara în vrăjbi îndelungate și mai ales temerea de a vedea viind domn de la Vladislav, craiul Ungariei, care prin solul său Emeric de Jaborg, făgăduia neîncetat boierilor că le va trimite pe Danciul, fiul lui Țepeș-vodă, care trăia în Ungaria la graful Zapolia, și care negreșit ar fi închinat țara protectorului său. În sfîrșit, și frica turcilor ce amenințau necontenit țara de a năvăli peste romîni, făcu pe boieri ca s-aleagă dintre dînșii pe cel care, prin firea sa mai semeață, se părea că va fi cel mai viteaz apărător al țării. Acela fu boierul Mihnea, fiul Dracei, armașul din Mănești.

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

3. Aceste toate se petrec d-asupra pe o pojghiță foarte subțire, subțire de tot, gata să crape sub grea apăsare... În același timp, dedesubt, în adînc, clocotesc aproape cinci milioane de creaturi umane, suflete ofensate de prea îndelungată obijduire. Mințile care au început și ele să se lumineze le arde gîndul răsturnării uzurpatorilor, de dorul cuceririi unei părți măcar din stăpînirea intereselor și destinelor proprii... Acolo, pe cînd d-asupra se-nvîrtește tot cu mai mult avînt veselul cancan fără soluțiune; acolo, în adînc gem uriașe nevoi materiale și morale ale unui popor întreg — singura temelie, singura realitate, singura rațiune de a fi a statului național romîn...

(I. L. Caragiale — 1907 — din primăvară pînă-n toamnă)

---

[1] intrigi.

Scanned with OKEN Scanner

4. Dacă liniștea pădurii adormite
Nici o veste de-altădată nu-ți trimite
Și pe freamăte pornite de departe
Nu te-ajunge glas de dincolo de moarte,
Vin' cu mine să ne pierdem în zadar'
Printre galbenele rarişti de stejar,
Cu sfioase campanule și sulfine,
Pe cărări pe unde nimeni nu mai vine.

Dulce zumzet somnoros și ireal
Să ne cheme spre poienile din deal,
Taina liniștei ușoare să ne fure
Prin cotite luminișuri de pădure
Și la urmă să ne-mbie mai tîrziu
O clopotniță de aur străvezie,
Legănînd deasupra capetelor noastre
Licuricii înălțimilor albastre...

(G. Topîrceanu — Sfîrșit de vară)

Exercițiul 384. Alcătuiți un scurt reportaj literar în care să prezentați vizita voastră la o unitate de muncă. Folosiți toate felurile de atribute. Subliniați-le și analizați-le oral.

Exercițiul 385. Alcătuiți o lucrare cu titlul „Poporul nostru". Folosiți toate felurile de atribute; oral, analizați-le.

Exercițiul 386. Faceți o scurtă prezentare a vieții și operei ultimului scriitor studiat. Folosiți toate felurile de atribute. Subliniați-le și analizați-le oral.

Exercițiul 387. Descrieți cel mai frumos colț din țară cunoscut de voi. Folosiți toate felurile de atribute. Subliniați-le și analizați-le oral.

Exercițiul 388. Redactați o cronică muzicală asupra ultimului concert ascultat. Folosiți toate felurile de atribute. Oral, analizați-le.

COMPLEMENTUL

Exercițiul 389. Găsiți complementele din textele de mai jos și arătați pe cine determină (parte de vorbire și de propoziție). Formulați definiția complementului.

1. Amu cică era odată, într-o țară, un crai, care avea trei feciori. Și craiul acela mai avea un frate mai mare, care era împărat într-o altă țară mai depărtată.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

2. Văd pe Petru Rareș cu pletele pe umeri, cu cămașa desfăcută la piept, îngenunchind pe marginea Brateșului și-ncordîndu-și brațele vînjoase pe măjile-ncărcate cu pește; de unde să-i treacă prin cuget că, pe cînd el asudă trăgînd la năvod, crainicii trimeși prin țară îl caută de zor să-i spuie că sfetnicii Moldovii s-au strîns la Iași și l-au ales domn!

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

3. Pocnind din bici pe lîngă boi,
În zori de zi el a trecut
Cu plugul pe la noi.
Și de pe bici l-am cunoscut,
Și cum țeseam, nici n-am știut
Cum am sărit și m-am zbătut
Să ies de la război.

(*G. Coșbuc* — Pe lîngă boi)

4. Luptai să-nvingă visul
De pace și dreptate.
Te-au dus în lanțuri, Donca,
De puiul tău departe.

(*M. Banuș* — Donca)

Diferite feluri de complemente

Exercițiul 390. Găsiți complementele din textul dat. Stabiliți felul lor (direct, indirect, circumstanțial). Arătați la ce întrebări răspund, ce determină și prin ce sînt exprimate.

1. La răspîntia căilor singuratice, unde călătorul e minune și glasul omului poveste, o colibă dusă pe jumătate în pămînt stă locului neclintită. Stăpînul lumii e vîntul și aruncă, ca în bătătură la el, clăi de nori posomorîți peste întinsul cerului. Frunzele uscate scot sunete seci și, repezite în depărtări, se pierd spre roata pămîntului.

Noaptea învăluie tot ca într-o trîmbă de întuneric. Prin crăpăturile ușii licăresc fîșii de lumină ce se mișcă, ca și cînd s-ar țese, schimbîndu-se între ele.

Înainte vreme, în așa loc ș-așezau pragul cei care, biruiți de dorul libertății, fugeau de mincinosul trai al iobăgiei. N-aveau nici plug, nici boi, nici sapă. Pămîntul înțelenea nespart. Dar parcă se săturau cu bucuria d-a se mișca încotro i-or duce picioarele și cu goana ce dădeau în

huzmetarii vitregi. Așa sta în limpezimea cîmpiilor, coliba haiducului cu poturi ceadirii[1], cu șerparul verde, smead la față, cu mustață rară și cu ochii ca solzul de pește.

(B. Șt. Delavrancea — Șuier)

2. Cică-n munte, la povarnă,
Plopii și răsurile
Spun că vine-un vînt de iarnă
Răscolind pădurile.

Și-auzind din depărtare
Vocea lui tiranică,
Toți ciulinii pe cărare
Fug cuprinși de panică...

(G. Topîrceanu — Rapsodii de toamnă)

3. Moașa Maria se veselea, aducîndu-și aminte de vorbele pe care le spunea săracilor de la Valea Mare nepotul nostru Nică:

— Frații noștri de un neam și de o lege — îndrăznise el a spune — frații noștri de un neam și de o lege ne-au orbit de amîndoi ochii și ne-au pus să jucăm ca ursul. Ne-au ținut sub harapnic. Pămîntul, noi l-am lucrat cu aceste brațe, noi am semănat și am treierat grîul, iar gustul pîinii prea arar l-am simțit; numai noi am plătit și am făcut beilicurile, am fost mînați la oaste și la război, unii prăpădindu-ne, iar alții întorcîndu-ne calici de mîini și de picioare; noi am pierit de boli și neștiință în cocioabe puturoase, iar frații care ne-au scos ochii, de un neam și de o lege cu noi, s-au lăfăit în huzur și n-a fost în țara asta putere care să-i înfrîneze.

De aceea eu, pe aceștia, îi socot ucigași de frate.

Am cunoscut adevărul și am învățat că în toată lumea oamenii s-au împărțit nu în nații, ci în asupritori și asupriți. Mai aproape am fost în năcazul meu de un sărman de altă limbă și credință decît de boierii, chiaburii și slujbașii noștri. Și mai aproape s-au simțit boierii noștri de boierii altor neamuri, fiind cu ei din aceeași tagmă a asupritorilor sărăcimii. De aceea mi s-a deschis mintea, că n-am ce împărți

[1] pantaloni largi de haiduc de culoare verde.

și n-am de ce bate război cu fratele meu omul din altă țară, grăind altă limbă; și că e mai cu dreptate să mă întovărășesc cu el ca să doborîm pe asupritorii noștri.

(*M. Sadoveanu* — Clonț de fier)

4. În dunga Banatului,
pe cărarea muntelui,
în drumul oierilor,
la crucea pădurilor
umblă către Rusca-n jos
om voinic și luminos.
Se-ntoarce Lazăr acasă
în zori de ziuă tomnoasă
pe poteca lunecoasă.
Vine sprinten, sprintenel,
cu mămuca după el.
Fost-a Lazăr și-a umblat
cu lăuta de-a cîntat,
a cîntat, a ghersuit,
prietenii i-a veselit,
că el cu arcușul lui,
îs lumina satului,
zîmbetul norodului...

(*D. Deșliu* — Lazăr de la Rusca)

Deosebirea dintre complementul direct și cel indirect

Exercițiul 391. Subliniați cu o linie complementul direct, cu două linii complementul indirect și cu o linie ondulată cuvîntul determinat. Deasupra fiecărui complement indicați (în paranteză) întrebarea la care răspunde. Oral, explicați deosebirea dintre cele două complemente în raport cu acțiunea verbului.

1. — Bun sosit la noi, voinice, zice craiul cam cu jumătate de gură. Dar aista cal ți-ai ales?..

— Apoi, dă tată, cum a da tîrgul și norocul; am de trecut prin multe locuri și nu vreu să mă ieie oamenii la ochi. M-oi duce și eu cît călare, cît pe jos, cum oi putea. Și zicînd aceste, pune tarnița pe cal, anină armele la oblînc, își ie merinde și bani de ajuns, schimburi în desagi și o ploscă plină cu apă. Apoi sărută mîna tată-său, primind carte de la dînsul către împăratul, zice rămas bun fraților săi, și a treia zi către sară pornește și el, mergînd în pasul calului.

Scanned with OKEN Scanner

Şi merge el şi merge pînă ce înnoptează bine. Şi cînd prin dreptul podului, numai iacă îi iesă şi lui ursul înainte, mornăind înfricoşat. Calul atunci dă năvală asupra ursului şi fiul craiului, rădicînd buzduganul să deie, numai iaca ce aude glas de om...

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

2. Copiii mei cum să-i îmbun?
Nevestei mele ce să-i spun,
Cînd va-ntreba de El-Zorab?
Va rîde-ntregul neam arab
De bietul Ben-Ardun!

(G. Coşbuc — El-Zorab)

3. Aşa, tovarăşi, îi cinstim mai bine
Pe cei ce s-au jertfit ca să trăim.
Cioplind cu dalta chipul nou al lumii
Celor răpuşi chip nou le dăltuim.

(M. Banuş — Eroilor ceferişti)

4. Şi poate-n ceasul ăsta cu vuiet de şrapnele,
cînd noi privim pe hartă năvalnicul şuvoi
al ăstor stegulețe cu bucurie-n ele,
tu îți îndrepți privirea spre harta țării mele
și-mbrățișezi cu ochii frățeștile drapele
ce-arată-n munca noastră victoriile noi.

Poate zărești văpaia înaltelor furhale
și holdele pe care în luptă le-am unit,
și-auzi tractorul nostru, ce vieții taie cale,
cum sună-n armonie, cu dîrzele rafale
prin care frîngi dușmanii pe-ntinsul țării tale,
pe-același drum de pace crescut din răsărit.

Cuvîntul țării mele, prin fapte roditoare
se-nalță cu mîndrie în corul uriaș
ce-a înflorit puternic din piepturi de popoare
și poruncește haitei de oarbe tîrîtoare
în numele puterii de viață dătătoare
să înceteze focul acesta ucigaș!

(D. Deșliu — Cuvînt către Coreea)

Scanned with OKEN Scanner

5. Lună de-August, mult bogată
În izbînzi și în jertfiri,
Ce te oglindești curată-n
Milioane de priviri,
Și tu, București al nostru,
Ce-ai răzbit prin vremi de-amar,
Suie-n slăvi, precum e rostul,
Pentru oaspeți, un pahar!
Pentru cei care căzură
Pentru ca mereu să fii
Cuib de pace și căldură,
Cuib al tinereții vii:
Pentru tinerii ce luptă
Ca pămîntu-ntreg să fie
Primăvară ne-ntreruptă,
Zîmbet, cînt, prietenie;
Pentru-aripa tinereții
— Curcubeu ce se desface,
Pentru veșnic cîntul vieții,
Pentru pace! pentru pace!

(Eug. Jebeleanu — Cîntec despre București)

COMPLEMENTUL DIRECT

Exercițiul 392. Găsiți complementele directe; arătați la ce întrebări răspund, în ce caz se află și ce verbe determină; analizați verbele (tranzitiv sau intranzitiv, diateza și modul).

1. Dorești ca să-ți trimit o descriere a Iașilor. Iată dar că, pentru mulțămirea ta, mă hotărăsc a-mi scutura lenea și a încăleca pe condei spre a întreprinde o primblare pitorească pe ulițele capitalei Moldovei.

(V. Alecsandri — Iașul în 1844)

2. Hyperion, ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume.

Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vînt
Deșerte idealuri
Cînd valuri află un mormînt
Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp nici loc
Și nu cunoaștem moarte.

(M. Eminescu — Luceafărul)

3. În sfîrșit, iacătă conducătorul cu biletul: primește paralele și liberează pe captiv, pe care toate trei cucoanele îl sărută dulce, ca și cum l-ar revedea după o îndelungată absență. Și mam'mare se hotărăște să stea în coridor, pe un geamantan străin, să păzească pe Goe, să nu se mai întîmple ceva puișorului. Puișorul vede o linie de metal în colțul coridorului care are la capătul de sus o mașină cu mîner. Se suie-n picioare pe geamantan, pune mîna pe mînerul mașinii și începe să tragă.

— Șezi binișor, puișorule! să nu strici ceva! zice mam'mare.

(I. L. Caragiale — Dl. Goe)

4. Cînd mă cuprinde dor adînc de țară
Și n-am pe nimeni să-mi potoale dorul,
Iau cartea unde curge sfînt izvorul
De-nțelepciune și tărie rară...

(Șt. O. Iosif — Cronicarii)

5. O, e-atît de bine cînd pe drumuri ninse.
Întîlnești o casă cu lumini aprinse,
Un ogeac din care se ridică fum
Cînd te prinde noaptea călător la drum!

Sania coboară clinul de pădure
Fug în urma noastră luminișuri sure
Și-n singurătatea care ne petrece,
Peste vîrf de arbori, asfințitul rece
Străbătînd podoaba crengilor subțiri
Luminează-n aer bolți de trandafiri.

(G. Topîrceanu — Balada călătorului)

6. Ochiul, aţintit mare, străbate desişuri încîlcite, fuge pe cărări imaginare. Aşteptam vînatul dintr-un loc anumit ca să pot fulgera. Aşteptam o nălucă cu ochi spărioşi: era cînd un lup cenuşiu, cînd un mistreţ întunecos, cu coama zbîrlită, cînd fulgerarea roşcată a unei vulpi. În coada ochiului meu stîng a apărut, prin pîcla uşoară, o fiară înaltă cu coarne ţapoşe. Braţul tresare şi inima zvîcneşte. Printr-o mişcare abia simţită întorc faţa. Rămîne la zece paşi de mine un singur iepure, ridicat în două labe, ascultînd e-o atitudine comică zvoana din urmă-i. În bătaia aceasta aşteptam însă vînat mare. Îl las să treacă...

Cel dintîi foc de puşcă. Fără voie număr: unu. Şi-ndată aud şi pe cel de-al doilea. Trebuie să fi ieşit lupii sau mistreţii. La care puşcă va fi mînînd întîmplarea pe dihăniile acestea mari, pe care toţi ochii aţintiţi le aşteaptă?

(*M. Sadoveanu* — Ploaie, în păduri depărtate)

Prin ce se exprimă şi cum se construieşte complementul direct

Exerciţiul 393. Găsiţi complementele directe. Arătaţi la ce întrebări răspund, prin ce părţi de vorbire sînt exprimate, ce verbe determină şi cum se construiesc.

1. Porunci să se strîngă obştească adunare
Lîngă un copac mare,
Căci vrea pe unii, alţii să îi cam dojenească
Şi-n puţine cuvinte
Să le aducă aminte
Datoriile lor.

(*Gr. Alexandrescu* — Lupul moralist)

2. Negreşit, muncitorul e stîlpul Romîniei! De la dînsul să învăţăm a ne iubi patria! Fiind în raport necontenit cu pămîntul ţării noastre, el ştie a-l iubi şi a-l cinsti!

(*Al. Odobescu* — Muncitorul romîn)

3. TIPĂTESCU: — Omul ăsta îşi joacă viaţa.
ZOE: — Nu şi-o joacă pe a lui, Fănică, o joacă pe a mea.

(*I. L. Caragiale* — O scrisoare pierdută)

4 a. Dar eu văd de-atîtea dăți
Ce cuminte-i firea

.....ea poate
Pe cei slabi să-i facă treji,
Pe fricoși bărbați viteji
Dînd schimbării toate.

(G. Coșbuc — Pe deal)

4 b. .....Ah, nu, că e mișel
Un suflet, cînd își uită pe ai săi! Și mă-nfioară
De fulger să m-apropii, căci fulgerul omoară.

(G. Coșbuc — Jertfele împăcării)

5. Atunci vocea cucoanei se ascuți și se ridică sus de tot.
— Ajunge? ai?... E destul?... ai?... Cînd zic eu că n-ajunge și nu e destul?
Și după țipăt, se auzi „jart, jart, trosc, pleosc".

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

6. Ascultați acu la mine
Să vă spun și eu vreo două.

(Șt. O. Iosif — Pintea)

7 a. Erau chipuri pe care le mai văzusem, pe care le uitasem de cînd m-am înstrăinat și pe care le regăseam aceleași în liniștea și seninătatea lor.

(M. Sadoveanu — Domnu' Trandafir)

7 b. — Mă rog, fii bun și fă o lecție... așa, de curiozitate.
Și Domnu'face o lecție, uite așa, cum o face el totdeauna.
Întreabă pe băieți, vorbește și el; spune lucruri care și pe el îl mișcă și-l ajung la inimă. Și iată că orășenii îl privesc cu ochii dintr-odată încălziți, întreabă și ei pe copii, ascultă o poezie...

(M. Sadoveanu — Domnu' Trandafir)

7 c. — Lungule, nu te văzui de la paști, zise proprietarul cu glas de mustrare. Avem de vorbit unele și altele.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

8. MARIN TĂCUTU:... Am fost singurii care am plătit în țara asta. Că noi biruri grele de cap am plătit, oameni de oaste am dat numai noi, ispravnici, judecători și jandarmi numai noi am ținut; drumuri și șosele numai noi am lucrat;

beilicuri, podvezi și havalele numai noi am făcut; zile de meremet numai noi am îndeplinit; claca de bună voie și fără de voie numai noi am dat... Țara noastră nici băi nu are; nici meșteșuguri multe ca alte țări nu are; toată îmbelșugarea, brațele și sapele noastre le aduc... Cîtu-i Dunărea de mare și de largă, curge rîul sudorilor noastre, se duce peste mări și peste hotare, acolo se preface în rîuri de aur și de argint. Iar noi nici rînduială, nici dreptate n-am avut.

(Camil Petrescu — Bălcescu)

9. De-aici, din vatra caldă a lumii
Mi-azvîrl chemarea-n patru zări:
Să nu-neetăm o clipă lupta,
Pînă nu-i pace peste țări

Chem răsăritul și apusul,
Nordul îl chem și chem și sudul,
Pentru ca-n pace să rodească
Vița și grîul, mărul, dudul.

(M. Banuș — În munții Georgiei)

10. Vom merge la țară, dragul meu Gher, la primăvară după ce vom isprăvi de vîndut cerealele.

(Z. Stancu — Dulăii)

11. Paznic este Elisei
Are-un singur braț, — că trei
Doar chiaburii au; doar ei,
Doar tîlharii; vrei nu vrei.
Are-un singur braț, că unu
I l-a zmuls din umăr tunu
Cînd a fost trimis băiatu
În războiul, necuratu...

(Eug. Jebeleanu — În satul lui Sahia)

12. Doar o singură-ntrebare:
De spui „da", pe-aici mi-e drumul.

(V. Porumbacu — Adevărul fără viză)

13. Sub lumina roșului drapel
.....
le-om striga nemernicilor: „Nu".

(D. Deșliu — Cîntec de leagăn)

Scanned with OKEN Scanner

Complementul direct și construcțiile pasive

Exercițiul 394. Treceți predicatele verbale de la diateza pasivă la diateza activă. Arătați ce devine subiectul după ce ați schimbat construcția.

1. Douăzeci și trei de ofițeri români și treisprezece soldați, făcînd exerciții pe malurile Dunării, între Călărași și Giurgiu, au fost înconjurați de echipajul unei șalupe bulgare...

(I. L. Caragiale — Ultima oră)

2. ...ochiul scapătă-n fund în largul priveliștii, unde se văd în curmeziș alte trei rînduri de munți; coasta celui dintîi e întunecată de brădet...

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

3. Și cum vorbeau, privirea-mi fu chemată
De alte mîini, puternice și vii...

(M. Banuș — La noi într-o uzină)

4. Așadar, după ce domnul Mănescu a slobozit în sfîrșit pe 1002 spre Iași și s-a ploconit respectuos înaintea ferestrei compartimentului unde sforăia un senator, Gheorghe Dima a fost înconjurat de o mulțime de fețe...

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

Exercițiul 395. Copiați textele; încercuiți cu creion colorat complementul direct. Schimbați construcția trecînd verbele scrise cu litere cursive — în text — de la diateza activă la cea pasivă. Arătați ce funcție dobîndește — după schimbarea construcției — complementul direct din formularea inițială.

1. Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni, îl *încarcă;*
Tresărind în cercuri albe
El *cutremură* o barcă.

(M. Eminescu — Lacul)

2. ...luminăția-sa *oblicise* ceva și *pusese* străji. Așa că l-*au ajuns* și l-*au prins* la Moara de Vînt. A fost muncă și bătălie. Pîn-acolo n-a fost chip. Cîți țigani și slujbași boierești îl ajungeau, pe toți îi *stîlcea* și-i *dobora*. Pîn'ce nu l-*au înconjurat* arnăuții domnești cu hangerele, n-a fost chip să-l *supunem*. Apoi l-*am legat* cum vedeți și l-*am bătut*

Scanned with OKEN Scanner

peste fălci cum se cuvine — de are să-și stupească limba și măselele; ca să înțeleagă asemenea ticălos ce nu se cade să îndrăznească.

(M. Sadoveanu — Cealaltă Ancuță)

Verbe cu două complemente directe

Exercițiul 396. Subliniați cu o linie complementul direct al persoanei, cu două linii complementul direct al lucrului (obiectului) și cu o linie ondulată verbul determinat de cele două complemente.

1. Gramatica e meșteșugul ce-arat-alcătuire,
Și toți printr-însa pot afla verice povățuire
Ș-a scrie încă într-ales cu reguli arătate,
Pă toți învață d-a le ști fără greșală toate
Și versuri înmeșteșugite arată d-a se face;
Siliți-vă a o-nvăța,...

(Ienăchiță Văcărescu — Gramatica)

2. Dar fost-a scris părintelui Duhu să nu asculte în totul sfaturile cuviosului stariț, ci să ne învețe cîte o leacă de aritmetică, de gramatică, de geografie și din toate cîte ceva, după priceperea noastră.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3. Da, sînt hotărîtă, și trebuie să biruiesc tot și pe tine.

(I. L. Caragiale — O scrisoare pierdută)

4 a. Frate-meu mă mai învățase cele patru socoteli și fracțiile. Ce știam mai bine era tabla lui Pitagora. Mă învățase și istoria cu șase domni vestiți...

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

4 b. Domnul Vucea, însoțit de generalii armați, întreba pe fiecare în parte o sumedenie de lucruri cu răspunsurile lor știute de mai înainte.

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

4 c. Glasul ei dulce mă legăna; genele mi se prindeau și adormeam; uneori tresăream ș-o întrebam cîte ceva...

(B. Șt. Delavrancea — Bunica)

5 a. Domnul nostru ne-a învățat rugăciuni, ne-a învățat cîntece care erau așa de frumoase pentru copilăria și sufletele noastre, deși nu le înțelegeam bine; ne-a învățat să cre-

Scanned with OKEN Scanner

dem și în alte lucruri, în trecut și vrednicia noastră, lucruri pe care mulți le batjocoreau în acea vreme; ne-a învățat multe, de care aminte nu ne mai aducem, dar care au rămas în fundul sufletului ca semințe bune ce au înflorit bogat mai tîrziu...

(*M. Sadoveanu* — Domnu' Trandafir)

5b. Cine-a vrea să învețe de la mine toată urătura, a zis moș Ion privind cu mîndrie în jur, apoi să-mi aducă o oca de rachiu și să vie să-l mustruluiesc. Slobod să fiu să-l și bat, pînă ce l-oi învăța toată urătura după cuviință...

(*M. Sadoveanu* — Inițiere)

Exercițiul 397. Puneți — între complementele directe — virgulele omise, arătînd de ce sînt necesare.

1. Caii poartă în spinare
Corturi paturi așternut
Toată casa
Toată masa
Și vesminte de-mbrăcare
Și întregul lor avut.

(*D. Bolintineanu* — San Marina)

2. Galbeni stupi oi boi și alte bagateluri de-alde aceste, prefăcute în parale, trebuia să ducă dascălul plocon catihetului de la fabrica de popi din Folticeni.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

3 a. ...tu sălbatici ai găsit aice,
Sălbatici și mișei și proști de-a-rîndul,
Ș-o sărăcie — cum nu-ți dai cu gîndul...

(*A. Vlahuță* — 1907)

3 b. Pe sub ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
Glasuri și colori și forme tu le lași să se strecoare.

(*A. Vlahuță* — Unde ni sînt visătorii)

4. Fiind în sărbătorile de iarnă 1899—1900 la Ciohorăni, în petrecere de vacanță în casa unui bun gospodar, Alexandru Puiu am avut prilejul să iau parte la adunările feciorilor care-și pregăteau plugușorul nunta ursul și căluțul după datină.

(*M. Sadoveanu* — Păcatele tinereților)

Scanned with OKEN Scanner

5. Azi, cînd ne creşti a fi atotstăpîni,
Bem crezul tău ca flăcări în plămîni
Turnînd nădejde dragoste mîndrie
În munca dezrobită pe vecie.

(*A. Toma* — Partidului)

6 a. Niciodată parcă n-am simţit mai tare
Revărsarea vieţii florile de mai
Aurul din pajişti vîntul din frunzare
Tot triumfătorul, fericit alai.

(*M. Banuş* — Mai)

6 b. Să nu uiţi, se-nalţă din ziduri porunca
Apără pacea viaţa şi munca.

(*M. Banuş* — Slavă eroilor Doftanei)

7. Uniţi-vă ai păcii luptători!
Să apărăm cultura pacea viaţa.
Aceste steaguri ridicate-n zori
Vor risipi peste apusuri ceaţa.

(*V. Tulbure* — Mama Zoiei)

COMPLEMENTUL INDIRECT

Exerciţiul 398. Stabiliţi complementele indirecte. Arătaţi la ce întrebare răspunde fiecare şi ce cuvînt din propoziţie determină.

1. Un susur noptatic se înalţă de pe faţa pămîntului: din adierea vîntului prin ierburi, din ţîrîitul greierilor, din mii de sunete uşoare şi nedesluşite se naşte ca o slabă suspinare ieşită din sînul obosit al naturii.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

2 a. Şi în ziua de paşti am tras un „Îngerul a strigat“ la biserică, de-au rămas toţi oamenii cu gurile căscate la mine. Şi mamei îi venea să mă înghită de bucurie. Şi părintele Ioan m-a pus la masă cu dînsul şi Smărăndiţa a ciocnit o mulţime de ouă roşii cu mine.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

2 b. ...aşa am scăpat şi eu de cîinii lui Trăsnea, atunci cînd am dat peste păcat cu ei şi ei cu mine. Noroc din ceriu pînă-n pămînt că nu m-a prins melianul şi haraminul de

Scanned with OKEN Scanner

Trăsnea, care avea mare ciudă pe mine, de cînd mă zăpsise în grădina lui la furat mere domnești...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3. O amintire mă cearcă din cînd în cînd. Eram copil și petreceam după examen într-o singurătate, la podul Dumbrăviței, dus acolo de conducătorul lucrărilor, la care stăteam în gazdă în vremea școlii. Venise acest ajutor al inginerului, cu lucrători, ca să dreagă podul rupt de năvala apelor Moldovei. Îl zăream dimineața și sara numai, bărbos și ars de soare, abia încăpînd în hainele-i de șleac. Vremea cealaltă o petreceam bucurîndu-mă de zilele liniștite ale lui iunie, intrînd în luncile de răchită, ori tolănit într-o poieniță mărginașă, în iarba fină și curată, citind Poveștile unchiașului sfătos și istoriile lui Rîureanu. Uneori intram prin sfărămăturile negre ale podului, mă așezam undeva între lemnării, ca pe un scaun prielnic și priveam jocul clenilor și al scobailor, în undele limpezi.

(M. Sadoveanu — Emigranții la Brazilia)

4 a. Cît de blînd vegheai la vatra inimii universale
Ș-o rugai să nu se stingă!... Tolstoi, pace, umbrei tale!

(P. Cerna — Lui Lev Tolstoi)

4 b. O soare, soare!
Alină setea mea ucigătoare
Grăbește clipa dulcilor pierzări!

Din zborul meu se naște-o melodie:
Imn ție, tată — prohodire mie.

(P. Cerna — Ruga pămîntului)

Felul verbelor determinate de complementul indirect

Exercițiul 399. Stabiliți complementul indirect și arătați felul verbelor determinate (tranzitiv, intranzitiv; diateza). Indicați întrebarea la care răspunde complementul indirect.

1 a. În momentul acesta, jupîneasa cea răgușită intră cu tava aducînd dulceață și cafele.

(I. L. Caragiale — Vizită)

1 b. Atenţiunea mea a făcut mare plăcere amicei mele şi mai ales copilului...

(I. L. Caragiale — Vizită)

2 a. Pînă la optzeci de ani nu i s-a întîmplat nimic serios Hagiului.

(B. Şt. Delavrancea — Hagi-Tudose)

2 b. Se vede în luptă cu ceilalţi: cu ucenicii, cu calfele, cu meşterii mărunţi şi cu toptangiii. La unii surîde, unora le strînge mîna, cu alţii se ceartă, la urmă se împacă cu toţi, îi atrage, îi momeşte, îi înşală.

(B. Şt. Delavrancea — Hagi-Tudose)

3. — Am trăit în nemîncare
Ca să-l cresc pe Lazăr mare.
Pită seacă-am dumicat,
cu lăcrimi m-am adăpat
cu viscol m-am învălit,
la stele m-am încălzit.

(D. Deşliu — Lazăr de la Rusca)

4. Pe Horia, pe Cloşca mi-i tăiară
În cetate la Bălgrad
Şi carnea le-au aruncat
Păsărilor cerului,
Şi fiarelor codrului,
Viermilor pămîntului,
Şi bătăii vîntului,
Biciuirii ploilor,
Zloatelor, noroaielor,
Doar le-o şterge urmele
Din toate inimile.

(M. Beniuc — Chivără Roşie)

5. E-o sete-n noi cum n-a fost în niciunii,
şi cu nimic n-ar fi de săturat:
pentru părinţi şi pentru toţi străbunii
ce n-au putut să-nveţe niciodat!

(V. Porumbacu — Politehnica muncitorească)

Scanned with OKEN Scanner

Prin ce se exprimă complementul indirect

Exercițiul 400. Găsiți complementele indirecte. Arătați la ce întrebări răspund, prin ce părți de vorbire sînt exprimate și ce cuvînt din propoziții determină.

1. De aceste basne să dea seama ei și de această ocară. Nici este șagă a scrie ocară vecinică unui neam, că scrisoarea este un lucru vecinic...

Eu voi da seama de ale mele cîte scriu!

(M. Costin — De neamul moldovenilor)

2 a. Aceasta între noi adesea o vedem
Și numai cu cei mari egalitate vrem.

(Gr. Alexandrescu — Cîinele și cățelul)

2 b. Lupul cu toată prostia
Cîrmuia împărăția,
Și, ca un stăpînitor,
Unora le da avere
Altora, pe o părere,
Le lua chiar starea lor.

(Gr. Alexandrescu — Cîinele izgonit)

3. După priveliștea lumii, după minunile naturii, nimică nu este mai interesant, mai vrednic de luarea noastră aminte decît istoria...

Karamzin în alte cuvinte o numește testamentul lăsat de către strămoși strănepoților, ca să le slujească de tălmăcire vremii de față și de povățuire vremii viitoare.

(M. Kogălniceanu — Cuvînt pentru deschiderea cursului de istorie națională)

4. ...de al patrele, oricare s-ar atinge
Pe loc îl voi învinge.

(Al. Donici — Leul la vînat)

5. Deși luam parte la giocurile camarazilor mei, cînd suna ora de recreație, însă, cea mai scumpă petrecere a mea consista întru a mă sui pe capra unei trăsuri vechi și părăsite sub o șură deschisă din toate părțile.

(V. Alecsandri — Vasile Porojan)

6. Toate ca toate, dar la cusut și sărăduit sumane, și mai ales la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

7. Și de-aceea tot ce mișcă-n țara asta, rîul, ramul,
Mi-e prieten numai mie, iară ție dușman este.

(*M. Eminescu* — Scrisoarea III)

8. Vedeți-l, oameni buni, pe nenorocitul ăsta!... Tuturor, nouă și împăratului și-mpărătesei, la toți boierii, la tot norodul, mie și d-voastră, ne place la toți; numai dumnealui nu-i place!

(*I. L. Caragiale* — Ion)

9. Nu-l dau din brațe nimănui.

(*G. Coșbuc* — Moartea lui Fulger)

10. De-ar ocoli cu anii pămînturile toate,
Să fugă de el însuși nici un pribeag nu poate.

(*P. Cerna* — Către Ines,

11 a. — Cum? tu ai vrea să trăiești aci, ca bunicul?
— Da, bunicule, — ce, nu-i bine?
— Ba-i bine, dragă, cum nu? dar de palme bătătorite ce zici? da' de arat colo, pe ogoare? da' de semănat? da' de secerat? da' de cosit? da' de năcazuri și griji? da' de nedreptăți? da' de ticăloșii omenești știi tu ceva? Nu știi nimica! Bine, băiete, bine, fă-te și tu ce-i putea, dar mai ales un om cumsecade să te faci.

(*M. Sadoveanu* — Sfaturi vechi)

11 b. Casandra, muierea lui Ion Gheorghe, — venea acasă la noi, ca să ajute mamei la urzit, la nevedit și la țesut.

(*M. Sadoveanu* — Începuturi)

12. Acuma, pe baza reclamației lui Zăpodeanu, șeful de post îl oprise pentru cercetări. Stătuse de vorbă întîi cu tuspatru: voia să afle „cine i-a pus să instige oamenii".

(*V. Em. Galan* — Bărăgan)

13. Nu e în basmele poporului balaur care să poată întrece întunericul în felul în care-i înghite pe oameni despărţindu-i de restul lumii şi de ei înşişi.

(Geo Bogza — Porţile măreţiei)

14 a. N-ai vrea din două cărţi rămase,
Să-ţi vindem dumitale tot?

(Eug. Frunză — Cearta)

14 b. Simţeam un dor să aflu-n fine
Întregul tîlc şi-l întrebai:
— De nu greşesc, le duci anume
Cuiva cadou de-ntîiul Mai?

(Eug. Frunză — Cearta)

15. Ei au căzut luptînd pentru cei mulţi,
Pentru cei goi şi pentru cei desculţi
Zid au făcut din trupurile lor
Pentru dreptatea noastră — a tuturor.

(Eug. Jebeleanu — Pe lespedea eroilor)

Cum se construieşte complementul indirect

Exerciţiul 401. Stabiliţi complementele indirecte. Arătaţi la ce întrebări răspund, prin ce sînt exprimate, în ce caz stau şi cum se construiesc.

1. Talentului firesc de critică nu-i pasă
Ea nu întunecă a lui gîndire frumoasă.

(Al. Donici — Florile)

2. Victima noastră se plînse la dascăl, dascălul la diacon, diaconul la preot, preotul la giupîneasa Gahiţa.

(V. Alecsandri — Vasile Porojan)

3. Noi avem în veacul nostru acel soi ciudat de barzi
Care-ncearcă prin poeme să devie cumularzi,
Închinînd ale lor versuri la puternici, la cucoane,
Sînt cîntaţi în cafenele şi fac zgomot în saloane...

(M. Eminescu — Scrisoarea II)

4. CAŢAVENCU: De ce te revolţi contra adevărului? în contra dreptului?...

(I. L. Caragiale — O scrisoare pierdută)

Scanned with OKEN Scanner

5. La Coșbuc, revolta... se îndreaptă împotriva realelor nedreptăți, existente în societate, cum e, spre pildă, în „Noi vrem pămînt".

(C. Dobrogeanu-Gherea — Poetul țărănimii)

6. Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea-i trimite-o poruncă.

(G. Coșbuc — Pașa Hassan)

7. Partid, tu pentru noi învingi,
Sub orice pas un iad străvechi tu stingi
Și-n orice seceră, orice ciocan,
Un cuget pui cu-avînt de năzdrăvan.

(A. Toma — Partidului)

Complementul de agent și construcțiile pasive

Exercițiul 402. Copiați frazele de mai jos. Treceți verbul de la diateza pasivă la diateza activă. Arătați în ce s-a transformat complementul de agent.

1. Pe cînd eram ajuns aci cu scrisul, fusei întrerupt de fetița mea, care venea în fuga mare să-mi aducă o veste ce o înveselise foarte...

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

2. Dar azi vălul cade, crudo! dismețit din visur sece
Fruntea mea este trezită de al buzei tale-nghеț.

(M. Eminescu — Venere și madonă)

3. Maiorul se oprește o clipă, ca și cum ar vrea să se reculeagă fiind surprins de inamic.

(I. L. Caragiale — Vizită)

4. Magazia este construită de noi...

(J. Bart — Datorii uitate)

Complementul indirect al adjectivului

Exercițiul 403. Găsiți complementul indirect al adjectivului; analizați-l.

1. Scriptura depărtate lucruri de ochii noștri ne învață cu acele trecute vremi să pricepem cele viitoare.

(M. Costin — De neamul moldovenilor)

Scanned with OKEN Scanner

2. Vede cum din ceruri luna lunecă și se coboară
Și s-apropie de dînsul preschimbată în fecioară.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3. Popor, izvor renăscător
De viață și avînturi,
Din tine viu, cu tine merg
Și cresc a mele cînturi.

(A. Toma — Popor, izvor renăscător)

COMPLEMENTUL DE AGENT

Exercițiul 404. Analizați complementul de agent și verbele pe care le determină. Arătați ce este complementul de agent în raport cu acțiunea exprimată de verb.

1. Oricine-a dorit să intre-n așa post,
Nevrednic, defăimat de către toți a fost.

(Al. Donici — Ursul la priseci)

2. Ici umbre de noroade le vezi ocîrmuite
De umbra unor pravili călcate, siluite
De alte mai mici umbre, neînsemnați pitici.

(Gr. Alexandrescu — Anul 1840)

3 a. Dușmănit vei fi de toate, făr'a prinde chiar de veste.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3 b. De murmur duios de ape
Ea trezită-atunci tresare.

(M. Eminescu — Făt-Frumos din tei)

4. Caicul se apropia ușor de mal, ajutat de cele două lopeți lungi care se ridicau încet din apă și se lăsau să cadă obosite într-o mișcare greoaie, cadențată.

(J. Bart — Datorii uitate)

5. Dar puterea, știți voi bine,
Nu vi-a dat-o cel de sus
Nici eternul domn! Vi-e dată
De un vremelnic din infern!

(G. Coșbuc — Pentru libertate)

Scanned with OKEN Scanner

6. Culoarul vagonului este luminat slab de becurile de noapte.

(*P. Dumitriu* — Prietenul meu Sava)

7. Mi-a rămas numele cum a fost scris pe buletin de un slujbaș grăbit și aproape fără știință de carte: Iova Ileni.

(*M. Sadoveanu* — Clonț de fier)

Exercițiul 405. Copiați textul dat. După schema de mai jos, analizați complementele directe, indirecte și de agent.

Complementul	Felul compl.	Întreb. la care răsp.	Ce lămurește	Prin ce parte de vorbire este exprimat	Cum se construiește	Cazul

1. RĂZVAN: Săracul țăran ce-și pierde vitișoarele sau plugul,
Robul osîndit ce fuge, blestemînd biciul și jugul,
Toți cei slabi, izbiți de soartă, de nevoi înconjurați,
Află-n codru mîngîiere și ne dau nume de frați.
Cînd privești Moldova-ntreagă, părăsită în jaf și-n silă,
Pe cei buni în neputință, pe cei răi fără de milă,
Veneticul și păgînul, cel de neam și cel bogat,
Numai ei avînd dreptate și la vodă și la sfat,
Căciuliți de toată lumea, fără grijă de nemică...
O! atunce-ți pare bine, cînd deodată se ridică
Spaima de haiduci în țară, născuți din al țării chin,
Precum o durere cruntă naște-n piept cîte-un suspin.

(*B. P. Hasdeu* — Răzvan și Vidra)

2. Ca un artist de-apururi nemulțumit de sine
De mii de ani natura, în setea de mai bine,
Se luptă să deschidă desăvîrșirii cale
Și tot mai mult împarte din darurile sale:
Dă sufletului aripi și trupului vigoare,
Femeii frumusețe, iar geniului scîntei
Și pas cu pas se-nalță eterna creatoare,
Visînd să dea luminii un neam de semizei.

(*P. Cerna* — Dura lex)

Scanned with OKEN Scanner

3 a. Din copilărie am avut dragoste mare pentru opera lui Creangă. Găseam poate în poveștile și povestirile lui graiul înflorit al mamei, poezia de expresii a Moldovei; mă simțeam cu el așa de bine, parcă aș fi fost cu unul din vechii povestitori care mi-au încîntat copilăria în seri de iarnă, la vatra cu jar; simțeam pătrunzîndu-mă blîndețea nesfîrșită a peisajului moldovenesc, glasul patriei întregi vibra în opera lui și mă fermeca, cum nu m-a fermecat nici un alt scriitor vreodată.

(M. Sadoveanu — În amintirea lui Creangă)

3 b. Îmi aduc aminte de clipe rare, cînd ceteam anume pagini din „Amintirile copilăriei". Odată stăteam ascuns într-un pod cu fîn, și un soare strălucit intra pe bagele[1]; o viespe vîrstată galben cu negru mă tot necăjea și eu o alungam cu cartea. Altă dată eram într-o vîlcică, spre toamnă, în dosul tîrgului Pașcani, și gara, și valea Siretului se desfășurau pînă în depărtări și eu ceteam Harap-Alb, și-n juru-mi se strecura oftînd vîntul, care scutura frunzele; pînă la adăpostul meu n-ajungea, mă simțeam fericit, mîngîiat de razele unui soare palid. Și, din cînd în cînd, urmărind în închipuire pățaniile fătului-frumos, rămîneam cu ochii ațintiți în pîclele depărtărilor. Altă dată eram la școală, în cerdacul larg, împleteam la mlajă cu băieții, și domnu' Trandafir, învățătorul nostru, ne cetea așa cum n-am mai auzit pe altul cetind pe Creangă...

Creangă s-a amestecat de-aproape în viața mea, mi-a fost prieten, mi-a fost bunic; cartea lui a fost pentru mine mîngîiere în multe ceasuri amare.

(M. Sadoveanu — În amintirea lui Creangă)

Exercițiul 406. Găsiți complemente directe și indirecte pentru verbele de mai jos. Alcătuiți propoziții cu verbele la orice mod personal: *a aduce, a pregăti, a termina, a porunci, a da, a explica, a primi, a scrie, a citi.*

Exercițiul 407. Formați 6 propoziții alcătuite din subiect, predicat, (cu verbul la diateza activă) complement direct și indirect. Treceți verbul propoziției la diateza pasivă. Arătați ce au devenit subiectul și complementele din propozițiile inițiale în propozițiile nou formate.

Exercițiul 408. Alcătuiți propoziții dezvoltate (cel puțin cu subiect, predicat, complement de agent) folosind verbele de mai jos la diateza pasivă. Treceți apoi verbele la diateza activă și arătați ce au devenit subiectul și complementul de agent în propoziția nou

---

[1] ferăstruici la podul casei.

formată: a *fi ajutat*, a *fi criticat*, a *fi îndrumat*, a *fi explicat*, a *fi evidențiat*, a *fi exprimat*.

Exercițiul 409. Alcătuiți o scurtă compunere despre „Realizările muncii pașnice și constructive în țara noastră". Folosiți complementele directe, indirecte și de agent (verbul pus la diateze diferite). Subliniați cu o linie dreaptă complementul direct, cu două linii drepte complementul indirect, cu trei linii complementul de agent și cu o linie ondulată determinatul. Oral, dați explicațiile necesare (referitoare la problemele legate de complement, de punctuație).

COMPLEMENTELE CIRCUMSTANȚIALE

Exercițiul 410. Citiți textul. Stabiliți felul circumstanțialelor și arătați prin ce parte de vorbire sînt exprimate.

1. O, mamă, dulce mamă, din negură de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi;
Deasupra criptei negre a sfîntului mormînt
Se scutură salcîmii de ploaie și de vînt,
Se bat încet din ramuri, îngînă glasul tău...
Mereu se vor bate, tu vei dormi mereu.

(M. Eminescu — O, mamă...)

2. Atunci dracul ia buzduganul de coadă și cînd îl zvîrle se suie așa de tare, de nu se mai vede; și abia după trei zile și trei nopți, căzînd jos cu mare strășnicie, s-a cufundat în fundul pămîntului de s-au zguduit temeliile lumii.

— Ia zvîrle-l și tu acum, zise dracul îngîmfat.

— L-oi zvîrli eu, nici nu te îngriji, dar scoate-l mai întîi la fața pămîntului, cum a fost și la tine.

Dracul ascultă și-l scoate.

— Haiti! mai răpede, mai răpede, că n-am timp de așteptat.

— Mai îngăduiește puțin, tartarule, că nu te trag copiii de poale.

Dracul îngăduie căci n-are încotro.

Nu trecu mult și ziua se călători. Ceriul era limpede și luceferii sclipitori rîdeau la stele, iară luna scoțînd capul de după dealuri, se legăna în văzduh, luminînd pămîntul.

— Da, nu-l mai zvîrli, omule?

— Ba am să-l zvîrl de-acuma, dar îți spun dinainte să te ștergi pe bot despre dînsul.

— De ce?

— Iaca de ce: vezi tu colo în lună niște pete?

Scanned with OKEN Scanner

— Le văd.

— Acolo-s fraţii mei din ceea lume. Şi doamne, mare nevoie mai au de fier, pentru potcovit caii. Uită-te bine, şi vezi cum îmi fac semn cu mîna, să le dau buzduganul ista. Ş-odată şi pune mîna pe dînsul.

(I. Creangă — Dănilă Prepeleac)

3. Pîlcul de călăreţi grăbea într-adevăr în urma căpitanului Turculeţ, care şi el acuma galopa în urma lui Vîlcu Bîrlădeanu, cunoscător al locurilor. Pădurarul fugea înainte ca o năluca — deasupra siluetă de uriaş şi jos gînganie cu picioarele mărunte. De Marenne îşi sili fugarul cu pintenii ţinîndu-se alături de Alecu Ruset. Şi după ce sui dealul, privirile-i fură izbite de o privelişte cu totul nouă, ca şi cum ţara cu lumina şi peisagiul s-ar fi schimbat printr-un farmec.

Cavalcada fugea cotit iepureşte, pe valea cealaltă — fugea într-o vale de umbră, care părea că nu se mai isprăveşte. O pădure începea în dreapta şi îmbrăca pămîntul în valuri spre zări nesfîrşite. Vîntul suna în stejarii din margine. Undeva, în fundul adîncului, în direcţia unde se cufundau călăreţii înşiraţi cîte unul, lucea un lac. Era o fantasmagorie de vis de nespusă frumuseţă, ca un pămînt feciorelnic descoperit întîi. Nicăieri nu se bănuia prezenţa omului... Dintr-odată, pe neaşteptate, într-o rîpă nebănuită, în partea pădurii, îi apăru omul... Omul rămase aplecat şi neclintit, proiectat pe lăstarî şi părînd, ca şi ei, crescut din pămînt.

(M. Sadoveanu — Zodia Cancerului)

4. Nu plouă norii, nici nu vor să treacă...
Stau în halat privind mahmur afară;
Mi-e lene rău; urîtul mă omoară;
Deschid fereastra; pîcla mă îneacă.

Mă culc s-adorm, dar somnul mi-e povară,
O dimineaţă umedă, posacă
Pătrunde în odaia mea săracă...
O, de s-ar face-odată primăvară!

Dar... fulger alb a scăpărat în zare:
Se mişcă norii, izbucneşte ploaia;
Prelung şi surd un sunet vuie, creşte,

Răzbubuind voios în depărtare!
Eu joc de bucurie prin odaie,
Şi-n pod o rîndunică-mi ciripeşte...

(Şt. O. Iosif — Vesele semnale)

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de loc

Exercițiul 411. Găsiți complementele circumstanțiale de loc. Arătați ce verbe determină, la ce întrebări răspund, prin ce sînt exprimate și cum sînt construite. Analizați-le și din punct de vedere morfologic.

1. Iar Ștefan-vodă mergînd de la Cetatea Neamțului în sus spre Moldova, au mers pe la Voroneț unde trăia un părinte sihastru pre anume Daniil.

(I. Neculce — O samă de cuvinte)

2. Dintr-o peșteră, din rîpă, noaptea iese, mă-mpresoară
De pe muche, de pe stîncă, chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă, p-între iarbă se strecoară
O suflare care trece ca prin vine un fior.

(Gr. Alexandrescu — Umbra lui Mircea la Cozia)

3 a. Ca la două ceasuri cale-n jos de Ploești, curge apa Cricovului, care cu mii de pîraie ce se răsfiră și se împreună, împestrițează matca sa răsfățată și nisipoasă; de-a stînga, cîmpia șeasă se lungește pînă în poalele munților; de-a dreapta, malul se înalță rîpos și acoperit cu păduri vechi și stufoase.

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

3 b. Drept în mijlocul ogrăzii, d-a stînga bisericii lui Mircea, se aflau casele domnești...

(Al. Odobescu — Doamna Chiajna)

3 c. Adăpostită sub coarnele trufașe ale nobilului animal, zeița își reazimă trupul pe șealele lui.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegetikos)

4 a.
Tresărind scînteie lacul
Și se leagănă sub soare,
Eu, privindu-l din pădure,
Las aleanul să mă fure
Și ascult de la răcoare
Pitpalacul.

Din izvoare și din gîrle
Apa sună somnoroasă;
Unde soarele pătrunde
Printre ramuri a ei unde,
Ea în valuri sperioase
Se azvîrle.

(M. Eminescu — Freamăt de codru)

4 b. Umbra lui cea uriașă orizonul îl cuprinde
Și sub dînsul universul într-o umbră se întinde.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

4 c. De din vale de Rovine
Grăim, doamnă, către tine.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

5 a. După ce ne-am pus bine-rău gura la cale, ne-am covrigit împrejurul focului; și deasupra ninsoare, dedesubt udeală; pe o parte înghețai pe alta te frigeai, ca la vremea și locul acela.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

5 b. Și scăpînd eu cu obraz curat, îmi iau traista cu bli dele, pornesc spre sat, mă abat iar pe la tei, mă sui într-însul, pun urechea la gura scorburei și aud ceva zbătîndu-se în lăuntru.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

6 a. Lumea ce ai fost visat-o neaflînd-o nicăirea,
Caută-ți în tine însuți liniștea și fericirea.

(A. Vlahuță — Liniște)

6 b. Văd republica înfloritoare a Galaților, înainte de Dragoș-vodă, descărcînd pe piețele ei bogățiile răsăritului și ale apusului, în zarva negustorilor adunați din toate părțile lumii.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

7. Glasuri vesele răsună,
Zic vioare, — urlă vîntul...
Joacă toți cu voie bună,
Duduie sub ei pămîntul!

(Șt. O. Iosif — Veselie)

8. ...rareori pătrundea pînă la dînsul cîte un țipăt...

(L. Rebreanu — Răscoala)

9 a. Pletele lungi ale ramurilor cădeau către ea și se clătinau alene.

(M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)

9 b. ...Baba, sus pe costișă, în șleah, între boclucuri, sta ca o arătare.

(M. Sadoveanu — Crîșma lui Moș Precu)

Scanned with OKEN Scanner

9 c. Dimineața, către răsărit, neguri de argint înghițeau flăcările soarelui.

(M. Sadoveanu — Ion Rusu)

10. Controlorul pieri în celălalt vagon, alergă pe culoar trîntind ușile în urmă-i, apoi în celălalt, pînă la vagonul de poștă.

(P. Dumitriu — Bijuterii de familie)

Exercițiul 412. Explicați punctuația cerută de circumstanțialul de loc.

1. Și atunce întorcîndu-se, au lăsat oaste cu bucate, în cetate, în Neamț și în Suceava, în mînăstirea armenească, și în mînăstire în Agapie, și în Săcul, și în Cîmpulung, în Hangu.

(I. Neculce — Cronica)

2. Sus, în deal, peste cîmpie,
În pustiul Bărăgan,
Este scumpa mea moșie
Cu movila-i de roman.

(Al. Odobescu — Întoarcerea în țară pe Dunăre)

3. Pe bănci de lemn, în scunda tavernă mohorîtă,
Unde pătrunde ziua printre ferești murdare,
Pe lîngă mese lunge, stătea posomorîtă,
Cu fețe-ntunecoase, o ceată pribegită,
Copii săraci și sceptici ai plebei proletare.

(M. Eminescu — Împărat și proletar)

4. Peste tîrg, peste livezi negre, peste sat, odihneau aburi ușori.

(M. Sadoveanu — Crîșma lui Moș Precu)

Complementul circumstanțial de timp

Exercițiul 413. Găsiți complementele circumstanțiale de timp. Arătați ce verbe determină, la ce întrebări răspund și prin ce sînt exprimate. Faceți analiza morfologică completă a complementelor circumstanțiale de timp găsite.

1. Nu mai vorbesc cu nimeni cîte o săptămînă.

(Gr. Alexandrescu — Satira duhului meu)

Scanned with OKEN Scanner

2. Cu vărsarea serii un străin sosi.

(D. Bolintineanu — Daniil Sihastru)

3. Clucerul Scarlat Iarca mi-a spus că o văzuse cu vreo cinci ani în urmă prin București...

(I. Ghica — Scrisori către V. Alecsandri)

4. Domnilor — ne zise el — vă mărturisesc cu rușine că pîn-a nu veni în țările d-voastră, nici nu prepuneam că se află în Europa o Moldavie și o Valahie.

(V. Alecsandri — Balta Albă)

5 a:

De e curcă,
Ce se-ncurcă
La revărsatul zorilor
În calea vînătorilor?

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

5 b. ...au dat roată ore, zile și luni întregi, împrejurul falnicilor dropioi...

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

5 c. Acum vreo patruzeci de ani însă, o altă mozaică, cu același subiect, dar poate și mai corect lucrată, se regăsi în ruinele Pompeii.

(Al. Odobescu — Istoria arheologiei)

5 d. Mircea Ciobanul a fost domn al țării mulți ani după acestea...

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

6. ...și l-a bătut vodă cu mîna pe umăr, zicîndu-i:

— Moșule, să știi că de azi înainte ești omul meu și la domnie ți-i deschisă ușa oricînd.

Și de-atunci i-a mers lui Ciubuc numele de omul lui vodă, încît și pînă astăzi, un deal, în partea despre Plotunul, unde era mai mult așezarea lui Ciubuc, se cheamă „Dealul Omului".

Pe acest deal, Smărandă, am fugit în vremea zaverei cu mă-ta, cu tine și cu frate-tău Ioan, de frica unei cete de turci care se bătuse chiar atunci cu volintirii la Secu și apoi se îndreptară spre Pipirig după jăfuit.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

7. ...de copil eu m-am luptat
În rînd cu Volbură-mpărat.

(*G. Coşbuc* — Moartea lui Fulger)

8. Ani de-a rîndul, Grigorescu umbla vara prin munţi, cu săptămînile, observînd mişcările, obiceiurile, felul de a sta şi a privi al ciobanului, studiindu-l cu dragoste, pururi în căutarea frumuseţii tipice, caracterului fundamental al neamului; ceasuri întregi sta de vorbă cu ei; şi ce mult îi plăcea liniştea cu care adesea oamenii aceia simpli spuneau lucruri foarte adînci!

(*A. Vlahuţă* — Pictorul N. I. Grigorescu)

9 a. În dricul verii, într-o zi, Ana rămase singură acasă...

(*L. Rebreanu* — Ion)

9 b. Iată-l la Cluj, unde a fost o singură dată cu cîţiva ani în urmă.

(*L. Rebreanu* — Ion)

10. Braţul se încorda ridicînd nuiaua, sfoara întinsă tremura ieşind din apă şi deodată zvîcnea deasupra luciului...

(*M. Sadoveanu* — Crîşma lui Moş Precu)

11. Lunca se despoiase în cîteva nopţi

(*Cezar Petrescu* — Scrisorile unui răzeş)

12. Moşu-meu Burdulea şi alţi trei, patru bătrîni de prin satele învecinate, unii cu decoraţii prinse în piept pe cămăşile rupte şi negre — semn că au trecut Dunărea la 77 şi s-au bătut cu turcii — se înşiruie de-a lungul peronului cu faţa la tren şi aşteaptă...

(*Z. Stancu* — Dulăii)

Exerciţiul 414. Explicaţi punctuaţia cerută de circumstanţialul de timp.

1 a. Doar el singur, cîteodată, lăsa să se priceapă unele lucruri.

(*M. Sadoveanu* — Crîşma lui Moş Precu)

1 b. De pe acele timpuri, pe semne, ştia el o mulţime de cîntece.

(*M. Sadoveanu* — Crîşma lui Moş Precu)

Scanned with OKEN Scanner

1 c. Într-un rînd, pe la sfîntul Dumitru, baba... se duse pînă la crișmă.

(M. Sadoveanu — Crîșma lui Moș Precu)

2 a. Acum patru ani, pe cînd da colțul ierbii, s-a alcătuit în ciurdă cu alți feciori de o seamă și s-a dus la Zvorîște la horă.

(Eus. Camilar — Livezile tinere)

2 b. Apoi, în cuprinsul săptămînii, Ilarie s-a tot gîndit cum se va gospodări.

(Eus. Camilar — Livezile tinere)

Exercițiul 415. Alcătuiți un scurt scenariu cinematografic pe baza textului lui M. Sadoveanu „Dumbrava minunată" (scena Lizuca și Patrocle — în pădure). Folosiți circumstanțiale de loc și de timp.

Exercițiul 416. Alcătuiți un scurt scenariu cinematografic pe baza textului lui G. Coșbuc „Iarna pe uliță". Folosiți circumstanțiale de loc și de timp.

Exercițiul 417. Dați indicații pentru punerea în scenă a unei schițe de I. L. Caragiale, folosind circumstanțiale de loc și timp.

Complementul circumstanțial de cauză

Exercițiul 418. Găsiți complementele circumstanțiale de cauză. Arătați ce parte de vorbire determină și prin ce sînt exprimate.

1. ...mai bine ar fi pentru blîndețe să-l asculte și să-l iubească și cu dragoste să-l slujească, decît de frică și de groază să i se plece.

(Gr. Ureche — Letopisețul Țării Moldovei)

2. De atunci tîlharii ne mai îndrăznind să iasă pe mare, nici să treacă în Asia sau să scape dintr-o insulă într-alta, erau siliți să se ascundă...

(I. Ghica — Scrisori către V. Alecsandri)

3. De groază și durere, de muncă și bătaie
În jaf și-n umilință
Am tot strigat, dar glasul se-neacă și se taie
De-atîta suferință...

(B. P. Hasdeu — Odă la boieri)

4. ..... Ce mai freamăt, ce mai zbucium
Codrul clocoti de zgomot și de arme și de bucium
. . . . . .
Urlă cîmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

5. Zi și noapte răsună vara frumoasele-i văi de doinele plutașilor.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

6 a. Măriuca lui moș Andrei vine la noi c-o falcă-n cer și cu una-n pămînt și se ia la ciondănit cu mama din pricina mea.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

6 b. Bine ar fi s-o pot scoate la capăt, măcar așa — cu mama și cu mătușa Măriuca — gîndeam eu, bătîndu-mi-se inima ca într-un iepure de frică și de osteneală.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

6 c. — Știi că are haz și asta! Voi să vă lăfăiți și să huzuriți de căldură, iar eu să crăp de frig.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

6 d. Atunci ieu lespedea cu îngrijire, bag mîna și scot pupăza vlăguită de atîta zbucium.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

7 a. Drumul a fost și scurt și lung, lung de neastîmpăr, scurt de gînduri.

(I. L. Caragiale — Păcat)

7 b. S-au întors cu copilul încet la pas, și, ori de osteneală cît țipase, ori de zăngănitul armelor, ori de legănătura mersului domol călare, copilul a adormit în brațele sfetnicului care i-a cîntat tot drumul.

(I. L. Caragiale — Poveste)

7 c. Cînd a dat Mitică să pornească spre el, a ridicat bastonul de vîrf cu măciulia noduroasă-n sus și l-a plesnit pe Mitică drept în frunte, cu sete... Auzi putere la Poltronul (își face cruce) de frică!

(I. L. Caragiale — 1 Aprilie)

Scanned with OKEN Scanner

8 a. Nu de asta-s tulburat,
Ci de cîte văd mi-e milă,
Maică, și-i păcat!

(*G. Coșbuc* — Dunărea și Oltul)

8 b. Și, uzi de alergare, se-ncurcă
Fugarii prin negura sură.

(*G. Coșbuc* — Moartea lui Gelu)

8 c. Să nu mai faci cum ai făcut
S-aduni la tine satul,
De veselă că ți-ai văzut
Acasă iar băiatul!

(*G. Coșbuc* — O scrisoare de la Muselim-Selo)

9. ...n-ar mai vrea să aibă tratative directe cu ea pentru o mie și una de motive.

(*L. Rebreanu* — Răscoala)

10. Poate mărginiți și necunoscînd răzvrătirea teoriilor sociale, ne lăsăm din tată în fiu exploatați stupid.

(*Cezar Petrescu* — Scrisorile unui răzeș)

11. Din automobile, ofițeri mînioși scoteau obrazuri roșii de mînie.

(*Eus. Camilar* — Negura)

12. Furat de muncă, uit, greșesc,
Și cred c-ai putrezit de mult.

(*M. Banuș* — Patronul)

13. Apoi santinela de sus se plictisea de stat.

(*P. Dumitriu* — Bijuterii de familie)

Exercițiul 419. Alcătuiți propoziții cu circumstanțiale de cauză construite cu: *de, pentru, din cauza, din cauză de, din pricină.*

Exercițiul 420. Descrieți un moment din viața voastră în care ați avut o mare bucurie (ați fost entuziasmați). Folosiți circumstanțiale de cauză.

Exercițiul 421. Motivați dorința voastră de a citi un anumit fel de literatură, folosind circumstanțiale de cauză.

Exercițiul 422. Motivați o cerere de înscriere într-un cerc de studii, într-un cerc artistic sau sportiv, folosind circumstanțiale de cauză.

Scanned with OKEN Scanner

Complementul circumstanțial de scop

Exercițiul 423. Găsiți complementele circumstanțiale de scop. Arătați prin ce sînt exprimate, ce determină și cum sînt construite.

1. Luau seamă însă că curtea era plină de lefecii înarmați și că patru tunuri sta îndreptate spre poartă; dar socoteau că sînt puse pentru a serba după obicei, ceremonia prin salve.

(*C. Negruzzi* — Alexandru Lăpușneanul)

2. Fiindcă tu însă n-ai fost poftit împreună cu mine, te las afară și drept mîngîiere îți trimit de departe ca hrană intelectuală, bună de rumegat, această poveste încurcată, însoțind-o cu o prietenească salutare...

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

3. Tînărul Bostandaki, om de spirit și cu educațiune distinsă, a fost parcă născut a fi cronicar high-life.

(*I. L. Caragiale* — High-life)

4. Și-avea o fată, — fata lui
Icoană-ntr-un altar s-o pui
La închinat.

(*G. Coșbuc* — Nunta Zamfirii)

5. ...el va putea influența spiritele sătenilor întru restabilirea liniștii și a ordinii tradiționale.

(*L. Rebreanu* — Răscoala)

6. Și astăzi, pentru a-mi preciza mîhnirea nehotărîtă, o veste învechită și tîrziu purtată de poștă prin aceste ținuturi pustii, mi-a întors gîndurile îndărăt.

(*Cezar Petrescu* — Scrisorile unui răzeș)

7. Nicoară Potcoavă, cu tovarășii ce-i avea pe lîngă sine, se oprise în ajun pentru odihna omului și calului cîteva ceasuri, la o pădurărie părăsită.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

Scanned with OKEN Scanner

8. BĂLCESCU: ...Aceşti comisari vor merge în judeţele respective, vor străbate satele şi oraşele adunînd poporul, lămurindu-l, anunţînd măsurile bune pe care le vom lua, luînd ei, pe loc, măsuri de îndreptare.

(Camil Petrescu — Bălcescu)

9. ...atîrna o bucată... de dimie la uscat.

(P. Dumitriu — Vînătoare de lupi)

Exerciţiul 424. Alcătuiţi propoziţii cu circumstanţiale de scop folosind prepoziţiile şi locuţiunile prepoziţionale: *spre, pentru, în scopul, cu scopul, în vederea.*

Complementul circumstanţial de mod

Exerciţiul 425. Copiaţi textul. Scoateţi complementele circumstanţiale de mod şi analizaţi-le.

Lacul codrilor albastru
Nuferi galbeni îl încarcă;
Tresărind în cercuri albe
El cutremură o barcă.

Şi eu trec de-a lung de maluri
Parc-ascult şi parc-aştept
Ea din trestii să răsară
Şi să-mi cadă lin pe piept;

Să sărim în luntrea mică,
Îngînaţi de glas de ape,
Şi să scap din mînă cîrma
Şi lopeţile să-mi scape;

Să plutim cuprinşi de farmec
Sub lumina blîndei lune
Vîntu-n trestii lin foşnească,
Unduioasa apă sune!

Dar nu vine... Singuratic
În zadar suspin şi sufăr
Lîngă lacul cel albastru
Încărcat cu flori de nufăr.

(M. Eminescu — Lacul)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 426. Găsiți complementele circumstanțiale de mod și arătați prin ce sînt exprimate; indicați părțile de vorbire pe care le determină și întrebarea la care răspund.

1 a. Deodată căruța fugi de sub mine ca un șarpe, iar eu, făcînd în aer o tumbă neașteptată, mă trezii pe pave. Ce se întîmplase nu știu. Atîta numai îmi aduc aminte că, în vreme ce m-am sculat din colb, amețit și zdruncinat, echipajul meu se făcuse nevăzut.

(V. Alecsandri — Balta Albă)

1 b. Nu, eu nu înțăleg călătoriile ca cei mai mulți, adică: de a se face robul unui plan, și în urmare, a alerga țintă pe linie dreaptă pînă la țelul propus, fără a se abate din cale și fără a îndrăzni de a ieși din rolul de mașină drumeață.

(V. Alecsandri — Iașii în 1844)

2. Domnilor, persoana care e în capul unui stat
Și pe care-l ține țara pe băut și pe mîncat
Stă pe capul națiunii cum stau trîntorii în stup
Și are adesea caracterul și năravul unui lup.

(N. Orășanu — Dicționarul politic sau Epoca pruso-ciocoiască)

3. Preoții se coborîră mai întîi pe scară și începură cu obicinuitul viers alene, cîntecele de îngropăciune; de două laturi se întindea oastea pedestră cu prapurile plecate, cu sănețile în jos. În mijlocul ei mergeau cerniți boierii de taină, unii purtînd p-ai lor umeri sicriul luminatului mort, alții ținînd pe mîni plioapa pe care sta încrucișate sabia și buzduganul domnesc; îndată apoi, călcînd cu pas sigur și apăsat, venea văduva răposatului, Doamna Chiajna, pe al cărei chip în veci încruntat, nimeni nu putea dovedi păsurile inimii sale; capu-i căta mîndru în sus, fără grijă și fără sfială.

(Al. Odobescu — Doamna Chiajna)

4. Atunci eu mă dau iute pe-o creangă mai spre poale și odată fac: zup! în niște cînepă care se întindea de la cireș înainte.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

5 a

Sînt copii. Cu multe sănii.
De pe coaste vin țipînd,
Și se-mping, și sar rîzînd;
Prin zăpadă fac mătănii
Vrînd nevrînd.

Gură fac ca roata morii,
Și de-a valma se pornesc,
Cum prin gard se gîlcevesc
Vrăbii gureșe, cînd norii
Ploi vestesc.

(G. Coșbuc — Iarna pe uliță)

5 b.

Și tot vine, tot înoată,
Dar deodată, cu ochi vii,
Stă pe loc — să mi te ții!
Colo, zgomotoasa gloată
De copii!

El degrabă-n jur chitește
Vr-un ocol, căci e pierdut.
Dar copiii l-au văzut
Toată ceata năvălește
Pe-ntrecut.

(G. Coșbuc — Iarna pe uliță)

6. Alături, alții vorbeau domol despre ce-au făcut oamenii în Teleorman, cum s-au sculat cu mic cu mare, cum au izgonit pe toți boierii și au ajuns ei stăpîni pe toate.

(L. Rebreanu — Răscoala)

7.

Saltă Gruia și — hai-hui
Sus pe cal s-aruncă,
Clocotă pe urma lui
Șapte văi și-o luncă.

(St. O. Iosif — Gruia)

8. Cîte unul, cîte doi, s-au adunat, s-au întrunit în timpul verii și au ținut sfaturi la Cerneț.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

9 a.

Și multe veacuri la rînd
a răbdat țara gemînd
cu frunțile la pămînt!

Scanned with OKEN Scanner

Cîte-am tras şi-am pătimit,
le avem de răsplătit
însutit şi înmiit!

(*D. Deşliu* — Minerii din Maramureş)

9 b. Pe la revărsat de zori
prin cărare cu miori,
compresorul urcă iară,
cu trudă şi cu povară
sub cerul de primăvară.
Pe drumeag bolovănit,
îl trag voinicii răzbit,
fără vorbă, fără glas,
fără clipă de răgaz.

(*D. Deşliu* — Minerii din Maramureş)

10. Incep a luci stele rînd una cîte una.

(*I. H. Rădulescu* — Zburătorul)

Exerciţiul 427. Copiaţi textul. Scoateţi complementele circumstanţiale de mod; stabiliţi felul lor (circumstanţiale de mod propriu-zise sau circumstanţiale de mod comparative) şi prin ce sînt exprimate. Arătaţi ce funcţie stilistică îndeplinesc circumstanţialele de mod comparative.

1. Venea, mare, ca vîntul,
Ca vîntul şi ca gîndul.

(Folclor)

2 a. Făclie de veghe pe umezi morminte,
Un sunet de clopot în orele sfinte,
Un vis ce îşi moaie aripa-n amar,
Astfel ai trecut de al lumii hotar.

Trecut-ai cînd ceru-i cîmpie senină,
Cu rîuri de lapte şi flori de lumină,
Cînd norii cei negri par sumbre palate
De luna regină pe rînd vizitate.

Te văd ca o umbră de-argint strălucită,
Cu-aripi ridicate la ceruri pornită,
Suind, palid suflet, a norilor schele.

(*M. Eminescu* — Mortua est)

2 b. Şi ca nouri de aramă şi ca ropotul de grindeni,
Orizonu-ntunecîndu-l vin săgeţi de pretutindeni,
Vîjîind ca vijelia şi ca plesnetul de ploaie...

Urlă cîmpul și de tropot și de strigăt de bătaie.
În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare,
Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare;
În zadar flamura verde o ridică înspre oaste,
Căci cuprinsă-i de pieire și în față și în coaste,
Căci se clatină rărite șiruri lungi de bătălie.
.....
Dărduind soseau călării ca un zid înalt de suliți
Printre cetele păgîne trec rupîndu-și large uliți.
Risipite se-mprăștie a dușmanilor șiraguri
Și gonind biruitoare tot veneau a țării steaguri,
Ca potop ce prăpădește, ca o mare turburată
Peste-un ceas păgînătatea e ca pleava vînturată.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3. În vechile poezii ale poporului nostru, pătrunse de o adîncă melancolie, — în „Miorița“ mai limpede și mai mișcător decît în toate celelalte, ni se înfățișează tipul păstorului romîn văzut la lumina unei drame, învăluit în nu știu ce atmosferă de bunătate, de duioșie și de înaltă liniște în fața morții, că aproape îl confundăm cu făt-frumosul basmelor noastre.

Fermecător de frumos acest

Mîndru ciobănel
Tras ca prin inel;
Fețișoara lui
Spuma laptelui,
Mustăcioara lui
Spicul grîului,
Perișorul lui
Pana corbului,
Ochișorii lui
Mura cîmpului...

Așa l-a văzut și Grigorescu. L-a văzut cu ochi de istoric și l-a scris pe pînzele lui cu dragoste de frate.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

4. O luarăm pe după lilieci, trecurăm în ogradă și pe urmă în casă: două odăițe despărțite de o tindă, în fundul căreia se deschidea, ca o gură de balaur, cuptorul. Pe prichiciul cuptorului, al ferestrelor, spînzurate de coardele bagdadiei, numai gutui mari, galbene ca aurul cel bun.

(Em. Gîrleanu — Vierul)

Scanned with OKEN Scanner

5. Cu inima ca un crîmpei de cer
Și gîndul ca o zi de primăvară,
Întîiul meu salut de pionier
Voios ți-l dărui ție, scumpă țară!

(M. Breslașu — Cîntec de pionier)

6. După cîteva zile și nopți de necontenită ploaie deasă, pe albia gîrlei a început să se prelingă, asemeni unui șarpe cenușiu, lung, fără cap și coadă, un șuvoi tulbure.

(Z. Stancu — Dulăii)

7. Tovarășii s-or scula,
pe voi greu v-or judeca,
pe mine m-or răzbuna!
Că tovarăși mi-s destui
mulți ca holda cîmpului
ca spuma șipotului
și stelele cerului!

(D. Deșliu— Lazăr de la Rusca)

Exercițiul 428. Alcătuiți propoziții cu circumstanțiale de mod propriu-zise — construite cu prepozițiile: *cu, fără, (fără de) a, după*, și cu circumstanțiale de mod comparative — construite cu adverbe sau locuțiunile prepoziționale de comparație: *ca, ca și, decît, asemenea, în chip de.*

Exercițiul 429. Alcătuiți o scurtă compunere în care să descrieți drumul spre una din cabanele din munți. Folosiți circumstanțiale de mod propriu-zise și comparative.

Exercițiul 430. Arătați cum vă organizați o zi de muncă; folosiți circumstanțiale de mod.

Complementul circumstanțial instrumental

Exercițiul 431. Găsiți complementul circumstanțial instrumental. Arătați prin ce este exprimat și cum e construit.

1. Astfel fu acea vrednică de o neștearsă aducere aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care romînii scriseră cu sabie și cu sînge pagina cea mai strălucită din analele lor.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Ș-acel rege-al poeziei, vecinic tînăr și ferice,
Ce din frunze îți doinește, ce cu fluierul îți zice,
Ce cu basmul povestește-veselul Alecsandri...

(M. Eminescu — Epigonii)

Scanned with OKEN Scanner

3. Lumea — el o vede în tablouri. Picta cu ochii, cu gîndul, cînd nu picta cu mîna.

(*A. Vlahuță* — Pictorul N. I. Grigorescu)

4 a. Se clatină, lung țipă sub povară
Căruțele pe drumul alb de țară;
Pocnind din bice hăulesc flăcăii.

(*Șt. O. Iosif* — Secerișul)

4 b. Și pe șuierul de vînt
Doina la păstor pătrunde.

El o zice din caval
Mai duios cu jale multă.

(*Șt. O. Iosif* — Cîntecul)

5. Cu vreascuri uscate, puse mai dinainte la adăpost, aținai un foc uriaș și întunecimile îngrozite fugiră să-și adăpostească frica lor la marginile cele mai depărtate ale pămîntului.

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

6 a. De durerea ei s-a înduioșat Alexa și și-a șters cu mînica sumanului ochiul lui cel verde.

(*M. Sadoveanu* — La Mestecănei)

6 b. Astfel măria-sa a biruit multe oști ale asupritorilor, albind cu oasele lor cîmpiile de bătălie de la Jiliște, Bender, Brăila și Cetatea Albă.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

7. Că tare ne-a mai turburat cu răutatea și nebunia ei și ne-a ținut în veșnică ispită cu avuțiile ei.

(*P. Dumitriu* — Bijuterii de familie)

Complementul circumstanțial sociativ

Exercițiul 432. Găsiți complementul circumstanțial sociativ; arătați prin ce se exprimă și cum îl deosebiți de instrumental.

1. Sărind cu ciuta și cu capra din pisc în pisc și din stîncă-n stîncă, cine ne oprește acum de a ne strămuta pînă și în munții noștri?

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

2 a. Apoi merge împreună cu dracul în niște porumburi, unde vede un iepure dormind și i-l arată.

(*I. Creangă* — Dănilă Prepeleac)

Scanned with OKEN Scanner

2 b. Ş-apoi să fi văzut pe neobositul părinte cum umbla prin sat, din casă în casă, cu dascălul bisericii.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

3. Foarte de dimineaţă, dumnealor, frumos gătite, împreună cu tînărul Goe, aşteaptă cu multă nerăbdare, pe peronul din urbea X.

(*I. L. Caragiale* — Dl. Goe)

4 a. Pe sub sălcii vechi, într-o apă curată cu prundiş la fund, pe sub malurile nalte unde ondulau fire subţiri de rădăcini, bunicul a intrat cu crîsnicul lui şi cu valul de mlajă.

(*M. Sadoveanu* — Nada Florilor)

4 b. Ne-am dus cu Neculai la undiţele noastre.

(*M. Sadoveanu* — Nada Florilor)

4 c. ...am fost cu acest soţ al meu la Roşcani şi la Cahul şi am văzut cu ochii toate cîte s-au întîmplat.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

4 d. Socot că măria-sa Nicoară cu ai săi n-o fi avut nici o sminteală pe cale, căci îi poartă om cuminte, pe potăci diferite.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

Complementul circumstanţial de relaţie

Exerciţiul 433. Analizaţi circumstanţialele de relaţie, din textele de mai jos. Daţi definiţia complementului.

1. Dat-a frunza fagului,
Pus-am cruce satului
Şi coadă baltagului
Că am gîndul dracului
Asupra bogatului.

(Folclor)

2. Fost-au acest Ştefan-vodă om nu mare de stat...

(*Gr. Ureche* — Letopiseţul Ţării Moldovei)

3. Cît pentru mine unul, fieştecine ştie
C-o am de bucurie
Cînd toată lighioana, măcar şi cea mai proastă,
Cîne sadea îmi zice, iar nu domnia-voastră.

(*Gr. Alexandrescu* — Cîinele şi căţelul)

Scanned with OKEN Scanner

4. Din punct de vedere psihic, unii sînt zugrăviți mai adînc, dar, cum am zis, niciunul greșit. Sînt scene care din punct de vedere al adevărului și puterii în zugrăvirea caracterelor și stărilor sufletești, sînt făcute cu adevărată mînă de maestru.

(C. Dobrogeanu-Gherea — I. L. Caragiale)

5. Delavrancea a ajuns cel dintîiu la Academie; iar Vlahuță, poftit cu sîcîieli... a refuzat. Cît despre Caragiale pe care Delavrancea îl proorocise cap de listă, nici vorbă n-a fost.

(P. Bujor — În amintirea poetului A. Vlahuță)

6. Pisicuța, de altă parte, nedumerită asupra gălăgiei ce se făcea îndărătul său, întorcea capul din cînd în cînd și împungea cu botul în desagi.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

7. Era un bărbat nu prea nalt, însă lat în spate.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

Complementul circumstanțial concesiv

Exercițiul 434. Găsiți complementul circumstanțial concesiv și arătați prin ce este exprimat.

1. Boierii, neavînd nici o grijă, surprinși mișelește pe din dos, fără arme, cădeau fără a se împotrivi:...unii, din răniți, se încleștau cu furie de gîtul ucigașilor...

(C. Negruzzi— Alexandru Lăpușneanul)

2 a. Deși cuprins de lanțuri, măreț intră romînul.

(V. Alecsandri — Dan, căpitan de plai)

2 b. Cu toate aceste, pîn-a nu mă face jertfa descoperirii mele, dați-mi voie să vă istorisesc și eu partea cea mai curioasă din călătoria mea.

(V. Alecsandri — Balta Albă)

3. „Noi vrem pămînt“ e partea cea mai țărănească din creațiile lui Coșbuc. Deși scrisă după ce Coșbuc a părăsit ideea de a crea o epopee a țărănimii romîne, deși scrisă în altă formă și după alt plan, ea totuși face parte din această epopee, e un episod puternic și important din ea.

(C. Dobrogeanu-Gherea — Poetul țărănimii)

Scanned with OKEN Scanner

4. Aşa era la noi la Malu-Surpat, unul Grigore Mîndrea. Deşi sărac, era muncitor bun şi cu nădejde.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

Recapitularea complementelor circumstanţiale

Exerciţiul 435. Copiaţi textul şi subliniaţi complementele circumstanţiale. Analizaţi-le apoi, potrivit schemei date.

E x e m p l u:

Dar deodată, pe coline
Scade animaţia...
De mirare parcă-şi ţine
Vîntul respiraţia.

(Gh. Topîrceanu — Rapsodii de toamnă)

Compl. circ.	Felul	Întrebarea	Pe cine determină	Prin ce este exprimat
deodată	mod	cum?	v: scade	adverb de mod
pe coline	loc	unde?	v: scade	subst. cu prep. acuz.
de mirare	cauză	din ce cauză?	locuţ. v: îşi ţine respiraţia	subst. cu prep. acuz.
parcă	mod	cum?	locuţ. v: îşi ţine respiraţia	adverb de mod (îndoială, posibilitate)

1. Ieşeau din pădure; înaintea lor se ridica un munte chel; nici un arbore; pe jos iarba era păscută. Soarele ardea, cei dintîi se opriră s-aştepte umbrele. Acum mergeau toţi în grup; cîinele-şi scoase limba de osteneală şi de căldură; din cînd în cînd şi-o retrăgea iute cu un clănţănit din dinţi, ca şi cum i-ar fi atras cineva atenţia că nu-i frumos să stea aşa.

Spre stînga, muntele lepros creştea într-o cupolă uriaşă, înaltă, înaltă, de parc-ameţeai uitîndu-te.

— Vîrful cu Dor — zise Drăghici, arătînd cu cravaşa într-acolo.

Şi călăreţii cîrmiră la dreapta. Mai era ca o jumătate de oră de urcat. Cărări, mîncate şi adîncite de şuvoaie, crăpături largi, căscate de uscăciune, făceau cam anevoios urcuşul. Acum caii mergeau înşiraţi, dibuind cu copita un loc sigur, pe potecile neregulate; de o parte şi de alta pămîntul era prăbuşit la o adîncime de un stat de om. Se

vedeau venind din zarea muntelui ca niște dihănii bizare, cu aripi lungi și albe ce se tîrîiau pe jos: erau trei care, care duceau scînduri.

(A. Vlahuță — Dan)

2.

Într-o clipă alarmate
Ies din șanțuri vrăbiile.
Papura pe lac se zbate
Legănîndu-și săbiile.

Un lăstun, în frac, apare
Sus pe-un vîrf de trestie
Ca să ție-o cuvîntare
În această chestie.

Dar broscoii din răstoacă
Îl insultă-n pauze
Și din papură-l provoacă
Cu prelungi aplauze.

Lișițele-ncep să strige
Ca de mama focului.
Cocostîrci pe catalige
Vin la fața locului.

Un țînțar nervos și foarte
Slab de constituție,
În zadar vrea să ia parte
Și el la discuție,

Cînd de-odată un erete,
Polițai din naștere,
Peste baltă și boschete
Vine-n recunoaștere

Cu poruncă de la centru
Contra vinovatului
Ca să-l aresteze pentru
Siguranța statului.

De emoție, în surdină,
Sub un snop de bozie,
O pastaie de sulcină
A făcut explozie.

(G. Topîrceanu — Rapsodii de toamnă)

Scanned with OKEN Scanner

3. ...cîmpia Bărăganului era atunci tristă. Ialomița șerpuia aproape de tot, domolită, cu malurile uscate. Se tîra către Dunăre. Din cînd în cînd, răsuna înfundat, sub zăduful zilei și cetei, cîte un nechezat de cal. Un singur nor în zări, dinspre bălți, acolo unde se înfundă un capăt al Bărăganului, încearcă să vină spre oameni.

Petre Măgăun și-a întrerupt munca. S-a îndreptat de mijloc, troznindu-și oasele. A venit o adiere ușoară de vînt dinspre răsărit, umflîndu-i în spate cămașa leoarcă de sudoare. Toată palma dreaptă i se înverzise din cauza vopselei de pe mînerul secerei. A înfipt unealta într-un snop și pe urmă, cu amîndouă mîinile, a smuls un pîlc de troscot. L-a frecat în palme, pînă s-a strivit, însă verdele intrase în piele și nu s-a mai șters. Fire de sudoare i se scurgeau de pe frunte, pe obraji, împreunîndu-se sub barbă și căzînd apoi pe pieptul cămășii de in.

(*Al. Sahia* — Ploaia din iunie)

4. Atunci, sub greutatea namilelor jăndărești, biata barcă aproape că se scufunda dintr-odată. Mitru o cîrmuia printre butuci, bîrne și căpițe de fîn, o noapte întreagă, pînă la mijirea răsăritului. Matca apelor îl trăgea la vale către malurile în prăbușire, către coturi primejdioase. Și jandarii îi țineau mereu șpanga la grumaz, să vîslească mai din putere. Cînd se crăpa de ziuă, abia cunoșteau locurile, așa departe îi fura volbura. Drept plată pentru drăceasca osteneală, Mitru primea suduituri spurcate și cîteva paturi de armă. Spunea:

— Bogdaproste și pentru atît!

Și, spre a ajunge înapoi la sălciile bătrîne, muncea o zi și o noapte, trăgînd barca împotriva apelor din ce în ce mai sălbatice. Într-o împrejurare ca asta l-am cunoscut: trăgea de odgon, prin apă, pînă la gît, uneori se scufunda cu totul; albastru de frig, dîrdîind și clănțănind, a legat barca de parii stînii noastre și s-a apropiat de focul deasupra căruia ceaunul cu urdă clocotea năpraznic. Alecu, fratele, învîrtea în ceaun cu un polonic enorm. Cum l-am văzut pe Mitru, am alergat înaintea lui. L-am poftit să-l învelim într-un cojoc uriaș, flocos și cald. I-am pus în mîinile înghețate o cupă de jințiță fierbinte. Apoi i-am făcut și o mămăliguță, că era supt de foame ca un țipar. Atunci s-a legat, la stîna aceea, prietenia între noi și Mitru.

(*Eus. Camilar* — Mitru)

Scanned with OKEN Scanner

RECAPITULAREA PĂRȚILOR DE PROPOZIȚIE

Exercițiul 436. Delimitați propozițiile din textul dat. Faceți naliza sintactică și morfologică a părților de propoziție.

1. Revoluția romînă de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției romîne. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Uneltitorii ei sînt optsprezece veacuri de trude, suferințe și lucrarea poporului romîn asupra lui însuși. Ea fu o fază, o evoluție istorică naturală, neapărată, prevăzută a acelei mișcări providențiale care tîrăște pe națiia romînă împreună cu toată omenirea pe calea nemărginită a unei dezvoltări progresive regulate...

(*N. Bălcescu* — Mersul revoluției în istoria romînilor)

2. Care e mai mîndră decît tine între toate țările semănate de domnul pre pămînt? Care se împodobește în zilele de vară cu flori mai frumoase, cu grîne mai bogate?

(*A. Russo* — Cîntarea Romîniei)

3. Și acum priviți cu spaimă fața noastră sceptic-rece,
Vă mirați cum de minciuna astăzi nu vi se mai trece?
Cînd vedem că toți aceia care vorbe mari aruncă
Numai banul îl vînează și cîștigul fără muncă,
Azi, cînd fraza lustruită nu ne poate înșela,
Astăzi alții sînt de vină, domnii mei, nu este-așa?
Prea v-ați arătat arama, sfîșiind această țară,
Prea făcurăți neamul nostru de rușine și ocară,
Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei
Ca să nu s-arate-odată ce sînteți — Niște mișei!
Da, cîștigul fără muncă, iată singura pornire;
Virtutea? e-o nerozie; Geniul? o nefericire.
Dar lăsați măcar strămoșii ca să doarmă-n colb de cronici
Din trecutul de mărire v-ar privi cel mult ironici.

Scanned with OKEN Scanner

Cum nu vii tu, Ţepeş Doamne, ca punînd mîna pe ei
Să-i împarţi în două cete, în smintiţi şi în mişei,
Şi în două temniţi large cu de-asila să-i aduni
Să dai foc la puşcărie şi la casa de nebuni!

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

4. Asta în ţara romînească se numeşte, cu tot seriosul, sistemă democratică... Şi oligarhia asta, semicultă sau, în cel mai bun caz, fals-cultă, pe cît de incapabilă de producţie utilă ori de gîndire, pe atît de lacomă la cîştiguri şi onoruri îşi arogă puterea întreagă a statului: cu o crudă şi revoltătoare neobrăzare, ea tăgăduieşte ţăranilor (imensei mase, supusă şi cuminte producătoare a avuţiei naţionale), sub pretextul ignoranţei şi lipsei lor de maturitate politică, orice drept de amestec, fie măcar pur consultativ, la cîrmuirea intereselor lor, la dirijarea destinelor lor.

(I. L. Caragiale — 1907 — din primăvară pînă-n toamnă)

Exerciţiul 437. Alcătuiţi o scurtă compunere cu tema: „Dragostea de patrie şi popor în opera scriitorilor noştri clasici". Puteţi folosi ca citate fragmente din textele date la exerciţiul precedent.

În redactarea lucrării, folosiţi propoziţii dezvoltate şi toate părţile de propoziţie studiate. Oral, analizaţi 5 propoziţii dezvoltate şi explicaţi punctuaţia folosită.

Exerciţiul 438. Subliniaţi cu o linie roşie continuă atributele şi cu una întreruptă cuvintele determinate; cu o linie albastră continuă complementele şi cu una întreruptă cuvintele determinate.

1. Între diferitele neamuri răspîndite pe malurile Dunării, nici unul nu are ca neamul romînesc o poezie poporală atît de frumoasă şi atît de originală, atît de variată şi atît de strîns unită cu suvenirile antichităţii.

Născut din sînge meridional, strămutat de sub un soare fierbinte într-o ţară nouă, neamul romîn a păstrat o închipuire fecundă, vie, graţioasă o agerime de spirit care se traduce în mii de cugetări fine şi înţelepte, o simţire adîncă de dragoste pentru natură şi o limbă armonioasă care exprimă cu gingăşie şi totodată cu energie toate aspirările sufletului, toate iscodirile minţii.

(A. Russo — Poezia poporală)

Scanned with OKEN Scanner

2. Troienii se ridicau namilă pînă în tinda creştinului. Vîntul spulbera fulgii de zăpadă în vîrteje şi stoluri repezite în lungul uliţelor, sparte la răspîntii şi împrăştiate fără căpătîi în largul maidanelor de la Olănita.

(B. Şt. Delavrancea — Sorcova)

3. Cică-n munte, la povarnă,
Plopii şi răsurile
Spun că vine-un vînt de iarnă
Răscolind pădurile.

Şi-auzind din depărtare
Vocea lui tiranică,
Toţi ciulinii pe cărare
Fug, cuprinşi de panică...

(G. Topîrceanu — Rapsodii de toamnă)

4. În rătăcirile mele prin cel mai uimitor poate şi cel mai extraordinar colţ al lumii, la prisăcari localnici pripăşiţi şi aşezaţi de mult acolo, aflasem de metode ale culturii albinelor.

(M. Sadoveanu — În lunca Dunării)

5. Sta ţanţoş, încărcat de atribuţii,
Ca un suprem jandarm, neabătut,
Articolul regalei constituţii,
Cu strașnice sigilii prevăzut.
.....
Ci astăzi odihneşte-ntru vecie
În racla-ncoronatelor porunci
Semeţul păzitor al burgheziei
Articolul al şaptelea de-atunci...
.....
Acum cînd făurim, strălucitoare,
Cetatea socialismului la noi,
Mai crunt sfărma-vom orice încercare
De-a-ntoarce iarăşi iadul înapoi

Ci-n cîntec luminos de libertate,
Pe căile rîvnite veac de veac,
Vor merge înainte, avîntate,
Articolele noastre de atac!

(Eug. Frunză — Articolul 7)

6. Ședeau la masă într-o odăiță a primăriei, pardosită cu scînduri late și vechi, udate în semicercuri largi din ciuciurul cel mic al unui ulcior. Ședeau acolo și scriau pe foi de hîrtie delegatul Ministerului Agriculturii, un tînăr cu mînicile cămășii suflecate, unul din ingineri, primarele, Avram care azi nu se mai dusese la prășit, Ristea Bucan, subțire și negricios, care ședea cu mîinile sub coapse și privea cum lucrează tehnicienii și încă vreo cîțiva. În jurul lor, în picioare sau sprijiniți cu spinarea pe peretele văruit, îngălbenit de vreme, stăteau oamenii care veniseră să se scrie, sau se scriseseră și priveau acum pe ceilalți.

(P. Dumitriu — Nopțile de iunie)

7. Spre sud, dintr-o parte în alta a orizontului, impresionantă prin dimensiunile și duritatea ei, creștea o pată neagră, compactă, tăcută, ca o dîră de preistorie în marile adîncimi ale țării. Privind-o își dădu seama de felul cum arătau aceste pămînturi în trecut, timp de milenii, înainte de a începe ultima eră din istoria lor. Dar foarte curînd, cîteva roiuri de stele se ivîră și în granitul de dedesubt, sclipind îndepărtat, limpezi și vii asemenea unor pumni de diamante.

Pe fundul adînc al văilor, vechile sate, întemeiate de urmașii Dacilor, străluceau.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

8. Printr-o ferestruică se zărea de departe o luminiță gălbenă și toată preajma era plină de gemete. Brancardierii cărau mereu alți și alți răniți, așezîndu-i în șiruri alăturate, unii lîngă alții-și plecau iar spre linia frontului, mînioși, sătui de viață, sătui de atîtea gemete, de-atîtea strigăte de ajutor, sătui de-atîta moarte.

(Eus. Camilar — Negura)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 439. Potrivit exemplului de mai jos, faceți analiza propozițiilor.

De exemplu:

În ziua aceea am plecat cu tata la cîmp.

(Al. Sahia. — Întoarcerea tatei din război)

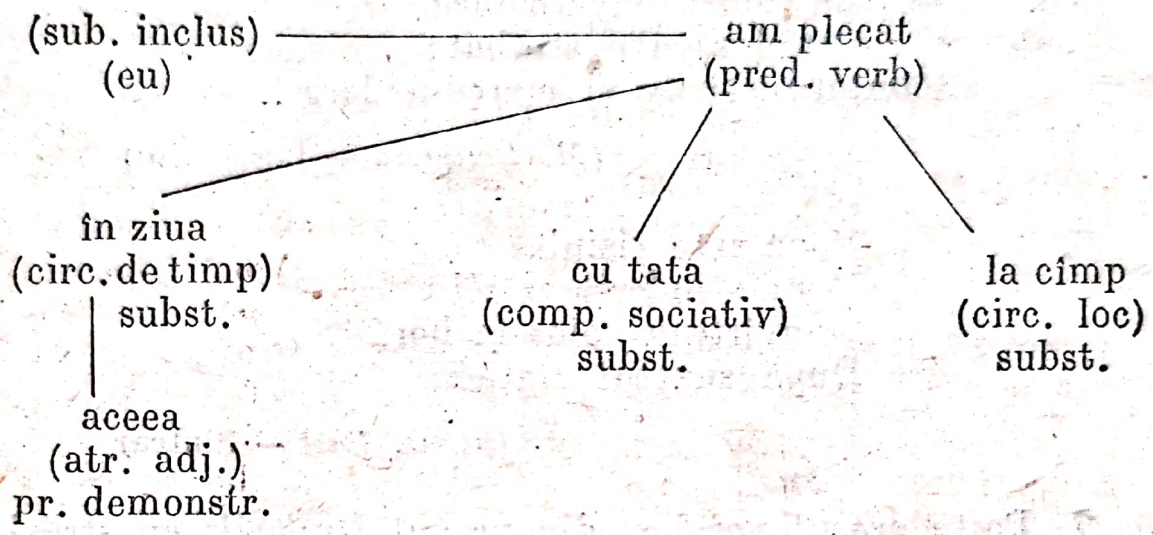

1. Pe culmea cea mai înaltă a munților Carpați, se întinde o țară mîndră și binecuvîntată între toate țările semănate de domnul pre pămînt.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Dunărea bătrînă, biruită de părinții tăi, îți sărută poala.

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

3. Închipuiască-și cineva într-o sală de cinci stînjeni lungă și de patru lată, o sută și mai mulți oameni ucigași și hotărîți spre ucidere, călăi și osîndiți, luptîndu-se unii cu furia deznădejdii și alții cu aprinderea beției.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

4. Mă primblu singur pe podul vaporului, cumpănindu-mi pasurile după legănarea lui și petrecînd în minte-mi toate scenele interesante ale vieții mele de călător: scene vesele din Franția, scene poetice din Italia, scene pitorești din Orient.

(V. Alecsandri — Călătorie în Africa)

5 a. Şi pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Ţesînd cu recile-i scîntei
O mreajă de văpaie.

(M. Eminescu — Luceafărul)

5 b. Îţi dau catarg lîngă catarg
Oştiri spre a străbate
Pămîntu-n lung şi marea-n larg...

(M. Eminescu — Luceafărul)

6. Nouă sate risipite
Peste-ntinderile zării
Se-nvîrteau voios în horă
După sunetul cîntării.

(Şt. O. Iosif — Pintea)

7. Peste oraşul noroios, din pragul Dunării, cu străzi drepte şi caldărîm bolovănos, se revărsase lumină caldă...

(Al. Sahia — Întoarcerea tatei din război)

8. Sus, pe dealuri, Toamna pune
Mirişti galbene-n lumină
Arături ca de cărbune
Şi mohoare de rugină.

Rînduri-rînduri, spre cîmpie
Se perindă nori de plumb
Peste larga simetrie
De coline cu porumb.

(G. Topîrceanu — La vînătoare)

9. O nevăstuică albă, cu cravată castanie, m-a privit o clipă cu ochişori de rubine, înainte de a se precipita în căsuţa-i subterană.

(M. Sadoveanu — În lunca Dunării)

Exerciţiul 440. Căutaţi în culegerea de texte literare 5 propoziţii dezvoltate — copiaţi-le; faceţi schema după exemplul din exerciţiul de la pag. 389.

Exercițiul 441. Copiați textul dat; analizați-l potrivit exemplului de mai jos.

De exemplu:

Aici, la joc, își spun tare dorul și păsul inimii lor, în versuri scurte, făcute sau numai potrivite de ei...

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

Partea de propoziție	Felul	Întrebarea	Ce determină	Prin ce este exprimat	Analiza morfologică
aici	c.c. de loc	unde?	verb: își spun	adv.	adv. de loc
la joc	c.c. de loc	unde?	verb: își spun	subst.	subst. com. neutru, sg. acuz. cu prep. neart.
își spun	pred. verb. (sub. inclus)	ce fac?	—	verb	verb. diat. reflexivă (pron. dat), tranz. ind. prez. III, pl.
tare	c.c. de mod	cum?	verb: își spun	adv.	adv. de mod
dorul	c. direct	ce?	verb: își spun	subst.	subst. com. neutru, sg. acuz. art.
păsul	c. direct	ce?	verb: își spun	subst.	subst. com. neutru, sg. acuz. art.
inimii	atr. subst. genitival	al cui?	subst. păsul	subst.	subst. com. fem. sg. genit. art.
lor	atr. pron.	a cui?	subst. inimii	pron. pers.	pron. pers. III, pl. genit. m.
în versuri	c. c. mod	cum?	verb: își spun	subst.	subst. com. neutru pl. acuz. cu prep. neart.
scurte	atr. adj.	ce fel?	subst. versuri	adj.	adj. cu 2 term. se acordă în gen. nr. și caz cu subst. gradul pozitiv
făcute	atr. adj.	ce fel?	subst. versuri	participiu	v. conj. III, part. cu val. de adj. se acordă cu subst.
potrivite	atr. adj.	ce fel?	subst. versuri	participiu	v. conj. IV part. cu val. de adj. se acordă cu subst.
numai	c.c. de mod	cum?	verb. potrivite; val. adj.	adv.	adv. de mod
de ei	c. de agent	de cine?	verb potrivite; val. adj.	pron.	pron. pers. III acuz. masc.

Scanned with OKEN Scanner

1. Peste două-trei zile va ieși de sub tipar „Istoria lui Mihai-vodă Viteazul“ de Nicolae Bălcescu.

Se știe neobositul zel, cu care acest bărbat plin de inimă și înzestrat de natură c-o minte pătrunzătoare și c-o fantezie energică, a lucrat la istoria lui Mihai-vodă. Din sute de cărți și documente, el a cules c-o adevărată avariție, pentru gloria nației romînești, toate colorile din relații și notițe, cu care apoi a zugrăvit acea icoană măreață, din care figura voievodului romînesc iese în prosceniu vitejească și mîndră...

(*M. Eminescu* — Bălcescu și urmașii lui)

2. Eminescu a fost pregătit sub toate raporturile pentru a ne croi un drum nou în literatură romînilor. Niciodată nu s-a văzut la noi un temperament de artist, completat de o cultură așa de vastă și de o originalitate atît de marcantă. În poezia noastră dulceagă și destul de ofticoasă, versul lui Eminescu se detașează într-un relief izbitor.

(*A. Vlahuță* — Amintiri despre Eminescu)

3. Republicanul și democratul Bălcescu preconizează o istorie revoluționară, care să nu se preocupe de biografiile principilor, ci de instituțiile poporului.

Acest om privea dincolo de timpul său. Revoluția el o socotea nu numai a neamului romînesc. Fenomenul marilor prefaceri îl extindea la toate neamurile asuprite ale continentului. Pentru robii vieții, nedreptatea era aceeași pretutindeni.

(*M. Sadoveanu* — N. Bălcescu)

4. Rîsul lui ascundea cînd o scrîșnire de revoltă, cînd o lacrimă de durere, cînd o adîncă scîrbire față de fățărnicia lumii. În scrisul lui sclipitor și tăios, străbăteau cea mai ascuțită judecată și osîndă a năravurilor politice și nedreptăților sociale de atunci...

Nu de oameni rîdea Caragiale, ci de neoameni, și de neomenie.

(*Cezar Petrescu* — Ion Luca Caragiale)

5 a. Aceste două pasiuni, dragostea pentru literatura populară pe de o parte, iar pe de alta pentru trecut... n-au părăsit pe Eminescu toată viața sa...

Scanned with OKEN Scanner

Și patriotismul său nu e al unui om din unul sau altul dintre cele două partide, ci al omului legat de marile mase populare, muncitori și țărani, urînd asuprirea... urînd clasele exploatatoare.

(M. Beniuc — Izvoarele populare în creația lui Eminescu)

5 b. Fără îndoială că din poezia lui Coșbuc se degajă un puternic optimism, o neistovită sete de viață, o nemărginită dragoste de popor și de natură. Aceasta este esența poeziei lui Coșbuc.

(M. Beniuc — George Coșbuc)

6 Sub steaua omenirii liberate
De vechile cătușe din bătrîni,
Suim alături, frate lîngă frate,
ai fabricii și-ai țarinii stăpîni.

(M. Banuș — Într-un cătun din Bărăgan)

7. Era la pragul toamnei... și parcă primăveri,
amarnic surghiunite, se întorceau cu steaguri
de cîntec și de soare, în netede șireaguri,
pe-aceste bîntuite și crîncene meleaguri,
strivind nămeții beznei de sînge și dureri.

(D. Deșliu — Cîntec în August)

8. Să vîjîie turbine, uzine,
Și sîngele din vine,
Încingeți furnale,
Pe mii de nicovale
Să duduie sub voioase baroase
Scăpărătoare metale,
Și voi, ziditori prin cuvînt,
Harnică întrecere
Cu mînuitorii de ciocan și secere!
Pregătiți viitorului
Grînarele sporului,
Aripile zborului.

(A. Toma — Marea preluare)

Scanned with OKEN Scanner

Exerciţiul 442. Alcătuiţi propoziţii dezvoltate după schemele de mai jos:

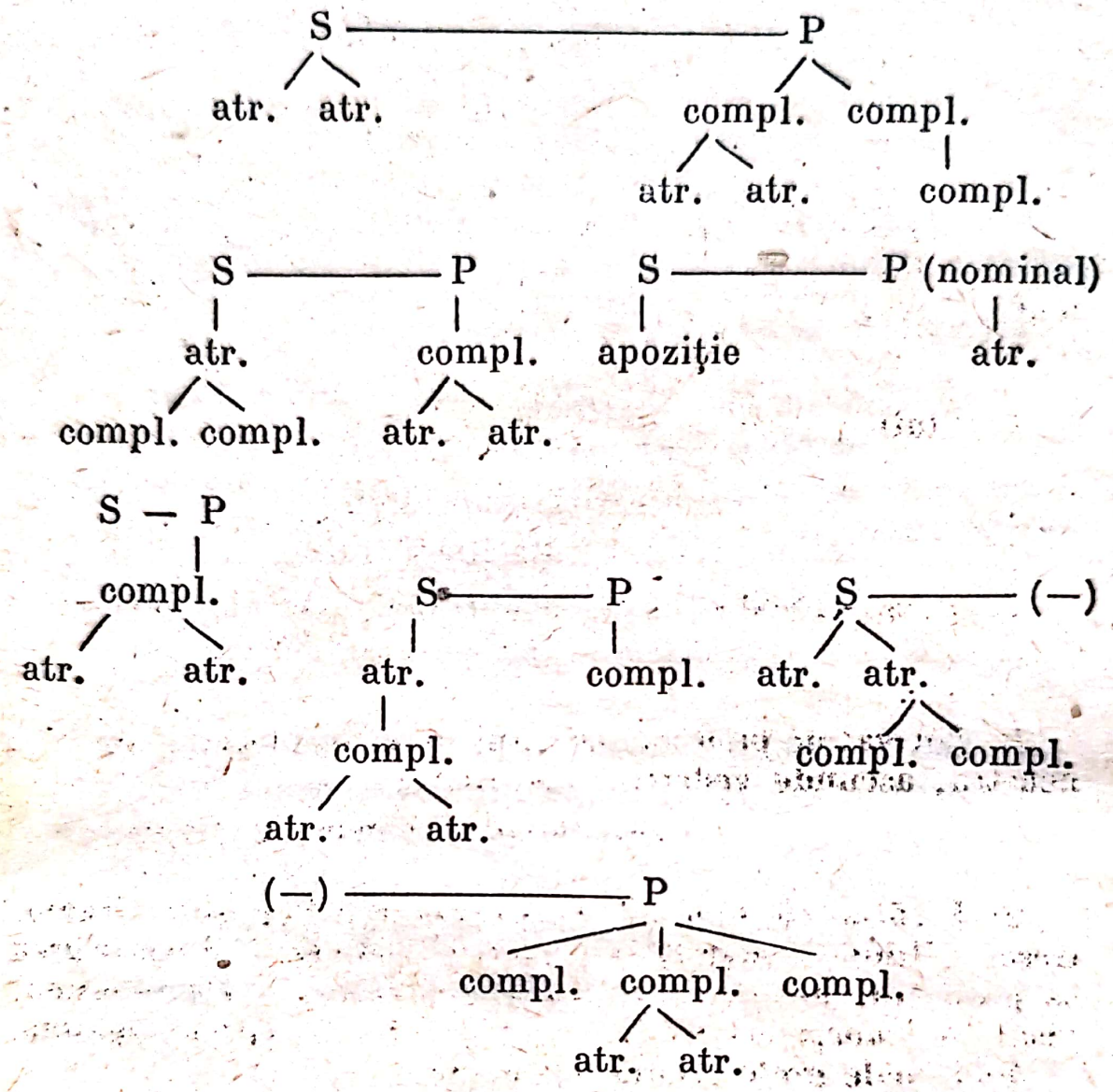

ORDINEA CUVINTELOR ÎN PROPOZIŢIE

Exerciţiul 443. Stabiliţi felul părţilor de propoziţie şi arătaţi ordinea lor.

1. Iacob Eraclid, poreclit Despotul, pierise ucis de buzduganul lui Ştefan Tomşa.

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpuşneanul)

2. Oraşele se întemeiază şi se înfrumuseţează din nou... oamenii cresc în îndestulare şi se înmulţesc ca nisipul mării... pământul se acoperă de holde aurite... volnicia domneşte ca mai înainte...

(A. Russo — Cîntarea Romîniei)

3. Romînul renaşte cu primăvara! El întinereşte cu natura...

(*V. Alecsandri* — Romînii şi poezia lor)

4. Un susur noptatic se înalţă de pre faţa pămîntului.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

5. Cocioaba de pe malul stîng al Bistriţei, bărbatul, fata şi boii din pădure, un ţap şi două capre rîioase... erau toată averea Irinucăi.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

6. Fluturi mulţi, de multe neamuri, vin în urma lui un lanţ.

(*M. Eminescu* — Călin)

7. Puişorul vede o linie de metal în colţul coridorului.

(*I. L. Caragiale* — Dl. Goe)

8. Un val de pămînt, aşternut de-a curmezişul, înaintea noastră, ascunde vederea Galaţilor.

(*A. Vlahuţă* — Romînia pitorească)

9. Picături de ploaie bat în geamurile hagiului. Hagiul tresare. Nimeni. Se şterge pe frunte de năduşală. Răsuflă greu ca p-un suiş de deal, c-o povară în spinare. Îi bate inima: visul unei morţi fericite i s-a prefăcut într-o viaţă de spaimă.
Picăturile grele izbesc în geamuri.

(*B. Şt. Delavrancea* — Hagi-Tudose)

10. ...Creangă a dat la lumină un bun suprem al acestui neam, însuşirile de delicateţă, sentiment şi umor.

(*M. Sadoveanu* — Despre marele povestitor I. Creangă)

11. Copacul negru, răsărit ciudat
în zorii albi, pe cîmpul foarte sur,
îşi răsfăţa scheletul deşirat
peste buruienişul dimprejur.
Vîntul stîrnise herghelia de nori
şi iarba foşnea uşurel, uneori...

(*D. Deşliu* — O vorbă pentru America)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 444. Explicați ordinea așezării părților de propoziție, arătînd cum, prin inversiune, anumite cuvinte dobîndesc un relief deosebit în comunicare. Pentru aceasta, restabiliți ordinea directă și comparați cu ordinea inversă.

1. Au doară nu sînt și eu unsul lui dumnezeu?... Nu m-ați ales voi?... Cum au fost oblăduirea mea? Ce sînge am vărsat?

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpușneanul)

2. O, Despot, pe-acest mănos pămînt
Domnea odinioară un domn viteaz și sfînt.

(V. Alecsandri — Despot-vodă)

3 a. Din cărți culegi multă înțelepciune.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3 b. Sălățile din grădina ursului, pielea și capul cerbului le-a dus la stăpînă-său cu toată inima, dar pe fata împăratului Roș mai nu-i venea s-o ducă.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

4 a. Țapăn drept, cu schiptru-n mînă, șade-n perine de puf
Și cu crengi îl apăr pagii de muscuțe și zăduf.

(M. Eminescu — Călin)

4 b. De ce dorm îngrămădite între galbenele file
Iambii suitori, troheii, săltărețele dactile?

(M. Eminescu — Scrisoarea II)

4 c. Înflorea cărarea ca de glasul blîndei primăveri;
Ochii ei sînt plini de umbra tăinuitelor dureri;
Codrii se înfiorează de atîta frumusețe,
Apele-ncrețesc în tremur străveziile lor fețe,
Pulberea de diamante cade fină ca o bură,
Scînteind plutea prin aer și pe toate din natură
Și prin mîndra fermecare sun-o muzică de șoapte,
Iar pe ceruri se înalță curcubeele de noapte.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

5. În zori de zi el a trecut
Cu plugul pe la noi.

(G. Coșbuc — Pe lîngă boi)

Scanned with OKEN Scanner

6. Venea pînă la foc sunet de ape de la un vad al Moldovei.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

7 a. Hohotește văzduhul, clocotește pămîntul
se-ntețește culesul bucuriilor coapte,
se-nzecește puterea și sporește avîntul
spre cinstirea și slava lui Noiembrie șapte.

(D. Deșliu — Cîntec în cinstea lui 7 Noiembrie)

7 b. În josul Banatului,
la poalele muntelui,
în pragul pădurilor,
la vadul oierilor
se leagănă holdele.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

Forța vie-nnoitoare
Vom cînta-o noi poeții.

(Eugen Frunză)

PUNCTUAȚIA

Exercițiul 445. Analizați propozițiile. Arătați care sînt părțile de propoziție de același fel. Explicați punctuația.

1 a. Munteanu-i curat la suflet, liber la gînd și la vorbă și verde la trup ca brazii sub care trăiește. Munteanca-i naltă de boiu[1], albă, veselă, sprintenă, isteață și frumoasă.

(V. Alecsandri — O primblare la munți)

1 b. De acolo, priveam cu melancolie dealurile Socolei, mișcarea norilor pe întinderea ceriului, trecerea cîrdurilor de cucoare prin aer, drumul vestit al Bordii ce ducea în țara de gios și mai ales orizonul albastru necunoscut și plin de-o atragere misterioasă...

(V. Alecsandri — Vasile Porojan)

1 c. Pe drumuri, prin orașe, prin sate, prin zăpadă,
Se văd sau singuratici trecînd, sau în grămadă,
Sărmani în haine sparte prin care intră gerul
Și-n măduvă pătrunde mai crîncen decît fierul;

[1] statură.

Scanned with OKEN Scanner

Goi, sarbezi, rupți de foame și obosiți de trude,
Triști, tremurînd de friguri sub frigul iernei crude
Și întinzînd la oameni o mînă tremurîndă...

(V. Alecsandri — Eroii de la Plevna)

2. ...aveam drept călăuză de la Găvanul pînă acolo, un voinic bisocean, un fel de oacheș Apolon muntenesc, carele cunoștea ca în palmă toate cotiturile munților și se mai pricepea și la multe altele, căci era și vînător, și cioban, și cosaș, și cîntăreț la biserică, și cîntăreț cu cavalul...

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

3. Mai pasă de dă ochi cu mătușa Mărioara, cu moș Vasile, cu vărul Ion, și chiar cu băieții și fetele din sat.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 a. Pe sub ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
Glasuri, și colori, și forme tu le lași să se strecoare.

(A. Vlahuță — Unde ni sînt visătorii...?)

4 b. Și din adînca, fioroasa tăcere a cuprinsului, ne uităm la munții îmbrăcați în codru, la soare, la cerul albastru.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

5 a. Casa lui Lațcu are două odăi și-o bucătărioară; în ferestrele din două geamuri înfloresc toate soiurile de flori: fețițe, micșunele, belargonii, canțelarii, vanilii, cu multă rîvnă îngrijite...

(M. Sadoveanu — O zi ca altele)

5 b. Șiretenia lui moș Vasile e cusută cu ață albă. Mă depărtez și el se apucă iar, domol, cu părere de rău de lucru.

(M. Sadoveanu — Un instigator)

6. Niciodată parcă n-am simțit mai tare
Revărsarea vieții, florile de mai,
Aurul din pajiști, vîntul din frunzare,
Tot triumfătorul fericit alai.

(M. Banuș — Mai)

7. În ropotul ciocanelor
în clocotul cazanelor,
în șuierul supapelor,
în clipocitul clapelor,

Scanned with OKEN Scanner

în toate flamurile dimineții,
în toate adevărurile vieții,
în tot ce e freamăt puternic și nou,
răzbate, străbate mărețul ecou
al zilei măreție, ce-n veci nu va trece:
Noiembrie 7 din șaptesprezece!

(*D. Deșliu* — Cîntec în cinstea lui 7 Noiembrie)

Exercițiul 446. Completați textul cu punctuația omisă între părțile de propoziție de același fel. Analizați aceste părți atît din punct de vedere sintactic cît și morfologic.

1. Îmi plac obiceiurile sale patriarhale credințele sale fantastice dansurile sale vechi și voinicești portul său pitoresc... cîntecele sale jalnice și melodioase și, mai ales, poeziile sale atît de armonioase.

(*V. Alecsandri* — Romînii și poezia lor)

2. Zile și nopți luni și săptămîni trecură. Feciorul de împărat și fata din piatră trăiau înstrăinați de lume singuri singurei el numa cu dînsa ea numa cu el.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kyneghetikos)

3. Frunza secureа izvorul toate ne cîntă cu dor:
Să cîntăm și noi ca frunză ca secure ca izvor!

(*B. P. Hasdeu* — Răzvan și Vidra)

4 a. Amețiți de limbe moarte de planeți de colbul școlii,
Confundam pe bietul dascăl cu un crai mîncat de molii
Și privind păinjenișul din tavan de pe pilaștri
Ascultam pe craiul Ramses și visam la ochi albaștri.

(*M. Eminescu* — Scrisoarea II)

4 b. Rămîneți în umbră sfîntă Basarabi și voi Mușatini
Descălecători de țară dătători de legi și datini...

(*M. Eminescu* — Scrisoarea III)

5 a. Lumina și aerul tare al înălțimilor dormitul afară urcușurile repezi sărituri peste ape și lupte cu jivinile sălbatice atîtea și-atîtea particulare condiții de trai l-au păstrat sănătos și curat ager la minte sprinten și mlădios la mișcări. Depărtarea de sat de lume de-ai lui i-a pus în ochi o dulce melancolie iubire și cîntec în suflet.

(*A. Vlahuță* — Pictorul N. I. Grigorescu)

Scanned with OKEN Scanner

5 b. Știi tu încă ce-i viața? Ai avut tu cînd pătrunde
Nu problemele ei vaste încîlcite și profunde
Dar un tremurat de suflet licărirea ta de-o clipă?

(A. Vlahuță — Unde ni sînt visătorii...?)

6. Să nu ne înșelăm: „Poveștile lui Creangă" sînt bucăți rupte din viața poporului moldovenesc. Soacra și nurorile ei Stan Pățitul badea Ipate etc. sînt oameni vii țărani din Humulești țărani din plasa Muntelui din județul Neamț. Și vestiții năzdrăvani: Ochilă Flămînzilă și Păsări-Lăți-Lungilă și Gerilă și Setilă sînt flăcăi șugubeți și „ai dracului" ca și dascălii Mogorogea Trăsnea și ceilalți din „Amintiri"...

(G. Ibrăileanu — Note și impresii)

7. Să-și zăngăne apusul
Atomii coasa hîrca
Așa cum măscăricii
Își sună zurgălăii.
Nimic nu ne-nspăimîntă,
De-ar pune orice mască
Nebunii panglicarii
Tîlharii și călăii.

(M. Banuș — Octombrie)

8. Noi umplem universul cu zvonul luptei noastre
Cu vuiet de turbine cu hohot de motoare
Cu melodia gravă-a curelelor ce-aleargă
Cu fluieratul vesel al trenurilor pline
C-un cîntec fără moarte ce umple lumea largă.

(Eug. Jebeleanu — Scutul păcii)

Exercițiul 447. Explicați cu ajutorul analizei sintactice întrebuințarea semnelor de punctuație.

1. La întoarcerea mea în țară, pe la sfîrșitul anului 1839, după o plăcută călătorie în Italia, am găsit casa părintească completă.

(V. Alecsandri — Vasile Porojan)

1b. Mă aflam de o lună la Biariț, oraș mic, pierdut în fundul golfului Gasconia, pe țărmurile oceanului, și îmi petreceam zilele într-o necurmată plăcere.

(V. Alecsandri — Călătorie în Africa)

Scanned with OKEN Scanner

2. ...gazda, robotind zi și noapte, se proslăvea pe cuptior între șanuri, calupuri, astrăgaciu, bedreag, dichici și alte custuri tăioase...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3 a. Tînărul Edgar Bostandake este suplinitor la catedrele de muzică, desen, gimnastică, scrimă și religie de la gimnaziul clasic înființat de curînd în urbea sa natală.

(I. L. Caragiale — High-Life)

3 b. Peste un ceas, pe-nserate, o birje trece în goana mare prin strada Emancipării din Farfurigii: pe capră, alături de birjarul, un sergent; în fund, domnul Lefter și domnul căpitan Pandele; iar dinainte, încă un sergent și domnul comisar al secției respective, Turtureanu, deja cointeresat cu cinci la sută asupra cîștigului — se-nțelege cîștig, dacă se vor găsi cele două bilete. Comisarul știe unde stă chivuța Țica.

Birja, trecînd din greu prin noroi, se oprește în sfîrșit în apropierea unei cocioabe de pămînt.

(I. L. Caragiale — Două loturi)

4. Sfiicios mă uitam la Eminescu și mi se părea un zeu tînăr, frumos și blînd, cu părul lui negru, ondulat, de sub care se dezvelea o frunte mare, palid la față, cu ochii adormiți osteniți de gînduri, mustața tunsă puțin, gura mică, și-n toate ale lui o expresie de o nespusă bunătate și melancolie. Avea un glas profund, muzical, umbrit într-o surdină dulce, misterioasă, care dădea cuvintelor o vibrare particulară, un fluid de viață și de emoție, care uneori te înfiora ca niște acorduri furioase, neașteptate.

(A. Vlahuță — Amintiri despre Eminescu)

Exercițiul 448. Explicați pe baza analizei sintactice punctuația folosită în textul „G. Ibrăileanu despre V. Alecsandri" — (din Culegerea de texte).

Exercițiul 449. Explicați pe baza analizei sintactice punctuația propozițiilor dintr-una din paginile „Amintirilor din copilărie" de I. Creangă.

Scanned with OKEN Scanner

SINTAXA FRAZEI

COORDONARE ŞI SUBORDONARE

Exerciţiul 450. Stabiliţi predicatele. Împărţiţi frazele în propoziţii şi arătaţi raportul dintre ele (indicaţi care propoziţii sînt principale şi care secundare).

1. Sînt şi azi între scriitori mulţi care „aruncă vorbe cu furca". Unii dintre dînşii cunosc felul de a vorbi al poporului din vreo parte a pămîntului romînesc, dar n-au citit nici cronicarii, nici cărţile bisericeşti; alţii sînt mai cărturari, dar n-au trăit niciodată în mijlocul poporului şi n-au nici o slăbiciune pentru limba romînească; iar alţii s-au dezvoltat sub înrîuriri străine ori trăiesc în cercul strîmt al vreunei mahalale ori prin încă mai strînsele „saloane" cu a căror atmosferă s-au deprins; sînt de tot puţini cei ce cuprind în gîndul lor, ca Eminescu, întreaga viaţă sufletească a poporului romîn.

Încă mai puţini sînt însă cei ce scriind cumpănesc, ca dînsul, orişicare vorbă, şi îşi dau silinţa să se desăvîrşească pe sine însuşi.

(I. Slavici — Eminescu şi limba romînească)

2. Alexei Peşkov — viitorul Maxim Gorki — cunoaşte drojdia mizeriei, încearcă felurite mijloace de a cîştiga pîinea cea de toate zilele, slujbe, meserii, experienţe; cutreieră ca vagabond alături de alţi desmoşteniţi ai soartei drumurile Rusiilor, în arşiţa stepelor, în lungul fluviilor în Caucaz, în Crimeea şi la ţărmul Mării Negre; şi în acest lung răstimp al rătăcirilor lui miraculoase, ochiu-i ager şi sufletu-i sensibil înregistrează hieroglifele vieţii de rătăcitor cărora artistul din el avea să le dezvăluiască mai tîrziu taina.

Povestea pe care o spun e interesantă prin faptul unic că orfanul, sărmanul şi nepricopsitul Alexei Maximovici Peşkov devine scriitorul fără pereche al dezmoşteniţilor cu care a trăit la un loc, cu care a îndurat foamea, frigul şi persecuţiile. Neştiutorul se cultivă singur. Artistul îşi însuşeşte încet-încet uneltele scriitorului; deodată Maxim Gorki, adică Maxim Amărîtul, înfloreşte ca scriitor al clasei sale, al oropsiţilor din fundul vieţii sociale a Rusiei împărăteşti. Ca toţi cei pe care îi prezintă în puternicile povestiri dăruite literaturii ruse, Gorki se dovedeşte revoluţionar.

Scanned with OKEN Scanner

Glasul lui sună din adîncuri; vagabondul și flămîndul apar în literatura lui ca să se arate lumii nu numai nedreptatea ce se face semenilor săi, dar și omenia care trăiește — lumină nestinsă — în sufletele lor.

(M. Sadoveanu — Pomenirea lui Gorki)

Coordonare

Exercițiul 451. Despărțiți în propoziții frazele formate prin coordonare din textele de mai jos, arătînd dacă propozițiile sînt juxtapuse sau legate cu conjuncții; explicați punctuația.

1. Ba dă dumnezeu și vine și drăguța de noapte și el tot nu mai sosește acasă, ba nici de sat nu se apropia.

(Folclor)

2. Tăcere este totul și nemișcare plină;
Un cîntec sau descîntec pe lume s-a lăsat,
Nici frunza nu se mișcă, nici vîntul nu suspină
Și apele dorm duse și morile au stat.

(I. H. Rădulescu — Zburătorul)

3. Statul acesta nou are hotare naturale și de minune; el e destul de puternic; pămîntul său destul de binecuvîntat de cer; locuitorii săi numeroși și în parte omogeni; el poate trăi, a sta de sine-și și a se apăra împotriva năravurilor străine.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

4. Alaiul se opri la curțile domnești; Mihnea descălecă, trecu printre boierii rînduiți în îndoit șireag, intră în sala mare a spătăriei și urcă pe tronul domnesc, scoțînd coroana din cap, drept semn de jale pentru tătîne-său...

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

5 a. Multe flori sînt, dar puține
Rod în lume o să poarte,
Toate bat la poarta vieții,
Dar se scutur multe moarte.

(M. Eminescu — Criticilor mei)

5 b. Trăind în cercul vostru strîmt,
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.

(M. Eminescu — Luceafărul)

Scanned with OKEN Scanner

5 c. .....Amintiri
Tîrîiesc încet ca greieri
Printre negre, vechi zidiri,

Sau cad grele, mîngîioase
Şi se sfarmă-n suflet trist...

(M. Eminescu — Singurătate)

5 d. Zgomotul creştea ca marea turburată şi înaltă,
Urlete de bătălie s-alungau după olaltă,
Însă frunzele-ascuţite se îndoaie după vînt
Şi deasupra Romei nouă se înclină la pămînt.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

6. FARFURIDI: Iată dar opinia mea... Din două una, daţi-mi voie: ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, şi anume în punctele esenţiale...

(I. L. Caragiale — O scrisoare pierdută)

7. De la gîrlă-n pîlcurî dese
Zgomotoşi copiii vin;
Satul e de vuiet plin;
Fumul alb alene iese
Din cămin.

Dar din ce în ce s-alină
Toate zgomotele-n sat
Muncitorii s-au culcat
Liniştea-i acum deplină
Şi-a-noptat.

Focul e-nvelit pe vatră
Iar opaiţele-au murit,
Şi prin satul adormit
Doar vr-un cîine-n somn mai latră
Răguşit.

(G. Coşbuc — Noapte de vară)

8. Albastrul şters al văzduhului topit apăsa greu peste pămînt, iar sub arşiţa covîrşitoare a miezului zilei, vîntul adormise obosit; frunza codrilor nu se clătina şi tăcerea neturburată îşi întinsese pretutindeni nestărmurita ei stăpînire.

(C. Hogaş — În munţii Neamţului)

9. Prin sat aleargă paparude,
Țăranca apă le azvîrle:
Își scutur pletele lor ude
Și-s goale ca niște șopîrle.

Țăranii-n cîrciumă s-adună;
Pe cîmp abia se mișc-o turmă,
Tînguitor talanga sună
Ciobanul a rămas în urmă.

(*Șt. O. Iosif* — Pintea)

Exercițiul 452. Arătați felul propozițiilor coordonate și explicați punctuația folosită între aceste propoziții.

1. Însă mai știu eu?... ori părerea mă înșală, ori s-a strica vremea, zise împăratul.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

2. Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele —
Noapte bună!
.....
Peste-a nopții feerie
Se ridică mîndra lună,
Totu-i vis și armonie —
Noapte bună!

(*M. Eminescu* — Somnoroase păsărele...)

3. ZOE: Te-ai bizuit să joci cu Cațavencu și te-ai amăgit, și mi-ai jucat onoarea mea, rușinea mea, viața mea și ai pierdut pentru că sau el joacă mai bine ca tine, sau noi avem mai puțin noroc decît el...

(*I. L. Caragiale* — O scrisoare pierdută)

4. Eu vreau cîntări de veselie.
Că tu ești trist ce-mi pasă mie?
Nici vreau să știu de ce te doare,
De grijile ce te frămîntă,
De inima ta care moare...
Tu ești poet; deci cîntă!

(*A. Vlahuță* — Tu ești poet)

Scanned with OKEN Scanner

5. Lui nu i-ar fura o băşică cu zece mii de galbeni, îngropaţi sub cărămizile de su'pat, ci l-ar fura de zece mii de ori, i-ar fura sufletul turnat în fitece galben.

(B. Şt. Delavrancea — Hagi-Tudose)

6. Stă pe gînduri şi se miră:
Ori crescuse el pe cale,
Ori ciobanii se chirciră.

(Şt. O. Iosif — Pintea)

7. N-aveam dinţii zgripţoroaicei din poveste; prin urmare, nu puteam sfredeli stînca răsărită în calea mea, spre a trece mai departe; de aceea hotărîi să mă opresc şi să-mi fac aici zilnicul şi obişnuitul popas.

(C. Hogaş — În munţii Neamţului)

8. La tîmple mi s-a strîns părul cărunt
Ca sarea din adîncul ocnei scoasă,
Dar tînăr sînt, acelaşi încă sînt,
Pe inima mea bruma nu se lasă.

Îmi place straşnic, norule, să tuni,
Din tine fulgere să sară,
Îmi plac aceste proaspete furtuni
Cu flori şi cu miresme-n primăvară.

(M. Beniuc — Furtuni de primăvară)

Subordonare

Exerciţiul 453. Despărţiţi frazele în propoziţii; arătaţi: cum se realizează coordonarea şi prin ce sînt introduse subordonatele.

1. Nepoată dragă! De-n zadar
Te văd plîngînd!

De cum te zbuciumi, tu te stîngi
Şi inima din noi o frîngi,
Ne doare c-a fost scris aşa
Ne dori mai mult cu jalea ta;
De aceea, doamnă, te-am ruga
Să nu mai plîngi.

(G. Coşbuc — Moartea lui Fulger)

Scanned with OKEN Scanner

2. Pisicuța, de altă parte, nedumerită asupra gălăgiei ce se făcea îndărătul său, întorcea capul din cînd în cînd și împingea cu botul în desagi, ca și cum ar fi voit să pună nucile la ascultare; nucile însă, ca și cum i-ar fi făcut în ciudă, tușeau mai tare și țipau mai ascuțit. Iar de cumva se oprea în loc și se scutura, voind să arunce cît colo acel bocluc de pe spatele sale, nucile țipau și mai ascuțit și făceau o gălăgie infernală; și astfel Pisicuța, neputincioasă și desnădăjduită, după ce stătea un minut pe gînduri își relua indignată gebeaua întreruptă; iar nucile scoborînd glasul tușeau în cor și în cadență și băteau înainte, vesele parcă, tactul gebelei legănate a Pisicuței mele.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

3. A rămas deschis-acasă
cartea ceea luminoasă,
tocma-n locul unde scrie
cu slove de hărnicie
cum crescu ogorul mare
din măruntele ogoare...
și te doare că nu stăi
să zărești cu ochii tăi
împlinirea scrisă-n foi
făptuită și la noi...
Dar tu știi — și aprig știi
— „Va fi, Lazăre, va fi!
Iar în cartea care-acum
își-plinește asprul drum,
cartea noastră, cartea vie,
ce poporul nost'o scrie,
ai să fii și tu un rînd
cu lumină sîngerînd
și-ntr-o slovă dintre toate
inima-ți mereu va bate!"

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

4 a. După cîteva zile, la începutul lui septembrie, au stat ploile și vremea s-a răcorit.

Unii dintre slujitorii conacului, printre care și Mitrea, au început a lucra tocmai în fundul cîmpiei, la Puțul-Boilor. Semănau grîu și grăbeau, căci ploile îndelungi întîrziaseră muncile de toamnă.

Scanned with OKEN Scanner

Acum nopțile erau senine, cu boltă de ametist, pe care străluceau puzderie de stele mărunte și luceferi ca niște flori de flacără.

Oamenii dormeau pe lîngă focuri de găteje și gunoaie ce fumegau domol. Unii dintre cei mai bătrîni povesteau întîmplări de demult, cînd era la Giurgiu raia și năvăleau deliii în pradă, de dincolo de Dunăre, asupra bieților creștini...

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

4 b. Cînd ne-am întors de la Praguri, după năcazurile noastre din altă vară, s-a zvonit la noi din hotarul Nohailor, că vecinii noștri nu se bucură de cele întîmplate lui vodă Ion. Ș-am căutat vreme să încalec și să mă duc, să aflu ce este. Dar sfatul bătrînilor a hotărît să nu ne mișcăm pînă ce nu și-a spune cuvîntul său hatmanul Nicoară și pînă ce nu vine de la dînșii la noi poftire. În anul cînd le-a poruncit Poarta să părăsească Moldova, ținuturile lor au avut de la noi destulă pagubă, așa că nu se poate să nu vie soli de la dînșii. Tot așteptînd, ne-am așezat mai către Oceacov, ispitind ba pe fugari, ba pe negustori, — ca să mai aflu și altele. Aveam cuvînt și de la hatmanul Nicoară. Cînd îi intră lui Elisei un gînd în cap, apoi pătrunde răzbit de nu-l mai poate da afară cu nici un fel de clește. Aflînd de pățania de la Iași, m-am întors ca să vă ies în cale.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

5. N-a fost așa, n-a fost așa mereu
Aici, pe-aceste plaiuri dunărene,
De-aceea, ca un arbor, am și eu
După furtună stropi lucioși în gene.

Eu știu și altfel de furtuni în Mai
Din vremuri de obidă și de luptă,
Cînd oamenii pe dunăreanul plai
Umblau cu fața galbenă și suptă.

Dar îndrăzneau și-atunci semețe-n lunci
Să-și scoată boiul flori mai înfocate,
Iar inima de muncitor și-atunci
Era numai garoafe-mbujorate.

(M. Beniuc — Furtuni de primăvară)

Exercițiul 454. După exemplul de mai jos, faceți schema frazelor date, ținînd seama de raporturile de coordonare și subordonare dintre propoziții.

De exemplu: Sfințise soarele în dosul piscului Coziei, (1) cînd el poposi în pacinica vîlcea, (2) unde sta pitită mînăstirea ca un cuib între munți. (3)

(A. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

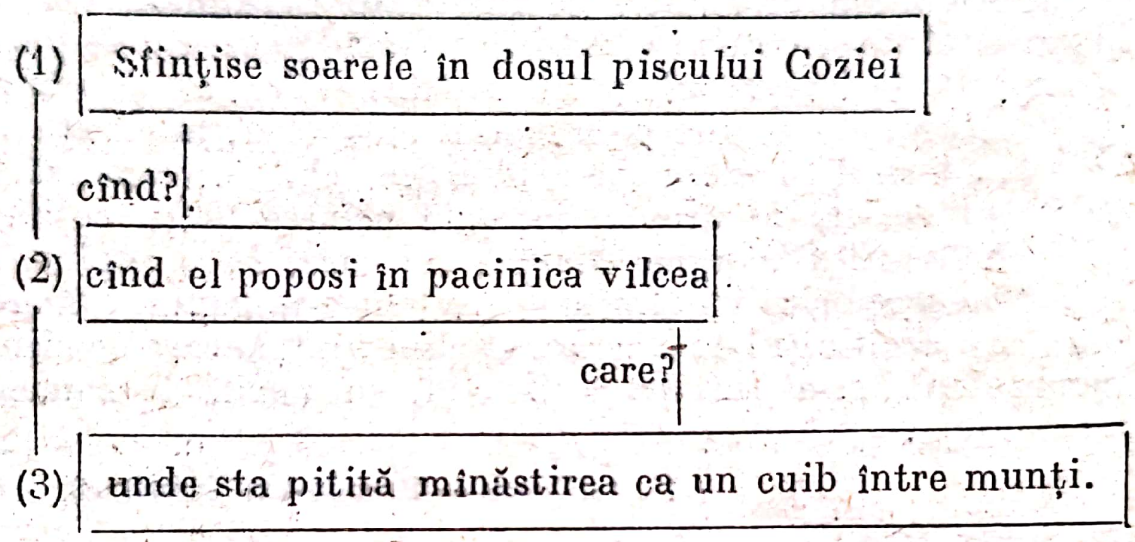

1. .....„Fiindc-am aflat că scrii,
Fiindcă vorbești cu norii și pui slove pe hîrtii,
Adă versurile tale, avem poftă să citim,
Și de n-ai atins pe nimeni, noi osînda-ți mărginim".

(Gr. Alexandrescu — Epistolă d-lui Al. Donici)

2. Pe cînd uitasem că sîntem romîni și că avem și noi o limbă, pe cînd ne lipsea și cărți și tipografie, pe cînd toată lumea se aruncase în dasii și perispomeni ca babele în căței și motani, căci la școala publică se învăța numai grecește, cînd, însfîrșit, literatura romînă era la darea sufletului, cîțiva boieri ruginiți în romînism, neputîndu-se deprinde cu frumoasele ziceri... create de diecii vistieriei, pentru că atunci între ei se plodea geniul, ședeau triști și jeleau la pierderea limbii, uitîndu-se cu dor spre Buda sau Brașov de unde le veneau pe tot anul calendare cu povești la sfîrșit, și din cînd în cînd cîte o broșură învățătoare meșteșugului de a face zahăr din ciocălăi de cucuruz sau pîne și crohmală de cartofi.

(C. Negruzzi — Cum am învățat romînește)

Scanned with OKEN Scanner

3. Cînd sătenii nu mai aveau cu ce să plătească, îi ungea cu păcură și îi lega de copaci, ca să-i înțepe viespile și țînțarii, apoi le vindea dobitoacele și—după ce îi sărăcea cu desăvîrșire—îi închidea în coșare, ca să nu poată reclama la stăpînire.

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

4. Eu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul și priceputul staroste al vînătorilor tămădăieni, carele putea să înghită în largile sale pîntece atîtea vedre, cît și o butie de la Dealul Mare, nici pe iscusitul moș Vlad, în căruța căruia ai adormit tu adesea pe cînd el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcînd printre fulgii coliliei, nici pe bietul Gheorghe Giantă, cel care, cu o rugină de pușcă pe care orice vînător ar fi azvîrlit-o în gunoi, nimerea mai bine decît altul cu o carabină ghintuită, și care pe mine, nemernicul, m-a dus de multe ori, cu vînat, la conacul de amiazi.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

5. — Domnule, îmi zisese părintele Ghermănuță la plecare, nu era rău să mai fi zăbovit dumneavoastră cîteva zile la noi, că-i tocmai la primenitul luminii și vremea poate să se schimbe; și de v-a apuca ploaia-n pădure, apoi are să fie greu de tot; și, mai ales, cum nu cunoașteți dumneavoastră drumul, se poate întîmpla să rătăciți, că potecile se taie și se-ncrucișează între ele, de nu le mai dai de capăt.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

6. Apucăm în taină satul, fără știința nimănui, — a urmat bătrînul — străji or veghea; despre cine sîntem, de unde venim și unde ne ducem, să nu afle nimic.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

7. Cine cunoaște ținutul în epoca în care s-au petrecut cele arătate aici — epocă pe care autorul acestei povestiri a trăit-o, cum a trăit și întîmplările ce ni le înfățișează cu toată vechimea pe care o arătau casele boierești de la Troian și acareturile din jurul lor — își dădea numaidecît seama că acest conac din cîmp al domnului Gogu Cristofor nu avea o vechime mai mare de zece-doisprezece ani.

(Z. Stancu — Dulăii)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 455. Înlocuiți subordonatele scrise cu litere cursive cu construcții echivalente; stabiliți felul subordonatei și analizați partea de propoziție cu care a fost substituită subordonata.

1 a. O sărmane! ții tu minte *cîte-n lume-ai auzit,*
Ce-ți trecu pe dinainte, cîte singur ai vorbit?

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

1 b. Se cutremură sultanul... se deșteaptă... și pe cer
Vede luna *cum plutește peste plaiul Eschișer...*

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

1 c. Și nu voi *ca să mă laud*, nici că voi *să te-nspăimînt,*
Cum veniră, se făcură toți o apă ș-un pămînt.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

2. Înainte ca domnul Mănescu să dea plecarea personalului, cei doi străini au avut vreme *să strîngă o sumă de mîni* și *să schimbe o sumă de vorbe cu niște oameni* pe care în bună parte Gheorghe Dima îi cunoștea nu numai după chip, dar și după nume.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

3 a. *Ca să nu fie asupra calului povară grea*, o parte din tarhatul călărețului mergea la cele opt căruțe ale sotniei.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă).

3 b. *Despre ce s-a grăit acolo*, nu s-a știut și s-a ținut taină.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

4. .....dintr-odată îi păru
Că sub căciula blestemată cresc
Popoare *ce se scoală, se răscoală*
Și cer o nouă și mai bună rînduială
Și vor *să-l dumirească din topor*, din coasă...

(M. Beniuc — Chivără Roșie)

Exercițiul 456. Transformați părțile de propoziție scrise cu litere cursive în propoziții subordonate și arătați felul subordonatelor.

1 a. *Pentru a judeca* și *a prețui* meritul unui autor, trebuie *a cunoaște* bine timpul în care el a scris, gradul de cultură al limbii în care el a fost îndemnat *a scrie* și dificultățile de tot soiul prin care geniul său și-a făcut drum, pentru ca să iasă la lumină.

(V. Alecsandri — Introducere la scrierile lui C. Negruzzi)

Scanned with OKEN Scanner

1 b. *A sosi în lume* într-o țară liberă și civilizată, este o mare favoare a soartei; *a găsi* în acea țară o limbă cultă și avută, *pentru a-și exprima* ideile și simțirile este un avantagiu imens pentru acei chemați *a culege* lauri pe cîmpul înflorit al literaturii.

(*V. Alecsandri* — Introducere la scrierile lui C. Negruzzi)

2. Dușmănit vei fi de toate, *făr-a prinde* chiar *de veste*.

(*M. Eminescu* — Scrisoarea III)

3. *La vederea* mormanelor de vechituri, d-l Lefter tresare...

(*I. L. Caragiale* — Două loturi)

4. Pe coasta de la capătul unui deal, un cătun de vreo zece case răzlețe abia se mai zărea, *troienit* de un viscol groaznic ce bătea dinspre miazănoapte. Din depărtare, dealul se arăta ca un mormînt uriaș *acoperit* de o pînză albă ce-ți lua ochii.

(*P. Bujor* — În dimineața anului nou 1901)

5. *Conștiincios* și *muncitor* peste măsură, de multe ori Eminescu ducea singur greutățile gazetei.

(*A. Vlahuță* — Amintiri despre Eminescu)

6. Dis-de-dimineață o vezi [pe Fefeleaga] pe drum, *tîrîndu-și* calul de căpăstru.

(*I. Agîrbiceanu* — Fefeleaga)

7. Într-un tîrziu, după mai bine de două ceasuri, trenul *purtînd* salcia și pămîntul ostrovului, a trecut prin fața gării, și, *cîștigînd* din ce în ce viteză, s-a înfundat în întuneric, legănînd numai în urmă un ochi roșu.

(*V. Em. Galan* — Zorii robilor)

PROPOZIȚIA SUBIECTIVĂ

Exercițiul 457. Împărțiți frazele în propoziții. Găsiți subordonatele subiective; arătați prin ce se introduc și care sînt predicatele din regentă pe lîngă care propozițiile subiective au funcție de subiect.

1. Cine-mparte parte-și face.
Nu e frumos ceea ce e frumos, dar e frumos ceea ce e plăcut.
Cine-ntreabă nu greșește.
Ce naște din pisică șoareci prinde.

(Folclor)

Scanned with OKEN Scanner

2. Cine a aflat în lume prieten adevărat,
El o comoară bogată-n viața sa a cîștigat. Căci
Pe cîți îi credem de prieteni,
Ne sînt ca niște cunoscuți,
Numai din vedere văzuți; iar
Pe cîți îi numim cunoscuți
Ne pot fi vrăjmași nevăzuți.

(Anton Pann — Povestea vorbei)

3 a. Ce-ai vorbit, îi zise,-mi place,
Căci prin tine mi se face
Adevărul cunoscut.

(Gr. Alexandrescu — Vulpoiul predicator)

3 b. Dacă strămoșii tăi cu tine semăna,
Negreșit erau proști cîți lor se închina
Răspunse tigrul meu;...

(Gr. Alexandrescu — Pisica sălbatecă și tigrul)

4. ...Și a ținut veselia ani întregi, și acum mai ține încă. Cine se duce acolo bea și mănîncă. Iar pe la noi, cine are bani bea și mănîncă, iar cine nu, — se uită și rabdă.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

5 a. Însă tu îmi vei răspunde, că e bine ca în lume
Prin frumoasă stihuire să pătrunză al meu nume,
Să-mi atrag luarea-aminte a bărbaților din țară,
Să-mi dedic a mele versuri — la cucoane — l'unăoară,
Și dezgustul meu din suflet să-l împac prin a mea minte.

(M. Eminescu — Scrisoarea II)

5 b. Se pare cum că alte valuri
Cobor mereu pe-același vad,
Se pare cum că-i altă toamnă
Ci-n veci aceleași frunze cad.

(M. Eminescu — Cu mîne zilele-ți adaogi...)

5 c. De-aceea una-mi este mie
De ar vorbi, de ar tăce.

(M. Eminescu — De-or trece anii...)

Scanned with OKEN Scanner

6 a. Dar ţi-a fost dat să fii deasupra
Acestor inimi seci şi strîmte
Şi tu să-nduri toată durerea
Pe care lumea n-o mai simte.

Să plîngi tu plînsul tuturora...
Din zbuciumul eternei lupte,
Să smulgi fulgerătoare versuri
Bucăţi din inima ta rupte...

(*A. Vlahuţă* — Lui Eminescu)

6 b. ... E lucru mare,
Cum farmecă pe regi Minciuna. Drept e
Că ea, de mult, pe-a tronurilor trepte
A fost cea mai aleasă desfătare.

(*A. Vlahuţă* — 1907)

7. Şi-acum, bărbaţi, un fier şi-un scut!
E rău destul că ne-am născut:
Dar cui i-e frică de război
E liber de-a pleca-napoi.
Iar cine-i vînzător-vîndut
Să iasă dintre noi!

(*G. Coşbuc* — Decebal către popor)

8. Probabil că din pricina acestei scăderi am deprins mecanismul cetitului nu după metodele progresive ale pedagogiei, ci printr-o revelaţie dramatică.

(*M. Sadoveanu* — Începuturi)

9. Ceea ce fusese dat drept Cluj trecea la o mare adîncime sub aripile avionului, ca o nebuloasă luxuriantă, din care s-ar fi desfăcut zeci de mii de astre.

(*Geo Bogza* — Porţile măreţiei)

Exerciţiul 458. Faceţi analiza propoziţiilor subiective după exemplul dat.

De exemplu:

a) Desigur că-i treceau prin minte cuvintele pe care cu le auzeam deslușit.

(*B. Şt. Delavrancea* — Irinel)

b) Era prin urmare înțeles de ce conducătorii țării urmăreau pe Ochi-Verzi și pe alții ca el.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

	Propoziție subiectivă	Predicatul din regentă pe lîngă care apare propoziția subiectivă	Prin ce este introdusă în frază	Poziția față de regentă
a	că-i treceau prin minte cuvintele	*desigur* că = adv. predicativ	conjuncția: *că*	după
b	de ce conducătorii țării urmăreau pe Ochi-Verzi și pe alții ca el	*era înțeles* = expresie verbală unipersonală	adv. interogativ: *de ce*	după

1 a. Așa vorbește de blînd și primește cu bunătate pe fiecare, de ți-i mai mare dragul să te duci la el.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

1 b. Pe la școală mai dam noi așa, cîteodată, de formă, dar la drept vorbind, nici n-aveam ce căuta, căci bucheaua poate s-o învețe și acasă cine vrea. Iar cine nu, ferice de dînsul.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

1 c. Cine a mai dori să facă tovărășie cu tine, aibă-și parte și poarte-ți portul, că pe noi știu că ne-ai amețit.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

2. Firește dar că recentele răscoale ale maselor țărănești, care au luat proporțiile unei hotărîte revoluțiuni teroriste, aproape ale unui crunt război civil, trebuia să producă în Europa emoțiuni și uimire.

Cine, însă, cunoaște ca noi de aproape organele acestui stat și funcționarea lui, se miră acuma, nu de ceea ce se întîmplă, ci dacă a existat (cum era îndreptățit să nu mai creează) atîta energie în acele mase — cum de n-a izbucnit acest enorm scandal public cu mult mai înainte.

(I. L. Caragiale — 1907 din primăvară pînă-n toamnă)

3. Coșbuc nu e sociolog — probabil că nici nu cunoaște teoria luptelor de clasă —, dar e artist și artist cinstit...

(C. Dobrogeanu-Gherea — Poetul țărănimii)

Scanned with OKEN Scanner

4. Pe acele locuri nu se auzea să calce picior de pămîntean.

(*I. Creangă* — Povestea porcului)

5. E evident, deci, că fiind prin organizaţia lui mai simţitor decît alţi oameni, marele artist simte mai cu tărie toate dezacordurile vieţii...

Se-nţelege, nu numai artiştii geniali au o organizaţie atît de simţitoare pentru relele omenirii.

(*C. Dobrogeanu-Gherea* — Artiştii cetăţeni)

6. Mai bine-i să se amestece aşa, cu voia altora, printre lume, ca să poată mai bine băga de seamă şi iscodi... Bine este să fie la vedere cu prieteni.

(*M. Sadoveanu* — Baltagul)

Construcţii echivalente cu o propoziţie subiectivă

Exerciţiul 459. Înlocuiţi subordonatele subiective din fragmentele de mai jos, cu construcţii echivalente. Analizaţi partea de propoziţie prin care s-a făcut substituirea lor.

1. — „Pe ce anume te sprijini, de-mi grăieşti mie aşa? l-a întrebat craiul. Socoteşte-te bine, că grăieşti doar domnului şi stăpînului tău şi ceea ce spui nu e de crezut".

(Halima)

2. — Aveţi ceva morţi? ne întrebară. — Avem, dar pentru că au murit demult, e de prisos să-i pomenim.

(*Gr. Alexandrescu* — Memorial de călătorie)

3. Na! aşa trebuie să păţească cine calcă jurămîntul.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

4. Şi în farmecul vieţi-mi
Nu ştiam că-i tot aceea
De te razimi de o umbră
Sau de crezi ce-a zis femeea.

(*M. Eminescu* — Pe-aceeaşi ulicioară)

5 a. Fiul n-avea poftă de mîncare; îi era degrabă să meargă la neica Stavrache hangiul, frate-său mai mare.

(*I. L. Caragiale* — În vreme de război)

5 b. Într-un tîrziu, cine vizita mînăstirea Țigănești, putea vedea acolo o maică bătrînă, oacheșă, înaltă și uscată ca o sfîntă...

(I. L. Caragiale — Două loturi)

5 c. Să se culce cui i-e somn, fătu-meu!... eu știu că mi s-a speriat de tot somnul, pot sta de vorbă pîn'la ziuă, dacă poftești...

(I. L. Caragiale — Calul dracului)

6 a. Nu e greu să pui în lanțuri
Oamenii cu mîna goală
Și trecînd prin iatagane
Pruncii, să zîmbești cu fală...

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

6 b. Pravila nu minte
Ce e scris în dînsa-i
Scris cu jurăminte.
Ce e scris acolo
Nu poate fi șters.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

7. Să fii tînăr — înseamnă să crești
Ne-ncetat spre mai mult și mai bine.

(N. Cassian — Ce-nseamnă să fii tînăr)

Exercițiul 460. Alcătuiți cinci fraze cu subordonate subiective în care predicatul regentei să fie o expresie verbală, un adverb predicativ, sau un verb impersonal; analizați subordonatele subiective.

Exercițiul 461. Alcătuiți cinci fraze în care subordonata subiectivă să fie introdusă printr-un pronume sau adjectiv interogativ relativ, ori prin una din conjuncțiile: *că, cum că, să, ca... să, de, dacă.* Analizați propoziția subiectivă și predicatul din regentă.

PROPOZIȚIA PREDICATIVĂ

Exercițiul 462. Copiați textele date. Subliniați propozițiile subordonate predicative. Încercuiți cu creion roșu verbul copulativ din regentă.

1. ....,.... Obiceiul lui
Era să nu șeadă ziua niciodată;
Ăst somn nu prea-mi place și o să i-o spui".

Ba să-ți cauți treaba, că mănînci trînteală,
S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi.

(Gr. Alexandrescu — Boul și vițelul)

Scanned with OKEN Scanner

2 a. Vorba rumînului: „nu e pentru cine se gătește, ci pentru cine se nimerește".

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

2 b. Oricît de mult se silea dînsul ca să-i apuce înainte, iasma iadului prididea cu fuga și voinicul rămînea mereu să-și scoată necazul pe paserile cerului și pe lighioanele pămîntului.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

3. Și dacă ramuri bat în geam
Și se cutremur plopii,
E ca în minte să te am
Și-ncet să te apropii.

Și dacă stele bat în lac
Adîncu-i luminîndu-l,
E ca durerea mea s-o-mpac
Înseninîndu-mi gîndul.

Și dacă norii deși se duc
De iese-n luciu luna,
E ca aminte să-mi aduc
De tine-ntotdeauna.

(M. Eminescu — Și dacă...)

4. Dar uite, nu e nu știu cît
O lună chinuită
Și-o să te strîng pe după gît
Măicuța mea iubită.

(G. Coșbuc — O scrisoare de la Muselim-Selo)

5. Așa-s în clipa asta toate, dar mîine albii cavaleri,
Despodobiți de-atîtea grații, ce le-mprumută luciul lunii
Vor deveni ce-au fost de-apururi: caișii, zarzării și prunii,
Banalii pomi din fața casei, ce-i știu de-atîtea primăveri.

(D. Anghel — Balul pomilor)

6. Și-o fîntînă strîmbă pe lumina zării
Pare că sporește liniștea-nserării.

(G. Topîrceanu — Balada călătorului)

7 a. — Îmi spusese soru-mea Chița Trigloaia, șopti ea tainic, că avu un vis joi spre vineri; și în acest vis se făcea că-l ducem la cimitir pe Ghiță Lungu, pe o vreme de ploaie...

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

7 b. Interesul tău e să te duci acolo unde te cheamă.

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

7 c. ...cel mai lesnicios lucru ca să se păzească de asemenea dușmani era să petreacă în mijlocul toplițeI.

(*M. Sadoveanu* — La apa Moldovei)

8. Un vînt părea că bate, ca de seară.
Toți arborii, treziți, se tulburară.

(*Eug. Jebeleanu* — Fîntîna din Coreea)

9. Poți să lucrezi o săptămînă întreagă, dacă a fost omis ceva în registru înseamnă că n-ai lucrat, că nici nu exiști... Dacă pe cartea-chitanță lipsește timbrul de 25 de bani din ziua aceea, înseamnă că mașina nu ți-a prins degetele, că nu te-a tras dedesubt, că nu te-a omorît.

(*Geo Bogza* — Anii împotrivirii)

10. Pace înseamnă:
să nu-mi fie teamă,
Să nu mă pîndească
mîna hoțească,
Să nu fie lupi
la cîrmă de lumi.

(*Nina Cassian* — Muzica pentru pace)

Construcții echivalente cu o propoziție predicativă

Exercițiul 463. Înlocuiți cu construcții echivalente subordonatele predicative din textele de mai jos. Arătați cum ați făcut substituirea. Analizați propoziția obținută.

1. Din balcon i-aruncă-o roză și cu mîinile la gură,
Pare că îl dojenește cînd șoptește cu căldură...

(*M. Eminescu* — Scrisoarea IV)

2. ....Îl știu, e vestitorul
De rău, ce face pe-atot știutorul
Și vede prăbușirea la tot pasul,

E cel ce împotriva ta conspiră.

(A. Vlahuță — 1907)

3. Adunarea se desfăcu lăsînd loc de trecere unui om mititel, negricios, cu capul mare. Părea să fie o persoană a stăpînirii.

(M. Sadoveanu — Baltagul)

4. TIȚA: Cum poți vorbi cu păcat? Fericirea mea e să fii tu liber...

(Camil Petrescu — Bălcescu)

5. Arătînd cu mîna-n
Sus, Bălcescu pare
Că e chiar răscoala
Neîndurătoare.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

Exercițiul 464. Alcătuiți cinci fraze cu propoziții predicative în care predicatul regentei să fie exprimat printr-unul din verbele: *a fi, a deveni, a se face, a părea, a rămîne, a însemna, a se numi, a se alege, a ajunge.*

Explicați de ce vi s-au indicat aceste verbe pentru propoziția regentă; faceți analiza completă a subordonatei predicative.

PROPOZIȚIA ATRIBUTIVĂ (RELATIVĂ)

Exercițiul 465. Stabiliți propozițiile atributive. Arătați prin ce se introduc în frază și ce parte de vorbire din propoziția regentă determină.

1. Acel căpitan care umblă și izbește cu iuțeala trăznetului, acei minunați ostași care suferă în tăcere marșurile cele mai repezi, osteneala și foamea cumplită, trăind numai de entuziasm și de glorie, bătîndu-și joc de puterile naturii ca și de ale oamenilor, buna rînduială, disciplina și jertfirea ce ei păstrară în această campanie, strălucitele triumfuri care încununară strădaniile lor, fură slăvite și trîmbițate în toate părțile.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

Scanned with OKEN Scanner

2 a. Patria este aducerea aminte de zilele copilăriei... coliba părintească cu copaciul cel mare din pragul uşii, dragostea mamei... plînsurile inimii noastre... locul unde am iubit şi am fost iubiţi... cîinele care se giuca cu noi... sunetul clopotului bisericii satului ce ne vesteşte zilele frumoase de sărbătoare... zbierătul turmelor cînd se întorceau în amurgul serii de la păşune... fumul vetrei ce ne-a încălzit în leagăn înălţîndu-se în aer... barza de pe streşină ce caută duios pe cîmpie... şi aerul, care nicăierea nu este mai dulce!

(*A. Russo* — Cîntarea Romîniei)

2 b. Frumoase timpuri de vitejie au fost acelea unde romînul intra în doi ca în doisprezece şi unde hanul tătarilor trimetea jalobă către domnii Moldovei cu rugămintea ca să poruncească grozovenilor de pe atuncea de-a nu le mai opri calea, cînd se întorceau cu prada din ţara leşească.

(*A. Russo* — Poezia populară)

3. Astfel sosi timpul cînd bruma cade şi vîntul scutură frunzele copacilor şi răreşte pădurile.

(*I. Slavici* — Moara cu Noroc)

4 a. ...Moş Pricope era din vremea cînd raţele sălbatece se vînau c-o scurtătură încovoiată, căreia alte neamuri de departe îi zic boomerang.

(*M. Sadoveanu* — Ochi şi urechi)

4 b. — Apoi, domnilor era odată un ciubotar. Şi ciubotarul acela a plănuit el într-o zi să facă o pereche de ciubote cum n-au mai fost pe lume.

(*M. Sadoveanu* — Domnu' Trandafir)

5 a. Mi s-a întîmplat de multe ori ca la nouă seara, în veşnicia de întuneric care mă înconjura, să am sentimentul că miezul nopţii trecuse demult. Gîndul că la ora aceea viaţa oraşelor continua sub lumina marilor becuri electrice, mi se părea de-a dreptul fantastic, privind realităţi de pe altă planetă.

(*Geo Bogza* — Porţile măreţiei)

5 b. Timpul a venit pentru aceste pămînturi pe care ne aflăm să fie scoase din întunericul adînc care le-a aco-

perit de la început: din vremea îndepărtată cînd apele s-au retras de pe întinderea lor și au încetat să mai fie strivite funduri de mare.

(*Geo Bogza* — Porțile măreției)

6. Sînt amintiri cu-adîncă apă,
ca-ntr-o fîntînă cu oglinzi
și altele ce albii sapă
spre care mergi, spre care tinzi.

(*V. Porumbacu* — An-Son-Hi)

Propoziții atributive determinative și explicative

Exercițiul 466. Stabiliți care propoziții — din textele de mai jos — sînt atributive determinative și care atributive explicative. Explicați punctuația folosită.

1. Turcii, care trecuseră în insula cea mare, căutară să ajute pe ticăiții lor frați.

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. ...și-au scos cimpoiul din desagi, l-au umflat, l-au pregătit și răzămîndu-se de un brad au început a suna cîntecul cel mai frumos, cel mai jalnic, cel mai cu suflet ce am auzit eu pe lume: doina de la munte, acea melodie curat românească, în care toată inima omului să tălmăcește prin suspinuri puternice și prin note dulci și duioase, doina jalnică, care face pe romîn să ofteze fără voie și care cuprinde în sînul ei un dor tainic după o fericire pierdută.

(*V. Alecsandri* — O primblare la munți)

3 a. Memoria, care mi-a fost totdeauna tovarăș fidel, îmi aduce uneori din trecut, cum aduce marea la țărm din adîncimi, sfărîmături ale începuturilor mele de odinioară.

(*M. Sadoveanu* — Păcatele tinereților)

3 b. Am rătăcit amîndoi multe zile, prin cotloanele necunoscute ale stuhului ș-ale fluviului. Eram în tovărășia unui prieten distins, care acum nu mai este, sub ocrotirea lui și-ntr-un vaporaș harnic și curat. Cum am ieșit în lungul Dunării, printre luncile cele mari de sălcii, care se închinau lin la suflarea vîntului, am înțeles că intrăm în altă viață, ori într-un basm.

(*M. Sadoveanu* — Mirajul)

Scanned with OKEN Scanner

3 c. Moș Savu a privit cu mîhnire pe fratele său copacul, care își scutura în boarea vîntului de asfințit frunzele pălite de seceta acelei primăveri. Privirea lui s-a dus mai departe, spre oglinzile rîului, care scînteiau printre lunci, și spre munții încununați de cețuri albăstrii.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

4. Obrazu-n care-amare asprimi de iască
au scris răbojul vieții de țăran,
acum abia începe să zîmbească.

(V. Porumbacu — Mama)

5. — Pe omul cu care am stat de vorbă, dragii mei, îl cheamă Vasili Antonovici, îi rus și a ajuns la noi în țară pribegind pe o corabie răsculată, căreia îi zicea Potemkin. Pentru că, dragii mei, asta trebuie s-o știți de la bun început: în Rusia, care-i cea mai mare împărăție știută de mine și care începe de la Prut și se isprăvește tocmai în Marea unde sfîrșesc pămînturile chitailor, în Rusia, dragii mei, poporul s-a ridicat împotriva stăpînirii, împotriva împăratului, împotriva boierimii.

(V. Em. Galan — Zorii robilor)

Construcții echivalente cu o propoziție atributivă

Exercițiul 467. Înlocuiți — cu construcții echivalente — subordonatele atributive scrise cu litere cursive, din fragmentele de mai jos; arătați — de fiecare dată — prin ce parte de propoziție s-a făcut substituirea lor.

1. Am fost închis într-o odaie unde drept tovarăși aveam o întreagă movilă de ciobote rupte și colonia de șoareci *care se statornicise în ele.*

(C. Mille — Dinu Milian)

2. Soarele însuflețea cu lumina de aur idealizat a razelor sale picăturile mari și grele de rouă curată, *care atîrnau pe vîrful negru-verde al fiecărei frunze mici și ascuțite de brad.*

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

3. Pe toată întinderea cerului, *care se sfîșie pe crestele munților*, nu se definesc norii, peste o boltă de catifea albastră.

(Al. Sahia — Uzina vie)

4 a. Pe dumneavoastră, unchеșilor, *care-mi sînteți părinți și rude bune*, tot am a vă mai întreba, a doua oară, ceva! Cine-a zdrobit cu buzduganul și-a ucis pe tatăl meu, care a luptat cu dumneavoastră alături, cînd erați tineri?

(*M. Sadoveanu* — Neamul Șoimărești)

4 b. ...se auzea numai susurul frunzelor arse *pe care vîntul le purta în vîrtej spre culmea dîmbului.*

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

5. MIHAI: ...sîntem fii ai clasei muncitoare, ai acestui popor harnic, *care veacuri de-a rîndul a fost asuprit și batjocorit de boieri, iar apoi de fabricanți și bancheri.*

(*N. Moraru* și *A. Baranga* — Pentru fericirea poporului)

Exercițiul 468. Transformați atributele scrise cu litere cursive în propoziții atributive. Analizați atît atributul, cît și propoziția subordonată obținută.

1. ...Am avut nespusa mulțumire *de a-l scăpa* și *de a-l reintegra* iarăși în postul său de pitar al casei.

(*V. Alecsandri* — Vasile Porojan)

2. Fruntaș, între Rușanii tîrgoveți, era și Iordache Cojocarul, *om cu stare*..., care nu rîdea niciodată și bătea pe calfe de le zvînta.

(*G. Galaction* — Lîngă apa Vodislavei)

3. Numai în cămașă, Iordache Mantu ședea pe un fel de tron, pe prispa *rămasă* din una din odăile pe care le locuise pe vremuri.

(*I. Călugăru* — Copilăria unui netrebnic)

4. Stă Bălcescu la-nchisoare
Zidu-i gheață, patu-i tare,
Mucigaiul și bureții
Îi împodobesc pereții,
Umezeala *șiroindă*
Îi e chipului oglindă.

(*Eug. Jebeleanu* — Bălcescu)

Scanned with OKEN Scanner

PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ DIRECTĂ

Exercițiul 469. Găsiți subordonatele completive directe din textele de mai jos. Arătați prin ce sînt introduse în frază și ce parte din propoziția regentă determină.

1. Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim;
Măcar că se află oameni care nu pricep deloc
Cum a putut să vorbească un sălbatic dobitoc
Și care vin să te-ntrebe dacă e adevărat
Că în vremea veche cîinii au vorbit așa curat?...
Tu, care-ai zis odată cum că neamurile-ncep
Prin poezie ființa și-a lor stare de-și pricep,
Slăbiciunea muzei mele vino a o îndrepta.

(Gr. Alexandrescu — Epistolă marelui logofăt I. Văcărescu)

2. După ceremonia dulceților și a cafelii, cucoana începe a-și arăta turbanul și boierul a spune novitale. Spune cum a petrecut; cum s-a eglindisit [1] la bal la curte; ce mai confeti și ghețate a mîncat; cum îl invitau toate damele la danț; cum era balul de frumos; sala era pardosită cu oglinzi, pereții de porțelan, ușile de cristal și mobilele de chihlimbar...!

(C. Negruzzi — Fiziologia provințialului)

3 a. Am jurat că peste dînșii să trec falnic, fără păs
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăz.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3 b. Ea nu știe c-acel demon vrea să aibă de model
Marmura-i cu ochii negri și cu glas de porumbel
Și că nu-i cere drept jertfă pe-un altar înalt să moară.

(M. Eminescu — Scrisoarea V)

4. Acum să-mi spui tu cine ești, de unde vii și încotro te duci, că de nu, acolo îți putrezesc ciolanele.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

5. Cum, cînd ești așa de tînăr, e o glorie a spune
C-ai îmbătrînit și setea de viață te răpune,
Că nimic pe lumea asta să te miște nu mai poate,
Că te-ai zbuciumat zădarnic și te-ai săturat de toate?

(A. Vlahuță — Unde ni sînt visătorii?)

---

[1] s-a distrat.

Scanned with OKEN Scanner

6. Te întreb, reveni sublocotenentul, dacă dorești ceva.

(*Al. Sahia* — Execuția din primăvară)

7 a. Străinii nu pricepeau de ce mă frământ.

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

7 b. Mie numai să-mi spuneți, dacă puteți, cine ați văzut pe-un om de la noi călare pe-un cal negru, țintat în frunte, și-n cap cu căciulă brumărie.

(*M. Sadoveanu* — Baltagul)

Construcții echivalente cu o propoziție completivă directă

Exercițiul 470. Analizați subordonatele completive directe. Înlocuiți-le pe cele scrise cu litere cursive cu construcții echivalente și arătați cum s-a făcut substituirea.

1. Caloiene, ene,
Du-te-n cer și cere
Să deschiză porțile
Să sloboază ploile.

(Folclor)

2. Ai putea să lepezi cîrma și lopețile să lepezi,
După propria lor voie să ne ducă unde repezi,
Căci oriunde numai ele ar dori *ca să ne poarte*,
Pretutindeni fericire.....

(*M. Eminescu* — Scrisoarea IV)

3. Era mai liniștit și totuși își dădea seama în adîncul sufletului că liniștea caută doar *să-i adoarmă presimțirea* și *să-l înșele.*

(*L. Rebreanu* — Ițic Ștrul dezertor)

4 a. ...duduia Lizuca privi în juru-i. Văzu *cum toate jivinele și paserile s-au întors cu ochii lucind către domniță...*

(*M. Sadoveanu* — Dumbrava minunată)

4 b. ...s-a întors și ne-a poftit la stăpînul său. E un om cuvios, cu barbă albă și ne-a îndemnat *să aducem pe mai marele nostru.*

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

5. Nu, n-ați ucis fîntîna. Nu e oarbă,
Cu mii de guri așteaptă *să vă soarbă*

Şi ne învaţă cum să vă urîm,
Cum să luptăm, cum să vă doborîm!

(Eug. Jebeleanu — Fîntîna din Coreea)

Exerciţiul 471. Subliniaţi cu o linie subordonatele subiective şi cu două linii subordonatele completive directe; stabiliţi — pentru fiecare dintre ele — care este propoziţia regentă.

El le zise încă să-şi aducă aminte de cruzimea vrăjmaşului, care nu iartă niciodată pe cei biruiţi, cu atît mai mult pe cei ce s-au revoltat; că nu este destul că a scuturat jugul robiei, că a înoit vechile legături cu împăratul şi că s-a pus sub o putere ardeleană, dacă prin faptă strălucită ei nu vor căuta a întemeia această vrednică hotărîre; iară mai cu seamă pentru cinstea legii, ca să dovedească turcilor că de le-a călcat ei mai înainte patria, a fost numai din pricina neunirii lor; dar că acum, cînd toate puterile vecine stau în bună înţelegere împreună, trebuie a dobîndi prin unire ceea ce a pierdut prin zavistie şi împărecheri şi a goni pe aceşti cruzi tirani dincolo de strîmtoarea lor, cînd bătîndu-i, cînd gonindu-i din cele mai bune cetăţi ale lor, astfel încît ei prăpădiră cea mai bună parte din acea armie ce Sinan dusese în Ungaria.

În sfîrşit, încheie zicîndu-le — acum pot şi romînii dobîndi o asemenea glorie, căci toate dovedesc că vor avea aceeaşi norocire.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

Exerciţiul 472. Transformaţi propoziţiile interogative indirecte în propoziţii interogative directe. Completaţi cu punctuaţia necesară. Explicaţi schimbările.

1. Şi ducîndu-l pe acel om la Ştefan-vodă, l-au întrebat Ştefan-vodă el au strigat aşa tare şi pentru ce ară dumineca?

(I. Neculce — O samă de cuvinte)

2. Se zice că intrînd Tăut în sala marelui vizir, îşi trase cizmele şi le dete slugei sale, poruncindu-i să le ţie în sală, înaintea lui, de care lucru mirîndu-se vizirul, îl întrebă nu cumva îi e teamă să nu i le fure cineva.

(N. Bălcescu — Ion Tăutul, mare logofăt al Moldovei)

3a. Acuma după nişte sfaturi ale soţiei domnului Vasiliu şi după învăţătura domnului Toma, îi rămîne să mai

Scanned with OKEN Scanner

facă un drum pînă la Borca, să întrebe pe cale, ș-acolo, încăodată, dacă Lipan n-a fost zărit cumva întorcîndu-se din Stînișoara.

(M. Sadoveanu — Baltagul)

3 b. Eram ca într-o domnie a mea. Nimeni nu mă tulbura, nimeni nu mă întreba unde mă duc, ce fac...

(M. Sadoveanu — La apa Moldovei)

4. L-am întrebat odată, ca să intru în vorbă cu el, de unde are urmele de răni de pe piept și din spinare...

(P. Dumitriu — Prietenul meu Sava)

Exercițiul 473. Găsiți subordonatele completive directe, arătați prin ce sînt introduse; explicați punctuația. Faceți schema frazei și încercuiți cu roșu subordonatele completive directe.

1. Eu mă duc în faptul zilei, mă așez pe malu-i verde
Și privesc cum apa curge și la cotituri se pierde,
Cum se schimbă-n vălurele pe prundișul lunecos,
Cum adoarme la bulboace, săpînd malul nisipos.

(V. Alecsandri — Malul Siretului)

2. Priviți! ...pe cerul negru se-ntinde-un roș de sînge
Din depărtare suflă un vînt ce geme, plînge.
Și spune că în zare ard sate și orașe,
Că fiare fără număr ucid copii în fașe,
Că țara e-n nevoie, că mor romîni sub chinuri...

(V. Alecsandri — Dumbrava Roșie)

PROPOZIȚIA COMPLETIVĂ INDIRECTĂ

Exercițiul 474. Stabiliți subordonatele completive indirecte din textele de mai jos. Arătați prin ce sînt introduse în frază, ce parte de vorbire — din propoziția regentă — determină. Faceți schema frazei.

1. Cine-a stîrnit cătănia
Mînca-i-ar casa pustia
Și nevasta văduvia
Și copiii sărăcia.

(Folclor)

2 a. Într-altă zi ne trezim că iar vine părintele la școală cu moș Fotea, cojocarul satului.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

Scanned with OKEN Scanner

2 b. Şi găsim un mijloc nu se poate mai nimerit: noaptea, cînd vor dormi toţi, să punem poştă la talpe cui vom socoti noi.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

3. Ea a doua zi se miră, cum de firele sînt rupte.

(*M. Eminescu* — Călin)

4. Mi s-a întîmplat să pierz un amic, un bun amic, şi nu mă pot căi îndestul de această nereparabilă pierdere; de-aceea trebuie să spun oricui vrea să m-asculte, trista mea întîmplare.

(*I. E. Caragiale* — Infamie)

5 a. Ca şi alţi oameni ai Deltei, bătrînul ştia să pregătească o ciorbă pescărească, pe care sînt sigur că n-ai uitat-o.

(*M. Sadoveanu* — Miraj)

5 b. Duduia Lizuca se minuna cum o fiinţă aşa de închisă şi de ursuză ca bursucul poate să joace şi să fie veselă.

(*M. Sadoveanu* — Dumbrava minunată)

5 c. De asemenea mă mir că aşa dihanie cît un berbecuţ a putut cădea dintr-un singur halici... Aşijderea te vestesc că nu ţi se va mai repeta nici lovitura.

(*M. Sadoveanu* — La apa Moldovei)

5 d. Au cercat stăpînitorii vremelnici de la Liov să încredinţeze lumea că Potcoavă ar fi fost îngropat la biserica moldovenească.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

6 a. De-aceea grunţuroasele-mi cuvinte
Nu-s duioşii dulcege, ci porunci,
Ori arme de omor cu care arunci
În cei ce ni s-au pus de-a curmezişul.

(*M. Beniuc* — Ţara)

6 b. Octomvre, al clasei ce luptă
Cu cei ce din sînge se-nfruptă
Din sîngele nostru, fîrtate,
Ne-aduce şi nouă dreptate.

(*M. Beniuc* — Veniserăm flăcău de pe Crişuri)

6 c. Ține minte: vînt de sameni azi,
Mîine ai furtună din ce sameni.

(*M. Beniuc* — Letopiseț)

7 a. ...era umbră și Eftei, crîșmarul, scosese două mese. Plutonierul se așeză la una din ele și se uită cîteva clipe cum vin scîrțiind căruțele și carele pe ulița colbăită, cum se joacă niște copii și se încaieră cîinii, cum umblă clătinîndu-se un pescar beat cu cizmele pline de praf, cum trec patru fete cu broboade trandafirii care se țin de mijloc una pe alta și cîntă în tactul mersului un cîntec minunat pe trei glasuri...

(*P. Dumitriu* — Pasărea furtunii)

7 b. Rizea își dădu seama că fețele celor din grup nu erau îngălbenite și brăzdate de aceeași suferință ca ale oamenilor de la ei din sat, fețe cafenii asemenea cu pămîntul de toamnă și cu cîmpul ruginit.

(*P. Dumitriu* — Bijuterii de familie)

Construcții echivalente cu o propoziție completivă indirectă

Exercițiul 475. Înlocuiți subordonatele completive indirecte cu construcții echivalente și arătați prin ce s-a făcut substituirea lor.

1 a. ...la zi-ntîi de aprilie este un fel de datorie, pentru cine ține la tradițiuni, să mintă și să mistifice, inspirat ori nu.

(*I. L. Caragiale* — 1 Aprilie)

1 b. Cîte trele părțile erau interesate să lucreze cu cea mai perfectă discrețiune...

(*I. L. Caragiale* — Reportaj)

2. Foc, celor ce-au ucis și jură,
Bogaților, plumb cald în gură
Pumnal, celor mîndriți cu rangul
Și cui își vinde țara, dați-i streangul.

(*G. Coșbuc* — Proverbe indice)

3. Oamenii de aici sînt-prea doritori să afle cine-s drumeții.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

Scanned with OKEN Scanner

4. Cu ce-am spus, aici, acu
Eu am isprăvit, Effendi,
Dar norodul — poate nu.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

Exercițiul 476. Analizați subordonatele predicative, completive directe și indirecte din textele date; arătați prin ce este introdusă fiecare subordonată; analizați verbele din propozițiile regente.

1. Și soarele-n splendoare din neguri răsărise
Părea că vrea s-admire pe-acel ce se fălise
Că lumea îngrozită, privind spre răsărit
Vedea-va-n loc de soare al său chip strălucit.

(V. Alecsandri — Dumbrava Roșie)

2 a. Și madam' Marinescu, și madam' Georgescu steteau la fereastră și se uitau cum trec pe dinaintea caselor dumnealor calabalîcuri peste calabalîcuri, și auzeau cum drăcuiesc cucoanele mergînd, care cu o lampă, care cu o colivie, care cu un cățeluș în brațe, pe urma calabalîcului ei fiecare, și atunci un fel de mîhnire le cuprindea pe amîndouă.

(I. L. Caragiale — De închiriat...)

2 b. ...totdeauna modest, simplu și fără nici o pretenție, mă pune în curent cu tot ce se petrece în sferele înalte. Omul acesta pare că nu știe cît prețuiește pentru mine amiciția lui: nu-și face idee desigur, ce fericit sînt eu cînd aflu de la dînsul importantele secrete ale zeilor.

(I. L. Caragiale — Amicul X...)

3 a. Cîteodată ți se părea că au pierit, că nu le mai zărești, că apa de un verde întunecat, ce se umbrea spre adîncimi, a rămas pustie; apoi îți dădeai seama fără de veste că sub ochii tăi trec iarăși puzderie de pești.

Cînd îi arătase fetei cîrdurile de scrumbii și-și adusese aminte cum stătuse cu ea tot așa, privind alt banc de scrumbii călătoare nu cu multă vreme înainte, Cozma se tulbură și i se înmuie inima.

(P. Dumitriu — Pasărea furtunii)

3 b. Alerga prin vîrtejurile de ninsoare în care ar fi vrut să se topească, să se ascundă; și știind că un singur om e să-l ajungă, se gîndea cu amară deznădejde că arun.

Scanned with OKEN Scanner

case pușca în zăpadă și n-avea altă apărare decît un cuțit mînuit de un pumn prea slab, de un braț uscat, slăbit de fugă, amorțit.

(*P. Dumitriu* — Vînătoare de lupi)

PROPOZIȚII SUBORDONATE CIRCUMSTANȚIALE

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE LOC

Exercițiul 477. Găsiți în textele de mai jos propozițiile circumstanțiale de loc. Arătați prin ce sînt introduse în frază și explicați punctuația lor.

1. Ori încotro te-ai uita, vezi culori felurite, ca un întins curcubeu, și tabloul cel mai încîntător farmecă vederea.

(*N. Bălcescu*—Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2 a. Acum degrabă să-mi aduci pe fata împăratului Roș de unde știi și cum îi ști tu.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

2 b. — Măi, nu cumva să vă împingă mititelul să intrați înaintea mea unde ne-a duce omul țapului celui roș, că nu mai ajungeți să vedeți ziua de mîne.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

2 c. Haiti! lipsește dinaintea mea și du-te unde-a dus surdul roata și mutul iapa.

(*I. Creangă* — Dănilă Prepeleac)

3 a. Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

3 b. Pe unde trece ea, fața pămîntului se usucă, satele se risipesc, tîrgurile cad năruite.

(*M. Eminescu* — Făt-Frumos din lacrimă)

3 c. Iar tu, Hyperion, rămîi
Oriunde ai apune...

(*M. Eminescu* — Luceafărul)

4. Vine din cine știe ce sfere înalte să-mi facă onoarea a sta într-o berărie populară alături de mine.

(I. L. Caragiale — Amicul X)

5. Acolo unde Eminescu n-a atins sufletul omenesc decît cu fluturarea ușoară de aripi a geniului său, Vlahuță a răscolit... tot sufletul omenesc, dezvăluindu-i cutele cele mai ascunse.

(P. Bujor — În amintirea poetului A. Vlahuță)

6. Ia uită-te, pămîntul ce-mbrăcat e...
Cresc flori pe unde calci, și rîde firea.

(A. Vlahuță — 1907)

7. Mă sculai în picioare, de cum stăteam lungit și mă uitai cercetător spre unde-și îndrepta Pisicuța privirile...

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

8. Departe-n țara holdelor bogate,
Acolo unde foamea e regină,
Au fost furtuni....

(P. Cerna — Zile de durere)

9. M-am supărat că văd pe unii ducîndu-se acolo de unde mă întorc eu.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

10. Pe unde n-a fost pînă acum nimic,
O lume nouă eu am să ridic!

(M. Beniuc — Cu sania fără clopoței)

11. Fiecare val trecut pe piatră
Scrîșnește parcă mînios și latră
Ca la un dușman ce dă tîrcoale
Noaptea, pe furiș prin vale,
Și unde miști, unde te duci,
Morminte-s peste tot și cruci.

(M. Beniuc — Țara)

12 a. Din depărtare, de acolo de unde cîmpia se îneca în pulberi, se ivi întîi un punct negru apoi încă unul.

(P. Dumitriu — Pasărea furtunii)

Scanned with OKEN Scanner

12 b. Jos, undeva, sub zidurile dărîmate la piciorul falezei de lut, acolo, unde vîntul de noapte mișca peste plaja pustie hîrtii și bucăți de ziar, fremătau valurile grele ale Mării Negre.

(*P. Dumitriu* — Pasărea furtunii)

13. Oriunde-aș fi mă cheamă Bărăganul
sălaș al pîinii, leagăn de vîntoase.

(*M. Dragomir* — În bătaia crivățului)

14. Sosesc de unde nu te-aștepți,
Se duc pe unde nu se știe,
Privesc cu milă către prunci
Și către prispa ta pustie.

(*Eug. Jebeleanu* — Bălcescu)

Exercițiul 478. Arătați felul propozițiilor introduse în frază cu adverbul *unde*.

1. Omul își îndreaptă pasul lîngă vechiul stejăriș
Unde umbra cu lumina se alungă sub frunziș.

(*V. Alecsandri* — Lunca din Mircești)

2. Mihnea îi răspunse pe scurt, unde nu se pot înțelege de-a dreptul, și părintele, întorcîndu-se spre norod, îi dete obicinuita binecuvîntare.

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

3. ...du-te la tată-tău și cere să-ți deie calul, armele și hainele cu care a fost el mire și atunci ai să te poți duce unde n-au putut merge frații tăi.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

4. Ce cauți unde bate luna
Pe-un alb izvor tremurător
Și unde păsările-ntr-una
Se-ntrec cu glas ciripitor?

(*M. Eminescu* — Diana)

5. Nu știu dacă cunoaște careva dintre cei mai tineri unde a fost prisaca lui Buburuz...

(*M. Sadoveanu* — Prisaca de altă dată)

6 a. Peste două zile încă nu plecaseră îndărăt pe mare la lucru. În sfîrșit, comandantul și Nicolau îi convinseră

să discute cu toţii unde se va pescui. Pescarii primiră, de plictiseală. Stăteau de pomană pe vas; unii îşi făceau veacul la cambuză, unde Iermolai nu se mai putea ţine pe picioare.

(P. Dumitriu — Pasărea furtunii)

6 b. Marea era lucie şi se pierdea la orizont în asemenea întinderi liniştite şi aurii, încît nu se putea desluşi unde începea cerul.

(P. Dumitriu — Pasărea furtunii)

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE TIMP

Exerciţiul 479. Găsiţi propoziţiile circumstanţiale de timp din textele ce urmează. Arătaţi ce funcţie îndeplinesc, prin ce sînt introduse în frază şi ce raport temporal (între subordonată şi regentă) exprimă.

1. Frunză verde trei aguzi,
sus în munţi
la-nalte curţi,
cînd ciocoii stau la masă,
eu le ţin lumina-n casă;
cînd dau să m-aşez şi eu,
ciocoii se uită rău;
cînd iau o îmbucătură
mi-ajung lacrimile-n gură;
cînd mă culc să m-odihnesc
vin ciocoii mă lovesc;
cînd eu gem de supărare,
rîd ciocoii-n gura mare.

(Folclor)

2. Iar Ştefan-vodă Tomşa, dacă omorî pre Despot-vodă la Suceava şi bătu pre Mircea-vodă, se întoarse la Iaşi.

(Gr. Ureche — Letopiseţul Ţării Moldovei)

3. După ce a ruinat de ajuns pe nenorocitul boier, care nu l-a lăsat să piară de foame pe drumuri, şi după ce şi-a luat rangul de pitar, la care nu era vătav să nu aspire, omul nostru caută un pretext şi părăseşte casa stăpînului, tocmai atunci cînd acesta simte mai mare nevoie de dînsul.

(N. Filimon — Ciocoii vechi şi noi)

4 a. ...n-am închis ochii, nici cît ai scăpăra din amnar.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 b. Cucoșul, cum scăpă din mîinile moșneagului, fugi de-acasă și umblă pe drumuri. Și cum mergea el pe un drum, numai iacă găsește o punguță cu doi bani. Și cum o găsește, o și ia în clonț și se întoarnă cu dînsa înapoi, spre casa moșneagului.

(I. Creangă — Punguța cu doi bani)

5 a. La-nceput, pe cînd ființă nu era, nici neființă,
Pe cînd totul era lipsă de viață și voință,
Cînd nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns,
Cînd pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns,
Fu prăpastie? genune? Fu noian întins de ape?

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

5 b. De cînd codrul, dragul codru, troienindu-și frunza toată
Își deschide-a lui adîncuri, fața lunei să le bată,
Tristă-i firea.

(M. Eminescu — Călin)

5 c. O desmiardă, pîn'ce fruntea-mi este netedă și lină,
O! desmiardă, pîn'ești junâ ca lumina cea de soare,
Pîn'ești clară ca o rouă, pîn'ești dulce ca o floare,
Pîn'nu-i fața mea zbîrcită, pîn'nu-i inima bătrînă.

(M. Eminescu — Noaptea)

6. Cît ce a rămas singur bouar, a trimis la stăpîn acasă toți boii care nu erau pe placul lui.

(I. Agîrbiceanu — Comoara)

7. Frumoasă ești, pădurea mea,
Cînd umbra-i încă rară
Și printre crengi adie-abia
Un vînt de primăvară...

Cînd de sub frunze moarte ies
În umbră viorele,
Iar eu străbat huceagul des
Cu gîndurile mele...

Cînd strălucesc sub rouă grea
Cărări de soare pline,
Frumoasă ești, pădurea mea,
Și singură ca mine.

(G. Topîrceanu — Cîntec)

8. După ce descalec, se duce zburînd vesel cu celălalt Vasile să se încredințeze, cu coada ochiului numai, că este într-un colț anume căldare, cu anume ovăz vînturat și spălat. Îndată ce știe că este, stă cuminte și răbdător, sufere toate șumuiacurile de paie, toate frecăturile și operațiile de curățire ale soldatului. Cînd se isprăvește, amîndoi oftează cu ușurare.

(M. Sadoveanu — În pîraiele primăverii)

9. Îmi aduc aminte că, ori de cîte ori plecam, plecau și un soi de vultureni din pădurea Mînăstioarei...

(Eus. Camilar — Vulturenii de azi și de demult)

10. Și-n timp ce muncitorii din mine scot la soare
Ștînci de cărbuni ca niște cirezi de aprigi tauri,
Ca să tîrască focu-n imensele furnale,
Să filfîie în vetre lumina lui de aur,
Se despletește ploaia pe umerii planetei.

(Eug. Jebeleanu — Scutul păcii)

11. Din fîntînile și gropanele adînci, grădinarii, nădușind, scoteau apa cu gălețile și udau răzoarele cu ceapă și usturoi, cu roșii și vinete, și pogoanele cu ridichi, cu brozbe și varză albă, de cum se lăsa seara și se mai potolea pîrjolul soarelui, pînă dincolo de miezul nopții, cînd începea să se ridice la răsărit lumina alburie a zorilor.

(Z. Stancu — Dulăii)

12 a. Cu o durere grea sfredelitoare în osul piciorului său neputincios, Rizea intră de unul singur pe peronul gării, în vreme ce ai lui se amestecau cu cei din Salcia.

(P. Dumitriu — Bijuterii de familie)

12 b. Pe măsură ce se apropiau de casa lui Scăpău, oamenii se strînseră unii într-alții și murmurul greu deveni mai scăzut.

(P. Dumitriu — Nopțile din iunie)

13. Cum să nu cînți această viață,
Avîntul ei, căldura ei,
Cînd totul merge înainte
Și lasă-n urmă anii grei,

Scanned with OKEN Scanner

Cînd porți în mîna ta puterea
Desvrăjitoare de comori,
Cînd simți cum țara înflorește
Sub pașii tăi cutezători?

(*Eug. Frunză* — Luminile roșului Octombre)

Construcții echivalente cu o propoziție temporală

Exercițiul 480. Înlocuiți — cu construcții echivalente — subordonatele temporale din fragmentele de mai jos. Arătați — de fiecare dată — prin ce s-a făcut substituirea lor.

1 a. Cînd sfanții isnafului erau pe sfîrșite, tunurile cu roatele îmbrăcate în paie, ajungeau în dosul palatului, în vreme ce, prin față, intrau conspiratorii sus, salutați de garda vînătorilor.

(*I. L. Caragiale* — Jertfa patriotică)

1 b. E casa lui Hagi Ilie, lumînărarul de la Sf. Gheorghe din Ploești, unde am stat atîta vreme cu chirie pînă să-mi completez studiile și să-mi obțin diploma de patru clase primare la școala domnească.

(*I. L. Caragiale* — Caut casă...)

2. Liniștită și blîndă se arăta marea, cînd am plecat din Sulina. Și cînd ne-a prins în larg a și început a se posomorî și, din ce în ce cu mînie, a-și ridica oștirile de valuri înaintea noastră.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

3. Tiran mi-ai zis? O, nu, sînt bun,
Și nu tiran, precum tu spui,
Dar cînd pe șarpe-n sîn îl pui
Și-n sîn îl lași să scoată pui,
Nu ești un laș nebun?

(*D. Th. Neculuță* — Moment de revoltă)

4 a. Cum am trecut balta, m-am coborît și am început a umbla printre gîrle, căutînd rațe... Cînd s-au isprăvit ogoarele de porumb, între mine și baltă a rămas un fînaț cosit.

(*M. Sadoveanu* — La apa Moldovei)

4 b. Atunci, după ce s-a lăsat de morărit, bătrînul ne-a îndemnat pe o seamă dintre noi să venim aici, în dumbrava de la Buciumeni.

(*M. Sadoveanu* — Dumbrava minunată)

4 c. Cînd ne întoarcem sara, sîntem reci ca niște sloiuri de gheață. Sui greu treptele scării. Pînă ce mă dezbrac, pînă ce mă pot așeza la căldură, lîngă sobă, mi se pare că trece un an.

(*M. Sadoveanu* — Cufundarul)

4 d. Cum m-am arătat, rățele sălbatece au și strigat la mine.

(*M. Sadoveanu* — La apa Moldovei)

4 e. Cînd, în 1900, s-a deschis asupra vechiului Iași o primăvară strălucită, Nicușor Beldiceanu a simțit chemarea florilor și a privighetorilor și, coborîndu-se din sihăstria lui, a ieșit la lumină.

(*M. Sadoveanu* — Păcatele tinereților)

Exercițiul 481. Explicați punctuația cerută de așezarea circumstanțialei de timp.

1. Cînd tot se-nveselește, cînd toți aici se-ncîntă
Cînd toți își au plăcerea și zile fără nori,
Un suflet numai plînge, în doru-i se avîntă
L-a patriei dulci plaiuri, la cîmpii-i rîzători.

(*M. Eminescu* — Din străinătate)

2. Și cum vorbeau, un tropot iute de cal răzbătu prin noapte, se apropie și se opri în dreptul perdelii.

(*M. Sadoveanu* — Bordeienii)

3. Nu uit nicicînd, dar cînd e primăvară
și ies copii, la bile, pe maidan,
cînd ploaia ciocănește-n pomi ușoară,
simt, mai adînc că sînt de neam țăran.

(*M. Dragomir* — Primăvara)

Exercițiul 482. Stabiliți subordonatele cauzale din textele de mai jos. Arătați ce funcțiuni îndeplinesc și prin ce sînt introduse în frază.

1. Iar atîta dragoste arăta împăratul către Dimitrașco-vodă, unde văzuse că s-au închinat de bună voia lui, că se tindea cu amîndouă mîinile și cuprindea pe Dimitrașco-vodă de grumaz și-l săruta pe față, pe cap și pe ochi, ca un părinte pe un fiiu al său.

(*I. Neculce* — Letopisețul Moldovei)

2. ...O naționalitate, oricît de mică va fi, trebuie respectată, căci sfînt e dreptul ce are ea de a trăi în pămîntul ce ocupă... acest drept natural e pe d-asupra oricărui drept istoric, de vreme ce pămîntul este al oamenilor, iar nu oamenii ai pămîntului.

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

3. Ce! oare socotit-ați voi că, unde a răposat Ciobanul, o să rămînă turma în ghearele voastre ca să o jăfuiți după cum vă place?

(*Al. Odobescu* — Doamna Chiajna)

4. Timpul mort și-ntinde trupul, și devine vecinicie,
Căci nimic nu se întîmplă în întinderea pustie
Și în noaptea neființei, totul cade, totul tace
Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace...

(*M. Eminescu* — Scrisoarea I)

5 a. Și să nu credeți că nu mi-am ținut cuvîntul de joi pînă mai de-apoi, pentru că așa am fost eu, răbdător și statornic la vorbă, în felul meu.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

5 b. ...și amîndoi bătrînii aceștia erau albi ca iarna și posomorîți ca vremea aceea, din pricină că n-aveau copii.

(*I. Creangă* — Povestea porcului)

6. Acum vreo cîțiva ani, compania lui Moș Teacă a fost detașată pe frontieră. ca să păzească împotriva boalelor de vite.

Scanned with OKEN Scanner

Ideea asta-i convenea grozav, pentru că pe frontieră e mai puțină disciplină din partea ofițerilor și viața e mai regulată. Unde mai pui că se pot face și economii, de vreme ce nu sînt atîtea cheltueli.

(*Ant. Bacalbașa* — Moș Teacă)

7. Cît de frumoasă te-ai gătit,
Natură, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aș vrea să plîng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, și-o să mă-ngrop și eu!

(*G. Coșbuc* — Vara)

8. Nu puteau toți să ia același drum, întîi fiindcă drumurile erau mai multe și al doilea fiindcă locurile de scăpare erau așijderea mai multe.

(*G. Galaction* — Lîngă apa Vodislavei)

9 a. Aș voi să ne aducem aminte totdeauna că cei care, an de an, au lăsat să li se strecoare printre degete sute de milioane pentru mărunțișuri zădarnice, au respins între foame și mizerie pe cel mai mare poet pentru că nu era nici alegător cu influență, nu avea nici rude cu trecere, nici protecție la fuste, nici se încovoia înaintea marilor zilei.

(*M. Sadoveanu* — Monumentul lui Eminescu)

9 b. Sfatul din urmă al profesorului meu îmi era ușor să-l urmez, întrucît însuflețirea mea pentru tot ce făcusem dura prea puțin.

(*M. Sadoveanu* — Primele îndemnuri)

10. Eu nu cînt că știu cînta
Dar mi-e dragă țara mea.
Eu nu cînt că știu să cînt
Dar mi-e drag acest pămînt.

(*M. Banuș* — Țara mea)

Construcţii echivalente cu o propoziţie cauzală

Exerciţiul 483. Înlocuiţi — cu construcţii echivalente — subordonatele cauzale din fragmentele de mai jos. Arătaţi — pentru fiecare în parte — cum s-a făcut substituirea.

1. ...vaca se va îmbarca pentru Malta, viţelul va rămîne pe loc, în ţară, întrucît nu are permis de export.

(J. Bart — Fără permis de export)

2. Şi fiindcă era toamnă şi strugurii se copseseră şi timpul era frumos, părintele Toda a grăit zîmbind:
— Trebuie să vii pe cîteve zile la mine.

(I. Slavici — Budulea Taichii)

3 a. Cum, acasă, nu se ocupa nimeni de mine, am rămas o vreme destul de îndelungată în sama monitorilor.

(M. Sadoveanu — Începuturi)

3 b. Din pricină că avea în mijlocul feţei un cartof de formă ciudată, oamenii de la Malu-Surpat îl porecliseră Cristea Trei-Nasuri.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

Exerciţiul 484. Argumentaţi oral de ce consideraţi necesar studiul literaturii romîne. Folosiţi propoziţii circumstanţiale de cauză.

Exerciţiul 485. Spuneţi de ce vă place mai mult teatrul decît cinematograful — sau de ce preferaţi personajul principal al unei opere literare, eroului altei opere.
Folosiţi propoziţii circumstanţiale de cauză.

PROPOZIŢIA CIRCUMSTANŢIALĂ DE SCOP SAU FINALĂ

Exerciţiul 486. Stabiliţi propoziţiile circumstanţiale de scop sau finale din textele ce urmează. Arătaţi ce funcţie îndeplinesc, prin ce sînt introduse în frază. Indicaţi modul verbului din propoziţia finală. Faceţi schema frazelor date.

1. Turcii trimiseră de chemară pe Antonie-vodă, să meargă cu toţi boiarii să-i îmbrace cu caftan.

(Radu Hr. Popescu — Istoria domnilor Ţării Romîneşti)

2. Deci împăratul nostru oblicind de această faptă, m-au ales pre mine cu această oaste să ies înainte, întru întîmpinarea măriei-tale, ca să stau să vorovesc cu măriata şi să punem la o cale pentru această pradă ce ne-aţi făcut, ca să facem pace.

(I. Neculce — Letopiseţul Moldovei)

Scanned with OKEN Scanner

3. Rîd văzînd-u-te singur și-într-un colț d-oparte
Parc-ai fi mers acolo ca să compui o carte,
Iar nu ca să te bucuri cu lumea dimpreună.

(Gr. Alexandrescu — Satira duhului meu)

4 a. Văzînd eu că mi-am aprins paie-n cap cu asta, am șterpelit-o de-acasă numai cu beșica cea de porc, nu cumva să-mi ieie tata ciubotele și să rămîn de rușine înaintea tovarășilor.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4 b. Văzînd niște lișițe pe apă, zvîrr! cu toporul într-însele, cu chip să ucidă vreuna și s-o ducă peșcheș frățîne-său.

(I. Creangă — Dănilă Prepeleac)

5. Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu,
Și mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborît cu-al meu senin
Și m-am născut din ape.

(M. Eminescu — Luceafărul)

6. Munții învinși se dau la o parte. Zarea se deschide. Din stînga, de sub curmătura unui deal, vine rîul Bahna să întîmpine, să salute sosirea marelui fluviu la pragul țării, cu al cărui pămînt și destin se leagă pentru totdeauna. Din ce depărtări scoboară și cît a luptat Dunărea ca să străbată aici!

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

7. BĂLCESCU (Îngenuncheat, din adîncul ființei lui, ca un ecou al tuturor gîndurilor care îl frămîntă):
— Frate Tabacule, ai murit pentru ca poporul romîn să fie liber... pentru ca istoria acestei țări să fie alta... (îi mîngîie fruntea). Ai murit dăruindu-te tot... dintr-o singură dată... Așa cum o singură dată a murit oricare dintre eroii de pînă azi...

(Camil Petrescu — Bălcescu)

Scanned with OKEN Scanner

Construcții echivalente cu o propoziție finală

Exercițiul 487. Înlocuiți — cu construcții echivalente — subordonatele finale din frazele de mai jos. Arătați cum ați făcut substituirea.

1. — Dă, doamne, pe lume,
O ploaie cu spume,
Să facă pîraie
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mîndra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale,
S-o-ntoarcă din cale.

(Folclor)

2. Dacă te prinzi așa, apoi mergi de-ți adă feciorul încoace!

(I. Creangă — Povestea porcului)

3. Ai noștri tineri la Paris învață
La gît cravata cum se leagă, nodul,
Și-apoi ne vin de fericesc norodul
Cu chipul lor isteț de oaie creață.

(M. Eminescu — Ai noștri tineri)

4. M-am dus la sf. Ion să fac o vizită doamnei Maria Popescu o veche prietenă, ca s-o felicit pentru onomastica unicului său fiu, Ionel Popescu, un copilaș foarte drăguț de vreo opt anișori.

(I. L. Caragiale — Vizită)

Exercițiul 488. Subliniați cu o linie propozițiile circumstanțiale de cauză și cu două linii propozițiile circumstanțiale de scop.

1. Nu mi-au mai trebuit istoric străin să cetesc și să scriu că au fost scrise în inima mea.

(I. Neculce — Letopisețul Moldovei)

2. De ai norocire de a fi și d-ta evghenis din protipendas, vlăstar de viță aleasă, țandură de os sfînt, și ai trebuință a merge în provincie, fii sigur că ai să fii bine primit, găzduit, căutat și ospătat, pentru că ești așteptat c-o nespusă nerăbdare, ca să cununi pre toate fetele ce se mărită, ca să botezi pre toți copiii noi născuți, adică să te faci cuscru și cumătru cu un tîrg întreg, căci provințialul s-ar ține necununat și nebotezat, dacă n-ar fi cununat și botezat de un boier mare.

(C. Negruzzi — Fiziologia provințialului)

Scanned with OKEN Scanner

3. Pentru cea din urmă oară ea îmbrăcase albele podoabe și vălul de beteală ale miresei ca să ducă pe soțul ei la vecinicu-i lăcaș, căci după ziua aceea văduva nu mai scotea veștmintele cernite.

(*Al. Odobescu* — Doamna Chiajna)

4. D-apoi cu moș Chiorpec ciubotarul, vecinul nostru, ce năcaz aveam. Ba adică, drept vorbind, el avea năcaz cu mine, că una două, mă duceam la om și-l tot sucăleam [1] să-mi dea curele ca să-mi fac bici.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

Exercițiul 489. Faceți o scurtă expunere (în scris), în care să argumentați necesitatea criticii literare pentru dezvoltarea literaturii. Folosiți propoziții circumstanțiale de scop și de cauză.

PROPOZIȚIA CIRCUMSTANȚIALĂ DE MOD

Exercițiul 490. Găsiți propozițiile circumstanțiale de mod din textele de mai jos. Stabiliți care sînt propoziții circumstanțiale de mod propriu-zise, care sînt comparative, și care sînt comparative condiționale. Arătați prin ce sînt introduse propozițiile respective în frază.

1. L-am auzit însine în ultimele rînduri, să recite sute de versuri, ca și cînd ar fi citit într-o carte.

(*I. Chica* — Nicu Bălcescu)

2 a. Caii spărieți, se vede, de acel cîntec, alergau cît ce puteau.

(*V. Alecsandri* — Călătorie în Africa)

2 b. Vezi-l pe romîn cînd vine primăvara, cum i se umple sufletul de bucurie, cum îi crește inima în piept ca frunza în pădure.

(*V. Alecsandri* — Romînii și poezia lor)

3. Pe cînd însă, pe sub șure și la vatra bordeiului, ospățurile și paturile se gătesc după cum pe fiecare-l taie capul, limbile se desmorțesc.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

---

[1] îl băteam la cap.

Scanned with OKEN Scanner

4. De mult acum, mergea cu praștia sărind peste gropi, peste moșoroaie, peste bușteni, fără să-l mai pot opri, fără să cunosc locurile și fără să știu unde mă ducea.

(I. L. Caragiale — La hanul lui Mînjoală)

5. Și vesel Mugur — împărat
Ca cel dintîi s-a ridicat
Și cu paharul plin în mîin,
Precum e felul din bătrîni,
La orice chef între romîni,
El a-nchinat.

(G. Coșbuc — Nunta Zamfirii)

6. Își aducea aminte cele petrecute peste noapte, dar și le gîndea, ca și cînd le-ar fi visat...

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

7. Dar dacă ești aevea așa cum te visăm
Și dacă, după veacuri, putem să te-ntrupăm
Prin lupte uriașe și jertfe de eroi,
Atuncea nu se plînge niciunul dintre noi.

(P. Cerna — Către pace)

8 a. De abia cînd soarele se apropia de asfințit, mulțimea izbuti să se urnească de la primărie în jos, spre curtea Iuga, sporovăind și gîlcevind, parc-ar fi mers la nuntă.

(L. Rebreanu — Răscoala)

8 b. Toți aveau de spus cîte ceva, ca și cînd ceilalți n-ar fi știut nimic sau nici n-ar fi fost de față, și toți spuneau același lucru și aproape cu aceleași cuvinte.

(L. Rebreanu — Răscoala)

9. Calul se clatină încet la dreaptă ori la stînga, după cum pune femeia piatra.

(I. Agîrbiceanu — Fefeleaga)

10 a. ...numai într-aceea îi era nădejdea, căci erau viteji și iuți la harț, precum e firea moldovenilor.

(M. Sadoveanu — Neamul Șoimărești lor)

10 b. Deodată a trecut un porumbel sălbatic într-un zbor cotit, ca și cum ar fi ocolit pe neașteptate o primejdie.

(M. Sadoveanu — Aventură în lunca Dunării)

Scanned with OKEN Scanner

11. A răscoală tună-mi
Să surzești văzduhul,
Să răstorni copacii
Cum ai frînge stuhul.

(A. Toma — Va fi mai bine)

12. In fața vijeliei, țîșneau peste mare rafale de vînt; îi luau luciul ca și cum cineva ar fi aruncat pumni de nisip peste o oglindă.

(P. Dumitriu — Pasărea furtunii)

13 a. Și iată armiile noastre
De pază la hotare stînd
Așa cum le-a visat Bălcescu
Mai mîndre mult ca mîndru-i gînd.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

13 b. El vede Patria-nainte-i
Așa cum e, cum n-a mai fost,
O țară-n care primăvara
Și viața-și nalță adăpost.

(Eug. Jebeleanu — Bălcescu)

Construcții echivalente cu propoziția circumstanțială de mod

Exercițiul 491. Înlocuiți subordonatele circumstanțiale de mod cu construcții echivalente. Arătați cum ați făcut substituirea.

1. Și s-așază toți la masă, cum li-s anii, cum li-i rangul.

(M. Eminescu — Călin)

2 a. Cînd mai încolo, numai iaca fîntîna îngrijită de dînsa era plină pînă-n gură cu apă limpede cum îi lacrima, dulce și rece, cum îi gheața.

(I. Creangă — Fata babei și fata moșneagului)

2 b. Ș-apoi cînd venea moșneagul, de pe unde era dus, gura babei umbla cum umblă melița...

(I. Creangă — Fata babei și fata moșneagului)

3. Se văd parcă pîlcurile de oameni cum trec de pe un munte pe altul, cum ocolesc prăpăstiile, cum coboară pe potecile înguste spre gura minei.

(Geo Bogza — Anii împotrivirii)

Scanned with OKEN Scanner

4 a. Și inima-mi bate mai aprig în piept
Și fără să preget și fără s-aștept
Semnez răspicat pentru pace.

(Dan Deșliu — În numele vieții)

4 b. Cine cearcă să-i stea-n cale
Cade făr'să se mai scoale.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

Valoarea stilistică a propoziției comparative

Exercițiul 492. Găsiți propozițiile circumstanțiale de mod, arătați felul și valoarea lor stilistică.

1. Gură fac ca roata morii;
Și de-a valma se pornesc,
Cum prin gard se gîlcevesc
Vrăbii gureșe, cînd norii
Ploi vestesc.

(G. Coșbuc — Iarna pe uliță)

2 a. Să coborîm sfredelitor
în miezul întîmplării-aceste,
cum se coboară zi de zi
minerii în adînc de mină.

(Dan Deșliu — Minerii din Maramureș)

2 b. Pe-ntinsul sălii luminate
zumzuiau zoriți cumpărători
cum foșnesc prin crînguri înflorate
apele scăpate din strîmtori.

(D. Deșliu — Mîinile)

3. Și strigătul nostru adînc, unit, pătimaș
să fie car de asalt,
să fie dur.
Să despice, să taie
cum despică și taie un diamant
și să unească.
Să trecem strigătul nostru
cum trece sudorul cu flacăra lui
prin metalul ce vrea să unească.

(M. Banuș — Chemare)

Scanned with OKEN Scanner

4 a. Pe buza unei prăpăstii, un brad începe să se clatine, din ce în ce mai mult, pînă ce îl atinge pe cel din stînga, revine apoi spre cel din dreapta, ca și cum și-ar lua rămas bun de la frații cu care a copilărit...

(Geo Bogza — Cartea Oltului)

4 b. Cum se întorc toamna carele, de la cîmp, domoale și pline, așa treceau în acele nopți orele, încărcate de imensa frumusețe a lunii.

(Geo Bogza — Porțile măreției)

5. Cum se pîrguie mai iute bucatele pe cîmp într-o vară fierbinte, așa cresc grabnic oamenii în vremea asta fierbinte pe care o trăim.

(P. Dumitriu — Și acesta e abia începutul)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CONSECUTIVĂ

Exercițiul 493. Găsiți subordonatele consecutive și explicați sensul lor; stabiliți conjuncțiile prin care se introduc în frază și corelativele care le corespund uneori în propoziția regentă.

1. Ce sosiră asupra noastră cumplite aceste vremuri de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri.

(M. Costin — Letopisețul Țării Moldovei)

2 a. Și cea dintîi școlăriță a fost însăși Smărăndița popii, o zgîtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băieții și din carte, dar și din nebunii.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

2 b. Era senin pe cer, și așa de frumos... că-ți venea să te scalzi pe uscat, ca găinile.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3 a. S-au făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr
Și atîta de subțire, să o tai c-un fir de păr.

(M. Eminescu — Călin)

3 b. Prea v-ați bătut joc de limbă, de străbuni și obicei,
Ca să nu s-arate-o dată ce sînteți — niște mișei!

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

Scanned with OKEN Scanner

4. Avea Pisicuța un așa talent la ronțăit iarba și la ucis între dinți vîrfurile tinere și fragede ale crăngilor, încît îți lăsa gura apă.

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

5. Și clasa răspunde într-o adiere ușoară de glasuri tinere și toți cîntă, cîntă așa de-i place și lui domnu' Trandafir și zise și el la urmă: „Bravo-băieți"!

(*M. Sadoveanu* — Domnu' Trandafir)

6. Era atîta izbucnire și atîția șerpi înveninați în ochii acestui om, atîta răutate nimicitoare în fața lui de cojocar hain, încît bietul cioban se încovoie, cu mînia lui cu tot, ca un plop sub vijelie.

(*G. Galaction* — Lîngă apa Vodislavei)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CONCESIVĂ

Exercițiul 494. Analizați propozițiile subordonate concesive arătînd conjuncțiile cu care sînt introduse, locul subordonatei față de regentă și punctuația cerută de propoziția concesivă.

1 a. Socotesc că putem zice, fără să ne îndoim,
Că e prea bun pentru fabuli veacul în care trăim,
Măcar că se află oameni care nu pricep deloc
Cum a putut să vorbească un sălbatic dobitoc.

(*Gr. Alexandrescu* — Epistolă marelui logofăt I. Văcărescu)

1 b. Deși mulți au zis-o, eu tot o mai zic,
Slava strămoșească pe strămoși cinstește.

(*Gr. Alexandrescu* — Pisica sălbatică și tigrul)

2. Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau, răspunse Lăpușneanu, dacă voi nu mă iubiți, eu vă iubesc pe voi.

(*C. Negruzzi* — Alexandru Lăpușneanul)

3. Vezi să nu pați și tu ca simigiul și de unde, cu drept cuvînt, te așteptai să fii răsplătit, chiar de la început, prin laude meritate, pentru toate cercetările serioase, pentru toate observațiunile adînci, pentru toate ostenelile ce ai depus în opera ta, să nu capeți de la mine decît un encomion, fluturatec și fără temei, psalmodiat și acela pe drîng sau cîntat din frunză.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegetikos)

Scanned with OKEN Scanner

4 a. Nu căuta că-s mic, dar trebile pe care ți le-oi face eu, nu le-a face altul, măcar să fie cu stea în frunte.

(I. Creangă — Povestea lui Stan Pățitul)

4 b. Eu, babei mele, — că merge pe douăzeci și patru de ani de cînd m-am luat cu dînsa —, și ce n-a făcut ea? și cît nu m-a cehăit de cap să-i spun, și tot nu i-am spus.

(I. Creangă — Moș Nichifor Coțcariul)

4 c. Văzînd eu o vreme ca asta, am șparlit-o la baltă, cu gînd rău asupra mamei, cît îmi era ea de mamă și de necăjită.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

5. Deși vorbești pe înțeles
Eu nu te pot pricepe.

(M. Eminescu — Luceafărul)

6. Oricît de tînără era Ileana, înțelesese că taică-său citea în sufletul ei tot așa de bine ca-n cărțile lui.

(I. L. Caragiale — Păcat)

7. Și i-am făcut, măicuță, vînt
L-am scos de tot din țară,
Măcar stătea pe sub pămînt
Și nu ieșea pe-afară.

(G. Coșbuc — O scrisoare de la Muselim-Selo)

8 a. Și cu toate că spre răsărit se-nroșea luna și creștea lumina peste pîcla ogoarelor, în pădure o umbră tainică și deasă se-ntindea izvorînd din văi și cotloane necunoscute.

(M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)

8 b. Așa a fost acest sunet, deși nu-i nour negru deasupra codrului, deși adîncul se luminează de o dimineață liniștită și limpede.

(M. Sadoveanu — Raiul)

9. Cît de supărată și grăbită era Țipra, n-a avut inimă să dea cu piciorul într-însul, ci l-a mustrat numai.

(I. Călugăru — Copilăria unui netrebnic)

10. S-au întîlnit azi prima dată
Pe banca mică din grădină
Deși lucrase lîngă fată,
De șase luni, pe Jii, în mină.

(N. Tăutu — Vilegiatură)

11. Eu ascultam și-i sorbeam vorbele, măcar că nu le prindeam înțelesul.

(Cezar Petrescu — Oameni de ieri, oameni de azi, oameni de mîine)

12. Noi i-am văzut pe crîncenii gealați
fugind ca potîrnichile de-a valma,
deși erau în lege înarmați,
iar noi luptam cu parul și cu palma.

(Dan Deșliu — Cuvîntul eroilor către omenire)

Construcții echivalente cu propoziția concesivă

Exercițiul 495. Înlocuiți propozițiile subordonate concesive cu construcții echivalente. Arătați cum ați făcut substituirea.

1. Tot drumul e un vîrtej spăimîntător în care călătorul are parte a-și videa capul frînt de zece ori pe ceas; dar n-aibă frică el, căci deși drumurile sînt rele, deși caii sînt mici, deși hamurile sînt slabe, deși — într-un cuvînt — primejdiile sînt multe, poștașii romîni sînt dibaci, sînt voinici.

(V. Alecsandri — Romînii și poezia lor)

2. Și, deși ziua era la început, soarele totuși ardea cu putere și prevestea o adevărată zi de cuptor.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

3. Pe un plai înalt de lîngă Olt și mai la o parte de cealaltă lume, trăia un gospodar romîn, Marin Turcalete. Cu toate că avea acest nume de floare, el era crescător și negustor de porci.

(G. Galaction — Zile și necazuri din Zaveră)

4. Deși știa despre ce e vorba, domnu Toma se arată mirat.

(M. Sadoveanu — Baltagul)

PROPOZIȚIA SUBORDONATĂ CONDIȚIONALĂ

Exercițiul 496. Analizați propozițiile circumstanțiale condiționale, arătînd prin ce sînt introduse în frază, modul și timpul verbelor care formează predicatul acestor propoziții. Faceți schema frazelor.

1. Să luminăm dar poporul, dacă vrem să fim liberi, dacă vrem să intrăm în solidaritatea națiilor, dacă avem

sentimentul datoriei, dacă vrem să împlinim în lume o misiune oarecare.

(*N. Bălcescu* — Trecutul și prezentul)

2. — Ce mi-i vremea, cînd de veacuri
Stele-mi scînteie pe lacuri,
Că de-i vremea rea sau bună,
Vîntu-mi bate, frunza-mi sună;
Și de-i vremea bună, rea,
Mie-mi curge Dunărea.

(*M. Eminescu* — Revedere)

3 a. Cînd m-aș potrivi eu babei, la toate cele, apoi aș lua cîmpii!

(*I. Creangă* — Povestea porcului)

3 b. Fătul meu, bun tovarăș ți-ai ales; de te-a învățat cineva, bine ți-a priit, iară de-ai făcut-o din capul tău, bun cap ai avut.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

3 c. Cînd ați ști cîte a pătimit, săraca, din pricina mea, i-ați plînge de milă.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

3 d. Eu să nu fi știut a citi, de mult aș fi înnebunit.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

4. Să-l văd venind
Aș mai trăi o viață.

(*G. Coșbuc* — Mama)

5. Ce este o durere și-o lacrămă ce-nseamnă,
Cînd tînăra nădejde la luptă te îndeamnă
Și ce-i să cazi, cînd viața n-o pierdem în zadar,
Cînd trupurile noastre sînt pietre de altar,
Cînd fiecare știm
Că făurim o lume ce-o vor primi ca dar
Acei ce nu sînt încă și totuși îi iubim?

(*P. Cerna* — Către Pace)

6 a. E bună brazda-ngustă și adîncă. Cîmpul dă mai mult rod dacă îl ari cu brazdă-ngustă și adîncă. Dar asta n-o poți

face decît dacă boii sînt voinici, bine hrăniți, dacă plugul e plug adevărat. Dacă plugul e de fier bleau, dacă boii sînt motoci, nu poți trage brazda nici îngustă nici adîncă.

(*Z. Stancu* — Desculț)

6 b. Părerea tatei, ca, în cazul în care nu vom putea scoate boii din iarnă, să-i tăiem și să-i mîncăm, ni s-a părut tuturor monstruoasă.

(*Z. Stancu* — Dulăii)

Recapitularea frazei

Exercițiul 497. Copiați textul; despărțiți frazele în propoziții, numerotați fiecare propoziție din fraza respectivă și analizați-o (arătînd felul ei, în ce raporturi se găsește cu celelalte propoziții din frază, prin ce este introdusă în frază). Arătați — apoi — cum e alcătuită fraza.

1. Albia literaturii noastre e atît de îngustă, că, de aș zice că mai nici o scriere nouă nu posedă condițiile unei scrieri nemuritoare, aș zice un adevăr supărător pentru tagma literaților, și adevărul, de cînd lumea, umblă cu capul spart; însă mărturisesc că, privind babilonia limbistică din zilele noastre, mă îngrijesc pentru viitorul literar și mă mîngîi numai cu credința că acest viitor își va găsi loc de scăpare în poezia poporală.

(*A. Russo* — Poezia poporală)

2. Dar nimeni nu-ndrăznește la glasu-i să apară,
Căci el se-naintează precum un stîlp de pară,
Și cine-l vede falnic, aprins, cu fruntea sus,
Îi pare că alt soare se-nalță din apus.

(*V. Alecsandri* — Dan căpitan de plai)

3. Știi însă că sînt tot felul de firi pe lume? Cînd, spre exemplu, dai unui om flămînd un prînz cu care își poate foarte bine potoli foamea, mîncînd tot lucruri simple, dar sănătoase și curat gătite, e învederat că nu se cade ca el să ceară mai mult. Dar dacă acel om este lacom din fire și mai ales dacă are gusturi răsfățate, el o să se tot plîngă că nu i-ai dat mezelicuri și trufandale, prăjituri și zaharicale; o să pretindă că, în loc de carne de vacă, ar fi trebuit să-i prezinți dobe de mistreț și kebapuri de căprioară, în loc de pui de găină fript, prepeliți tăvălite în mălai și bicăți prăjiți în mustul lor.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

4. Prefectul nu-și mai vede capul de treburi, căci e aproape să se declare o disidență în partidul local guvernamental, și dacă guvernul pierde cîțiva partizani, pierde și el funcția și... are familie grea.

(*I. L. Caragiale* — Arendașul romîn)

5 a. Iar nuferii, pe care lianele-i dezgroapă
Cînd i-a-nchegat în tremur lumina unui val,
Păreau luceferi galbeni, căzuți adînc în apă,
Să-nsemne calea lunii spre-ntunecatul mal.

(*G. Topîrceanu* — Broaștele)

5 b. Și cum deasupra apei s-amestecau într-una
Umplînd singurătatea de freamăt viu, părea
Că toate laolaltă apostrofează luna,
Că fiecare broască se ceartă cu o stea.

(*G. Topîrceanu* — Broaștele)

6 a. Apoi dacă ar fi acolo cum spun ei, nu s-ar fi ridicat cu asemenea putere popoarele Uniunii, să-i bată cum i-au bătut pe nemți și să-i alunge cum i-au alungat, de-i năpustiră pînă în bîrlogul lor. Oștile astea știu pentru ce luptă, sînt oștile muncitorilor din fabrici și ale plugarilor, oști nebiruite, căci își apără bunurile lor!

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

6 b. Cînd a dat măria-sa Ion-vodă slobozenia satului nostru Runcu, a cîntat el, l-am urmat de bună voie pe măria-sa și slobod, i-am fost cu credință mai mare decît erau ai noștri robi domnești. Acu dragostea și credința mea le-am mutat către măria-sa Nicoară, fratele lui Ion-vodă. Zic eu, diece, că nu se cuvine să cadă cei vrednici și să rămîie pe lume numai răii.

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

7. E adevărat că de cum se auziseră împușcăturile de la Palat și aflaseră din zvonuri înfierbîntate că au fost peste o sută de morți și de gravi răniți din rîndurile poporului, și că de asemenea, în rîndurile ostașilor, în afară de numeroși soldați răniți, se găsesc și zeci de morți, dintre care doi ofițeri împușcați cu pistoalele, cei mai mulți din marii boieri rămași în București își spuseră că-i aștepta o noapte grea.

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

Scanned with OKEN Scanner

8. Și zău că nu-i deloc ușor
să faci de strajă pînă-n zori
cînd porți în circă-mpovărată
ani grei de trudă șaize'și'doi,
cînd stropii care-ncep să bată
îți mînă gîndul înapoi,
la zarea tinereții duse,
la primăverile apuse.

(D. Deșliu — Minerii din Maramureș)

9. Cine cunoaște ținutul în epoca în care s-au petrecut cele arătate aci — epocă pe care autorul acestei povestiri a trăit-o, cum a trăit și întîmplările ce vi le înfățișează — cu toată vechimea pe care o arătau casele boierești de la Troian și acareturile din jurul lor, își dădea numaidecît seama că acest conac din cîmp al domnului Gogu Cristofor nu avea o vechime mai mare de 10—12 ani.

(Z. Stancu — Dulăii)

10. MUNTEAN: Vezi, Pavel, să-i urăști pe banditi nu-i de ajuns dacă nu iubești pe ai tăi și nu dai bătălia cît de grea, ca să-l ridici și să-l înalți și pe cel mai umil.

(M. Davidoglu — Cetatea de foc)

Exercițiul 498. Copiați textul; despărțiți frazele în propoziții, numerotați fiecare propoziție din fraza respectivă și analizați-o, arătînd în ce raporturi se găsește cu celelalte propoziții din frază. Faceți apoi schema frazei.

1. Mihai-vodă se supără de venirea lui Basta, nu voi în nici un chip să-l cunoască de general-căpitan al țării, zicînd că el este numai căpitan-general și prinț vasal și tributar al împăratului; el făcu cunoscut lui Basta că, de vreme ce a biruit pe cardinalul fără ajutorul nimănui, va putea păstra prea bine țara în supunere și el ar face bine a se trage în Ungaria de sus, căci n-are trebuință nici de dînsul, nici de oștile lui.

(N. Bălcescu — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. V-am spus cum mi se pare, de nu îți fi uitat,
Că lupul se-ntîmplase s-ajungă împărat.
Dar fiindcă v-am spus-o, voiu încă să vă spui
Ceea ce s-a urmat sub stăpînirea lui.

(Gr. Alexandrescu — Lupul moralist)

3 a. Luntrea ajunsese în albia mare a Dunării și, cu Radu la cîrmă, se strecura ușor, furată de undele repezi ce se goneau și se îmboldeau cu vuiet amorțit; o suflare răcoroasă zbîrlea fața apei și legăna încetișor înaltele catarturi ale șăicilor ce se vedeau albind în depărtare cu pînzele lor umflate; razele lunii se răsfrîngeau în vii licurici pe culmea nestatornică a valurilor răspîndind pe cer și peste rîu o dulce lumină ce se îngîna cu negreala malurilor depărtate.

(*Al. Odobescu* — Doamna Chiajna)

3 b. De-or veni de bună voie, îi prindem cu tot neamul lor aici, iar dacă vor simți ceva și-or vrea să pribegească, atunci mesiții măriei-tale îi vor aduce ferecați.

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

4. Nu știu cum se întîmplă, că, aproape de Buna Vestire, unde nu dă o căldură ca aceea, și se topește omătul, și curg pîrâiele, și se umflă Bistrița din mal în mal, de cît pe ce să ieie casa Irinucăi. Și noi, pe căldurile cele, ne ungeam cu leșie tulbure, ședeam afară la soare cu pielea goală, pînă se usca cenușa pe noi și apoi ne băgam în Bistrița de ne scăldam. Așa ne învățase o babă să facem, ca să ne treacă de rîie.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

5. Lucrare ce un mare artist ca Eminescu o lasă este, cu toate calitățile și defectele ei, ceva sfînt, fiindcă-n ea se întrupează pipăit și pentru o viață mai durabilă decît chiar a neamului său întreg, gîndiri și simțiri de veacuri ale acestuia, și de aceea, fără teamă de exagerare, s-a putut zice că o așa lucrare este patrimoniul omenirii, nu numai al unui neam.

(*I. L. Caragiale* — Două note)

6. Mă culcai și adormii repede.

Cînd mă deșteptai a doua zi, numai după o clipă parcă de somn, băgai de seamă că soarele fusese cu mult mai harnic decît mine, căci se părea că se înălțase pe ceruri, în vîrful degetelor și, de peste întărituri, se uita furiș la mine, tocmai în fundul peșterii.

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

7. Statul socialist nu va întîrzia să puie la îndemîna foștilor robi toate puterile științei, așa încît, unde au fost cîndva noroaie și cocioabe, să apară șosele și case lumi-

Scanned with OKEN Scanner

nate electric; unde bîntuia seceta, să vie pe canaluri bucuria apei; unde se trudea silnic omul, mașinile să-i ușureze munca.

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

8. Panait Stoica, fratele lui Mitru, a umblat ca un nebun toată noaptea să-l prindă pe Solomon, ca să-l judece pentru cutezanța lui de a fi tras în norod. El văzuse morți și răniți căzuți, dar nu-i văzuse de aproape, ci în învălmășeală nu mai intrase în Palat, ci pornise după el pe uliți, printre acei care urmăreau pas cu pas companiile lui Solomon pînă la Agie, de acolo la cazarma nouă, de unde acesta ridicase tunurile, apoi la cazarma veche unde găsise și celelalte companii și unde polcovnicul, scund, fălcos și înspăimîntat, socotind că de pune mulțimea mîna pe el îl sfîșie, se pregătea să reziste cu desperare unui asediu pe care-l prevedea crîncen.

(*Camil Petrescu* — Un om între oameni)

Exercițiul 499. Faceți schema frazelor de mai jos arătînd raporturile dintre diversele propoziții și specificînd în dreptul fiecărei propoziții: felul acesteia, gradul subordonării —, atunci cînd e cazul — și cuvintele prin care este introdusă în frază. Subliniați cu roșu propozițiile principale și cu albastru — regentele.

1. Cu toate acestea, șezînd acum colea, fără grijă, răsturnat în jețul meu, privind liniștit pe fereastră cum mugurul liliacului se despică și înverzește sub aburoasele sărutări ale soarelui de aprilie, și ascultînd, cu o dulce răpire, cum vrăbiile ciripesc și cum brotăcelul cîntă vesel înturnarea zilelor calde, te încredințez că mi-ar place să străbat — fără totuși a mă mișca din loc — și codrii umbroși, alergînd cu gîndul în goana cerbilor, și piscurile de stîncă după urmele ideale ale caprei negre, și vizuinele de prin munți în prepusa dibuire a urșilor, și luncile cu răchită, după umbra dîrei de mistreț, ba chiar și pustiile năsipoase, pe unde mi s-ar năluci vînători eroice de tigri înfricoșați și de lei fioroși.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynoghetikos)

2 a. — Nu-i rău, măi Ștefane, să știe și băietul tău oleacă de carte, nu numaidecît pentru popie, cum chiteste Smaranda, că și popia are năcăfale, e greu de purtat. Și decît n-ar fi cum se cade, mai bine să nu fie. Dar cartea îți aduce oarecare mîngîiere. Eu să nu fi știut a ceti, de mult aș fi înnebunit, cîte am avut pe capul meu.

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

2 b. Ce-i pasă copilului, cînd mama și tata se gîndesc la neajunsurile vieții, la ce poate să le aducă ziua de mîne, sau că-i frămîntă alte gînduri pline de îngrijire. Copilul, încălecat pe bățul său, gîndește că se află călare pe un cal de cei mai strașnici, pe care aleargă cu voie bună, și-l bate cu biciul, și-l strunește cu tot dinadinsul, și răcnește la el din toată inima, de-ți ia auzul; și de cade jos, crede că l-a trîntit calul, și pe băț își descarcă mînia în toată puterea cuvîntului...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3. Pămîntul nostru-i scump și sfînt,
Căci el ni-e leagăn și mormînt;
Cu sînge cald l-am apărat
Și cîte ape l-au udat
Sunt numai lacrimi ce-am vărsat.

(G. Coșbuc — Noi vrem pămînt)

4. Totuși, pînă ce să-mi iau măsurile pentru ce era să fie mai tîrziu, găsii cu cale să-mi așez în scobitura stîncii tarhatul meu întreg și să priponesc pe Pisicuța într-o așezătură mai largă și plină cu iarbă înaltă, de pe povîrnișul uneia din prăpăstii; căci de-aș fi lăsat-o slobodă, apoi fantastică cum era, și iubitoare ca și mine de pribegie, s-ar fi luat după florile ce scînteiau pe marginea prăpăstiei, la lumina soarelui de amiază, și s-ar fi prăbușit la vale de pe vreuna din nenumăratele muchi de stîncă ce stăteau ascunse cu viclenie sub adăpostul de umbră neturburată al ierburilor înalte...

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

5. Licsandru Hergă ajuta ca de obicei la scoaterea pieilor vîscoase, grele de saramură, care șiroiau în macaralele din magazie; treabă de bună voie, căci el ca meșter n-avea astfel de îndatorire, dar nu-l lăsa inima să privească atunci cînd vedea oameni istoviți trăgînd, lunecînd și iar trăgînd din răsputeri ca să scoată din groapă pielea grea ca și cînd ar atîrna tuci de ea, cîtă vreme el cu o mînă făcea treabă cît trei inși.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

6. ...abia în această vară, cu totul prin alte locuri, într-o dimineață cu soarele trandafiriu și proaspăt, într-o dimineață cu sclipirea picăturilor de rouă în cupele de flori

Scanned with OKEN Scanner

ale fineţelor şi cu lumina triumfală, mi-a mijit în sfîrşit în cuget tîlcul cel adevărat, care mă urmărea din anii şcolăreşti, de copilandru, cînd nu ştiam că-mi va fi dat să ajung scriitor al poporului meu şi al Patriei mele.

(*Cezar Petrescu* — Oamenii de cultură înaintaţi, mîndria naţională a poporului romîn)

Exerciţiul 500. Copiaţi textul; despărţiţi propoziţiile, numerotaţi-le, transcrieţi-le şi arătaţi — în paranteză, în dreptul lor — felul propoziţiilor şi prin ce sînt introduse. Faceţi apoi schema frazei.

1 a. — De uitat, n-am uitat nimica, tată, dar ia, prin dreptul unui pod, mi-a ieşit înainte un urs grozav, care m-a vîrît în toţi spărieţii. Şi cu mare ce scăpînd din labele lui, am găsit cu cale să mă întorc la dumneata acasă, decît să fiu prada fiarelor sălbatice. Şi de-acum înainte, ducă-se din partea mea cine ştie, că mie unuia nu-mi trebuie nici împărăţie, nici nimica; dar n-am a trăi cît lumea, ca să moştenesc pămîntul.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

1 b. — Despre aceasta, bine ai chitit-o, dragul tatii. Se vede lucru că nici tu nu eşti de împărat, nici împărăţia pentru tine; şi decît să încurci numai aşa lumea, mai bine să şezi deoparte, cum zici, căci mila domnului: lac de-ar fi, broaşte sînt destule.

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

2. Gardu-l poţi sări uşor, dar trebuie mare băgare de seamă, nu cumva să simtă stăpînul: aleargă foarte iute şi are un bici care arde ca focul; e mai rău dacă te ajunge cu sfîrcul cînd vrei să sai gardu-napoi.

(*I. L. Caragiale* — Caut casă...)

3. Deasupra bălţii stă soarele pieziş...
E ceasul cînd răţuşca ascunsă-n păpuriş,
Gătită iese-n luciu cu puii la iveală
Să-şi numere bobocii pe-o punte de beteală,
Şi, care mai de care mai galben şi mai mic,
Îi saltă-n jur ca nişte gogoşi de borangic;
Cînd lişiţa de smoală străbate valul cald,
Şi lebedele albe pe grindul de smarald
Ş-apropie mirate de malul scund, să-şi vadă
Răsfrîntă-n ape clare făptura de zăpadă;

Iar cufundarul mîndru cu moț portocaliu
Se dă afund în apă și iese mai tîrziu
Departe printre nuferi, ca o garoafă vie...

(G. Topîrceanu — Papură-vodă)

4 a. Despre starea plugarilor romîni, avea putința să consulte o serie de documente ale trecutului, care-i căzuseră în mînă, dar bănuia că ar mai putea descoperi încă multe altele, dacă ar avea răgaz și nu se îndoia că în viitor cercetătorii vor fi mult mai norocoși decît putea să fie el într-o capitală de țară mică, unde nu se aflau, se putea spune, nici biblioteci, nici învățămînt, nici arhive. În ceea ce privește istoria domniei lui Mihai Viteazul, cercetase multe biblioteci și arhive, în cele douăzeci de luni cît stătuse în străinătate, dar era un subiect necunoscut forurilor străine, de care nu se ocupase mai nimeni, materialul era împrăștiat și greu de adunat.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

4 b. Amîndouă aceste lucrări ar fi putut fi prilej de realizări mari, dar dacă era nemulțumit și suferea atît era din pricină că, dîndu-și seama de adevărul de neclintit al vederilor lui în acest subiect și știind că ele i-ar fi îngăduit, într-o țară cu materialul sistematizat înaintea lui de alți cercetători de documente, să treacă dintr-o dată la lucrări de sinteză, fără riscul inexactităților de amănunt, se vedea nevoit să scrie acum, pripit, neatent la condei și fără răgazul de a-și șlefui fraza, pe care o dorea avîntată, dar nu sărind dincolo de gîndul lui.

(Camil Petrescu — Un om între oameni)

5. Ca marii pionieri, străbătători,
Prin ghețuri, munți și codri rămuroși,
Care deșteleniră, curajoși,
Pămînturi sterpe de atîtea ori,
Făcînd, prin necurmata muncă-a lor,
Să scapere-n pămîntul ars, izvoare,
Și holde să se legene sub boare
Și-n Nordul alb să crească chiparoși,
Așa și voi, acum, dragi pionieri,
Ca firul ierbii răsăriți în șes
Și proaspătul vieții înțeles
L-așterneți peste prăfuitul ieri,

Scanned with OKEN Scanner

Căci ale voastre limpezi primăveri
Vor stăpîni cîndva această țară
Făcînd, din stînci, izvoare să răsară
Și fericirea lumii, mai ales.

(Nina Cassian — Florile patriei)

Exercițiul 501. Copiați textele date; faceți schema fiecărei fraze, potrivit exemplului de mai jos.

De exemplu:

Cît îmi place în orele mele de izolare să-mi aduc aminte de unii din oamenii cu care am trăit alături, pe care i-am văzut luptînd cu abnegație și curaj pentru redobîndirea drepturilor țării și pentru libertate.

(I. Ghica — Introducțiune la scrisorile către V. Alecsandri)

1. Cît îmi place în orele mele de izolare = prop. princ.
2. să-mi aduc aminte de unii oameni = subord. subiect.
3. cu care am trăit alături = subord. atrib.
4. pe care i-am văzut luptînd cu abnegație și curaj pentru redobîndirea drepturilor țării și pentru libertate = subord. atr.

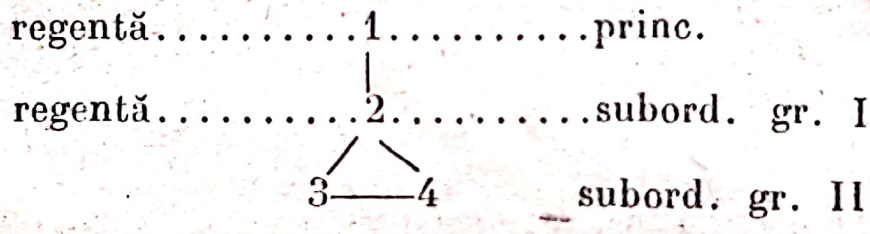

1. Istoria omenirii ne înfățișează lupta necontenită a dreptului în contra tiraniei, a unei clase dezmoștenite, contra uzurpatorilor ei, luptă fără sfîrșit, căci se urmează încă în timpurile de azi și se va urma pînă cînd nu va mai fi umbră de tiranie, pînă cînd popoarele n-or fi întregite în drepturile lor și egalitatea nu va domni în lume.

(N. Bălcescu — Trecutul și prezentul)

2. Primprejurul bisericii, în mahala, printre livezile de meri, de peri și de duzi se zăreau vreo zece — cincisprezece învelișuri cu streașină ieșită ca o umbrelă, sub care locuiau cîțiva cavafi, croitori, ișlicari și cojocari; aceștia, cînd plecau la prăvălie, își trimiteau copiii la dascălul Chiosea, ca să nu strengărească pe uliță și ca să învețe să cananarhisească, să ție ison cîntăreților din strană, să citească Apos-

Scanned with OKEN Scanner

tolul, să zică Tatăl nostru și Crezul și să meargă de-a-ndăratele, cu sfeșnicul într-o mînă și cu cădelnița în cealaltă, dinaintea preotului cînd ieșea cu sfintele daruri.

(*I. Ghica* — Școala acum 50 de ani)

3. Dar iată că un mititel gnom se furișează sub coatele maestrului. Printre degetele titanului, care toate joacă de colo pînă colo pe complexa claviatură, mititelul își vîră și el mîinile: nemerește deschizăturile și atingînd și el cu dibăcie clapele, fără să supere cîtuși de puțin, în fuga jocului, degetele marelui maestru, suprapune seriei de acorduri ale preludiului haotic o melodie care, fiindcă e rezultanta acestuia, se potrivește cu acesta, e realizarea lui posibilă și rațională.

(*I. L. Caragiale* — Cîteva păreri)

4. Iarba era deasă ca peria, să fi zis că a sosit priar cu adierile încropite, cu lumina caldă, cu hălăciuga de brebenei și cu stolurile de păsări gonite de arșiță de prin țări și pustiuri, pe unde nici gîndul nu colindă.

Grîul înfrățise nalt d-o șchioapă și, de s-ar fi dat afund ciocîrliile în stuful lui, și-ar fi ascuns și trupul cît un pumn și ciocul limbut și motul bălțat ca și cum ar fi încondeiat de mîna omului.

(*B. Șt. Delavrancea* — Moș Crăciun)

5 a. Cînd te vezi aici, întîi te încearcă un fel de neastîmpăr, o dulce liniște, parc-ai fi gata să zbori. E în cuprins ceva așa de măreț și de sărbătoresc, că uiți deodată și osteneala, și foamea, și setea, și nu te mai înduri să stai jos, — privești uimit în toate părțile, respiri din adînc aerul acesta proaspăt, răcoros, ce pare că miroase a zăpadă, ochii tăi sorb cu nesaț depărtările și nu știu ce sentiment de voioșie, de copilărească semeție te face să-ți ridici fruntea și să cauți falnic în jurul tău, ca și cum ai fi lucrat și tu la așezarea atîtor podoabe, ca și cum, în clipa asta, anume pentru tine, se înalță în slăvi de pretutindeni popoarele de munți.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

5 b. În adevăr, ceea ce va rămînea pururea din Eminescu, în afară de frumusețea gîndurilor și de adîncimea și sinceritatea simțirii lui, ceea ce va trăi în fiecare vers romînesc

ce s-a scris și se va scrie de la Eminescu încolo, e acea trăsătură, acea ferecare puternică a limbii, renăscută sub condeiul maestrului, acea croială nouă, particulară a frazei, a dicțiunii, care a fost platoșa inestricabilă a talentului său. Acei care au ce spune, acei care au destulă putere și personalitate, pot îmbrăca și purta înainte armura grea și plasa de oțel a eroului căzut.

(A. Vlahuță — După Eminescu)

5 c. Tăcut, pururea gînditor, neliniștit, avînd nu numai pasiunea de a observa, dar și darul de a vedea — omul acesta era cu neputință să se mulțumească numai cu ce spun vorbele la suprafață.

(A. Vlahuță — Pictorul N. I. Grigorescu)

6. N-ar fi putut spune dacă erau ei, nu numai fiindcă în genere nu-i știa în haine de oraș, dar și pentru că acești oameni parcă nu mai erau la fel cu ce au fost fiecare în parte, ci semănau acum mai mult unii cu alții, prin ceva care venea de dincolo de înfățișarea lor zilnică, din adîncurile nebănuite, în care oamenii sau se deosebesc după esența lor, atunci cînd se aseamănă doar iluziv, sau, dimpotrivă, se apropie unii de alții, cînd sînt din aceeași esență, cum se apropie razele în adîncul sferei.

(Camil Petrescu — Cei care plătesc cu viața)

7. Cred că atunci cînd a născocit povestea lui Făt Frumos, cel care creștea într-o zi cît în șaptezeci și șapte, poporul nostru — în acele timpuri trudit și asuprit — a pus în vorbele basmului nădejdea sa fierbinte că va veni o vreme cînd zilele nu se vor mai depăna în amar una după alta, ci, aidoma voinicului din poveste, poporul se va ridica și va crește într-un an cît în șaptezeci și șapte.

(P. Dumitriu — Și acesta e abia începutul)

Exercițiul 502. Copiați textele date. Despărțiți frazele în propoziții și faceți schema fiecărei fraze. Înlocuiți apoi propozițiile scrise cu litere cursive cu construcții echivalente; faceți (alături de prima schemă) schema frazei obținute după substituirea subordonatelor

1 Și-n vremea *cît s-au cununat*
Ș-a-ntins poporul adunat
Să joace-n drum după tilinci.

(G. Coșbuc — Nunta Zamfirii)

Scanned with OKEN Scanner

2. Și fiindcă Pisicuța ar fi fost în stare *să smulg priponul și să se ia după mine*, apoi mă dusei și dezrădăcinînd în munte o stîncă uriașă *ce-mi căzu la îndemînă* o răsturnai peste capătul priponului ieșit afară din pămînt.

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

3. Și florile se-nalță-ntr-un picior
Să-l poată contempla mai bine,
Cum doarme-n pragul clipei care vine
Cu aripile desfăcute-n viitor.

(*G. Topîrceanu* — Lumina)

4. — Fraților ciobani și fraților țărani, ne-a spus nouă diacul Radu că măria-sa Nicoară a trecut ca un vis al noroadelor. Din duhul său *care nu se stînge* ne-am aprinde noi și alții de după noi *cum se aprinde lumina din lumină.*

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

5. Doamna-mare și domnița
Dintr-un salt lăsat-au ița,
Le-a pătruns prin piept, ca fierul,
Strigătul *ce-a dat străjerul.*

(*A. Toma* — Letopisești)

6. *Cine-i primar*, de-aceea-i primar, ca să fie *așa cum îi Mălin.*

(*V. Em. Galan* — Zorii robilor)

7. Dacă *cei ce ațîță la război* nu vor lua în seamă voința noastră de pace, dacă ei vor cuteza *să treacă peste sutele de milioane de iscălituri pe care le-au dat pentru pace oamenii de pe toată suprafața pămîntului*, va fi greu, tovarăși.

(*Z. Stancu* — Primii pași)

8. Nu-i jertfă prea mare *să cazi apărînd*
Asemenea zile-minune,
Căci nu are omul nimica mai sfînt
Decît libertatea pe lume.

(*Eug. Frunză* — Cînd ramuri s-apleacă)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 503. Copiați textul. Faceți schema frazei. Analizați sintactic și morfologic cuvintele subliniate; transformați-le în propoziții. Alături de prima schemă, faceți schema frazei obținute, indicînd și felul fiecărei propoziții în parte.

1. Mihai, *cătînd* la numărul și la obosirea oștilor sale, se temu *d-a nu pierde* folosul moral *dobîndit* prin bătălia *cîștigată*, *d-a nu cădea* în vro cursă a vrăjmașului sau *a fi zdrobit* de puterile lui cele numeroase de va rămînea la cîmpie, și gîndi că înțelepciunea îi poruncește *a se trage* spre munți, ca sub ocrotirea lor să aștepte sosirea prințului Ardealului.

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2 a. Mircea *temîndu-se* a *merge* de-a dreptul în Rîmnicul Vîlcea și *nevoind a trage* nici chiar tiptil la gazdă în oraș, mai înainte *de a fi aflat* ce se petrece pe acolo, se opri la mica mînăstire Cotmeana, puțin mai jos de frumoasa vale a Luminilor, pe Topolog.

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

2 b. O atmosferă de balsame răcoroase învia suflarea și șoapta frunzelor, *ușor clătinate* de o lină adiere, se îngîna singură cu susurul greierilor *ascunși* în frunziș. Prin acele locuri misterioase, *scăldate* acum de razele amiezei, poștalionul meu înainta pe țăcăneală; surugiul, *spre a îndemna* caii, învîrtea uneori biciul alene peste capul lor...

(*Al. Odobescu* — Cîteva ore la Snagov)

3. Ni se topea inima de mila lor; *trăind* ani și ani laolaltă cu ei, *împărțind* laolaltă munca grea a cîmpurilor, laolaltă *îndurînd* arșița soarelui și bicele ploii, și gerurile, noi nu mai vedeam în ei niște vite *neștiutoare de nimic*, *supuse* poruncilor noastre, ci biete ființe *deopotrivă nouă* în suferință.

(*Z. Stancu* — Dulăii)

4. Noi, *cei deprinși a chiui*-n căciulă,
Azi, liberi, ne simțim ca-n haină nouă.

(*M. Beniuc* — Noi cei deprinși a chiui-n căciulă)

Exercițiul 504. Copiați textul dat; analizați fiecare frază potrivit exemplului de mai jos, apoi faceți schema.

De exemplu:

Și cînd a adunat oștenii — în leafă și țara în jurul său(1)/ și cînd a alungat beii și beglerbeii(2)/ și a închis vadurile

Scanned with OKEN Scanner

Dunării(3)/ s-a cunoscut (4)/că s-a ridicat un leu la miază-noaptea împărăției(5).

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

Nr.	Propoziția	Felul propoziției	Ce determină	La ce întrebare răspunde	Prin ce este introdusă	Construcț. echivalentă	Locul față de regentă; punctuația
1	Și cînd a adunat oștenii în leafă și țara în jurul său	subord. temporală, expozitivă, afirmativă, dezvoltată	v: s-a cunoscut	cînd?	adv. relat. cînd	gerunziu	înaintea regentei; virgulă
2	și cînd a alungat beii și beglerbeii	subord. temporală, expozitivă, afirmativă, dezvoltată	v: s-a cunoscut	cînd?	adv. relat. cînd	gerunziu	înaintea regentei; virgulă
3	și a închis vadurile Dunării	subord. temporală, expozitivă, afirmativă, dezvoltată	v: s-a cunoscut	cînd?	(adv. relat. cînd)	gerunziu	înaintea regentei; virgulă
4	s-a cunoscut	principală, expozitivă, afirmativă simplă	—	—	—	—	—
5	că s-a ridicat un leu la miază-noaptea împărăției.	subord. subiectivă, expozitivă, afirmativă, dezvoltată	v: s-a cunoscut	ce?	conj.: că	subst. (infinit. lung)	după regentă

principală (regentă) ——— 4

Subord. gr. I ——— 1 2 3 5

Frază formată prin subordonare:
4 — principală
1,2,3 — subordonate temporale
5 — subordonată subiectivă

1. Dacă voiești să-ți scriu cîteodată, nu-mi cere, te rog, șir la vorbă, căci nu sînt în stare a-mi restrînge suvenirile și a le clasa pe date, ci lasă-mă să fac cum pot și cum îmi vine.

(I. Ghica — Introducțiune la scrisorile către V. Alecsandri)

Scanned with OKEN Scanner

2. Se zice că-i odraslă de neam prea strălucit,
Că-i domn de Samos, Paros, și că-i în legătură
Cu împărați... că are întinsă învățătură
Și limbă mlădioasă, o limbă ce-n curînd
Pe toți boierii tineri i-a fermecat pe rînd.

(V. Alecsandri — Despot-vodă)

3. Dar nenorocirea bietului om nu era încă completă, căci Păturică, ca hoț perfect ce era, nu făcea niciodată hoția pe jumătate; el lua acasă la dînsul toți banii ce se depuneau în păstrarea hătmăniei, și îi schimba la Costea Chiorul pe bani tăiați sau calpi, iar după aceea cosea pungile într-un chip cum să nu rămîie nici o urmă de violare.

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

4 a. Cum se ridică leul stăpîn într-o pustie
Și-așteaptă prada mîndru, cu nările în vînt,
Ca dintr-o săritură s-o culce la pămînt
Haiducul clocotește de ură și mînie
Și pieptul i se umflă stînd să zbucnească-n cînt...

(Șt. O. Iosif — Haiducul)

4 b. N-ai teamă, copilă de crai, căci cu noi,
E Galben din soare, copilă, n-ai teamă!
Aruncă năframa cea scumpă-napoi,
Să crească un codru năstrușnic de-aramă;
Pîn'dinții zmeoaicei, rozînd, s-ar toci,
Noi fi-vom departe, departe d-aci!

(Șt. O. Iosif — Zmeoaica)

5. Nu, n-a uitat strungarul acele clipe lungi,
și azi, cînd vede steaua arzînd pe ateliere,
el simte cum zvîcnește cu strașnică putere,
în sufletu-i fierbinte știuta scînteiere,
steluța de pe casca tanchistului de-atunci...

(D. Deșliu — Cîntec în August)

6. Și-ntr-o zi cînd anul roditor
Iar te-aduce-n prag, el o să vină
Să-ți vestească fapt biruitor
Socialismul, eră de lumină!

(M. Beniuc — Letopiseț)

Exercițiul 505. Redactați o recenzie asupra unuia din articolele de critică literară apărut în ultimul număr al revistei de literatură pe care o citiți. Analizați cîteva dintre frazele folosite în redactare.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 506. Faceți în scris analiza literară a ultimului roman românesc contemporan pe care l-ați citit (lectură în afara clasei). Analizați câteva din frazele folosite în redactarea analizei.

Exercițiul 507. Faceți schema frazelor date și-n cadrul acesteia schema propozițiilor, după exemplul următor.

De exemplu:

...împăratul cheamă în taină pe un credincios al său (1)/ și dă poruncă (2)/ să-i culce în casa cea de aramă înfocată (3)/ ca să doarmă pentru veșnicie (4)/după cum pățise și alți petitori (5)...

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

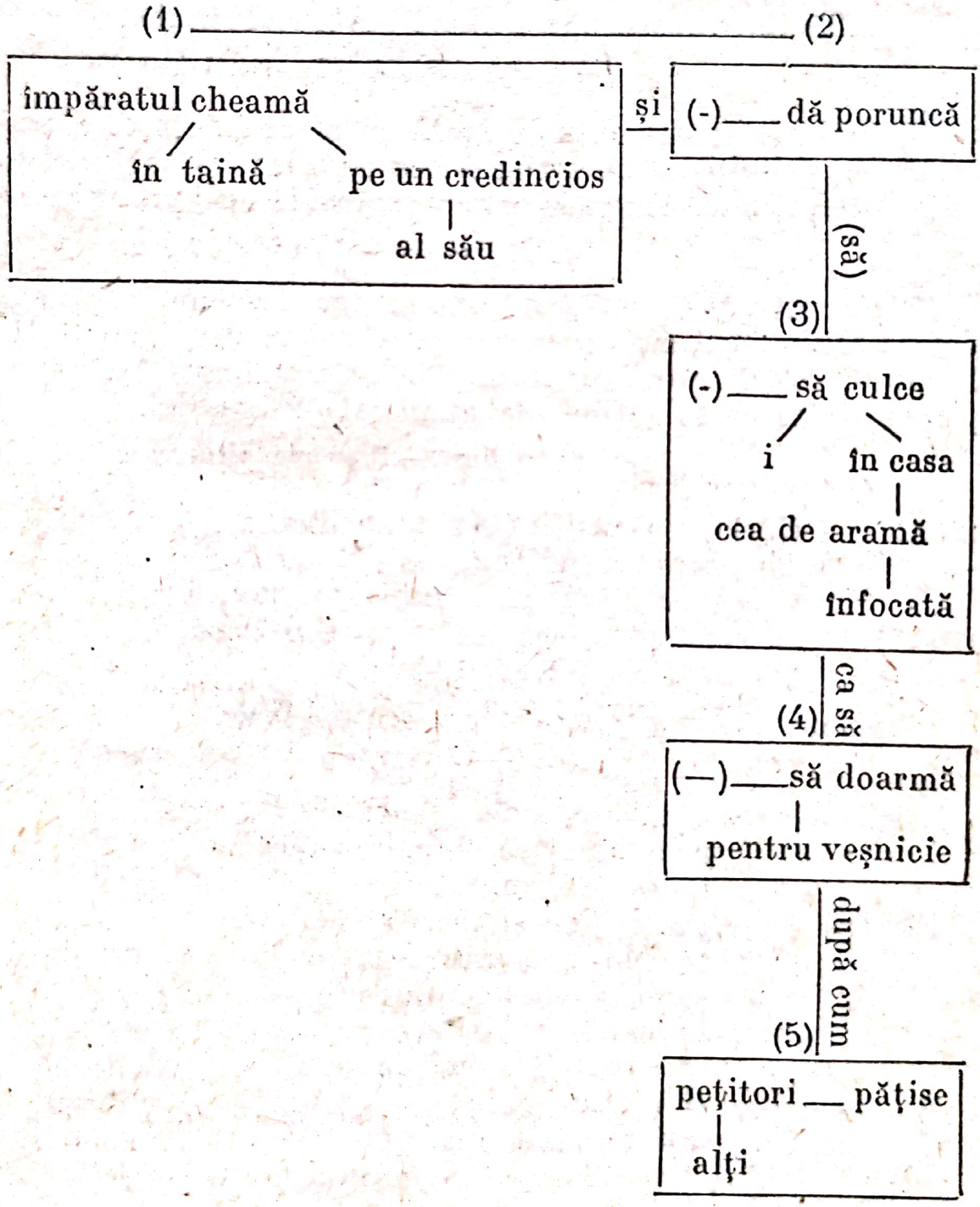

1. Creangă este atît de realist, încît unele din poveștile lui sînt aproape lipsite de miraculos, iar altele au numai acea specie de miraculos care îngăduie povestitorului să înzestreze pe eroii săi cu însușiri sufletești și trupești peste măsura omenească.

(G. Ibrăileanu — Note și impresii)

2. Jeratic pare cîmpul și-n urmă și-nainte,
Doar secerea sclipește și-atîta-i de fierbinte,
Că sfîrîie sudoarea ce cade-n boabe mari,
Clădind răcoritoare comori pentru cei tari...

(I. Păun-Pincio—Te afunzi mereu)

3. Ghiță a stătut mult la luptă cu sine, dar în cele din urmă i-a primit, ca să nu se strice cu Lică, și tot nu i-a grăit Anei, fiindcă se temea că ea va stărui să nu-i primească.

(I. Slavici — Moara cu Noroc)

4. Ascultîndu-l, mă gîndeam că tot legenda asta, cu puține schimbări, mi-a povestit-o un cioban de pe muntele Ceahlău, arătîndu-mi o turmă de stînci împrăștiate pe prispa verde ce se întinde la picioarele Panaghiei.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

5. Curînd, către ținuturi transilvane,
Au pornit batalioane de cătane,
Grumazul țării să-l îndoaie-n jug,
Să rupă-n roți pe cei ce nu s-apleacă,
Și să ridice doborîtul nemeșug
S-aducă bici, s-aducă jaf și clacă.

(M. Beniuc — Chivără Roșie)

6 a. Ura crește de cucută
pentru cei ce stau s-asmută
haite de jivini turbate
peste lege și dreptate,
să sugrume cîntecul
ca să-și umple pîntecul
să ucidă bucuria
ca să-și lăfăie moșia
și să fure omului
munca și sîngele lui.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

6b.

.....doar Patria-i norodul
care-și trudește rodul
nu chiaburii, lighioaie
care umblă s-o jupoaie,
s-o trădeze și s-o vîndă
corbilor ce stau la pîndă.

(D. Deșliu — Lazăr de la Rusca)

Exercițiul 508. Găsiți în culegerile de texte literare sau alcătuiți voi cinci fraze corespunzătoare unora din schemele de mai jos.

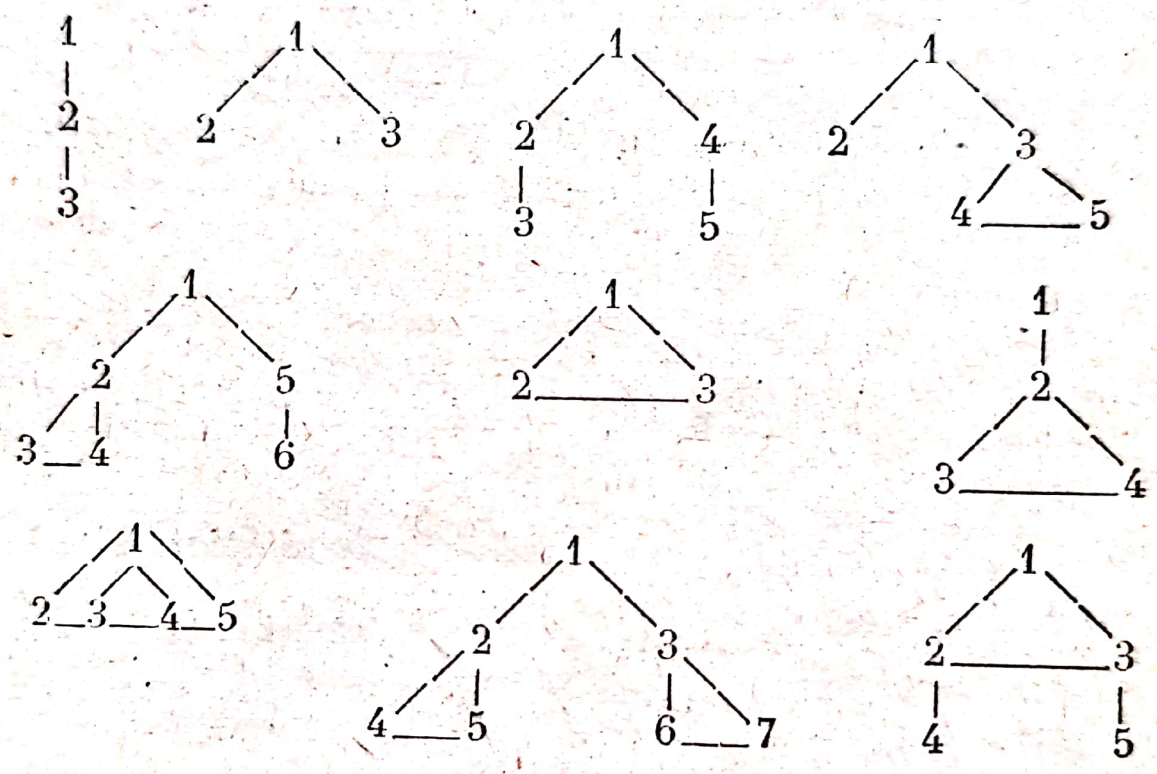

VORBIREA DIRECTĂ ȘI VORBIREA INDIRECTĂ

Exercițiul 509. Găsiți verbele de declarație sau locuțiunile echivalente cu verbele de declarație din textele de mai jos. Arătați ce procedee sînt folosite pentru redarea comunicării cuiva și care este locul verbului de declarație.

1. — Unde-s puii de năpîrcă?... strigă el cu glas răgușit, intrînd în cort cu mîna în șold. Le-a sosit ceasul pieirii! halal di ei, fîrtați!

— Pare-mi-se că-n beție ți-ai pierdut cumpătul vorbei, jupîn vornice — rosti doamna înstrunîndu-și mînia — ori pe semne c-ai minte ca de prunc într-atîta trupește?

— Taci, muiere; nu bîrfi! — răspunse Dumbravă.

(Al. Odobescu — Doamna Chiajna)

2. De-oi muri — își zise-n sine — al meu nume o să-l poarte
Secolii din gură-n gură și l-or duce mai departe.

(M. Eminescu — Scrisoarea I)

3 a. — Înțelegem, cucoane, așa a fi, răspunseră cîțiva țărani mai rușinoși; că dă, dacă nu-ți știi dumneavoastră ce-i pe lume, noi țărănimea de la coarnele plugului avem să știm ce-i bine și ce-i rău?

— Ba eu drept să vă spun, cucoane, n-am înțeles! cică zise cu îndrăzneală unul dintre țărani, anume Ion Roată. Ș-apoi chiar dacă ne-am pricepe și noi la cîte ceva, cine se mai uită în gura noastră? Vorba ceea, cucoane... „Țăranul cînd merge, tropăiește, și cînd vorbește, hodorogește...

(I. Creangă — Moș Ion Roată și Unirea)

3 b. Vorba cîntecului:
Fă-mă, mamă, cu noroc,
Și măcar m-aruncă-n foc.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

3 c. Harap-Alb numai o țîră cît a stat de s-a uitat, a făcut țurțuri la gură și, neputîndu-și stăpîni rîsul, zise cu mirare:

— Multe mai vede omul acesta cît trăiește! Măi tartorule, nu mînca haram [1] și spune drept, tu ești Gerilă? Așa-i că taci? Tu trebuie să fii pentru că și focul îngheață lîngă tine, de arzuliu ce ești.

— Rîzi tu, rîzi, Harap-Alb, zise atunci Gerilă tremurînd, dar unde mergi, fără de mine n-ai să poți face nimica.

— Hai și tu cu mine, dacă vrei, zise Harap-Alb; de-abia te-i mai încălzi mergînd la drum, căci nu e bine cînd stai locului.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

4. Un măceș de două șchioape
Zice-n taină unui spin:
— Dumneata ești mai aproape,
Ia-l de mînecă puțin!

(G. Topîrceanu — La vînătoare)

---

[1] a minți.

Exercițiul 510. Arătați — în textele de mai jos — unde se folosește vorbirea directă și unde vorbirea indirectă. Stabiliți deosebirea dintre cele două procedee. Indicați verbele de declarație, locul lor (față de vorbirea directă sau indirectă) și explicați punctuația.

1. L-au întrebat după aceste și de lucrurile ce să vădescu despre unguri, cu amestecurile lui Ștefan Gheorghe logofătul, știe ceva, au ba? Tare s-au apucat serdariul că nu știe nemica cu mare giurămînturi. Și cum să hie el amestecat la unile ca acele, spre răul stăpînului său, zicîndu cu glas: „Cine au fostu, doamne, mai crezut la măria-ta și cinstit ca mine? Și m-ai scos den obiele și den sărac m-ai îmbogățit". I-au zis Vasilie-vodă: „Așe știu și eu". Și i-au zis să margă, să grăiască cu Ciogolea să auze ce spune Ciogolea spătariul.

(*M. Costin* — Letopisețul Țării Moldovei)

2. L-au adus la Romînești (sat), și au strîns domnul divan de boiari, și l-au adus și pre el la divan, și au zis domnul: „Clucere cînd te-am trimis în țeară cu slujbe, fiind cu boierie, dreptate am poruncit să faci, au nedreptate și jafuri?" El zise: „Ba dreptate ai poruncit, măria-ta, să fac". Și începu a se îndrepta din cuvinte. Iar domnul zise: „Dar acestea ce sînt?" Și scoase hîrtioarele cu iscălitura lui, și le deade la Radul Cluciariul de unde șidea la divan, și le luă din mîna domnului, și începu a citi, și a arătat Cluciariului Constandin iscăliturile lui. Care dacă au văzut, au rămas înghețat. Începu a zice că pentru cheltuiala căii și a feciorilor au făcut. Și un covor și niște tipsii și tingiri, ce au fost luat mită, de au făcut nedreptate săracilor, zicea că le-au dăruit monastirii Strehaii. Domnul zise: „Auziți boiari cu jafuri și cu nedreptăți face pomeni...!"

(Cronica anonimă)

3 a. Puseră capul pe masă și Mihai cătă puțin la dînsul în tăcere, pînă cînd, văzînd pe doamna Stanca ce era lîngă dînsul, înecîndu-se în lacrimi, o întrebă pentru ce plînge? — Pentru că, răspunse această miloasă și simțitoare femeie, aceea ce i s-a întîmplat lui se poate întîmpla și ție sau acestuia, arătînd pe fiul său Pătrașcu.

Această vorbă pătrunse inima oțelită a asprului domn și-i aduse aminte nestatornicia lucrurilor omenești. Cuprins de milă, el plecă capul cu întristare, lacrimile deodată

Scanned with OKEN Scanner

îmbrobodiră fulgerarea ochilor lui și din inimă strigă: „O săracul popă! săracul popă!“

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

3 b. Se zice că intrînd Tăut în sala marelui vizir, își trase cizmele și le dete slugii sale, poruncindu-i să le ție în sală, înaintea lui, de care lucru mirîndu-se vizirul, îl întrebă: nu cumva îi e teamă să nu i le fure cineva. — „Nu știu, răspunse el, dar mi se pare că cu niște oameni care vor să aibă tot, trebuie să păstrăm tot ce putem“.

(*N. Bălcescu* — Ion Tăutul, mare logofăt al Moldovei)

Exercițiul 511. Împărțiți foaia caietului în două: în prima parte, copiați textul dat; în a doua parte, transcrieți-l transformînd vorbirea indirectă în vorbire directă. Puneți punctuația cerută de vorbirea directă. Ce modificări gramaticale a suferit textul?

1. Apoi îndreptîndu-se către dînșii le zise: să-și aducă aminte de vechea lor vitejie, căci ocazia de acum este frumoasă și de o vor pierde anevoie o vor mai căpăta. Turcii, le zicea el, sînt uimiți de atîtea pierderi; cetățile lor din toate părțile sînt cuprinse; din cîte capete au avut armatele lor, numai unul a rămas care mai îndrăznește a ține fruntea creștinilor; că cu dînsul au a se lupta, și gloria d-a-l birui va fi foarte mare.

(*N. Bălcescu* — Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2. Lae, biet, nu știa de ce e vorba; însă îi fusese destul să privească o dată în fața stăpînului său, pentru ca să simtă că e vreo primejdie la mijloc; văzîndu-se dar față în față cu comisarul, el începu să tremure și să spună că el nu știe nimic, fiindcă el are de lucru la grajd, iară seara se culcă devreme. Atît era destul pentru ca comisarul să se simtă întărit în bănuelile sale și să-l ia mai de scurt. Astfel Lae mărturisi cu inima încleștată că într-o duminică Lică Sămădăul, venind cu doi tovarăși la Moara cu Noroc, l-au deșteptat cu ghionturi din somn, că în urmă stăpînă-său l-a trimis la popa din Fundureni, dar el nu s-a dus, ci s-a ascuns într-un crîng; cu toate acestea, cîteva zile în urmă, ducîndu-se pe vale în sus, ca să aducă vacile de la iarbă, s-a întîlnit cu Lică și cu Răuț, care l-au luat între bîte și i-au zis că-i farmă oasele, dacă va mai îndrăzni să stea la pîndă.

(*I. Slavici* — Moara cu Noroc)

3. Ce-ar putea răspunde? se zbuciuma Mitrea. Dacă mărturisește că ar fi luat o armă, cată să arate unde a ascuns-o. Dacă zice că nu știe nimic și nu a luat nimic — tot la același sfîrșit ajunge; îl zvîntă cu palmele, cu pumnii și cu bățul, ori cu trăgătorile, ori cu frînghia udă.

(*M. Sadoveanu* — Mitrea Cocor)

4. Subprefectul porunci cuiva, răcnind, să cheme pe loc pe jandarmii de la masa cea mică din căsuța din fundul ogrăzii.

(*M. Sadoveanu* — Baltagul)

5. Leonte Bumbu intrase să povestească repede nevestei ce-a aflat de la niște oameni care au trecut adineaori cu căruța spre Mozăceni: că au întîlnit, mai de vale, în Teleorman, cete de țărani umblînd din sat în sat, alungînd pe boieri, luîndu-le moșiile și dînd foc conacelor ca nu cumva să se mai întoarcă înapoi...

Logofătul era mai îngrijorat ca boierul să nu se întîmple cumva să se scoale țăranii.

Deși zicea, sfătuindu-se cu nevastă-sa, că el n-a năpăstuit pe nimeni și a ajutat unde a putut, încît n-are de ce să-i fie frică, adăuga că țăranii cînd o pornesc razna nu mai țin socoteală de nimic. Avea dînsul destui oameni de credință care-l înștiințau ce se petrece în sat și care mereu îl asigurau că-l iubește toată lumea ca pe un frate.

(*L. Rebreanu* — Răscoala)

Exercițiul 512. Despărțiți foaia caietului în două. În partea stîngă, copiați textul dat, iar în partea dreaptă transcrieți textul în vorbirea indirectă. Subliniați verbul de declarație căruia îi e subordonată reproducerea comunicării cuiva în vorbirea indirectă. Oral, arătați deosebirea dintre exprimarea în vorbirea indirectă și cea în vorbirea directă.

1. Și cînd au purces de acolo, argații lui i-au zis: „Dar noi ce-om face, doamne, cu carele cu peștele?“ Iar el au zis: „Să fie carele cu pește, cu boi cu tot, a voastre. Și veniți după mine, să vă fac cărți de scuteală, să nu dați nimică în zilele mele“.

(*I. Neculce* — O samă de cuvinte)

2. Lăpușneanul, pe care îl înștiințase de pornirea norodului, trimise pe armașul său să întrebe ce vor și ce cer. Armașul ieși.

Scanned with OKEN Scanner

— Ei, vornice Moţoace, zise apoi înturnîndu-se spre acesta, spune, n-am făcut bine că m-am mîntuit de răii aceştii şi am scăpat ţara de o aşa rîie?

— Măria-ta, ai urmat cu mare înţelepciune, răspunse mîrşavul curtezan; eu de mult aveam de gînd să sfătuiesc pre măria-ta la aceasta, dar văd că înţelepciunea măriei-tale au apucat mai-nainte, şi ai făcut bine că i-ai tăiat...

(C. Negruzzi — Alexandru Lăpuşneanul)

3. Într-o zi, capra cheamă iezii de pe-afară şi le zice:

— Dragii mamei copilaşi, eu mă duc în pădure, ca să mai aduc ceva d-ale mîncării. Dar voi să încuieţi uşa după mine, ascultaţi unul de altul şi să nu cumva să deschideţi pînă ce nu-ţi auzi glasul meu. Cînd oi veni eu, am să vă dau de ştire, ca să mă cunoaşteţi, ş-am să vă spun aşa:

Trei iezi cucuieţi
Uşa mamei descuieţi...

— Auzit-aţi ce-am spus eu?

— Da, mămucă, ziseră iezii.

— Pot să am nădejde în voi?

— Să n-ai nici o grijă, mămucă, apucară cu gura înainte cei mai mari. Noi sîntem odată băieţi şi ce-am vorbit odată, vorbit rămîne.

(I. Creangă — Capra cu trei iezi)

4. El a-nchinat
Şi-a zis: „Cît mac e prin livezi,
Atîţia ani la miri urez,
Şi-un prinţ la anul, blînd şi mic,
Să crească mare şi voinic
Iar noi să mai jucăm un pic
Şi la botez!“

(G. Coşbuc — Nunta Zamfirii)

5. ...spunea unui critic de artă ce-l tot întreba de tehnică, de procedeuri, de secrete: „Nici un secret, dragă domnule. Privesc lucrul cu ochii mei şi caut să-l fac aşa cum îl văd“.

(A. Vlahuţă — Pictorul N. I. Grigorescu)

Exerciţiul 513. Redaţi întîi sub forma vorbirii directe, apoi sub forma vorbirii indirecte, convorbirea voastră cu un fruntaş al muncii din industrie sau agricultură. Redactaţi compunerea sub forma unui reportaj literar.

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 514. Redactați un reportaj literar „De vorbă cu scriitorul...“ Folosiți procedeul vorbirii directe, apoi transformați lucrarea prezentînd comunicarea prin procedeul vorbirii indirecte.

Exercițiul 515. Transformați o pagină dintr-o schiță a lui I. L. Caragiale, folosind vorbirea indirectă în locul vorbirii directe. Arătați în ce constă deosebirea și explicați de ce a folosit I. L. Caragiale procedeul vorbirii directe în opera lui epică.

Exercițiul 516. Alcătuiți o scurtă compunere în care reproduceți o închipuită convorbire cu maestrul Sadoveanu asupra creației artistice a poporului nostru. Folosiți ca material volumele: „Evocări“ și „Începuturi“.

Exercițiul 517. Alcătuiți o scurtă schiță, cu subiect liber. Folosiți procedeul vorbirii directe.

TOPICA FRAZEI

Exercițiul 518. Despărțiți frazele în propoziții. Arătați felul propozițiilor și locul — în frază — al propozițiilor subiective, predicative, atributive, completive directe și indirecte. Explicați punctuația.

1. Cine are carte are patru ochi.
Cine nu muncește cu lipsa trăiește.

(Folclor)

2 a. Turcii, care trecuseră în insula cea mare, căutară să ajute pe ticăiții lor frați.

(*N. Bălcescu*—Istoria romînilor sub Mihai-vodă Viteazul)

2 b. Singurul drept ce se da țăranului rob era ca stăpînul lui să nu-i poată răpi după voință banii, vitele și instrumentele de arătură.

(*N. Bălcescu* — Despre starea socială a muncitorilor plugari)

3. Se vede că n-ai mîncat de mult papara lui moș Nichifor.

(*I. Creangă* — Moș Nichifor Coțcariul)

4. Îmi face rău, nepoată, s-aud guițînd.

(*B. Șt. Delavrancea* — Hagi-Tudose)

5. Fără nici o întîrziere, scoaseră carele de sub șoproane, trîntiră în ele tot ce spaima și zăpăceala le mai puteau îngădui...

(*G. Galaction* — Lîngă apa Vodislavei)

Scanned with OKEN Scanner

6 a. Se odihnea în pătușorul în care crescuse și dormise odinioară și măicuța ei, care acuma nu mai este.

(M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)

6 b. După ce-l văzu pe Ionuț trecut la hodină în chilioara lui, stătu gîndindu-se dacă n-ar fi bine să-l afume prin somn cu păr de lup.

(M. Sadoveanu — Frații Jderi)

6 c. Oamenii de aicea sînt prea doritori să afle cine-s drumeții.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

7. Cîți trudim cot la cot fremătînd de-un avînt
Pe unelte plecați, dar de-un crez înălțați
Să prefacem în rai dragul țării pămînt.

(A. Toma — Cîntec pentru R.P.R.)

8. De-aici, de pe înalta punte,
Ce leagă drumurile toate,
Văd și mai bine, simt mai tare
Pămîntul drag ce-n chin se zbate...

(M. Banuș — În munții Georgiei)

9. Bucurii să cînți ai să te-nveți,
Toboșar al timpurilor noi.

(M. Beniuc — Toboșarul timpurilor noi)

Exercițiul 519. Despărțiți frazele în propoziții. Stabiliți felul acestora și locul în frază al propozițiilor circumstanțiale de loc, timp, cauză și scop. Explicați punctuația.

1. ...unde au căzut săgeata vătavului de copii, au făcut poarta, iară unde au căzut săgeata unui copil de casă, au făcut clopotnița.

(I. Neculce — O samă de cuvinte)

2. Iată că nepotul hanului tătar
Trece pe-un sălbatic, ager armăsar.
Unde se arată — pe întinsa vale —
Prin oștirea noastră își deschide cale.

(D. Bolintineanu — Preda Buzescu)

3. — Vrei să te duc și la Nicu Bălcescu? Nu ne vede nimeni, c-au plecat toți de la cancelarie. Numai să nu mă spui cuiva, că dau de belea.

(I. Ghica — Nicu Bălcescu)

Scanned with OKEN Scanner

4. Un cronicar povestind această faptă necuvenită, de vreme ce țara era mulțumită de Antonie vv., pomenește numai de Buhuș hatmanul, iar pe Miron îl trece sub tăcere.

(N. Bălcescu — Istoricul Miron Costin)

5. Tot neamul Basarabilor, pînă să nu prinză domnul de veste, trecuse Dunărea.

(Al. Odobescu — Mihnea-vodă cel Rău)

6. Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gîlceavă!... Ai să pleci unde zic eu.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

7. Dar ce zgomot se aude?...
Toți se uită cu mirare și nu știu de unde vine,
Pînă văd păinjinișul între tufe ca un pod.

(M. Eminescu — Călin)

8. Cănuță a dat să ridice coșul și n-a putut. Jupînul, ca să-l îmbărbăteze, i-a dat un pumn în ceafă.

(I. L. Caragiale — Cănuță, om sucit)

9. Cum nu mai erau decît vreo sută de metri pînă acasă, Grigore coborî, plăti și continuă pe jos.

(L. Rebreanu — Răscoala)

10 a. ...a ținut să ajungă stăpîn în moșia Moldovei nu pentru vinovat folos al său, ci ca să dea țării slobozenia ei cea veche și ca să scoată de sub sabia boierimii pe birnicii și credincioșii săi.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

10 b. Cînd deschise duduia Lizuca ochii, se văzu într-o chilioară albă și într-un pătișor curat sub poclăzi.

(M. Sadoveanu — Dumbrava minunată)

11. IOANA: Ar trebui să te îngrijești
PLEȘA: Ca să te îngrijești, trebuie să fii bolnav. Ca să fii bolnav, trebuie să ai timp. Și eu n-am timp să fiu bolnav.

(N. Moraru și A. Baranga — Pentru fericirea poporului)

12. BĂLCESCU:... Frate tabacule, ai murit pentru ca poporul romîn să fie liber... pentru ca istoria acestei țări să fie alta.

(Camil Petrescu — Bălcescu)

Exercițiul 520. Despărțiți fraza în propoziții. Stabiliți felul acestora, locul în frază al propozițiilor circumstanțiale de mod, consecutive, concesive și condiționale. Explicați punctuația.

1 a. ...l-aș ucide în bătaie, cînd aș afla că el a prins pupăza s-o chinuiască.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

1 b. Și de m-ar fi bătut mama cu toate gardurile și de m-ar fi izgonit de la casă, ca pe un străin, tot n-aș fi rămas așa de umilit în fața ei...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

1 c. Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori ziceam eu plîngînd...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

1 d. Jură-mi-te pe ascuțișul paloșului tău că mi-i da ascultare și supunere întru toate, chiar și-n foc de ți-aș zice să te arunci.

(I. Creangă — Povestea lui Harap-Alb)

2 a. Dacă aș fi unul din acei autori care se respectă și sînt foarte respectați, aș încheia povestirea mea astfel..
Au trecut mulți ani la mijloc.

(I. L. Caragiale — Două loturi)

2 b. D. Marius Chicoș Rostogan, distinsul nostru pedagog și director al școalei model „Ulpiu Traian", este destul de cunoscut tuturor acelora care se interesează de mișcarea noastră culturală așa ca să ne scutim de a-i mai face vreo reclamă.

(I. L. Caragiale — Despre cometă)

3. ...mama, dac-ar ști că-s mort,
Și-ar pierde mintea.

(G. Coșbuc — Rugămintea din urmă)

4 a. Băiatul își strîngea fălcile de-și simțea în creier crîșcarea măselelor, dar se stăpînea.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

Scanned with OKEN Scanner

4 b. Fără să se răstească și fără să facă urît, domnul plutonier a poftit pe Mitrea ca pe un domn musafir.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

4 c. Ca și cum fiecare ar fi executat un rol mai dinainte pregătit, tovarășii lui Mitrea Cocor traseră de sub zeghe automatele.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

4 d. Apoi dacă ar fi acolo cum spun ei, nu s-ar fi ridicat cu asemenea putere popoarele Uniunii să-i bată cum i-au bătut pe nemți și să-i alunge cum i-au alungat, de-i năpustiră pînă în bîrlogul lor.

(M. Sadoveanu — Mitrea Cocor)

4 e. Și-nălțînd a doua oară sabia, răcni așa de cumplit, încît Mazurii, înfricoșați, zmunciră frînele și se năpustiră pe poartă.

(M. Sadoveanu — Neamul Șoimărești lor)

SEMNE DE PUNCTUAȚIE

Exercițiul 521. Explicați folosirea — în textele de mai jos — a semnelor de punctuație: punct (.), punct și virgulă (;).

1. Mircea își dase obștescul sfîrșit pe scaunul domniei, în mijlocul tăriei sale; deci toată măreața pompă a unei domnești înmormîntări umplu tîrgul.

(Al. Odobescu — Doamna Chiajna)

2. M. EMINESCU
(1850—1889)

LUCEAFĂRUL
(1883)

A fost o dată ca-n povești,
A fost ca niciodată
Din rude mari împărătești
O prea frumoasă fată.

3. E în toiul verii, cînd serviciile publice încep dimineața la 7 și sfîrșesc la 2 d.am.

(I. L. Caragiale — Petițiune)

Scanned with OKEN Scanner

4. Pletele lui albe și creț parcă sînt niște ciorchini de flori albe; mustățile și barba, peste toate au nins ani mulți și grei.

(B. Șt. Delavrancea — Bunicul)

5. În această casă, azi str. Rădășeni nr. 42, am petrecut o toamnă.

(M. Sadoveanu — Ulița Rădășenilor)

6. A venit vîntul dinspre Dunăre, vînt cald.
Și vîntul a adus nori.
Și norii au adus ploaie, ploaie grasă, ploaie caldă, ploaie de primăvară.
Ploaia bună a înviorat pămîntul.
Cîmpul nesfîrșit a înviat.

(Z. Stancu — Desculț)

7. Și zi, tovarășe Zidaru,
să se audă la O.N.U.
cît rod v-a dat ăst an hectarul
și cum la colectiv, hambarul
burduf de grîne se făcu.

(D. Deșliu — Cuvîntul poetului la un congres de pace)

Exercițiul 522. Explicați folosirea semnului întrebării (?) și a semnului exclamării (!)

1. ...cine știe oare și cine îmi va spune,
Ce-o să aducă ziua și anul viitor?

(Gr. Alexandrescu — Anul 1840)

2. Și zvîrr! cu pravila cea mare după călugări. Apoi, umflînd un sfeșnic zdravăn de alamă, după dînșii să-i afurisească! ...Și, na! părintele Duhu și Teofan și-au prăpădit papucii...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3 a. O, cît eram de fericit
Să mergem împreună,
Sub acel farmec liniștit
De lună!

(M. Eminescu — Adio)

3 b. Cît sîntem încă pe pace, eu îți zic: „Bine-ai venit!“

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

Scanned with OKEN Scanner

3 c. Zdrobiți orînduiala cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri și bogați!

(M. Eminescu — Împărat și proletar)

3 d. Ah! garafa pîntecoasă doar de sfeșnic mai e bună!

(M. Eminescu — Cugetările sărmanului Dionis)

3 e. De ce pana mea rămîne în cerneală, mă întrebi?
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi?
De ce dorm, îngrămădite între galbenele file,
Iambii suitori, troheii, săltăreții dactile?

(M. Eminescu — Scrisoarea II)

4. Adică să fiu eu în adevăr stăpînitorul credincioșilor?

(I. L. Caragiale — Abu-Hasan)

5. — Să-i tai coada!... să-i tai coada!... o coadă d-un stînjen!... pînă să intre, se răcește odaia!... Să cheltuiesc și pentru el?... Unde e toporu!?... Am să-i tai eu!

(B. Șt. Delavrancea — Hagi-Tudose)

6 a. — Tot munți, păduri... Ce loc sălbatic!

(D. Deșliu — Minerii din Maramureș)

6 b. De este în tine un boț de senin
în numele vieții, — semnează!

(D. Deșliu — În numele vieții, semnează!)

Exercițiul 523. Explicați folosirea virgulei (,).

1. Grație puternicilor săi pumni, răspîndea o așa groază printre băieți, încît mulți îi plăteau tribut în natură sau în parale, ca să nu-i bată sau ca să-i protege în contra altor camarazi.

(I. Ghica — Nicu Bălcescu)

2. Șuba de urs, arnăutul și ciubucul sînt cele trei neapărate elemente ale boierului ținutaș.

(C. Negruzzi — Fiziologia provințialului)

3. Albert, craiul Lehiei, făcut-a un vis mare.

(V. Alecsandri — Dumbrava Roșie)

Scanned with OKEN Scanner

4. Ca un vis, ca o părere, se coborî de pe stîncă mîndra albă fată, naltă, mlădioasă ca o trestioară, cu părul de aur, cu ochi de balaur, ruptă din soare, ca Ileana Cosînzeana.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

5. Ură tu, măi Chiriece, zic eu lui Goian; și noi, măi Zaharie, să pufnim din gură ca buhaiul...

(*I. Creangă* — Amintiri din copilărie)

6 a. Cînd tot se-nveselește, cînd tot aci se-ncîntă,
Cînd toți își au plăcerea și zile fără nori
Un suflet numai plînge, în doru-i se avîntă
L-a patriei dulci plaiuri, la cîmpii-i rîzători.

Și inima aceea, ce geme cu durere,
Și sufletul acela, ce n-are mîngîiere,
E sufletu-mi ce arde de dor nemărginit.

(*M. Eminescu* — Din străinătate)

6 b. Biserica-n ruină
Stă cuvioasă, tristă, pustie și bătrînă,
Și prin ferestre sparte, prin uși țiuie vîntul.

(*M. Eminescu* — Melancolie)

7. Nici un zgomot, nici o mișcare, nici o adiere de vînt nu se simte.

(*A. Vlahuță* — Romînia pitorească)

8. Grinzile tavanului, negre și prăfuite, icoanele cu sfinți șterși; patul de scînduri acoperit cu o pătură lățoasă, vărgată cu alb și vișiniu... Pe jos, pardoseală de cărămizi reci.

(*B. Șt. Delavrancea* — Hagi-Tudose)

9. ...în lipsă de covoare de Persia, așternui pe jos poclada de sub șea, răzămai șeaua în chip de pernă lîngă unul din pereții lăturalnici ai scobiturii, aninai frîul la intrare într-o aschie mai răsărită de stîncă...

(*C. Hogaș* — În munții Neamțului)

10 a. — Patrocle, vorbi Lizuca, înălțînd arătătorul mîinii stîngi, eu nu mai stau aci.

(*M. Sadoveanu* — Dumbrava minunată)

Scanned with OKEN Scanner

10 b. Soarele de primăvară pîrjolise cu putere, iar sub streașina codrului căldura prindea a se potoli.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

10 c. Ori beau în cinstea feciorului de împărat și a slăvitei doamne mirese, ori îi omor acolo pe loc.

(M. Sadoveanu — Baltagul)

11. Să fie fala a cui se cade,
A celor ce muncesc, vezi bine,
A omului ce-aduce roade
Din cîmp, din mină, din uzine.

(M. Beniuc — Slava,

Exercițiul 524. Explicați pe baza textelor de mai jos în ce constau procedeele sintactice ale enumerării, gradației și repetiției; arătați valoarea lor stilistică și semnele de punctuație folosite.

1 a. El era cel mai intim amic al lui Ioan-vodă,
el însoțise pe Ioan-vodă în străinătate,
el intrigase pentru a procura lui Ioan-vodă coroana Moldovei,
lui, deja în timpul războiului, Ioan-vodă îi dărui două mari moșii,
lui, îi scăpă Ioan-vodă viața în focul unei bătălii, cu pericolul propriei vieți.

(B. P. Hasdeu — Ioan-vodă cel Cumplit)

1 b. Ieremia Golia vîndu o suvenire, un amic, o patrie, o religiune.

(B. P. Hasdeu — Ioan-vodă cel Cumplit)

2 a. În adîncu-i se pătrunde
Și de lună și de soare
Și de păsări călătoare,
Și de lună și de stele
Și de zbor de rîndunele
Și de chipul dragei mele.

(M. Eminescu — La mijloc de codru...)

2 b. Oricîte stele ard în înălțime,
Oricîte unde aruncă-n fața-i marea,
Cu-a lor lumină și cu scînteiarea
Ce-or fi-nsemnînd, ce vor—nu știe nime.

(M. Eminescu — Ori cîte stele...)

2 c. Iară flamura cea verde se întinde an cu an,
Neam cu neam urmîndu-și zborul și sultan după sultan.
Astfel țară după țară drum de glorie-i deschid...
Pînă-n Dunăre ajunge furtunosul Baiazid...

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

2 d. Mircea însuși mînă-n luptă vijelia-ngrozitoare
Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.

(M. Eminescu — Scrisoarea III)

3 a. ...și hai — hai, hai — hai, pînă-n ziuă iacătă-ne în Tîrgul Frumos...

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

3 b. Și cîte și mai cîte nu cînta Mihai lăutarul din gură și din scripca sa răsunătoare.

(I. Creangă — Amintiri din copilărie)

4. Trec anii, trec lunile-n goană
Și-n zbor săptămînile trec.

(G. Topîrceanu — Balada chiriașului grăbit)

5 a. Azi, cînd ne crești a fi atotstăpîni
Bem crezul tău cu flăcări în plămîni
Turnînd nădejde, dragoste, mîndrie
În munca dezrobită pe vecie.

(A. Toma — Partidului)

5 b. Ai luptat, ai învins, ai fost om, măi băiete.

(A. Toma — Silvester Andrei salvează abatajul)

6. O singură pagină, adesea o singură frază, nu o dată — un singur cuvînt, situează — prin limbă — lectorul în atmosfera ambiantă a cărții.

(Cezar Petrescu — Mihail Sadoveanu, maestru al limbii literare)

7. Eh! viață, viață, tînără și nouă
Cu oameni, flori și steaguri în alai
Cum s-ar putea să nu ne placi tu nouă
Să nu ne placă mîndrul nostru Mai?

Ne place, da! Nespus de mult ne place
al vremii noi nestăvilit avînt.

(M. Beniuc — Furtuni de primăvară)

Scanned with OKEN Scanner

Exercițiul 525. Pe baza textelor de mai jos-explicați cînd se folosește semnul două puncte (:)

1. Au fost odată-ntr-o școală de provincie doi buni camarazi: Niță Ghițescu și Ghiță Nițescu.

(I. L. Caragiale — Triumful talentului)

2. Amîndoi comandanții sînt pe punte, în picioare, cu ochii ațintiți înainte: trecem printre gherdapuri.

(A. Vlahuță — Romînia pitorească)

3 a. Iar o pasăre șoldană,
Albă-n fiecare pană,
Le grăi: — Voi, călători,
Sînt hulubul mărilor,
Pescărușul mi se spune.

(N. Cassian — Nică fără frică)

3 b. ...Și parcă-aproape-i vine să sărute
Pămîntul scump ca pe-o întinsă foaie
Cu nume simple bine cunoscute:
Ion, Vasile, Șandor, Niculaie...

(N. Cassian — Omul cu arma)

4. Din ținutul lor de moldoveni,
Cu căsuți curate de șindrilă:
Moș Nichifor, Prepeleac Dănilă,
Irinuca, gazda din Broșteni,

...

Stan Pățitul și Ivan Turbinca,
— Oameni care-au fost și nu au fost —
Adunați ca sub un adăpost
În bojdeucă parcă-i văd cu Tinca.

(D. Botez — La bojdeuca lui Creangă)

Exercițiul 526. Explicați folosirea liniei de dialog și a liniei de despărțire.

1 a. ...dacă critica mea va fi — precum este și lesne de prevăzut — nedemnă și nepotrivită pentru scrierea ce a provocat-o, rușinea va rămîne numai pe seama mea.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynoghetikos)

1 b. Dar cîte una, una, căruțele sosesc la tîrla sau la stiva unde vînătorii au să petreacă noaptea; un bordei

Scanned with OKEN Scanner

acoperit cu paie — trestia și șovarul [1] sînt scumpe în Bărăgan — cîteva saiele și olumuri [2] pentru vite... iată adăpostul...

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kyneghetikos)

2. În această viață de mizerii plină
Singura-i amică este o albină
Rătăcită — ce știi cum — în strada veche.

(*M. Eminescu* — Viața)

3 a. Ticălosul este Badea Gheorghe — pe unde o fi! — un om cu care Zibal a avut o daraveră f. neplăcută.

(*I. L. Caragiale* — O făclie de Paști)

3 b. Profesorul — e și el om de familie bună — zice:
— Bine! Dacă sînt de familie bună, vom căuta să le dăm la toți nota 6.

(*I. L. Caragiale* — Bacalaureat)

3 c. — Bonsoar, Mache!
— Bonsoar, Lache!
— Ai venit de mult?
— Nu... De vreo zece minute... Iei o bere?
— Iau.
— Băiete! două mari... (către Lache) Da... ce ai? te văz cam...
— Nu prea am chef... Sînt obosit... Am stat azi-noapte tîrziu la Cosman pînă la ziuă.
— Cu cine?
— Cu niște amici... Am vorbit foarte mult de tine.
— Da... Ce?
— E...! mai nimic... fleacuri! Nu știi cum sînt oamenii noștri?

(*I. L. Caragiale* — Amici)

4. Poeziile lirice sînt toate elegii, gen în care Bolintineanu — după unii critici — a excelat.

(*Tr. Demetrescu* — Dimitrie Bolintineanu)

---

[1] papură.
[2] vad pentru adăpat vitele.

5. Eu atunci — mă știți cum sînt —
M-a cuprins un fel de milă
Am oftat... și-am tras în vînt.

(G. Topîrceanu — La vînătoare)

6 a. Cel mai bun prieten al răposatului Florea era — știa oricine — Gavril Panciuc.

(M. Sadoveanu — Panciuc)

6 b. Finul Iorgu a sărutat mîna întinsă, albă și subțire Diacul — deși nu-i era fin — a făcut la fel.

(M. Sadoveanu — Nicoară Potcoavă)

7. Eu voi fi — se cere, nu se cere —
Toboșar al timpurilor noi.

(M. Beniuc — Toboșarul timpurilor noi)

Exercițiul 527. Explicați folosirea ghilimelelor („").

1. În „Noaptea furtunoasă" sînt mai puține persoane, de aceea erau mai ușor de mînuit, dar în „Scrisoarea pierdută" sînt multe, ba e chiar o adunare mare de oameni...

(C. Dobrogeanu-Gherea — I. L. Caragiale)

2. Două lucruri aflasem: că (școala) e „domnească", iar nu cum era a noastră din curtea bisericii, și că dascălul e „profesor", trebuind să-i zici „Domnul", iar nu cum îi ziceam noi la al nostru „Nea Nicuță".

(B. Șt. Delavrancea — Domnul Vucea)

3. „Hm! scap de unul și dau peste altul!" își zise cărăbușul. „Ăsta mă-nghite!" Cocoșul s-a apropiat, s-a uitat la cărăbuș și a trecut mîndru înainte. „Am scăpat!" gîndi cu bucurie cărăbușul.

(Em. Gîrleanu — Sărăcuțul)

4 a. Prin toate lucrările lui Bălcescu, străbate ideea înaintată că făuritorii istoriei nu sînt capetele încoronate, ci norodele muncitoare. Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej... arată că ideile revoluționare democrate ale lui Nicolae Bălcescu n-au putut fi traduse în viață la 1848 deoarece „în perioada dezvoltării capitaliste a Romîniei, burghezia a

Scanned with OKEN Scanner

căzut la înțelegere cu moșierimea pentru a înăbuși lupta poporului, ...ceea ce a determinat păstrarea unor puternice rămășițe feudale în economia noastră."

(M. Sadoveanu — Un revoluționar romîn de acum un veac)

4 b. Abia a doua zi la prînzișor, în niște văi care se cheamă Călmățui, în popas, măria-sa îi trimete poruncă „să iasă la vedere, cu toate ale sale bune și rele".

(M. Sadoveanu — Frații Jderi)

Exercițiul 528. Explicați folosirea parantezelor ( ).

1 a. CAȚAVENCU (spumînd, se repede din mijlocul grupului său la tribună cu pumnii încleștați și zbierînd febril. Un moment tăcere). — Fraților! domnilor! un moment, onorabili cetățeni! Am voit să acopăr o rușine care se petrece de atîta vreme în sînul orașului nostru... (Zoe și Tipătescu mișcare) am voit să cruț opinia publică de o lovitură scandaloasă; ...astăzi însă am fost lovit așa de crud în dignitatea mea, încît nu mai pot tăcea. (Zoe și Tipătescu mișcare). Acest onorabil cetățean, (arată pe Trahanache) acest om venerabil, d. Zaharia Trahanache...

TRAHANACHE (cu pofidă). — Ei? Eu...

CAȚAVENCU — Este atît de naiv, încît crede că e plastografie un document olograf (Zoe și Tipătescu mișcare de groază).

(I. L. Caragiale — O scrisoare pierdută)

1 b. Pe urmă, după ce a zbierat măgarul aproape un ceas, surioara mea (că la ea mă uitam mereu) s-a ridicat în picioare, a început să bată din palme, s-a repezit la el...

(I. L. Caragiale — Ion)

2. Baloane mari de spumă albă prin grădini
(Și zarzărul, și vișinul, și perii),
Stau gata să se-nalțe din tulpini
Spre cerul primăverii...

(G. Topîrceanu — Aprilie)

3. — Draga bunicuței! Așa-i că te-am trezit din somn? șopti ea. S-a întîmplat chiar cum a spus dumnealui (dum-

nealui era bunicul)! S-au apropiat prea tare de ştiubeie şi albinele s-au repezit la ele!

(*M. Sadoveanu* — Dumbrava minunată)

4 a. — Bă eu să vă spui curat
(zice Remeş încruntat)
ascultaţi-mă pe mine
că-i ştiu inima mai bine.

(*D. Deşliu* — Minerii din Maramureş)

4 b. Cum spumegă-n urlet vrăjmaşii...
(— Tovarăşi, ce sprinteni mi-s paşii!)
Cum cad şi se sfarmă tiranii...
(— Ce tineri, tovarăşi, ni-s anii!)

(*D. Deşliu* — Cîntec pentru tovarăşul plan)

Exerciţiul 529. Explicaţi folosirea punctelor de suspensie (...) şi arătaţi în ce constă valoarea artistică a frazelor sau propoziţiilor întrerupte.

1. Oraşele se întemeiază şi se înfrumuseţează din nou... oamenii cresc în îndestulare şi se înmulţesc ca năsipul mării... pămîntul se acoperă de holde aurite... volnicia domneşte ca mai înainte, dar nu acea volnicie pruncă, floare plăpîndă a pustietăţii, ci slobozenia cea bărbată şi luminoasă, sau puternică şi cu rădăcină ţeapănă şi adînc înfiptă în pămînt... sabia, acum nefolositoare a războinicului stă în coliba sa spînzurată... femeile zîmbesc dulce la pruncii lor... chipul zbîrcit al bătrînilor se întinde de bucurie... pacea aduce legea care chizăşuieşte, iar nu asupreşte... legea, rod al slobozeniei... legea care apără pe cel slobod de nedreptate, şi nu apasă pe sărmani în folosul bogatului...

(*A. Russo* — Cîntarea Romîniei)

2. Dar te mai duce capul ca să-l botezi? Să-i zici Păsărilă... nu greşeşti; să-i zici Lăţilă... nici atîta; să-i zici Lungilă..., asemenea; să-i zici Păsări-Lăţi-Lungilă mi se pare că e mai potrivit cu năravul şi apucăturile lui...

(*I. Creangă* — Povestea lui Harap-Alb)

3. — Uite ce e, stimabile: V-aţi înşelat... şi iacă de unde provine... Dumneata ai... Ciudat lucru, ce-i drept...

Scanned with OKEN Scanner

Cum s-a întîmplat! Al dracului!... Dumneata ai la una numărul care a cîștigat la cealaltă și...

— Și... ce?

— ...și vice-versa.

(I. L. Caragiale — Două loturi)

4. — Și împăratul a încălecat pe calul cel mai bun...

— Cel mai bun... îngînam eu, de frică să nu mă fure somnul.

— ... ș-a luat o dăsagă cu merinde și a plecaaat...

— ... ș-a plecaaat...

— Și s-a dus, s-a dus, s-a dus...

— ... s-a dus, s-a dus...

— Pînă a dat de o pădure mare și întunecoasă...

— ...întunecoasă...

(B. Șt. Delavrancea — Bunica)

5. De la fereastră, din vagon,
Văd satul alb sclipind în zare...
Un șuier lung... Tresar mișcat...
Simt inima bătîndu-mi tare.
Văd poarta țărnii... Turnul vechi...
O casă... două... toate ninse!
Și gara... lume... Uite-ai mei!
Ne-așteaptă toți cu brațe-ntinse...

(Șt. O. Iosif — Revedere)

6 Și tot ce urmează e simplu și clar
și știut pe de rost...
... O dimineață-nsorită...
... O stradă... castanii... o școală...
... Un cîrd de copii și un nor...
Un nor ce vine deasupra.
Și grindina, grindina norului.
Vuietul surd și explozia.
... Și iarăși o stradă-nsorită...
... Molozul... castanii... o hartă
rămasă în scorbura zidului
strîmb agățată.

(M. Banuș — Chemare)

7. Și spre lungi galerii scoate-un răcnet chemare —
Au răspuns?... Nu-i ecou?... Da, echipa aude.

(A. Toma — Silvester Andrei salvează abatajul)

Exercițiul 530. Explicați folosirea apostrofului și a liniuței de unire.

1 a. — Da'... părinte Matache, sărumîna, o să scoată și de douăzeci de parale?... Dom'Tomiță zice...

(I. L. Caragiale — Ultima emisiune)

1 b. — Ionel! strigă iar madam'Popescu; Ionel, vin'la mama!

(I. L. Caragiale — Vizita)

1 c. — Parcă-i șade mai bine cu beretul!... zice mam'mare scuipîndu-l să nu-l deoache, apoi îl sărută dulce.

(I. L. Caragiale — Dl. Goe)

1 d. — Douăsp'ce trecute, Mândică! Ce naiba faci, soro?

(I. L. Caragiale — La Peleș)

1 e. — N-aș putea iarna să stau nici o săptămînă...
— Parol?
— În sălbătăcia aia...
— C'est'copil!?

(I. L. Caragiale — Cam tîrziu)

1 f. ...Ei! dacă ar fi toți minuitorii de bani publici ca Anghelache.
— An-ghe-la-che...
— ... n-ar mai trebui inspectori finanțiari.
Tot vrea guvernul să facă economii; — ne-ar putea suprima pe toți... Ei! ca Anghelache, mai rar, așa corect și serios.
— An-ghe-la-che... șoptește aiurit impiegatul, pe cînd ceilalți tac zdrobiți.

(I. L. Caragiale — Inspecțiune)

2. — Ș-acum unde ți-s feciorii, Savule? a întrebat Haramin privind de sus, din trufia lui, pe răzășul cel mărunțel.
— D-apoi unde pot fi? S-au pustiit în Țara-de-Jos, unde l-au urmat pe măria-sa Ion-vodă. Poate s-or întoarce, poate nu s-or întoarce. Dacă s-or întoarce, bine ne-a părea mie și babei Cireașa. Dacă nu s-ar întoarce după un război cum a fost acela de anțerț, apoi pomeni-i-va și pe dînșii

norodul, alăturea cu toți credincioșii care s-au prăpădit cu măria-sa.

— Fost-a mare cumpăt creștinilor... s-a dezumflat crișmarul, clătinîndu-și fruntea pleșuvă la dreapta și la stînga.

— Într-adevăr, cum spui... s-a umilit bătrînelul de la Mitești. Spune baba mea Cireașa că așa i-i dat țării aceștia și norodului din țara astă...

(*M. Sadoveanu* — Nicoară Potcoavă)

Exercițiul 531. Explicați folosirea diverselor semne de punctuație în textul de mai jos.

— Fătul meu!... fă inimă vitează!... nu te lăsa!... fii stîlp țeapăn casei noastre și nu îngădui să cadă biata moșie părintească pe mîna Oltenilor, pe-a Basarabenilor — (trăsni-i-ar domnu' din senin!) c-așa avem noi lăsat cu blăstem de la moși strămoși: pace și răgaz să n-avem cu neamul lor cel urgisit... De-ți va da domnul dumnezeu putere și tărie, să nu cruți, să n-aibi milă, că nici de tine nimeni nu va avea milă, cînd te vor vedea înfrînt și ticăit... Mîna n'ea s-a muiat... nu mai poate ridica buzduganul ăsta, vechiul meu tovarăș, bunul meu prieten; ...ia-l acum tu în mîinile tale și proaște să faci, cînd vei izbi cu dînsul în dușmanii noștri... Să n-aibi milă!...

(*Al. Odobescu* — Mihnea-vodă cel Rău)

PERIOADA

Exercițiul 532. Copiați textul. Faceți schema frazelor, arătînd care sînt părțile perioadei și în ce constă simetria construcției ei; — argumentați de ce perioada e mai degrabă o problemă de stilistică decît de gramatică.

1. Apoi cînd soarele își grămădește focurile în văi, cînd ogoarele și fînațurile, cetinele coastelor împădurite și crucea de alamă a unei umile chinovii scînteiază, și cînd zarea se tulbură și împrăștie pe munți vălu-i de aburi, te crezi ca-ntr-un vis al închipuirii, în care dormind ușor, sufletul singur parcă se bucură și se lasă dus ca de o lenește voluptate.

(*A. Russo* — Piatra teiului)

Scanned with OKEN Scanner

2. De cînd erau ca iarba anticii codri deși,
Și mici ca moșunoaie Carpații urieși,
Și văile profunde și latele vîlcele
Ca pe o apă lină ușoare vălurele;
De cînd în lume lupii erau păstori de oi
Și urșii cu cimpoaie mînau cirezi de boi;
De cînd purta-n cosițe Ileana Cosînzeana
O floare cîntătoare, o floare năzdrăvană,
N-au fost copilă-n viață mai dulce, mai aleasă
Decît frumoasa Lia, fecioară-mpărătească.

(V. Alecsandri — Legenda ciocîrliei)

3. Vouă, dar, strălucițiluceferi ai viților, care ați mîncat starea stăpînilor voștri și v-ați ridicat pe ruinele acelora ce nu v-au lăsat să muriți în mizerie; vouă, care sînteți putrejunea și mucegaiul ce sapă din temelii și răstoarnă împărățiile și domniile; vouă, care ați furat cu sfanțul din funcțiunile cele mici și cu miile de galbeni din cele mari, iar acum, cînd v-ați cumpărat moșii și palate, stropiți cu noroi pe făcătorii voștri de bine, vouă și numai vouă dedic această slabă și neînsemnată scriere.

(N. Filimon — Ciocoii vechi și noi)

4. Acela ar lăuda-o cîntînd imnul elenicei Artemide, zgomotoasa sor-gemene a argint-arcatului Apolon și venerata fecioară care poartă săgeți de aur, bucurîndu-se de larma vînătorească; care prin codri umbroși și pe piscuri furtunoase, străpunge cerbii; care întinzîndu-și auritul arc azvîrle darde ucigătoare de se cutremură creștetul înalților munți, de răsună pădurile întunecoase sub gemetele fiarelor izbite, de se înfiorează pămîntul și marea cu toți peștii din ea.

(Al. Odobescu — Pseudo-kynegheticos)

5. O, dacă geniul, ce scoase,
Ca din adîncul unei mări,
Din fundul inimii zdrobite
Comoara asta de cîntări,

Nu te-ar fi ars zvîcnindu-ți tîmpla,
De flăcările năbușite,
Ce-ți luminau ale gîndirii
Împărății nețărmurite,

Și de-ar fi fost lăsat, prin lume
Să treci ca orice om de rînd,
Ce lesne-ai fi pus frîu durerii
Și răzvrătitului tău gînd!

(A. Vlahuță — Lui Eminescu)

6. Iar baciul cel bătrîn, pînă ce nu-și mîntui de turnat jintița prin zăgîrne, pînă ce nu le atîrnă pe toate de cîte un cui de lemn, ca să se scurgă fiecare în cîte un budăiu deosebit, pînă ce nu-și clăti mîinile cu apă și le șterse pe poala unsuroasă a cămășii, încinse peste mijloc cu un chimir lat și bătut cu ținte de alamă galbănă, aproape nici nu se uită la mine.

(C. Hogaș — În munții Neamțului)

7. Cînd gene-n vaier lung cîmpia,
Cînd stau întorși spre bolta cruntă
Cei logodiți cu veșnicia
Sub ploaia rece și măruntă;

Cînd moartea seceră flămîndă
Făcînd mormane de eroi
În dosul frontului, la pîndă,
Noi nu ne ducem la război!

(G. Topîrceanu — Balada corbilor)

8. Cînd cască negrele-i genuni,
în goană-ngenunchind și vîntul
și munții-n cap se bat, nebuni,
mușcînd cu mii de fălci pămîntul,

cînd mincinosul untdelemn
și-ntinde falduri somnoroase,
lăsînd să zboare, fără semn,
privirea-n larguri de mătase,

cînd ca un leagăn uriaș,
pornește hula ca o glumă,
dansînd mereu aceiași pași,
ce moartea o-nvelesc în spumă,

cînd din străfunduri, scoate-n mal
ciudate ierburi încîlcite,
comori avar păstrate-n val,
din lumi de om nepipăite,

Scanned with OKEN Scanner

cînd vasele le trage-n jos
cu scripeți tari ca ne-ndurarea —
cu grai turbat sau mîngîios,
e-aceeași, totdeauna, marea.

(*M. Dragomir* — În fața mării)

9. Cînd te pătrunde ploaia de toamnă,
și picioarele îți sînt goale,
și trupul flămînd și șubred,
și ploaia cade peste tine necontenit și necontenit,
și cît vezi cu ochii în jur se întinde cîmpul nesfîrșit
și nici o colibă în care să te adăpostești,
și nici un loc uscat pe care să te poți întinde,
și cînd știi că pînă acasă la tine ai ore și ore de
mers prin această ploaie care te fărîmă și te zdrobește
și care uneori e rece ca gheața;
și straiele de pe tine devin sloiuri,
iar picioarele îți sîngeră, înghețate pînă în măduvă,
ca de altfel întregul trup.....
spuneți-mi
— dacă puteți să-mi spuneți —
care mai e atunci farmecul ploii?

(*Z. Stancu* — Florile pămîntului)

Paralelism sintactic

Exercițiul 533. Explicați efectele stilistice din textele de mai jos, realizate prin identitatea structurii sintactice a frazelor.

1 a. Spune, mîndro, și gîcește
Codrul de ce-ngălbenește,
Voinic de ce-mbătrînește?
Codrul — de zăpadă multă,
Voinic — de inimă ruptă;
Codrul — de zăpadă grea,
Voinic — de inimă rea.

(Folclor)

1 b. Nu știu luna-i luminoasă
Ori e puica mea frumoasă.
Nu știu luna-n ceruri trece
Ori puica la apă rece.

Nu știu luna s-a ivit
Ori puicuța mi-a zîmbit.
Nu știu luna s-a ascuns
Ori puica nu-mi dă răspuns.

(Folclor)

2. Duce-m-aș în cale lungă,
Dor să nu mă mai ajungă
Duce-m-aș și m-aș tot duce,
Dor să nu mă mai apuce.

(*V. Alecsandri* — Dor de călătorie)

3. In loc de a aresta pe criminalul, el se mulțumi cu scuzele sale; în loc de a-i tăia capul, el îi lăsă cea mai importantă operațiune a bătăliei.

(*B. P. Hasdeu* — Ioan-vodă cel Cumplit)

4. N-ai mîini de fier — ca fier să frîngi,
N-ai mări de lacrimi — mări să plîngi.

(*G. Coșbuc* — Moartea lui Fulger)

5. Numai inimioara mea
Știe-mi viața cît de grea,
Numa'sufletelu'meu
Știe-mi focul cît de greu!

(*D. Deșliu* — Lazăr de la Rusca)

Recapitularea perioadei

Exercițiul 534. Despărțiți frazele în propoziții. Faceți schema. Arătați în ce constă simetria așezării propozițiilor și valoarea stilistică a frazei.

1. Cînd dă frigul, cînd bate crivățul, cînd ne bate nevoia, ne ducem de ne răscumpărăm iarăși munca noastră, ca să ne hrănim copiii cu dînsa, și de multe ori, pe lîngă necazul nevoii, unii tari de inimă ne țineau de leneși, că nu am putut a ne lucra ogoarele.

Pe lîngă cele mari dorințî care dimpreună cu celelalte le-am arătat în Adunarea obștească a țării, treapta locuitorilor pontași cere ca pe viitor săteanul să fie și el pus în rîndul oamenilor, să nu fie ca pînă acum asămăluit cu dobitoacele cele necuvîntătoare; bătaia care atît amar de timp ne-a umilit și ofilit, biciul și varga, care de multe ori

Scanned with OKEN Scanner

au batjocorit părul cel alb al părinților noștri și cîteodată au făcut pe femeile noastre să-și piardă pruncii din pîntece lor și toate acelea cu care sîntem în vină să ni se pună pedepse, ca la cealaltă lume și să nu fim osîndiți fără judecată...

(din Jalba deputaților săteni)

2 a. ...șezînd acum colea, fără grijă, răsturnat în jețul meu, privind liniștit pe fereastră cum mugurul liliacului se despică și-nverzește sub aburoasele sărutări ale soarelui de aprilie și ascultînd, cu o dulce răpire, cum vrăbiile limbute ciripesc și cum brotăcelul cîntă vesel înturnarea zilelor calde, te încredințez că mi-ar place să străbat — fără totuși de a mă mișca din loc — și codri umbroși, alergînd cu gîndul în goana cerbilor...

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

2 b. Cînd soarele se pleacă spre apus, cînd murgul serii începe a se deschide treptat peste pustii, farmecul tainic al singurătății crește și mai mult în sufletul călătorului.

(*Al. Odobescu* — Pseudo-kynegheticos)

3. Și azi cînd a mea minte, a farmecului roabă,
Din orișice durere îți face o podoabă,
Și cînd răsai nainte-mi ca marmura de clară,
Cînd ochiul tău cel mîndru străluce în afară,
Întunecînd privirea-mi de nu pot să văd încă
Ce-adînc trecut de gînduri e-n noaptea lui adîncă,
Azi cînd a mea iubire e-atîta de curată
Ca farmecul de care tu ești împresurată,
Ca setea cea eternă ce-o au după olaltă
Lumina de-ntunerec și marmura de daltă,
Cînd dorul meu e-atîta de-adînc și-atît de sfînt
Cum nu mai e nimica în cer și pe pămînt,
Cînd e o-namorare de tot ce e al tău,
De-un zîmbet, de-un cutremur, de bine și de rău,
Cînd ești enigma însăși a vieții mele-ntregi...
Azi văd din a ta vorbă că nu mă înțelegi!

(*M. Eminescu* — Nu mă înțelegi)

4. (Dar) cînd rătăcești prin mijlocul atîtor bogății strînse la un loc și te gîndești la răsplata împărtășită de acești oameni și cînd îți amintești de chipurile lor slabe de mucenici și de copiii lor bolnavi de nemîncare, de cocioa-

bele lor unde n-are unde sta lumina soarelui, cînd te gîndești cum i-ai zărit pe cîmp, în mijlocul zilei, începînd munca ce-o părăsesc tocmai noaptea tîrziu, muncind aproape degeaba, și cînd te gîndești că nu cîteva mii ci milioane ce alcătuiesc neamul tău stau în robia și ticăloșia asta, te întrebi ce cauți tu în incinta desfătării și ce caută desfătarea într-o țară unde se plînge atîta.

(Em. Gîrleanu — Expoziția națională a tuturor romînilor)

5. Măria ta, e ceasul cînd toată balta-nvie,
Cînd trestiile-și pleacă, uscate de zăduf,
Mătasea cafenie ca un pampon de puf;
Cînd toată balta cîntă, și rîde și nechează
Și miaună și geme și strigă și oftează,
Că pîn' și mormolocii din mîlul de la fund
Înțeapă fața apei cu cîte-un val rotund,
Scoțînd pe luciul neted înfiorate arii...

(G. Topîrceanu — Papură-vodă)

6. Cu mîna ce din buni străbuni
Săpat-am puțuri de cărbuni,
Cu mîna ce din neam în neam
Uscatul ram îl retezam,
Cu mîna ce-a împins prin veac
Pînă mai ieri un plug sărac,
Cu mîna care-am scris poeme
De dragoste sau de blesteme
Și-am îndemnat pruncii să joace
Semnez acuma pentru pace!

(Nic. Tăutu — Semnătura)

INDICE DE AUTORI

Agîrbiceanu I.
Alecsandri V.
Alexandrescu Gr.
Alexandria
Anghel D.
Asachi Gh.

Bacalbaşa Ant.
Baconski A. E.
Bălcescu N.
Banuş M.
Baranga A.
Bart J.
Beldiceanu N.
Beniuc M.
Bogza Geo
Bolintineanu D.
Bolliac Cezar
Botez Dem.
Boureanu R.
Breslaşu M.
Budai-Deleanu I.
Bujor P.

Călinescu G.
Călugăru I.
Camilar Euseb.
Caragiale I. L.
Cassian N.
Cerna P.
Cîrlova V.
Cocea N. D.
Coşbuc G.
Costin Miron
Creangă I.
Cronica anonimă

Davidoglu M.
Delavrancea B. Şt.
Demetrescu Tr.
Deşliu D.
Donici Al.
Dosoftei
Dragomir M.
Dumitriu P.

Eminescu M.

Filimon N.
Folclor
Frunză Eug.

Galaction G.
Galan V. Em.
Gherea (C. Dobrogeanu)
Ghica I.
Gîrleanu Em.
Golescu C.

Halima
Hasdeu B. P.
Hogaş C.

Ibrăileanu G.
Iosif Şt. O.
Ispirescu P.
Istrati I.

Jebeleanu Eug.

Kogălniceanu M.

Mille C.
Mironescu I. I.
Moraru N. şi Baranga A.

Neculce I.
Neculuţă D. Th.
Negruzzi C.

Scanned with OKEN Scanner

Odobescu Al.
Orășanu N.

Pann Anton
Papadat-Bengescu H.
Păun-Pincio I.
Petrescu Camil
Petrescu Cezar
Popescu R. Hr.

Rădulescu I. H.
Rebreanu L.
Russo A.

Sadoveanu M.
Sahia Al.
Scrisoarea lui Neacșu
Simion Ștefan
Slavici I.
Stancu Z.

Tăutu N.
Teodorescu V.
Theodorescu Cicerone
Toma A.
Topîrceanu G.
Tulbure V.

Ureche Gr.

Văcărescu Enăchiță
Văcărescu Iancu
Văcărescu Niculae
Vlahuță A.

Scanned with OKEN Scanner

CUPRINSUL

Pag.

Cuvînt înainte 3

SCRIITORII NOȘTRI DESPRE LIMBA

VOCABULARUL

Vocabularul ca material de construcție a limbii 10
Conținutul cuvîntului 10
Fondul principal de cuvinte 10
Caracterul variabil al vocabularului 11
Vocabularul și istoria societății 11
Arhaisme 15
Neologisme 16
Regionalisme 22
Formarea cuvintelor 25
Derivarea: 25
Sufixe 25
Prefixe 29
Elemente care intră în alcătuirea cuvintelor de circulație internațională 30
Schimbarea categoriei gramaticale 33
Compunerea cuvintelor 35
Cuvinte compuse din inițiale 40
Sinonime 41
Omonime 43
Antonime 44

FONETICA

Sunetele limbii romîne 46
Despărțirea cuvintelor în silabe 50
Accentul 50
Scrierea cu majuscula 58

pag.

A. Părți de vorbire flexibile 61
Substantivul 61
Substantive concrete și abstracte 62
Substantive comune și proprii 62
Antonomaza 64
Genul substantivului 65
Substantive mobile și epicene 67
Numărul substantivelor 69
Terminația după număr a substantivelor nearticulate 70
Substantive cu forme și genuri diferite la singular sau la plural 70
Sinecdoca 72
Substantive defective de număr 73
Substantive colective 74
Cazurile substantivului 78
Declinarea substantivelor comune 78
Declinarea substantivelor proprii 86
Formarea substantivelor 89
Derivare 89
Substantive compuse 89
Substantive provenite din alte părți de vorbire 90
Efecte stilistice obținute prin folosirea substantivului .. 91
Substantive antonime 93
Recapitularea substantivului 93

Articolul 95
Articolul hotărît (enclitic) 96
Articolul posesiv 98
Articolul adjectival 101
Articolul nehotărît 104
Recapitularea articolului 105

Adjectivul 106
Locuțiuni adjectivale 108
Funcția adjectivului în propoziție 109
Terminațiile adjectivelor după gen 110
Numărul adjectivelor 111
Articularea adjectivelor 112
Declinarea adjectivelor 113

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Acordul adjectivelor 114
Gradele de comparație 117
Adjective care nu au grade de comparație 123
Schimbarea valorii morfologice a adjectivului 124
Formarea adjectivelor 125
Derivare 125
Compunerea adjectivului 126
Adjective antonime 127
Valoarea stilistică a întrebuințării adjectivelor 128
Ortografia adjectivelor 131
Recapitularea adjectivului 132

Pronumele 135
Felurile pronumelor 135
Pronumele și adjectivele pronominale 136
Pronumele personal 138
Forme accentuate și neaccentuate 138
Cazurile deosebite de folosire a anumitor pronume personale 140
Dativul etic 140
Dativul posesiv 142
Valoarea neutră a pronumelui neaccentuat feminin de acuzativ *o* 143
Formele pleonastice ale pronumelui 144
Pronumele de politețe 145
Recapitularea pronumelui personal 147
Pronumele reflexiv 149
Pronumele de întărire 152
Pronumele și adjectivele posesive 153
Pronumele și adjectivele interogative — relative 159
Pronumele și adjectivele demonstrative 164
Recapitularea pronumelui demonstrativ 167
Pronumele și adjectivele nehotărîte 169
Pronumele negative 170
Antiteza pronumelui 171
Recapitularea pronumelor 172

Numeralul 174
Numeralul cardinal 174
Numeralul colectiv 178
Numeralul fracționar 179
Numeralul nehotărît 179

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Numeralul multiplicativ 180
Numeralul distributiv 180
Numeralul adverbial 181
Numeralul ordinal 182
Schimbarea funcției gramaticale a numeralului 183
Recapitularea numeralului 184

Verbul 185
Verbe tranzitive și intranzitive 187
Verbe incoative 188
Diatezele verbale 190
Diversele întrebuințări ale reflexivului 192
Persoană și număr 195
Verbe auxiliare 197
Ortografia formelor scurte ale verbului *a fi* 199
Verbe predicative și nepredicative 201
Modurile și timpurile verbului 202
Modurile personale 202
Timpuri absolute și timpuri de relație 208
Modurile nepersonale 215
Conjugările 220
Forme perifrastice 221
Verbe de două și trei conjugări 222
Forme inverse 223
Verbe neregulate și defective 224
Verbe impersonale 225
Verbe unipersonale 226
Locuțiuni verbale 227
Verbe antonime 229
Derivarea și compunerea verbelor 229
Recapitularea verbului 231

B. Părți de vorbire neflexibile 233

Adverbul 233
Adverbe primare și derivate 235
Adverbe cu aceeași formă ca a altor părți de vorbire 236
Adverbe compuse și locuțiuni adverbiale 237
Felul adverbelor după conținut 240
Adverbe relative 243
Adverbe cu valoarea altor părți de vorbire 244
Gradele de comparație 246
Adverbe antonime 247

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Prepoziția 248
Prepoziții simple, compuse și locuțiuni prepoziționale.. 240
Cazul cuvintelor precedate de prepoziție sau de locuțiuni prepoziționale 259
Conjuncția 252
Conjuncții simple, compuse, locuțiuni conjuncționale .. 253
Conjuncții coordonatoare și subordonatoare 254
Conjuncții corelative 255
Interjecția 256
Felul interjecțiilor după origine 256
Clasificarea interjecțiilor după sens 258
Schimbarea valorii gramaticale a interjecției 260
Recapitularea părților de vorbire neflexibile 262
Recapitularea morfologiei 263

SINTAXA

A. Sintaxa propoziției 266
Frază, propoziție 266
Felul propozițiilor după alcătuire 268
Aspectul pozitiv și cel negativ al propozițiilor..... 271
Felul propozițiilor după conținut 274
Invocația și interogația retorică 280
Părțile propoziției 283
Legăturile dintre părțile propoziției 287
Părți de propoziție multiple 287
Lipsa părților principale de propoziție..... 288
Valoarea stilistică a propozițiilor eliptice 290

Părțile principale ale propoziției..... 291
Subiectul 291
Părțile de vorbire prin care poate fi exprimat subiectul 293
Cazul subiectului 296
Subiectul logic și gramatical 297
Valoarea afectivă a reluării subiectului..... 298
Subiecte multiple 298
Lipsa subiectului 299
Predicatul 301
Predicatul verbal 304
Exprimarea predicatului verbal și nominal prin verbul *a fi* 306
Structura predicatului nominal (verb copulativ).... 307

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Numele predicative 309
Acordul predicatului cu subiectul 311
Acordul predicatului cu subiectul—substantiv colectiv 314
Abateri de la regulile acordului 315
Acordul după înțeles și acordul prin atracție 315

Părțile secundare ale propoziției 317
Atributul 319
Atributul adjectival 321
Acordul atributului adjectival 324
Atributul substantival 326
Apoziția 328
Acordul apoziției cu cuvintele determinate 331
Atributul pronominal 333
Atributul adverbial 334
Atributul verbal 335

Complementul 339
Diferite feluri de complemente 340
Deosebirea dintre complementul direct și cel indirect .. 342
Complementul direct 344
Prin ce se exprimă și cum se construiește complementul direct 346
Complementul direct și construcțiile pasive 349
Verbe cu două complemente directe 350
Complementul indirect 352
Felul verbelor determinate de complementul indirect 353
Prin ce se exprimă complementul indirect 355
Cum se construiește complementul indirect 357
Complementul de agent și construcțiile pasive 358
Complementul indirect al adjectivului 358
Complementul de agent 359
Complementele circumstanțiale 362
Complementul circumstanțial de loc 364
Complementul circumstanțial de timp 366
Complementul circumstanțial de cauză 369
Complementul circumstanțial de scop 372
Complementul circumstanțial de mod 373
Complementul circumstanțial instrumental 378
Complementul circumstanțial sociativ 379
Complementul circumstanțial de relație 380

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Complementul circumstanțial concesiv 381
Recapitularea complementelor circumstanțiale.. 382
Recapitularea părților de propoziție 385
Ordinea cuvintelor în propoziție 394
Punctuația 397

B. Sintaxa frazei 402
Coordonare și subordonare 402
Coordonare 403
Subordonare 406
Propoziția subiectivă 412
Construcții echivalente cu o propoziție subiectivă.... 416
Propoziția predicativă 417
Construcții echivalente cu o propoziție predicativă.. 419
Propoziția atributivă (relativă) 420
Propoziții atributive determinative și explicative.. 422
Construcții echivalente cu o propoziție atributivă.. 423
Propoziția completivă directă 425
Construcții echivalente cu o propoziție completivă directă 426
Propoziția completivă indirectă 428
Construcții echivalente cu o propoziție completivă indirectă 430
Propoziții subordonate circumstanțiale 432
Propoziția circumstanțială de loc 432
Propoziția circumstanțială de timp 435
Construcții echivalente cu o propoziție temporală.. 438
Propoziția cauzală 440
Construcții echivalente cu o propoziție cauzală..... 442
Propoziția circumstanțială de scop sau finală..... 442
Construcții echivalente cu o propoziție finală..... 444
Propoziția circumstanțială de mod 445
Construcții echivalente cu propoziția circumstanțială de mod 447
Valoarea stilistică a propoziției comparative..... 448
Propoziția subordonată consecutivă 449
Propoziția subordonată concesivă..... 450
Construcții echivalente cu propoziția concesivă.... 452
Propoziția subordonată condițională 452
Recapitularea frazei..... 454
Vorbirea directă și vorbirea indirectă 471
Topica frazei 477

Scanned with OKEN Scanner

Pag.

Semne de punctuație 481
Semne ortografice 493
Perioada 494
Paralelism sintactic 497
Recapitularea perioadei 498

Scanned with OKEN Scanner

Autor : Maria Eliza Ionescu-Miciora
Tehnoredactor : Costea Dumitru
Corector : Făinaru Serina și Dicu Aretia

Dat la cules 19.III.1956. Bun de tipar 13.VII.1956. Tiraj 70.500. Hîrtie cărți școlare 65 gr. m.p. Format 16/54×84. Coli editură 26,160. Coli de tipar 32. Nr. de plan editură 3399 A. 0749

Tiparul executat sub com. nr. 413 la Combinatul Poligrafic Casa Scinteii „I. V. STALIN", București R.P.R.

Scanned with OKEN Scanner